

❧ ક્ષમાયાચના. ❧

અનુબંધ.

ક્ષન્તવ્યો મન્દબુદ્ધીનામપરાધો મનીષિણા ।
નહિ સર્વત્ર પાણ્ડિત્ય, સુલભ પુરુષે કચિત્ ॥

સુમાપિતરજમાળાગાર

બુદ્ધિશાળી મનુષ્યે મદબુદ્ધિવાળાઓનો અપરાધ માફ કરવો જોઈએ કારણકે સર્વ ઠેગણે વિદ્વતા હોઈ શકતી નથી, પરંતુ ક્યારેક કોઈ (વીરજ્ઞા) પુરુષમા સુલભ રીતે વિદ્વતા જોવામા આવેછે

વ્યાખ્યાન માહિત્યસંગ્રહનો પહેલો ભાગ બહાર પડતા જે જે પૂજ્ય મહાત્માઓ, રાજેશ્રીવર્ગ, જૈનેતર પઠિતો, જાહેર સંસ્થાઓ અને સંસ્થા સ્થાપકો આ ગ્રંથ બાબતમા હસની માફક માર ગ્રંથ લખી પોતાના અભિપ્રાયો અને આ ગ્રંથમા આગળ વધવા પ્રેરણા કરી છે એટલું જ નહિ પણ નવીન જીવન અર્પી આભારી બનાવ્યો છે તે તે મહાશયોનો હું ઝળી છું, તેઓમા પણ સ્વર્ગસ્થ શ્રીમદ્ વિજ્ઞાનદસૂરિ (આત્મારામજી) મહારાજના પ્રશિષ્ય પ્રસિદ્ધવક્તા શ્રીમાન્ શ્રીવલ્લભવિજયજી મહારાજે તો પ્રથમથીજ આ ગ્રંથનું મેટર સુધારવું, શોધખોળમા અનેક સલાહો આપવા વિગેરે કાર્યોમા પોતાનો અમૂલ્ય વખત રોડી જે જે મદદ કરી છે તે તે મદદ કદી પણ ભૂલાય તેમ નથી હું પહેલા ભાગમા પણ લખી ગયો છું લખુ છું અને લખીશ કે જૈનમત સ્યાદાદ્ હોવાને લીધે દરેક મતવાળા પણ કોઈ અપેક્ષાએ જૈનજ છે કારણકે દરેક મતમા જૈનોના સાત નયમાનો કોઈ પણ નય તો હોયજ છે, જુવ માન એટલીજ છે કે જ્યારે જૈનદર્શન અપેક્ષા ગ્રંથ લખે છે ત્યારે જીજ્ઞાસુ અપેક્ષા ગ્રંથ લખી ન કરી એકાતનેજ માની લેછે, માટે જે નયને લઈ

તેઓ એકાત વર્ણન કરેછે તેને જોના પોતાની ગુહ્ય દષ્ટિએ પોતાની સાથે અપેક્ષા લઈ મેળવવા માટે તો મેળવી શકેછે અને તેને લઈને તેને જોત કદીએ તો ખોટું નથી માટે જોનાની પુષ્ટિને ખાતર આ પ્રથમા જોનેતર પ્રધાના લખાણને પણ અવકાશ આપેવ છે તે સળધી શ્રીનિહિસૂત્રમા દ્રુમાન છે કે-

“સમદિશ્વિપરિગદિ યાણિમિચ્છાસૂતાણિ સમસૂતાણિ”

જોના છે સમ્યક્દષ્ટિએ ગ્રહણ કરેલ મિત્રાસૂત્ર સમ્યક્સૂત્ર કહેવાય છે આ પણ જોના અપેક્ષાજ કહેવાય શ્રીહરિભદ્રસૂરિ મહારાજનું વચન છે કે “જયન્તિ પરસમયાં જોના છે પરસમયો જયવત છે આ પણ અપેક્ષાજ કહેવાય શ્રીહરિભદ્રસૂરિ મહારાજના જે ગદ્ય સમુચ્ચર અદિ કહેવાક પ્રયોજોને તરના પ્રયોજી ભરપૂર વાસિત જોવામા આવેછે પણ તે યોજકની ખલિહારી ભુલાન પ્રકારની છે તે તે વર્ણનને જોનાદષ્ટિએ માર્ગક કરી બતાવેવ છે તેની રીતે હસચચ સમદષ્ટિ પુરૂષ ગુણ ગ્રહણ કરમે તો તેને જરા પણ ભિન્નતા કે વિપરીતતા ભાસના સભવ નથી પણ કાણી હાથણીની માફક જોના તરફ દષ્ટિ રાખશે તેને વિપરીત કે અનુચિત ભાસે તેમા યોજકનો કે જોના કોઈનો દોષ ન ગણાય એ સુજોએ પોતે વિચારી લેવાનું છે તેમ છતાં અમણ છંદસ્થાને લઈ અનુચિત કે મૂલવિરુદ્ધાચરણ થયું હોય તેને માટે અરા અત કરણથી મિત્રામિહુક્ક કહેવું અને જો કોઈ ઉપકારી તે જૂવને મારી બહુમા લાવશે તો તે તેમનો મોટો ઉપકૃત થઈય તેમજ દ્વિતીયા વૃત્તિમા તે જૂવનો સુધારો કરતી વખત તે ઉપકારીનું નામ પણ સાથે યાદીમા લાવીશ

વિનયવિશ્રય

મટેની વાત છે? જેઓની પાસે સાહિત્યભંડોળ ખૂબ ન હોય તેઓ નથી શું તે બની શકે તેમ છે? એક ઉપયોગી બાબત સાહિત્યપત્તિ વગરનો એક માણસ લોકોને કહેશે તેના ઉપર કોઈ ધ્યાન પણ નહિ આપે અગર સાધારણ ધ્યાન આપી તેન બલી કરશે, જ્યારે તેજ બાબતને સાહિત્ય સપત્તિ ધરાવનારો કેઈ બીજો માણસ લોકો પી સમક્ષમાં જોડી જીને પ્રકરો કે જેથી લોકો તેમાં ત ઝીન થશે, તે બાબતને મનથી પડેલા જ્ઞાત ગણશે તેનાપર તેઓને પૂણ આમંત્રિ થશે, તેના સપાદનને માટે તેઓ પૂર્ણ શ્રમ ઉઠાવશે આ સઘળું યાને લીધે? કેવળ સાહિત્યના પ્રભાને લીધે જનાર આ પ્રમાણે છે ત્યારે પરી માનવજીવનને સફળ કરવામાટે ધમ જેવી શાસ્ત્ર વસ્તુની ઉપયોગિતા આપણા અતઃકરણમાં મજબૂત રીતે સમજાય અને મન જેવી અસ્થિર નીચની માથે તે સ્થિર રીતે ચોટી રહે તેમ થવાને માટે તેમાં સાહિત્યને સાધનતરીકે ઉપયોગમાં લેવું એ શું જરા પણ બોધ આપવલ્ય છે?

જૂના જૂના પ્રકારના અધિકારીઓને સમજાવી સારે રસ્તે ચલાવવા તેમાં સાહિત્યની જ જરૂર છે કારણકે સાહિત્ય એ અનેક વિ. ૧ વિ. ૨ વિષયોનું એક વિશાલ સ્થાન છે એક સુન્દર મ્યુઝિયમમાં તમે પ્રવેશ કરશો અને પરી તેમાં અનેક પ્રકરની બીજો તમારી નજરે પડશે, એમાંની મનગી નહિ તો કોઈ પણ બીજા તમારા અતઃકરણને પોતાની તરફ ખેંચશે અને તમને ખુશ કરશે એજીલુજ નહિ પણ તમારા સુસ્ત અતઃકરણને ઉત્તમાહિત બનાવશે અમર ઉંઘના અતઃકરણને જાગૃત કરશે અને તેની અદર કંઈ કંઈ વિચારોનો સચાઈ કરશે તથા તેને પરિણામે તેને કંઈ નિષ્ક્રિય કરવાની કે નિશ્ચય બાધતાની ટેવચાળુ બનાવશે એક ઉત્તમ પ્રકારનું સાહિત્યનું પુસ્તક પણ તેના વાચનારને એવાજ પ્રકારનો લાભ આપનાર છે તેથી આપણા જૈનસમાજમાં ધર્મનિષ્ઠા જાગૃત રહેવા સિદ્ધાન્ત ગ્રંથો સમજવાની યોગ્યતા પ્રાપ્ત થવા સશયજેવા સ્થાનોમાં પણ નિર્જન્ય કરી શકાય તેનું સામર્થ્ય બુદ્ધિને મળવા અને સામાન્ય બુદ્ધિપ્રમુક્તિલાગી માણસો આડુઅવળું સમજાવી પોતાની તરફ એ ચી જાય એવી નજાગી હાવતાના મનને દબા મળવા આવા પુસ્તકોની ખાસ જરૂર છે

આપણામાં સંસ્કૃત ભાષાની અદર તથા માગધી ભાષાની અદર આવી બાતના પુસ્તકો પુકળ મળી આવશે પરંતુ તે ભાષાને નહિ જાણનારા અને નાનકડાં ગુજરાતી ભાષાજ સમજનારા લાગે ભાણેને ઉપયોગમાં આવે એવા સાહિત્યપુસ્તકની ગુજરાતી ભાષામાં જોટ હતી તે પૂરી માહત્તામાટે આ પ્રવૃત્તિ કરવાની ખાસ જરૂર પડી છે

પ્રથમ વિભાગના છ પરિચ્છેદ કરવામાં આવ્યા છે અને તે દરેક પરિચ્છેદને એકબીજા સાથે મળતી તથા સમાય આવવલ્યકતા એ સઘળું ત્યાજ

જોમ ત્રણ પરિચ્છેદોનો સમાવેશ કરેલ છે જેમા સમ્યક્ચારિત્ર વિગેરેના સં-
 રક્ષણને માટે લાગતા વળગતા નાહોના મોહોટા સખ્યાબધ અધિકારો
 લેવામા આવ્યા છે જેમાના કેટલાએક ધર્મનું સ્વરૂપ સમજવામા વિશેષ ઉપ-
 યોગી અને કેટલાએક વ્યવહાર વિગેરેનું સ્વરૂપ જાણવામા વિશેષ ઉપયોગી
 છે જે કે ધર્મ અને વ્યવહારને પરસ્પર ગાઢ સળધ હોવાથી સઘળા
 અધિકારો સાક્ષાત્સળધથી કે પરપરાસળધથી બંનેને ઉપયોગી છે તોપણ
 સ્થૂં વદિઓ તેવો લેહ શરૂનાતમા જોવામા આવે છે બાકી તો ધર્મના
 મળધવગરનો વ્યવહાર અધમ સ્થિતિને પ્રાપ્ત થાય છે અને નિર્મળ વ્ય-
 વહારવગરનું ક્રેવળ ધર્માચરણ ખરૂ ધર્માચરણ નહિ પણ એક જાનનું કાર-
 સજ ગણાય છે માટે નિશ્ચયથી સમજી રાખવું જોઈએ કે નિર્મળ વ્યવહાર
 અને ધર્માચરણ એ બંને એક ખીજની સાથે ગાઢ મળધથી જોડાયેલ છે
 જેઓ ધર્મસ્થાનમા જઈ સાથી આગળ પડતા થઇ ધર્મક્રિયા કરે છે તેઓજ
 ત્યાથી છૂટી વ્યવહારમા પડી અનેક કાળા ધોળા કરવા પ્રવૃત્ત થાય તો તેઓની
 ધર્મક્રિયા હસ્તિસ્થાનની પેઠે નફામીજ થઇ પડેછે હાથી કોડ નિર્મળ મ-
 દાવરમા જઈ સાગી રીતે નાહી પાછે જ્યારે બહાર નિકળે ત્યારે કિનારાપર આવ-
 તાજ પોતાની ઉપર ડૂળ છાટવા લાગે એટલે તેનું નહાવું નડામું થાય તેવીજ
 રીતે આવા ધર્મદલીઓને માટે સમજવું તેમ વ્યવહાર યોગ્ય રીતે ચલાવતા
 છતાં જેઓ ધર્મ ને જાણવાનો કશો પ્રયાસ કરતા નથી, તેઓ તેલીના બેલની
 પેઠે મોક્ષ નહિ પામતા જન્મમરણના ફેરા ફર્યાજ કરેછે માટેજ એ બંનેની
 સુસ્થિતિ સાધવાને આ સઘળા અધિકારો ઉપયોગી છે

આ પુસ્તક જૈનશાસનનું પ્રતિપાદક છતાં તેના પ્રથમ વિભાગમા અને
 તેવીજ રીતે આ બીજા વિભાગમા ઘણા પ્રમાણો તથા ઘણા દહાતો અન્ય
 દર્શનના પુસ્તકોમાથી લીધેલા જોવામા આવશે આપાતદષ્ટિથી જોનારા તથા
 ઉપર ઉપરથી વિચાર કરનારા માણ્યોને તેમા કાંઈ નવાઈજેવું અગર કંઈ
 વિરૂદ્ધતાજેવું કે કંઈ અણગમાજેવું કદાચ જણાય, પરંતુ જેઓ સૂક્ષ્મ
 નજરથી જોઈ શકેછે જેઓ પૂર્ણ વિચાર કરી શકેછે તેઓને તેમા કંઈ પણ
 નવાઈજેવું જણાશે નહિ, કંઈ પણ વિરૂદ્ધતા જેવું તેઓને દેખાશે નહિ તથા
 કંઈ પણ અણગમાજેવું પણ તેઓને લાગશે નહિ સર્વમાન્ય જિનશાસનને
 અનુસરતા પુસ્તકોમાના દાખલાદલીલો તો તેની પુષ્ટિ કરનાર હોય તેમા
 કંઈ પણ નવાઈજેવું નથી પરંતુ અન્ય શાસનને અનુસરનારા પુસ્તકોમાના
 દાખલા દલીલો પણ તેના નિયમોને ટેકો આપે, તેના મિદ્ધાતોને અનુસરે
 અને અનુકૂળતાથી તેનું ઉપોદગમન કરે એ જૈનશાસનની મહત્તા, સત્યતા
 અને સર્વમાન્યતાને વધારે સિદ્ધ કરે છે જૈનશાસનના ઉપાસકોને વધારે
 સતોષ અને વધારે આનંદ આપે છે.

આ સાહિત્યશ્રદ્ધ માયનારાઓ જે હંકા ઉતરી વિચાર કરશે તે તેઓને જાણવા વગર નહિ રહે કે અપ્રતિષ્ઠિત પ્રકાશમય જૈનશાસન હનિયાના અમુક વર્ગમાં સર્વાંશે પળાય છે અને જેઓ પોતાને અવશાસનના અનુયાયીઓ સમજે છે તેઓમાં પણ દરેકે દરેક વગની અદર દયા, તપ, દાન, શ્રદ્ધા, ભક્તિ વિગેરે અમુક અમુક અશોધી પ્રાણવામા આવે છે જે વિચારે અને જે આચારો કયાણકારક અને મોક્ષદાયક છે તે સઘળા જૈનશાસનના પ્રકાશમાન કિરણોરૂપ છે આ જાળતમા આપણા પરમપૂજ્ય ભ્રાતૃભરણીય મરહુમ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયાનન્દનરિ ઉર્ફે આત્માશામજી મહારાજ પોતાની પ્રમાદીરૂપ તત્ત્વનિર્ણયગ્રાસાદ શ્રદ્ધાના (પરજ) મા પૃથ્વીમા ખુવાસો કરતા કહે છે કે—

“જો જો વેદોમે નિવૃત્તિમાર્ગકા કયન હૈ સો સર્વ જૈનમતવાલોંકો સમ્મત હૈ ક્યોંકિ જો જો યુક્તિ પ્રમાણસે સિદ્ધ સસારસે નિવૃત્તિજનક જૌર વૈરાગ્ય ઉત્પાદક વાક્ય વેદ-ઉપનિષદ્-બ્રાહ્મણ-આરણ્યક-સ્મૃતિ-પુરાણાદિકોંમે હૈં વે સર્વજ્ઞ મગવાનુકે વચન હૈં” ઇત્યાદિ આવા વિચાર તથા આચારને સ્વરૂપની ભિન્નતા નહિ છતાં નામમાત્રની ભિન્નતાથી પોતાને ભિન્ન શાસનમા ખપાવતા હોદ્દાથી પાછનાવગર રહેવાતુ નથી સત્ય ભિન્ન ભિન્ન હોતા નથી અને જેઓ સત્યને કંઈ પણ અંગે અનુસરવાનો યત્ન કરે છે તેઓને જૈન શાસનના સત્ય સિદ્ધાંતને જાણતા કે અજાણતા અનુસરવાવગર છૂટકો થતો નથી એમ આ પુસ્તકમાના ભિન્ન ભિન્ન આગમોના દાખવાદનીલો વાચવાથી સાબીત થયેલું જેવામા આવશે અને એજ જૈનશાસનના ઉપાસકોને અતીવ સતોષપ્રદ છે કે જ્યારે બીજાઓ પરપગમખધથી જૈનશાસનને અનુસરે છે, ત્યારે તેઓ તો સાક્ષાત્ સળધથીજ જૈનશાસનને અનુસરે છે

અન્ય દશનોમા પણ પોતાના સિદ્ધાંતના અનિવાર્ય કિરણો પ્રકાશે જો જૈનશાસનનો મોહોગમા મોહોટો વિગ્રય છે, એ જૈનશાસનના સનાતન પણાની મજબૂત સાબીતી છે અને એજ જૈનશાસનના સત્યસ્વરૂપનું કદી પણ કંપાવી ન શકાય એવું સુસ્થિર પ્રમાણ છે

દીર્ઘદર્શી જૈનભાઈઓ પૂજ્ય મુનિમહારાજના આવા પ્રયાસને વધારે આનંદરદાયક માને છે અને એમનો પ્રયત્ન સ્થાપના છે એમ વળાણે છે ધર્મની સત્યમર્યાદાને સકુચિત કરવી અને બીજાના હાથમા રહેલુ સો ટકનું સોનું ટાંચ તેને દેપણુદિથી સોનું નહિ કહેતા પીતળ કહેવું કે તે પોતાના ધરમા હોય ત્યારે તેને કિમતી ગણવુ અને બીજાની હુકાનમા દેખી તેની કિમત કાંઈ નથી એમ કહેવું એ ભિલકુલ હુકામનુ નથી ઉત્તમ પ્રકારના કિમતી રત્નો ગમે તે જગાએ પ્રકાશમા કે અધારમા પડેલા હોય તોપણ કિમતી

રત્નોજ છે તેવી રીતે જૈનશાસનના સત્ય સિદ્ધાંતો ગમે ત્યાં હોય તોપણ તે જૈનશાસનના સત્ય સિદ્ધાંતોજ છે તેને અન્ય શાસનનો સસર્ગ ધર્યો માટે તે જૈનશાસનના સત્ય સિદ્ધાંતો નથી એમ કહી શકાશે નહિ અને તેથી આ સંપ્રદાયની અદર આપણા શાસનને અનુમરનારા દાખલાદલીલો ગમે તે વગના આગમમાથી લેવામાં જરા પણ મ કોચ રાખવામાં આવ્યો નથી અને એમ કહ્યું છે એજ વાજળી છે એવી રીતે નિષ્પક્ષપાત અત કશ્વમા સાદૃશ્ય ગુણીજનો ધરાયાર સમજે છે

ઉપર જણાવેલા કારણોથી તથા ધર્મપરની હિંચા પ્રકારની શ્રદ્ધાથી આ પુસ્તકને બહાર પાડવામાં ધર્મ પ્રેમી જૈનભાઈઓતરફથી બહુ સારી મદદ મળી છે

જુનાગઢ સ્ટેટમાં એક સારો અધિકાર લોગવતા શ્રીચુત સુખનાથ ટુનળદાસ વહીવટદાર સાહેબ કે જેઓ અમદાવાદના વતની છે અને ધાર્મિક-પરોપકારી દાર્યોમાં સગીન મદદ અને તે કોઈ પણ જાતનો દેખાવ કર્યા વગરજ એટલે શુભદાનની રીતે કરનારા છે તેમણે આ પુસ્તકના જાનને બાગમાં પૂરતી મદદ આપી છે તથા બીજાઓ પાસે અપાવી છે અને એવી રીતે પોતાનું મહિત્વપ્રેમીપણું દેખાડી આપ્યું છે

જામનગરના રહીશ શેઠ લાલજીભાઈ રામજીભાઈએ પણ આ પુસ્તકની ૫૧ નકલ ખરીદી તેમાંથી માત્ર દશ નકલ પોતે રાખી બાકીની ૪૧ નકલો સાહિત્ય-પ્રકાશક મડળને અર્પણ કરી છે કે જે મડળતરફથી આ પુસ્તકને લગતી સઘળી વ્યવસ્થા થાય છે તથા એક પુસ્તકાલય પણ ખોલવામાં આવ્યું છે એ મડળમાં તેઓ લાઈફ મેમ્બર થયા છે તથા પુસ્તકાલયની સગવડ ખાતર પોતાના કળજીનુ મકાન કંઈ બાડા વગરજ વાપરવા આપેલ છે અને પુસ્તકો રાખવામાટે એક કુબાટ પણ મડળને અર્પણ કરેલ છે

આ પુસ્તકનો પ્રથમ વિભાગ ચોથા મદદ કરી છપાવી આપનાર માગદોળતા શેઠ મકનજી કાનજીભાઈએ આ વિભાગની પણ ૨૫ નકલો ખરીદીને તેમાંથી ૨૦ પુસ્તકો મડળને પાછા અર્પણ કર્યા છે એટલુંજ નહિ પણ તેઓએ આ મડળના ફલપ્રમાણે પહેલો ભાગ બહાર પાડવામાં મદદ કરેલ છે, તેથી તેઓ સાહેબને પણ મડળના પેટન મેમ્બર ગણવામાં આવે છે

સુડા રાણપુરવાળા શેઠ ઉજ્જવશી પુરૂષોત્તમભાઈએ મડળને રૂ. ૫૦ પચ્ચાસ આપ્યા છે, તેથી તેમને લાઈફ મેમ્બરમાં ગણ્યા છે

કારજવાળા શેઠ મોતીચંદ ગામજીએ ગ્રાહકો કરી દેવામાં શ્રમ લીધો છે અને ધોરાજી, ધ્રાણ તથા લતીપુરના સઘે આ પુસ્તક બહાર પાડવામાં ઉત્સાહપૂર્વક મદદ કરી છે અને પ્રોત્સાહના સઘે મડળની મદદમાટે રૂ. ૨૫ પચ્ચીસ તથા ધોરાજીના મઘે રૂ. ૩૫ અપણુ કર્યાં છે

કલ્પા ધારણ કરવા યોગ્ય અમૂલ્ય રત્ન.

અનુષ્ટુપ્

દાન વિચારત વાચ, કીર્તિપર્મા તથાપુષ્પ* ।

પરોપકરણ કાયાદસારાન્સારમાહરેત્ ॥

સુમાપિતરવ્રમાણ્ડાગાર

સારવિનાશ દ્રવ્યભાથી દાન આપી દ્રવ્યને સદુપયોગ કરવો સાર
હિત બેઠવાની બાળાભાથી સત્ય બેઠવાની ટેવ પાડી વાણીને સદુપ
યોગ કરી લેવો, નાશવત આયુષભાથી કીર્તિ તથા ધર્મ સાધી આયુષની
સાચલા કરવી અને અસાર શરીરવડે પરોપકાર કરી શરીરને સદુપયોગ
કરવો અર્થાત આ સર્વ અસારભાથી સાર શ્રદ્ધા કરવો (એ કાયર પુરુષનું
કામ નહિ પણ વિશુદ્ધ પુનર્કર્મીનું છે)

મુનિભાઈશ્રી શ્રી નિનયનિચય મહાનગર,
(આ મ્યાન આદિ નચય નચા જેન વ અચાઈના મર્તી)

દ્વિ નિધાસાગ પ્રમ—જામનગર

પૂજ્ય મુનિશ્રી

❖ વિનયવિજયજીનું જન્મચરિત્ર ❖

આ ગ્રંથના લેખક સાહિત્યપ્રેમી મુનિશ્રી વિનયવિજયજી
મહારાજજીના પ્રથમ ભાગમાં છપાયેલા
જન્મચરિત્રમાં વધારે

આના મુનિશ્રીનું અનુસ્મરણ કરવાની જગત

અનુષ્ટુપ.

ક્ષમાતુલ્ય તપો નાસ્તિ, ન સન્તોષાત્પર મુખમ્ ।

ન ચ તૃષ્ણાપરો વ્યાધિર્વિનયાન્નો પરો મુનિઃ ॥

ક્ષમાતુલ્ય તપ નથી, મતોષવિના ઉમડું મુખ નથી, તૃષ્ણા સિવાય
અન્ય વ્યાધિ નથી, તે પ્રમાણે વિનયવિજયજી જેવા (સાહિત્યપ્રેમી તથા
પ્રબુધદગામી) સભ્યજીવો યોગ્ય જેવામાં આવે છે

ઉક્ત મુનિશ્રીએ જામનગરમાં ૧૯૭૨ ની માલના ચાતુર્માસમાં દર
શિવારે જૈન તથા જૈનેતર પ્રજાવર્ગમાં અનેક લિન્ન લિન્ન અને ઉપયોગી
વિષયઉપર બહેર વ્યાખ્યાન આપી પ્રજાવર્ગને ધર્મમગધી હુડી અને મચોટ
લાગણી ઉત્પન્ન કરી છે

વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહનો ભાગ પહેલો છપાઇ ગાહાર પડવાથી બીજો
ભાગ છપાવવાની અનેક સ્થાનકેથી સર્ટીફિકેટ માથે વિનયવિજયજી વારંવાર
માગણી આવવાથી વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહનો બીજો ભાગ ઉક્ત મુનિશ્રીના
ઉપદેશથી છપાવવા સળધી ગોઠવણ કરવામાં આવી આ પ્રસંગે સાહિત્ય
પ્રકાશક મહાશય, “સાહિત્યપ્રકાશક ટ્રિનિટી પ્રેસ”ની સ્થાપના અને સંસ્કૃત
પુસ્તકસંશોધનમાટે ખાસ પઠિત તથા મદદગાર લઘીઆની નિમણૂક કરવામાં
આવી છે

સાહિત્યને આગળ વધારવા તથા જનધર્મનાં તરવૈ સમજવા એક ઉક્ત મુનિશ્રીના પ્રધાન પુસ્તકાલય સ્થાપવામાં આવ્યું ॥ આ પ્રસંગે જામનગરના તામ્રપતના રહીશ શ્રીયુત શા કર્તુરવ્યદ કમળચંદ પૂર્ણ સહાય આપી તેમજ શેઠ લાલજી ગમજીએ લાઈબ્રેરીમાટે તથા મહાજની જોશીસ સાહે પોતાના કમળનું મકાન ફો આપ્યું છે અને હજુ મદદ આપે ॥ તેમજ માંગરોળના શેઠ મકનજી કાનજીભાઈ ઉક્ત મુનિશ્રીને વદના કરવા આવ્યા તે પ્રસંગે ૨૫ પુસ્તકના ગ્રાહકે યમ ૨૦ અથ મહાજને અપણુ કરેલ છે

આવા પવિત્ર મહારમાની અહીંના શ્રીમંથે જે કદર કરી છે તેથી સધના અમેસરોને અત કરણપૂર્વક ધન્યવાદ આપવામા અમે ચૂકતા નથી અને પ્રમગોપાત સૂચના કરવામા આવે છે કે આવા મહારમાઓની દરેક વખતે શ્રીમંથે ભક્તિ કરવી જોઈએ પૂજ્ય મુનિશ્રીને દ્રાણથી દીક્ષા મહોત્સવ નિમિત્તે આમત્રણ થયું હતું અને તેથી તેઓશ્રીએ તે પછી ત્યા પધારી જે સુમુશ્રીઓને દીક્ષા આપીને સર્વ ઠેકાણે ઉપદેશ આપવાના હેતુથી એક સ્થાને નહીં રહેતા વિહાર ચાલુ ર્થો

અલીબાબાકાના સધને ઉપદેશ આપી ધર્મકેળનણીસળથી ખતમ જાગૃતિ કરી છે ધર્મનો ખડોળો વિસ્તાર થાય તેવા હેતુથી મુનિશ્રીના ઉપદેશથી અલીબાબાકામા સાહિત્યપ્રવાચક પાઠશાળા સ્થપાયેલ છે અને તે પાઠશાળામા ધાર્મિક જ્ઞાન આપવામા આવે છે

વિહારમા દેવતાચરણની યાત્રા કરી જુનાગઢમા પૂજ્ય મુનિશ્રીએ પોતાના મર્વ પ્રકારે હિતેરુ વહિભવિજયજી મહારાજજીની સાથે શાસ્ત્રાથ પૂરક વિધાવિનોદ કરી કટલાક દિવસો સાથે નિવાસ કરી પોરબદરતરફ વિહારન શરૂઆત કરી

વિહારપ્રસંગે રસ્તામા ધોરાજી વિહાર થતા ઉક્ત મુનિશ્રીની પવિત્રતા તથા આર્થજનિક ધર્મોપદેશની યૈવી અસામારણ જોઈ ત્યાના સધને અમેસરોએ આતુર્માંસ નિવાસ કરવા અત કરણપૂર્વક વારવાર વિનંતિ કરે પરંતુ તેજ પ્રસંગે કડોરણુ (જામ) ના સધની પણુ હાઉપરાત વિનંતિ થવાથી જામ-કડોરણુ પધારી ત્યા પણુ તેઓશ્રીએ અલીબાબાકાની માફક જો સાહિત્ય પાઠશાળા સ્થાપવાનો ઉપદેશ આપ્યો કે જેવી ત્યાના સધના ખતીવ અમેસરોએ જો વચનને વધાવી લઈ પાઠશાળા સ્થાપી ત્યારમાદ સદરુ પાવ મુનિશ્રી ધોરાજીના ભવ્ય જીવોનું અત કરણ નહિ હુલાવવાના કારણથી અધર્મમા મીતિવાળા સધને આગળ વધવાસારૂ હાલ ત્યા ધોરાજીમા ચાલુ માંય નિમિત્તે બિચરે છે

॥ श्रीः ॥

પૂજ્ય તપસ્વીજી અમૃતવિજયજી મહારાજજીનું
હુંક સારરૂપ

જન્મચરિત્ર.

નરત્ન દુર્લભ લોકે, વિગા તત્ર સુદુર્લભા ।
કવિત્ત્વ દુર્લભ તત્ર, તપસ્તત્ર સુદુર્લભમ્ ॥

માળાગાર

જગત્મા મનુષ્યજન્મ મેળવવો એ હુલ્લ છે, મનુષ્યજન્મમા સદ્ધિ-
ધાની પ્રાપ્તિ હુલ્લ છે વિદ્યા મેળવ્યા પછી કવિત્વશક્તિ મેળવવી એ પણ
ઠઠિન છે અને કદાચ એ ત્રણેની પ્રાપ્તિ થઈ તોપણ તપશ્ચર્યા કરવી એ ઠઠિ
નમા ઠઠિન કામ છે

ત્યારે આપણે ઉત્તમ પ્રકારના મનુષ્યના શુભાનુવાદથી આનંદ મેળવી
આગળ વધીએ ડીએ, ત્યારે મસાનો ત્યાગ કરનાર ઉત્તમ પ્રકારના કોઈ
કચન કામિનીના ત્યાગી તપસ્વીના યોગાગાનનું શ્રવણ કરી અતિ સતોપ
મેળવીએ એ અતિયથોક્તિ નથી તેથી કપાયમુક્ત અને ભવભયથી દૂર રહે
નાર એવા પૂજ્ય મહાત્મા તપસ્વીજી અમૃતવિજયજી મહારાજજી કે જે
પૂર્વાશ્રમવિધે કાઠીઆવાડમા બગસરાના રહીય પ્રેમચંદલાઈના ચિરજીવી અમૃત
લાલતરીકે પ્રસિદ્ધ હતા, તેઓ દયાશ્રીમાળી વાણીઆ હતા અને દોગી કુટુંબમા
તેમની મુપ્રસિદ્ધ ગણના હતી આ કુટુંબમા સ્વધર્મનિષ્ઠ મહાસુશીલ પવિત્ર
બેન ઝમેર બેન કે જે એમના માતાતરીકે મુપ્રસિદ્ધ છે, તેમણે પોતાની
કુક્ષિમાથી અમૃતવાલ (એટલે કેવળ અમૃત) ને ઉત્પન્ન કરી આ બ્રહ્મઉપર

ખરેખર ઉપકાર કરે ન છે કે જેના ઉપદેશ તથા તપશ્ચર્યાથી શાવક તથા શ્રાવિ
કાઓને હૃદય સ્થાનમાં જવાને મદદ મળી છે

સવત ૧૬૫૭ ની સાલમાં કમળોએ પિતાનો સ્વર્ગમાં નિવાસ થયો તે જોઇ
પોતાના મનમાં હૃદયભર્યું કે અહો! આ વખત દરેકે જીવને આવવાનો છે
તો આવા હુ ખમય સંસારમાં મારે શાવાસ્તે ફાટવી ખાઠવા? કે જેનું ફળ
કમળ નહિ એવા ઉમદા વિચારને આધીન થઇ ફક્ત ગાર વરસની ઉમ્મરમાં
પોતે વેરાચ્છાવ પામી સ્થાનકવાસીમાં જોડવના સધાકામાં દેવચદણ સ્વામી
પામે દીક્ષા લીધી અને પોતાનું નામ અમૃતલાલસ્વામી રાખ્યું હતું એમણે આઠ
વર્ષ સુધી અભ્યાસની સાથે શાસ્ત્રાવલોકન કરવા માડ્યું દશવૈકલિકસૂત્ર વાચ
વાનો પ્રસંગ ઉત્પન્ન થયો અને તે સૂત્રના આઠમાં અધ્યાયની એક ગાથામાં
પ્રતિમામંડનની સાધીની લાસવા લાગી તે ઉપરથી શુદ્ધ મહારાજશ્રી
દેવચદણ સ્વામીને પૂજા કરતા તેમણે નકારમાં જવાળ આપ્યો અને દીપ્ત
કે તારી શકા નિર્મૂળ છે પણ તેમના અત કરણમાં તે ઉપરથી શકાએ વધારે
મજબૂત સ્થાન કર્યું

તપસ્વીજી માણેકચદ સ્વામીનો સમાગમ થતા સદરહુ પ્રમ તેમને પણ
પૂજ્યો, તેમણે પણ મનના મસાધાનપૂર્વક જવાળ નહિ આપતા અમજણમાં
ખામી બતાવી

કેટલીક સુખ વીત્યા પછી તપાગમના સાધુ મહારાજજી બુદ્ધિસાગરને
સમાગમ થતા તેમણે યુક્તિપ્રયુક્તિથી શાંતિપૂર્વક શાસ્ત્રના અભિપ્રાય સાથે તેમના
મનનું સમાધાન કરતા જણાવ્યું કે ભગવતીજી, રાયપ્રતેક્ષી, જીવાભિગમ
વિગેરે શાસ્ત્રમાં મુક્તિમંડનના અનેક પ્રમાણો છે તેથી સદરહુ સ્વામી અમૃત
લાલનું મન નિર્ણયઉપર આવી ગયું

ચોટો વખત જવા દઇ સદરહુ સ્વામી અમૃતલાલ પંચાસજીશ્રી ચતુર
વિજય મહારાજશ્રીના શિષ્ય જેમાવજગજી મહારાજજી પામે સ્થાનકવાસીમાંથી
છૂટા પડી જૈનસ્વેતાગરમાં પાટણ શહેરમાં ઘણી ધામધૂમથી દીક્ષા લઇ અમૃત
વિજયજી તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા અને વડી દીક્ષાનો પણ પ્રસંગ તેજ ગાદીમાં
થયો હતો

સદરહુ મહારાજજીએ પ્રથમ ચાતુર્માસમાં ખવપૂર્વક પાચ પ્રતિક્રમણ
સાધુઆવસ્થકની ક્રિયા તથા બીજી મર્વ ક્રિયા કરી અને અદ્વાઇત મહોત્સવ કર્યો

બીજી ચોમાસુ પ્રાગઘ્રમાં થયું ત્યાં ફાગણ માસમાં દસ ઉપવાસ કર્યા
હતા તથા એક માસખમણ કર્યું હતું ચાતુર્માસ પૂર્ણ તથા બાદ વિહાર
કરી અમદાવાદના મઘના અગ્રેસરો ચેડીયાના આગ્રહથી જવમાં સાથે રહી પાલી
તાણાની યાત્રા કરી અને ફાગણ માસમાં ૧૧ ઉપવાસ કરી અશુભ કામને

ક્ષય કર્યો ત્યાથી વિહાર કરી વેરાવળ પધાર્યા અને ત્યાના નધના આગ્રહથી ત્રીજી ગોમાનુ પછી ત્યા વેરાવળ જ થયું ત્યા ઉપ ઉપવાસ કરી આ જન્મનું સાધ્ય કર્યું અને તપસ્વીઓમા અગ્રપદ લોગવવા લાગ્યા

વેરાવળથી વિહાર કરી લાણવડમા સધના આગ્રહથી ગોડા દિવસ રહ્યા અને તે ગામમા તપસ્વીઓએ ૧૭ ઉપવાસ કરી જનસમૂહઉપર ધમસળધી સારી છાપ ખેસાડી

જામનગરની યાત્રા કરી મોરબી થઇ વડવાણથી વિહાર કરીને ૧૯૭૧ ની માલના ચાતુર્માસ રાણપુર (ચુડા-રાણપુર) મા કર્યા અને તે ચાતુર્માસમા શુદ્ધ છત્રી દેખરેખ હેઠળ ૫૧ ઉપવાસ કર્યા કે જે એકાવન ઉપવાસની વાર્તા સાલળનાર દરેક મનુષ્યો તેમની તપશ્ચર્યાના પ્રતાપથી આશ્ચર્ય પામવા લાગ્યા

મનુષ્યોએ તપશ્ચર્યા કેમ કરવી એ કમ સદરહુ મુનિશ્રીએ પોતાના જા ખલાથી સ્પષ્ટ બતાવી આપ્યો છે, તેમને પગલે ચાલવા ખાસ બલામણુ કરવામા આવે છે

વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ ભાગ બીજામા તપસ્વી અમૃતવિજયજીએ જે મહદ કરી છે તે ખાતે આ મળડ તેમના ઉપકારમા રૂપે છે

દુર્લભ સસ્કૃત વાક્ય, દુર્લભઃ સેમકૃત્ સુતઃ ।

દુર્લભા સદૃશી માર્યા, તપસ્વી દુર્લભો જનઃ ॥

સુમાપિતરત્રપાણ્ડગાર

શુદ્ધ સસ્કારવાળી અથવા પ્રેમાળવાણી સાલળવી દુર્લભ છે, શુદ્ધ કાર્ય કરનારો, પુત્ર મેળવવો દુર્લભ છે, પોતાના શુભસદૃશ સ્ત્રી મેળવવી દુર્લભ છે અને (અમૃતવિજય જેવા ઉચ્ચ કોટિના) તપસ્વી જન મળના મહા દુર્લભ છે

શા કસ્તુરચંદ્ર કશાળચંદ્ર,
સાહિત્ય પ્રકાશક મહાળના ચેરમેન્ટ
જામનગર

વિદ્યાસાગર પ્રેસ—જામનગર

॥ ऋषभाय नमः ॥

જામનગરનિવાસી

શા. કર્સ્તુરચંદ કશળચંદભાઈનું

જન્મચરિત્ર.

શુણુ તથા ધર્મયુક્ત જીવગી સફળ છે.

અનુષ્ટુપ્

॥ जीवति गुणा यस्य, धर्मो यस्य च जीवति ।

गुणधर्मविहीनो यो, निष्फल तस्य जीवितम् ॥

સુભાપિતરજમાળાગાર

જે શુણી છે તે જીવેછે, જે ધર્મનિષ્ઠ છે તે જીવેછે, પરંતુ શુણ અને ધર્મરહિત જે પુરૂષ છે તેનું જીવતર તો ફેવળ નિષ્ફળ છે

શ્રીતીર્થકરના શુણાનુવાદ તથા મત્પુરૂષોના સમાગમનું વર્ણન જેમ નિષ્ફળ નથી જોટલે અવશ્ય આપણને તેમાથી અપૂર્વ લાભ મળેછે તેજ પ્રમાણે ઉચ્ચ કક્ષાને ભોગવતા સસારી પણ સાધુવર્તનવાળા ભવ્યજીવનું જો શુણાનુવાદ કર્યો હોય તો પૂર્વવત અપૂર્વ લાભ મેળવી શકાયછે એ મિદ્ધાતને અનુસરી ખુશખોદાર કર્સ્તુરીની સુગંધ ભવ્યજીવોને અર્પણ કરવા તથા ભવ્યજીવો થવા કર્સ્તુરીમૃગની માફક ધર્મરૂપી કર્સ્તુરીને સ્વનિવાસમા તથા અન્ય સ્થાને ફેલાવતા ગા કર્સ્તુચંદ કશળચંદની જીવગીને પ્રોત્સાહક ચરિત્રરૂપી પ્રદીપ પ્રકાશનું વર્ણન કરવામા આવેછે

સ્થિતિ તથા કુટુંબવર્ણન.

શ્રી હરેતુરચદના પૂતલ પિતા કશળચદ મોલગી ગરીબ સ્થિતિના અને ઉચ્ચ વિચારના હતા. તેમની ધર્મપત્ની પાત્રી બેન કે જે સરેજ સ્વભાવના તથા અહુત્ભગવાનના પૂર્ણ ભક્ત છે તે ઉત્તમ પુત્રરૂપી રત્નની ઉત્પત્તિનું સ્થાન ગણાયું કારણકે —

કાહો

જનની જણુ તો ભક્ત જન, કા દાતા કા ગર
નહિતર રહેજે વાજણી નહિ શુભાવીશ નૂર

આ વધને શ્રી હરેતુરચદે સારીરીતે માનથી વધાવી પોતાના હૃદયમાં જીવણરૂપે શોભાવેલ છે

ઉક્ત શેઠના પિતા ભાઈ કશળચદ શાહ જામનગરમાં હીરા મુળાની દુકાનમાં વાર્ષિક રૂ. ૭૫૦ થી પોતાના કુટુંબનું પોષણ કરતાં પણ તે સમયમાં હાલની માફક મોઢાવારી નહિ હોવાથી કુટુંબપોષણની મુશ્કેલી નડતી નહિ

શ્રી કશળચદના વડીલ બધુ મુળાએ શ્રી કશળચદને એક તો પોતાની સારી સ્થિતિ તથા અતિ ગાઢ ભાવુસ્નેહને લીધે યોગ્ય પ્રસંગે વારંવાર મદદ કરેલી છે

શ્રી કશળચદને ઘેર નવત ૧૯૦૬ ની સાલમાં જઈ સુદિ ૨ ને બુધ વારને રોજ પુનઃજ પ્રાપ્ત થયું કે જેમનું નામ જ્યોતિષશાસ્ત્રને આધારે હરેતુરચદ ખડવામાં આબું જેમ પૂર્વ દિશામાં સ્થિત ઉદય થઈ અધકારનો નાશ કરી પ્રગટ કરેછે તેમ આ પુત્રે પોતાના કુટુંબમાં સ્વજનમથી પ્રકાશ પ્રગટ કરી કુટુંબની હરિદ્રતારૂપી અધકારનો નાશ કર્યો

શ્રી હરેતુરચદ નિશાળમાં કામ અગતિ અભ્યાસ કરી તાની ઉગમરમાં પોતાનું આન્સ ખીલવવામાટે કાઠના પુત્ર ભાઈ કેશવજી મુળાની સાથે ૧૯૨૨ માં મુંબઈ ગયા અને ત્યાં આગળ મુળચદની દુકાનમાં ૭ માસસુધી ઉમેદવારી કરી ત્યારબાદ પોતાની ઉત્તમ પ્રકારની આલાકીને લીધે તે શેઠ તેજ દુકાનમાં વાર્ષિક રૂ. ૧૦૦ થી વિદ્યાર્થ કામમાં ભેડાવા બીજા વર્ષમાં પણ આજ દુકાનમાં વાર્ષિક રૂ. ૧૫૦) મળવા લાગ્યા

સર્વર્તનની સાથે વ્યવહારિક કુશળતાનું કળ.

શ્રી હરેતુરચદ ઉપરની દુકાનમાંથી મુજબ થઈ એક ચૂદી દુકાનમાં બે ડાયા કે જેમાં પોતાનો વાર્ષિક ખર્ચાર રૂ. ૨૦૦) થી ચોબચો અને તે દુકાનમાં આઠ વર્ષ પોતે કામ કર્યું કે જેને અર્થે દર વર્ષે ખર્ચાર વધતો વધતો વાર્ષિક રૂ. ૫૦૦) નો થયો અત્યંત પોતાની ચઢતી સ્થિતિમાં ૧૯૨૫ ની સાલમાં મુતી ૧ બેન પ્રેમના લગ્ન થઈ ધામધમથી કર્યા

મત ૧૯૩૦ માં પ્રાપ્ત રહીશ મા. પાનાથેદ મકનજીની પુત્રી અંશુલમ'પત્ર
બેન લાહુની માથે પોતાનું લગ્ન થયું તે ધર્મપત્નીના ઉમદા સ્વભાવથી
તથા તેમની ધર્મલાગણીથી પોતે નાતિની સાથે ધર્મધ્યાનમા આ
ગળ વધવા લાગ્યા લગ્ન થયા બાદ ત્રીજે વર્ષે એટલે ૧૯૩૩ ની મા-
લમા મહુકુડા પોતે મુખર્ષી રહેવા લાગ્યા

પોતાને વેપારી લાઈનની સારી મમજી પડવાથી શા. વાડીલાલ
સાકળચંદની કંપનીમા ૧૯૩૦ થી ૧૯૩૪ સુધી તેઓના આશ્રયથી
પોને જોડાયા અને તેથી ૬૨ વર્ષે પોતાને રૂપીઆ ૬૦૦ મળવા લાગ્યા

ત્યાગાદ પોતાની કાર્યદક્ષતાને લીધે એક મીલના હુકમદાર
કાનીદાસ લીલાધરની કંપનીમા વાર્ષિક રૂપીઆ ૬૦૦ થી સેલમેનતરીકે
મોંઠાયા

સહરદુ શેકડ પોતાના પૂર્વજન્મના પાળવી ભુદ્ધિમા આગળજ
વધવા લાગ્યા તે જે જળને લીધે ૧૯૩૮ મા ગેઠ કદાસાઈ વાડીલાલ
સાકળચંદની કંપનીમા પોતાનો ચાર આનાનો લાગ થયો અને ૧૯૪૦ મા
તેનો હિમાગ કરના ત્રણ વર્ષમા પોતાને લાગે રૂ. (૧૧૦૦૦) અગી
આર હુબર આંના એ ધર્મનું પરિણામ હોય એમ પોતે નિરહ કાર
માનવા લાગ્યા કારણકે કોઈ ઉચ્ચ સ્થિતિ ધર્મવિના મળવી દુર્લભ છે

સવત ૧૮૩૭ મા બેન નાથી બેનના તથા ૧૯૩૯ મા બેન સતોર્ના શુભ
લગ્ન કરી પોતાની ચોથ કરજ બનવી હતી, પણ પ્રારબ્ધની ગણત
ગતિને લીધે બેન નાથી બેન ૧૯૩૮ મા વિધવા વધાથી પોતાનું
મન જ્ઞાનિમા પડી ગયું સહરદુ બેન નાથીએ ઘણી તપશ્ચયા કર્યા
બાદ એક પોતાનું સવિધ્ય સુધારવા લમનગરમા ૧૯૫૨ મા દીકરા
દ. પોતાનો જન્મ સફળ કરી કુટુંબને મતોપ આપ્યો

ગેઠજીની પૂર્ણ વેપારી લાઈનની કુળજાતને લીધે ગુનીલાલ સાકળ
ચંદે ૧૯૪૧ ની માલમા ચાલતી કંપનીમાથી જટા પાડી પોતાની
કંપનીમા અગત્યના જગમા તેમને નિમિ દીના અને કંપનીમા ત્રણ
વર્ષ ગમ કરવાથી પોતાને રૂ. (૬૦૦૦) છ હુબર મળ્યા

૧૯૪૨ મા શેકડએ લા. વેવાના તથા ૧૯૪૭ મા લા. જેઠાવાના શુભ લગ્ન
થતા મહોરસવની ટરી કુટુંબને આગી ત્રીને સતોર પમાડ્યો લાહુ
જેઠાવાના લગ્ન થયા પહેલા ૧૯૪૨ ની માલમા ૧૦૦૦ ના ધર
વેચાથી લીધા

નહદુ કંતુરલા, - સાકળચંદની કંપનીમાથી જટા
પડી પાલણુપુના દીવાન, મહેન પંડરી વાડીલાલ રાથી

ભાઇની કંપની દુકાનમાં ભેંસેલ થયા અને ૧૯૫૨ ની શાલમાં એટલે સાત વર્ષના હિસાબ કરતા પોતાને ભાગે રૂપીઆ ૧૦૦૦૦ દર હબાર આવ્યા

પોતાને કમ સત્તાન નહિ થવાથી ૧૯૪૫ મા ચા. પાનાચદ નરમીની પુત્રી સુશીલ બેન રમીયાતની સાથે તેમણે લગ્ન કર્યા ૧૯૫૧ મા તે ધર્મપત્નીને સીમત આવવાથી જ્ઞાતિને ઘટતો સારો ખર્ચ કર્યો પણ પ્રસૂતિસમયે તેમના ધર્મપત્ની શુભરી ગયા કે જેને અકરોસ બાપા કુટુંબમાં છવાઈ રહ્યા

૧૯૪૬ મા પોતાના બધુવગને ધધે લગાડવાસારૂં ચેલાભાઈ એન્ડ બેન્ક લ્યંડ કંપની કાઢી ને તેમાં સારી દેખરેખ રહે તેવા હેતુથી પોતાનો ખાનગી ભાગ રાખ્યો કે જેની આવક વાર્ષિક રૂપીઆ ૧૦૦૦ પોતાને થતા લાગી ૧૯૫૨ મા કંપનીનો ભાગીદાર શુભરી જતા સદરહુ ભાગીદારનો ભાગ બધ થયો

૧૯૫૩ મા જેઠાલાલ કથળ્યદના નામની કંપની દુકાન કરી, તેમાં વાર્ષિક રૂપીઆ ૨૦૦૦ મળવા લાગ્યા ને તેમાં ૧૯૬૫ સુધી પોતાનો ભાગ ચાલુ રાખ્યો

૧૯૫૩ ની સાલમાં સદરહુ શેઠે ખી લાલ રેમીવની દુકાનમાં વાર્ષિક રૂપીઆ ૧૫૦૦ થી સેવમેન તરીકે ત્રા. વર્ષસુધી કામ કયુ

૧૯૫૬ ની સાલમાં ૩૦૦૦ રૂપીઆ ખર્ચી તે શેઠે નવા ઘર બનાવ્યા

૧૯૫૭ ની સાલમાં ગેઠે કંકર જૂઠા કાનજીની કંપનીમાં ૧૯૫૮ સુધી ત્રણ વર્ષ રહી રૂપીઆ ૫૦૦૦ મેળવ્યા

૧૯૬૧ થી જેઠાલાલભાઈની દુકાનમાં જે પોતાનો ભાગ હોતો તે ભાઈને સારો લાભ મળે તેમાટે પોતાનો ભાગ બધ કર્યો અને તેની લગામ ભાઈ જેઠાલાલ અને પોતાના ભાણેજ વ લલદાસ નયુને સોંપી તે ઉપરથી જેઠાલાલભાઈએ સદરહુ શેઠજી કરતુરભાઈને વાર્ષિક રૂપીઆ ૧૨૦૦ વ્યવસાય આપવા કબુલાત આપી છે

૧૯૬૦ પછી શેઠજી કરતુરભાઈ પ્રભુભજન કરવા અને શાંતિ લેવા ભાનગરમાં રહેવા લાગ્યા છે

❖ ધર્મશ્રદ્ધા. ❖

**મુક્તિપુરીમાં જવામાટે ધર્મરૂપી પગથીઆની ૨૮૮૪૬ રૂપીઆ
ખર્ચીને બાંધેલ નીસરણી.***

૧૯૧૬ માં જામનગરવાળા ઝવેરી વીરચંદ બીમજી પોતાના (શા કસ્તુરચંદ ભાઈના) નિકટના મળધી હતા તેમણે જામનગરથી સિદ્ધજેત્ર તથા ગીરનારની યાત્રામાટે અંધ કાઢ્યો તેમા પોતાના પિતાને યાત્રામાટે નિમત્રણ થતા પોતે તથા ભાઈ કરશન જેઠ જણે પોતાના પિતાસાથે જિનખર્ચે જે માસસુધી યાત્રા કરી

૧૯૪૪ માં પોતાની સ્થિતિ ઘણી પ્રગતિનીય હોવાથી સહકુળ અંગદથી નીકળી લોચણી તથા પાલીતાણાની યાત્રા કરી રૂ. ૨૦૦) ખર્ચા

૧૯૪૬ માં અંગદમા પૂજ્ય મુનિશ્રી મોહનલાલજીનો સમાગમ થતા તેમની શુભ પ્રેરણાથી ધર્મકાર્યોમા આગળ વધવા લાગ્યા અને દૈનિક ખાસ યાત્રા લીધી.

૧૯૪૭ માં પોતાના તીર્થસ્વરૂપ માતાપિતા પોતાના વતનમાંથી નીકળી અંગદ આવ્યા, તેથી પોતે ઘણા હુપિત થઇ માતાપિતાની શ્રવણની માફક સેવા કરવા લાગ્યા અને જ્યારે માતાપિતાએ યોગ્ય મત આપ્યું ત્યારે પોતે તે પ્રમગે પ્રભાવનાની સાથે લાયખાણને દેરાસર પૂજા ભજાવી અને ત્યાંની ધર્મશાળામા અઠહીઆ લાડુડું સ્વામીવાત્સલ્ય કર્યું, રૂ. ૪૦૦ ખર્ચા

૧૯૫૨ માં કાસ્ટિક માસમા કસ્તુરલાલજીએ જેલુ ખર્ચખાણ લીધું કે છઠ્ઠીપર્યંત સિદ્ધગીરિ જવું, ઘર તથા ઘરેણા તેમજ રોકડ મળી (૨૦૦૦૦) વીથ હજાર રૂપીઆથી વધારે રકમ નહિ સંખવાને પરિશુદ્ધ કર્યો તેમજ ખાર મત પણ સ્થૂનથી લીધા હતા

આ સાલના યેત્ર માસમા અનેક શુભસપ્ત મુશીલ પૂજ્ય માં તુશ્રી પાચી જેન પાલીતાણે નવાણું યાત્રા કરતા હતા, તે દરમ્યાન સદરહુ રોકડ પાલીતાણે જઇ પૂજા ભજાવી તથા સ્વામીનાત્સલ્ય કર્યું રૂ. ૩૦૦ ખર્ચા સિદ્ધગીરિમા હજુ પણ યાત્રાપ્રસંગે જતા તે પ્રસંગે પાત સ્વામી વત્સલ કરછે ત્યારથી આરભીને દર વર્ષે શુભ ખાતામા રૂ. ૫૦૦ વાપર્યા કરેછે

* શા કસ્તુરચંદલાલજી ૨૮૮૪૬ થી ઉપરાંત રૂપીઆ શુભ ખર્ચે ખર્ચા છે

૧૬૫૩ માં મેં રતનશી મોનજી સાથે મહકુટુંબ ગીરનાર, લોયણી, તારંગ
ગાજી, આબુ વિગેરેની યાત્રા કરી જે માસના દિવસનો સહુપયોગ
કરી રૂ ૫૦૦ ખર્ચા.

૧૬૫૪ માં સિદ્ધપુર-પાટણમાં પચાસજી મોહનવિજયજીએ જ્યારે નિધાન
શ્રીને (કે જે પોતાના સગા બેન થાયછે અને જેનું નામ સસારપક્ષમાં
નાથીબેનતરીકે પ્રસિદ્ધ હતું તેને) વડી દીક્રા આપી ત્યારે શેઠજી
સહકુટુંબ ત્યાં પધારી શ્રીકલની પ્રભાવના કરી અને ચોથા વતની જે
ખીના મનુષ્યો ૨૫૦ નું સ્વામીવાસન કરી રૂ ૪૦૦ ખર્ચા

આ પ્રસંગે સંસ્કૃત શેઠજીએ મુનિશ્રી મોહનવાલજી પાસેથી લાવ
આવણી લઈ પોતાના જન્મનું સાર્થક કરવા લાગ્યા.

૧૬૫૬ માં પોતાના માતા દે જેમનું નામ પાચી બેન છે તેમણે વીશરથા
નક વિગેરે જતો કર્યો છે અને વર્ષાતપ કરેન તેમાં પીતળની કુડી તથા
સાકરનું લાણું કર્યું તેમજ જામનગરની આસપાસના ગામડાઓના ઓશ
વાળોને પછુ તે લાણું આપનામાં આજીવું હતું તેમાં રૂ ૫૦૦ ખર્ચા

લાવનગરવાળા શેઠ બેચરાસ ભગવાનદાસ કે જે ઘણા પ્રમા
ણિક તથા ધર્મનિષ્ઠ હતા તેમની સાથે સહકુટુંબ સમેતશિખરની યાત્રા
કરવા ગયા તેમાં નીચે મુજબ વચ્ચે આવતી યાત્રાઓ કરવા લાગ્યા—

જેમકે અતરિક પાર્શ્વનાથ, કારી, અયોધ્યા હસ્તિનાપુર, રાજ
ગીરિનગરી કવકતા, મુમુદાળા, લોયણી તથા પાલીતાણાની યાત્રા
કરી કે જેમાં લગભગ ચાર માસ થયા અને તેમાં રૂ ૫૦૦ ખર્ચા

૧૬૪૮ થી ૧૬૫૮ સુધી અષ્ટમીને તપ કર્યો અને તેનું ઉદાપન દાદાવાડીમાં
મુનિ સુવ્રતના દેરાસર પાસે ચોકમાં મઠપ રોપીને કર્યું તે પ્રસંગે મા
તાપિત્રા તથા ખત્રીના તરફથી અકેક છોડ મેં યો હતો અને સ્વામી
વસત્ર કર્યું તેમજ ત્રણ ગરુડ ક્યાં તેસળથી રૂ ૪૦૦૦ ખર્ચા

૧૬૫૯ માં હરજીવન સુલજી વિગેરેની સાથે સહકુટુંબ રતલામ થઈ-કેશરી
આજીની યાત્રા કરી વળતી વખતે અજમેર ઉચેણ, મક્કીજી, આબુજી,
મારવાડમાં પચતીર્થો તથા રણકપુરજી વિગેરેની દોઢ માસસુધી યાત્રા
કરી રૂ ૫૦૦ પાચતેસનું ખર્ચ કરી મુગામાં ગયા અને ૧૬૪૦ થી ૧૬૫૯
સુધી મુગામાં નગરીઆના નામથી પ્રસિદ્ધ એવા શ્રીનેમીનાથના
દેરાસરની દેખરેખ તથા ધર્મદાના ખરડામાં બહુ સારી મદદ કરતા

આ સાક્ષમાં જ્યારે સિદ્ધમેત્રમાં યાત્રા નિમિત્તે ગયા ત્યારે હું
ગરઉપર વાધણપોળામાં કુમારપાળ રાજના દેરાસરની જોડમાં જામ
નગરવાળા જે રૂપ શાંતિનાથ મહારાજનું દેરાસર રૂ ૨૩૦૦
થી ૨૬૦૦ દળાવ્યા તથા ચિત્રકામ કરાવ્યું ને તે
દેર આજી છે

૧૩૦૦ કરતુરચદ કશળચદ

૧૦૦૦ સ્વર્ગસ્થ ઘેવાલાઈ કલળચદ હા તેના વિધવા બેન
ઝડાવ

૨૩૦૦

૧૯૬૧ મા જામનગરથી ગિરનારજી તથા સિદ્ધજેત્રની યાત્રામાટે સઘ કાઠવાથી
સદરહુ શેઠજી તથા ગલાલચદ ખીમજી બેઉ મિત્રોએ ચાર ચાર
હજાર રૂપીઆ શેઠ પ્રેમચદ દેશવજીને ઉધડ આપ્યા અને આ મઘમા
કુલ માણ્યો ૧૫૦૦ થયા હતા તેમા મદરહુ શેઠજીના સગાવહાલાનું
ખર્ચ શેઠજી ઉપર હતું એટલે તેમા બે હજાર રૂપીઆ ખર્ચા તેમજ
ગલાલચદ ખીમજીભાઈએ પોતાના સગાનું ખર્ચ પોતાઉપર રાખ્યું હતું

આ સઘમા મુનિશ્રી કેશરવિજયજી તથા મોતીવિજયજી તથા
જામનગરવાળા મુનિશ્રી વિનયવિજયજી વિગેરે તેમજ આંધીઓ મળી
૩૦ ઠાણા સઘમા ગોભારૂપે હતા

આવા પૂજનીય મુનિશ્રીઓના પ્રતાપથી વીરપુરના રાજા તથા
ગોડવના રાજા સાહેબ રાણી માધે દર્શનનો લાભ લેવા પધાર્યા હતા
તેમજ આ સઘ એટલો બધો પૂજનીય થઈ પડ્યો કે જુનાગઢ સ્ટેટના
નવાજ સાહેબતરફથી પણ મઘને જમાડવામા આવ્યો હતો

આ સઘનિમિત્તે કુલ ખર્ચ (૨૦૮૦૦) વીસ હજાર રૂપીઆથી
વધારે થયો હતો

આવા શુભ પ્રસંગે પન્યાસજી કેશરવિજયજીના ઉપદેશથી સ
દરહુ રોઠ કરતુરભાઈએ વડાળના ઉપાશ્રયમાટે રૂ ૨૦૦ ખર્ચે આપી
પોતાની ધર્મકાર્યની કરજ અદા કરી

૧૯૬૨ મા શેઠજી ભાવનગરની જ્ઞેનધર્મપ્રસારકસભાના લાઈફ મેમ્બર રૂ ૫૧
આપીને થયા

૧૯૬૪ મા શા કરતુરભાઈના માતૃશ્રીએ શ્રીમિદ્ધગિરિમા ચોમાસુ રહ્યા-
બેનની સાથે કર્યું અને તે પ્રસંગે શેઠજી પાલીતાણે ગયા ત્યા મુનિશ્રી
હસવિજયજીના શિષ્ય પન્યાસજી સપતવિજયજી તથા મુનિ મોહન
લાલજીના શિષ્ય હરજી મુનિ પન્યાસજી પાસે જે શ્રાવક તથા શ્રાવિ-
કાનો વર્ગ ઉપધાન કરતો હતો તે વર્ગને મુનિશ્રીના ઉપદેશથી શેઠજીએ
સ્વામીવત્સલ કર્યું તેમા રૂ ૭૦૦ ખર્ચા અને વાગડમા ચિતા-
મહિષિ પાર્થનાથના જીર્ણોદ્ધારની મદદમા રૂ ૧૮૦ આપ્યા અને મિદ્ધ-
ગિરિમા દાદાને કુલ તથા ધૂપસબથી રૂ ૧૨૫ આપ્યા

આજ સાલના મુનિશ્રી માણેકવિજયજીના ઉપદેશથી શેઠજીએ ધાન
પણ માસમા ચોથા મતનું પચ્ચખાણુ પત્નીસહિત કર્યું તે પ્રસંગે જી
તથા પુરૂષે કુન મગી ૨૦ જણાઓએ ચોથા મતનું પચ્ચખાણુ લીધું,
તેમા પુરૂષોને ખીનખાપના બટવા અને ત્રીઓને ખીનખાપની કાથ
ખીઓ આપી હતી

તેમજ તે વખતે શેઠજીએ વિશ્વસ્થાનકનું તપ પણ કર્યું હતું
તેમા સ્ત્રી તથા પુરૂષે મગી કુલ ૫૦ માણસોની સંખ્યા હતી તે
તપ પ્રસંગે શેઠજીએ આગ વખત સ્વામીવત્સવ કર્યું હતું આ ઉત્સવ નિ
મિતે જૈનરાજાથી દાદાવાડીમા જતા બેઠવાજી વિગેરે સાથે હતા ને જો
શુભ દર્શનની ખાતર સઘના માણસો આશરે ૧૨૦૦ હતા તે સર્વેને
સદર શેઠજીએ શ્રીકૃપાની પ્રભાવના કરી રૂા ૪૦૦ ખર્ચ્યા

૧૯૬૫ મા જામનગરમા ખરતર ગચ્છના ઉપાશ્રયમા જ્ઞાનગાળા વાધાવવામા
રૂા (૫૦૦૦) પાચ હજારની મદદ આપી અને તેમા સ ગૃહસ્થોએ શેઠ
જીના કુટુંબ વિગેરેના નામનો શિવાલેખ નાખ્યો

૧૯૬૬ મા પ્રેન ગામમા ઉપાશ્રયની મણી મુશ્કેલી હોવાથી શેઠજીએ ત્યાંના
સઘને રૂા ૨૭૦૦ આપી ઉપાશ્રય વાધાવી પોતાના ધનનો સદુ
પયોગ કર્યો અને ત્યાં પ્રેનગા સઘે તે શેઠજી તથા જોડજીના કુટુંબને
શિવાલેખ બેઠયો છે તથા જામનગરમા જ્ઞાનગાળામા કૃપાચક્રજી ૧૧
માહાની સાથે ગિરાજના હતા તેમના આતુમાંમ પૂર્વ થયા પછી માર્ગે
શીર્વ માસમા ઉપધાન કરી રૂા ૫૦૦ વાપર્યા

૧૯૬૭ થી ૧૯૮૬ એએ વરસ પાચમુધી શેઠજીએ દર વર્ષે રૂા ૬૦
લેખે રૂા ૩૦૦ સિદ્ધજેનના આવાશ્રમમા શુભ માર્ગે વાપર્યા

૧૯૬૭ ના અષાઢ માસમા શેઠજીએ સિદ્ધગિરિમા જઇ ચોમાસુ કર્યું ત્યાં
પ્રભાવના, સ્વામીવત્સવ તથા વિનભક્તિ વિગેરે કરી રૂા ૧૦૦૦
શુભ માર્ગે ખર્ચ્યા

૧૯૬૮ મા શેઠજીએ વિધિવિધાનની રીત નવાણુ ચાન તથા એકસતાનું તપ કરી
પ્રભાવના અને સ્વામીવત્સવ તેમજ જિનભક્તિ વિગેરે કરી

મુનિશ્રી કપૂરવિજયજીના ઉપદેશથી નવાણુ યાત્રાના પુસ્તકો
૨૫૦૦ તથા શાવક કંપતરૂના પુસ્તકો ૫૦૦ છપાવ્યા અને તે પુસ્તકો
નિદગિરિમા તથા જામનગર વિગેરેમા શાવક તથા આવિકાઓને ભેગતરીકે
ભાકડી આપ્યા તથા તે સિવાય ત્યાં પાલીનાણામા સાધુ તથા સાધ્વી
ઓને ખીજા બેઠ્યા પુસ્તકો બહુગ ગામથી મગાવી વાહોરાવ્યા અને
તેમા રૂા ૧૦૦૦ ખર્ચ્યા

ભાવનગરમા આત્માનદસભામાથી નીકળના આત્માનદપ્રકાશ માસિકના મેળર પણ થયા છે

ભમનગરમા આ માલથી સઘના અગ્રેનરેએ ધર્મનાથના દેરા- સરના વહીવટનું કામગીર આ ગેઠણને આપ્યું છે

૧૯૬૯ મા સુનિશ્રી કૃપાયદણના ઉપદેશથી શેઠણએ પાલીતાણામા પાત્રીસુ કર્યું અને તે નિમિત્તે રૂા ૧૦૦ વાપયાં

૧૯૭૦ મા શેઠણએ નવ પદ ઓળીના તપનું ઉધાપન કર્યું તે નિમિત્તે પ્રભાવના, સ્વામીવત્સલ, તેની સાથે પાચમના તપને એક છોડ તથા મૈન એકાદ શીના તપને એક છોડ તથા વિશ્વસ્થાનકના તપના બે છોડ તેમજ સ્વપત્નીતમ્કથી વિગસ્થાનકનો એક છોડ મેલવામા આપ્યો હતો તથા અઠ્ઠાઇ મહોત્સવ ઠગી તેમજ ત્રણ ગજી ડરી રૂપીઆ (૩૦૦૦) ત્રણ હજારનો મન્માર્ગ વ્યય કર્યો

૧૯૭૧ મા આતુર્માસમા પૂન્ય ઉપાધ્યાય વીરવિજયજી મહારાજજીના શિષ્ય આહિત્યપ્રેમી વિનયવિજયજી મહારાજજીના મહેજ ઉપદેશથી શેઠણએ વ્યાખ્યાન આહિત્યસંગ્રહ ભાગ બીજો છપાવવામાટે રૂા ૪૦૦ ની મદદ આપી, તે ઉપરથી બ્રથ છપાવવાનું કામ શરૂ થયું ગયું

મદરહુ ગેઠણ કરતુરભાઈએ ભમનગરમા આહિત્યપ્રકાશકે મડળની સ્થાપના કરી અને આ મડળનું કાર્ય જાતોષ કારક રીતે ચાલે તેટલા કારણથી સંગૃહસ્થાના આગ્રહથી આ મડળના પ્રમુખ તથા ટ્રેઝર બની ઉક્ત પૂન્ય સુનિશ્રી વિનયવિજયજીના પુસ્તકોની ભમનગરમા મડળની સાથે પુસ્તકાલયની ગોઠવણ કરી અને પોતાની જાગીને બોનેરી રેખાથી આકીને ભવિષ્ય જન્મની સફળતામાટે પોતાની પૂન્ય માતાની સેવાનો લાભ લેતા મહકુટુબ વર્તમાનકાળમા ભમનગરના અલકારરૂપે ભમનગરમા ધર્મધ્યાનમા આગળ વધવા તેમજ કુટુંબ તથા પરિચયવાળા માણ્યોને અને મિત્ર મડળને મારો ધાર્મિક દાખલો બેમારવા પોતે ગિરાવે છે

૧૯૭૨ મા સહકુટુંબ લોચણી, પાટણ, રાધનપુર, શંખેશ્વરજી, પાનસર, અમદાવાદ તથા ફાગણ માગમા પાલીતાણાની યાત્રા કરી રૂા ૫૦૦ શુભ માર્ગે વાપરી અઘાધિ સાધુ તથા સાધ્વીઓને યથાશક્તિ જોમ્મતી વસ્તુઓ વહોરાની તેમની સેવાનો સારો લાભ લે છે

૧૯૫૦ ની સાલથી આરભીને હજુ પણ દરેક ચાલે તથા પર્વ- હિના પોવા કર્યા કરે છે તેમજ પ્રાત કાળમા વ્યાખ્યાનમા બાય છે તથા એક વખત પરિક્રમણ કરે છે અને તેમાથી બચતા વખતમા ધર્મશાસ્ત્ર વાચે છે

મનુષ્યનો ધણો ભાગ મંતાન નહિ હોવાથી આશ્ચર્ય કયાં કરે છે પણ આ શેઠજીએ તો પ્રભુભાજનમાં સ્નાન કરવાથી શીતલ અતઃક રણનાળા થઇ પરોપકાર તથા ધર્મજ સાધવો એ મુખ્ય નિશાન રાખ્યું છે કે જેથી તેમના શુદ્ધ અતઃકરણમાં ક્યારે પણ સસારી પુનઃ અસત્ય વાસના ઉઠતીજ નથી એ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે આવું નિર્મળ અતઃકરણ સમગ્રજનું અવળું કે સાધુના સમાગમવિના રહી શકે નહિ

ગગત્મા ત્રણ વસ્તુ ણીજની મદદવિના પોતાની મેળે
સર્વવ્યાપક થાયછે

વસન્તતિલકા

વાર્તા ચ કૌતુરકરી વિમલા ચ વિદ્યા, લોકોત્તર પરિમલથ કુરંગનાભૌ ।
તૈલમ્ય તિન્દુરિત વારિણિ દુર્નિવારમેતત્તય પ્રસરતિ સ્વયમેવ ભૂમૌ ॥

સુભાષિતરત્નમાળાગાર

આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરનારી વાર્તા શુદ્ધમાં શુદ્ધ વિદ્યા, કસ્તુરીની અલૌકિક મુગધ (શા કસ્તુરચત્રનો કસ્તુરીની મુગધતુલ્ય થય) આ ત્રણ વસ્તુ ધાત્રીમાં પડેવ તેલના ગિડની માફક પૃથ્વીઉપર વગર અટકાયે પોતાની મેળેજ પ્રસરે છે

આ શ્લોકથી સિદ્ધ થાય છે કે આ લેખ અતિશયોક્તિવાળો કે અસ્થાને ગણાશે નહિ એમ આ લેખક મટાનું માનવું છે

પ્રકાશક

॥ શ્રીવીરાય વીતરાગાય નમઃ ॥

ઉપોદ્ધાતની પૂરવણી.

જામનગરનિવાસી માનવતા શેઠ સાહેબજી કચ્છરા મુળજીભાઈના મુશીલ વિધવા ધર્મપત્ની અને ધર્મશ્રદ્ધાળુ બેન ચચળ બેને આ ગ્રંથની રૂપ પ્રતના ગ્રાહક થઈ કૃત્ત એકજ પ્રત પોતાપાસે રાખી બાકીના ૨૪ પ્રતિઓ આ મહાને અર્પણ કરી શેઠજીની ગૌરવગૌરી ધર્મનિષ્ઠ બેન ચચળે જણાવા દીધી નથી, તેથી આ મહાના ધારાધારણ પ્રમાણે સદરહુ માનવતા શેઠજીને ઉપકારની સાથે લાઇક મેળવે ગણેલ છે આ બેનની ઉદારતાને લીધે તેમને વારંવાર ધન્યવાદ આપવામાં આવે છે એટલુંજ નહિ પણ સ્વર્ગસ્થ કચ્છરા ભાઈને ઉચ્ચ આત્મા સ્વર્ગમાં વિશેષ શાંતિ લોગવે એમ અત કરણપૂર્વક આશીર્વાદ આપે છે

પ્રકાશક.

* ઉપોદ્ધાત ૧૮ મા પાનામાં પાચમાં પારિવાર પત્રી વખતની યાગત દર્શિ દેખતી ગદી જવાને નીચે અહીં ઉમેરેલ છે

પ્રથમ વિભાગ કરતાં આ વિભાગમાં આવેલા ૧૨૦૩૨૫ અંધી
વિશેષ વૃત્તના લક્ષણોની અનુક્રમણિકા*

વૃત્ત	પત્ર
પાદાકુલક	૧૫૯
માત્રાકુલક	૩૮૭
શાલિની	૪૦૨

વિશેષ સૂચન—૫૪ ૧૬૭ ઉપર પૃથ્વીવૃત્ત આવેલ છે તેનું લક્ષણ તે
સ્થળે આપતું રહી જવાથી અહીં લખવામાં આવેલ છે કે જગણ સગણ
જગણ સગણ યગણ અને એક લઘુ અક્ષર તથા છેવટ એક શુદ્ધ એમ ૧૭
અક્ષર આવવાથી પૃથ્વીવૃત્તનું એક ચરણ પૂર્ણ થાય છે

* આ તથા ૫૪ સિવાય બીજા ૪૦૩૨૫ જેવાની ૪૨૨ પડે તે પહેલાં ભાગના
અધિગરસખ ધી સંક્રિયાઓની પહેલાં ૪૬૫ પત્ર ૩૬ આ જુઓ

ગ્રંથના પરિચ્છેદના અધિકાર (વિષય) ની અનુક્રમણિકા.

નંબર	અધિકાર	પૃષ્ઠ	નંબર	અધિકાર	પૃષ્ઠ
	સમગ્ર પરિચ્છેદ.				
૧	શ્રીમગલ	૨	૨૮	સુભાષિતપ્રથ સા	૧૫૫
૨	દેવસ્તુતિ	૪	૨૯	સમયજ્ઞપન	૧૫૮
૩	સમ્યક્ત્વ	૧૫	૩૦	વાણી	૧૬૧
૪	સમ્યક્ત્વસ્વરૂપ		૩૧	સભ્યગીત	૧૬૭
૬૭	બોલઆશ્રય	૩૫	૩૨	અદતત્યાગ શુભ	૧૬૯
૫	ચારિત્રવર્ણન	૪૦	૩૩	મોક્ષ સુખ	૧૭૨
૬	ચારિત્ર સુખ	૫૦		અદ્યમ પરિચ્છેદ	
૭	ચારિત્રદુઃખ	૫૬	૩૪	મિથ્યાત્વ	૧૭૮
૮	પ્રમાદત્યાગ	૬૬	૩૫	કુશાસ્ત્ર	૧૮૭
૯	દિગ્મત	૬૯	૩૬	કુશ્રીતા	૧૮૯
૧૦	વિતુષ્ટમાસાશન ધિષ્ટાભાવ		૩૭	યોગ્યાયોગ્યતા	૨૧૭
	ખંડન	૭૦	૩૮	કુશ્રાવક	૨૧૯
૧૧	લોગોપલોગમત	૭૧	૩૯	જગતકર્તા	૨૨૩
૧૨	અનર્થદંડ મત	૭૩	૪૦	હિ સાદોષ	૨૨૫
૧૩	સામાયિક મત	૭૫	૪૧	હિ સા (મૃગયા)	૨૨૭
૧૪	દેશાવકાશિકમન	૭૭	૪૨	હિ સાકૂળ	૨૩૦
૧૫	પૌષધમત	૭૮	૪૩	અલક્ષ્યદોષ	૨૩૩
૧૬	અતિથિસ વિભાગ	૭૯	૪૪	રાત્રિલોજન	૨૩૬
૧૭	સયમ	૮૦	૪૫	રાત્ર્યલોજનકૂળ	૨૩૯
૧૮	નિયમકૂળ	૮૩	૪૬	માસનિષેધ	૨૪૦
૧૯	પર્વણિ કર્તવ્યાકર્તવ્ય	૮૮	૪૭	દેવાગ્રકૃતહિ સાદોષ	૨૫૧
૨૦	દયા	૯૨	૪૮	હિ સાભાગિદોષનિરૂપણ	૨૫૪
૨૧	યજ્ઞનું સત્ય સ્વરૂપ	૧૨૮	૪૯	માસાન્નતુલ્યમતુળ ડન	૨૫૫
૨૨	જલગાલન	૧૩૭	૫૦	મામવર્જિતોત્તમતા	૨૬૦
૨૩	ઉચ્ચિષ્ટ જલપાન નિષેધ	૧૩૯	૫૧	મધનિષેધ	૨૬૨
૨૪	સત્ય મત	૧૪૨	૫૨	મધુનિષેધ	૨૭૦
૨૫	શુભાશુભ વચન	૧૪૭	૫૩	કદમૂળ નિષેધ	૨૭૩
૨૬	પ્રમાણિકતા	૧૪૮	૫૪	મૃષાવાક્ય	૨૭૬
૨૭	મિષ્ટ વાષણ ..	૧૫૧	૫૫	અસભ્યગીત	૨૯૦
			૫૬	ઔમપચ્ચ	૨૯૪

પ્રથમ વિભાગ કરતા આ વિભાગમાં આવેલા શ્લોકોસંખ્યા
વિશેષ વૃત્તના લક્ષણોની અનુક્રમણિકા*

વૃત્ત	પત્ર
પાદાકુલરુ	૧૫૯
માનાકુલક	૩૮૭
શાલિની	૪૦૨

નિર્ણય સૂચન—પૃષ્ઠ ૧૯૭ ઉપર પૃથ્વીવૃત્ત આવેલ ॥ તેનું લક્ષણ તે સ્થળે આપવું રહી જવાથી અહીં લખવામાં આવે છે કે જગણ સગણ જગણ સગણ યગણ અને એક લઘુ અક્ષર તથા ઉવટ એક ગુરુ એમ ૧૭ અક્ષર આવવાથી પૃથ્વીઽદનું એક ચરણ પૂર્ણ થાય છે

* આ ત્રણ વૃત્ત સિવાય ખીન વૃત્તો ગીતાની જરૂર પડે તો પહેલા ભાગના અધિકારસંખ્યા સી ગીતાની પહેલા પૃષ્ઠના પત્ર ૩૬ માં લુચો

વ્યાખ્યાન સાહિત્યસંગ્રહ.

ભાગ ૨ નો.

સપ્તમ પરિચ્છેદ ॥૧૬

આ પુસ્તકના પ્રથમ ભાગમાં આવશ્યક અધિકારોવાળા ૭ પરિચ્છેદોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે એ પરિચ્છેદોનો પૂર્વાપર સબધ પણ તે, તે સ્થળે દેખાડવામાં આવ્યો છે તોપણ આ દ્વિતીયવિભાગને હાથમાં લેતી વખતે પ્રથમવિભાગનું અનુસંધાન-રહેવાને માટે સિદ્ધાવલોકનની રીતે આપણે સંક્ષેપમાં યાદ કરી જઇશું કે કોઇ પણ પ્રકારની કાર્યસિદ્ધિને માટે-કલ્યાણને માટે દેવસ્તુતિ કરવી એ પહેલું પગથીયું છે શુદ્ધકર્માણ્કારક ઉપદેશ આપેછે પણ શુદ્ધની ખાસે જવાનું સૂઝેજ નહિ તો પછી શુદ્ધ ઉપદેશ-કયાથી આપે? દેવસ્તુતિ કરવાથી બુદ્ધિ નિર્મળ થાયછે અને તેને પરિણામે સંદુશરૂં ચરણ લેવાનું સૂઝેછે તેથી પ્રથમવિભાગમાં પ્રથમ પરિચ્છેદ દેવસ્તુતિરૂપ મંગલારચણનો લેવામાં આવ્યો છે દેવકૃપાથી શુદ્ધચરણરૂપ આર્ચ લેવાને તૈયાર થનારમાંટે સારા શુદ્ધ કોને સમજવા? ખેતાના આચરણથી તથા ઉપદેશથી તરવાનું સામર્થ્ય દેનામાં છે એ બાણવાની જરૂર હોવાથી દ્વિતીય પરિચ્છેદમાં તેસબંધી વર્ણન કરીને તૃતીય

૫૭ સીંહપદ્મ	૩૬૭	૮૭ મરનારની પાછળ ફેરવન ..	૩૮૭
૫૮ સાસુવહનો નીચો	૩૭૧	૮૮ ધનપ્રથ સા	૩૮૬
૫૯ કટુવચન	૩૭૩	નવમ પરિચ્છેદ	
૬૦ અદ્વત્તશ્રુત્યુદોષ	૩૭૭	૮૯ ધનદોષ	૩૯૩
૬૧ ધૂતદોષ	૩૭૯	૯૦ દરિદ્રતા	૩૯૬
૬૨ તમાખુવણું	૩૧૭	૯૧ ધનમદ	૪૦૯
૬૩ અપ્રીણ (કેકસ બધી)	૩૧૮	૯૨ ધનમદત્યાગ	૪૧૩
૬૪ હુકવાદ	૩૨૦	૯૩ ધનહુક શઠ (દીવાળીયો)	૪૧૫
૬૫ મતાનુ ગતિક (ગાડરીઓ પ્રવાહ)	૩૨૬	૯૪ પરિશ્રુત્યાગ શુદ્ધ	૪૨૨
૬૬ બેઠમ	૩૩૦	૯૫ પરિશ્રુત્યુદોષ	૪૨૫
૬૭ પાખડનળ	૩૩૫	૯૬ ધનમમત્વમોચન	૪૩૦
૬૮ કદર્થપ્રતિ ધૂત્તસમ્પત્તા	૩૩૭	૯૭ લક્ષ્મી સ્વભાવ	૪૪૦
૬૯ આદ્ય	૩૩૮	૯૮ લક્ષ્મીવાસ	૪૪૬
૭૦ પિતૃપતન (ગાપના કુવામા બૂડી મરવું)	૩૩૯	૯૯ લક્ષ્મીપુષ્યાધીનતા	૪૫૦
૭૧ શ્રુત્યુ	૩૪૧	૧૦૦ લક્ષ્મી અવાસ	૪૫૨
૭૨ શ્રુતપ્રેતાદિ	૩૪૨	૧૦૧ સ્વાર્થ	૪૫૪
૭૩ કામણ દુભણ	૩૪૪	૧૦૨ સ્વાર્થત્યાગ	૪૬૭
૭૪ ધુણવાનું ધર્તીગ	૩૪૫	૧૦૩ સ્વાર્થત્યાગ	૪૬૭
૭૫ ગાળવશ	૪૪૭	૧૦૪ નિરૂપયો ગાનાદર	૪૭૦
૭૬ કન્યાવિકેધ	૪૫૦	૧૦૫ સ્વકાર્યસાધન	૪૭૧
૭૭ વરુન્યાના માતાપિતાને શિક્ષા (શિખામણ)	૩૬૫	૧૦૬ હુ જે નિષિદ્ધાચરણ	૪૭૩
૭૮ અધપરપરા	૩૬૬	૧૦૭ સપદિપરસ બધ	૪૭૪
૭૯ અવસાનકાળ	૩૬૯	૧૦૮ વિપદથી પ્રકાશિત સમ્પન્ન	૪૭૮
૮૦ મરણોન્મુખ દયા	૩૭૦	૧૦૯ અદતી મડતી	૪૮૦
૮૧ શગવહન	૩૭૨	૧૧૦ જ્ઞાન	૪૮૬
૮૨ શગનાહુક	૩૭૩	૧૧૧ જ્ઞાનધન	૫૦૨
૮૩ અમત્ય કેવલ	૩૭૪	૧૧૨ જ્ઞાનોત્તેજન	૫૦૬
૮૪ અવસાનોચિત્ત ધૈર્ય	૩૭	૧૧૩ જ્ઞાનમા અવશય	૫૧૦
૮૫ અવસાનોચિત્તધૈર્યત્યાગ	૩૭૮	૧૧૪ પુસ્તકસ રક્ષણ	૫૧૧
૮૬ મૃતસોજન	૩૮૦	૧૧૫ અજ્ઞાન	૫૧૬
		૧૧૬ ઉપસહાર	૫૨૦
		૧૧૭ આગ્રીર્વાદ	૫૨૭
		૧૧૮ પ્રચની વાનકી	૫૨૮

વ્યાખ્યાન સાહિત્યસંગ્રહ.

ભાગ ૨ નો.

સપ્તમ પરિચ્છેદ ॥૬

આ પુસ્તકના પ્રથમ ભાગમાં આવશ્યક અધિકારવાળા છ પરિચ્છેદોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે એ પરિચ્છેદોનો પૂર્વાપર સળધ પછી તે તે સ્થળે દેખાડવામાં આવ્યો છે તોપણ આ દ્વિતીયવિભાગને હાથમાં લેતી વખતે પ્રથમવિભાગનું અનુસંધાન-રહેવાને માટે સિદ્ધાવલોકનની રીતે આપણે સંક્ષેપમાં યાદ કરી જઇશું કે કોઇ પણ પ્રકારની કાર્યસિદ્ધિને માટે-કલ્યાણને માટે દેવસ્તુતિ કરવી એ પહેલું પગથીયું છે શુદ્ધ કલ્યાણકારક ઉપદેશ આપે છે પણ શુદ્ધી પાતે જવાનું મૂલેજ નહિ તો પછી, શુદ્ધ ઉપદેશ-કયાથી આપે? દેવસ્તુતિ કરવાથી બુદ્ધિ નિર્માળ થાય છે અને તેને પરિણામે સદ્શુદ્ધનું શરણ લેવાનું મૂલેજ તેથી પ્રથમવિભાગમાં પ્રથમ પરિચ્છેદ દેવસ્તુતિરૂપ મંગલાચરણનો લેવામાં આવ્યો છે દેવકૃપાથી શુદ્ધચરણરૂપ માર્ગ લેવાને તૈયાર થનાર માટે સારા શુદ્ધ કોને સમજવા? એવાના આચરણથી તથા ઉપદેશથી તરવાનું સામર્થ્ય કોનામાં છે એ બાબતની જરૂર હોવાથી દ્વિતીય પરિચ્છેદમાં તે સળધી વર્ણન કરીને તૃતીય

પરિચ્છેદમાં એક યોગ્ય મનુષ્ય ગણવાને માટે કેવા કેવા ગુણોની જરૂર છે તે જણાવવામાં આ યુ છે એવા ગુણવાન મનુષ્યે-૧ ગુરુસેવામાં, મરસગમાં અને ધર્માપરણમાં પોતાની મનોવૃત્તિને સ્થિર રાખી શકે છે ખતભ ગુણો અને ખરાબ ગુણોવાળા મનુષ્યોનો પરિચય એઓના પાશમાં સપડાઈ જનાર મનુષ્ય પોતાની યોગ્ય સ્થિતિમાંથી ગંભીરી પડી પાપમાવ થાય છે તેથી તેઓમાંથી ભયવાને માટે ચેતતા રહેવું, જોઈએ એથી ચતુર્થ પરિચ્છેદમાં જેઓનાથી ચેતીને આશ્વાની જરૂર છે તેઓનું વણન આપવામાં આંબુ છે પચમ પચ્ચિછેદમાં પણ એજ વર્ણન છે ફર- માત્ર એટલેજ છે કે તારક શક્તિવાળા છતાં હુગુણોમાં તણા મારકશક્તિવાળા થઈ પડતા ગુરનામધારીઓને માટે ચતુર્થ પરિચ્છેદમાં વિવેચન કર્યું છે, અને પચમ પરિચ્છેદમાં વિષની પેઠે સ્વાભાવિક મારક શક્તિ વાળાજ હુજોને માટે વિવેચન કર્યું છે આ બંનેથી બચનારાઓ કર્તવ્ય કર્મ ફરી આત્મક-ચાણનો લાભ લઈ શકે છે તેથી બધ પચ્ચિછેદમાં કર્તવ્ય ધર્મસંગથી વિચાર આપી પ્રથમ ભાગની સમાપ્તિ કરવામાં આવી છે

મનુષ્યે ધર્મજ્ઞાન મેળ યા પછી પણ આ પ્રપચ્ચજાતનો સ્વભાવ ફસાવ વાનો અને મનનો સ્વભાવ જ્યા ત્યા ફસાઈ જવાનો દોષથી કાઢી પણ પ્રમાદ થતા મનુષ્ય કયાણથી બ્રહ્મ થાય છે એલામાટે સમ્યક્ ચારિત્ર વિગેરેને સભાગી રાખવાની ઘણી જરૂર દોષથી, દ્વિતીયવિભાગના આ પહેલા પશ્તુ આતુ સંખ્યાને હિસાબે સાતમાં પરિચ્છેદમાં તેઓનું વિવેચન ફરી પાછળના પરિ ચ્છેદમાં પણ તેના સહાયક અંગો વિગેરેનું વિવેચન આપવામાં આંબુ છે

❦ શ્રીમગલાધિકાર. ❦

❦ આ પરિચ્છે. આ દ્વિતીયભાગના આદિ પરિચ્છેદરૂપ હોવાથી તેના આર ભમા મગલાધિકાર હોવાની આવશ્યકતા છે કારણકે આદિમાં, મધ્યમાં અને અંતમાં પણ મગલયુક્ત પ્રયો વિશેષે કરીને લોકકલ્યાણના સાધક થાય છે

મગળમાં ઈંકારને પ્રણામ કરે છે.

અનુષ્ટુપ (૧-૨)

ઓંકાર મિન્દુ સયુક્ત, નિત્ય ધ્યાયન્તિ યોગિન ।

વામઃ શોભત્ત ચૈવ, ઈંકારાય નમો નમ ॥ ૧ ॥

મનવાદિન આપનાગ, 'મોક્ષ આપનારા અને જેની ઉપર અર્ધઅધિકાર
બિંદુ છે એવા ને ઝંકારનું યોગિલોકો ધ્યાન કરેછે તે ઝંકારને નમસ્કાર હો' ૧

ગુરૂને પ્રણામ કરેછે.

અજ્ઞાનતિમિરઅધાના, જ્ઞાનાક્ષનશલાકયા ।

ચમુસ્મીલિત યેન, તસ્યે શ્રીગુરુરે નમઃ ॥ ૨ ॥

અજ્ઞાનરૂપી અધકારથી અધ થયેલા લોકના નેત્રને જ્ઞાનરૂપ અજ્ઞાનની
શલાકાથી જેમણે ઉધાડેલ છે, એવા શ્રીગુરૂને નમસ્કાર હો ૨

શ્રી મહાવીર સ્વામીની વાણીસુધાના વિજયની ભાવના કરેછે.

ઉપજાતિ.

શ્રીવર્દ્ધમાનસ્ય જિનેશ્વરસ્ય, જયન્તુ સદ્વાક્યમુધાપ્રસાદાઃ ।

યૈષા શ્રુતિસ્પર્શનજપસત્તોર્ધવ્યા મત્રેયુર્વિમલાત્મમાસઃ ॥ ૩ ॥

જેમનો મહોદ્વિયની સાથે સ્પર્શ થનાનો પ્રસંગ આવતાજ એટલે
જેમનો ઉપદેશ સાંભળવામા આવતાજ લગ્ય જીવોના આત્માનો પ્રકાશ નિર્મલ
થાયછે તેવા શ્રી વર્દ્ધમાન-મહાવીર પ્રભુના મહ્વાક્યરૂપ અમૃતના પ્રવાહો
જયવતા વર્તો ૩

ગાંતમગણધર સાથે મંથકર્ત્તાની પ્રીતિ.

વસન્તતિલ્કા.

શ્રીગૌતમો ગણધર* પ્રકટપ્રભાવ*,

સદ્ગુણિસિદ્ધિનિધિરશ્વિતવાકપ્રવચ્ચ* ।

વિગ્નાન્ધકારહરણે ત્રણિપ્રકાશઃ,

સદાપ્યકુદ્રયન્તુ મે જિનચીરશિષ્ય* ॥ ૪ ॥

જેમનો પ્રભાવ પ્રગટ છે, જે ઉત્તમ પ્રકારની લગ્નિધરૂપ સિદ્ધિઓના
ભાગ્યરૂપ છે, જેમની વાણીનો પ્રબળ સુદ છે અને જેઓ વિગ્નરૂપ અધકારનો
નાશ કરવામા સદાના પ્રકાશરૂપ છે, એવા શ્રી વીજ્ઞાનવર્તના શિષ્ય શ્રી ગાંતમ-
ગણધર મને સદાપ્ય કરનારા થાઓ. ૪

પથ પરમેષ્ઠિ ભગવન્તો પાસે મગજની પ્રાર્થના કરી
મગજાચરણ પૂર્ણ કરેછે

શાર્દૂલવિકીરિત.

અર્હન્તો મગજન્તુ ઇન્દ્રમહિતા સિદ્ધાશ્ર સિદ્ધિસ્થિતા,

આચાર્યા જિનશાસનોન્નતિકરા પૂજ્યા ઉપા પાપકા.

શ્રીસિદ્ધાન્તસુપાઠકા મુનિવરા રત્નવચારાધકા,

પદ્મૈતે પરમેષ્ઠિનઃ પ્રતિદિન ઈર્ન્તુ ચો મહાલમ્ ॥ ૫ ॥

એતે કસ્યાપિ

ઈદોએ પૂજેલા શ્રી અસ્તિત ભગવતો, સિદ્ધિમોક્ષપદ્મ રહેલા સિદ્ધે,
શ્રી જિનશાસનની ઉન્નતિ કરનારા આચાર્યો શ્રી સિદ્ધાન્ત (શ્રવ) ના પાડકે એવા
પૂજ્ય ઉપાધ્યાયો, તથા જ્ઞાન, દર્શન અને આદિત્રય પ્રણ રત્નોના આરાધક એવા
મુનિવરો એ પાસે પરમેષ્ઠિઓ પ્રતિદિન તમારું કન્યાલુ કરે ૫

કેમ કાર્ય મનુષ્યે દેવની સહાય મેળવવા વિના કરવું નહીં કરવું
તે કામ સાગેહપાગ પૂર્ણ થાય નહીં એટલું નહીં પણ આપણી તેમના તરફ
ભક્તિ નથી એ સિદ્ધ થાયછે, માટે આપણે તે કૃપાળુ દેવતરફ મારો ભક્તિ
ભાવ બતાવવો ને તે દેવની છાયામાં રહી આપણે મુલ કાર્ય સાધવાનો આરંભ
કરવો કે જેથી વજ્રા શ્રેણીનું કામ થાયછે એમ જાણવી આ મગજાચરણ
અધિકાર પૂર્ણ કરવામાં આવેછે

→ ❧ દેવસ્તુત્યધિકાર ❧ ←

૬૬૬૬૬૬૬૬૬૬

સર્વ મનુષ્યોએ આત્મક-ચાહ્યમાટે દેવી સપત્તિવાળા થવું જોઈએ અને હુમેશા
તેવા રહેવું જોઈએ એક વળત સપત્તિ મળી અને પાલી તરત નાશ
પામી ભય તો તે વિશેષ કંઈ જનું કારણ થાયછે માટે બચકાર માર્ગમાં અને
પરમાર્થ માર્ગમાં ચોક્કસ સપાદન કરવી અને તે ચોક્કસને દર્શાવી રાખવી
એમાજ ખરું સુખ છે અને એમાજ ખરું કન્યાલુ છે આમ કરવામાટે અખૂટ
આત્મબળ હોવાની જરૂર છે અને તેની પ્રાપ્તિમાટે દેવ અને શુરની કૃપાદષ્ટિની
જરૂર છે દેવની કે શુરની કૃપાદષ્ટિ તોજ થાયછે કે જો તેમની પાસે નિષ્કપટ

ભાવથી પોતાની ખરી સ્થિતિ બહાર કરવામા આવે અને દીનલાવથી યોગ્ય માગણી કરવામા આવે એટલે ભક્તને ખરા ભાવજ, પોતાને વાચ્છિત ફળ આપે છે માટે આત્મકલ્યાણની ધ્યેષ્ટ કરનારે તેમ તેને લગતો દરેક પ્રકારના ચલ કરનારે ખરા ભાવથી, એટલે નિષ્કપટ ભાવથી અને દીનપણાથી તેની સ્તુતિ કરવી આવશ્યક હોવાથી, દેવસ્તુતિનો અધિકાર આણુ કરવામા આવે છે । ૧

દેવ જય પામો.

ઉપજાતિ (૧ થી ૪).

શ્રેયઃ શ્રિયા મદ્ગલકેલિસદ્ધા, નરેન્દ્રદેવેન્દ્રનતાગ્રિપદ્મ ।

સર્વજ્ઞસર્વાતિશયમધાન, ચિર જય જ્ઞાનકલાનિધાન ॥ ૧ ॥

સર્વ પ્રકારનો કલ્યાણને કરનારી એવી જ્ઞાનાદિ અનંત શુભ લક્ષ્મીરૂપ, સર્વ પ્રકારના માંગલિકાને કીડા કરવાના મહિરૂપ, ચક્રવર્ત્યાદિ મનુષ્યના મહારાજાઓ તથા દેવોના જે છદ્ધા તેમણે જેમના ચરણ કમલ પ્રત્યે મહા ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર કર્યા છે એવા, જગત્ત્રયના સર્વ ભાવને એક સમયમા સમકાળે બાણનાર હોવાથી સર્વજ્ઞ એવા, વળી અદ્ધ મહાપ્રાપ્તિ હાર્થ તથા ચોત્રીશ અતિશય યુક્ત સર્વોત્તમ, મહિમાવત એવા, અને સર્વ પ્રકારની કલાઓને છતનારી એવી ઠેવળ જ્ઞાનરૂપી સર્વોત્કૃષ્ટ કળાના નિધાન એવા હે વિતરાગ જિનેશ્વર પ્રભુ, હે પરમાત્મા આપ સદા ઉત્કૃષ્ટપણે જયવતા વર્તો ૧.

વીતરાગપ્રતિ દીનવાણી.

જગન્નયાધાર કૃપાવતાર, દુર્વારસંસારવિકારવૈય ।

શ્રીવીતરાગ ત્વાયિ મુગ્ધભાવાદિજ્ઞમમો વિજ્ઞપયામિ કિંચિત્ ॥ ૨ ॥

ત્રણ ભુવનના એક પરમ આધારભૂત, એવા હે નાર્ય, સર્વ જંગત જીવ ઉપર સમાન દ્રષ્ટિએ એકાત દયાનાજ અવતારરૂપ, એવા, વળી આ લય કર અતુર્ગતિ ભ્રમણરૂપ, વિષય કપાયના મળરૂપ, અત્યંત કષ્ટ કરીને નિર્વાણ થાડ શકે એવો આ મહા સારારૂપી જે હીર્થ રાગ, તેના અતિ પ્રબલ રાગ, દ્રેષ, અજ્ઞાન મોહ, મિથ્યાત્વાદિ દારણ વિકારોને પરમશાત દેશનામૃતરૂપી, શમતામય શીતલ ઔષધોપચારે કરીને મટાડવામા, હે સર્વોત્કૃષ્ટ ધન્વતરિ વેધ! ગયા છે રાગ અને દ્રેષાદિ સર્વ દોષો તે જેમના, એવા હે વીતરાગ પરમાત્મા, હે અતુર શિરોમણિ, તમારી આગળ હું અસ્પ મતિવત, વિકલ જ્ઞાનવાળો હોવાથી ભાળે ભાવે દ્વેશમાત્ર વિનતિ કરૂં છું ૨.

પૂજ્ય માતાપિતા સન્મુખ બાળકના બે બોલ

કિમ્બાલ્મીલાકલિતો ન વાલ, પિત્રો પુરો જલ્પતિ નિવિકલ્પઃ ।

તથા યયાર્થ કથયમિ નાથ, નિજાશય સાનુશયસ્તવાગ્રે ॥ ૩ ॥

હે સ્વામિન! બાલચેષ્ટાએ યુક્ત એવો મુઘ્ધ બાલક, સર્વ પ્રકારના વિષ પરિહીત હોવાથી, નિદોષપણે, સરલતાથી પોતાના માતાપિતા આગળ નિહ રહે, નિષ્વાસ દીરથી શુ નથી બોલતો? અર્થાત્, બોલેછે તેમ દુ પણુ મારા પાપના પશ્ચાત્તાપપૂર્વક મારા અભિપ્રાયને આપની પાસે યથાર્થ કહી બતાવુ છું ૩

જન્મની નિષ્કૃષ્ટતા—૦૪૪૫ ભ્રમણ

દત્ત ન દાન પરિશીલિત ચ, ન જ્ઞાતિર્જાલ ન સ્પોડમિતત્તમ્ ।

શુભો ન ભાવોડ્વયવદ્ ભવેડસિન્, વિમો મયા આતમહો મુધૈવ ॥ ૪ ॥

હે સ્વામિન! મે જે સત્પાત્રને વિષે દાન પણુ ન દીધું, જગી અપ્રકાશના ત્યાગરૂપ અને રૂઢ આચારના નેવનરૂપ પવિત્ર શીળા ધર્મને પણુ ન ખાળ્યો, જગી પરમાત્માએ કહેલ બાધ અને આશયત બાર પ્રકારનો ધુન્ધાનિરોધરૂપ તપ પણુ સમતા ભાવે ન વ્યા તેમ ચિત્તના નિર્મલ પરિણામરૂપ ભલો ભાવ પણુ ન ભાળ્યો અથાત્ ભક્તિ, વેરાશ્ચ અને જ્ઞાન ॥ કોડ પણુ રૂડી ભાવતાતું ચિતવન કર્યું નહિ માટે હે પ્રભો, મેતો આ મમારને વિષે વ્યર્થજ જન્મ મરણરૂપ ભ્રમણ કર્યું ૪

પ્રભુતરફ પ્રેમ ન થવાનું કારણ.

इन्द्रवज्रा.

दग्धोऽग्निना क्रोधमयेन दष्टो, दुष्टेन लोपाग्न्यमहोरगेण ।

ग्रस्तोऽभिमानाजगरेण मायाजालेन बद्धोऽस्मि कथं भजे त्वां ॥ ૫ ॥

હે પ્રભુ ક્રોધરૂપી અગ્નિના સંગ ધગધગતા તાપે તાર ઘયેલો, અને લોભ રૂપી મહા ભયકર સર્પે કસેલો, તથા અહુકારરૂપી અજગર મળેલો અને માયા એટલે જલ, કપટ, પ્રપચરૂપી જાળના બંધનમા બધાયેલો એવો દુ ખાસર પ્રાણી ૩ તેથી હે પ્રભુ હું આપને કેવી રીતે ભજુ? હે નાથ આ અનાદિ અનંત કાળના વડે લાગેલા ક્રોધ, માન, 'માયા, અને લોભરૂપી' ભયકર શત્રુઓથી દુ દુઃખ એવી મહાત્તા ઉપરે આપની કૃપા થયે આપનું ગમ્ય પ્રકારે મેવન કરવાનો મારો હેતુ ક્યારે પાર પડે? ૫

પદ્ધતિપા

ઉપજાતિ (૬ થી ૨૦).

કૃતં મયામુત્ર હિત ન વેદ, લોકેઽપિ લોકેશ મુત્ર ન મેઽમૃત ।

અસ્માદશા કેવલમેવ જન્મ, જિનેશ જગે મુવપૂરણાય ॥ ૬ ॥

છક્રાય છયોના પ્રતિપાળક, હે જગન્નાથ, મે નિશ્ચે, મુવલવને વિરે કોષ પણ પ્રકારનું હિત 'એટલે લોકિકેટ્યાણુ, કે આત્મિકેટ્યાણુ, કે પરોપકારાદિ કાંઈ પણ સુકૃત ન કયું, તેથીજ આ-ભવમા પણ મને યથાર્થ સુખ પ્રાપ્ત ન થયું, હે જિનનાથ, અમારા જેવાનો જન્મ તો કેવળ અવતાર-પૂર્ણ કરવારૂપ થયો, અર્થાત્ જેમ પૂર્વે ઘણા ભવ વ્યર્થ કર્યા તેમ આ પણ એક વધારે, ગણવામાટે થયો ।

તથા—

મન્યે મનો યન્ન મનોઽશ્વત્ત્વદાસ્યપીયૂષમયૂતલાભાત્ ।

દુતં મહાનન્દરસ કઠોરમસ્માદશા દેવ તદશ્મતોઽપિ ॥ ૭ ॥

હે સ્વામિન આપનું અતિ મુદર, ચાત પવિત્ર, ગીળવત મહાભનોહર સુધા-રસમય મુખરૂપી ચદ્ર કિરણના અપૂર્વ દર્શનનો લાભ થયા છતાં તથા તેમાથી નિકળતા પરમ અમૃત સદૃસ દેશનારૂપી મહા આનંદદાયક રસનું પાન થયા છતાં પણ મહારૂ મન તેમા લેગમાત્ર લીનું થયું નહિ, 'પિંગળ્યું' નહિ, 'તેથી' હું એમ માનુ છું કે તે મહારૂ મન પાપાણુ થકી પણ અત્યંત કઠોર હોયું 'ભોમ્યે' ૭

વળી—

ત્વતઃ સુદુષ્પાપમિદમ્મયાસ, રત્નત્રયમ્પરિમવન્નમેણ ।

પ્રમાદનિદ્રાવશતો ગતન્તત્, કસ્યાગ્રતો નાયક પૂત્કરોમિ ॥ ૮ ॥

હે નાથ, સેકડો ભવ ભમતા મહા કળે પ્રાપ્ત થાય એવું અતિ દુર્લભ સમ્યક્ જ્ઞાન, દર્શન, આદિત્રરૂપ રત્ન ત્રયનું શુદ્ધ લેવન આપ પાનેથી મને મળ્યા છતાં મે તેને વિષય ક્યાયાદિ પ્રમાદ તથા નિદ્રાને વશ પડી, તથા વ્યર્થ વિકથાઓ, પરનિદા તથા 'કુથલી' કરવામાં શુંમાન્યું, માટે હવે હું રકે 'પોમરે' લિખારી કોની આગળ પોકાર કરું, મારે તો એઝ આપનોજ આધાર છે તો હવે આપની કૃપા થાય તોજ મારૂ કાંઈ એય થાય તેમ છે ૮

તેમજ—

વૈરાગ્યરત્ન પરવશ્ચનાય, ધર્મોપદેશો જનરક્ષણાય ।

વાદાપ વિગ્રાપનેઽન્ન મેઽમૃત, કિયદ્ હવે હાસ્યકર સ્વમીશ ॥ ૯ ॥

હે ભગવાન, મેં બહુારથી વૈશાખ્યનો રગ એટલે ઠાળ દેખાડી લોખા લોકોને ઉતાર્યા, વળી લોકોને રિજવવામાટે, તથા લોકોમાં ભલો ગણવામાટે મેં બહુારથી ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો, વળી મારા સર્વ પ્રિયવ્યાસનો દુષયોગ મેં વારવિવાદમાં તથા તકશની કરી નવ્ય પરાજય કથામાં કર્યો માટે હે ધર્મ, આંતુ મારું હુસ્ત્ય કારક ચરિત્ર તે હું આપને કેટલું કહું? ૬.

શરીરની બ્રહ્મતાથી અધોગતિનો પ્રાપ્તિ.

પરાપવાદેન મુલ્લ સદોપ, નેષમ્પરસ્ત્રીજનવીસજેન ।

વેત. પરાપાપવિચિન્તનેન, કૃતમ્ભવિપ્યામિ કથ વિમોહમ્ ॥ ૧૦ ॥

હે નાથ, પારકાના (છતા અછતા) દોષો બોલી મેં મારા મુખને દષિત કર્યું, તથા પરસ્ત્રીને વિકાર દષ્ટિએ ભેદ ભેદ મારા નેત્રને અપવિત્ર કર્યા, વળી પરબ્રહ્મને અનર્થ તથા ખીડા ઉત્પન્ન કરવાના વિચારો કરીને મારા મનને મેં મહા મયિન કર્યું હવે હે સ્વામિન, આવા પાપાચરણોએ કરી માહુારી આગળ શી ગતિ થશે? ૧૦

કામવાસનાથી થતી હાનિ.

વિદમ્બિત યત્સમયસ્રારાત્તિદશાવશાત્સ વિપયાન્બલેન ।

મકાશિતન્તદ્ભવતો ત્રિયેવ, સર્વજ્ઞ સર્વ સ્વયમેવ વેત્તિ ॥ ૧૧ ॥

હે પ્રભુ, કામદેવરૂપી રાક્ષામણી મહા વિદબળારૂપ ખીડાને પામેલો વિપયાધ પછે એટલે વિવેકરૂપી અધુ વિચારેલી છે જેની, એવો જે કદ તે આપને આ મારી લલ્લાયુક્ત વૃત્તિજ પ્રકાશી રહી છે, અને આપ તે અતરંગમી સર્વજ્ઞ છો, સર્વ જગત જીવના ભાવને જાને કરી બાંધી રહ્યા છો, તેથી મુખે કરીને શું કહું? ૧૧

મતિશ્રમ

ધ્વસ્તોઽન્યમન્ત્રૈ. પરમેષ્ઠિમન્ત્ર, કુશાક્ષવાક્યૈર્નિરૂતાગપોક્તિઃ ।

કર્તું દયા કર્મ હૃદેવસદ્વાન્વાચિહ્વા નાય મતિશ્રમો મે ॥ ૧૨ ॥

હે નાથ 'અન્ય દેવી દેવતાના મયિન કુમરો શીખી શીખીને આપનો પિય પરમેષ્ઠિ મગજરૂપ નવ પદાત્મક શ્રી નવકાર મહા મંત્રનો મેં નિરાદર કર્યો, વિધી હે ભગવાન, કુશાક્ષના શ્રવણવડે આપના મહા પવિત્ર જિનાશ્રમના મુચનોને વૃથા અસત્ય માન્યા, વળી હૃદયેની કુલગતિવાળી સેવાએ કરી મેં મારા પાપ કર્મોનો નાશ કરવાને આજ્ઞા હાંકી છતિ ખેદે, હે પરમેશ્વર, આ મને કેવો મતિનો શ્રમ, અર્થાત્ બુદ્ધિનો વિપયાસ થયો? ૧૨

મોહ.

વિમુન્ય દૃશલક્ષ્યગતમ્भवन्त, ध्याता मया मूढधिया हृदन्तः ।

कटाक्षवक्षोजगमोरनाभीकटोत्तरीयाः मुदृशां विलासाः ॥ १३ ॥

હે જગદીશ, સાક્ષાત્ મારી દૃષ્ટિએ ગોચર એવા પ્રત્યક્ષ તમોને મૂકીને, અર્થાત્ આપના મહા પવિત્ર મુખદર્શનનો ત્યાગ કરીને મે મૂઢ અપમાન ત્ર વાળી, અંદર સ્વરૂપનાળી, કામિનીઓના હાવભાવ, કટાક્ષ, સ્તન પ્રદેશ, ગંભીર નાળી પાતળી ઠેઠ ઇત્યાદિક મનોરંજ અવયવોના વિગ્રમયુક્ત વિલાસોનું મારા હૃદયને વિષે કામાધપણે ચિત્તવન કર્યું, હે નાથ અનુપમ ચિતામણિ રત્નથી પણ અધિક એવા આપના દર્શન તથા ધ્યાનનો ત્યાગ કરીને હું મહા મૂઢ જડ પ્રાણી આવા કલુષિત, મલિન, પાપી, વિષય વિકારોમા આસક્ત થયો, માટે મને ધિક્કાર હો ૧૩

વિષયવાસનાનુ વિષમ પરિણામ

लोत्सेक्षणावक्रानिरीक्षणेन, यो मानसे रागलवो विलयः ।

न शुद्धसिद्धान्तपर्योधिमये, धौतोऽप्यगात्तारक कारणाङ्किम् ॥ १४ ॥

હે ત્રિકાળવેદિ નાથ, મે અચળ નેત્રોવાલી રમણીઓના મુખોને વિકાર દૃષ્ટિએ નિરખી નિરખીને મહારા મનને વિષે વિષયાભિવાધનો જે ચીકણો લાલાશના અશવાળો ઘાથ લાગ્યો છે, તે હે સમારતારક વિલો, મે આપના શુદ્ધ સિદ્ધાંત સમુદ્રના મધ્ય ભાગને વિષે ધોયો, તોપણ તે રાગનો લવ એટલે વિષય ચીકણનો ઘાથ નીકળ્યો નહીં, તેનું શુ કારણ હશે ?

જ્ઞાનશ-આપના શાસ્ત્રવચનોને અતિ વિસ્તારપણે અભ્યાસપૂર્વક જાણ્યા છતાં તેના ગૂઢ મંત્રોને અનુભવતા છતાં, આ રાગની ચીકણતા ટળી નહિ, તેનું શુ કારણ ? હે પ્રભુ, મને તો તેનું કારણ મારી અત્યંત બારી દઢ વિષયામક્ત ભુદ્ધિ જ જણાય છે ૧૪

અહંકારની પ્રખળતા.

अहन्न चद्रन्न गणो गुणाना, न निर्मलः कोपि कलाविलासः ।

स्फुरत्प्रभा न प्रभुता च कापि, तथाप्यहङ्कारकर्तृर्हितोऽहम् ॥ १५ ॥

હે જિનેશ્વર, મારૂં ગરીર પણ કાંઈ સુદર નથી, તેમ મારામા ડોઢ પણ પ્રકારના ઉત્તમ વિનય, ગાંધીય, ધૈર્ય, સમતા, સત્યતા, ક્ષમા, આદ્યાદિ મત્વવત શુભોનો મમહુ પણ નથી, તેમ કોઈ પણ પ્રકારનો પવિત્ર ઉત્તમ કળા વિલાસ પણ નથી વળી દેદીપ્યમાન ક્રાંતિયુક્ત સત્ત પ્રધાનાદિની નેહંગી દે સાહેબી પણ નથી છતાં મહા અહંકાર મનેન્મત્ત થઈને હું વિચિત્ર કદ્યનાને પામુ છું ૧૫

મોહને લીધે હાનિ

પ્રાયુર્ગલિત્યાશુ ન પાપવૃદ્ધિર્ગત વયો નો ત્રિપયામિલાપઃ ।

યત્રથ પ્રેપજ્યવિપૌ ન ધર્મે, સ્વામિન્ મહામોહવિદમ્બના મે ॥ ૧૬ ॥

હે સ્વામિન! માટે આશુષ સર્વ નાશ પામવા આગ્યું, તોપણ મારી પાપ પ્રગિણામની બુદ્ધિ ગઈ નહિ, મારી તરૂણ અવસ્થા પૂરી થઈ, તોપણ મારી વિષયવાદા તો હુલ્લ અધુરીજ જણાય છે, હે પ્રભુ, મે મારા શરીરના જતન કરવામા થલો ભ્રમ લીધો, પણ શરીરની અદર રહેલો જે આત્મા તેની શુદ્ધિને અથે તો કોઈ પણ પ્રકારનો વિચારજ ન દીધો, અર્થાત, કોઈ પણ સુકૃત ન કર્યું, એવી મારી મહા મોહવિદબના તો જુઓ? ૧૬

નાસ્તિકનુ આચરણ.

નાત્મા ન પુણ્યન્ન ભવો ન પાપ, મયા તિડાનાઢુટ્ટીગીરપીયમ્ ।

અધારિ કર્ણે ત્વયિ કેવલર્કે, પરિસ્ફુટેસત્યાપિ દેવ ધિશ્ચામ્ ॥ ૧૭ ॥

હે પ્રભુ, આપ કેવળ જ્ઞાનરૂપી સ્વર્, સાક્ષાત્, અતિ પ્રગટ છતાં મે શુભ એટલે આત્મા નથી, પુણ્ય નથી પાપ નથી, પુનર્ભવ નથી, સ્વર્ગ નથી, નરક નથી, મોક્ષ નથી, કોઈ નથી, ઇત્યાદિ અધમ નાસ્તિક દુર્જનોની વાણી મે કાને ધારણ કરી માટે શુભ અવશુભના વિવેકે કરીને નહિત, એવા સુજ મઠ અવિવેકને ધિક્કાર હો ૧૭

મનનુ ગભરાણુ

ન દેવપૂજા ન ચ પાત્રપૂજા, ન શ્રાદ્ધધર્મશ્ચ ન સાધુધર્મ ।

જગત્પિ માનુષ્યામિદ સમસ્ત, કૃત મયારણ્યવિલાપહુલ્યમ્ ॥ ૧૮ ॥

હે ભગવન, મને દશ દષ્ટાતે દોહિલો એવો મર્વ ઉત્તમ ધર્મની સામગ્રી સુકૃત ઉત્તમ કુવવાન મનુષ્યભવ મળ્યો છતાં મે દેવાધિદેવની માથે દિવે પૂજા ન કરી, સત્પાત્રને વિષે લાકિતભાવે દાન ન દીધું, બાર નતરૂપ આવકોનો ધર્મ રૂઢી રીતે ન પાળ્યો તેમ પચ મહા મતરૂપ શુદ્ધ રત્નત્રય આરાધનરૂપ સાધુધર્મનું યથાર્થ પાલન ન કર્યું એવી રીતે સવ સ્વ અનુકૂલ મળ્યા છતાં તે શુમાગ્ય, અને બાકી જે કયુ તે સર્વે રણુવગદામા રૂન કરવા સરણુ—અથ કર્યું ૧૮

છીપમા રૂપાની અને પીત્તળમા સોનાની શ્રાતિ

ચક્રે મયાડસત્ત્વપિકામધેનુકલ્પદ્રુચિન્તામણિષુ સ્પૃહાર્તિ ।

ન જૈનધર્મે સ્ફુટત્ત્વર્મજપિ, શિનેશ મે પદવ વિમદ્રમાવ ॥ ૧૯ ॥

હે જિનપતિ, મે અવિદ્યમાન, અજોચર, અદૃષ્ટ એવા મનોવાહિત પૂરનારા કામધેનુ, કટપવૃક્ષ, તથા ચિંતામણિ, રત્ન ચિત્રાવેલી પારસમણિ, રત્નકપિકા ઇત્યાદિ પદાર્થોની પ્રાપ્તિમાટે વ્યર્થ પીકાઝરડ ચિંતા કરી, પણ હે નાથ, પ્રત્યક્ષ, ગીધ મુખને આપનારો આપનો ભાગેલો મત્ત્ય જૈનધર્મ કરવાની લેશ પણ કાળજી ન કરી, મારી મદતા તો બુદ્ધો? ૧૯

દેખાવમા અમૃત પરિણામમા ઝેર.

સદ્ગોગલીલા ન ચ રોગકીલા, ધનાગમો નો નિધનાગમશ્ચ ।

દારા ન કારા નરકસ્ય ચિત્તે, વ્યચિન્તિ નિત્યમ્મયકાવમેન ॥ ૨૦ ॥

હે નાથ, મે અધમે નિરત ખાનપાનાદિ ઉત્તમ વિષયભોગોનું ચિંતનન ઠયુ, પરંતુ તેની આસક્તિથી બધાતા મહા ચીકણા કર્મો અને તેથી ઉત્પન્ન થતા લોહુના ખીલા લોકાયા સમાન અતિ દાડણુ શેગડપી વિપાકોનો તો વિચારજ ન કયો, વળી મે ધનની આવકમાટે બહુ તરફડીયા માર્યા, પણ માથે કાળ તાકી રહેલ છે, તેનો પણ ભય ન આણ્યો, વળી મુદર રમણીઓના રમણુ વિલાસનું ચિંતનન ઠયુ, પણ તેના દાડણુ વિપાકડપ નરકાદિક દુખની પ્રાપ્તિનો ખ્યાલજ ન કયો. ૨૦

ફરજથી દૂર થવાને લીધે પશ્ચાત્તાપ

ઉપેન્દ્રવજ્રા.

સ્થિતન્ન સાધોર્હટિ સાધુવૃત્તાત્, પરોપકારાન્ન યશોર્જિતશ્ચ ।

કૃતન્ન તીયોઽદ્ધરણાદિકૃત્ય, મયા મુધા હારિતમેવ જન્મ ॥ ૨૧ ॥

હે નાથ, મહાચરણે ડરીને મે માત્ર પુરૂષ ચોટલે ઉત્તમ વતનવાળા સત, મજ્જન મુડેપોના હૃદયને વિષે વાસ ન ઠયો, અર્થાત, તેઓને પ્રિય ન થયો, વળી હે સ્વામી, મે ભવાઇ, પરોપકાર, પરજીવનુ ભણુ કરવું તેરૂપ મથ કરીને યશ સપાદન ન કયો, તેમ હે પ્રભુ, જીર્ણોદ્ધાર, તીર્થોદ્ધાર, સિદ્ધતા ધમદ્યેત્રનો ઉદ્ધાર ઇત્યાદિ ડહા ધમકાયો પણ ન ઈર્ષ્યા હે ભગવત, હુ તો મારો ભવ વ્યર્થજ હારી ગયો. ૨૧

સસારમાંથી મુક્ત ન થવાનું કારણ.

ઉપજાતિ (૨૨ થી ૨૪).

વૈરાગ્યરક્તો ન ગુરુદ્રિતેષુ, ન દુર્જનાના વચનેષુ શાન્તિ ।

નાધ્યાત્મલેશો મમકોઽપિ દેવ, તાર્ગ્યઃ કથંકારમય ભવાન્નિઃ ॥ ૨૨ ॥

હે જિનેશ, મનુષ્ય મહાત્મજનો ભવે હિતોપદેશ માલગીને મને કાંઈ પણ પેસાચ વામતા ન આવી અધિતુ ભયથી વિરક્ત બુદ્ધિનો લવ પણ ન થયો, વળી હે નાવ, હું ન પ્રાણીઓના અત્રિય, કટુક વચનો માલગીને મનમાં ઉપશ મન એમને મમતાભાવ ન નહ્યો વળી હે દેવ, મેં પન્માવ બુદ્ધિએ એટલે કેવળ આમાની નિમળતાને અર્થ નાનાભ્યાસ, ક્રિયાયોગ, ધ્યાન, તપ વિગેરે ન થયાં કોઈ પણ પ્રમત્તની આધ્યાત્મિક દશા એટલે શુદ્ધાત્મસ્વરૂપ ચિત્તવન મને આપ્યું નહિ, તો હું હે નાવ, આવો અધમ દુરાચારી જે હું, તેને આ મહુન મનારમમુદ્ર તરવાની યોચતા ક્યાંથી હોય? ૨૨

તથા જન્મેતુ શાન.

पूर्व भवऽकारि मया न पुण्यमागामिजन्मन्यापि नो करिष्ये ।

यदीदृशाऽहम्मम तेन नष्टा, भूतोद्भवद्वाविभवन्वीश ॥ ૨૩ ॥

હે વળીપને, મેં પૂરલવને વિષે કાંઈ પણ પુણ્ય હડ નહિ, કેમકે જે થયું હોત તો આ ભવમાં મુખ મળ્યું હોત, પણ તે તો નથી, વળી આવને ભવે પણ હું નહીં પણ સુદૃઢ કરનર નથી, કેમકે આ ભવમાં કોઈ પણ જાનની ભતી ધમવાતના દંડ કંટો નથી, તો આગળ તે ક્યાંથી થયે? કેમકે જેવી મતિ તેવી મતિ થાયછે, આ રીતે દે ભગવન, માત્ર તો વતમાન, મૂત, અને ભવિષ્ય, ત્રણે ભંચ નહ વધા ૨૩

આપ સર્વજ હોવાથી મારી આર્યના બાણોડો

कि वा मुधाहम्बहुधा मुधास्रुपृज्यत्वदग्रे चरित मकीगम् ।

जल्पामि यस्मात् त्रिजगत्स्वरूपानिरूपकम्वक्त्रियदेतन् ॥ ૨૪ ॥

અમખ્ય દેવેએ પ્રજિત એમ હે જગત્પને! હું માત્ર અત્રિ તે આપની ખાને શુ હું? કેમકે આપ તો ત્રણ જગતના નર ભારોને એક સમયમાં બાણીને નિડપણ કરનારા છે તો હે અતરંગી આપને આ માત્ર અત્રિ બાણુ તે શા હિનામમાં છે? ૨૪

अथ याचना

शार्दूलविक्रीडित

दीनां दारधुरन्धरस्त्वत्परो नास्त मदन्य' कृपा

पात्रतात्र जने जिनेश्वर तयाप्येता न याचे श्रियम् ॥

કિન્ત્વર્હન્નિદમેવ કૌલમદો મદ્દોગિન્ન ગિવમ્,
શ્રીરત્નાકરમદ્ગલૈકનિલયશ્રેયસ્કરમ્પાર્યયે ॥ ૨૫ ॥

રત્નાકર પદ્યવિંશતિકા

હે જિનેશ્વર ભગવત, આ જગતનેવિષે કીન, અનાય જનોને! ઉદ્ધાર કરવામા મન તત્પર, એવો પરમોપજગી સ્વામી આપ વિના મને બીજો કોઈ નથી, અને આપને કૃપા કરવાને અભ્યત એવ્ય એવુ મારા શિવાય બીજુ કોઈ પાત્ર નથી, એવુ છતાં પણ હે નાથ, હુ આ મસારસળધી વંલવાદિ-કોઈ પણ પ્રકારની પુદ્ગલિત મપત્તિની પ્રાથના કરતો નથી પરંતુ શ્રી જિનેશ્વર ભગવત પ્રણીત, તત્ત્વ શ્રદ્ધાનુસર, શુદ્ધ મધ્યસ્ત્વરૂપ બેધિરત્ન, જે મર્વ જ્યાણને કરનાર, મમસ્ત માગલિકનું નિધાન, અને મમશ્વરત્નોની આણુરૂપ છે તેનીજ યાચના કરૂં, તવાસ્તુ ઠિ બહુના? ૨૫

સશ્ચવિની વિદ્યા.

આર્યા.

મિથ્યાત્વવિષમસુખાઃ, સચેતના જિન ન ભવન્તિ કિં જીવાઃ ।

કર્ણયોઃ ક્રામન્તિ યદિ, ક્રિયદપિ ત્વદ્ધ્વનમન્ત્રસ્ય ॥ ૨૬ ॥

વનપાઠ પદ્યાર્શિકા

જેમના કર્ણમા આપના વચનરૂપ મત્રનુ એક પણ પદ પડ્યું છે, તે જીવો મિથ્યાત્વરૂપી વિષયથી મહિત છતાં પણ (ચિદ્વાતિપુત્ર-તથા શેદિષ્ણીયા ચાગ્ની પેઠે) શુ મચેતન થતા નથી? અથાત યાચે ૨૬

સર્વોત્તમ ઉપાન.

અનુષ્ટુપ્ (૨૭ થી ૩૪).

સ્વકૃત દુષ્કૃત મર્દન્, સુકૃત ચાનુમોદયન્ ।

નાથ ત્વચરણી યામિ, શરણ શરણોઽક્ષિતઃ ॥ ૨૭ ॥

હે પ્રભુ પોતાના ઠગલા પાપની ગહા (નિંદા) કરતો અને સુદૃઢની અનુ-મોદના કરતો હુ અન્ય ગરણરહિત આપના ચરણનું શરણ શ્રુધુ? ૨૭

આવશ્યક યાચના.

મનોવાકાયજં પાપે, કૃતાનુમતિકારિતૈઃ ।

મિથ્યા મે દુષ્કૃત ભૂપાદપુનઃ ક્રિયયાન્વિતમ્ ॥ ૨૮ ॥

કૃત કારિત અને અનુભવિત એવું મન વચન અને ક્રિયાથી થયેલું માટે
પાપ અપુનભારે (ફરી, તેવા પાપ પ્રવૃત્તિ ન થાય તેવા લક્ષ્યનક્ષિત) મિથ્યા
થાઓ હું અત કરણથી, કરેલા પાપની માફી માગુ છું ૨૮

વૃત્તિની સુમાર્ગગામિતા.

યત્કૃત મુકૃત કિચ્છિદ્રવ્રજિતયગોચરમ્ ।

તત્સર્વમનુમન્યેઽહ, ધાર્ગમાત્રાનુસાર્યપિ ॥ ૨૯ ॥

હે પ્રભુ! આપના પવિત્ર માર્ગને અનુસારે રત્નથીના આરાધનનબધી જે
કંઈ મુકૃત કીધું તે બધું હું અનુભવું છું ૨૯

તથા—

સર્વેપામર્હદાર્દીના, યો યોર્જ્જ્વાત્કો ગુણ ।

અનુમોદયામિ ત ન, સર્વેતેષા મહાત્મનામ્ ॥ ૩૦ ॥

સર્વ અસ્થિતાદિકના જે જે અહિંસાદિક ગુણ છે તે તે સર્વ ગુણ તે
મહાત્માના સળધી હું અનુભવું છું ૩૦

ચોખ્ખ આચરણ.

ત્વા ત્વત્ફલભૂતાન્ સિદ્ધાસ્ત્વચ્છાસનસ્તામુનીન્ ।

ત્વચ્છાસન ચ ગમ્મણ, મતિપન્નોર્જસિ ભાવત* ॥ ૩૧ ॥

હે વીતરાજ! મેં આપનું, આપના ઉપદિષ્ટ અનુષ્ઠાનના ફળરૂપ સિદ્ધાન્ત
આપના ગાનનના નસિકે મુનિજનોનું અને આપના પ્રવચનનું હૃદય ગુદિથી
શરણ આદરેલું છે ૩૧

સર્વ મૈત્રી

હમયામિ સર્વાન્સત્ત્વાન્સર્વે સામ્યન્તુ તે મયિ ।

મૈત્ર્યસ્તુ તેષુ સર્વેષુ, ત્વદેકશરણસ્ય મે ॥ ૩૨ ॥

મુજબં હવે,ને હું બમાવું છું અને તે સર્વ હવે હવે મારી ઉપર કાયા કરે?
આપનું અનન્ય ચરણ શ્રદ્ધા કરેલા મુજબે તે સર્વ હવે હવે ઉપર (નહાય) હિત
બુદ્ધિ હો? ૩૨

અવરૂપભાવના

एकोऽह नास्ति मे कश्चिन्न चाहमपि कस्यचित् ।

त्वद्द्विप्रिशरणस्थस्य, मम दैन्यं न किञ्चन ॥ ૩૩ ॥

હું એકલો છું, મારૂં બોધ નથી અને હું દેહનો નથી, હું પ્રભુ! આપના
અવશ્યશબ્દમા રહેવા મુજને લગાડે દીનતા નથી ૩૩

ઉપસહાર છેવટની માગણી

यावन्नामोमि पदवीं, परा त्वदनुभावजाम् ।

तावन्मयि शरण्यत्व, मा सुखः शरणश्रिते ॥ ३४ ॥

वीतरांगस्तोत्र.

હે પ્રભુ! આપના પમાયથી સુદૃઢિતરૂપી પરમ પદવી ત્યાસુધી હું ન
પામું, ત્યાસુધી શરણાગત એના મુજ પ્રત્યે આપ નરણાગત વત્સલતા તજ્યો
નહિ-ઉપેક્ષા કર્યો નહિ ૩૪-

મનહર,

ઉત્તમ આચાર્ય મુવિચાર ચાહ વ્યવહાર, - - -

દા. અભિરામ માત્ર પત્રિવાર સુપદા,

પાદ્ય એ અનૂપ રૂપ ભૂપમાન દોરે ધૂપ,

• હિત મમાજ મુખ માજ નિતુ આપહા,

ଦେବ ନନ୍ଦନ ପଢ଼ ପଢ଼ମ ପ୍ରମିତ ଦେବ,

‘નન ધન જગ હો મુજમ મહા મહા,

૧૭૦ જિનગજ પ્રભુ ઘડીને નિવાજ કરે,

६ सराज आपमो निनाजि कुमडो दुहा ३.५

हसराज.

દેવની સ્તુતિ, પૂજા, લાડના સ્મરણ તથા તેમનું પ્રસંગે પ્રસંગે ધ્યાન એ
હૃદયને મેલ કાઢીને શુદ્ધ કરે છે માટે તેની આવશ્યકતા માનીને દેવસ્તુતિ કરીને
હૃદયને શુદ્ધ કરવામા આવે છે માટે હવે તે અત કરણમા મેલને જમાવ ન થાય
એ ધ્યાનમા રાખવા મચના આપી આ દેવસ્તુતિ અધિગતની મમાસિ કરવામા
આવે છે

→ॐ मम्यक्तव-अधिकार. १७३ ॥

૧૮૪૭ વસ્તુતિ એ મમ્યક્તવ (શુદ્ધ શ્રદા) વિના ભાવવાળી હોઈ ચડે નહીં માટે તેની અપેક્ષા માની આર્હી તેજુ પણ ન ઠગ્યામા આવ્યું છે

દેવ, ધર્મ અને શુદ્ધતાની યથાર્થ શુદ્ધિ પ્રાપ્ત થવી, એ દ્રવ્ય સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે તથા જે આત્મસ્વરૂપમાં સ્થિત તે ભાવ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે અને બોધિબીજ પણ તેજ કહેવાય છે એ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થવાથીજ મનુષ્ય આહુત ધર્મના અધિકારી થઈ શકે છે આવકત્વ અથવા જનત્વ પ્રાપ્ત કરવામાં સમ્યક્ત્વશુણી પૂર્ણ અપેક્ષા રહેલી છે જેના ત્રિવિધયોગ ઉપર સમ્યક્ત્વની શુદ્ધ છાપ પડી હોય તેજ મનુષ્ય ખરૂં ભવ્યત્વ મેળવીને આહુતધર્મના ઉપાસક થઈ અને ચતુર્વિધ પુરુષાર્થ માધી શુદ્ધિવધૂના પ્રેમનો પાત્ર બને છે એવા આહુત ધર્મના મત્વસ્થાનરૂપ સમ્યક્ત્વ શુદ્ધનું મહાત્મ્ય દર્શાવવાને આ અધિકારનો આરભ કરવામાં આવે છે

સર્વ ધર્મોની અદર સમ્યક્ત્વની મધાનતા.

ઉપજાતિ.

મૃતેષુ શ્વકો મનુજેષુ ચક્રો, નગેષુ મેરુર્નુતિષ્ઠત્સુ સૂરઃ ।
તારામ્હુ ચન્દ્રો મુજગેષુ શેષ', પયોનિધિઃ સર્વજલાશયેષુ ॥ ૧ ॥

इन्द्रवज्रा

રજેષુ વૃક્ષેષુ મવા ગણેષુ, ચિન્તામણિઃ કલ્પતરુર્નુધેનુ' ।
एते यथा मुरापदं भजन्ति, धर्मेषु सम्यक्त्वमिदं तथैव ॥ ૨ ॥

युगम्

જેમ દેવતાઓમાં ઇંદ્ર, મનુષ્યમાં ચક્રવર્તી, પર્વતોમાં શેરૂ, તેજસ્વીઓમાં સૂર્ય, તારાઓમાં ચન્દ્ર, સર્પોમાં શેષનાગ સર્વ જલાશયોમાં સમુદ્ર, રત્નોમાં ચિન્તામણિ, વૃક્ષોમાં કલ્પવૃક્ષ, ગાયોમાં કામધેનુ મુખ્યપદને પામે છે, તેમ સર્વ ધર્મોમાં સમ્યક્ત્વ મુખ્યપદને પામે છે ૧-૨

ધાર્મિક ક્રિયાઓ સમ્યક્ત્વ સેવનની સાથેજ કલ્યાણકારી થાય છે

ઉપજાતિ

प्रतानि नानानि निनार्चनानि, शास्त्राणि तीर्थानि पुणार्जणानि ।

त्रिपाजप यानतपांसि सर्व, सम्यक्त्वसेवासहित त्रिवाय ॥ ૩ ॥

મતો, દાનો, નિનપૂજા થાઓ તીર્થો, શુભોનું ઉપાર્જન, ક્રિયા જપ, ધ્યાન, અને તપ-એ સર્વ સમ્યક્ત્વની સેવાસહિત હોય તોજ કલ્યાણને માટે થાય છે ૩

સમ્યક્ત્વનો પ્રભાવ.

इन्द्रवज्रा (४-५).

શ્રીઆદિનાથપ્રમુખા જિનેન્દ્રાઃ, શ્રીપુણ્ડરીકપ્રમુખા મુનીન્દ્રાઃ ।

સૌમદ્ગલેયપ્રમુખા નરેન્દ્રા, મુક્તિદ્વતા વોધિભવપ્રભાવાત્ ॥ ૪ ॥

શ્રી આદિનાથ પ્રમુખ જિનેન્દ્રો, શ્રી પુણ્ડરીક ગણધર પ્રમુખ મુનિવરો અને સુમ ગલાના પુત્ર ભરત પ્રમુખ રાજાઓ, સમ્યક્ત્વના પ્રભાવથી મોક્ષને પામ્યા છે ૪

ભવિષ્યમા પણ સમ્યક્ત્વનો પ્રભાવ

नारायणश्रेणिकुमुरयभूपाः, श्रीजैनधर्मप्रथितस्वरूपा ।

તીર્થંકરત્વ પ્રતિપાલ્ય મુર્તિ, યાસ્યન્તિ સમ્યક્ત્વગુણેન સમ્યક્ ॥૫॥

શ્રી જૈનધર્મમા જેમનું સ્વરૂપ (વૃત્તાત) પ્રસિદ્ધ છે, એવા દૃષ્ટાવાસુદેવ અને શ્રેણિક કુમરે રાજાઓ સમ્યક્ત્વના ગુણથી તીર્થંકરપણાને પ્રાપ્ત કરી મોક્ષે જશે ૫

સ્વર્ગ અને મોક્ષનું સાધન સમ્યક્ત્વ પાલનજ છે.

उपजाति (६-७).

આદાય સમ્યક્ત્વમિદ ગુરુણા, પાર્શ્વે જના યે પ્રતિપાલયન્તિ ।

તે સ્વર્ગમોક્ષાશ્રયિણો ભવન્તિ, યવા પુરા શ્રીનરવર્મભૂપઃ ॥ ૬ ॥

જેઓ ગુરૂની પાને એ સમ્યક્ત્વને ગ્રહણ કરી યથાર્થ ગીતે પાળેછે, તેઓ પૂર્વે થયેલા નરનર્મ રાજાની પેઠે સ્વર્ગ તથા મોક્ષના આશ્રિત બનેછે ૬

મનોરથો પૂર્ણ કરવામાં સમ્યક્ત્વનું સામર્થ્ય.

अस्मिन्हृदन्त. स्फुरति त्रिलोक्या, तन्नास्ति यच्चोदयमेति सौरयम् ।

અસ્યૈવ સમ્યક્ત્વગુણસ્ય યોગાજ્ઞનાઃ શિવસ્યાશ્રયિણો ભવન્તિ ॥ ૭ ॥

એ સમ્યક્ત્વ હૃદયમા સ્ફુરતાયમાન થતા આ ત્રણે લોકમા એવું કોઈ પણ સુખ નથી' કે જે પ્રાપ્ત ન થઈ શકે? એટલુંજ નહિ પણ એ સમ્યક્ત્વ ગુણના યોગથી લોકો મોક્ષના આશ્રયી બનેછે ૭

નિર્ભળ બોધિબીજના ઉત્તમ ફળો.

इन्द्रवज्रा.

आरोप्य यो निर्यलबोधिबीज, हृत्त्रेत्रभूम्या स्रविरेकतोयै ।

वृद्धिं नयेत् प्राज्यरमाविलाससौभाग्यनैरोग्यफल स भुङ्क्ते ॥ ८ ॥

જે મનુષ્ય પોતાના હૃદયરૂપી ચેત્રમા બોધિબીજને વાપી તેને વિરેકરૂપી જળવડે ઉછેરછે તે ઘણી લક્ષ્મીના વિવાસ, સૌભાગ્ય અને આદોજ્યના ફલ ભોગવેછે ૮

सम्पत्त्व प्राप्तिनु भूण अने ફળ.

उपजाति (० थी २३)

बद्धाद्युप स्यु' कुगतौ न पूर्व, तदास्य लब्ध्या कुगतिं प्रपान्ति ।

चिन्तामणौ चुम्बति पाणिपीठ, किं वापि दारिद्र्यदशा समेति ॥ ९ ॥

પૂર્વે દુર્ગતિનું આયુષ્ય જો ન બાકું હોય તો એ સમ્પત્તવની પ્રાપ્તિથી દુર્ગતિમા જતા નથી જેના હાથમા ચિન્તામણિરત્ન હોયછે, તે પુરૂષને શું દરિદ્રતાની ક્ષા રહેછે? ૯

धर्मना पोपलुमा बोधिबीज (सम्पत्त्व) नु हेतुत्व.

वातैर्यथा तप्यति नागसर्ग, पयोधरैर्जीवति जीवलोक ।

सुधाभरैर्हृष्यति देवलोक, धर्म तथा पुप्यति बोधिबीजम् ॥ १० ॥

જેમ નાગવર્ગ વાયુથી તપ્ત થાયછે, જેમ શુભલોક પાણીથી જીવેછે અને જેમ દેવલોક અમૃતથી હ્રદય પામેછે, તેમ સમ્પત્તવ ધર્મનુ પોપલુ કરેછે ૧૦

भोक्षपर्यंतनी प्राप्ति पक्ष सम्पत्त्वधीन थायछे.

नागे विना ज्ञानमुपैति केवल, नाकेवली स्यादलमस्य वर्णने ।

आशक्रमाचक्रिणमाश्रित यत्फलानि दत्ते विधितेवनेन ॥ ११ ॥

अरवर्मचरित्र

જો સમ્પત્તવિના કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થતું નથી અને કેવળી પણ તેનું વર્ણન કરવાને સમર્થ થતા નથી જે સમ્પત્તવને વિધિથી એવવામા આવે તો તે દરિદ્રત્વ, અકર્ષણત્વ અને મોક્ષમુખીના ફળ આપેછે. ૧૧

ત્રણ તત્ત્વોની માગણી.

દેવેષુ દેવોઽસ્તુ નિરજ્ઞનો મે, ગુરુર્ગુરુશ્વસ્તુ શ્રીમી ટમી મે ।

ધર્મેષુ ધર્મોઽસ્તુ દયાપરો મે, ગ્રીણ્યેત્ર તત્ત્વાનિ મેવે મેવે મે ॥ ૧૨ ॥

કસ્યાપિ

દેવોમા જે નિરજ્ઞન દેવ હોય, તે દેવ, ગુરુઓમા જે શ્રીમદ્ભવાળા ગુરુ હોય તે અને ધર્મોમા જે દયાધર્મ હોય તે—એ ત્રણે તત્ત્વો મને પ્રત્યેક લાવે પ્રાપ્ત થાઓ ૧૨

ખરો ધનવાન કોણ છે ?

ધનેન હીનોઽપિ ધની મનુષ્યો, યસ્યાસ્તિ સમ્પક્ત્વધન પ્રધાનમ્ ।

ધની મેવેદેકમને સુલાય, મેવે મેવેજ્ઞન્તમુલ્લી સુદૃષ્ટિઃ ॥ ૧૩ ॥

જેની પાસે પ્રધાન એવું સમ્યક્ત્વરૂપી વન છે, તે પુરૂષ નિર્ધન છતાં ધનવાન છે જે ધનવાન હોયછે, તે એક લાવે મુખી થાયછે અને સમ્યગ્દષ્ટિ પુરૂષ તો લાવેલવ અનંત સુખવાળો થાયછે ૧૩

સમ્યક્ત્વનું અનુપમપણું.

ઇન્દ્રવજ્રા

સમ્યક્ત્વરવાન્ન પર હિ રત્ન, સમ્યક્ત્વમિત્રાન્ન પર હિ મિત્રમ્ ।

સમ્યક્ત્વગ્ન્યોર્ને પરો હિ ગ્ન્યુ*, સમ્યક્ત્વલાભાન્ન પરો હિ લાભ* ॥૧૪॥

સુક્તિમુક્તાનલી

સમ્યક્ત્વના જેવું બીજું કોઈ રત્ન નથી સમ્યક્ત્વના જેવો બીજો કોઈ મિત્ર નથી, સમ્યક્ત્વના જેવો બીજો કોઈ ગ્ન્યુ નથી અને સમ્યક્ત્વના જેવો બીજો કોઈ લાભ નથી ૧૪

મમ્યગ્દર્શનની દુર્લભતા

વંશસ્થ (૧૫ થી ૨૦)

સુરેન્દ્રનાગેન્દ્રનરેન્દ્રસમ્પદઃ, સુલેન સર્વા લભતે ભ્રમન્મયે ।

અજેપદુઃસ્વલયકારણ પર, ન દર્શન પાવનમશ્રુતે જનઃ ॥ ૧૫ ॥

* આ સસારમા લાભતો એવો પ્રાણી ઇન્દ્ર, નાગેન્દ્ર, અને નરેન્દ્રની સર્વ સપત્તિઓ સુખે મેળવી શકેછે પરંતુ સર્વ દુષ્ટોના ક્ષયનું કારણરૂપ એવું પવિત્ર સમ્યગ્દર્શન સહેલાઈથી મેળવી શકતો નથી ૧૫

સમ્યક્ત્વ પ્રધાન જૈનમતનો પ્રભાવ

વિગ્રાય યો જૈનમતસ્ય રોચન, મુદ્ધર્તમપ્યેકમયો વિમુચ્ચતિ ।

અનન્તકાલ ભવદુ સસદ્ગતિં, ન સોઽપિ જીમો લભતે કથચ્ચન ॥ ૧૬ ॥

જે ઉપ સમ્યક્ત્વ પ્રધાન જૈનમતને એક મુદ્ધર્ત (એ ઘડી) વાર આચરી પડી તેને છોડી દેહે, તે ઉપ પણ અનન્તકાળ આ મસારના દુખને કદી પણ પ્રાપ્ત થતો નથી ૧૬

આત્મહિત કરવામા ઊગત થયેલા મનુષ્યનુ આચરણુ.

લગ્નિત્તિ દોષા કથિતા ન મચ્ચન, પ્રતસંગોદે પતિત યથા પથ ।

ન યેષુ તેષા પ્રતિના સ્વદૂષણ, નિરોદયસ્યાત્મહિતોગ્રતો જન ॥ ૧૭ ॥

તથેવા લોભ ઉપ પડેલા જનની માફક જમને શામેાક્ષ હોયો લાગના નથી, તેવા મતધારી પુરોનો આગળ જે પોતાના દોષ જણાવેછે, તે મનુષ્ય આત્મ હિત કરવામા ઉદ્યમવાળો છે ૧૭

મમ્યક્ત્વ ધારણુના ફળની અપ્રતિભતા.

દમો ન્યા ખ્યાનમતિમન તપો, જિતેન્દ્રિયસ પિનયો નયસ્તથા ।

નદાતિ નૈતત્કલ્મશધારિણા, યદય સમ્યક્ત્વમનિન્દિત ધૃતમ્ ॥ ૧૮ ॥

જીવેને ધ્યાનુ ઠરેલુ અનિહિત મનન ને કળ આપેછે તે જગ દમ, દયા દ્યાન, અરિ ના, તપ, જિતેન્દ્રિયા, નિનય મને નય પણ પ્રાપ્ત નથી ૧૮

સમ્યક્ત્વધારી પુરુષ અપાતરમણીય મુખોની દરવાર કરતો નથી.

થર નિગ્રાસો નરજેઽપિ નેદિના, વિશુદ્ધસમ્યક્ત્વવિમૂષિતાત્મનામ્ ।

દુરન્તમિત્યાસવિપાંપમોગિના ન દેવલોચે વસતિર્ધિરાજને ॥ ૧૯ ॥

જેમનો આત્મા વિશુદ્ધ મમ્યક્ત્વથી વિમૂષિત છે એવા પ્રાણીઓને કદી નરકમા વમલુ પડે તોપણ તે નાફ છે અને નકારા પરિભ્રમણમા મિથ્યાત્વરૂપી વિષનો ઉપલોભ કરનારા પ્રાણીઓ હી દેવલોકમા વને તોપણ નાફ નથી ૧૯

ધારણુ કરેલુ શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ માણુમને શા શા લાભ કરેહે.

તનોનિ ધર્મ વિધુનોતિ પાતર, નદાતિ મૌર્ય ત્રિધુનોતિ વાધકમ્ ।

ચિનોતિ મુક્તિં વિનિહન્તિ સઘર્તિ, જનસ્ય સમ્યક્ત્વમનિન્દિત ધૃતમ્ ॥૨૦॥

સુચારિતરજસન્દોહ

ધારણ કરેલું અનિહિત-શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ માણ્યના ધર્મ ને વિસ્તારેછે, પાપને દૂર કરેછે, તથા તેને સુખ આપેછે, તેમજ જાધા કરનારને મુક્તિ આપેછે અને મસારનો નાશ કરેછે ૨૦

સમ્યગદર્શનરૂપ અમૃત જળ કેલું છે ?

માલિની

અતુલસુખનિધાન સર્વકલ્યાણગ્રીજ, જનનજલધિપોત મન્યસતૈકચિદ્રમ્ ।
દુરિતતરુઠારઃ પુણ્યતીર્થ પ્રગ્નઃ, પિપ્પત્તિજિતવિષજ્ઞ દર્શનારય મુધામ્બુ ॥૨૧॥

સમ્યગદર્શન નામે અમૃતજળ તે જે અનુપમ સુખનું નિધાનરૂપ છે મન્ય કલ્યાણનું ધીજ છે, મમામ્માગર તરવાનું વડાણ છે, લબ્ય મત્તનું ચિન્હ છે, પાપરૂપી વૃક્ષોને લપવાનો કુહાડો છે, શત્રુઓપર વિજય મેળવી આપનાર છે, અને પ્રધાન પુણ્ય તીર્થરૂપ છે, તેનું પાન કરે ૨૧

સમ્યક્ત્વ મેળવીને શ્રાવક કેવી સ્થિતિમા આવેલે ?

શાર્દૂલવિક્રીહિત

યદેવૈરપિ દુર્લભ ચ ઘટતે યેનોચયઃ શ્રેયસા,
યન્મૂલ જિનશાસને સુકૃતિના યજ્ઞીયિત શાશ્વતમ્ ।
તત્સમ્પત્સમવાપ્ય પૂર્વપુત્પત્રીકામદેવાદિવ
દીર્ઘાયુઃ સુરમાનનીયમહિમા શ્રાદ્ધો મહર્દ્ધિર્ભવેત્ ॥ ૨૨ ॥

સુક્તિસુક્તાવલી

જે દેવતાઓને પણ દુલભ છે, જેનાથી કલ્યાણનો નાશ પ્રાપ્ત થાયછે, જે જિનશાસનનું મળ છે, અને જે પુણ્યવાન મનુષ્યોનું શાશ્વત જીવનરૂપ છે, તેના સમ્યક્ત્વને પ્રાપ્ત કરીને શ્રાવક પૂર્વના લાભદેવાદિ શ્રાવકોની પેઠે દીર્ઘ આયુષ્યવાળો દેવતાઓએ માનનારોજ્ય મહિમાનાળો અને મહાન ઋદ્ધિવાળો થાયછે ૨૨

સમ્યક્ત્વધારી પ્રાણી કેવો બને છે ? તે વિષે ભાષા કાલ્ય.

મનહર.

એક ઇદ્રિ આદિ જ તુ પ ઇદ્રિય જ તુ,
મન એકરૂપ જ્ઞાન ચેતના કે ધારી હૈ,
ઇન્દ્રિયકી દૃષ્ટિ દેત ઈર્મ મવમૂ અચેત,
શુદ્ધ અવિરૂદ્ધ અવિચલ અવિકારી હૈ,

નિરાકર નિરાકર નિરાહાર નિરધાર,
પારગત બાની એહીંરૂપ અનધારી હૈ,
ધાહી ભાતિ સન્નાન ભાન અમનાન બાકે,
હસનજ સોખાની મમકિત ધારી હૈ,
હસનજ

૨૩

સમ્યક્ત્વ ધર્મનો રંગ કેવો લાગેલે ?

જેના મૂળ જમીનમાં ઉઠા નહિ એવો છોક,
ઉપાડીને બીજે રોપતા સુખે રોપાય છે,
અતિ મૂળ ઉંચ ધાવી મોટું વંચુ એવું વૃક્ષ,
ઉખડે ન ઉખડે તે ત્યાજ તે મુકાય છે,
તેમ જેને રમતણી ઉપથી અસર હોય,
તેને બીજો સમજાવે તેમ સમજાયછે,
પણ જેને રો રંગે વ્યાપી રહ્યો રમ રંગ,
ઉખડે ન ઉખડે તે નાસ્તિક તે થાયછે
દનપત,

૨૪

સમકિતના પ્રભાવવિપે પ્રસોત્તર.

પ્રશ્ન—હે મહાત્મા ! જેનાથી જીવના અર્થ દુખ નાશ પામે એવા ગુણ ધમને આપ પ્રકાશિત કરો, તે જેથી એ દુષ્ટ મિત્રાત્વ દૂર જાય

ઉત્તર—હે ભદ્ર ! અ કહેનાનો અસર હુવે છે કારણકે સમકિત પામ્યા શિનાય શુદ્ધ ધમની પ્રાપ્તિ થતી નથી તેથી જીવ સમકિત કેમ પામેછે ? ત પ્રથમ જુદા-માર્ગાનુમારી જીવની ભવતા પાકીને પ્રાદ ગતિવાગી થાયછે અને તેથી તેને અર્પણ વરણના પરિણામની ધારા વળગત થાયછે એટલે તે મિત્રાત્વના મહા સહાયક, અને ત જન્મની રચનાને ચનાનાગા અને તાનુભાષી કોષ માન માયા લોભતા ઉદયથી ઉપજતી અતિ સક્રિય રાગ રોષરૂપ અધિને છેછે અને તાનુ ભાષીની વાકડીના ઉદયને બધરૂપ પાપક્રમનો વિનાશ થનાથી મિત્રાત્વનો ઉદય મહ રચવાળો વાઇ બયછે, તેથી તેને શુદ્ધ ધર્મની પ્રાપ્તિ મિલત આવેછે, એ અવસરે તે માર્ગાનુમારી આત્મા અને તાનુભાષી કયાવના ધરના રાગરોષના ઉદયને વિનાશવાથી “અનિવૃત્તિ કરણ” નામના પરિણામવિશેષને પામેછે તણુ કરીને તે આત્મા મિત્રાત્વ મોહનીય ક્રમના જેટલા દગીર પોતાની સ્થિતિ પાડવાથી વ્યભાવને પામ્યા હોયછે તેનો, અને જેટલું અત્યુદ્ધત મા ઉદય પામવાને ચોગ્ય દગીયા સત્તામા રોયછે તેને ઉપર કરેલા પરિણામ વિશેષવડે આકર્ષીને ઉદયાવ

ખીકામા દાખલ કરી તેના, એ અતર્કુહર્ત્ત સુધી સમયે મમયે વિપાક ઉદયે લોગધીને ક્ષય કરે તેથી એ દિવાયની ગેય દીધકાળસુધી ઉદયપણે વનવા યોગ્ય મિથ્યાત્વ મોહનીય કર્મની મોટી સત્તા જે જીવને છે તેનો ઉદય, પરિણામ વિશેષના ભેગથી સર્વથા રૂધાઈ જવાથી અતર્કુહર્ત્ત સુધી મિથ્યાત્વનો સર્વથા અનુદય થાય. તે અવસરે તેને શુદ્ધ ધર્મગુણ “આપશમિક” સમ્યક્ત્વપ્રાપ્ત થાય તેનું નામ પ્રથમ શુદ્ધ ધર્મની પ્રાપ્તિ બાબતી એ આપશમિક સમ્યગદર્શન ને મિથ્યાત્વ-મોહનીયનો ઉપગમ બાબતો. એટલે તેના ઉદયનો નાશ અને અનુદયનો રોધ, તેથી ઉત્પન્ન થયેલ આત્માદિક સર્વ તત્ત્વોની યથાર્થપણે સ્થાવાદ મર્યાદાએ પ્રતીતિનો-સ્વરૂપ શ્રદ્ધાઝગિનો જનક આત્મભાવ બાબતો તેથી એને જીવાદિ તત્ત્વોના સ્વરૂપનું અવલુ કરવાથી આત્માદિક પદાર્થોના સ્વરૂપની ઝળક ભામભાન થાયછે એટલે તેને કોઈ ઉપદેશક પુરૂષ અથવા ધર્મશાસ્ત્ર કે જે, જીવ પદાર્થને અરિહુતોએ ઉપદેશેલા આગમની રીતે કથચિત્ત નિત્ય, કથચિત્ત અનિત્ય, કથચિત્ત શુભાશુભનો કર્તા, તેનો લોકતા, અનાદિ ઉત્પાદ વ્યય ધ્રુવતાદ્યુક્ત, સ્વભાવ મિદ્ધ ધ્યાદિક રીતે કહે તે સભવિત હોવાથી રૂએ, અને કોઈ ઉપદેશક અથવા શાસ્ત્ર જીવને સર્વથા અનુત્પન્ન અવિચલ, સદા સ્થિર એક સ્વભાવે નિત્ય અથવા સર્વથા ક્ષણ સાથે અનિત્ય, સર્વથા નાસ્તિ, સર્વથા સામાન્ય, સર્વથા વિશેષ, સર્વવ્યાપિ એક અથવા દેહાદિક શુભાશુભનો અકર્તા, પ્રકૃતિ કૃતનો લોગી, શરીરના એક દેશમા રહેલો હોવાદિ રૂપે કહેતો તે અસભવિત હોવાથી સ્વભાવેજ ન રૂએ તથા માર્ગાનુસારીપણામા જે દેવશુદ્ધ પૂતદિ તદ્દતુ અનુદાન હતા તે અમુતાનુદાન થઈ જાય, અને લોકદષ્ટિએ કરાતા યમનિયમાદિક સ્વરૂપ શુદ્ધ અનુદાન તે એને પરમાર્થ વૃત્તિએ કરાતા અનુબંધ શુદ્ધ અનુદાન થાય

પછી ઉપગમ સમકિતરૂપ શુણ્ધી મોટી સ્થિતિવાળી મિથ્યાત્વ મોહનીયની પ્રકૃતિ જે સત્તામા રહેલી છે જે ઉદય ઉદીરણામા આવી નથી, જેના સર્વ દળીયા દુષ્ટ રસથી ભરેલા છે તેને ઉદયમા આવ્યા અગાઉ પરિણામ વિશેષના પ્રતાપથી શોદી કાઢે એટલે તેની ત્રણ પ્રકારની રાગી કરે તે આ રીતે-જેટલા દળીયામાથી કિલક રસનો ઉત્પાદક દુષ્ટ રસ સર્વથા નષ્ટ થઈ જાય તેના પહેલો રાગિ તે “મમ્યક્ત્વપુજ” અથવા શુદ્ધપુજ, ઉદયમા આવે તો તે જીવના સમ્યક્ત્વ શુણ્ધનો ઘાત કરતો નથી, શુદ્ધ શ્રદ્ધા જાની રહેછે તેનું નામ સમકિત મોહનીય પણ કહેવાયછે જે દળિયાઓનો દુષ્ટ રસ અર્ધ નષ્ટ થયો ને અર્ધ રહ્યો હોય તેના રાગિ તે “મિથ્રપુજ” મિથ્રમોહનીય અથવા અદ્ધશુદ્ધપુજ એ પુજ ઉદયમા આવે તો અતર્કુહર્ત્ત સુધી જીવ મિથ્રદષ્ટિવાળો રહે એવા મિથ્ર દષ્ટિવાળા જીવને જિનધર્મ ઉપર પ્રેમ પણ ન હોય ને રૂપ પણ ન હોય જેમ દહીં ને જોળ ભેગાં કરેલ હોય તો તેના રસ ખાદો નહિ ને મીઠો પણ નહિ, અનેરા રસપણેજ પરિણમે તેમ આ મિથ્રદષ્ટિવાળો જીવ સમકિતી નહિ અને મિથ્યાત્વની પણ નહિ, એવો સમજવો, અને જે દળિયાઓમાથી દુષ્ટ રસ

નદન થયે ન હોય, જેવો ને તેવો કાયમ રથા હોય તેનો રાગિ તે “મિથ્યાત્વ” અશુદ્ધપુણ અથવા મિથ્યાત્વ મોહનીય, એના દ્વંધથી જીવ સાદિ સાત મિથ્યા દષ્ટિ થાય કેમકે તે સમકિતથી પાડી દઈને મિથ્યાત્વ પમાડે પણ તે અનાદિ મિથ્યાદષ્ટિથી કાઢવું ઉત્તમજ પરિણામી દોય એને અનાદિની નિજ સ્વભાવમૂલ કર્મજાનની યોગ્યતા જાણશક્તિમા અનતશુદ્ધી હીલ્પી થાય તેથી પ્રથિલેહની વળતે જેટલી સ્થિતિવાળા કર્મ તે જાણતો હોતો તે કરતા અધિક સ્થિતિવાળા કર્મ તે હુએ મોક્ષ જવા પર્યંત જાવે નહિ અને અર્ધ પુણ્યપરાવર્તનની અ-કર અવસ્થ મોક્ષે જાય આમ થવાથી જ્યારે સમકિતથી પડયો ને મિથ્યાત્વે આંખે ત્યારે તેની “સાદિ” થઈ અને ફરીને તેનો અત કઠી અવસ્થ સમકિત મામવાનો છે તેથી તેનું જાતપણ થયું તેથી ઉપર કહેવામા આંખુ છે કે અશુદ્ધ પુણ્યના દેહથી જીવ સાદિ સાત મિથ્યાત્વ દોય

આપશમિક સમ્યક્ત્વની સ્થિતિ અતશુદ્ધતનીજ હોય છે તેવી તે સ્થિતિ પણ થતા જે શુદ્ધપુણ્યો દેહ રાગ તો જીવ “ક્ષયોપશમિક” સમ્યગ્-દિ થાય તે સ્થિતિમા જે ઉત્કૃષ્ટજે રહેતો અમખ્યાતા જાણમુખી રહે અને ક્ષયો પગમ સમ્યક્ત્વમા વતતા ઠોક જીવ દેશવિ તિને પામે, કોમક સર્વ વિરતિને પામે, કોમક જીવ એ ત્રણે પુનેનો ક્ષય કરી શુદ્ધ અપાદગણિક “ક્ષાયિક” મમ કિત પામી, ક્ષયકમેલીએ આરોહી સકળ મોહનીય, અતસય, જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય એ આર કર્મનો ક્ષય કરી, વીતરાગ મવ જ થાય, અને પછી યોગ નિરોધ કરી સમગ્ર કર્મરહિત થા તેજ જાને મોક્ષે જાય

જે ત્રણે પ્રકારના સમ્યગ્-દિ જીવો વીતરાગ મર્વજ અરિહંત દેવવિના અનેરા નગી દૂષી દુઃસ્થોને દેવ કઠીને માન્ય કરે નહીં, શુદ્ધ જિનાગમના ઉપ દેશક પચ મહાવ્રતધારી નિશરણી મુનિ વિના અનેરા શુદ્ધ પાર્શ્વસ્થાદિકોને શરૂભાવે માન્ય કરે નહિ અને દયાવિશાળ, પદ્મજાળવોની હિ માને નિપેધક, સ્વા પાંપણે સર્વ વસ્તુને જ્ઞાપક અને વીતરાગ સર્વને ઉપદેશક—એના ધમ વિના—આગમોપાત ધર્મ વિના અન્ય યજ યાજન, નની મરોવર સમુદ્રાદિકમા સ્નાન અને કન્યાગોત્રમહાનાદિકને પુણ્ય હેતુપણે ઉપદેશ, મિથ્યાદષ્ટિ દુઃસ્થપ્રલીત, એકાત નિત્ય કે એકાત અનિત્ય વસ્તુના જ્ઞાપક, એવા જ્ઞાતોક્ત ધર્મોને ધર્મભાવે માન્ય કરે નહિ અરિહંતાદિકથી અન્ય દેવશુદ્ધ ધર્મોને દેવપણે શરૂપણે કે ધર્મપણે સર્વ હવાથી અયથાર્થ શ્રદ્ધાન થાય, અને અશુદ્ધને શુદ્ધ માનવાની વિપર્યાસ દોષની પ્રાપ્તિ થાય એટલે પાતે શુદ્ધ ન થાય, અને અશુદ્ધને મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય નહિ તેથી સમકિતી જીવો તેમને માન્ય કર નહિ તેમજ તેમનાપર દેવ પણ કરે નહિ

પ્રશ્ન—હે મહારાજ! તેને એવી મમજ જાણી પ્રાપ્ત થાય?

ઉત્તર—હે ભવ્ય! તેને મિથ્યાત્વનો ઉદ્દ નથી તેથી શુદ્ધ શરૂ સન્નુષ સાલજેના સદુપદેશ ઉપર, તેને રૂચિ જાગે, તેનાથી તેને એવી સમજણ પ્રાપ્ત થાય પડી જે વિશિષ્ટ શુદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ દોય તો શુદ્ધિએ સાલજેલા દેવશુદ્ધ ધર્મના

સ્વરૂપને અવલંબીને પોતે બધાં મોક્ષને અવિરોધીપણે પોતાના હૃદયમાં ચિંતવે અને દયાદિ તત્ત્વોનો અનુમાન જ્ઞાનથી નિશ્ચિત નિર્ધાર કરે તે બુદ્ધિશાળી હોવાથી કેટકે દર્શની આત્માદિક વસ્તુને સર્વથા નિત્ય ને અપરિણામી માનેછે તેમના સિદ્ધાંત પ્રમાણે બધાં મોક્ષજ ઘટી શકે નહિ એમ સ્વયં સમજી શકે કેમકે જે સર્વથા નિત્ય હોય તે કોઈ પણ અન્ય સ્વભાવે ઉપજે વિષય નહિ એટલે જો બધાં સ્વભાવે ઉપજે વિષય નહિ તો મોક્ષ સ્વભાવે પણ ઉપજે વિષય નહિ એટલે બધાં મોક્ષ બનેનો અભાવ થાય વળી અપરિણામી એવો જીવ જો બધાંપણે પરિણમે નહિ તો મોક્ષપણે પણ પરિણમે નહિ એટલે બધાંનું શુભાશુભ કૃણ અને મોક્ષનું પરમાનંદ કૃણ તેને પ્રાપ્ત થઈ શકે નહિ જે હુબુદ્ધિભાવથી વિષયે તે સુબુદ્ધિ ભાવે ઉપજે, તેમ જે બધાં સ્વભાવથી અથવા સંસાર-સ્વભાવથી વિષયે તે મોક્ષસ્વભાવે ઉપજે પણ સર્વથા નિત્યને તો તે ઘટે નહિ વળી જે પરિણામી હોય તેજ સર્વથા વિષયના વિના ને સર્વથા ઉપજ્યા વિના જેમ ઇંધ દહિપણે પરિણમે છે તેમ મળ વસ્તુજ ઉત્તરોત્તર અન્યરૂપે પરિણમે એટલે સંસારી અશુદ્ધ જીવજ શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રકાશપણે પરિણમે, પણ જો અપરિણામી હોય તો તેમ ઘટે નહિ આ પ્રમાણે તે સમજી શકે અને તેથી એકાંત નિત્ય ને અપરિણામી જીવાદિકને માનનારા દર્શનો બધાંમોક્ષના વિરોધી છે એમ જાણી તે માથે એવા વિરોધી અશુદ્ધ તત્ત્વને કહેનારાના દેવશુદ્ધ પણ અશુદ્ધજ હોય એમ સમજી શકે તેજ રીતે પ્રકૃતિનેજ બધાંમોક્ષ માનવાવાળાં એટલે સર્વથા અનિત્ય માનવાવાળોને પણ બધાંમોક્ષનો વિરોધ આવેછે એમ તે સમજી શકે અને સ્યાદવાદરૂપે વસ્તુ કહેનાર દર્શનનેજ શુદ્ધ માની તેનો સ્વીકાર કરે

અધિભેદ.

આત્મા અત્યંત—સહુજ—સ્વસ્થતા પામે એજ સર્વ જ્ઞાનનો માર શ્રી સર્વજ્ઞે કર્યો છે

અનાદિકાળથી જીવે અસ્વસ્થતા નિરતર આરાધી છે, જેથી સ્વસ્થતા પ્રત્યે આવવું તેને દુર્ગમ પડેછે શ્રી જિને એમ કહ્યું છે, કે યથા પ્રવૃત્તિકરણુ મુખી જીવ અનતીવાર આબ્યો-છે, પણ જે સમયે પ્રચિત્તે થવાસુખી આવવાનું થાય ત્યારે જોક્ષ પામી પાછો સંસારપરિણામી થયા કર્યો છે પ્રચિત્તે થવામાં જે વીર્યગતિ જોછે તે થવાને અર્થેજ જીવે નિત્ય પ્રત્યે સત્ત્વમાગમ, સ વિચાર અને મદગ્રથનો પરિચય નિરતરપણે કરવો એવજીત છે

સમ્યક્દર્શનનું આધુનિક ભાષાશૈલીએ સરસ દર્શન.

આ સંસારમાં સર્વ પ્રકારના દુખના બીજભૂત મિથ્યાદર્શન, મિથ્યાજ્ઞાન અને મિથ્યાચારિત્ર છે, અને સમ્યક્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર સર્વ

પ્રકારના દુખના બીજને બાળી નાખી મુખના ઉચ્ચતમ પગથીએ સ્થાપનાર છે
 દર્શનનું મિથ્યાપણ દેખી જતા શને શને જ્ઞાન અને આરિનનું મિથ્યાપણ નિ
 લેય થઈ જવું જોઈએ, એ નિયમ છે, તેવામાંટે મોક્ષમાર્ગના પ્રવૃત્તિ પુરૂષ
 વ્યોએ માર્ગત્રયના વિધાનમા સમ્યક્દર્શનને પ્રથમ સ્થાન આપી, જ્ઞાન અને
 આરિન કરતાં તેને વિશેષ મહત્ત્વ આપ્યું છે. કેમ જાન્યવાનને દર્શનનું મમ્ય
 કલ્પ પ્રાપ્ત થતા, તેનું જ્ઞાન અને આરિન, યદ્યપિ ગમે તેટલા ન્યૂન અશુભા હોય,
 તેપણ તે જ્ઞાન અને આરિન સમ્યક્ ગણવામાં આવે છે અને દર્શનના (સમ્યક્ત્વ)
 વિનાનો જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ગમે તેટલો ફયોપયમ અને આરિનનો ભાર ગ્રાહ્ય
 ની પીઠ ઉપરના અદનવજનની માફક અત્યંત ન્યૂન ફળને ઉત્પન્ન કરનાર થાય છે
 સમ્યક્દર્શનરહિત જ્ઞાન અને આરિન અમાસની શત્રિમા હિંદતા ખણતની માફક
 ગમે પ્રકાશવાળું જણાય, અસાનીથી દષ્ટિએ તે ભલે દર્શના જેવું પ્રભાવશાળી
 મણાય તથાપિ શાસ્ત્રદષ્ટિએ તે પ્રકાશ ક્રિમત વિનાનો છે સમ્યક્દર્શન એ મોક્ષ
 પી ફળને ઉત્પન્ન કરનાર પ્રકારનું બીજ છે અને તે બીજને રોપ્યા સિવાય જ્ઞાન
 અને આરિનરૂપી ગમે તેટલું જળ સિંચન કરવામા આવે તેપણ ત્યાં વૃક્ષના
 પ્રયોજનની આશા બર્થ છે, અને તેટલા ભારે પ્રયત્નના પરિણામે માન વગડાડ
 દેવાએ અને ધાસજી ઉગી નીકળતું જોવામા આવશે જ્ઞાનાવરણીય કર્મના
 પ્રોપચમની અથવા તે આરિનથી ઉત્પન્ન થતા કષ્ટની પાછળ સમ્યક્ત્વ અનુ
 રવા બધાયેલું નથી, કિંતુ સમ્યક્ત્વની પાછળ પૂર્વોચ્ચ દેશ્ય વસ્તુઓ બે આપ
 સહાતી આવે છે અને એક સમય માનનો સમ્યક્દર્શનનો અર્થ આપણી હૃદય
 ય કે અનિરૂપ હોય તેપણ વધારેમા વધારે અર્થપુરગત પ્રસવત્તન કાવમા
 પ્રકાશ લઇ બાય છે, દુકામા સમ્યક્દર્શનના જે યોગાન શાસ્ત્રમા કહ્યા છે તેવા
 વ્યેજ બીજ કેમ વસ્તુના કરવા જોઈ શકાશે તેની પ્રાપ્તિને મોક્ષમાર્ગના
 મર્મો બીજ નિષેપરૂપે ગણી તેનું અત્યંત મહત્ત્વ અને ગારવ પહે પહે દર્શાવ્યું
 , સમ્યક્દર્શનનો પ્રતિપક્ષી શબ્દ મિથ્યાદર્શન છે, આ જીવને અનાદિકાળથી
 કર્મસંબધ છે, તે કર્મપેશીના દર્શન મોહનોમના કર્મના ઉદયથી જ અતત્ત
 દાન થાય છે, તેને મિથ્યાદર્શન કહેવામા આવે છે પ્રકાશ જેવા રૂપે અવસ્થિત
 તેવા રૂપે તેનો નિર્લય થવો તે સમ્યક્દર્શન છે, અને જેવા રૂપે પદાર્થ અવસ્થિત
 થી તેવા રૂપે તેનું દર્શન થવું તેને મિથ્યાદર્શન અથવા અતત્તબદ્ધાન કહેવામા
 વિ છે એ કે દર્શન શબ્દનો અર્થ આમાન્ય રીતે અવલોકન એવો થાય છે, પરંતુ
 સ્થળે પ્રકરણયોગે તેનો અર્થ શ્રદ્ધાન એવો થઈ શકે, કારણકે સામાન્ય અ
 લોકનરૂપ ક્રિયા કેમ સમારના મોક્ષ જેવા મહત્ત્વના વિષયમા કારણરૂપ હોવી
 તી નથી, શ્રદ્ધાન એજ સંસારના મોક્ષનું કારણ હોવાથી આ સ્થળે દર્શનનો
 શ્રદ્ધાનરૂપે બોલવો જરૂરનો છે, અને જે રૂપે વસ્તુ સ્વરૂપ નથી તેવે રૂપે
 વસ્તુનું શ્રદ્ધાન અથવા વિપરીત અભિનિવેશ તે મિથ્યાદર્શન છે, ત
 થાભિગમ પ્રયત્ન બીજ

૧. શ્રદ્ધાને સમ્યક્દર્શનની આખ્યા

“તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનં સમ્યગ્દર્શનમ્” એ પ્રમાણે આપી છે, એટલે કે તત્ત્વાર્થનું શ્રદ્ધાન એજ સમ્યગ્દર્શન છે, પદાર્થ જે અવસ્થાએ અવસ્થિત છે, તેના તેવાં પણાને જણાવવાને તત્ત્વ કહેવામાં આવે છે, અને તેનાં જે નિશ્ચય કરવામાં આવે તેને અર્થ કહેવામાં આવે છે, એ ઉભયના સમુચ્ચય સ્વરૂપને તત્ત્વાર્થ સંજ્ઞાથી ઓળખવામાં આવે છે, તાત્પર્ય એ છે કે જે પદાર્થ જે રૂપે અવસ્થિત છે, તેને તેવા પ્રકારે શ્રેણુલુ કરવામાં અથવા નિશ્ચય કરવામાં તત્ત્વાર્થનના સફળ થાય છે, અને વિપરીત અર્થ શ્રેણુલુમાં અતત્ત્વાર્થ સફળ થાય છે આ પ્રકારે સમ્યગ્દર્શનનો સર્વ આધાર તત્ત્વાર્થ શ્રદ્ધાન ઉપર સત્કાર રાખે છે, અને પ્રાય જગત્ ઉપરના મન પ્રચલિત ધર્મ મા શ્રદ્ધાન ઉપર અત્યંત ભાર મૂકીને પદે પદે પ્રકાશાતર કરવામાં આવ્યું છે, જેમ જનદર્શનમાં શ્રદ્ધાનને આખા દર્શનના અધિકરણરૂપે સુકવામાં આવ્યું છે, તેમ કાઠસ્થે (ઈસુખિસ્તે) પણ દર્શાવેલા મોક્ષમાર્ગની ઇમારતમાં શ્રદ્ધાનને પ્રથમ સ્થાન આપ્યું છે, (દ્વિથ) શ્રદ્ધાનને સંવાપરી પદ આપી તેમણે પણ જનદર્શનની સાથે એક વાક્યતા સિદ્ધ કરી આપી છે, અને અન્ય મર્વ શ્રદ્ધાએ પ્રકાશાતરે તેણે મહત્ત્વ દર્શાવ્યું છે, પરંતુ આ કહેવ તા સુધા શના કાળમાં જેમ અનેક રહસ્યવાળા શબ્દોને અંગે રહેલા અર્થ હુમ થઈ ગયો છે, તેમ શ્રદ્ધાન શબ્દોને અંગે રહેલુ અત્યંત ગૂઢ અને મહાન રહસ્ય પણ હુમ થઈ ગયું હાજે છે મગીત જેવી ઉત્તમ વિદ્યા જેમ વેશ્યાના હાથમાં જતા, પ્રેમ બલિચારીના હાથમાં જતા અને લખિત બ્રમિત ચિત્તવાળાના હાથમાં જતા, જેમ પોતાના સ્વરૂપમાં રહેલા રહસ્યને જુમાંવી બેસે છે, તેમ શ્રદ્ધાન પણ અવિવેકીના હાથમાં જતાં તેમાં રહેલા ઉત્તમ અર્થની અત્યંત અધમ પ્રકારે ક્ષતિ થયેલી જોવામાં આવે છે સામાન્ય પ્રકારે શ્રદ્ધાન જે અર્થમાં જનીયો સમજે છે તે અર્થ શાસ્ત્રકારને સમત હોય એવો સભવ નથી જે શ્રદ્ધાનનું કૃણ મોક્ષપદ જેણે સર્વોત્તમ કૃણ હોય તેનો અર્થ જનમમાંજ જે પ્રકારે તે સમજે છે તે પ્રકારે હોવાં મભવતો નથી, આ કાળે ઘણે ભાગે શ્રદ્ધાનનો અર્થ માન્યતા (બીલીડ) એવો થતો જોવામાં આવે છે, “હુ અમુક માનું છું અમુક વાતમાંટે કળુલ છે” “મને કલાણી વસ્તુમાં શ્રદ્ધા છે, અમુક મથમાં કહેલી વાત મારે માન્ય છે,” અને તે સિવાય અનેક પ્રસંગે આપણે જે અર્થમાં માન્યતા સમજીએ છીએ, તેવા પ્રકારમાં શાસ્ત્રકારના શ્રદ્ધાનનો અર્થ પણ સમજીએ છીએ, અને જેવી રીતે વહેવારની અમુક હુકીકતો આપણને માન્ય છે, અને તેને માચી માનીએ છીએ તેમ શાસ્ત્રકારે કહેલી વસ્તુસ્થિતિ પણ માન્ય હોવામાં અને તેમ હુશે એમ સ્વીકારવામાં આપણે શ્રદ્ધાનમાં રહેલા રહસ્યની પરિ સમાપ્તિ સમજીએ છીએ, તેમજ તેટલા સ્વીકારની સાથે આપણે શ્રદ્ધાનમાં રહેલા રહસ્યની પ્રાપ્તિ કરવી લેઈ મોક્ષની રાહ જોઈ જઈ છીએ, પરંતુ તેટલા સ્વીકારમાં શાસ્ત્રકારે અતુર્થ શુભ-સ્થાનકનું જે ગારવ-દર્શાવ્યું છે તેનો સમાવેશ થાય છે કે કેમ અર્થાત્ તત્ત્વકાર શાસ્ત્રદષ્ટિએ સમ્મત છે કે કેમ? તેનો તો પાછું વળીને વિચાર કરતા નથી

અદાન અને માન્યતા એ બે કે એકજ વસ્તુની કળાઓ છે, તથાપિ પ્રથમ ઉત્કૃષ્ટ અને બીજી નિકૃષ્ટ પંક્તિની છે, અદાન એ માન્યતા પરિપાક છે, તે મનુષ્યમાથી દેવત્વ અને દેવત્વમાથી ઇન્દ્રિય પ્રગટ કરી શકે છે, બ્યારે માન્યતા ફક્ત મનુષ્યના મનનો અમુક પ્રકારનો ભાવજ મુકવે છે અને કોઈ પણ પ્રમાણતા સ્પષ્ટ રૂપને પ્રગટ કરી શકતી નથી અદાનનું રૂપાતર તેને અનુરૂપ કાવ વહેતુ મોડુ થાયજ છે, પણ માન્યતા પ્રાય સર્વ કળ એકમરખીજ રહે છે વસ્તુ સ્વરૂપ જે પ્રકારે ગામકારે કહ્યું છે, તેને તેવે પ્રકારે અદવામા અને માનવામા વિશાળ અંતર છે અદાન ચતાની માનેજ પદોપસૃપ્તિ વિવચ યદ્ય સ્વરૂપસૃપ્તિમા સ્થિતિ થાય છે, અથાત્ “હુ શરીર નહિ પણ આત્મા છુ,” એનું અંતરના મર્મભાગમા મનાય છે, જેવી અડગ અદાથી “મારૂં નામ અમુક છે,” “હુ અમુકનો પુત્ર છુ,” “હુ અમુક ગામનો રહીશ છુ,” એમ મનાય છે તેવીજ અડગ અદાથી “હુ આત્મા છુ, મારૂં સ્વરૂપ પુરૂષમયહુથી અલ્પ ત લિંગ છે એમ માનવુ જોઈએ મન, બુદ્ધિ, દન્દ્રિયા, પગેરમાથી મમત્વમુદ્દિનો વિવચ નદાન વ્યવર્તી નારે ચનાજ જોઈએ અને તમ ન થાય તો ચતુર્થ શુદ્ધસ્વ નકમા લાવી રોપનાર ગામકારની પ્રગમાનો વિવચ ત અદાન નથી પરતુ આપણા મનમા ઠપાયેલુ માન માન્યતાનું નિકૃષ્ટ પંક્તિનું સ્વરૂપ છે, એમ સમજવુ જોઈએ, નવજ પ્રભુએ જ સ્વરૂપ દશાનનુ છે ત તેવેજ પ્રકારે અચળ અદાથી શ્રદ્ધા કરવુ તેનું નામ અદાન છે, “હુ આત્મા છુ જટથી અનગ છુ મારૂં અન પુરૂષનું સ્વરૂપ એકબીજાથી અન્ય ત લિ : છે,” એમ શાસ્ત્રનાર આપણને અદાન કરાવે છે એ વાક્યનું જો આપણને અદાન થાય તો આપણા હવનનો કમ આ શુદ્ધીજ તદ્દન ફરી જ ન રજવ નમા પ્રવેશ વધે જોઈએ જ મમત્વ બુદ્ધિ ચરીર, મન બુદ્ધિ, અને દન્દ્રિયા વિકમા હુતી તે તેમાથી ઉડી જઈ પાતાના સ્વરૂપમા લઈ પામે અથાત્ “હુ આત્મા છુ એમ અદાન ચતાની શુદ્ધીજ મનાય છે, પરતુ ઉપરોક્ત વર્તની જો માન્યતાજ ગધાય, તો તેથી આપણા હવનમા કયો મહુરતનો ફેરફાર થતો નથી ન અને પુરૂષ લિ હોય તો હવેથી હુ તેમ માનીશ જેમ જગત વ્યવર્તી અનેક વસ્તુઓ અમુક અવસ્થાએ અવસ્થિત છે એમ માનવામા મને લગમાન હાનિ લાલ નવી, તેમ હવ અને જડ જ. ૧. દોષ તોપણ મને તેમ માનવામા કયોજ લાભ કે હાનિ નથી અહીંથી મગળનો શ્રદ્ધ પાવતો કોશ જૂર આજ મનાતો દોષ અને કારે કોઈ વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી પાચ લાખ કોશ દૂર હોવાનું નાબીન કરે, તો જેમ તે શ્રદ્ધ પાચસે અથવા પાચ લાખ કોશ દૂર હોવાનું માનવામા મને લાભ કે હાનિ નથી તેમ જડ અને જવ જૂદા દોષ તેમ માનવામા પણ મને નરેનુકશાન નથી આવા પ્રકારની નિર્ભર અને પાકેલ માન્યતાનો શોશકારે કોલા અદાન સારે કયો લગધ નથી અને તેમ છતાં આજે જન સમાજની દષ્ટિએ અદાનનું સ્વરૂપ ઉપર જતાવી ગયા તેવી માન્યતાવાળુ થઈ પડ્યુ છે, મનુષ્યોનો મોટો ભાગ વસ્તુ સ્વરૂપને ચેતાની બુદ્ધિના ધોરણ ઉપર

કળી તેમો તેવે-પ્રકારે નિશ્ચય કરેછે, પરંતુ મચ્છરમોક્ષ જેવા અગત્યના વિષયમાં આવી જમણાથી જેમ બને તેમ તુરંત મુક્ત થવું એ હરકત્તને આવશ્યક છે —

આ મહા — આ સ્થળે એની શક્તિ આવવી સંભવિત છે કે વસ્તુ સ્વરૂપનો મધ્ય નિશ્ચય તો કેવળ જ્ઞાનવિના થઈ શકે તેમ તો નથી, તો પછી મિથ્યાદર્શનનો ત્યાગ, અને વસ્તુસ્વરૂપનો સંનિશ્ચય કેમ થઈ શકે? એનું સમાધાન આ પ્રમાણે છે — પદાર્થનું જ્ઞાન અજ્ઞાન અથવા વિપરીત જ્ઞાન તો જ્ઞાનાવરણીયનાં ક્ષયોપશમ ઉપર આધાર રાખેછે, પરંતુ અમ્યજ્ઞાનનો આધાર તે શાસ્ત્રકારે દર્શન મોહુનીય કર્મના ક્ષયોપશમ ક્ષાયક તથા ઉપશમ ઉપર રાખેલો છે. મોક્ષમાગમાં પ્રયોજન જૂન પદાર્થનું યથાર્થ અથવા અયથાર્થ જ્ઞાન જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમને, અવગળી રહેલું છે, જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી પ્રગટ થયેલું જ્ઞાન અમ્યજ્ઞાનના અભિધાનને પ્રાપ્ત કરાવી શકતું નથી. માત્ર પ્રયોજનજૂન પદાર્થનું જ્ઞાન અમ્યજ્ઞાનના અભિધાનને પ્રાપ્ત કરી શકેછે, અલગત, અમ્યકલ્પ પ્રાપ્તિમાટે જ્ઞાનાવરણીયના ક્ષયોપશમની અપેક્ષા છે, પરંતુ તેટલો તેટલો ક્ષયોપશમ તો મર્વ પદ્યદ્વિય જીવોને હોયજ છે, દર્શનમોહુ વ્યતીત થવામાટે જ્ઞાનાવરણીય કર્મને ક્ષયોપશમ અમ્યકલ્પ પ્રાપ્તિમાટે શાક્ષાત હેતુજૂન થતો નથી, દ્રવ્યલિંગી મુનિ અગિયાર અગત્યત લઘુ તોપણ તે જ્ઞાન પ્રયોજનજૂન પદાર્થના શ્રદ્ધા નરહિત હોય તો મિથ્યાજ છે, અને અસિતિયશ્લોકના જ્ઞાનાવરણીય ક્ષયોપશમ ન્યૂન હોય તોપણ પ્રયોજનજૂન પદાર્થના શ્રદ્ધાનમહિત હોવાના હેતુથી તે અમ્યજ્ઞાનના હેતુજૂન છે આ ઉપર જ્ઞાની મહારાજ કહેડે કે —

મમકિં વિષ્ણુ નમ પૂની, અપ્રાની કહેવાય,
સમકિં વિષ્ણુ સદ્ધાન્મા, અરહો પહો અધ્યાય ૧
મમકિં અડપવયજુ ઘણી, પજુ જ્ઞાની કહેવાય,
અહં પુરુષય પરાવર્તમા, સકલ કન્મ ક્ષય જાય ૨

જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમને અનુસરીને શ્રદ્ધાનની પ્રાપ્તિ નથી, દર્શન મોહુના ઉદયથીજ મિથ્યાદર્શન, અને તેના વિલયથી પ્રયોજનજૂન પદાર્થનું શ્રદ્ધાન અથવા સમ્યકલ્પ પ્રાપ્ત થાયછે, આ જગતમાં પ્રયોજનજૂન પદાર્થ માત્ર એકજ અને તે એજ કે મુખનો યોગ અને હુ ખની આત્મતિક નિવૃત્તિ તે સિવાય અવ કોઈ પદાર્થ અપ્રયોજનજૂન અને નિષ્ફળ છે, તે પ્રયોજનજૂન વસ્તુની સિદ્ધિમાટે જીવ-અજીવ આદિના સત્ય શ્રદ્ધાનની જરૂર છે, કેમકે જ્યાંમુખી પાતે કોણ છે, અને પર કોણ છે, એ જણાઈ નથી, ત્યાંમુખી મુખનો ઉપાય કોને વાગે એકાધાય? મિથ્યાત્વના યોગે આત્મા અને કર્મનો સુયોગ તે બધ, અને બધનું કારણ આમવ, ને આમવનો અભાવ તે સ્વર, અને કથચિત્ત કર્મનો અભાવ તે નિનજરા, અને સવયા, કર્મનો અભાવ તે મોક્ષ, એમ પરપર અવગળનજૂન ઉત્તરોત્તર,

તત્ત્વોનું જ્ઞાન-જોજ પ્રયોજનનૂત અને તેનું 'સત્ય અદ્વાન તે સમ્યક્ત્વ' છે, મધ્ય
 દુષ્ટાની નિવૃત્તિનો એકજ ઉપાય છે અને 'તે ઉપર' જણાવ્યા 'તે પ્રયોજનનૂત
 તત્ત્વોનું સત્ય અદ્વાન છે તે વિનાનું સર્વ પ્રકરનું જ્ઞાનાવરણીય કર્મના કાર્યોપશમ
 જન્ય જ્ઞાન, અને નાના વિષય દુષ્ટર ચારિત્ર અકરણિય જન્ય જેવા, નિષ્ક્રિય છે,
 પુણ્ય માપાદિક ઉપરોક્ત સાત તત્ત્વના ભેદ વિશેષ છે, અને તેનું જ્ઞાન પણ, પરપરાએ
 પ્રયોજનનૂત, ગણી શકાય, કેમકે સામાન્ય કરતા વિશેષ અધિક યજ્ઞવાન તેમજ,
 સત્ત્વર ક્ષણે ઉત્પત્ત, કરનાર હોય, જે નિયમ છે, ઉપરોક્ત પ્રયોજનનૂત જ્ઞાનની
 પ્રાપ્તિમાટે—સર્વ સજ્જિ પચેદ્રિય છોડે અને તિય્યોને હોયછે, તે કરતા—વિશેષ
 જ્ઞાનાવરણીય કર્મના કાર્યોપશમની કરી અગત્ય નથી, પ્રયોજનનૂત જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ
 માટે માત્ર અમુક પ્રકારની-પ્રાતિને નિવારવા સિવાય અન્ય કશુંજ કરવાનું નથી,
 હુ કેણુ છું? "મારૂં સ્વરૂપ શું છે?" હુ જેના વિષે મારાપણાનો દાવો રાખુ
 છું તે વસ્તુત મારૂં છે કે કેમ?" વર્ગભાષાના સળધે છે? મારાપણા યોગ્ય
 છે કે, પરિહરવા યોગ્ય છે? ઇત્યાદિ વસ્તુ વિચારેના શાસ્ત્રીય દષ્ટિએ વિચાર કરતા
 પ્રયોજનનૂત જ્ઞાન ઉપરના આવરણીયરૂપ પ્રાતિને તુરત નિલય માં જાયછે, અને તે
 પ્રાતિરહિત સ્વરૂપદશાજ શાસ્ત્ર દિશે સમ્યક્ત્વ છે, વિચારદષ્ટિ ખુલતા સમ્યક્ત્વની
 પ્રાપ્તિ સાવ સહેલી અને કાંઈ પણ પ્રકારના આયાસ વિના સિદ્ધ કરી શકાય તેવી
 બાબત છે, છતાં મનુષ્યોએ આજે તેને અત્યંત દુષ્ટર અને અપ્રાપ્યવત્ત કરી મૂકી છે.
 ખરૂં કહીએ તો શાસ્ત્રકારે મોક્ષના ઉમેદવારોમાટે સંકારી મિવિવમર્વિસ જેવી ભારે
 પરીક્ષાઓ અથવા કસોટીઓ મૂકી નથી કાંઈ પણ પ્રયત્ન જેવું તે માગ મા કશુંજ
 નથીજ જો કાંઈ તેવું ભાસતું હોય તો તે પ્રાતિને લખેને ભાસે છે, શાસ્ત્રકારનો
 માર્ગ કાંઈ પણ કરવાની કિશાલણી દોરવા કરતા ન કરવાની કિશાલણી દોર
 વાનો અધિક છે, જે કાંઈ ઈષ્ટલોપદેશ આપતી દષ્ટિએ ભાનેડે તે આપણી
 નિષ્ક્રિયતાને લખેનેજ છે અત્યંત શાંતિ અકર્ષત્વ, અચળતા, સ્વરૂપવિવચ, અને
 તેવાજ નિષ્ક્રિયત્વ લાવેને સચવનારા વિદ્વાનોનું મોક્ષક્રમમા આદિ સ્થાન છે,
 દુક્રમા કહીએ તો, પ્રયોજનનૂત પદાર્થોનું જ્ઞાન પરપરાએ સર્વજ્ઞત્વને આપનારૂં
 અને સર્વ પ્રકારની ઉચ્ચતમ સિદ્ધિપદમા સ્થાપનાર કાર્ય છે

પરન — સમ્યક્ત્વ રત્નને શાસ્ત્રમા સ્થળે સ્થળે મહાં દુર્લભ અને અનિ
 અમ્ય ય કહ્યું છે તેને તમે માત્ર, મિથ્યા પ્રાપ્તિ ટળવાથી અતિ સુગમ અને સાવ
 સહેલું અને સસ્તું બતાવોજો તે કેમ? વગી કહ્યું છે કે —

દબ્યલિંગ અનતા ધર્મા, ક્રિયા કરી ક્ષણ નની લેલ,
 શુદ્ધ ક્રિયા તો સંપન્ન જે, પુદ્ગલ આ ધર્મન અલલ

આમ કહ્યું છે તેનું કેમ?

ઉત્તર — સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિમાં અદેખરૂં જરૂરનું સર્વ તત્ત્વનું યથાર્થ જ્ઞાન
 છે, શાસ્ત્ર બોધપૂર્વક અદ્વાનયુક્ત જિનાયનોસાર પુરૂષમય શુદ્ધ કાર્યોપશમજ્ઞાનજ

ખાસ પ્રયોજનશૂલક છે, પ્રાતિ-એન્-મિથ્યાત્વ, અને વસ્તુનો અધાર્થ બિધ તો સમ્યક્ત્વ છે; કેમકે આ જગતમા પ્રાતિથીજ એક વસ્તુમા અન્યતરનો આરોપ થાય છે, આત્મામા અનાત્મનો અને અનાત્મામા આત્માનો આરોપ, તેમજ તો આરોપના અનેક પ્રકારના સ્વરૂપો માત્ર પ્રાતિને લાઇનેજ પ્રકટે છે આત્મા-ઉપ રથી પ્રાતિનું આવરણ જુન અશમા પેરી જવું-તેજ સમ્યક્ત્વ છે, અને અજ્ઞોતિ થયેલ જુન અશ, સર્વાશ ને પ્રાતિરહિત પદે અર્થાત કૈવલ્ય કોટિમા લાવી મૂકે છે, વસ્તુનો એકજ તાંત્રણો સળગાવતા જેમ ધીમે ધીમે આખુ વસ્તુ લગ્નગ્રીભૂત થાય છે, તેમ આત્માપ્રાતિનું આવરણ એક અશમા ખસી જતા સર્વ આવરણ વિવિધ થઇ જવા ચોક્કસ છે. ખીજનો ચદ્ર જેમ ક્રમે ક્રમે પૂર્ણિમાના ચદ્રમામા રૂપાંતર પામે છે તેમ પ્રાતિના વિવિધ થકી ખીજજ્ઞાન ક્રમે ક્રમે કૈવલ્યનો પ્રાપ્ત થવા ચોક્કસ છે, અને એટલાજ માટે સમ્યક્ત્વને શાસ્ત્રકથિએ તોને ખીજ જ્ઞાનના નામથી જોડે આવી રીતે પરમ સુસ્વમય સકેત મર્મિક રીતે સ્પષ્ટ કયો છે, હવે પૂર્વોક્ત પ્રાતિ ને અનાદિકાળથી જીવને પુદ્ગલિક પદાયોને વિષે આરોપિત સુખના જમરૂપ, આયારૂપ, મોહવિકળતારૂપ, વર્તિ રહી છે, અને જેને યોગે આ જીવ જન્મમરણરૂપ અનંત વ્યાધિને ને અનાદિની જૂવને લીધે શોશવી રહ્યા છે, તેનું કાષ્ઠક સ્વરૂપ વિચારીએ;—મિથ્યાત્વ જ્ઞાનથી, નિત્યવસ્તુને અનિત્ય, અને અનિત્યવસ્તુને નિત્ય માને છે, પોતાથી ભિન્ન છે તેને અભિન્ન માને છે, હુ ખના કારણે સુખમ્મ કારણ અને સુખના રેતુને હુ ખતો હેતુ માને છે, આજ્ઞા અપયથાર્થ મદાજન્ય મોહોદયથી ઉપજતા કષાયભાવને પોતાનો સ્વભાવ માને છે, કષાયભાવ પોતાના જ્ઞાતદર્શિપ્રયોગથી ભિન્ન લાસતો નથી, તેનું કારણ એજ છે કે મિથ્યાત્વના આશ્રય, (આશ્રિત) જ્ઞાન, અને દશને, એ ત્રણેનો આધારમૂલ એકજ આત્મા છે, અને એ ત્રણનું પ્રારણ મન એકજ સમયે યતું હોવાથી તેનું શિ નપણું તેને જુવાનું નથી, મિથ્યાદર્શનનું પ્રાણ કયામુથી પ્રવર્તનું હોય, ત્યાંમુથી ક્રિયા અને જ્ઞાન દશનો પ્રયોગનું હોવું સમ્ભવનું નથી, અને મિથ્યાત્વનિત કષાયભાવની આકળતાને લીધે આ જીવને વૃત્તમાન સમયે નિમિત્તશ્રુત પ્રદાયોમા સુખદ પ્રદાયકપણાનું ભાન કયા કરે છે, પોતાના મિથ્યાત્વ કષાયભાવથી ઉત્પન્ન થયેલા હુ ખતો આરોપ પોતાની હૃદયમુખાર પ્રદર્શમા કરે છે હુ ખ તો ખરી રીતે કોષથી પેદા થાય છે, પરંતુ પોતાના કોષથી ઉત્પન્ન થયેલા હુ ખનો હેતુ, ને કોષ છે તેને પૂઠલે કોષના નિમિત્ત કારણને હુ ખદાતા માને છે, તેજ પ્રમાણે લોભ, માન, માયા, વિષય, કલ્યાણ, મુખ્યા, મલ્લસાદિ દોષોજ પોતાને હુ ખના ખરા કારણ છે, તેને નું કેમતા મિથ્યાત્વના જોરે એટલે સ્મૃતિ દાળની પર-વસ્તુને પરપુદ્ગલિક, દેહઉદભાવને વિષે, આરોપણની બુદ્ધિને યોગે, નિમિત્તોને હુ ખના હેતુ માને છે, મર્મ મનુષ્ય, પોતાના ઉપર લાકડોનો મુદાર કરનારને નહિ કરડતા જેનાથી મુદાર થયો છે, તેવી નિમિત્તશ્રુત લાકડોને કરડવા દેડનાર, દેા નના જેવી એટા દર્શાવે છે, આવી શ્રમિત દુશ્મનો ક્યામ કરીને સમ્યક્દષ્ટિ મહા

આઓ સિંહુની દહિએ નિમિત્તને તેા નિમિત્તરૂપ સ્વપ્નને પાતાના કા
 રણકર્તા કયા થતા તેા પોતેજ છે, એમ સમ્યગ્જ્ઞાનના ચોએ સ્પષ્ટ દેખેછે.
 તેમને મિથ્યાત્વથી થતા અનેક કહેણાથી સુદૃઢ મનનાસાથે પૂર્વજન આ
 અમુલ્ય ક્રમેના વિલય થા ક્રમે ક્રમે શુદ્ધ પરમાત્મસ્વરૂપ પ્રાપ્તિ તે મહા
 યોગી શુદ્ધ સમ્યક્ત્વચુલની અભિરૂપ પ્રમળ સમ્યક્દર્શિન પ્રાપ્ત થઈ
 આવેા સમ્યક્ત્વરક્તનો પ્રભાવ છે તે એક અપેક્ષાએ જોતા, એટલે વિવેકર્તા
 નીરખના આ કાળમાં પણ અત્યંત દુર્લભ એવું ને સમ્યક્ત્વ તે પ્રાપ્ત મુલભ
 માટે આત્માથી સ્વશુદ્ધના સમાગમમાં ઉત્તમ પ્રાણીઓએ પ્રથમ આવશ્યક
 વેકજ્ઞાન, કરવા યોગ્ય છે, અને તે વિવેકજ્ઞાન તેજ સમ્યક્ત્વ છે, અને સમ્ય
 તેજ મુનિભાવ છે, અને મુનિભાવ તેજ સમ્યક્ત્વ છે માટે રેડું, નેડું, ધ
 પશ્વસ્તુને વિષે મુખની બ્રાતિને ત્યાગ જાવનાર આ મહાપુરુષ અનન્ય રક્ત ધાર
 મળ પામેા, સર્વ શુભોનો શિરદાર, શુભમિશરૂળતા બીજાનું ને આ સમ્ય
 છે, તેની પ્રાપ્તિને અર્થ પ્રથમ પ્રયાસ કરવો થોછે મુદ્ધ કુખાદિત થવા
 આત્મા અર્થો સમ્યક્દર્શિ મહાત્માઓનો ઉદય થા રક્ષા છે અને તેમનો ઉ
 પલ્લ સકલ કુખ નાશકારી, નિવાલરૂપ આત્માશાન્તિ પામવાનોજ હોયછે,
 તે શાન્તિ પામવાનું પરમ માધન આત્માભિમુખ અતદર્શિ, અને ગાદ્યમવૃત્તિ
 તેજ અતદર્શિપૂર્વક જિનાશાનુસાર જ્યજ્ઞા છે ના અતદર્શિ અને જ્યજ્ઞા
 એક સમ્યક્ત્વધારી આત્મજ્ઞાનીઓમા પ્રધાનપણે હોયછે સાધકો, દરેક
 ક્રમતાં, જ્યજ્ઞા રાખવી જોઈએ, એટલે અતમુખ ઉપયોગ બુદ્ધિએ નહિ જ્ય
 ને અતમુખ ઉપયોગરૂપ જ્યજ્ઞા બુદ્ધિએ તે પાપ બાપેછે, આત્મા મનુષ્ય
 યોગ રાખ્યા વિના એટલે સ્વપર જોદ્ધાનની દહિ વિના ચાલવું, જોતવું, પ
 પીવું, મુવું, આત્માવાનજાદિક મર્વ ક્રિયામા પાપ બાપેછે, જેના કળ કરવા
 દરેક ક્રિયામા આત્માભિમુખ વૃત્તિ રાખવી જોઈએ બહિર્દર્શિથી ક્રિયા કર
 બહિર્દર્શિઓને શાસ્ત્રમા અધરૂપ એટલે પાપાત્માઓ કદા છે, કેમકે તે
 એકાત પરપુદ્ગલિક ભાવોની બહિર્દર્શિને લીધે પોતાનોજ બધ પડયા કે
 નિતર વિષયકથાવાસિન મન, વચન, કયાના ચોગ રહેવાથી પરિભ્રમ
 પ્રાપ્તિ મલિનજ રહેછે અને તેથી તે મલિન વાસના દદ ધર થી અત્માને
 તેજ નિષ્કુર બોલુજનિત પ્રમળ ભવ વાસનાનો હૃદય ધાયછે, ને, તે પ્રા
 અધોગતિમાં જોની બાયછે, અને આવીજ રીતે આ જસારી રૂવ, સમ
 જ્ઞાનપૂર્વક શુદ્ધ સર્વોપશમાનુસાર સમ્યગ્દર્શિ તથા સમ્યગ્ત્વચુલની મવૃત્તિ
 અનતા અનતકાળ વ્યર્થ બ્રમણા કરી રહો છે, બહિર્દર્શિ રૂવ બહિર્દર્શિ
 પણ કરી શકતો નથી, જે પોતાનીજ રક્ષા કરતો નથી તે ઉકયની રક્ષા શી
 કરી શકે ! અને સકલ ક્રિયામા વિચરના છતાં અતર ઉપયોગ બુદ્ધિએ
 તે પાપરૂપ નૂતન રચતો કે બાપતો નથી જ્યાં બહિર્દર્શિ છે, ત્યાં જ
 કે પાપ બધ છે, અને જ્યાં અતદર્શિ છે ત્યાં સુદૃઢ વિકરણોની બાજ

હોવાથી તર્રિનિત પાપ તો હોયજ કયાથી ? ભગવાન સ્વકાર પણ સમદષ્ટિ જી-
વોમાટે કરમાવેછે કે, બહિર્દષ્ટિનો ત્યાગ કરી સમસ્ત જગતથી ઉદ્દામીન ભાવે
વર્તી સર્વ પ્રાણીમાત્રને આત્મવત લેખવતા થકા નિજ સ્વરૂપમા સદા મગ્ન
રહેવું, આથી સમન્નયું હુશે કે પ્રથમ આત્મા અનાત્માનું જ્ઞાન થાય પછીજ
પદ જીવ નિકાયને, વિષે દયા થાય, આત્મજ્ઞાનસહિત દયા પાળવાથી તે સાધક
અથવા સાધુ સર્વ પ્રકારે સચત થાયછે, માટે આત્મજ્ઞાનનેજ સર્વથી પ્રથમ
પદ આપવું ઘટેછે, તે માટે સમસ્ત ઉપાય પ્રયુજવા ઘટેછે, અને જે કોઇએ
યુક્તિ, અનુભવ, શાસ્ત્રગ્રંથ કે અભ્યાસ, એ ત્રણ અથવા તે ત્રણમાથી ગમે
તે એકદ્વારા પણ જ્ઞાન મેળવ્યું હુશે તો તે તેટલે દરજ્જે સત્યાસત્ય સમજીને
સત્ય વસ્તુનુંજ ગ્રહણ કરશે માટે આત્માર્થી લઘ્યપ્રાણીએએ યથાર્થ જ્ઞાન
પૂર્વક જ્યજ્ઞાનુસાર શ્રીજિનેશ્વર ભગવતની આજ્ઞા સમ્યક્ પ્રકારે પાળવામાટે
તેમનું બાળેલું અલ્પ અમૂલ્ય બોધિરત્ન જે સમ્યક્ત્વ, તેની પ્રાપ્તિ સદચર-
ગમ્ય કરવાનો નિરતર ઉદ્યમ રાખવો તથાસ્તુ કિંબહુના

* સસારમાં આત્માર્થી સમ્યક્દષ્ટિ જીવનો વ્યવહાર.

દૃષ્ટાન્ત—એક સુમતિયદ્ર કરીને વિજયપુર નગરમા ધનાઢ્ય વ્યાપારી પો-
તાની એક સુશીલ પત્ની તથા એક બાળક પુત્રમાથે સુખે રહેતો હતો, શેઠ
પેસેટકે સુખી, નીતિવાન, પરોપકારી અને ન્યાયી હોવાથી શહેરમા તેની મોટી
આખર હતી, તથા રાજ્યમા પણ તેનું ઘણું સાદ માન હતું, એકદા જ્યેષ્ઠ
અકુળ કર્મના ઉદયે શેઠ એક મોહજનિત જૂલ કરી તે એ કે, શહેરમા બળે-
વના મહોટા મેળા વખતે, પોતાના પાત્ર-સાત વરસની ઉમ્મરના બાળકને
આઠથી દશ હજારના દાગીના-અવેશત પહેરાવીને, શેઠજી એક નોકરસાથે
મેળામા પત્નીસહિત ફરવા નીકળ્યા, ત્યા કોઇક સ્થળે કોઇ ગમત, રમ
તંમા, કે સુંદર દેખાવ જોઇને બાળક ત્યા ઉભો રવો, જે વખતે તેના માળાપ
થોડે આગળ નિકળી ગયા હતા, અને નોકરની નજર પણ મેળામા આમપાસ
તક્લીન હોવાથી બાળક ઉપર ડોહનું પણ ધ્યાન બરોબર રહ્યું નહિ તેજ અર
સામા કોઇ એક ઉકવગીર શેહેરી જદમાસ, જે, તે બાળકની પૂઠેને પૂઠેજ
લાગી રવો હતો, તેને આ તક મળતા બાળકને ઉપાડીને એકદમ લીઠમાથી
બહાર લઇ જઇને સુખ દળાવીને એકાત કોઇ ઘોર જગ્યામા જઇ તેનું
મર્નસ્વ અમૂલ્ય અવેશત વિગેરે ઉતારી લઇને તેને એક ફવામા ફેંકી દીધો
આ વખતે રાતના આઠ વાગ્યાનો સુમાર હતો પાચેક મિનિટ નહીં થઇ હોય
તેવામાં દપતી તથા નોકર બાળકને જોવા લાગ્યા, પણ તેને ક્યાય ન મળે,

મોટી જુમાજુમ થઈ, શેષાગોષ થઈ પોલીમને જાણ કરવામા આવી, બીજા સવારે બાળકનું શબ કુવામાથી પોલીમને હાથ આવ્યું અને પોલીમને તે બાળકના પિતા શેઠ સુમતિચંદ્રને જાણવાતા તેણે પોતાના બાળકનું શબ જોઈ પ્રાર્થના કરી તે ઉપરનો અમર પોષાક, દાગીના, અવેરત વિગેરે ચૂમ થયેલું હોય તે જોઈને તેણે બહુન પોલીમને જાણર આપવામા આવતા પોલીમને તે ઉપરથી તે ઉપજાવી જાદુમા અનીને પડી લાવી, શેઠની માટે શેઠેરના રાજા પાને કહે રીમા પડે કયો, અને કહ્યું કે “શુ વિદ નામદાર મહારાજાધિરાજ !” આ શેઠના બાળકનું, દાગીનામા ખૂન કરનાર, આ જુની ! આ જુનીમાનું હિત અમે આપની પાસે રજુ કરી ગીએ, હવે જે દુકમ હોય તે કર માવા ” રજા અમર ન્યાયી, અને રીમા હિએ પૂજાપર જાવનાર વિચાર કરનાર રોવાથી કહે કયો કે, “આ બાળક જન એના પિતાએ કરાવેલ છે, અને તેણે જે વધુ ગફલત પાડે આ પાસે તે માન્યું જન કરવા પડે તો આ છે, માટે તે પોલીમને મારે તે બાળકના પિતાને પણ એક જ બેડીમા જાનેના એક જ ગમને નાખીને મર્યાદા કેદખાતમા નાખે, કે નથી કરી એવા જન પ્રનાર તથા જનવનાર, અનાની સખ, મારા પ્રાણીઓને મખલ નાખે મને” આ નુઝાદા પ્રમાણે શેઠ પોતાના બાળકના ખૂન કરનારની જાણે અતિ પશ્ચાત્તાપપૂર્વક દેહાગીનપણે લાચાગીએ કાળ કાઢના લાચા

ઉપનય—આ ઉપવા દશાતકપંથી વિરેદી વિચક્ષણ જનો તુરત મમજી રાક્યા હશે, કે અનતા શ્રેણીથી બનપુર આતમરૂપી બાળકનો, અગુહ ઉપયોગ વત પ્રાણી પિતાએ, અજ્ઞાન, મોહ અને મિથ્યાત્વરૂપ અનાદિકાગના ચક્રગતિ જમણરૂપ રમત, ગમત અને બાળકીરૂપ બળેવાના મેળામા આતમાને બેળાન પછે એકલો અરક્ષક મૂક્યો જેને પગલામે દુક મોહના દુષ્ટ મામત મહા લોભે તે બાળકનો અત આગ્યે મારેલ કમ પરિણામ રાજાએ તે પિતાને તેની જૂવમાટે તેના જુની લોભ એટલે પરપુરુષિક મમતા તપ્પાની સાથે એક જ શરીરરૂપ બેડીમા એકત્રપણે સાથે રહેવાનો અને માથે સુખદ બ લોગવવાનો દુકમ કરમાવ્યો, હવે જેમ તે બાળકના પિતાને પોતાના બાળકના ખૂન કરનાર પોતાના મહા અપરાધી પકા ચત્રુ જુની જાદુમાની સાથે જેવા મનથી રહેલું પડે છે તથા તે જાદુમાની મરજીને આધીન થઈને આકાર, પાણી, પેસાળ વિગેરે કરી શકે છે, પણ મનમા આ જાદુમાથી ક્યારે રૂઢ, અને આ જાદુ માસનું મુખ મારે કદી પણ જોવા ન પડે, એમ જેમ તે શેઠ બેડીમા પડ્યો થકો, પોતાની જૂવને નિદતો થકો જરા છૂટકાના સુખને હરે છે, તેવી જ રીતે આ મમારિક ખાન, પાન, વ્યાપારાદિ પાપજનિજ આરણ પરિશુદ્ધવત જુદપાશરૂપ બેડીમા મોહરૂપ જુની—જાદુમામાને રથા હતા પણ તેના અ તરથી અલ્પત તિરસ્કાર કરતા થકા સમ્યગ્દષ્ટિ જોવેને પણ મોહને આધીન દેહાચ મન વિના પોતાના ધર્મસાધનની મતવબ સાધવામાટે વતલું પડે છે.

સમયકલ્પસભાથી યોગ્ય નિવેશન કરી, તેની પ્રાપ્તિ મનુષ્યોએ અવશ્ય કરવી જોઈએ એમ વારંવાર સમજાવી આ સમયકલ્પ અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવે છે

→ **सम्यक्त्वस्वरूप ६७, बाल-आश्रय-अधिकार** ←

૧૩. યુધાર્થ આહુતત્વ સપાદન કરવાને માટે સમ્યક્ત્વની મુખ્ય આવશ્યકતા
 ૧૩.૫૬ છે, તે સમ્યક્ત્વ મેળવવાને માટે કયો અધિકારી લેખ્યો? અને તે-
 નામા સમ્યક્ત્વના લક્ષણો કેવી રીતે પ્રદર્શિત વર્ગકે? સમ્યક્ત્વના સ્વરૂપની
 યનાર્થતા ક્યારે કહેવાયછે? અને તેના ઉચ્ચ લક્ષણો શા છે? દંતનાદિ પ્રતિ
 પાદન કરવાને માટે આ સંબંધિત યોગ્યને આશ્રીને જુદો અધિકાર દર્શાવવામા
 આવેછે

સુકૃતની ગર્જના કેવી હોય ?

उपजाति (१-२)

अन्यत्र देवे विगतम्यहृषा, श्रीगीतगम उत्तररूपा ।

विनिश्चिता यद् हन्ति देवमुद्धिर्या जायते सा मुहूर्तस्य गर्जा ॥ १ ॥

ખીન દેવમા જેનું સ્વરૂપ ન હોય અને શ્રીવીતરાગ લાગનાતમાજ ન તત્ત્વરૂપે રહેલી હોય એવી દંઠ નિઝ્ચયાળી દેવતત્ત્વની જે ખુદ્ધિ દ્વંદ્વમા ઉત્પન્ન થાય એટલે જે ખુદ્ધિ શ્રીવીતરાગ પ્રભુરૂપી શુદ્ધ દેવતત્ત્વને માનનારી થાય, તેજ સુદૃઢ-પ્રણયની ગર્જના કરેવાય છે ૧

કેવો પુરુષ સમ્યક્ત્વ ગુણ મેળવી શકે છે ?

अनादिससारपयांश्चिमे, पोतायमानेषु मुनीश्वरेषु ।

उक्तस्वरूपेषु गुरस्तदुद्धिर्यस्यास्ति सम्यग्गुणोऽपि तस्य ॥ २ ॥

આ અનાદિ ગસાદેષ સમુદ્રમા વહ્યાણ સમાન અને જમતું સ્વરૂપ
આગળ કહેવામા આવ્યું છે એવા મુનીશ્વરોને વિષે જોને ગુરૂપણી પુદ્ધિ
હોયછે, તેવા પુરૂષમાજ સમ્યક્ત્વ ગુણ રહેલો હોયછે ૨.

સમ્યક્ત્વમા ચતુર્વિધ શ્રદ્ધાતુ પ્રતિપાલન કરવું જોઈએ.

ઉદ્ભવજ્ઞા

જીવાદિતત્ત્વેષુ મુસસ્ત્વા ય', સેવા મુદ્દિષ્ટવિતિના ન સદ્ ૧

ઉત્પન્નમાજ્ઞા ચ કુદર્શનાના, શ્રદ્ધા ચતુર્થા પ્રતિપાલનીયા ॥ ૩ ॥

૧ ૯૫-અર્થ વર્ગે નર તરનોનો પરિચય ૨ નમ્યગદ્યિ પુરુષોની ને અથવા ૫ ચ નદુામતપ્રાગીઓની ગુણ, અને ૩ ઉત્પન્ન પ્રરૂપણ કરનારા નિદ્ધા દિના લ્યાગ, ૪ કુદર્શનોઓનો અમગ એ ચાર પ્રકારની શ્રદ્ધા પાલન ૬ જોઈએ

સમ્યક્ત્વના ત્રણ ભાગ.

વસન્તતિલકા (૪-૫).

અર્હતમણીતકૃતિમદ્ધનયાનુયોગમૃદુપણા પ્રતિદિન જિનધર્મરાગ' ૧

શ્રીમજ્જિનેષુ જિનધર્મરત્નેષુ વૈષાટ્ટન્ય શિષેતિ મુનય પ્રવદન્તિ લિહ્મ ॥૪

૧ શ્રી વીળતામ પ્રયુએ પ્રરૂપેન આગમ, નામગી, નય અને ચાર પ્રકાર અનુયોગને સામગ્યાની અભિનાયા

૨ પ્રતિ દિનસ જિનધર્મ ૮૫૨ રાગ

૩ જિનધર્મમા તત્પર એવા દેવ, શુદ્ધ પ્રમુખ ૮૫૨ પુરુષોની વંચાવર ઠાની

એ ત્રણ નિજ નમ્યકત્વના કહનાયકે ૪

સમ્યક્ત્વની ત્રણ શુદ્ધિ અને પાત્ર દ્વાય

દેવો જિના જિનમત જિનમાર્ગરસા,

સસારસારમિતિ શુદ્ધિરિદ્ધિ શિષેયમ્ ૧

શ્રદ્ધાદિતોષનિવદ્યો નનુ પશ્ચપેન્ ,

સમ્યક્ત્વદૂષણર પારિતાડપિ હ્ય' ॥ ૫ ॥

શ્રી જિનભગવાન દેવ, જિનભગવાને પ્રરૂપેવો ધર્મ અને જિનમાગ શ્રાવ-એવા આ સસારમા તાર છે, એમ મગ વચન અને ઠયાની શુદ્ધિ માનવે એ નમ્યકત્વની ત્રણ પ્રકારની શુદ્ધિ છે, અને શ્રદ્ધા, કાક્ષા વિચિ

કિત્તા, પ્રશન્ના અને સસ્તવ-એ પાત્ર પ્રકારના દ્રવ્ય સમ્યક્ત્વને દોષિત કરનારા છે, તેથી તેનો સવથા ત્યાગ કરવો. ૫

સમ્યક્ત્વમા દશ પ્રકારનો વિનય

इन्द्रवज्रा.

पञ्चमकारे परमेष्ठिवर्गे, घर्मे श्रुतौ शासनचैत्ययोश्च ।

सदर्शने यो विनयः स विज्ञैर्विज्ञेय इत्य दशधापि सम्यक् ॥ ૬ ॥

૧ અશિષ્ટ ત દેવ, ૨ નિદ્ર ભગવાન, ૩ આચાર્ય ભગવાન, ૪ ઉપાધ્યાય અને ૫ સર્વ નાધુ એ પાત્ર પરમેષ્ઠી, ૬ ચારિત્રધર્મ, ૭ શ્રુતસિદ્ધાન્ત, ૮ ચતુર્વિધસદ્ધ, ૯ ચૈત્ય (અશિષ્ટ-ન્તની મત્તિ) અને ૧૦ સમ્યગદર્શન—એટલાનો વિનય કરવો એ દશ પ્રકારનો વિનય મુજ પુરુષોએ સમ્યક્ત્વને વિશે જાણવો જોઈએ. ૬

સમ્યક્ત્વના પ્રભાવને વધારનારા આઠ પ્રભાવકો

उपजाति (७ थी १२)

वादी कविर्धर्मकथस्तपस्वी, नैमित्तिकः प्रावचनी सुसिद्धः ।

विश्राघरोऽष्टौ प्रतिभाप्रभावात्प्रभावकाः श्रीजिनशासने स्युः॥ ૭ ॥

૧ ન્યાયથી વાદ કરનાર, ૨ કવિ, ૩ ધર્મની કથા કહેનાર, (ધર્મોપદેશક), ૪ તપસ્વી, ૫ નૈમિત્તિક (ભવિષ્યવેત્તા), ૬ જિનમત તથા પરમતનો જ્ઞાતા, ૭ આકાશગામિની વિદ્યા વગેરે સિદ્ધિવાળો, અને ૮ મત્રવિદ્યા જાણનાર—એ આઠ પ્રતિભાના પ્રભાવથી શ્રી જિન-શાસનના પ્રભાવક કહેવાય છે. ૭

સમ્યક્ત્વનાં પાંચ ભૂપણો

कौशल्यमुच्चैर्जिनशासनेऽस्मिन्, प्रभावना तीर्थनिषेवनानि ।

भक्तिः स्थिरत्वं सुगुणाश्च पञ्च, सम्यक्त्वमेते प्रविभूषयन्ति ॥ ૮ ॥

ગાકા—વીન ૧૨ ॥ વચનમા સ્પષ્ટ કરવો

કાક્ષા—જિનમત સિવાય અન્યમતની વાજ ક ની

નિચિકિત્સા—ધર્મના દુર્ગવિષ સદૃહ નખવો

પ્રશાસા—ત્રિગી નિહારાદ પાપ ડી-લોકાની પ્રશંસા ની

સ સ્તન—મિત્રતાની લોખનો પશ્ચિમ સપ્તમે

સમ્યક્ત્વમા ચતુર્વિધ શ્રદ્ધાનુ પ્રતિપાલન કરવું જોઈએ.

इन्द्रवज्रा

जीवान्तित्वेषु सुसस्त्वा यः, सेवा सुदृष्टिप्रतिना न सङ्गः ।

उन्मुक्तभोजा च वृद्धर्शनात्, શ્રદ્ધા ચતુર્થા પ્રતિપાલનીયા ॥ ૩ ॥

૧ શુભ-અશુભ વર્ગરે નવ તરંગોનો પરિચય ૨ નમ્યગ્રંથો પુરૂષોની સેવા, અથવા ૫ અ મહાનતપાસીઓની શુભતા, અને ૩ ઉત્તમ પ્રકૃષ્ણ કરનારા નિદ્ધાવા દિનો ભાગ, ૪ વૃદ્ધર્શનીઓનો અનગ એ ચાર પ્રકારની શ્રદ્ધા પાલન કેવી જોઈએ

સમ્યક્ત્વના ત્રણ લિંગ.

वसन्तनिलका (४-५).

अर्हत्पणीतकृतिभङ्गनयानुयोगशુभ્રૂषणा प्रतिदिन जिनधर्मरागः ।

શ્રીમદ્ધર્મજિનેષુ જિનધર્મગ્રંથેષુ વૈયાટ્ય ત્રિણેતિ મુનય પ્રવર્તન્તિ લિઙ્ગમ્ ॥૪॥

૧ શ્રી વીનતાજ પ્રભુએ પ્રકૃષ્ણ આગમ, ૧મ્લ ગી, નય અને ચાર પ્રકારના અનુયોગને નાભીવાળી અભિવાધા

૨ પ્રતિ દિનમ જિનધર્મ ઉપર રાગ

૩ જિનધર્મમા તત્પર એના દેવ, સુદ પ્રમુખ ઉત્તમ પુરૂષોની વૈયાવચ્ચ કરી

એ તણ વિન નમ્યત્વના કહનાયકે

સમ્યક્ત્વની ત્રણ શુદ્ધિ અને પાંચ દૂષણ.

देवो जिना जिनमत जिनमार्गरक्षा,

સસારસારમિતિ શુદ્ધિરિદ ત્રિણેષમ્ ।

શદ્ધાદિદોષાનિવરો નનુ પચ્ચમેદ ,

સમ્યક્તત્ત્વપણર પારિતાડપિ હેય ॥ ૫ ॥

શ્રી જિનભગવાન દેવ, જિનભગવાને પ્રકૃષ્ણો ધર્મ અને જિનમાર્ગનું શુભ-એવ આ સસારમા સાર છે એમ મન પચન અને કાયાની શુદ્ધિથી મનહું એ સમ્યક્ત્વની ત્રણ પ્રકારની શુદ્ધિ છે, અને ચક્ર કાક્ષા વિચિ

સયમના સત્તર ભેદ.

આર્યા (૧ થી ૬).

પચ્ચાથ્રવાદિરમણ, પચ્ચેન્દ્રિયનિગ્રહઃ કપાયજનયઃ ।

દળદળપચિરુતિથેતિ સયમઃ સમ્પદસામેદઃ ॥ ૧ ॥

પાચ પ્રકારના આશ્રવ (૧ પ્રાણાતિષાત, ૨ મુષાવાદ, ૩ અદત્તાદાન, ૪ મૈથુન અને ૫ પરિશ્રુ) કર્મોથી, નિગ્રમ એટલે નિવૃત્તિ પાચ ઉદ્ધિયો (૧ ચમુ, ૨ શ્રોત્ર, ૩ ત્વચા, ૪ નાસિકા અને ૫ રસના) નો નિગ્રહ એટલે તેના વિષયોમાથી નિવૃત્તિ. ચાર પ્રકારના કપાયો (૧ ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા અને ૪ લોભ) નો, વિન્ય કરવો તે અર્થાત્ તે કપાયોને આધીન ન થવું તે અને ત્રણ (૧ મન, ૨ વચન, ૩ કાયા) ના દહોની નિવૃત્તિ કરવી આવી ગીતે સત્તર ભેદવાળો સયમ છે ૧

યત્નાયે ધર્મ.

જયણા ય ધમ્મજણણી, જયણાધમ્મરણવાળ્ણી હોઈ ।

તત્તુદ્ધીરુરી જયણા યગત્તસુદ્ધાવહા જયણા ॥ ૨ ॥

યત્ના, ધર્મની ઉત્પત્તિ કરનાર, માતા છે, યત્ના, ધર્મની પ્રતિપાલના કરનાર છે, યત્ના, તપશ્ચર્યાની વૃદ્ધિ કરનાર છે ખરેખર યત્ના, મહાદેવી છે, કે જે તે એકાત-અદ્વિતીય-સુખસમુદાયને અર્પનારી છે ૨

તથા—

જયણાઽ વટ્ટમાણો જીવો સમ્મત્તજાણચરણાણં ।

સદ્ધાવોદ્ધનસેવણ ભાવેણા રાહઓ હોઈ ॥ ૩ ॥

યત્નાયે વર્તનારો જીવ, અમ્યકત્વમા બદલા કરવાથી, જ્ઞાનના જાણપણાથી તથા ચારિત્રને મેવવાથી, આરાધક થાય છે ૩

અસંયતિઃ

પલ્લે મહદં મહટે કુમ, પગ્ગિયડ સોદપ, નાલિં ।

। અસ્સનપ્પ અવિરણ વહુ વન્ધપ્પ નિજરપ્પ ધોવં ॥ ૪ ॥

જેમ મહોટા પાલ (એક જાતના માખ) માં એક ઘટો ભરીને કાતરના માખવામાં આવે અને એક પલાણુ ભરીને કાઢવામાં આવે તેમ અવિત્તિ અસંયતિ તથા કમ આપે અને મોડા નિર્જન ૪

સમ્બંધ

પ્રેક્ષાત્ય દ્રવ્યપદક નવપદસહિત જીવપદકાયલેશ્યાઃ,
પચ્ચાયે વાસ્તિકાયા તતસમિતિગતિજ્ઞાનચારિત્રભેદઃ ।

इत्येतन्मोक्षमूल त्रिभुवनमोहैः प्रोक्तमर्हद्भिराशैः ,

प्रत्यंति भ्रष्टाति स्पृष्टाति च मतिमान् यः स वै शुद्धबुद्धिः ॥૧૫॥

સૂક્ષ્મસૂક્ષ્મવાલી

ત્રિકાય, ૩૬ દ્રવ્ય, નવ પદ, ૫૮ જીવનિકાય ૭ લેશ્યા, ૫૫ વાસ્તિકાયા,
૫૫ મહામત, ૫૫ સમિતિ, ચાર ગતિ ૫૫ જ્ઞાન અને ચારિત્રના લેદ—એ
સર્વ મોક્ષનું મૂળ છે, એમ ત્રણ ભુવનોએ પૂછેલા એવા શ્રી અરિહુત ભગ
વાનોએ કહેલ છે, તે ઉપર જે બુદ્ધિમાન મનુષ્ય પ્રતીતિ રાખે, મદ્દા કહે,
અને તેને આચરે, તે મનુષ્ય શુદ્ધ બુદ્ધિવાળો ગણાય છે ૧૫

શુદ્ધ મદ્દાનું જ્ઞાન યવામોટે સચ્ચના આપી આ સમ્યક્ત્વસ્વરૂપ ૬૭ બોક્ષ-
આમય અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવે છે

❖ ચારિત્રવર્ણન-અધિકાર. ❖

❖❖❖❖❖❖❖❖

મેનજ્ઞાનને પ્રાપ્ત થયેલ મુનિ કે જે જીવજોને સમ્યક્ત્વનો બોધ કર
નાર છે તેનું શુ કર્તવ્ય છે? આ બાબત જાણવાની સાધુને ધણીજ
અગત્ય છે, કારણકે ચારિત્રહીન એવા યતિનું જીવન વ્યર્થપ્રાય છે તે એટલે
મુખી કે સત્સાક્ષીનું દર્શન અને તેનું યથાચિન્તન સાધુએ પ્રાપ્ત કરેલ હોય
પરંતુ જે તે સાધુમા હિતમ ચારિત્ર ન હોય તેો ચાત્રોનું દર્શન જ્ઞાન વિગેરે
બધું મોક્ષમોટે નિષ્ફળજ છે જેથી સત્ચારિત્રના પાલનની યતિને ધણીજ જરૂર
છે તે રત્ન ચારિત્રીનું દિવ્યદર્શન કરાવવા સાદુ આ અધિકારનો આરભ કરવામા
આવે છે તેો આ અધિકારનું યથાર્થ પરિચીલન કરી મુનિવયો આ વ્યાખ્યાન
કારના પ્રયત્નને સફળ કરશે

પાંચ આશ્રવ કર્મોના વિરામપૂર્વક હિસાદિ પાપકર્મથી
નિવૃત્તિ તે ઉત્તમ મતો છે.

હિસાનૃતસ્તેયજનાતિસંઘનિવૃત્તિરૂપ ત્રતમજ્ઞાનામ્ ।

પञ्चમકાર શુભમૃતિહેતુ જિનેશ્વરેજ્ઞાતસમસ્તતત્ત્વૈઃ ॥ ૯ ॥

હિ મો, અસત્ય ભાષણ, ચોરી અને મનુષ્યોને અતિસંગ (મૈથુન અને પરિશદ) આ કાર્યોની નિવૃત્તિરૂપ પાંચ આશ્રવોના વિરામરૂપે પાંચ પ્રકારનું મત દેહધારી પુરુષોનું પુણ્યોત્પાદનના કારણરૂપ છે એમ સમગ્રતત્ત્વને જાણુ નાર એવા શ્રીજિનેશ્વર ભગવાને કહ્યું છે ૯

મુનિઓનું પહેલું અહિસામત.

જીવાણ્ણસસ્થાવરભેદભિન્નાણ્ણસાશ્વત્તુર્ધાત્ર ભવેયુરન્યે ।

પञ्चमकार त्रिविधेन तेषां रक्षा बहिर्हिसाग्रतमस्ति पूतम् ॥ १० ॥

ત્રસકાય (જગમ પ્રાણીઓ) અને વૃક્ષાદિ સ્થાવર પ્રાણીઓ એમ લેહથી છવો બે પ્રકારના છે, તેમા ત્રસકાય છવો (નારકી, તિર્યચ્, મનુષ્ય અને દેવ) એમ ચાર પ્રકારના છે અને સ્થાવર પ્રાણીઓ (પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિ) એમ પાંચ પ્રકારના છે, તે પ્રાણીઓની મન-વચન-કાયાયે કરીને કર્તા, કારયિતા અને અનુભોદયિતા આમ ત્રણ ત્રણ પ્રકારે રક્ષા કરવી આ મુનિ એવું અહિસામત છે ૧૦

તેમજ સાધુએ પાણી કેલું પીલું ?

स्पर्शेन वर्णेन रसेन गन्धाग्रदन्यथा वारि गतस्वभावम् ।

तत्मायુક साधुजनस्य योग्य, पातु मुनीन्द्रा निगदन्ति जैनाः ॥ ११ ॥

સ્પર્શથી, રંગથી, રસથી અને ગંધથી જે પાણી ખીછી રીતના સ્વભાવને પામ્યું છે અથવા ઉષ્ણાદિ થવાથી જેણે પોતાનું સ્વરૂપ ફેરવી નાખ્યું છે એવું મુનિ (દોષરહિત) જળ સાધુજનને પીવા યોગ્ય છે, એમ શ્રીજિનેશ્વરે કહે છે ૧૧

મુનિઓનું સત્ય ભાષણરૂપી બીજું મત.

यथार्थवाक्य रहित कषायैरपीदन प्राणिगणस्य पूतम् ।

गृहस्थभाषाविकल यथार्थ, सत्यग्रत स्याद्ददता मुनीनाम् ॥ १२ ॥

તેમજ—

પહે મહા મહા કુમે સોહે પરિકલે નાલિં ।

જેસજણ પમતે વહુ નિજરહ વચહ યોવં ॥ ૫ ॥

જેમ એક મહોટા પાલામા એક પવાહુ બરીને ફેતરા નાખે અને એક ઘડો બરીને સાફ કરે તેમ અમાઠી સયતિ ઘણાં ઠમોં નિઠંદે અને જોડા ઠમોં બાધે ૫.

સયતિ મુનિ.

પહે મહા મહા કુમ સાહે પરિકલે નર્કિચિ ।

જેસજણ પમતે વહુ નિજરહ વચહ નર્કિચિ ॥ ૬ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

જેમ એક મહોટા પાલામા કંઈ પણ ફેતરા નાખવામા આવે નહિ અને ઘડો બરી બરીને તે શોધવામા આવે તેમ અમાઠી સયતિ ઘણાં ઠમોં નિઠંદે અને કંઈ પણ બાધે નહિ ૬.

ચારિત્રની ઉત્તમતા.

ઉપજાતિ (૭ થી ૧૫)

સર્વર્થનિહાનવલ્લેન મૂતા, પાપક્રિયાયા વિરતિસ્ત્રિધાયાઃ ।

જિનેશ્વરે સદ્ગદિત ચરિત્ર, સમસ્તકર્મસપ્તહેતુભૂતમ્ ॥ ૭ ॥

ઉત્તમ શાસ્ત્રોના જ્ઞાનના બળથી થયેલી એવી ત્રણ પ્રકારની (કર્તા, કાર્યિતા અને અતુભોદયિતારૂપે મન-મથન ને કાયાએ કરીને થતી પાપ ક્રિયાની જે) વિરતિ એટલે નિવૃત્તિ, તે સમગ્ર જ્ઞોના નાશના કારણરૂપ છે એમ ઉત્તમ ચરિત્ર, શ્રીભિનેશ્વર ભગવાને કહેલું છે ૭.

તેની સિદ્ધિ.

શમ ક્ષય મિત્રમુષાગતાયાં, તદ્વાશિકર્મ મહુતૌ ત્રિધાતઃ ।

દિયા સરાગેતરમદતથ, મનાયતે સાધનસાધ્યરૂપમ્ ॥ ૮ ॥

પરસ્પરી પ્રકારની પ્રકૃતિ, શમ, ક્ષય અથવા બનેનો (શમ-ક્ષયનો) જે મિત્રભાવ આમ ત્રણ પ્રકારને યામતા આથી તેનો નાશ કરનાર જે કર્મ તે શમ, ક્ષય એમ જે પ્રકારના લેદથી (ક્ષયોપશમથી) સાધન અને સાધ્યરૂપ થાય છે ૮.

પાંચ આશ્રવ કર્મોના વિરામપૂર્વક હિસાદિ પાપકર્મથી
નિવૃત્તિ તે ઉત્તમ વ્રતો છે.

હિસાનૃતસ્તેયજનાતિસંક્રાન્તિવૃત્તિરૂપ વ્રતમદ્વિભાજામ્ ।

પञ्चमकार शुभसूतिहेतु जिनेश्वरज्ञातसमस्ततत्त्वैः ॥ ૯ ॥

હિમા, અસત્ય, ભાષણ, ચોરી અને મનુષ્યને અતિસંગ (મૈથુન અને પરિશદ્) આ કાર્યોની નિવૃત્તિપાત્ર પાંચ આશ્રવોના વિરામરૂપે પાંચ પ્રકારનું વ્રત દેહધારી પુરુષોનું પુરુષોત્પાદનના કાળરૂપ છે એમ સમગ્રતત્ત્વને જાણનાર એવા શ્રીજિનેશ્વર ભગવાને કહ્યું છે ૯

મુનિઓનું પહેલું અહિંસાવ્રત.

जीवास्त्रसंस्थावरभेदभिन्नास्त्रसाधतुषात्र भवेयुरन्ये ।

पञ्चमकार त्रिविधेन तेषा, रसा बहिःसात्रतमस्ति पूतम् ॥ ૧૦ ॥

ત્રસકાય (જગમ પ્રાણીઓ) અને વૃક્ષાદિ સ્થાવર પ્રાણીઓ એમ ભેદથી જીવો બે પ્રકારના છે, તેમાં ત્રસકાય જીવો (નારકી, તિર્યચ્, મનુષ્ય અને દેવ) એમ ચાર પ્રકારના છે અને સ્થાવર પ્રાણીઓ (પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિ) એમ પાંચ પ્રકારના છે, તે પ્રાણીઓની મન-વચન-કાયાયે કરીને કર્તા, કારયિતા અને અનુભોદયિતા આમ ત્રણ ત્રણ પ્રકારે રક્ષા કરવી આ પવિત્ર એવું અહિંસાવ્રત છે ૧૦

તેમજ સાધુએ પાણી કેવું પીવું ?

स्पर्शन वर्णेन रसेन मन्त्राग्रदन्यथा वारि गतस्वभावम् ।

तत्प्राथુક સાધુજનસ્ય યોગ્ય, પાતુ મુનીન્દ્રા નિગદન્તિ જૈનાઃ ॥ ૧૧ ॥

સ્પર્શથી, રંગથી, રસથી અને ગંધથી જે પાણી ખીજી રીતના સ્વભાવને પામ્યું છે અર્થાત્ ઉષ્ણાદિ થવાથી જેણે પોતાનું સ્વરૂપ ફેરવી નાખ્યું છે એવું પવિત્ર (દોષરહિત) જળ સાધુજનને પીવા યોગ્ય છે, એમ શ્રીજિનેશ્વરે કહે છે ૧૧

મુનિઓનું સંત્ય 'ભાષણરૂપી' બીજું વ્રત.

यथार्थवाक्य रहित कपायैरपीडन प्राणिगणस्य पूतम् ।

गृहस्थभाषात्रिकल यथार्थ, सत्यव्रत स्याद्वदता मुनीनाम् ॥ ૧૨ ॥

કોઈ, માન, માયા અને લોભ આમ ચાર પ્રકરના કપાયોથી રહિત, પ્રાણી માત્રને પીડા ન કરનાર, શુદ્ધ મનુષ્યોની લાખથી બુદ્ધી રીતનું યથાર્થ (સત્ય) એવું જે લાખથી તેને કરતા (ઉચ્ચરતા) એવા મુનિઓનું તે શુદ્ધ એવું સત્યમત કહેલું છે ૧૨

મુનિઓનું “અત્તગ્રહવર્જન” નામનું ત્રીજું ગ્રંથ

ગ્રામાદિ નદ્યાદિ ધન પરંપાવટક્રતોઽપ્યાદિ મુને સિધાપિ ।

‘મવત્પદંત્તગ્રહર્જનારય, ગ્રંથ મુનીના ગદિત હિ લોકે ॥ ૧૩ ॥

ખીજાઓનું જામ વિગેરે તથા રસ્તામાં પડી ગયેલું ધન વિગેરે સ્વપ્ન પદાર્થને પશુ નહીં (મન, વચન, કાયા અને કર્તા કારયિતા અનુભવદાયિતા,) ત્રણ રીતે શ્રદ્ધા ન કરનાર મુનિઓનું “અત્તગ્રહવર્જન” નામનું અર્થાત્ ન આપેલું જેમાં શ્રદ્ધા કરાવું નથી એવું નક્કો લોકમાં કરેલ ત્રીજું મન કહેવાય છે અર્થાત્ યતિઓએ ત્રણની શબ્દો નેટલી વગર પશુ અદત્ત (તેના પછીએ ન આપેલી) શ્રદ્ધા ન કરવી. ૧૩

યતિનુ ચોથું “અમૈયુનત્વગ્રંથ”

વિલોક્ય માતૃસ્વદેહજાવત્, સ્ત્રીણા ત્રિક રાગવશેન યાસામ્ ।

વિલોકનસ્પર્શનસંક્રાયામ્યો, નિવૃત્તિરક્ત તદમૈયુનત્વમ્ ॥ ૧૪ ॥

જાતમાં તમામ સ્ત્રીઓનું દર્શન માતા, બહેન, પુત્રી આમ ત્રણરૂપે કરીને રાગને વશ રાખી તેઓની મામુ જોયું, સ્પર્શ કર્યો, વાતોલાપ કર્યો આ કાચોમાથી નિવૃત્તિ રાખવી તે મુનિનું અમૈયુનત્વમ્ અર્થાત્ અમૈયુનમન કહેલું છે એટલે સર્વ સ્ત્રીઓમાં માતા, બહેન તથા પુત્રીવત્ લાવ રાખવો અને તેઓની સાથે રાગથી (સાસારિક સ્નેહથી) લાપણાદિ ન કરવું એવો અર્થ છે ૧૪

મુનિનું પાંચમું “નૈ સમ્ય” (અપરિગ્રહ) ગ્રંથ

સચેતનાચેતનમેન્તોત્યા, પારિગ્રહા સન્તિ વિચિત્રરૂપા ।

તેમ્યો નિવૃત્તિર્નિવિધેન યત, નૈ સદ્ગમ્યમુક્ત તદપાસ્તસત્રૈ ॥ ૧૫ ॥

જડચેતનના લેહપણથી ઉત્પન્ન થયેલા પરિગ્રહો વિચિત્રરૂપવાળા છે તે પરિગ્રહોમાંથી ત્રણ પ્રકારે (મન, વચન કાયાએ તથા કર્તા કારયિતા અને અનુભવદાયિતારૂપે), એમ ત્રિવિધ-ત્રિવિધે નિવૃત્તિ પ્રાપ્ત કરવી તેને નિઃસંગ મુનિઓએ “નૈ સમ્ય” (અપરિગ્રહ નિરમલ) નામનું મન કહેલું છે ૧૫

હવે પાત્ર પ્રકારનો સંમિતિ કહેવાય છે તેમા પ્રથમ ર્યાસમિતિ.

ઉપેન્દ્રવજ્રા.

યુગાન્તરમેક્ષણતઃ સ્વકાર્યાદ, દિશ્વ યથા જન્તુવિવર્જિતેન ।

‘યતો મુનેર્જીવવિરાધહાન્યા, ગતિર્વિરેયાસમિતિ’ સમુક્તા ॥ ૧૬ ॥

પ્રથમ તો કોઇ પણ સ્થાનમા જુલુ હોય તો પોતાના કાર્યને માટેજ જુલુ, તેમા પણ માર્ગમા યુગ (બળદના કાઢઉપર રહેલી ધુમરી) ના પ્રમાણ જેટલી ભ્રમિતુ નિરીક્ષણ કરી, તઉપર યગમકવે અને તે પણ દિવસેજ ગતિ કરી શકાય અને કહાય તાત્રિએ માત્રાદિ કારણે જવાતુ થાય તો, દિવસે જે જગ્યાને જન્તુ વર્જિત નોયેલ છે, તે પ્રદેશમાજ જઇ શકાય મુનિની આ પ્રમાણે વર્તન કરવાથી જીવોની પીડા જેમા થતી નથી એવી ગતિરૂપ ઉત્તમ એવી ર્યાસમિતિ કહેલી છે ૧૬

બીજી ભાષાસમિતિ

ઉપજાતિ (૧૭ થી ૨૨).

આત્મપ્રજ્ઞસાપરદોપહાસપૈથુન્યકાર્કશ્યવિરુદ્ધવાક્યમ્ ।

વિવર્ચ્ય ભાષા વદતા મુનીના, વદન્તિ ભાષાસમિતિ જિનેન્દ્રા. ॥ ૧૭ ॥

પોતાની પ્રજ્ઞા, બીજાના દોષની હામી, આડીઆપણુ, કઠોરપણુ અને વિરુદ્ધ વાક્ય આવી ગીતની ભાષાને ત્નાગ કરીને ઉપયુક્ત દોષોથી રહિત એવી પવિત્ર ભાષાને બોલનાર એવા મુનિઓનું તે ભાષાસમિતિ નામનું મત થાય છે એમ જિનેન્દ્ર ભગવનોએ કહ્યું છે ૧૭

ત્રીજી એપણાસમિતિ.

અનુદ્ધમોત્પાદનવલ્લભદોષા, મનોરેચ્ઃકાંચત્રિકલ્પશુદ્ધા ।

સ્વકારણા યા મુનિપત્સ્યઃશુક્તિસ્તામેપણાસ્ત્યા સામિતિ વદન્તિ ॥ ૧૮ ॥

ઉદ્ધમ, ઉત્પાદન-વિગેરે ભોજનના દોષોથી જે રહિત છે, અને જે મન, વચન અને કાયાના વિકલ્પોથી શુદ્ધ છે અને જે ભોજન મુનિએ ગોચરી કરી પોતાને માટેજ આણેલું છે તેવા આહારનું જે ભક્ષણ કરવું તેને મુનીન્દ્રો— ત્રીયકરે એપણા નામની સમિતિ કહે છે ૧૮

ચોથી આદાનનિષેપણનામની સમિતિ.

આદાનનિષેપવિધેર્વિધાને, દ્રવ્યસ્ય યોગ્યસ્ય મુને^૧ સ યત્ર^૨ ।

આદાનનિષેપણનામધેયા, વૃન્તિ સન્તઃ સમિતિ પવિત્રામ્ ॥ ૧૯ ॥

પોતાને (મુનિને) યોગ્ય એવા પદ્ધર્થનું ગ્રંથણ કરવું તથા તે તે સ્થાનમાં પાછું મૂકવું આવા કાર્યના વિધાનમાં મુનિનો જે રીત છે તેને “આદાનનિષેપણ” નામની પવિત્ર “સમિતિ” મત્સ્યુરૂપે કહેછે, અર્થાત્ જન્મુઓનો નાશ ન થાય તેવી રીતે પદ્ધર્થનું ગ્રંથણ નિષેપનું કાર્ય કરવું ૧૯

પાંચમી “પરિષ્ઠાપન” નામની સમિતિ

દૂરે વિશાલે જનઞન્તુમુક્તે, મુદેવિરુદ્ધે ત્યજતો મલાનિ ।

પૂર્તા પ્રતિષ્ઠાપનનામધેયા, ાદન્તિ સાધો^૩ સમિતિ જિનેન્દ્રાઃ ॥ ૨૦ ॥

જે મુનિ ગામથી દૂર, શિયાલ, મનુષ્યો તથા જન્તુઓથી રહિત, એકાન્ત, વિરોધહીન એવા સ્થળમાં જઈને ત્યાં કરેછે તેને જિનેન્દ્ર લગવન્તો સાધુની પ્રતિષ્ઠાપન નામની પવિત્ર સમિતિ કહેછે અર્થાત્ સાધુએ ઉપયુક્ત સ્થળમાં મંદિરસગૃહાદિ કરવું ૦

પાંચ સમિતિનો પ્રયોધ કોણ કહેછે ?

સપસ્તૃમતિપાલનાર્યા, કર્માશ્રવદ્વારનિરોમ્પસા^૪ ।

સ્માનીનાં નિગદન્તિ પચ્ચ, પચ્ચતમુક્તા સમિતીર્જિનેન્દ્રાઃ ॥ ૨૧ ॥

૧ સુ પ્રાણી માત્રનું પાલન કરવું એજ જેને એક અર્થ છે અને જેઓ પ્રાણીતિથિ પાંચ પ્રકારના આશ્રવ કર્મોના દ્વારોને બંધ રાખવામાં સમર્થ છે તેઓ પચ્ચત્વ (ચરણધર્મ) થી મુક્ત થઈ ગયા છે એવા જિનેન્દ્ર લગવન્દ્ર્ય કરીને મુનિઓની આ પાંચ સમિતિઓ કહેછે ૨૧

ત્રણ પ્રકારની ગુપ્તિઓ.

૧ સ્વાન્તવચસ્તનૂનાં, મૂત્રાનુસારેણ નિવૃત્તયો વા ।

રજિનેશ કથયન્તિ તિસ્તો, ૨

મુગ્ધતાની મન વચન અને

તે તે કરનિવૃત્તિઓ કરવી તે,

॥ ૨૨ ॥

જો કરવી અથવા
આવી રીતની

જે ક્રિયાઓ તેને જિનેશ ભગવન્તો ત્રણ પ્રકારની શુભિઓ કહેછે કે જેમા બધા કર્મોના બધનનો નાશ થયું જાયછે. - ૨૨.

૧ લી મનગુપ્તિ

રુચિરાછન્દ (૨૩ થી ૨૫).

મનઃકરી વિપયવન્તાનિ લાણુકો, નિયમ્ય ચૈઃ શમયમશ્ચત્વલૈર્દૃઢમ્ ।

વર્ણકૃતો મનનશિતાદ્કુશૈઃ સદા, તપોધના મમ ગુરવો ભવન્તુ તે ॥૨૩॥

શબ્દાદિ પાત્ર વિષયોરૂપી વનોની ઇચ્છા કરનાર એવા મનરૂપી હુથીને, શમ, યમ (ઇન્દ્રિયનિગ્રહ) રૂપી સાકળોથી મજબૂત બાધીને મનન કરવારૂપી તીક્ષ્ણ અકુશોથી વશ કરનારા અને તપરૂપી જેને ધન છે એવા તે મહાત્માઓ મહાગ શુર (ઉપદેશ કરનાર) થાઓ, અર્થાત્ શુરઓ આવા લક્ષણવાળા જોગ્યો. ૨૩

૨ જી વચનગુપ્તિ

ન નિપ્તુર કલુકમવગ્વર્ણન, વટન્તિ યે વચનમનર્થમપિયમ્ ।

સમુપતા જિનવચનેષુ મૌનિનો, મુર્ખૈર્ગુરુમ્પ્રણમત તાન્ગુરુન્સદા ॥૨૪॥

કોકોર, કડવું, અમ ગલ (પાપ) ને વધારનાર, અર્થહીન, અને અપ્રિય એવા વચનને જે મહાત્માઓ બોલતા નથી અને જેઓ જિનેન્દ્ર ભગવાનના વચનનોમા પ્રીતિવાળા છે અને માની એટલે કાર્યપૂરતુજ બોલનારા છે, સદ્ શુભો (ચરિત્રો) થી મોટા એવા તે શુરઓને તમો સદા પ્રણામ કરો અર્થાત્ આવા શુરઓજ વન્દનાને પાત્ર છે ૨૪

૩ જી કાયગુપ્તિ.

ન કુર્વતે કલિલવર્વર્થક્રિયાઃ, સદોપતાઃ શમયમસયપાદિષુ ।

રતા ન યે નિલિલજનક્રિયાવિધૌ, ભવન્તુ તે મમ હૃદયે કૃતાસ્પદાઃ ॥૨૫॥

જે સદ્શુરઓ ધાડા પણ કલેશને વધારનાર એવી ક્રિયાઓ કરતા નથી, અને મદા, શમ, યમ, સયમ વિગેરે કાર્યોમા જે ઉદ્યમવાળા ૩ વળી જેઓ સમગ્ર મસારી જીવોને કરવાની ક્રિયાવિધિમા પ્રીતિ-રાળા નથી, એવા મહા ત્માઓ મારા હૃદયમા નિવાસ કરવાવાળા થાઓ અર્થાત્ હૃદય એવા શુરઓનેજ શરતરીકે માનવાવાળુ થાઓ ૨૫

ઉપર કહેલ ત્રયોદશવિધચારિત્રના સામાયિકાદિ પાંચ ભેદો કહેછે.

ઉપજાતિ.

एव चरित्रस्य चरित्रयुक्तैषोदशाङ्गस्य निवेदितस्य ।

प्रतान्निमेदन भवन्ति भेदाः, सामायिकाद्याः पुनरेव पञ्च ॥ २६ ॥

આવી રીતે ચરિત્રયુક્ત યુનાદિ પુરુષોએ નિવેદન કરેલ તેર અગવાળા એટલે પૂર્વોક્તપાત્રતો, પાત્રમંત્રિતિઓ અને ત્રણગુણિઓ એ પ્રમાણે તેર અગવાળા ચરિત્રના પ્રતાદિના ભેદથી પુન (ફરીને) સામાયિકાદિ (૧ સામાયિક ચારિત્ર, ૨ ઉદોપસ્થાપનીયચારિત્ર ૩ પરિહારવિશુદ્ધચારિત્ર ૪ સુશ્રમસંપરાય ચારિત્ર, અને ૫ યથાખ્યાતચારિત્ર, એમ) પાંચ ભેદો થાયછે ૨૬

इन्द्रवज्रा (२७-२८).

पञ्चाधिकारिंशत्तिरस्तनोपैरुक्ताः कपायाः क्षयतः शमादा ।

तेषा यथारय्यातचरित्रमुक्त, तन्मिथतायामितर चतुष्कम् ॥ २७ ॥

નિર્દોષ મહાત્માઓએ જે ચારિત્ર મોહુનીની જે પ્રકૃતિના પચીસ કપાયો કહ્યા છે, તે કપાયોના ક્ષયથી અથવા ઉપગમથી યથારય્યત નામનું ચરિત્ર પ્રાપ્ત થયું કહેવાયછે, અને તે ક્ષય તથા ઉપગમની મિથતામા બીજા ચાર (સામાયિક, ઉદોપસ્થાપનીય, પરિહારવિશુદ્ધ અને સુશ્રમસંપરાય) ચરિત્રો કહેવાયછે ૨૭

सदृशन तथा ज्ञानना इणरूप चरित्र छे

सदृशनज्ञानफल चरित्र, ते तेन हीने भवतो वृथैव ।

मूर्षाप्तिं सद्गेन दिवेष नेत्रे, नैतत्फल ये न वप्सन्ति सन्त ॥ २८ ॥

શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ અને સદૃશાન તે બન્નેના ફળરૂપ ચારિત્ર કહ્યું છે, એટલે સદૃશન તથા જ્ઞાન હોય પણ તે સુચારિત્રથી રહિત હોય તો મોક્ષપ્રાપ્તિ થઈ શકતી નથી. જોરતે તે નકામા છે, એટલે ચારિત્રને ઉત્પાદન કરનાર એવા ત બન્ને નિષ્ફળ છે, ત્યા દખાત આપેછે, કે—જેમ દિવસે સૂર્યાદિ પ્રકાશ વિના (શુદ્ધ વિગેદિમા) જે નેત્રો વ્યર્થ છે અર્થાત્ નેત્રો છો છતા પ્રકાશના અભાવમા કાંઈ કામ કરી શકતા નથી તેવી રીતે આ સમ્યક્સદૃશન તથા જ્ઞાન તેજ રૂપ નથી તેમ સત મહાત્માઓ પણ જે બેન રૂપ કહેતા નથી એથી ચારિત્ર ત્રણ રૂપે છે માટે જ મુનિઓએ ચારિત્રનું ચતુર્થ રીતે સેવન કરવું ૨૮

કપાયો ચારિત્રના ધાતક છે.

ઉપેન્દ્રવજ્રા.

કપાયમુક્ત કથિત ચરિત્ર, કપાયવૃદ્ધાવપયાતમેતિ ।

યદા કપાયઃ શમયેતિ પુસસ્તદા ચરિત્ર પુનરેતિ પૂતમ્ ॥ ૨૯ ॥

કપાયો (કોપ, માન, માયા, લોભ) થી મુક્ત એવું જે ચરિત્ર તે કપાયો વધતા નાશ પામે છે અને ન્યાયે પુરૂષના કપાયદોષ શાન્તિને પામે છે, ત્યારે પાછું તે શુદ્ધ ચારિત્ર પ્રાપ્ત થાય છે ૨૯

કપાય તથા ચારિત્ર્યને પરસ્પર શત્રુતા.

ઉપજાતિ (૩૦-૩૧).

કપાયસઙ્ગઃ સહતે ન વૃત્ત, સમાર્દ્રચ્છુર્ન દિન ન રેણુમ્ ।

કાપાયસઙ્ગ વિધુનન્તિ તેન, ચારિત્રવન્તો મુનયઃ સદાપિ ॥ ૩૦ ॥

જેમ હુમેશા લીની રહેતી આખ સૂર્ય કે રજને મહુન કરી શકતી નથી તેમ કપાયનો સગ ચારિત્ર્યને સહુન કરી શકતો નથી તેથી શુદ્ધ ચારિત્રવાળા મુનિઓ નિરતર કપાયોના સગનો નાશ કરી નાખે છે અર્થાત્ પોતે તેમાથી સદા મુક્ત રહે છે ૩૦

ચારિત્રથી પ્રાપ્ત થતી નિર્ભયતા

નિશ્શેષકલ્યાણવિધૌ સમર્થ, યસ્યાસ્તિ વૃત્ત શશિકાન્તિકાન્તમ્ ।

મર્ત્યસ્ય તસ્ય દ્વિતયેઽપિ લોકે, ન વિચિતે કાચન જાતુ ભીતિઃ ॥૩૧॥

સુભાષિતરત્નસન્દોહ

- સમગ્ર કથાઓની વિધિમા સમર્થ એવું અને પૂર્ણ ચન્દ્રની કાન્તિ જેવું ઉત્પળ જે મુનિ પુરૂષનું શુદ્ધ ચારિત્ર છે, તેને લીધે મહાત્માને આ લોકમા તથા પરલોકમા પણ કોઈ દિવસ-કોઈ જાતની ધીક રહેતી નથી અર્થાત્ જે આનન્દમય એવા મોક્ષસુખની અલિલાષા હોય તે શુદ્ધ ચારિત્રનું યથાર્થ આ અધિકારમા કદાચ મુજબ પાલન કરવું ૩૧

શુદ્ધ ચારિત્ર પાળવાના સાધનરૂપ કોઈ પણ પ્રકારની
દીક્ષાની જરૂર

દસ વિદ્યાપત્રજ્ઞા પત્રજ્ઞા તમહા-

૧ છટા ૨ રોસા ૩ પરિજના, ૪ મુષિના ૫ પદ્મિમુયા ચેવ

૬ સારણિતા ૭ રોગિણિતા ૮ અનાદિતા ૯ દેવમુપન્નતા
૧૦ વજાણુ વધિતા ॥ ૩૨ ॥

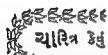
ઠાણાકસૂત્ર

દીક્ષા તથા પ્રકારની કહેલી છે તે આ પ્રમાણે—૧ ચોતાની ઇચ્છાથી, ૨ ક્રોધથી, ૩ ક્રુદ્ધ બની પ્રેરણાથી, ૪ સ્વપ્નથી, ૫ ઉપદેશ માલગવાથી, ૬ ઉપદેશ થાઈ આવવાથી, ૭ રોગથી, ૮ અનાદરથી, ૯ દેવનાના પ્રતિબોધથી તથા ૧૦ સંતાનના વાત્સલ્યથી દીક્ષા લેવામાં આવે છે ૩૦

આ પ્રમાણે વર્ણન કરી આ અધિકારની સમાપ્તિ કરવામાં આવે છે

❖ ચારિત્રસુત્ર-અધિકાર. ❖

ચારિત્ર કેવું હોય તે બતાવી તેમાંથી (ચારિત્રમાંથી) ઉત્પન્ન થતું

સુખ દર્શાવવા પ્રયત્ન થયે છે

મનુષ્યે સુચારિત્રોનું સેવન કરવાની ઘણી જરૂર છે, તેમના સેવનથી અસાધ્ય વસ્તુ સાધી શકાય છે સત્યાસત્યનો વિચાર કરીને પ્રાપ્ત અને ત્યાજ્યનો બોધ થાય છે વ્યવહારદશામાં યોગ્ય વતન ચલાવી પરિવ્રજામાં ઉત્તમ દશાએ પહોંચી શકાય છે, ચારિત્રયુક્ત મનુષ્યે કેવા સુખી અને નિરપેદ્ય હોય છે તે પણ તેમના સહવાસ સિવાય જાણી શકાતું નથી, માટે સસારમાં સુખી દશામાં જીવન ગાળી મોક્ષપદાર્થે ફાળી ઇચ્છવાળાને તે અવશ્ય સેવ્ય છે જેમનું વૃત્તાત આગળ દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે જે વાચવા-વિચારવાથી તેમનું વધુ વેદ્ય ઉત્તમ તત્ત્વ સમજાયે એમ વિચારી આ ચારિત્રસુખ અધિકારનો આરભ કરવામાં આવે છે

ચારિત્રની મહત્તા.

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૮)

તત્ત્વચારિત્ર ન કિં સેવે, યત્સેવાવશગ પુમાન ।

દાનવશોઽપિ સસેવ્ય, મુરાર્મુરનસેવમૈઃ ॥ ૧ ॥

તે ચારિત્ર (સસારમાં વતવવાની શુભ ગીતિ) ને હું કેમ ન સેવું? કે જેની સેવાને વશ (આધીન) રહેનારો પુરુષ હોત વશનો હોય તોપણ દેવ અસુર અને ઉત્તમ પુરુષોએ સેવવા યોગ્ય થાય છે ૧

તથા—

અકુલીનઃ કુલીનઃ સ્યાત્સદાચારધુરન્ધર* ।

અવિશુદ્ધૈકપક્ષોઽપિ, દર્પણો વ્રતનિર્મલ. ॥ ૨ ॥

મદાચાર પાળવામા પગયણ (મદાચરણી) પુરૂષ, અકુલીન (હીનજાતિનો) હોય તોપણ કુલના ગણાયછે (થાયછે) જેમ એક પક્ષમા (પાત્રુમા) અપવિત્ર-મલયુક્ત હોવા છતાં પણ દર્પણ (આરીસો) આચારમા (ચારિત્રમા) શુદ્ધ દેખાયછે તેમજ કુળ નીચ હોતાં છતાં પણ સદાચારથી પુરૂષ નિમજ ગણાયછે ૨

વળી—

અપવિત્રઃ પવિત્રઃ સ્યાદાસો વિશ્વેશ્વતા મજેત્ ।

મૂર્ખો લભેત જ્ઞાનાનિ, મજ્જુદીક્ષામસાદતઃ ॥ ૩ ॥

સુંદર દીક્ષાના પ્રસાદથી અપવિત્ર પવિત્ર થાયછે, સેવક સવાધિકારિત્વને પામેછે, મૂર્ખ જ્ઞાન મેળવેછે, તે જે અધિકારી હોય તેમને માટે તે કહે શુ શુ? ૩

ચારિત્ર સેવનારને કાંઈ પણ અસલ્લભ્ય રહેતું નથી.

દીક્ષોત્તરણગુણગ્રામક્રિયાલીનસ્ય દેહિનઃ ।

જાયન્તે ત્રિજગત્સમ્પદબ્ધયઃ સર્વલ્લબ્ધયઃ ॥ ૪ ॥

દીક્ષાક્રમ નિર્મળ (ઉચ્ચ) શુભગણોની ક્રિયામા આસક્ત (દીક્ષાના ઉત્તમ શુભશ્રાહી) પુરૂષને ત્રલોક્યમાની સમગ્રમ પત્તિઓ મળેછે કે જે મળ્યા પછી કાંઈ પણ લાભિ બાકી રહેતી નથી ૪

ચારિત્રથી અસલ્લભ્ય લાભ.

તત્તે મહત્ત્વમૃધ્યાદિ, જનસ્ય નન્નુ જીવતઃ ।

મહાનન્દપદ નિત્ય, તત્તે દીક્ષા પરત્વં ॥ ૫ ॥

દીક્ષા (મનુષ્યને) જીવતો હોય ત્યાંસુધી અનેક પ્રકારની મમૃદ્ધિ આપે છે અને પરલોકમા નિત્ય (નાશવિનાશ) મહા આનંદયુક્ત સ્થાન આપે છે ૫

તથા—

કર્માદિકીર્ત્તનીમન્ત્ર, સર્વેગરસત્પ્રતિકા ।

નિર્વાણમૂઢાસ્થાની, તપસ્યા પારમેશ્વરી ॥ ૬ ॥

જે પરમેશ્વરસગંધી દીક્ષા ગ્રહણ કરવી તે કર્મરૂપી સર્પને ગાધવાનો મત્ર છે, સવેગરૂપી રસની કૃપિકા છે, મોક્ષરૂપી રાગને રહેવાનું સ્થાનક છે

માતરા—દીક્ષાનું પૂર્ણ પાતન કરવાથી કર્મ નાશ પામે છે, સવેગ વૃદ્ધિ પામે છે અને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે ૬

૫મી—

કશ્ચિન્નૃજન્મમાસાદે, ધર્મસ્થપતિનિમિતે ।

સદ્ગુણ વિશદ દીક્ષાન્વજ ધન્યોઽધિરોપયેત્ ॥ ૭ ॥

ધર્મરૂપી સુતાદે બનાવેન મનુ'ન દેહરૂપી મહેવઉપર શુદ્ધ અને સાશ શુભવાગી દીક્ષારૂપી ધ્વજ કેમ ભાવ્યશાગી પુરુષજ કરકાવે છે

માત્ર—મનુષ્યજન્મ મેળવી શુદ્ધ ચારિત્ર પાળવું કારણકે પશુપક્ષીની યોનિમાં આવા ચારિત્રનો અભાવ છે ૭

દુઃખ એ સુખ છે

તદ્દુઃખમપિ નો દુઃખ, નિર્વાહો યત્ર મુન્દર ।

વન્ધ. શસ્યઃ સુમનસા, તૃપામરશિર'સ્થિતૌ ॥ ૮ ॥

સૂક્તિમુક્તાવગી

જે દીક્ષાના નિર્દોષ નિર્વાહ છે ત્યાં દુઃખ પણ દુઃખરૂપે નથી કારણકે દેવ કે રાજાના મસ્તકઉપર પુષ્પનું હારરૂપે જે ગદ્યાગ્રને રહેલું, તે સ્તુતિ કરનારૂપ છે એટલે સુખમત્ર છે પણ દુઃખરૂપ નથી

સારાંગ—ચારિત્ર પાળનારના જે દુઃખ દેખાય છે તે માત્ર અજ્ઞાનથીજ લાગે છે કારણકે અરૂ સુખ જે મોલ તે તેમાંથી (ચારિત્રમાંથી) જ ઉદ્ભવે છે ૮

સર્વકરતા સયમી (ચારિત્રસેવી) સુખી છે

ઉપજાતિ (૧ થી ૧૨)

ન ચત્રનાયસ્ય ન નાકિરાજો, ન ભોગમૂપસ્ય ન નાગરાજ ।

આત્મસ્થિત આશ્વતથસ્તદોષ, યત્સયતસ્યાસ્તિ સુખ વિચારમ્ ॥ ૯ ॥

આત્મસ્થિત (અવલુનીન) સદાને માટે રહેનાર (નાશરહિત), નિર્દોષ, ગાધરહિત જે સુખ સયમી (તપસ્વી) ને છે તે અકલ્પની રાજાને, ઇન્દ્રને, સમગ્ર લોકોના અધિપતિને કે નાગરાજને પણ નથી ૯

વળી—

નિવૃત્તલોકવ્યવહારઘટિઃ, સન્તોપવાનસ્તસમસ્તદોષઃ ।

યત્સૌરયમાપ્નોતિ ગતાન્તરાય, કિં તસ્યલેશોઽપિ સરાગચિત્તઃ ॥ ૧૦ ॥

લોકના વ્યવહારની વૃત્તિથી નિવૃત્તિ પામેલો, સતોષી, સકલદોષથી નિર્મુક્ત, જે સયમી (તપસ્વી) વિદ્યસ્થિત સુખ મેળવે છે તેના લેશમાત્ર પણ શુ સરાગવૃત્તિવાળા પમાય છે? ૧૦ -

જે રાગી છે, તે દુઃખી છે.

સસગય નમ્ભરમન્તદુઃખ, સરાગચિત્તસ્ય જનસ્ય સૌલ્યમ્ ।

તદન્યથા રાગધિર્જિતસ્ય, તેનેહ સન્તો ન ભજન્તિ રાગમ્ ॥ ૧૧ ॥

મશયવાળુ, વિનાશી, પરિણામે (અન્તે) દુઃખ આપનાર જે સુખ સરાગ મનવાળાને (વિષયાલિલાધીને) છે તેથી બૂઝી નિરાગીઓને છે માટેજ સફળેના રાગને (વિષયને) સેવતા નથી ૧૧

શુદ્ધ ચારિત્રવાળો સર્વગુણસંપન્ન ગણાય

ત્રિનિર્મલ પાર્વણચન્દ્રકાન્ત, યસ્યાસ્તિ ચારિત્રમસૌ શુભજ્ઞઃ ।

માની કુલીનો જગતોઽભિગમ્યઃ, કૃતાર્યજન્મા મહનીયતુદ્ધિઃ ॥ ૧૨ ॥

સુમાપિતરત્નસન્દોહ

જેમનું ચારિત્ર (વર્તન) પૂર્ણિમાના ચન્દ્રના સમાન કાન્તિવાળુ પવિત્ર છે, તે મનુષ્યને શુભજ્ઞ, માની, કુલીન, જગતને અનુસરવા યોગ્ય, સાધક જન્મવાળો અને બુદ્ધિશાળી ગણાય ૧૨

ચારિત્રની શ્રેષ્ઠતા

તોટક.

ન ચ રાજમય ન ચ ચૌરમય, ઇહ લોકમુલ પરલોકદિનમ્ ।

ધરકીર્તિકર નરદેવનત, શ્રમણતમિદ રમણીયતરમ્ ॥ ૧૩ ॥

શ્રીકૃષ્ણવાચક

આ સયમીપણું મર્યાદા છે કારણકે શ્રમણને (અર્થની પુરૂષને) રાગને કે ચોરનો ભય રહેતો નથી, વળી તે આ લોકમાં સુખમય, પરલોકમાં નિઃશય.

ઉત્તમ કીર્તિ કરનાર અને રાજાઓને નમવા યોગ્ય છે એટલું નહિ પણ સર્વના
મન હુડીને મોક્ષમુખસુધી પોતાની રમણીયતા બતાવે છે ૧૩

તંપનુ ફળ કાઢ્યો બાણી રાકાતું નથી

શિશ્વરિણી (૧૪ થી ૧૬).

યન્તેત્સચ્છન્દ વિહરણમકાર્પણમગન,

સદાર્યેઃ સવાસ. શ્રુતમૂલમૈત્રતતકમ્ ।

યનો મન્દસ્પન્દમ્બહિરપિ ચિરાયાતિવિમુક્ત-

અ જાને કસ્યેવમ્પરિણતિષ્ટારસ્ય તપસ ॥ ૧૪ ॥

આત્માનુશાસન

જે આ હૃદયનુમાર વિહાર, હીનતાવિના લોબન, ઉત્તમ પ્રયોગી સાથે
સહવાસ, ઉપશમરૂપ મુખ્યનત જેના રૂપ છે એવું શાસ્ત્રવલ્લ, નિશ્ચયમન
બહાર પણ નિશ્ચયતા, લાબા સમયસુધી પણ વિચારતા નથી બાણીને કે
આ કયા ઉદારતપનું પરિણામ છે ?

આ સમગ્ર લક્ષણો કાઢ્યાં આતુરીથી તેમ અપતપથી પ્રાપ્ત થતા નથી ૧૪

અકવર્તી રાજના જેવા યોગીનો રાજમહેલ

મહી રમ્યા શય્યા વિપુલમુપધાન મુજલતા,

વિતાન ધાવાસ વ્યજનમનુરુત્તેજ્યમાનિલ ।

સ્ફુરરીપશ્વદ્રો વિરતિવનિતાત્ત્વમુદિત,

મુક્ત જ્ઞાન્ત શેતે મુનિરત્તનુમૃતિર્વૃષ ઇવ ॥ ૧૫ ॥

મર્દુહરિવૈરાગ્યશત્ક

પૃથ્વીરૂપી નુહન શયન, લેવા જવા હાથ એજ મોટો ઓશિફ, આ
કાશ એજ અદની, અનુ જ (પોતાને જોઈએ તે વખતે ફરકે) પવન એજ
વ્યજન-પજો અદ એજ અગત્યો દીવા, વિ તિ (વરાય) ડપી સીના
મગથી હુલવાળો, મુનિ, પુરુષ સમૃદ્ધિવાળા તાતની માફક શાત થઈ મુખે
સુવે છે ૧૫

યોગીનું ગૃહકુટુંબ.

પિત્રા યોગાભ્યામો વિપયવિરાતિ સા ચ જનની,

વિવેક સૌન્દર્યમ્પતિદિનમર્નાહા ચ મગિની ॥

મિયા શાન્તિઃ પુત્રો વિનય ઉપકારઃ મિયસુહૃદ્,
સહાયો વૈરાગ્ય ગૃહસ્થવ્રતમો યસ્ય સ મુત્તવી ॥ ૧૬ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

યોગાભ્યાસ જે યોગીને પિતા છે, વિષયોમાથી નિવૃત્તિ માતા છે, વિવેક (શરીરમા) સુદૃઢતા છે, નિત્ય નિરિચ્છા બદેન છે, શાન્તિ મિયા છે, વિનય પુત્ર છે, ઉપકાર પ્રિયમિત્ર છે, વૈરાગ્ય સાહાયક છે અને સન્તોષ ઘર છે, તે યોગીજ સુખી છે. ૧૬

સર્વ દેવોકરતાં વીતરંગી સુખી.

શાર્દૂલવિક્રીડિત (૧૭ થી ૨૧).

તન્નો નાગપતેર્ધુજઙ્ગવનિતાભોગોપચારૈઃ પૈ-

સ્તન્નો શ્રીસવિલાસસઙ્ગમશતૈઃ સારૈર્મુરારૈઃ કિલ ।

તન્નો વજ્રધરસ્ય દેવવનિતાક્રીદારસૈર્નિર્ભરૈ-

ર્યત્સૌરય વત વીતકામમનસા તત્ત્વાર્થતો યોગિનામ્ ॥ ૧૭ ॥

કાવ્યમાલાગુચ્છક સત્તમ

તત્ત્વથી (યથાર્થરીતે) જે સુખી (આનન્દ) તૃપ્તિપાશુરિત મનવાળા યોગી બોને છે તે સર્વોત્કૃષ્ટ નોગકન્યાના ભોગોપચારથી નાગગજને પણ નથી, ક્રેદ લક્ષ્મીજીના વિલાસયુક્ત અનેક વખત સગોથી વિખળને પણ નથી અને અતિશય દેવાગનાઓના કીડારૂતોવડે-છંદ્રને પણ નથી. ૧૭

દીક્ષા સર્વસુખકારી છે.

વિશ્વાનન્દકરી ભવામ્બુખિતરી સર્ગપદાં કર્તરી,

મોક્ષાધ્વૈકવિલહનાય વિમલા વિગ્રા પરા સ્વેચરી ।

દૃષ્ટગ્રા ભાવિતકલ્મષાપનયને પટ્ટા પ્રતિષ્ઠા દદા,

રમ્યાર્હચરિતા તનોતુ ભવિના દીક્ષા મનોવાઙ્મિતત્ ॥ ૧૮ ॥

કર્યાપિ

વિશ્વને આનન્દ આપનારી, સમારમાગરમાથી તારનારી, અમર આપ સ્તિને આપનારી, મોક્ષમાગને Cદ્વિધવા (મોક્ષને પામવા) સર્વોત્તમ નિર્મળ ખેચરી વિદ્યારૂપ, દૃષ્ટી કરેલા પાપનો નાશ-ક વામા દદ આધેશી પ્રતિષ્ઠારૂપ

અને તમારીય એવી શ્રીઅર્જુનલગવાને, આચરેલી દીક્ષા સસારીઓના મનો
વાનિદ્યતને વિસ્તારે (દરિદ્રને પૂર્ણ-કરે) ૧૮

મુનિને મુસાફરીનાં સાધનો.

જ્ઞાન યત્ર પુરતર સદચરી તજ્ઞા તપઃ સમ્બલં,
ચારિત્ર શિવિકા નિરેશનશુભં સ્વર્ગા યુગા રક્ષકાઃ ।

પન્થાશ્ચ પ્રણુજઃ જ્ઞમામ્પુરુષોત્તમઃ યદ્યા માવના-

ચાન તદ્મુનિમાપયેદભિમત સ્થાન વિના વિપ્રવૈઃ ॥ ૧૯ ॥

આત્માનુશાસન

જેમા જ્ઞાન અગયો (માગ દેખાડનારો-લેખીયો) છે, લક્ષ્મી સહચરી
છે, તપઃપ્રભાતુ છે, આગ્નિરૂપી પાવણી છે, સ્વયં નિવસતિ છે, શુભો વક્ષક
છે, શમતપ જળથી ભરેલો ગ્રીષ્મો સત્ત્વ માર્ગ છે, દયારૂપી છાયા છે, એવું
ભાવનારૂપી ચાન (વાહન) મુનિને પ્રયાસવિના ઇચ્છેવે સ્થાને પહોંચાડે
અર્થાત્ દેહી સ્થળે પ્રયાણ કરવા વખતે સાધનોની જરૂર પડે છે તેમ આ સ્થળે
પણ કહેલે સ્થાને દેશાવેલા સાધનોથી પહોંચાય છે ૧૯

રાજકરતા યોગીની અધિકતા.

ત રાજા વયમવ્યુપાસિતગુરુમહાભિમાઓક્તા,
હ્યાતસ્ત વિમરૈર્થશાસિ કવયો દિસુ પ્રતન્વાન્તિ નઃ ।

ઈત્ય માનઘનાતિદૂરમયોરપ્યાવયોરન્તર,

યત્સ્માનુ પરાદ્મુખોસિ વયમપ્યેકાન્તનો નિસ્પૃહા ॥ ૨૦ ॥

।

મર્ત્યુરિવૈરાગ્યશતક

તું જેમ રાજા છે તેમ અમે પણ શુરૂની સેવા કરીને માત્ર કરેલી બુદ્ધિના
અભિમાનથી ઉત્તત છીએ તું જેમ વિભવેથી પ્રખ્યાત છે તેમ કંવિઓ (દરે)
દિગ્દામા અમારા પશુ-યશને વિસ્તારે છે તો હે માનરૂપ ધનવાળા! આપણ
બન્નેમા આ ઘણોજ અતર (તફાવત) છે જો તું અમારાતરફ એકરકાર રહે
તો અમે તો અત્યંત નિસ્પૃહ છીએ

સાત્ત્વશ—તું કેવળ તારા દેશનેજ રાજા છે, અમારું તો સર્વત્ર સ્વાધીનત્વ
છે, તારો વિભવ માત્રી શકાય તેવો છે, અમારો વિભવ દર દિગ્દાઓમા પ્રસરેલો
છે માત્ર અપણામા ઘણોજ અતર છે, અને અમે તો મળીજ નિસ્પૃહ
છીએ જેથી તું મત્કરુણ રહે તોપણ અમારું પરાદ્મુખ ભાવાપણું નથી,
અર્થાત્ અમેને નિસ્પૃહપણથી તારી દરકાર નથી ૨૦

યોગી કુટુંબી છતાં નિર્ભય.

ધૈર્યં यस્ય પિતા ક્ષમા ચ જનની શાન્તિચિર મેહિની,

સત્ય સ્મરુરય દયા ચ મગિની ભ્રાતા મનઃસંયમઃ ।

શૃંગ્યા ભૂમિતલ દિશોઽપિ વસન જ્ઞાનામૃત ભોજન-

મેતે यस્ય કુટુંબિવનો વદ સર્વે કસ્માદ્વય યોગિનઃ ॥ ૨૧ ॥

સુમાપિતરત્રમાણ્ડાગાર

ધી જ જેમનો પિતા છે, ક્ષમા માતા છે, શાન્તિ ઘણા મમયસુધીની છે, સત્ય પુત્ર છે, દયા ખડેન છે, મનનો નિયમ લાઇ છે, પૃથ્વીતલ રહ્યા છે, દિશાઓ વચ્ચે છે, જ્ઞાનામૃત જેમને લોજન છે હે મિત્ર! આટલા જેમના કુટુંબીઓ છે તે યોગીને કોનાથી લય રહેશે? (કોઇથી પણ નહિ) ૨૧

નિઃપૃહ મહાત્માની રાજપ્રતિ ઉકિત.

માલિની.

વયમિદ પરિતુષ્ટા વલ્કજૈસ્લ ચ લક્ષ્મ્યા,

સમ દહ પરિતોષો નિર્વિગ્રેષો વિશેષઃ ।

સ તુ મરતિ દરિદ્રો યસ્ય વૃષ્ણા વિશાલા,

મનમિ ચ પરિતુષ્ટે કોઽર્થવાન્કો દરિદ્રઃ ॥ ૨૨ ॥

મર્તુહરિવિરામયશતક

હે રાજા! અમે વલ્કજી (વૃક્ષની છાલથી) સતોષ પાગીઓ છીએ, તમે લક્ષ્મીધી (સમૃદ્ધિથી) મતોષ પામેછો, આ પ્રમાણે વિચાર કરતા મારો અને તમારો સતોષ અમાન છે પણ ખરૂં જોતા મારામા અને તમારામા કંઈ ફેર નથી તેમ નથી (ઘણાજ તાક્ષવત છે) જેને પુષ્કળ વૃષ્ણા ટોચે તે દરિદ્ર થાયછે, પણ ન્યાયે મન સતોષ પામેછે ત્યારે દરિદ્ર જો, કોણ અને અર્થવાન પણ બોલુ?

માનગા—અમે કપાય વચ્ચથી અને તમે દોરોય (દેશથી) વચ્ચથી સતોષ પામેછો, તો પછી દરિદ્ર કોણ? મતોષ મેળવ્યો જોઈએ રાજા અને દરિદ્ર બેઠ મરખા છે, રાજા સમૃદ્ધિથી સતુષ્ટ રહે, તેમ ગરીબ પોતાના (પ્રારબ્ધાનુમાર) ને મળે તેથી સતુષ્ટ રહે તો પછી જેમા ડેર થો? કંઈજ નહીં (પરતુ હે રાજા તું અસતોષી દોષથી હુ ખી છો), ૨૨

સમ્બારા (૨૩-૨૪)

અર્થાનામીશિષે સ વયમપિ ચ ગિરામીશ્મહે યાવદર્થ,

શૂરસ્ત વાદિદર્પજ્વરશ્મનવિધાવક્ષ્ય પાટવ નઃ ।

સેવન્તે ત્વાં ધનાઢ્યા મતિમજ્જતયે મામપિ શ્રોતુકામા,

મગ્યપ્પાસ્થા ન તે ચેચયિ મમ નિતરામેવ રાજબનાસ્થા ॥ ૨૩ ॥

મર્તુહરિવિરાગયશતક

હે નૃપ! તમે જેમ દ્રવ્યના અધિપતિ છો તેમ અમે પણ જરૂર જેટલી (અર્થવાળી) વાણીના અધિપતિ (પુષ્કળ શ્રાવ્યવેત્તા) છીએ, તમે જેમ લઠવૈયા છો, તેમ વાદ (વાદ કરનારા) ના અભિમાનરૂપી જ્વરને તોડવામા અમારી પુષ્કળ અતુશય (લગ્નની કવાયત) છે, જેમ ધનાઢ્ય પુરુષો તમોને સેવેછે તેમ અતઃકરુણી શુદ્ધિને માટે આતાઓ અમોને સેવેછે, (અમે તમા સથી ઉચી સમૃદ્ધિવાળા છીએ) હતા અમાતઉપર તમોને જો આસ્થા (માન દષ્ટિ) ન હોય તો તમારા ઉપર અમોને આસ્થા છે જ નહિ ૩૩

અમણ્વત્વવિના અન્ય વસ્તુ દુઃખપ્રદ છે.

નો દુર્મમયાસો ન છુયુવતિસુતસ્વામિદુર્વાચ્યદુઃસ્વ,

રાજાદૌ ન મળામોઽશનવસનધનસ્થાનચિતા ન ચૈવ ।

જ્ઞાનાતિર્લોકપૂજા પ્રશમસુતરતિ મેત્ય મોક્ષાગ્રવાસિ,

શ્રામણ્યેઽમી ગુણાઃ સ્યુસ્તદિહ સુમતપસ્તગ્ર યત્ર કુરુચમ્ ॥ ૨૪ ॥

સુચિમુક્તાવલી

હે ઉત્તમ બુદ્ધિશાળીઓ! અમણ્વત્વમા દુઃખપ્રદ કમોનો પ્રયાસ નથી, ખરાબ સ્ત્રી પુત્ર, સ્વામીના દુર્વાચ્યનું દુઃખ નથી, રાજ્યદિને નમવાનું નથી, લોજન, વસ્ત્ર, દ્રવ્ય, સ્થાન આદિની ચિન્તા પણ નથી, જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ, લોકમા પૂજા, શમતા સુખોમા પ્રીતિ, અને મૃત્યુબાદ મોક્ષાદિની પ્રાપ્તિ થાયછે આ બધા શુભો અમણ્વત્વમા છે માટે તેમા પ્રયાસ કરો ૨૪

કેવા સાધનોથી સુખ ઉત્પન્ન થાય તે જાતાવી આ આદિનમુખ્ય અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવેછે

સ્ત્યવ્રત

નિચકાલ્પમતેણ મુસાવાયવિવજ્જનમ્ ।

માસિયન્નર હિય સચ નિચાવતેમ દુક્કરં ॥ ૨ ॥

યામજીવિત અપ્રમત્ત રહી સાવધાનપણે જૂઠું ભાષણ મિત્રકુલ ન બોલવું
હુમેશા ઉપયોગપૂર્વકે હિતપ્રદી મત્ત વચનજ બોલવું એટલે મૃગાવાદવિરમણમત્ત
પાળવું, મહા કલ્પિત કામ છે ૨

ચોરીનો ત્યાગ

દન્તસોહણમારુસ અદત્તમ્મ વિવજ્જન ।

અળવજ્ઞેસણિજસેસે ગિણ્ણા અરિ દુક્કર ॥ ૩ ॥

દત્તચોરનમાટે તુલ્ય માન પણ દીધાવિના શ્રદ્ધણું ન કરવું નિર્દોષ અને
એપણિકે અ. ૧ જળ લેવું તે અન્યત કલ્પિત કામ છે

પ્રજ્ઞાચર્યવ્રત

રિર્દં જનમચેરસ્સ કામમોગરસન્નુણા ।

દાગમદ્વચ વમ્મ ધરેયન્નર સુદુક્કર ॥ ૪ ॥

મામોગના મીઠા રસ ને લલચનના મનુષ્યોએ વિચારપરિત્યાગ કર્યો
તે અત્યંત કલ્પિત છે ડાનમા કલ્પિત પ્રજ્ઞાચર્યના પાનન કરવું તે મહા
સુરકેવ છે ૪

પરિગ્રહત્યાગવ્રત.

ઘણપ્રત્તપેસવગેમ્મ પરિગ્રહવિરજ્જના ।

સલ્લાહપરિઘાજો નિમ્મમત્ત સુદુક્કર ॥ ૫ ॥

ધન, ધાન્ય, કામલગીના નમકું ઈત્યાદિ તેમામ પરિગ્રહમાનનો ત્યાગ
કર્યો અને આરતા તથા દેવો મમત્તરહિત નિર્વ્યથાવે વિચારવું તે અત્યંત
રિત કામ છે ૫

રાત્રિભોજનત્યાગવ્રતની દુષ્કરતા.

દડંબિહે વિ આહારે રાત્રિભોજનવજ્જના ।

સમિશી સઘમો વેવ વજ્જેયન્નરો સુદુક્કરં ॥ ૬ ॥

અચાન (સેટયો-સેટલી વિગેરે) પાન (પાણી કે આ વિગેરે) આદિમ
(સકો કે લીલો મેવો વિગેરે) સ્વાદિમ (પાન સોપારી વિગેરે) પદાર્થો
રાત્રિમા ખાવા નહિ એટલુજ નહિ પણ રાત્રિમા (પાણી સિનાય) કશું
રાખવું નહિ તે પ્રમાણે આવના દિનસને સાડ કેમ પદાર્થનો સંગ્રહ કરવા
નહિ માટે ચરિત્ર માળવુ તે કઠિન છે ૬

પરીપહોની દુઃકરતા.

હુહા તળહાય સીંતળહ દસમસગવેયળા ।

અકોસા દુરકસેજ્ઞા ય તળક્ષાસા જટુમેવ ય ॥ ૭ ॥

જૂળ, તપા ટાલ, ઉચ્ચના, ડાન મચ્છર આદિ કુદ્ર જતુની પીડા, કઠોર
વચન અને ચાર પ્રકારની દુષ્કારા (ઠણાગણના ચોથા ઠણામા કડી છે)
તણાદિ કઠણ સ્પર્શ, શરીરનો મેવ, પરસેવો, મલિન કપડા વિગેરે દુષ્ક
સડન કરવું ઘણું કઠિન કામ છે ૭

તથા—

તાલળા તજળા ચેવ વંદનન્ધપરીસહા ।

દુનલ્લ મિરન્વાયરિયા જાયળા ય અલામયા ॥ ૮ ॥

કોઈની અનગી નમનુલીથી માલુકીપર માર પડવો, તિરસ્કાર થાય, વધ
થાય, બંધન આદિ પરીપહો સડન કરવા તથા લિલ્લા માગી નિર્વાક અનાવવો,
લોકવન્નનમાટે વચ્ચે દિકની ચાચના કરવી અને ચાચના ભાગ થવાથી દુષ્ક
ઉત્પન્ન થાય એ મહન કરવું, તે દુષ્કારી પ્રસાદા છે ૮

પછી—

કાવોયા જા હમા વિત્તી કેસલોઓ ય દારળો ।

દુનલ્લ વમ્મવ્વય ઘોર ધોગેડ ય મહપ્પળો ॥ ૯ ॥

(૧) કપોતવૃત્તિ એટલે કણુતર જેમ પોતાના પેટમા ભેખલે તેટલેજ
ખોરાક લેતે પણ તે સંગ્રહ કરતું નથી તેમ સાધુપુરુષે અન્ન વિગેરેનો
સંગ્રહ કરવો નહિ તથા (૨) કેળનો લોચ કરવો અને (૩) મન, વાણી
તથા શરીરથી તેમજ કરવું, કરાવવું કે અનુમોદવું એ છ સાધનથી બચી
શુદ્ધ પ્રહસચર્યવન માળવું એ (કપોતવૃત્તિ, કેળલોચ, પ્રહસચર્યવન માળવું)
ઘટુજ અશક્ય નામ છે ૯

માતા-પિતાનો પુત્રપ્રતિ ઉપદેશ.

સુહોદઓ તમ પુત્તા સુકુમાલો સુપજિઓ ।

ન દુ સી નમ્મુ તમણ્ણમણ્ણપાલિયા ॥ ૧૦ ॥

એ વડાવા પુત્ર! તું અત્યંત સુખી જીવ છે, પરમ સુકુમાર અને
અત્યંત આરામવાળો અમીર છે, તેથીજ એ ખ્યાલ! તું આદિન પાળનામા
પરાગર શક્તિવાળો બની શકીશ નહિ ૧૦

આદિન ગુણનો તોય અસત્ય છે.

જાવજીવમવિસ્તારો ગુણાણ તુ મહમ્મરો ।

ગુરુ હ લોહમારો જી જો પુત્રા હોઈ દુઝ્વહો ॥ ૧૧ ॥

જીવગીપર્થત આદિનો જોને ઉઠાવવો, એ મસ્તકકંઠપર અત્યંત વ
જનકાર લોહના ભાર બરેબર કઠિન છે ૧૧

મજમની પ્રાપ્તિ દુષ્કર છે.

આગાસે મગસો હ જી પડિસોઓ જી દુત્તરો ।

વાહાર્દિ સાગરો જેવ તરિયજીવો ગુણોદહી ॥ ૧૨ ॥

પર્વતમાથી પડતી એવી મગા તેના પ્રવાહમા મામે પૂરે તરવું, અથવા
જે હાથવડે મહાસાગર તરી જવો જેમ મુશ્કેલ છે, તેમ ગુણમુદ્રૂપ
સજમને તરવું બહુ કઠિન છે ૧૨

આદિન નિભાવવમાં મુશ્કેલો

વાલુઆનજીવો જેવ નિરસ્તાઈ હ સજમે ।

અસિધારાગમણ જેવ દુકર ચરિહ તવો ॥ ૧૩ ॥

જેમ રેતીના કવલ નીરસ અને લુખા હોય છે તેમ પ્રથમ તો સાધુપણ
નીરસ છે તેમા પણ જે તપશ્ચર્યા કરવી છે તે તો બરેબર બાંધારાકંઠપર
ચાલવાજેવું મહુ કઠિન છે ૧૩

તથા—

અર્હા વેગતદિઠીઈ ચરિત્તે પુત્ત દુકરે ।

જવા લોહમયા જેવ ચાવેયજીવા મુદુકર ॥ ૧૪ ॥

જમ સર્થ બારીક નજરથી ચાલવાની જગ્યોમા એક ધ્યાન રાખી ચાલે છે
તેમ હે વડાના બેદા! ત્યારે પણ ચાલવાની જરૂર છે જે મીઠાના દાતથી
લોહના જન ચા ૧ બરેબર છે એટલે સજમ (સયમ) પાળવો મહુ
કઠિન છે ૧૪

પણી—

જહા અગ્નિસિંહા દિત્તા પાઝ હોઈ સુદુકરં ।

તહા દુકર કરેડ જે તારુણે સમળત્તણ ॥ ૧૫ ॥

જેમ પુત્ર પુત્રી અત્યંત પ્રત્યક્ષિત થયેલી અગ્નિશિખાને પીવી કઠિન છે, તેમ યુવાવસ્થામાં સાધુપણું ધારણ કરવું મહા દુષ્કર છે ૧૫

તેમજ—

જહા દુસ્ત્ર ભરેડ જે હોઈ વાયસ્સ કોત્યલો ।

તહા દુસ્ત્રં કરેડ જે કીર્તિણે સમળત્તણ ॥ ૧૬ ॥

જેમ કપડાના કોથળામાં હુવા ભરી રાખવી અશક્ય છે, તેમ કાયર પુરુષોએ આરિત્ર આરાધવું અશક્ય છે ૧૬

તથા—

જહા તુલાઈ તોલેડ દુકરો મ્મદરો ગિરી ।

તહા નિહુયનિસ્સક દુકર સમળત્તણ ॥ ૧૭ ॥

જેમ તોલવાના ત્રાજવામાં મેડ પવતને જોખીને વજનનું માપ કાઢી ગયું તે કઠણ છે, તેમ ચોક્કસ અને ચોખી રીતે દશ પ્રકારે સાધુપણું પાળવું તે, ધણુંજ કઠણ છે ૧૭.

પણી—

જહા મુયાઈ તરિડ દુકર રયણાયરો ।

તહા અણુવસન્તેણ દુકર દમસાયરો ॥ ૧૮ ॥

જેમ ભુલવડે અગાધ સમુદ્ર તરી, પાર ઉતરવું દુષ્કર છે તેમ અનુપ શાત છે વિપત્તિ-કષત્ત જેના એવા જીવોને ક્ષમાસાગર-મયમ આરિત્રવ્રતમાગર તરવો કઠિન છે ૧૮

ભોગ ભોગવ્યા પછી સાધું થવાનો ઉપદેશ

મુજ માણુસ્સણ મોગે પચલંકજ્ઞણ તુમ ।

મુત્તમોગી તઓ જાયા પન્ઝા ધમ્મ ચગિસ્સતિ ॥ ૧૯ ॥

ઉત્તરા યયનસૂત્ર-અધ્યયન ૧૯ મુ

ઓ ખ્યાસ પુત્ર! શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ, એ પાંચ પ્રકારના મનુષ્યસંબંધી ઉત્તમ ભોગ, તું ભોગવી લે અને ઓ બહુવા બેટા! તું ભુક્તા-ભોગી થયા પછીજ વૃદ્ધ અવસ્થામાં મુજે આરિત્રધર્મ અગીકાર કરજે ૧૯

મોક્ષાદિક જે આરિતના મહા દુઃખો છે તેને છોડી દેવા,

इन्द्रवज्रा.

મોહમરોહ* મસરન્નિવાર્ય, સ ક્રોધયોધો હૃદયે ન ધાર્ય : ।

માનો ન માન્યો યદગેમમાયા, દુઃશીલજાણાં ઇષ યત્ર હેયાઃ ॥ ૨૦ ॥

જેમા મોહ (મોહની કર્મ) ને મરોહ (અકુર) તે જ્યાં ઉત્પન્ન થાય છે તેનું નિવારણ કરી દેવું અને ક્રોધરૂપી યોધાને હૃદયમાં ધારણ ન કરવો. માન (અભિમાન) ને માન ન આપવું, તથા મદ (નર્વ), લોભ અને માયાનો દુષ્ટ સ્વભાવવાળી સ્ત્રીઓની માફક ત્યાગ કરી દેવો, અર્થાત્ મોહ, ક્રોધ, માન, મદ, લોભ અને માયા આ વધા આરિતને દુઃખરૂપ છે તેથી તથા દેવા ભોલુએ ૨૦

સામારિક મમતાત્મક વિષયો પણ આરિતને દુઃખરૂપ છે.

उपजाति.

‘પરીપદા યત્ર મદૈવ સદ્યા, ન ચિત્તઠ્ઠિર્વિપયેષુ યોગ્યા ।

આજ-મર્ચ્યાં ઘટુઘા તપસ્યા, ન કાપિ વાર્યા મમતા વપસ્યા ॥ ૨૧ ॥

જેમા હુમિયા પરીપદો જે બાવીસ પ્રકારના છે તેને સહન કરવાજ અને ચિત્તની વૃત્તિ વિપયોમાં ન ભેડવી જ મર્યો મ લુપ્ત થઈ ઘણા પ્રકારની તપસ્યા કરવી અને કોઈ પણ દિવસ મમતાનું મેન ન વાપવું અર્થાત્ સામારિક મનતાત્મક વિષયોમાં આસક્તિ ન થવું અને જાણે જન્મ તપસ્યામાં ગાળે ૨૧

હારય વિગેરે છ પ્રકારના કોપો આરિતના દુઃખરૂપ છે

इन्द्रवज्रा

દુ પાલ્લીત પરિપાલનીય, વૈરાગ્યરત્ન હૃદિ પાલ્લીયમ્ ।

ભૂમ્યવ સર્વાં સહતા વિષેયા, હાસ્યાદિપત્કોપચિત્તિ* મહેયા ॥ ૨૨ ॥

જે શુદ્ધ આરિ : દુ ખથી પાલન કરી ચક્રવ તેવું છે, તે આરિતનું યથાર્થ રીતે પરિપાલન કરવું જીવ સામારિક હૃત્તમોલીના ગીનારૂપી રત્નોનો વિચાર

* જ્ઞાનિ-કુળ-૧૪-૩૫-તપ-સાધ-સત્ર અને મોહાર્થ એ આર પ્રગ તો મદ એકેને મર્યો

છાડી વૈરાગ્યરૂપી રત્નનું હૃદયમાં પાલન કરવું. પૃથ્વીની માફક સર્વ પ્રકારની મહાનતા રાખવી અને હાસ્ય, સુખમાં રતિ, દુઃખમાં અરતિ, ભય, શોક અને દુઃગંધા આમ છ પ્રકારના કષાયના સમુદ્ધનો ત્યાગ કરવો. અર્થાત્ ચારિત્રીમાં હાસ્યાદિક દોષો છે તેને તથા સંન્યાસિનનું પાલન કરવું કઠિન છે. ૨૨.

ગ્રાહ્ય વસ્તુ

ઉપજાતિ (૨૩-૨૪).

મહાવ્રતામર્ત્યનગાતિભારો, વિશ્રામવર્જ શિરસૈવ ધાર્યઃ ।

મિહાશન ભૂશયન નવીન યાનાનુસન્ધાનમહો સદૈવ ॥ ૨૩ ॥

પાત્ર મહાવ્રતારૂપી કપવૃક્ષોનો અતિ ભાર વિશ્રામ લીધા સિવાય પોતાના મન્તકઉપગ્રન્થ ધ્યાન કરવો. ૧. શ્વાનું લોજન જમવું, પૃથ્વીઉપ-ગયન કરવું અને આનન્દપૂર્વક મહા છટદેવના ધ્યાનનું નવીન નવીન રીતે અનુસધાન કરવું. ૨૩

પ્રમત્તયા લેનાને તેથી ઘયેથી સુકુમાર અગનાળા પોતાના બે પુત્રોને તેના માતાપિતા કહેતો કે—

ચારિત્રીના પાલનમાં ઘણાં દુઃખો છે.

इत्येवमादिप्रचुरमकाराचारित्ररामारमणीयहाराः ।

શિરીષપુષ્પાધિકસૌકુમાર્યવદ્ભ્યા ભવદ્ભ્યા તુ કથ પ્રપાલ્યાઃ ॥૨૪॥

નરવર્મચરિત્ર

હે પુત્રો! એમ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે જેના ઘણા પ્રકારો છે એના ચારિત્ર રૂપી સુંદર શીઓના સુંદર હારોનું શિરીષ નામના પુષ્પોદ્ભવતા અધિક સુકુમારતા (કોમલપણા) વાળા તમે બંને જણાઓ કેમ પાલન કરી શકશો? અર્થાત્ તમે બંનેજણ સુકોમલ છો તેથી આ મહા કઠિન વ્રતો કેમ પાલન કરી શકશો? ૨૪

ચારિત્ર પાળવું એ કાયર પુત્રનું કામ નથી પણ શરવીરનું જ કામ છે કારણ કે ચારિત્રમાં અનેક દુઃખો ઉત્પન્ન થાયછે ખંત પણ મોક્ષરૂપી મણિ પામે તે શખલા સમાન છે એમ બતાવતા આ ચારિત્રદુઃખ અધિકાર પૂર્ણ કરવામાં આવેછે

❧ प्रमादत्याग-अधिकार ❧

પ્રમાદી મનુષ્યની થઈ શકતું નથી માટે પ્રમાદનો સર્વથા ત્યાગ કરવો જોઈએ. વિચાર કરવો જોઈએ કે— પ્રમાદી મનુષ્યનું સાધારણ લૌકિક કાર્ય પણ સિદ્ધ થઈ શકતું નથી ત્યારે પરલોકસખથી મોક્ષમાધક કર્મમાં જો પ્રમાદ રાજે તો મોક્ષાદિ ક્યાથી પ્રાપ્ત થઈ શકે? એટલે પ્રમાદી મનુષ્યના બહુક પારનાકિક જન કાર્યો વિનાશ પામે છે, માટે સર્વ રીતે પ્રમાદનો ત્યાગ કરવો નીતિમા પણ કહ્યું છે કે—

“आलस्य हि मनुष्याणां शरारत्सो महात्सुः”

અર્થાત્ પ્રમાદ (બાહર્ય) તે અનુષ્ઠેના શરીરમા રહેલ મહાન શત્રુ છે, એ
ટલે અન્ય શત્રુ તો બહાર રહી રેતાન કરેછે, પરંતુ આ શત્રુ તો પોતાના
શરીરમા રહી નાશ કરેછે તો તે પ્રમાદથી તથા મોક્ષાદિ સાધનના જે વિમરૂપ
આઠ પ્રકારના મદો પાત્ર ઇન્દ્રિયોના ત્રેવીશ વિષયો, આર કથય, નિન્ના, આર
વિકથાઓ જેને શાસ્ત્રકારોએ પ્રમાદરૂપ કહ્યા છે તેમાથી પણ જીવ પોતે બચી
મોક્ષમુખ મેળવી શકે તે વિષય સમજાવવામાટે આ અધિકારનો આરભ
કરવામા આવેછે

પ્રમાદસમાન જગતુમા કોઈ અનિષ્ટકર્તા નથી.

अनुष्टुप् (१ थी ३).

प्रमादः परमद्वेषी, प्रमाद परम विषम ।

प्रमादो मुक्तिपुटस्य, प्रमादो नरकालयः ॥ १ ॥

પ્રમાદ (ગાફલતા) એ પરમ દુષ્ટમન છે, પ્રમાદ મોહોદુ એર છે, પ્રમાદ મુક્તિરૂપી પુરીને ચોરરૂપ છે અર્થાત મુક્તિરૂપી પુરીમા જતા યતિના સય માદિ જ્ઞાતા વિગેરેને પ્રમાદરૂપી શત્રુ હરી જાય છે જેથી મુક્તિપુરીમા પહોંચી શકાતુ નથી અને પ્રમાદ નરકનું ઘર છે એટલે મુક્તિપુરીમા જના રને નરકાલયમા ઓકવનાર પ્રમાદ છે ૧

મહાસર્પક્રતા પણ પ્રભાદ વિશેષ દુઃખપદ છે.

प्रपादस्य महाहेय, दृश्यते महदन्तरम् ।

आशान्दवे भवे मृत्युः, परस्माज्जायते न वा ॥ २ ॥

પ્રમાદ અને મહાન્ સર્પનું મ્હોટું અન્તર દેખાયછે એટલે પ્રમાદથી જન્મે જન્મે મૃત્યુ જીવને પ્રાપ્ત થાયછે એટલે પ્રમાદીને જન્મમરણ ટળતું નથી અને સર્પથી મરણ થાયછે અથવા મત્રાદિ ઉપચારો મળે તો વળતે મનુષ્ય જીવી પણ જાયછે અર્થાત્ પ્રમાદ ઝેરી નાગકરતા પણ વધારે હું ખ-
પ્રદ છે ૨

પ્રમાદી યતિની પ્રવ્રજ્યા નિષ્ફળ છે

કપાયા यस્ય નોચ્છિન્ના, यस્ય નાત્મવશ મનઃ ।

इन्द्रियाणि न गुप्तानि, प्रज्या तस्य निष्फला ॥ ૩ ॥

કોષ, માન, માયા અને લોભ આમ ચાર પ્રકારના કષાયો જે સુનિના ઉચ્છિન્ન થયા નથી અર્થાત્ નાશ પામ્યા નથી તેમ જેને પોતાનું મન આ ધીન નથી અને જેણે ઇન્દ્રિયોને નિયમમા રાખી નથી તે સાધુની પ્રવ્રજ્યા નિષ્ફળ જાણવી ૩

પાત્ર પ્રકારના પ્રમાદ.

આર્યા.

मद्विसयकसाया निदाविगहायपंचमीभणीया ।

ए ए पचपमाया जीव पाडन्ति ससारे ॥ ૪ ॥

આઠ પ્રકારના મદ, પાત્ર ઇન્દ્રિયોનાં ત્રેવીશ વિષય, ચાર કષાય, નિદા, આ પંચકથા (શ્રીકથા, ભક્તકથા, દેશકથા, રાત્નકથા) એ પાત્ર પ્રમાદો જીવને મસારમા નાખેછે ૪

સર્વ દુઃખોનું કારણ પ્રમાદ છે.

સંગ્રહ.

यत्सम्पत्त्या न युक्ता जगति तनुभृतो यच्च नापद्विमुक्ता,

यन्नाधिव्याविहीनाः सकलगुणगणालङ्कृताश्चाश्च यन्नो ।

यन्न स्वर्गं लभन्ते निखिलसुखस्वार्नि मोक्षसौरय च यन्नो,

दुष्टः कल्याणमालादलनपटुरय तत्र हेतुः प्रमादः ॥ ૫ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

જગત્મા જે મનુષ્યો નિર્ધન છે અને દુ ખોથી મુક્ત થતા નથી અને જે આધિ (મનપીડા) વ્યાધિ (દેહપીડા) થી મુક્ત થતા નથી, તેમ સમગ્ર

શુભનજીથી મુશોલિત અગવાળા જે થતા નથી, સમગ્ર સુખોની ખાણરૂપ એવા સ્વર્ગને પાત્રી શકતા નથી, તેમ જે (સર્વ પ્રકારના સુખોના મુગટરૂપ) મોક્ષ મુખને પણ પાત્રી શકતા નથી તે સમગ્ર વિપત્તિઓનું કારણ આ દુષ્ટ પ્રમાદજ છે કે જે પુણ્યક્રમોની પકિતઓના નાશમા પ્રવીણ છે, મારે પ્રમાદનો સર્વથા ત્યાગ કરવો પ

પ્રમાદનો જીવન

“ઓ વાસલડી, વેર્સલ થઈ લાગી તું મજની નારને” — એ રાગ

ઓ આગમડી, શા મારે તું બધીનાન બનારે ?

શિ. વસવાડે, કામ ચુકારી તું ચુકસાન કરારે ? — રેકં

ઉદમ કરતા દોડ અંગને, તો તેપર દાઝ દિને આવે;

પા. તુજપર તો બગ નવ આવે— ઓ આગસડી ૬

x x x x

તે કર જેના કબજે કીધા, જાણે બંધનવી બાધી લીધા,

તેણે તરત ડિંગોન તણ લીધા— ઓ આગસડી ૭

તુજ વગ ન શકે ઠગ એક ભરી, જાણે હોય ચંજીમા હેઠ ધરી,

તું જોવાનર જીલમીજ ખરી— ઓ આગસડી ૮

તું નાચના નાની રાખે, જાણે તે પાટા બાધ્યા આવે,

તે પુત્રક તરત તણ નાખે— ઓ આગમડી ૯

નથી દેતી તું ભાજનર ભણના, નથી દેતી શુભ પ્રણુના ગણના,

નથી દેતી લાલ અતિ લલના— ઓ આગસડી ૧૦

નવી દેતી જર કે જશ રજના, નથી દેતી મિત્રોને મળના,

નથી દેતી શિખામણ સાલગના— ઓ આગસડી ૧૧

તું દિવના દેનારી છે, કાયાને અનુજનારી છે,

તું નિશ્ચે બહુજ નાન છે— ઓ આગસડી ૧૨

અમે દિનમા બહુ પુજ્યો કરીએ, તને સ્વપ્ન પણ નહિ સંઘરીએ,

દુશ્મન ગણી દૂર સદા કરીએ— ઓ આગમડી ૧૩

મનહરેઈ દ-અન-વયાલકાર.

આગમડી અભિમાન એવું તો ઉત્તમ છે,
અભિમાની તે તો માન તાકનાનો દે છે;
લોલી પણ આગમડી લાયક લેખાય લેશ,
દાવયથી લઈ બેસે ઉદમ અનેક છે,

પ્રેમથી જન કાણ કયનથી કુપાવ કાંકે,
વધારે મહિ તોપણ એટલો વિચેક છે,
આગમને રૂના જેવી કહુ કવપત કહે,
આગમ અમાન છુડી આગસજ એક છે,

૧૪

દલપતરામ.

પ્રમાદથી હજી સ્થાને પહોચી ચકાતું નથી માટે તેના અનરથ ત્યાગ કરવા જોઈએ એમ વારવાર બતાવી આ પ્રમાદયાગ અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવેછે

—❧— દિગ્વ્રત-અધિકાર. ❧—

પ્રમાદયાગી—ધર્મદંડ આવકોએ નિયમપુર સર અમુક હુદમુધીજ દશ દિશાઓમા ગમન આગમન કરવુ તેમા લક્ષ્ય એથવાસાદ્ આ અધિકાર આરભાયછે

આવકોનુ છઠ્ઠુ દિગ્વિરતિત્રત કહેછે.

ઉપજાતિ

વિટિહુ વિહુર્ધ્વમધો ગતેર્યત્, સીમાપ્રમાણ ક્રિપતે વિધિજૈઃ ।

લોલામ્બુધેઃ સેતુસમ વિશિષ્ટ, પદ્ય મવેદ્દિગ્વિરતિત્રત તત્ ॥ ૧ ॥

નરવર્મચરિત્ર.

હજાન વિગેરે વિદિશાઓ, પૂર્વાદિ દિશાઓ, નીચે અને ઉપર ગતિનું (જવાનું) જે મીમાનું પ્રમાણ વિધિજ મહારમાઓએ કહેલુ છે, અર્થાત્ આવક શુદ્ધસ્થે એટલા સ્થળમાજ જવુ, નાવવુ, કરવુ તે પ્રમાણે જે આવક શુદ્ધસ્થ વર્તે છે તે ચપલ અમુદ્રના કાઠા અમાન ઉત્તમ એટલે કે સમુદ્ર ધણો ચપલ છે, પત્નુ જે કાઠઉપર ગતિ કરતો નથી તેના મરણુ આવકોનુ છઠ્ઠુ દિગ્વિરતિ નામનું વ્રત છે ૧

સમારમાથી તૃણારહિત કેમ થવુ તેને માટે આ એક શ્લોકમા મર્યાદા બતાવી આ દિગ્વ્રત અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવેછે

પૂર્વપદમાવાહીનો એવો મત છે કે જામનારહિત લક્ષણ કર્તા માત્ર, અન્ન ધરોળર છે તે જાણતનું ખડન કરતા કપિ જણાવેછે કે જો તારે તૃષ્ણા ન હોય તો પૃથ્વીમા જુદા જુદા પ્રકારનો પાપ-હિત આહારવર્ગ (અન્નાદિ પદાર્થ) સુલભ રીતે મળી શકેછે છતાં વિવિધ પ્રકારના આરભના દુખને પોષીને તું માસ ગામાટે ખાયછે અને તૃષ્ણાથી માત્ર લક્ષણ કરતા નથી, જેથી નિર્દોષ છીએ, તે કેવળ તેઓનું ધૂર્તપણ જ છે, કારણકે તે લોકો જે પશુઓની હિસા કરી જે સપાદન કરેછે, તે શુ માસ નથી? એટલે શું અન્ન થઇ ગયું છે? અર્થાત્ કે તે માસજ છે માટે માસાહાર કરનારા હાંસિકોનો દલાજ આ ઉપરથી પ્રમિદ્ધ થાયછે, કારણકે શુદ્ધિ (ઇચ્છા) વિના પશુહિ મા થતીજ નથી ૨

એમ સિદ્ધ કરી આ અધિકાર પૂર્ણકરવામા આવેછે આવીજ રીતે અન્ય વ્યવહારોમા પણ મર્યાદા મક્કાય તેમા દોષ રહેલો છે ૩

→ ❧ મોગોપભોગવ્રત-અધિકાર. ❧ ←

જેમ માંસનિવેધ છે તેમ વ્યાવહારિક વસ્તુમા પણ મર્યાદાની અપેક્ષા છે માસારિક પ્રત્યેક વિષયમા અમુક હુદ્મુધીજ આગળ વધવા જેવું છે જો વિષયોનો લોગ સ્વતંત્ર રૂઝિને અનુસરીને થાય તો કાઇ તેમા આગળ વધવાની હુદ્જ રહે નહિ અને તેનો કદી પણ છેડા આવે નહિ તેમ તેમા ધર્મ-અધર્મનું જ્ઞાન પણ રહે નહિ, માટે ધર્મશાસ્ત્રોપર શ્રદ્ધા રાખી તેમા કહેલી મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કરવું નહિ એ બહુ જરૂરનું છે જનમ મૂડને લોગ (લોજનાદિ જે એક વખતજ ઉપયોગમા આવેછે તે) અને ઉપ લોગ (સ્ત્રી, વસ્ત્ર, શય્યાદિ જે અનેક વખત લોગવાયછે તે) અને દેહાદિના નિર્વાહ અર્થે તેનો ઉપયોગ પણ કરવો પડેછે, પરંતુ તેમા (ગ્રહણ કરવામા) પણ આર્ય મહાત્માઓ જેને વિહિત કહી ગયા છે, તેને ગ્રહણ કરવું અને જેનો નિવેધ કરી ગયા છે, તે વસ્તુઓ ગ્રહણ ન કરવી, તે જાણતનું દિવ્યદર્શન કે શિવામારૂં આ અધિકારની ગરૂઆત કરવામા આવેછે

મુજબની લલી ચીજો મેળવી શકે અને તે બીજાઓને આપી શકે, માટે તેને અદ્ભુત શક્તિવાળા લાભા હાથ આપવામા આવ્યા છે અને માણસ બે વખત માલગીને, બે વખત નજરે જોઈને, એક વખત જોયે તેમાટે તેને બે કાન, બે આંખ અને એક જીભ આપવામા આવી છે, પણ આપણે એથી ઉપ દીન રીતે વસ્તીએ છીએ પૂર માલબ્યાવિના અને પૂર જોયાવિના અભિપ્રાય આપીએ છીએ પણ એ કેવું જોડુ છે? એથી વિના કારણ આપણે કેટલા બધા પાપમા પડીએ છીએ?

x

x

x

x

(કુદરતે) બહુ વિચારીનેજ આપણી જીભ દુકી બનાવેલી છે અને તેને તેવીજ રાખવામા ફાયદો છે, તેને લાળી વધારવામા ફાયદો નથી, એમ સમજીનેજ અસલના ઋષિઓ મુનિમન લેતા હતા ને તેસાડજ પુરાણોમા (જૂના ગ્રંથોમા) મુનિમતનું બહુ માહાત્મ્ય કહેલું છે આપણામા પણ કહેવત છે કે, “ન જોત્યામા નવ શુભ” જો કે આપણને જોત્યાવિના ચાલે તેમ નથી, તોપણ જીભને કાચુમા રાખવાથી જીભથી થતા પાપોથી બચાય છે, માટે લાગ્યો! જીભ દુકી અને હાથ લાભા ગયો, એટલે કે બકબકારો ન કરો જરૂર જેટલું જોલો-પાળી શકો તેટલું જોલો-ખાત્રી કરીને જોલો અને હાથ લાભા રાખો એટલે કે પરમાર્થ કરો x એજ આપણી ફરજ છે

આવી રીતે પાપમાથી નિવૃત્ત થવા તથા પાપના પ્રેરક પણ ન થવાને ઇસારો કરી આ અનર્થક ઉવ્રત અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવેછે

❧ સામાયિકવ્રત-અધિકાર. ❧

અમુક માધી બચવામાટે સામાયિકની જરૂર છે તેથી સામાયિક એટલે સમતા અર્થાત્ આનંદોએ સર્વ હિન્દુઓના વિષયથી જ રહી જે ધડી માત્ર પોતાના ઇષ્ટદેવલગવાનું ધ્યાન કરાયછે અથવા સ્વાધ્યાયાદિ કરાયછે તે સામાયિકવ્રતનું દિગ્દર્શન અત્ર દુકમા કરાવવામા આવ્યું છે કારણકે પાપથી નિવૃત્ત થવાને તેમજ પાપથી દૂર રહેવાને અને પાપના કોઇ પણ રીતે પ્રેરક પણ ન બનવામાટે તે બહુ આવશ્યક છે તેથી તેને આનંદો પોતાના લક્ષમા લઇ તે વ્રતમા તત્પર રહ, જેને માટે આ અધિકારનો આરભ કરવામા આવેછે

છ વસ્તુ લેવી દેવી નહિ.

અનુષ્ટુપ.

ન ગ્રાણાણિ ન દેયાનિ, પદ્ વસ્તૂનિ ચ પણિતૈઃ ।

અર્પિર્મધુ વિપ શ્વેત, મય માસ તથૈવ ચ ॥ ૧ ॥

પુરાણ

અગ્નિ, મધ, ઝેર, હુધિયાર, દારૂ અને માસ આ છ વસ્તુઓ વિદ્વાન પુરોહિતોએ પોતા કોઇની પાસેથી ગ્રહણ કરવી નહિ અને કોઇ મનુષ્યને આપવી પણ નહિ (કારણકે તેમાંથી હિંસા ઉત્પન્ન થાયછે) ૧

દયાળુ અનેક પાપથી અટકે

ઉપજાતિ

અનર્થદૃષ્ટાદિરર્તિ મજન્તસ્ત્યજન્ત્યપ્યાનમિહાર્ત્તરીદ્રમ્ ।

પાપોપદેશઃ વહુર્હિંસદાન, નિત્ય પ્રમાદાચરણ પ્રતુદ્ધાઃ ॥ ૨ ॥

નરવર્મચરિત્ર

નિર્અર્થક દૃષ્ટી (બીજાને વૃથા પીડવાથી) જેઓ નિવૃત્ત થયા છે એટલે દર રહ્યા છે એવા વિદ્વાન પુરોહિતો આ લોકમાં આર્તરાદ નામના કુસ્મિત ધ્યાનનો અને ઘણું હિંસાચુકત દાનનો તથા પાપના ઉપદેશનો તેમ પ્રમાદ ચુક્ત એવા આચરણનો હુમેશા ત્યાગ કરછે ૨

હાથ લાબા ને જીભ ટૂકી તેનું કારણ બતાવેછે

એક કવિએ કહ્યું છે કે, ઇન્દ્ર (કુદ તે) આપણને હાથ બે આપ્યા અને તે પણ જીભ લાંબા બનાવના પગ બે આપ્યા ને તે પણ ધણા મોટા બનાવ્યા કાન બે આપ્યા, આંખો બે આપી નસકોળ બે આપ્યા અને જીભ એક જ ને તે પણ ટૂકી કેમ બનાવી? આ જીભ ગલીર અને રડુસ્યનો પ્રભ છે માણુમના કામોઉપરથી તેની ઇન્દ્રનું અનુમાન થાયછે

x

x

x

x

લાલ મેળવવામાટે માણુમ સહેલાઈથી જમે ત્યા જઈ શકે તેમાટે તેને મોટા ને મજબૂત પગ આપવામા આ થા છે માણુસ પોતાની ઇન્દ્ર

સામાયિકથી યતા કાયદા.

આર્યા (૧ થી ૩)

સમાય કુળતો સમભાર સાવઓઘડી અદુગમ્ ।

આઝસુરેસુવન્ગઈ ઇતિઅમિત્તાહ પલિઆઈમ્ ॥ ૧ ॥

સામાયિક કરતી વખતે એ ઘડીસુધી સમભારના રહેવાથી દેવતાઓનું આયુષ્ય બાધે તેને નીચળા શ્લોકમાં ગણુ બધા પ્રમાણે ૫ થોપમ કહે છે ૧

વાળવર્ડ કોડીઓ લક્ષાગુણસદ્ધિ સદસપણવીસ ।

નવસયપણવીસાપે સતિદ્વાઅડમાગપલિઅરસ ॥ ૨ ॥

ગણુ કહે છે, ઓગણમાંડ લાખ, પચીસ હજાર નવસે પચીસ ૫-થોપમ, તથા તે હપર એક ૫ થોપમના આઠ ભાગ કરીએ તેવા ત્રણ ભાગહપર એટલું આયુષ્ય દેવતાનું બાધે છે ૨

સત્તદ્ધતરિ સતસયા સતદ્ધતરિસહસ લ્લકોડીઓ ।

સગવીસ કોડીસયા નવમાગા સત્તપણિઅસ્સ ॥ ૩ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલા

એક નવસે નવાવીસ લાખ સત્તપણેર હજાર સાતે ને શીતેર ૫-થોપમ તથા એક ૫-થોપમના નવ ભાગમાંથી સાત ભાગ એટલું (દેવતાઓનું) આયુષ્ય બાધે છે ૩

નવમુ સામાયિક પ્રત

ઉપજાતિ (૪-૫)

સાવચર્મમતિપેધનેન, ધનોદ્ધયત્તવિગ્નસીતૈ ।

અન્તર્મુદ્ધત પરિપાલ્યતે યત્ સામાયિકાગ્નય નયમ પ્રત તત્ ॥ ૪ ॥

પાપ કર્મને અન્કાવીને મનેહર દષ્ટવના ધ્યાનમાં કાયગીન (તત્પર) એવા આવકેએ છે ૬ થી માત્ર અન્ત કરણનું જે પરિપાલન કરાય છે અર્થાત્ મનનો નિરાધ કતાય છે તે નવમુ સામાયિક નામનું પ્રત છે ૪.

સમતાવ્રતનો પ્રભાવ

ધ્યાન્ત ટ્રિનેશોઽરિગણ જિગીર્ણ્યતિ' પ્રમાદ કુનય વિવેચી ।

હન્તિ શ્વનેનૈવ તથા કુકર્મજાલ કરાલ સમતા હિનાસ્તિ ॥ ૫ ॥

નરવર્મચરિત્ર

કથં અન્ધકારનો વીન્ધુરૂપ ગત્રુના મમકુનો, યતિવર્થ પ્રમાદનો, વિવેકી
પુરૂષ અવિનયનો, કષણમાત્ર ગળથી જન્મ નાશ કરેડે, તેમ અન્ત કલ્પ (મન)
ની સમતા (માયાચિક્રત) લાયકર એવા કુકર્મોના મમકુનો નાશ કરેડે ૫
આ પ્રમાણે સમતા ણતાવી માયાચિક્રત અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવેડે

—❧— દેશાવકાશિકત્રય-અધિકાર. ❧—

૧૭૭૬
સામાયિક શુદ્ધ થયા વિના દેશાવકાશિકત્રય ટકી ગયું નથી તેથી
દેશાવકાશિક નામનું ગ્રાન્થનું આ દશમું વ્રત છે તેમા નિગ-
તની વ્યાવહારિક ક્રિયાઓમા ઓછું ઓછું સત શ્રાવકોએ કરતા ગ્રંથે
તેમા આ વ્રતનો ઉદ્દેશ છે—કારણ, લોકા—મોહને પાંચે પગે દેશબ્રમણમા
જેમ જેમ માણસ આગળ વધેડે તેમ તેમ આશા અને અમતોષને લીધે તેમા
વધારે વધારે સાનો જાયડે માટે એ જાળનાથી પુલાને અને નતોપધી
પોતાના વર્તવ્યમા પગથરા નેવાને આ વ્રત જરૂરુ છે

શ્રદ્ધાણુ શ્રાવકોનુ નિત્ય નિયમિત થતુ દશમુ

દેશાવકાશિક નામનુ વ્રત

ઉપજાતિ.

યાગ્યવ્રત તદ્ ગમનપ્રમાણં, સક્ષિપ્યતે પ્રત્યહયેવ યન્યે ।

વ્રતાનિ યદ્વા સકલ્યાનિ દેશાવકાશિકાખ્ય દશમ વ્રત તત્ ॥ ૧ ॥

નરવર્મચરિત્ર.

સામાયિકવી થના રૂપદા

આર્યા (૧ થી ૩).

સમાદ્ય કુળનો સમભાવ સારઓઘડી અદુગમ્ ।

આડસુરેસુવન્નરૂપે રૂપિતમિત્તાહ પલિઆદમ્ ॥ ૧ ॥

સામાયિક કરતી વખતે જે ઘડીસુધી સમભાવના રહેવાથી દેવતાઓનું આયુધ્ય બાધે તેને નીચળા સ્થોકમા ગણ્યા પ્રમાણે ૫ યોપમ કહેછે ૧

વાળવર્ડ કોડીઓ લકાગુણસઢિ સહસ્તપણવીસ ।

નરમયપણવાંસાયે સતિહાજડભાગપલિઅરસ ॥ ૨ ॥

બધુ કદોડ, ઓગતુમાં લાખ, પચીસ હજાર નવસે પચીસ ૫ યોપમ, તથા તે ઉપર એક ૫ યોપમના આગ લાગ કરીએ તેવા ત્રણ આગઉપર ઓગતું આયુધ્ય દેવતાનું બાધે ૨

સત્તહતરિ સતસયા સતહતરિસહસ લ્લકોડીઓ ।

સગવીસ કોડીસયા નવભાગા સત્તપલિઅમ્સ ॥ ૩ ॥

સૂક્તિસુક્તાવલી

ઓ ૧ કદોડ સત્તાવીસ લાખ સત્તેતર હજાર સાતે ને શીતેર પચીસ તથા એક ૫ યોપમના નવ લાગમાંથી સાત લાગ જેટલું (દેવતાઓનું) આયુધ્ય બાધે ૩

નવમુ સામાયિક વ્રત

વપજાતિ (૪-૫)

સાવયર્થમયતિપધનેન, મનોહર્યાનવિજ્ઞાનશીલે ।

અન્તર્મુર્ત પરિપાલ્યતે યત્, સામાયિકાગ્ય નવમ વ્રતં તત્ ॥ ૪ ॥

પાપ કર્મોન અતીતે મનોહર દક્ષવના ધ્યાનમા કાયરીન (તત્પર) એવા સવકોએ તે દેવી માત્ર અન્ત કરણનું જે પરિપાલન કરાયછે અર્થાત મનનો નિરોધ કરાયછે તે નવમુ સામાયિક નામનું વ્રત છે ૪.

સમતાવ્રતનો પ્રમાન

ત્વાન્ત દિનેશોઽરિગણ જિગીર્ણ્યતિઃ પ્રમાદ કુનય વિવેચી ।

હન્તિ ક્ષણેનૈવ તયા કુરુમંજાલ કરાલ સમતા હિનાસ્તિ ॥ ૫ ॥

નરવર્મચરિત્ર

મથ અન્ધકારનો વીરપુરુષ નાનુના મમડુને, યતિ-ર્થ પ્રમાદનો, વિવેકી પુરુષ અવિનયનો, ક્ષણમાત્ર જાળથી જેમ નાગ કચેડે, તેમ અન્ત કરણ (મન) ની સમતા (સમાયિકવ્રત) લાયક એવા કુકર્મોના સમડુનો નાશ કરે છે ૫ આ પ્રમાણે સમતા જતાની આમાયિકવ્રત અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવે છે

→॥ દેશાવકાશિકવ્રત-અધિકાર. ॥←

સામાયિક શુદ્ધ થયા વિના દેશાવકાશિકવ્રત ટકી શકતું નથી તેથી દેશાવકાશિક નામનું શ્રાવણનું આ દશમું વ્રત છે તેમા નિર-તરની વ્યાવહારિક ક્રિયાઓમા જોણુ જોણુ સત શ્રાવણે કરતા રહેવું તેવો આ વ્રતનો ઉદ્દેશ છે—કારણે લોભ—મોહને પડે પડી દેરાબ્રમણમા જેમ જેમ માણુમા જાળ વધે તેમ તેમ આશા અને અસતોષને લીધે તેમા વધારે વધારે દુસાતો જાય છે માટે એ જાળમાથી દૂરવાને અને સતોષથી પોતાના ઈર્ષ્યામા પરાયણ રહેવાને આ વ્રત જરૂરનું છે

શ્રદ્ધાણુ શ્રાવણેનુ નિત્ય નિયમિત થતુ દશમુ

દેશાવકાશિક નામનુ વ્રત

ઉપજાતિ.

યન્નિવ્રત તદ્ ગમતપ્રમાણં, સક્ષિપ્તે પ્રત્યહમંવ વન્યે ।

વ્રતાનિ યદ્વા સકલાનિ દેશાવકાશિકાન્ય દશમ વ્રત ત્ન્ ॥ ૧ ॥

ચિત્તવાળા શ્રાવકો જે મતનુ ગ્રહણ કરેછે તેને અગિયારમું પાપધ નામનું મત કહેવામા આવેછે ૧, ૨

આ પ્રમાણે સ્વરૂપ અને કૃણ કહી આ પાપધ અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવેછે

અતિથિસંવિભાગ-અધિકાર.

પૌષા કયા પત્રી અતિથિનો સત્કાર કરવો એ ખાસ લલામણ છે તેથી શ્રદ્ધાળુ શ્રાવકોએ પોતાના લોન્નાદિની તૈયાર વસ્તુઓમાથી અતિથિ-સત્કાર કરવોજ જોઈએ, તેમા ઉત્તમ પાત્રાદિની પ્રાપ્તિ થવી તો જો કે અશક્ય માય છે, તોપણ તે વિષયઉપર સત્ શ્રાવકોનું લક્ષ જે થવા સારૂ આ અધિકાર લખાયછે

“અતિથિસંવિભાગ” નામનું આરમુ મત.

ઉપજાતિ (૧ થી ૩).

યદ્દ્યુક્તપાનાસનવસ્ત્રપાત્રમૈપજ્યશય્યાવસાતિપ્રદાનમ્ ।

મુદાતિથિભ્યોઽતિથિસંવિભાગ, પ્રાદુર્ગત દ્વાદશમેતગર્યાઃ ॥ ૧ ॥

જે ભોજન (અન્નાદિ), પાન (દ્રવ્ય વિગેરે) આસન, વસ્ત્રો, પાત્રો, આ પથો, શય્યા, સ્થાન વિગેરે યદ્યર્થોનું દાન, આનદથી અતિથિ એવા સાધુઓ તથા આધ્વીઓને માટે આપવું આ શ્રાવકોનું “અતિથિસંવિભાગ” નામનું આરમુ મત આર્થ મહાત્માઓએ કહ્યું છે ૧

સત્પાત્ર અતિથિનું સ્વરૂપ કહેછે.

શત્રૌ ચ મિત્રે ચ સમસ્વમાય, જ્ઞાનાદિરત્રયસારક યત્ ।

તદ્વત્ર પાત્ર મવદન્તિ વિજ્ઞાસ્તસૈ પ્રદત્ત શિવશર્મદાયિ ॥ ૨ ॥

જે ગતુમા તથા મિત્રમા સમાન સ્વભાવવાળો સાધુ હોય અને જે જ્ઞાન વગેરે ત્રણ રત્નોને મિદ્ધ કરનાર હોય, તેવા સત સાધુને વિદ્વાન પુરૂષો આ

લોકમાં સરપાત્ર કહેહે અને જો તેવા અતિથિને માટે અન્નાદિ આપવામાં આવ્યું હોય તો તે આવોક, પરોક્ષ જાહેરમાં કયાણરૂપ થાય છે ૨

સપાત્ર, ઉત્તમવત્તા અને શુભ વસ્તુનું દાન આ તથા
વસ્તુઓ એમ ત્રણી દુર્લભ છે

પાત્ર પ્રદાતા શુભવસ્તુલાભો, મહેત્રિવેણ્યાઃ શુભસત્તમસ્તત્ ।

શ્રીચન્દનાશ્રીધનસાર્યવાશ્રીશાલિમદ્રોપમયેષ્ટસિદ્ધિઃ ॥ ૩ ॥

નરવર્મચરિત્ર

સપાત્ર (અતિથિ), ઉત્તમ પ્રકારનો ચઢાણ દાતા અને શુભ વસ્તુનું દાન તે આ તથા-ત્રિવેણીનો શુભ મગમ થાય તો શ્રીચ દનાગ્રાહ (ચંદનગાવા), શ્રીધનસાર્યવાહ અને શ્રીશાલિમદ્ર કે ૬ ॥ માફક દાન કાર્યની સિદ્ધિ થઈ જાય છે તે તે આખ્યાયિકાઓ પૈકી પરાથી જાણી ગેવી

પાત્રની ઠેકઠીક ચાલુ વસ્તુઓનું પાત્રને દાન આપવાથી ઉત્તમ દાન લાભ મેળવી શકાય છે એ બાબતની આ અતિથિસંપ્રતિભાન અધિકાર પૂર્ણ કરવામાં આવે છે

સયમ-અધિકાર

અતિથિને સતોઆવિના સયમ ટકી શકેનો નથી તેથી સયમ કે જેના ઉપર ૧૭ લેહ ચારિત્રવર્ણનના અધિકારમાં કહેવામાં આવ્યા છે તે સયમ મને લિન લિન ધર્મના પુસ્તકોમાં અનેક રીતે વર્ણવેલા છે* તે બાબતઉપર સુત્ર જનસમાજનું ચિત્ત ખેંચના આ અધિકાર ગરૂ કરાય છે

મયમના લિન લિન પ્રકારો

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૧)

અર્હિસા સત્યમસ્તેય, વ્રત્તચર્ય મુસયમ ।

મયમાસમધુત્યાગો, રાત્રિમોજનવર્જનમ્ ॥ ૧ ॥

* માટે આ અધિકારના નોંધો પુ. ૧૭૫૬ થીજ નોંધામાં આવ્યા છે જેથી તેઓ પણ સયમ કેને કહે છે તે માટે આ

ઢોઇ પ્રાણીની હિંસા ન કરવી, મત્ય લાપણુ કરવું, ચોરી ન કરવી, ધ્વ
હાયર્યનું પાલન કરવું, ઇન્દ્રિયોને નિયમમા રાખવી, મદિરા, માસ અને મધનો
ત્યાગ કરવો તથા રાત્રિવખતે લોજન ન કરવું ૧

સયમવૃક્ષનાં આઠ પુષ્પો કહેછે.

અહિંસા પ્રથમ પુષ્પ, પુષ્પમિન્દ્રિયનિગ્રહઃ ।

સર્વભૂતદયા પુષ્પ, ક્ષમા પુષ્પ વિશેષતઃ ॥ ૨ ॥

ધ્યાન પુષ્પ તપઃ પુષ્પ, જ્ઞાન પુષ્પ તુ સત્તમમ્ ।

સત્યમેવાયમ પુષ્પ, તેન તુલ્યન્તિ દેવતાઃ ॥ ૩ ॥

એતે કસ્યાપિ

અહિંસા પ્રથમ પુષ્પ છે, ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ એ બીજુ પુષ્પ છે, મધ
ભતપ્રાણીઉપર દયા ગાખવી એ ત્રીજુ પુષ્પ છે, ક્ષમા રાખવી તે ચોથુ
પુષ્પ છે, ઇષ્ટદેવનું ધ્યાન એ પાચમુ પુષ્પ છે, તપ એ છઠ્ઠુ પુષ્પ છે,
જ્ઞાન માતમુ પુષ્પ છે અને સત્ય એ આઠમુ પુષ્પ છે તે પુષ્પમગ્ધુના
અર્ધણુથી દેવતાઓ પ્રસન્ન થાયછે ૨, ૩

દશ પ્રકારના યમો

આનૃશસ્ય ક્ષમા સત્યમહિંસા દમ આર્જયમ્ ।

મીતિઃ પ્રસાદો માધુર્ય, માર્દવ ચ યમા દશ ॥ ૪ ॥

નિર્દયપણું ન રાખવું, ક્ષમા ગાખવી, સત્ય લાપણુ કરવું, ઢોઇ પણ પ્રાણીની
હિંસા ન કરવી, ઇન્દ્રિયોને નિયમમા રાખવી, સરલતા રાખવી, ઇષ્ટદેવઉપર
પ્રેમ રાખવો, મન પ્રસન્ન રાખવું, મધુરતા અને મૃદુપણુ (માનરહિતપણું)
આમ દશ પ્રકારના યમ છે ૪

મોક્ષના ચાર પ્રતિહાર.

મોક્ષદ્વારમતીહારાશ્ચત્વારઃ પરિકીર્તિતાઃ ।

શમો વિવેકઃ સન્તોષશ્ચતુર્થઃ સાધુસંજ્ઞમઃ ॥ ૫ ॥

મોક્ષના દરવાજાના ચાર પ્રતીકારો કહેલા છે તે કયા? શમ (મનોનિગ્રહ),
વિવેક, મતોષ અને સાધુપુ યોનો સમાગમ, એટલે બા ચાર દરવાજો મોક્ષદ્વારને
ખોલી આપેછે ૫

મયમની દૃઢતા કરવાસારૂં સસારનું મિથ્યાત્વ.

અર્હક એવ ત્વદ્ભાવો, મદ્ભાવોઽર્હક એવ ચ ।

અનુભૂતોઽપ્યસદ્ભૂત, સ્વપ્ન સ્વમરણ યથા ॥ ૬ ॥

એક શુરૂં પોતાના શિષ્યને ઉત્તરીને કહેછે કે, તારો ભાવ (રહેવાખડ) અસત્ય છે તેમ મારો ભાવ (રહેવાખડ) પણ અસત્ય છે ત્યાં શિષ્ય પ્રશ્ન કહેછે કે આ મહારો તમારો ભાવ પ્રત્યક્ષ અનુભવાય છે છતાં અસત્ય કેમ? તેના જવાબમાં શુરૂં જણાવે છે કે, તું, તારૂં, મારૂં વગેરે મસાર અનુભવાય છે તોપણ તે મિથ્યા છે ત્યાં દૃષ્ટાન્ત આપે છે કે—જેમ સ્વપ્નામાં પોતાનું મસ્તક ઉઠાઇ જાય છે અને મરણ થયું એમ સ્વપ્નાના નાદથી અનુભવાય છે છતાં ખોટું છે એમ અત્ર મમજી લેવું ૬

કર્મથી બંધન ન થવું જોઇએ અને જ્ઞાનથી

મુક્તિ થવી જોઇએ

તત્કર્મ યત્ન યથાચ, સા વિગ્રા યા વિમુક્તયે ।

જાયાસાધાપર કર્મ, વિગ્રાન્યા શિલ્પનૈદુગ્ધન્ ॥ ૭ ॥

જે કર્મ જીવનું બંધન નથી કરતું તે કર્મ અને જે મોક્ષમાટે છે તે અર્થાત મોક્ષમુખને આપે છે તે વિદ્યા (જ્ઞાન) આથી બીજું જે કર્મ તે કેવળ પરિશ્રમમાટે છે અને મોક્ષપ્રદ વિદ્યાથી બીજું જે વિદ્યા (જ્ઞાન) તે કદીયા વગેરેના કાર્યના નિપુણપણા જેવું છે અર્થાત પશ્ચિમામે નદ સ્થિતિવાળું હોવાથી નિપુણ છે ૭

મતાતરથી યમની વ્યાખ્યા.

અર્હિસા સત્યમસ્તેય, ત્રલ્લચર્યપરિગ્રહ. ।

શૃણાનિષ્ઠપરા ચિન્તા, યમ એવ પ્રવીક્ષિતઃ ॥ ૮ ॥

પ્રાણી માનની હિંમા ન કરવી, મત્ય ભાષણ કરવું, ચોરી ન કરવી, બ્રહ્મચર્યનું ગ્રહણ કરવું, ઇષ્ટ (ઇચ્છેલું), અનિષ્ટ (ન ઇચ્છેલું) સુખદુઃખ તેથી ભિન્ન પ્રકારનું ચિન્તન કરવું અર્થાત આત્માનિક સુખદુઃખમાં આસક્તિ ન થવું, તેને યમ કહેવ છે ૮

તપનું સ્વરૂપ

અર્હિસા સત્યવચનમાનસસ્ય દયો ઘૃણા ।

પ્રતત્તપો વિદુર્ધોરા, ન શરીરસ્ય શોષણમ્ ॥ ૯ ॥

શાન્તપરપદ્ધતિ.

પ્રાણી માત્રની હિમા ન કરવી, મલ વચન બોલવું, દૂરપાર્શ્વ ન રાખવું, ઇન્દ્રિયોને નિયમમા રાખવી અને મર્વઉપર દયા રાખવી આ કાર્યને ધીર પુરુષો તપ કહે છે (બહે છે) પરંતુ કેવળ ગીગ્ના શોષણને તપ કહેતા નથી ૯

કર્મ, વિદ્યા, ચમ વિગેરે સમજાવી આ મયમ અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવે છે

→॥ નિયમફલ-અધિકાર. ॥←

નિયમમા નિયમની અપેક્ષા હોવાથી “નિયમકલાધિકારમા” નિયમન સ્વરૂપ તથા તેનું ફળ તથા તેમા શ્રીમદ્વાપીરસ્વામીનું મહા બિશ્વ નામનું મહા કટિનં વ્રત જણાવવામા આવ્યું છે, તે માધુષ્યેને અક્ષરશ મનનીય છે

સાત પ્રકારનો નિયમ.

અનુષ્ટુપ્ (૧-૨).

સ્વાધ્યાયશૌચસન્તોષા, દેવતારાધન તપઃ ।

વૈરાગ્ય ચ જનાસક્તો, નિયમોઽપ્યેષ ઉચ્યતે ॥ ૧ ॥

શાર્ફધરપદ્ધતિ.

અભ્યાસ કરવા યોગ્ય શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ, ગાય (પવિત્રતા), સતોષ, દેવતાઓનું આરાધન, તપ, વૈરાગ્ય અને મનુષ્યોનો સગ ન સંબંધો તે, આ નિયમ કહેવાય છે ૧

સ્વરૂપ નિયમથી મહાન્ લાભ.

સ્તોકોઽપિ નિયમો યેન, પાલિતઃ પુણ્યકાક્ષિણા ।

ઈત્ર પ્રાપ્યતે તેન, ફલ શ્રીવદ્ધૂલવત્ ॥ ૨ ॥

પુણ્યક્રમની ઇચ્છાવાળા જે પુરુષો થોડા પણ નિયમ પાળ્યો હોય તેને આલોકમાન પ્રાય શ્રીવક્યવત્ની માફક ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે વક્યવત્ની ઠથા અન્ય પુસ્તકોથી જાણી લેવી. ૨

સપૂર્ણ નિયમ પાલન કરનારને ઉત્તમ ક'ળ

આર્યા (૩ થો ૬)

ય પાલયન્તિ નિયમાન્, પરિપૂર્ણાન્ રૂપસેનનૃપતિરિય ।
તે મુસ્તલક્ષ્મીભાજ', પન્ને પન્ને સ્યુર્જનશ્લાઘ્યા ॥ ૩ ॥

રૂપસેનચરિત્ર

૪ શ્રાવકો - પસન નામના રાજાની માઠ પશ્વિપૂણ્ય એવા નિયમોનું પાલન કરેછે તે લોકો મુખ તથા લક્ષ્મી (ધન) ને ભોગવવાવાળા તથા મનુષ્યોમા પ્રદેશને પાત્ર પગલે પગલે થાયછે રૂપસેન નામની યાર્તા પર પગથી જાળી લેવી ૩

ગઠસહિય પચ્ચખાણુનુ નિયમ

જે નિચમપમત્તા, ગર્ઠિ વધતિ ગર્ઠિ સહિઅમિ ।
મમ્માપવગ્ગસુરક, તેર્ઠિ નિરદ્ધ સગર્ઠિમિ ॥ ૪ ॥

જે માણી હુમેશા આવધાન થકેને ગઠસહિ પચ્ચખાણુ કઠી ગાઠ વાધેછે તે માણી દેવલોક તથા મોક્ષના મુખને પોતાના કપડાના છેડાની ગાઠમા બાધેછે ૪

તથા—

મણિઉળ નમુજ્જાર, નિચ વિમ્હરણરજિઆ ઘણા ।
પારતિ ગર્ઠિસહિઅ, ગર્ઠિ સહ કમ્મગર્ઠિર્ઠિ ॥ ૫ ॥

હુમેશા કઠી પણ જુ યાવિના જે પવિત્ર પુરુષો નવકાળ મહુમત્ર લાણીને ગઠસહિ પચ્ચખાણુને બાળેછે તે વાસ્તવિકરીતે તમ ગાઠનહિત પોતાના કમોની ગાઠોને પાર કરેછે અર્થાત તે જન જર્મથચિને લેલી પેઢી પાર પડેલેછે ૫

વળી—

મસાસી યજ્જરઓ, જ્ઞેણ ચેવ ગર્ઠિસહિણ ।
મોહતતતુવાઓ, મુસાહુવાઓ મુરોજાનો ॥ ૬ ॥

સૂત્તિમુક્તાવલી

માસ ખાનાર, દારૂ પીનાર, પણ એકજ ગઠમહિ પચ્ચખાણ કરવાથી લયો એવો જે તતુવાય (કપડા વણનાર) તે જયકીર્તિ મેળવી અને દેવ તાનો લવ પામ્યો. ૬

શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનનું “મહાલિગ્રહ” નામનું વ્રત

શાર્દૂલવિકીરિત (૭ થી ૧૦).

પૃથ્વીનાથમૃતા મુજિપ્યચરિતા જહીરિતા મુખિંડતા,

નૃત્તમામા રદતી વિધાય પદયોરન્તર્ગતા દેહલીમ્ ।

હુલ્મમાપાન્મહરદ્યવ્યપગમે મે નૃપ્કોણસ્થિતાન,

દત્રાત્પારણક તદા મગવતઃ સોડ્ય મહામિગ્રહઃ ॥ ૭ ॥

એક શ્રીચન્દનખાલા કરીને નળની પુત્રી હતી, તે સજનું રાજ્ય દુસ્ત્ર નાએ લઇ તેને મારી નાખ્યો, તે વખતે તેની આ ચન્દનખાલા નામની પુત્રી એકલી લાગી હતી તેને એક વાણીઆએ આશ્રય આપ્યો, તેને ત્યા રહેવા લાગી તેવામા એક દિવસ તે વાણીઆે કામ પ્રમગે પોતાને ગામથી બીજે ગામ ગયો પછવાડેથી વાણીઆની દુશીલા સ્ત્રીએ આ સજકન્યાને દામીનું કાર્ય સોંપ્યું એટલેથી સતોષ ન માની, તેના પગમા બેડી નાખી તથા તેનું માથું મુડી નાખ્યું આમ કરવાનું કારણ એ હતું કે એક દિવસ તે છોકરીના માથાના વાળ હેઠા ખડતા હોવાથી તેના ધણીએ હાથમા લઇ તે છોકરીના માથાઉપર સમા કરીને બાધ્યા આથી તે વાણીઆની સ્ત્રીએ જોયું તેથી તેણીના મનમા શંકા થઇ કે રખેને આ વાણીઆે મને કાઢી મૂકી આ છોકરીને પરણે । તેથી આ છોકરીને દુઃખ આપવાનો વખત ચોક્કસ હતી ત્યા આ વખત ઉપર કદાચ મુશ્કેલ તે વાણીઆની ગેરહાજરીમા આવી ગયો ત્યારે તે ચન્દનખાલાને એક અધારી કોટડીમા પૂરી મૂકી અને આમ ત્રણ દિવસો નિરાહારમા આસ્થા ગયા ત્યારે તે ચન્દનખાલા જૂળથી દુઃખગી થઇ ત્યા ત્રીજે દિવસે પરગામથી તે વાણીઆે આવ્યો, તેણે આ છોકરીને અધારી કોટડીમાથી બહાર કાઢી અને તેના હાથમા ખાવામાટે અડદના બકુલા એક મુપડાના ખૂણામા નાખી આપ્યા અને છોકરીને ડેલીમા ઉભુ રહેવાનું કહી તે બેડી તોડાવવા સાડા હુવારને બોલાવવા ગયો દરમ્યાન તે છોકરી ડેલીના ઉત્તરને બે પગવચ્ચે ગાંબી ઉભી ઉભી વિચાર કરવા લાગી કે આજ બપોર થઇ ગયા છે આવે વખતે જો કેઇ મહાત્મા વીતરાગ અતિથિ પ્રાપ્ત થાય તો આ મુપડાના ખૂણામા રહેવ અડદના બકુલા તેને આપુ તેટલામા ત્યા મહાવીરસ્વામી પધાર્યા તેને જોઇ આ છોકરી બકુલાની લિલા તેઓને આપવા લાગી પરંતુ

ત્યા ભગવાનને વિચાર થયો કે મને લિક્ષા આપવાના અભિશ્વરુમા એક રૂદ્ર નની ખામી છે તેથી લિક્ષા લીધા સિવાય આવી નીચ્છ્યા, આદે તે દોકરી રૂદ્રન કરના લાગી ઠે હા મને ધિક્કાર છે! કે અવા અતિથિ મારા હાથની લિક્ષા લીધા સિવાય આ યા જાયછે, તે શ્રીભગવાનના જોવામા આવ્યું તેથી પાદ્ય કરી તેની લિક્ષાનો સ્વીકાર કર્યો તે વખતે તેની બેઠીયો જાજર રૂપે શાસન દેવે કરી વિગેરે પચદિવ્ય પ્રકટ થયા તે કન્યાએ પારણામાટે આપેલ બકુવાનો સ્વીકાર કરી તેનું લોજન કરી છ માસસુધી સજ્જતા આહાર ન મળવાથી જ મત આગુ હતું તે પૂણ કર્યું તે આ શ્રીભગવાનનો "મહાલિશ્વરુ" નામના મતનો યોગ જાણવો

શ્લોકનો શબ્દાર્થ

રાજાની પુત્રી દામીના કાર્યન કરવાવાળી, જે પગમા બેઠીવાળી, મસ્તકમા જનું મુકન થયું છે એવી ત્રણી રૂપળ થયેલી અને જે પગવચ્ચે ઉપર રાખીને ઉભેલી અને હાથમા પાત્ર રાખી તેમા ગ્હેવ અડદના બકુલાવાળી, રૂદ્રન કરતી જાણેરને વખતે સુપડના જૂથામા નેવ તે અડદના બકુલા રૂપી પારણુ આપે તે આ શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનનું મહાલિશ્વરુ નામનું મહા કઠિન મત છે ૭

પ્રતિક્રમણનિયમપાલનનું ફળ.

સાવત્ર દલયત્યલ પ્રયયસે સમ્યક્ચશુદ્ધિ પરા,
 નીચૈર્ગોત્રમધસ્કરોતિ કુયશદિગ્ધ પિષત્તે સળાત્ ।
 સદ્ધ્યાન ધિનુતે નિકૃન્તાતિ તત તૃણાલ્તામણ્દપ,
 વશ્ય સિદ્ધિમુખ કરોતિ મલિનામાવશ્યક નિર્મિતમ્ ॥ ૮ ॥

સૂત્તિમુક્તાવલી

જો મસાગી મનુષ્યોએ આ આવશ્યક (પ્રતિક્રમણના નિયમો) નું પરિપાલન જરૂર કર્યું હોય તો તે જીવોના પૂર્ણ રીતે પાપકર્મોને ઢળી નાખેછે, સમ્યક્ત્વ દર્શનની ઉત્તમ શુદ્ધિને પ્રકટ કરેછે, નીચ જોત્ર નામના કર્મના નાશ કરેછે, શબ્દમાત્રમા કુટીરિતિના ઝિદ્દને બંધ કરી આપેછે અને સુન્દર ઇષ્ટ દેવના ધ્યાનને સિદ્ધ કરી આપેછે, વિસ્તાર પામેવા તૃણાદિથી લતાના મડપને કાપી નાખેછે અને સિદ્ધિઓ તથા સુખને આધીન કરી આપેછે અર્થાત્ ઉપર્યુક્ત તમામ ફળો નિયમોના પાલનમા સમાયેલા છે-એવો ભાવ છે ૮.

નાના નિયમથી પણ કોઈ વખતે મહાનુ રૂળ પ્રાપ્ત થાયછે.

દાલ્પાં વીક્ષ્ય તતોઽદ્વિ સદ્ગુરુસ્ત્રાદેતદ્દૃશીત વ્રત,

વ્રત્તી લેકદિને ગતઃ સ સ્વલુ મૃદુત્વન્યા વણિક્ષ પૃષ્ઠઃ ।

દ્રવ્ય તત્ર હિ નિર્ગત યદિ વણિક્ષ્ટદ્વેત્યવગદૂરત-

સ્ત્વ મા યાદિ એવદિ યેઽપિ સકલ લાલ્લાલયે તદ્ગતઃ ॥ ૯ ॥

દૃષ્ટાન્નશતક રત્નકોપ-માગ પદ્મમ,

કેાઈએક નગરમા શુરૂ આઁયા ત્યારે ઘણા લોકોએ પચ્ચખાણુ (નિયમ) લીધા તેમા એક વાણીએ એવો નિયમ લીધો, કે હું આ જામના રહેવાની કુભારના માથાની ટાલ (માથાઉપરનો કાધ) ભેંધ લોજન કરીશ, પંડી તે નિત્ય કુભારની ટાલ ભેંધ લોજન કરે, એમ કરતા એક દિવસ કુભાર માટી લેવાસાડૂ ધૂળની ખાણે ગયો હતો પાછળ વાણીઓ કુભારને ઘેર આંચો, તેને ઘેરથી મમાચાર મળ્યા કે કુભાર ધૂળની ખાણે ગયો છે તે વારે વાણીઓ પણ ત્યાં ખાણે ગયો તે મમયે ત્યાં કુભારને માટી ખોદતા ધનનેા ચડૂ મળ્યો એ અવમરે વાણીએ પણ કુભારની ટાલ દીડી ત્યારે વાણીઓ કહેવા લાગ્યો કે “દીડી રે દીડી” એમ બોલતો પાછો વળ્યો તે માલગી કુભારે જાણ્યું, કે આ દ્રવ્યની વાત વાણીએ જાણી તેથી કુભાર ઉભો થઈને વાણીઆને સાદ કરવા લાગ્યો, કે નહિ જા, રે નહિ જા, એમ કહેતો વાણી આની કેટે દોડ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે અર્ધ નાણું માત્ર ને અધ નાણું તારૂં એ વાત જાણી વાણીઓ પાછો વળી અર્ધ નાણું લઈ ઘેર આંચો ૯

માટે કોઈ પણ નિયમ લેવો તે લાભકારક છે કહ્યું છે, કે—

યોઽપિ સોઽપિ ધ્રુવ ગ્રાહ્યો, નિયમ પુણ્યકાક્ષિણા ।

સ્વરૂપોપ્યનરૂપલાભાય, યથા સ્વસ્વાટ્પદ્યક ॥ ૧ ॥

એટલે પુણ્યની આકાક્ષાવાળા મનુષ્યે કઈ પણ નિયમ ગ્રહણ કરવો કારણકે સ્વરૂપ નિયમ લીધો હોય તોપણ ટાલીયા કુભારને જોવાનો નિયમ લેનાર વાણીઆની માફક તે નિયમ લેનારને કદી મોહોટો લાભ મળેછે

તથા—

ક્રોધઃ સ્યાન્નદિ સત્પૃષ્ઠકપદ દેય દૃશીત વ્રત,

ગેહે મુરિદિનાત્સમાગતવરઃ શય્યા સ્વપુનશ્ચિયૌ ।

મુસૌ વીક્ષ્ય વધાય પૃષ્ઠચલિતં પુનસ્તદા મોધિતો,

માતર્વક્તિ હિ સોઽપિ હન્તિ વચન શ્રુતા મથાન્તોઽભવત્ ॥૧૦॥

વક્યુએ શુર પાસેથી એવું મન લીધું કે જ્યારે કોઈની ઉપર ક્રોધ ઉપજે, ત્યારે ૮-સાત પગલાં પાછા ભરીને પછી સામા માણસને પ્રદુર કરવો એવો નિયમ લઈને પરદેશ ગયો. પછી ઘણી દિવસે યેઠ આવ્યો. તે વખત પોતાની સ્ત્રી અને પુત્ર એ બેઉ એક રાખ્યામાં મુતા હતા તેને નેહ ક્રોધ ચડ્યો, ત્યારે ખૂબ કાઠીન મારવા આવ્યો. તેટલામાં પચ્ચખાણુ લીધેલું માંભંગી આવ્યું. પછી તરતજ સાત પગલાં પાછો વળ્યો કે છેકરો મા મા એમ કહેતો જાગ્યો અને કહેવા લાગ્યો, કે હે માતાશ! મને આ પુત્ર મારવા આવેલો, તે લાભની વક્યુએને ક્રોધ ઉપશાત થઈ ગયો અને કહેવા લાગ્યો, કે અરે મેં સ્ત્રી પુત્રને માર્યા હોત તો કેટલું પાપ લાગત? અને પચ્ચાત્તાપ કરવો મહત્ત્વ પડતું મેં લીધેલો નિયમ આઠો આ યો અને કોઈનો ધાન ખલુ થયો નહિ આ ઉપરથી એમ મમજવાનું કે દરેકે સ્વ પ પત્નિ નિયમ ગ્રહણ કરવો. ૧૦

येन यश्चापि हि ताक कल्पस्य नियम इत ।

तस्यापि निष्फलो न त्यान् सप्तपष्ठकचोग्मन् ॥ १ ॥

નાનામાં નાનું ને સરેવામાં મહત્ત્વ કાઢી પણ પચ્ચખાણુ (નિયમ) જો લેવામાં આવ્યું હોય તો અન્ય લાભદાયી કે એમ દગ્ગાવી આ નિયમકર્તા અધિકાર પૂર્ણ કરવામાં આવેલો

➔ ૩. પર્વણિકર્ત્તન્યાકર્ત્તય-અધિકાર. ❧ ➔

નિધમને પાળવામાં પર્વની જરૂર હોવાથી દરેક ધર્મશાસ્ત્રોમાં જે જે પર્વના દિવસો કહેલ છે તેમાં પુણ્યદાન વગેરેનું વિધાન જણાવ્યું છે, તેમાં વળી ચતુર્માસ (ચોમાસા) માં આઠ માસકળતા વિશેષ ધર્મપાવન કરવાનું પ્રાક્ષણધર્મ તથા નૈનધર્મના પુસ્તકોમાં જણાવ્યું છે. કારણકે ચતુર્માસમાં સ્થાના કિરણ પૃથ્વીઉપર સ્પર્શ ન પડી શકવાથી અનેક રોગોના તથા તે રોગોને ઉત્પન્ન કરનાર જન્તુઓનો ઉત્ભવ થાય છે તો તે રોગોથી બચવા આતર અને પરિણામે મોક્ષ સુખ પ્રાપ્ત કરવા

સાડ પર્વકાયોમા સુજ પુરૂષે બરાણર નિયમોતું પાલન કરવું નેમ્યે ઇત્યાદિ
બાબત જણાવનામારૂ આ અધિકારનો આજ્ઞા કરવામા આવેછે

મસારી કામમાં નિષેધવાળા દિવસો.

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૩).

કુહુર્ણેન્દુસંક્રાન્તિચતુર્દશ્યમીષુ ચ ।

નરશ્ચાળ્ડાલયોનિઃ સ્યાતૈલસ્વીન્નાનસેવનાત્ ॥ ૧ ॥

અમાવાસ્યા, પૂર્ણિમા, સંક્રાન્તિ, આદશ અને આઠમ આદિ પચમા જે
મનુષ્ય તેવ, સ્ત્રી અને સ્નાન (તેલ ચોળીને ન્હાવા) નું સેવન કરે તો તે
મનુષ્ય (પુત્ર-જન્મ) મા આરાળની યોનિમા જન્મ લેનારો થાયછે (એમ
પુગણોમા કહેલ છે) ૧

તે પ્રમાણે અન્ય શાસ્ત્રનો આશય.

ચતુર્દશ્યાન્તથાષ્ટમ્યામ્પચ્ચદશ્યાન્તયૈવ ચ ।

તૈલાભ્યક્ત તથા ભોગ, યોપિતથ વિવર્જયેત્ ॥ ૨ ॥

પુરાણ

મામની બે આદશ, તેમ બે આઠમ અને પૂનમ, અમાવાસ્યા એમ છ દિવ
ઓમા (ધમ યુક્ત) પુરૂષે તૈલાભ્યગ (તેલ ચોળીને ન્હાવું તે) નો અને સ્ત્રીની
સાથેના વિષયલોગનો ત્યાગ કરવો ૨

અષ્ટમી, ચતુર્દશી તથા પચમીનો પ્રભાવ કહેછે

અષ્ટમી ચાષ્ટકર્માન્તા, સિદ્ધિલાભા ચતુર્દશી ।

પચમી કેવલજ્ઞાન, તસ્માન્નિતયમાચરેત્ ॥ ૩ ॥

અષ્ટમી (આઠમ) તે આઠ પ્રકારના (જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, ચેત્નીય,
મોહુનીય, આયુષ્ય નામ, જ્ઞાન અને અન્તરાય) કામનો નાશ કરવાવાળી છે
અને આદશ સિદ્ધિના લાભને આપનાવાળી છે અને પચમી કેવળ જ્ઞાનને
રૂપરૂત કરેછે, તેથી આ ત્રણ તિથિઓનું (વ્રત) આચરવું કરવું ૩.

પાત્ર પર્વતિથિઓ.

આર્યા (૪ થી ૬).

*ત્રીઆ પચમી અઠમિ, એકાદસિ ચત્વરિસિ પળ તિહિત ।

એઆત્ર સુઅતિહીત, ગોઅમળપારિણા મળિઆ ॥ ૪ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલા

ગૌતમ ગલુધર દ્વિતીયા, પચમી, અષ્ટમી, એકાદશી, ચતુર્દશી એ પ ચ તિથિને પવતિથિ કહેછે, માટે તેમા શુભ કાળે કરવા અને સસારી કામને ભાગ કરવો ૪

ધર્મ સ્થાપનારને ધન્યવાદ

સો જયત જેન વિહિઆ, સવચ્ચર ચાઝમાસિઅ મુપવ્વા ।

ગિરધયાળ જાયદ, જમ્સપજાઓ ધમ્મપદ ॥ ૫ ॥

ઉપદેશસિદ્ધાન્તરત્તમાલ

સવત્સરી, આતુર્માસિક, તથા પચુષ્ણપર્વમા ધમક્રિયા ૬ વી દારશુકે તે દિવસે પાપી મનુષ્ય પણ સર્વની સાથે દેવદર્શન તથા ધમક્રિયા કરેછે તેથી તે પણ શુદ્ધ થાયછે ૫

પર્વ તિથિઓનો ઉપયોગ.

*ત્રીઆ દુવિહે ધમ્મે, પચમિ નાળે અ અઠમી કમ્મે ।

એકાદસિ અગાળ, ચત્વરસી ચત્વરપુવ્વીળ ॥ ૬ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

જે પ્રકારે ના ધર્મમા દ્વિતીયા, ત્રીતામી પચમી, ઇષ્ટમી અષ્ટમી, અગી આર અગમી એકાદશી ચૌદ પર્વમા ચતુર્દશી એમ એ પાત્ર પર્વતિથિનો ઉપયોગ કરવામા આવેછે ૬

આર્યા

* દ્વિતીયા પચમી અષ્ટમા, એકાદશી ચતુર્દશી પચ તિથય ।

એના શ્રુતનિયમ, ગૌતમગણધરણ મળિતા ॥

+ દ્વિતીયા દ્વિવિધે ધમ, પચમી જ્ઞાને ચ અષ્ટમા કર્મણિ ।

એકાદશી અદ્વાના, ચતુર્દશી ચતુર્દશપૂવાણામ્ ॥

આતુર્માસના આભૂષણો.

ઇન્દ્રવજ્રા

સામાયિકાવશ્યકપૌષધાનિ, દેવાર્ચનસ્નાનવિલેપનાનિ ।

બ્રહ્મક્રિયાદાનતપોમુલાનિ, મહ્યાશ્વતુર્માસિકમળ્હનાનિ ॥ ૭ ॥

આતુર્માસિક વ્યાસથાન

હે ભવ્ય પુરુષો ! નામાયિક, આવશ્યક એવું પ્રતિક્રમણ પાપો, દેવ ભગવાનનું અચન (પૂજન) તેઓને કનનાતુ આન તથા અન્દનને આલેપ (ભગાવણુ), બ્રહ્મચર્યનું પાલન, દાન આપણુ અને તપ કરણુ જેમા મુખ્ય છે એવા આ આતુર્માસ (આમાનાડપી પર્વ) ના અલગરો (દરેણુ) છે ૭

પર્વોને શોભાવનારા સાધનો.

વસન્તતિલકા.

દેવાર્ચનાદિવિધિના શુશ્રુષ્ઠનેન,

સમ્યક્તપોભિરતમૈઃ સમયામૃતેન ।

આલોચનામૃતિભિશ્ચ શુભક્રિયાભિઃ,

સત્સત્સમૃતિ પર્વ કૃતાર્થયન્તિ ॥ ૮ ॥

દેવભગવાનનું પૂજન વિગેરે વિધિથી, શુશ્રુષ્ઠની વન્દનાથી, નવ વાયથી અટ્ટીયાતા એના ઉત્તમ તપોથી, મમયાનુનાર ઠા (વળાણુ) ડપી અમૃતના નેવનથી, આલોચના તથા નિશ્ચિત વિગેરે કાર્યોથી અને શુભ ક્રિયાઓથી ઉત્તમ લોકા નવતસરી વિગેરે પર્વોને કૃતકૃત્ય (મકળા) કરે છે ૮

પર્વમા ઉત્તમ શ્રાવકોનુ કર્ત્તવ્ય જણાવેછે.

શાર્દૂલવિક્રીડિત (૯-૧૦).

ચારાયાનશ્રવણ જિનાલયગતિર્નિત્ય શુરોર્વન્દન,

મત્યાગ્યાનવિધાનયાગમગિગ ચિત્તે ચિર સ્થાપનમ્ ।

ફલપાકર્ષનમાત્મશક્તિતપસા સત્સત્સારાધન,

શ્રાદ્ધૈઃ શ્લાઘ્યતપોધનાદિતિ ફલ લભ્ય ચતુર્માસિકમ્ ॥ ૯ ॥

અવ્યા છે તે ખરેખર ધ્યાનમાં નખવા યોગ્ય છે એટલે આ અધિકારમાં દયાસળથી વિવેચન કરવા યથાશક્તિ-મનનું પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યું છે તે મર્દન-શુષ્કપ્રાણી જીવો પોતાના લક્ષ્ય બિન્દુમાં લેશે એટલું નિવેદન કરી તે અધિકારનો આરંભ કરવામાં આવે છે

ખરીરીતે દેખતો કોણ ?

અનુષ્ટુપ (૧ થી ૧૯).

માતૃવત્પરદારેષુ, પરદ્રવ્યેષુ લોષ્ટવત્ ।

આત્મવત્સર્વભૂતેષુ, યઃ પશ્યતિ સ પશ્યતિ ॥ ૧ ॥

અન્યની સ્ત્રીઓમાં માતાની માફક, ખીબના ધનમાં દેકાની માફક, મર્વ જૂતપ્રાણીમાં માત્રમાં પોતાના આત્માની માફક જે પુરૂષ જીવે છે તેજ સત્ય દેખા છે અર્થાત નેત્રવાળો છે અને આમાં ખીજી રીતે નજર કરનાર અન્ધજ છે ૧

અહિંસા (જૂતપ્રાણીઉપર દયા) તે સમગ્રધર્મનું મૂળ છે.

અહિંસા સર્વજીવેષુ, તત્ત્વજ્ઞૈ પરિવાપિતમ્ ।

ઇદં હિ મૂલ ધર્મસ્ય, શેષસ્તસ્યૈવ વિસ્તરઃ ॥ ૨ ॥

“મર્વ જૂતપ્રાણીમાં માત્રમાં કોઈની પણ હિંસા ન કરવી” આજ સવ ધર્મનું મૂળ તત્ત્વજ્ઞ પુરૂષોએ કહેલું છે બાકીના પુણ્યકર્મો તે તેનોજ (અહિંસાકર્મી ધર્મવૃક્ષનો) વિસ્તાર છે ૨.

જીવદયા પાળવામાં પુરૂષે પોતાના પ્રાણોનુજ દેખાન્ત લેવું .

યયા મમ પ્રિયાઃ પ્રાણાસ્તથાન્યસ્યાપિ દેહિનઃ ।

શતિ મત્તા ન કર્તવ્યોઃ, ઘોરઃ પ્રાણિવધો ધુષ્ટઃ ॥ ૩ ॥

પુરૂષ પોતાના મનમાં વિચાર કરવો જોઈએ કે—જેમ મને મારા પ્રાણ વધાયા છે, તેમ અન્ય પ્રાણીને પણ પોતાના પ્રાણો પ્રિય હોય છે એમ માનીને મન પુરૂષોએ ઘોર જોવો પ્રાણીમાં નો વધ ન કરવો આવો ભાવ છે ૩

મૃત્યુ એ ત્રાસદાયક મહા ભય છે

અતઃ શસ્ત્રમાલોક્ય, પ્રિપાદ યન્તિ વિદ્વન્નાઃ ।

જીવાઃ કમ્પન્તિ સન્નસ્તા, નાસ્તિ મૃત્યુસમ ભયમ્ ॥ ૪ ॥

અવ્યા છે તે ખરેખર ધ્યાનમાં ગળવા યોગ્ય છે એટલે આ અધિકારમાં દયાસળધી વિવેચન કરવા યથાશક્તિ-મનનું પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યું છે તે મર્દન-ગુણપ્રાપ્તિ એવો પોતાના લક્ષ્ય જિન્દગીમાં લેશે એટલું નિવેદન કરી તે અધિકારનો આરંભ કરવામાં આવે છે.

ખરીરીતે દેખતો કોણ ?

અનુષ્ટુપ (૧ થી ૧૯).

માતૃવત્પરદારેષુ, પરદ્રવ્યેષુ લોષ્ટયત્ ।

આત્મવત્સર્વભૂતેષુ, યઃ પશ્યતિ સ પશ્યતિ ॥ ૧ ॥

અન્યની સ્ત્રીઓમાં માતાની માફક, ખીજના ધનમાં દેહની માફક, મર્વ જૂતપ્રાણીમાત્રમાં પોતાના આત્માની માફક જે પુરૂષ જુએ છે તેજ મત્ત દેખા છે અથાત્ નેત્રવાળો છે અને આમાં ખીજ રીતે નજર કરનાર અન્યજ છે ૧

અહિંસા (ભૂતપ્રાણીઉપર દયા) તે સમગ્રખર્મનું મૂળ છે.

અહિંસા સર્વજીવેષુ, તત્ત્વજ્ઞે પરિમાપિતમ્ ।

ઉદ્ હિ મૂલ ધર્મસ્ય, શેષસ્તસ્યૈવ વિસ્તરઃ ॥ ૨ ॥

“સર્વ જૂતપ્રાણીમાત્રમાં કોઈની પણ હિંમત ન કરવી” આજ સર્વ ધર્મનું મૂળ તત્ત્વજ્ઞ પુરૂષોએ કહેલું છે આકીના પુણ્યકર્મો તો તેનાજ (અહિંસાધી ધર્મવૃક્ષનો) વિસ્તાર છે ૨.

જીવદયા પાળવામાં પુરૂષે પોતાના પ્રાણોનુજ દયાન્ત લેવું.

યથા મમ પ્રિયાઃ પ્રાણાસ્તથાન્યસ્યાપિ દેહિનઃ ।

इति मत्वा न कर्तव्यो, घोरः प्राणिवधो बुधैः ॥ ૩ ॥

પુરૂષે પોતાના મનમાં વિચાર કરવો નોંધ્યો કે—જેમ મને મારા પ્રાણ જીવા છે, તેમ અન્ય પ્રાણીને પણ પોતાના પ્રાણો પ્રિય હોય છે એમ માનીને હેતુ પુરૂષોએ ઘોર એવો પ્રાણીમાત્રનો વધ ન કરવો આવો ભાવ છે ૩

મૃત્યુ એ નાસદાયક મહા ભય છે

उद्यत शस्त्रमाशेस्य, विषाद यन्ति विह्वलाः ।

जीवाः कम्पन्ति सन्निस्ता, नास्ति मृत्युसम भयम् ॥ ૪ ॥

ઉગ્રમેલા હુધિયારને નેજે અલનત ત્રાસને પામેલા છોને એકને પામેછે અને કપત્રા માટેછે બરણકે જગતમા મરણસમાન બીજી કોઈ બીડ નથી ૪

કેઇ પ્રકારથી માણીને ખીડા ન કરવી.

कण्टकेनापि विद्धस्य, महती वेदना भवेत् ।

चक्रकुन्तासिपट्टत्रागैर्मार्यमाणस्य किं पुनः ॥ ५ ॥

એક માણી કાટેથી માત્ર વીંધાણે હોય ત્યા તેને મહા ખીડા થાયછે ત્યારે ચક્ર, લાલુ, તરતાર, લાકડી વિગેરે હુલિયારોથી મરણચરણ કરાતા માણીની વેદનાની તો શુ વાતો કહેવી? ૫

માણીને સર્વ સમૃદ્ધિકરતા જીવતર વહાલુ છે.

दीयेत मार्यमाणस्य, कोटिर्जीवितमेव च ।

, घनकोटिं परित्यज्य, जीवो जीवितुमिच्छति ॥ ६ ॥

એક મનુષ્યનો વન કરતા તેને કાઝ એમ કહે કે—“તને કાઝ મહોરો આપુ કે જીવતર આપુ?” આ વાક્ય માણી તે જીવ કેઠ મહોરોને તણ જીવવાને ઇચ્છે ૬

વિદ્યાના મધ્યમા રહેલા કીડાનુ જીવન તથા મરણ

ધનંતુલ્ય પ્રિયાપ્રિય છે

अमे यम ये कीटस्य, सुरेन्द्रस्य सुरालये ।

समाना जीविताकाङ्क्षा, तुल्य मृत्युमय द्वयोः ॥ ७ ॥

વિદ્યાના મધ્યમા રહેલા કીડાની અને સ્વગમા રહેલા હિન્દની જીવવા સમાનથી હજી સમાન હોયછે, તેમ તે બંનેને મરણનું લય પણ તુલ્ય હોયછે ૭

તેન કમ તો જીવવાના જીતમ સિદ્ધા તના શિખરઉપર છે એમ મન કમાનુયાયીઓ એકમતે સ્વીકારે છે પણ આત્મજામના ધુમ્મસમા “જીવવા” મનુષ્ય પાળે તેમણે શુ વિષય જાગવાને હેતુકે કહે છે—

जले विष्णुं स्थले विष्णुर्विष्णुं पर्वतमम्वके ।

ज्वालामालाकुले विष्णु , सर्वे विष्णुमय जगत् ॥ ८ ॥

યો મા સર્વગત જ્ઞાતા, ન ચ હિંસેત્કદાચન ।

તસ્યાહ ન પ્રણય્યામિ, સ ચ મે ન પ્રણય્યતિ ॥ ૯ ॥

પાણીમા વિપ્લુ (લગવાન) છે, સ્થળમા વિપ્લુ છે, પર્વતોના મસ્તક ઉપર વિપ્લુ છે, અગ્નિની જ્વાળાઓથી આકુળ એવા પ્રદેગમા વિપ્લુ છે અને આપુ જગત્ વિપ્લુમય છે એમ સર્વ સ્થાનોમા હોયો મને જાણીને જે પુરૂષ કોઈ પણ દિવસ કોઈ પણ પ્રાણીની હિંસા કરતો નથી, તે જીવ પાસેથી હું ખમતો નથી અને તે મારા પાસેથી ખસતો નથી, અર્થાત્ તે જીવ મને અત્યંત પ્રિય થાયછે એમ વિપ્લુ કહેછે ૮, ૯

એકને જોઈ બીજીતરફ પોતાની હાંસી વિરોધાભાસ
અણકારથી જણાવેછે.

સમસ્તાશ્વયવાન દૃષ્ટ્વા, નરાન પ્રાણિયથોત્તાન્ ।

પદ્મગુમ્પચ્છિન્નહસ્તેભ્યઃ, કુણ્ઠિમ્બથ્વ હસામ્યહમ્ ॥ ૧૦ ॥

જેને હસ્તચરણ નિગેરે સમગ્ર અગો આગાન છે છતાં પ્રાણીઓના વધમા તૈયાર થઈ રહ્યા છે આવા મનુષ્યોને જોઈને મને લગડા, કપાઈ ગયેલ હાથવાળા તથા ડોઢના રોગવાળા મનુષ્યોઉપર હામી ઉત્પન્ન થાયછે અર્થાત્ આ લગડા નિગેરે મનુષ્યોએ પૂર્વજન્મમા હિંસા કરેલ છે તેનું ફળરૂપ આ અગલગાદિ ચિન્હો થયા છે તેમ હિંસક મનુષ્યોને બીજા જન્મમા તેવા ફળ મળશે ૧૦

યુધિષ્ઠિરપ્રતિ એક યોગીનો ઉપદેશ.

કપિલાના સદસ્રાણિ, યો દ્વિજેભ્યઃ પ્રયચ્છતિ ।

एकस्य जीवित दयात्र न तुल्य युधिष्ठिर ॥ ११ ॥

હું શાન ધર્મ । જે મનુષ્ય ગ્રાહણોને માટે હૃદયદે કપિલા ગાયેતુ દાન આપેછે અને એક પુરૂષ એક જીવને જીવિતદાન આપેછે (ગયાવેછે) તે બંનેને મ છુ કળ નથી અર્થાત્ જીવિતદાન આપવાવાળાને ધણું ફળ મળેછે ૧૧

દાન વિગેરે પુણ્યકર્મો જીવદયાના સોળમા ભાગને
પણુ યોગ્ય નથી

दत्तमिष्ट तपस्तप्त, तीर्थसेवा तथा श्रुतम् ।

सर्वेऽप्यभयदानस्य, कला नार्हन्ति षोडशीम् ॥ १२ ॥

દાન આપ્યા હોય, દેવતાઓનું પૂજન કર્યું હોય, તપ કર્યું હોય, તીર્થોની સેવા કરી હોય, તેમ શાસ્ત્રોના અભ્યાસ કર્યો હોય એ વાધા પુણ્ય કર્મો પશુ જીવને અભયદાન (જીવદયા) ના મોળમાં ભાગને પણ ચોગ્ય નથી અર્થાત્ જીવાભયદાન સર્વથી મહોદ્દ દાન છે ૧૨

જી, માકડ વિગેરે ક્ષુદ્ર જન્તુઓને પણ ન મારવા.

પુષ્પામત્કુળદયાદીન, ચ જન્તુસ્તદતસ્તન્નમ્ ।

સતત પરિરક્ષાન્તિ, તે નરાઃ સ્વર્ગગામિન ॥ ૧૩ ॥

જી, માકડ, દશ વિગેરે જે પ્રાણીઓ શરીરને પીડા આપી રહ્યા છે તેની પશુ જે લોકો સદા રક્ષા કરેછે તે પુણ્ય મરણાન્તે સ્વર્ગલોકને પ્રાપ્ત થાયછે ૧૩

દયાહીનનું મર્વ પ્રકારનું દાન વ્યર્થ છે.

સપ્તદ્વીપ સરજ ચ, દયાન્મરુ ચ કાચનમ્ ।

યસ્ય જીવદયા નાસ્તિ, સર્વમેતન્નિરર્થકમ્ ॥ ૧૪ ॥

જે પુરૂષ સ્ત્રીઓના સાત દ્વિપોનું તથા મુવલુ ગિરિ જીવા મેરૂ પર્વત દાન આપે પણ જો તે પુરૂષને દયા ન હોય તો આ સર્વ નિષ્ફળ અમળનું ૧૪

દયાહીન મનુષ્યને પુનર્જન્મમાં મળતું તે પાપનું ફળ

સ્વલ્પાપુરિકલો રોગી, વિચતુર્વધિરઃ સ્વલઃ ।

વામનઃ પામનઃ પન્દો, જાયતે સ મતે મતે ॥ ૧૫ ॥

જે મનુષ્યમાં જીવદયા નથી તે સ્વલ્પોલ્પ સ્વલ્પ આયુષવાળો, બહુ અનિવાળો, રોગી, અધ, પન્દો, મર્દ, વામન (દુકા અગ્રવાળો), અન્ન રોગવાળો, નપુસક વગેરે થયા કરે ૧૫

પોતાને થતી પીડાથી અન્યની પીડા જાણી લેવી.

યાદશી વેદના તીર્થ, સ્વશરીરે મુષિષ્ઠિર ।

તાદશી સર્વભૂતાનાપાત્મન. સુમ્મપિચ્છતામ્ ॥ ૧૬ ॥

મહાભારતમાં એક સુનિ, સર્વ ધર્મને કહેછે કે જે સર્વ મુષિષ્ઠિ મનુષ્યને પોતાના શરીરમાં જેની તીર્થ પીડા થાય છે તેવીજ પીડા પોતા સમને કારણે જોવા તેની પીડા જેવી જોવા જેવી પીડા પોતા

“અહિંસા” ધર્મનું સર્વોપરિપણું દર્શાવેછે

અહિંમા પરમો ધર્મસ્તથાઽહિંસા પર તપઃ ।

અહિંસા પરમ જ્ઞાનમહિંસા પરમ પદમ્ ॥ ૧૭ ॥

મહાભારત-વિષ્ણુપુરાણ-માર્કण्डેયપુરાણ

અહિંસા તેજ પરમધર્મ છે, તેમ અહિંસા ઉત્તમ તપ છે, અહિંસા શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન છે અને અહિંસા એજ સુદર મોક્ષપદ છે ૧૭

હવેદયા એ એક જાતનો નદી છે અને અન્ય ધર્મો

તે તેના કાણીપરના તૃણો છે.

કૃપાનદીમહાતીરે, સર્વે ધર્માસ્તૃણાઙ્કુરાઃ ।

તસ્યા શોષણ્ણપેતાયા, કિયન્નન્દન્તિ તે પુનઃ ॥ ૧૮ ॥

હવેદયાઙ્કુપી નદીના મહાતીરમા બીજા સર્વ ધર્મોઙ્કુપી તૃણના અંકુરો રૂઢ થયા છે તેથી જો તે દયાઙ્કુપી નદી મકાઈ જશે તો તે તૃણસમાન ધર્મો કયા મુઢી નવપણું રહેશે? અર્થાત્ તેની પદ્મવાડે તરતજ સૂકાઈ જશે ૧૮

નિર્દય હૃદયમા ધર્મ રહેતો નથી

ઘ્યાઘિતયા શૂન્યે, મનોવાસઘ્દે તૃણામ્ ।

વાનાદિદૂતાદૂતોઽપિ, ધર્મોઽયં નાવતિઘ્તે ॥ ૧૯ ॥

સૂક્તિસુક્તાવલી

દયાઙ્કુપી પોતાની બહાલી સીધી શૂન્ય એવા મનુષ્યોના મનઙ્કુપી નિવાસ શૃંગમા દાન વિગેરે તો બોલાવી લાવે તોપણ આ ધર્મ ત્યા રહી શકતો નથી એટલે દયા તે ધર્મની દયિતા સ્ત્રી છે (માટે દયારહિત ધર્મ નિષ્ફળ છે) ૧૯

હરણોનો પોકાર.

આર્યા.

નિજ્જરણનીરપાણ, અરણતણમરુણ ચ વળવાસો ।

અમ્દાણ નિરવરાહાણ, જીગીઝ રમ્મરવસ્ત્રપહો ॥ ૨૦ ॥

વસ્ત્રસુવોધિકા

શ્રીનેમનાથભગવાને હરણોએ વિનતિ કરી છે કે—હે પ્રભો ! પર્વ
તોના ઝ લુના અમો પાણી પીએ કીએ અને અરણ્યના તણુ વિગેરેનું ભક્ષણ
કરીએ છીએ અને નદાઘાણ વનવાસ લોગવીએ છીએ, તેવા અમો નિરપરા
ધીનું રક્ષણ કરે, રક્ષણ કરે ૨૦

તેષુ કરણે તેષુ ભોગવણે

વંશસ્થ

ન હન્તિ યોડન્યાન્સ પરૈર્ ન હન્યતે,
દુનોનિ નાન્યાન્ સ પરૈર્ન દયતે ।

અતઃ સ્વતન્ત્ર સુખમાશ્વમિચ્છતા,
કાર્યા ન હિંસા મનસાપિ ધીમતા ॥ ૨૧ ॥

જે પ્રાણી બીજાએને હણતો નથી તે બીજાઓથી હણાતો નથી જે
અનુષ્ઠ બીજા પ્રાણીને પીકતો નથી તે બીજાથી પીકાતો નથી માટે સ્વતંત્ર
સુખભાવને ઇચ્છતા બુદ્ધિમાન અનુષ્ઠે અનથી પણ કોઈ પ્રાણીની હિંસા
ન કરવી ૨૧

તત્—

ઉપજાતિ (૨૨-૨૩)

સર્વાણિ ભૂતાણિ સુખે સ્તાનિ,
સર્વાણિ દુઃખસ્ય સમૃદ્ધિજનન્તિ ।
તસ્માન્સુખાર્થી સુખમેવ દત્તે,
સુખપ્રદાતા લભતે સુતાનિ ॥ ૨૨ ॥

જગતના સમગ્ર જીવો સુખમા પ્રીતિવાળા છે અને દુઃખના નરણથી
ગાધા ઉગને પ્રાપ્ત થાયછે તેથી સુખને અર્થી હોય તે પુણ્ય બીજાને
સુખ આપેછે અને તેથી સુખનું દાન કરનાર તે પુણ્યશાળી જીવ સુખો
મેળવેછે ૨૨

દયા સર્વ પ્રતોનો ૨૧મો છે

મૂલેષુ જીવેષુ ત્રિનાશમાવ, સદ્ગુણમુખ્યસ્થિતિયોડપિ દેય ।
સમારનિસ્તામ્કરસ્વમ્પો, ત્રતેષુ શ્રુપોપમ ણ્પ ધર્મ ॥ ૨૩ ॥

સ્થૂળ મનુષ્યાદિ પ્રાણીઓમા સકલ જોમા મુખ્ય છે એવો ત્રણ પ્રકારનો એટલે મન, વચન, કાયાથી કરવું, કરાવવું, અનુમોદન કરવું, ત્રિવિધ વિનારા ભાવ તેને પણ ત્યાગ કરવો સારનો નિસ્તાર કરનાર આ ધર્મ નવ મતોમા સ્થાનતુલ્ય છે, અર્થાત્ જીવને મુક્તિદાન આપે છે ૨૩

જીવહિસાના (પાપના) પરિણામો.

इन्द्रवज्रा

दारिद्र्यदौर्भाग्यकुणितकुष्ठिपङ्गुलतिर्यङ्गनरकादिभेदैः ।

दुःखान्यनेकानि भवन्ति हिंसासम्भूतपापमचयेन पुताम् ॥ २४ ॥

દરિદ્રતા, દુહાવ્યપણ, દુઃખપણ, કોઢીઆપણ, પાગળાપણ, પશુઓને અને નરકાદિના ભેદોથી અનેક પ્રકારના દુઃખો જીવહિસાથી ઉત્પન્ન થયેલ પાપના સમુદયથી મનુષ્યોને પ્રાપ્ત થાય છે ૨૪

જીવદયા રાખવાથી કાનુ શ્રેય થયું ?

उपजाति.

पारापते मेघरथो नरेशो, दयापरः कीर्तिमवाप विश्वे ।

क्रमेण तीर्थङ्करगान्तिनाथभावेन भूत्वा प्रययौ शुभ सः ॥ २५ ॥

નરવર્મચરિત્ર

પૂર્વજન્મમા પારેવાની જીવદયામા તત્પર એવો મેઘરથ નામનો રાજા હોતો તે દયામા તત્પર થઈને જગત્મા કીર્તિને પ્રાપ્ત થયો તેમ કહેવી તીર્થંકર એવા શ્રીશાન્તિનાથભગવાનના સ્વરૂપે કરીને કન્યાણને પ્રાપ્ત થયો, અધ્યાત્મ તીર્થંકર પદ લોગની મોક્ષે ગયો ૨૫

હિસા એ મોહોટામાં મોહોટો જીવમ છે.

वंशस्थ.

रसातलं यातु यदत्र पैरुपं, कुनीतिरेपाश्वरणो तदोषनान् ।

विहन्यते यद्गलिनापि दुर्गलो, हा हा मदाकटमराजक जग ॥ २६ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી.

આ લોકમાં નો કેડ પુરુષમાં પુરુષત્વ હોય તો તે રસાતલને પ્રાપ્ત થાયો. જાણકે આ ચોથી અનીતિ છે કે—દુર્ગળ અનાથ નિર્દોષ એવો આ પ્રાણિઓનો મમ્મડ બળવાન એવા પાપી જનમમાજવી હણાયઠે, હા હા મહા કદ છે! ખરેખર જગત્ સંભવગતું છે, નહિતર આ જીવમઉપર વ્યાન કેમ ન અપાય? ૨૬

દયાથી થતા લાભ.

શાર્દૂલવિક્રીડિત (૨૭-૨૮).

ક્રીડામૂ. સુકૃતસ્ય દુ કૃત્તરજ સહારવાત્યા મત્રો-

ત્વન્મૌર્વ્યમનાગ્નિમેઘપટ્ટત્રી સક્રેતદ્વૃત્તી ત્રિયામ્ ।

નિ ત્રેણિસિદ્ધિવૌક્સ મિયસરી મુક્ત કુલત્યર્ગલા,

સત્ત્વેષુ ક્રિયતા ક્રપૈવ ભવતુ જેઝરશેપૈ. પરૈ ॥ ૨૭ ॥

હે લગ્નપ્રાણીઓ! જીવોનેવિષે દયા કરો. એટલે પોતાના દેહને કદ આપીને પાપુ વગેરે પાળો. ઘરપુકે તે દયા સુકૃતનું કોઠાનું સ્થાનક છે, પાપરૂપી વૃગને ઉગ્રવી દેવામાં વાયુના વિટોલીયા સમાન છે (અર્થાત્ ઢમ-ઢમને ઉગ્રકનામાં જીવતા ત્રિગલીયા જવી છે), “પાપને ધૂળની ઉગ્રમાં આપવાનું ઘરણ એ છે કે પાપજ કમમવનું કારણ છે” વગી દયા મસારરૂપ સમુદ્રને તરવામાં નાનક છે, દુ ખરૂંપી અગ્નિને ગ્રાત કરવામાં મેઘની ઘટા તુ ય છે, સપત્તિઓને મકેત સ્થાનમાં પહોચાડનારી સ્ત્રી છે, સ્વર્ગમાં જવા માટે નિમરણીરૂપ છે, સુક્રિતરૂપ સીની વડાડી સખી છે. દુર્ગતિના દ્વારને આડી દેવાની લોગવમમાન છે, એમ જાણી જીવોને વિષે દયા કરવી એજ ઉત્તમ છે ૨૭,

અહિમાથી લાભ

જાયુર્નૌર્વિત્ત યપુર્વગ્તર ગાત્ર મરીયસ્તર,

વિત્ત મૃરિત્તર વઝ પદુતર સ્વામિત્તમુચૈસ્તરમ્ ।

આરોગ્ય વિગતાન્તર ત્રિજગત શ્યામ્યતમલ્પેતર,

સસારાન્તુનિર્ધિ કરોતિ સુતર રેત કૃપાર્દ્રાન્તરમ્ ॥ ૨૮ ॥

મિન્દૂરમકર,

મનુષ્યનું દુષાવાણુ ચિત્ત આયુધ્યની અભિવૃદ્ધિ ડેરે, મરીગની
ગોલામા વવાગે કરેછે, નામ અને કુળને ગચ્છિ (ઉચ્ચવળ) કરેછે, ધનની
વૃદ્ધિ કરેછે, ધાનમા વનારો કરેછે, પ્રભુત્વમા (હોદ્દાની) વૃદ્ધિ કરેછે,
આરોગ્યને વિશ્વગણિત બનાવેછે ત્રણ જગતમા પ્રથમા ઉત્પન્ન કરેછે અને
મમારમમુદ્રને મુખે તરી ચડાય એવો કરેછે, (અર્થાત જે પુરુષનું ચિત્ત
હિ સાથી ગણિત છે તે પુરુષને સવ પદાર્થ પ્રાપ્ત થાયછે) ૨૮

પશુ પ ખીઉપર દયા કરો.

રાગ—મરશીયો.

- હાય ! હાય ! મારે પશુને હત્યાના, માસ માટે લે પ્રાપ્ત એના ધ્યાન,
હાય ! હાય ! મારે પશુને હત્યાના—ટેકો
- પશુ નામ પ્રજાનો ખજાનો, આવમનો એ આખો મળાનો,
જળ હાલી ફવ નીના દે દાનોડે હાય ૦ ૨૯
- પાખી ફળદ્રુપ પશુઓને કાપે, પશુ વિના પીકાય દગ પાપે,
દસ વૃક્ષ નખીને જળ મારે " ૩૦
- ભ્રમ માવતી મકન્દ ચૂંચ, પુ'પ પીડે નાં પડ નિજ તોપે,
પશુ પાળી મુતપુ દેહ પોપે " ૩૧
- દુનિયાની દોષત ગાય માતા, એના પુત્રો ખન અત્રદાતા,
કરી મેતી આપે મુખ શાતારે " ૩૨
- કે ખાતર ખેડ જળ ઝીંકી, કપુ કાઢે કપુમવા પીવા,
ભરે કોકીઓ ભાન નહા લીંચી. " ૩૩
- એના જગ પ્રતિપાવક વોગી, એની જન્મદાતા ગાય ગાગી,
એને મૂકે કસાય ન કોગી " ૩૪
- પશુ માત્ર તન્ન ભૂખ મહેતા, સાત્વિક મવા, ધી દેતા,
ટાઢ વેડીને દે ભાન પેટારે " ૩૫
- એને મારે તો ૨ ૧ ૦ છે, હાય જાવે ન નક હ ૦ ૦,
હાય ! નાખી નિગાએ હુ છે " ૩૬
- ભાગપાવો ને અત્રદગ બાણો, હાલી ફવ મવા ધી માનો;
સાદા ૨૫૨૦ ખોરાક મળાને " ૩૭

એમા પાપલ સાન છે સાડે, મામ દુર્ગધમય છે નગડ , ગેગ રત્નપિતાનિ કરનાડે	, ૩૮
ત દુરન્તીના તત્ત્વ માસે નથી ડાકટર કંકે છે ઉત્તરોગે, અત્ર ખોરાક કુદરતી ભાસે	, ૪૯
બળ મુડદુ આવે નધ વેવી, માસ ભુજતા બલ્યા તેવી, એકાધે ખાધુ વાન એનીડે	, ૬૦
જાય સહાસમા માસાહારી, બલ્યોધી કરે છે એકાગી, નાક બ્યાડુ ધરે વસે ભારી	, ૪૧
મળમૂન રિપ્પા ધરનાડે, ગુરદામા થ ને વહેનાડે, એનુ માસ ભખો ન નહાડે	, ૪૨
અત્ર કૂળો મેનાને મીઠાજ, મળે માસથી એધા ભા, નવજ રનાકિપ ને સુમધારે	, ૬૩
ગીન થાન વાચમને ધ્યારે, મરિન માસનો દુર્ગવી ચારે, નથી બ્યાહાર માળમનો એ ગાગર	, ૬૬
નિરેકી વીરા પનુ પાળે, તણ માસ ભખો ભાજપાનો, તેક રેડે સાકળથદ ચાતો	, ૪૫

સાકળથદ

સાખી

માન દીનાળા થ, આજ જિનમુખ લેવાને—એ રાગ
મળે અકુરો ન્યાય મલુ'યને પરુને નહિ તનબાર,
એજ અનીનિ આજ કથમા વતે અપરંપાર

હિમા નવિ કરીએ ૪૬

તણ ખા, જીન કરનાગી, મુગી જાત મરાયરે,
લે જીરે તે પિયોગી છે ધત્તા મળે અન્યાય

હિસા નવિ કરીએ ૪૭

ઉજમશી.

દયાપ્રતિ સર્વનુ વલણ.

અન્યાદિકાળથી આ સુદિમા પ્રાણીમાત્ર નવા નવા જન્મોને પ્રહુલ્ય કરીને જન્મ, જગ, મરણાદિક અસદ્ય દુ જોથી પીડિત થયા કરેછે ને તેનું મળ કારણ તપાસીએ તો કર્મથી અતિરિક્ત કોઇ બીજો પદાર્થ કારણરૂપ નથી, એટલામાટે તમામ દર્શન (શાસ્ત્ર) કારોએ તે કર્મોનો નાશ કરવામાટે શાસ્ત્રોદ્ધારા જેટલા ઉપાયો દર્શાવ્યા છે, તેટલા ઉપાયોપેક્ષી સામાન્ય ધર્મરૂપ અહિંસા, મત્ત, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય, નિ રુદ્રત્વ, પરોપકાર, દાનશાળા, કન્યા શાળા, પશુશાળા, વિધવાશ્રમ, અનાથશ્રમાદિ તમામ દર્શનવાળાઓને સમત છે પરંતુ વિશેષ ધર્મરૂપ આત્મ મધ્યાદિ કાંયોમા ભુદા ભુદા મત પ્રવર્તે છે એટલામાટેજ આ સ્થળે વિશેષ ધર્મની ચર્ચાને અવકાશ આપ્યાવિના માત્ર સામાન્ય ધર્મના મળધમાજ વિવેચન કરવાનો લેખકનો ઉદ્દેશ છે અને તેઓમા પણ તમામ દર્શનવાળાઓને અત્યંત પ્રિય દયાદેવીનુંજ પોતાની બુદ્ધિઅનુસાર વર્ણન કરવાની છત્ત છે તેને આક્ષેપ-વિક્ષેપવિના પૂણ કરવાને માટે લેખકની પ્રવૃત્તિ છે દયાનું સ્વરૂપ લોકવ્યવહારદ્વારા, અનુભવદ્વારા અને શાસ્ત્રદ્વારા લંબવામા આવશે તેમા પ્રથમ લોકવ્યવહારથી જો વિચાર કરવામા આવે તો એવું જણાયછે કે જગતના સર્વ પ્રાણીઓના અત કરણમા દયાનો અવશ્ય સમાર છે દષ્ટાત તરીકે માર્ગમા ચાલતા કોઇ દુર્બળ જીવ ઉપર કોઇ બળવાન જીવ દુ ખ દેવા પ્રયામ કરે તો અન્ય માણસ બળવાનથી દુર્બળને બચાવવામાટે જરૂર પ્રયત્ન કરશે જેવી રીતે કોઇ ચોર રસ્તામા હુટકાટ કરતો હોય અને દરેકને કનકતો હોય તો તેને ફાલાહુલ સાલગતા તુરંતજ લોકો એકઠા થકને ચોરને પકડવાને કોશીલ જરૂર કરશે એવીજ રીતે કોઇ સુધ્ધ જીવને સ્થૂળ જીવ મારતો હોય તો તેને છોડાવવાને લોકો જરૂર પ્રવૃત્તિ કરશે, અર્થાત્ નાના પક્ષીને મોટું પક્ષી, મોટા પક્ષીને જાજ, જાજને બીલાડી, બીલાડીને ફતરે, ફતરેને શિકારી માણસો મારતા હોય તો તેને છોડાવવા માણસો જરૂર પ્રયત્ન કરશે એજ હેતુથી કૃષ્ણજીનો (જેને હિંદુ લોક ભગવાન માનેછે) પણ કપટને વખતે અન્યાય જોઇને એકવાર તેના પણ દુર્યોતની લોકો નિદા કરવા તત્પર થયા હતા અર્થાત્ ભારતયુદ્ધના સમયમા ચક્રવર્તી (ચક્રવા) ની વચમા જે અભિમન્યુથી કૃષ્ણે કથત કયુ હતું તે સાલગી આજે પણ લક્ષ્મ માણસો તેની નિદા કરવા તૈયાર થાયછે અર્થાત્ એવું સિદ્ધ થાયછે કે લોકોના મનમા સ્વાભાવિક રીતેજ દયાએ નિવાસ કરેલ છે, પરંતુ એકની વાત એ છે કે, જિહ્વા ઇન્દ્રિયની લાલસાથી ફરી ફરીને પણ અકૃત્ય કરેછે અર્થાત્ મામાહારમા આસક્ત બની જઇને ધર્મવિનાનો થઇ બંધછે એજ

હેતુથી વરાહપુરાણમાં વરાહજીએ વસુધરાથી પોતાના બનીશ અપરાધીઓ માથી માસાહારીને અહારમો અપરાધી કહેવો છે ત્યાં એ પ્રકરણમાં એમ કહ્યું છે કે જે માસાહારી કરીને મારી પૂજા કરેછે તે મારો અહારમો અપરાધી છે એમ કે—

“વસ્તુ મસ્ત્યાનિ માસાનિ, ખસ્યિત્વા પ્રપચતે ।

અણ-જાપરાધ વ, કર્તવ્યામિ વસુ-ધરે ?”

કવિક્તા ગિરીશ વિદ્યારત્ન પ્રેમમાં હાપેલ પત્ર ૫૦૮-અ ૧૧૭-શ્લોક ૨૧

“સુરા પીત્વા તુ યો મસ્ય, વદાચિદુપમર્પણિ ।

અપરાધ વતુર્વિશ, વલ્પયામિ વસુ-ધરે ॥”

શ્લોક ૨૭

કેમ માસાહારી જે એ પ્રમાણે કહેછે કે મામ ખાવાથી શરીરમાં બળ વધેછે અને ઘરતા આવેછે એ તેઓની બલ છે કેમકે તે માસાહાર કરવાથી કદી બળ વધતું હોય તો હાથીથી સિંહ ધણે બળવાન થાય પણ જે બોલે હાથી વડુન કરેછે તે નિહ ક્યારેય પણ વડુન કરી શકતો નથી અથવા કોઈ એ પ્રમાણે કહે કે હાથીકન્યા મિલે તે બળવાન ન હોય તો હાથીને કેવી રીતે મારી નાખે? એનો ઉત્તર એ છે કે હાથી ક્વાહારી હોવાથી શાત પ્રકૃતિનું જાનવર છે અને નિહ માસાહારી હોવાથી કૂર સ્વભાવનું જાનવર છે તેથી કરીને હાથીને તે દમ્યાવી દેછે બીજી રીતે શુદ્ધવટે કદી હાથી નિહને પકડી લે તો તેની રંગેરંગના ચૂરચૂરા કરી શકેછે એથી એમ સ્પષ્ટ થાયછે કે માસાહારથી કરતા વધેછે એ વાત દરકે કળુલ કરવી પડશે અને કન્યા કેમકે પુરુષ કાર્યને પોતાની મનુષ્ય રહેવા દેતી નથી અને એ પણ ન મામ લોકો સરવતાથી મમજી શકેછે કે માસાહારી લોક પોતાના ધરમાં કકાસને વખતે સહુજમાં મારામાં કરેછે, શાંતિ નથી પકડી શકતા, તે શુ નિઃચતાનું પરિણામ નથી? એથી કરીને માસાહારનું જ કળ સ્પષ્ટ નિર્દયપણું જણાઈ આવેછે હવે રહી જ તા—એ પણ માસનો ગુણ નથી, પણ પુરુષનો જ સ્વાભાવિક ધર્મ છે કેમકે નપુત્તક નાણુનને શક્તિ વધારવાવાળા હબારો પ દારો ખવરાવવામાં આવે તોપણ તે રણમગ્નમવખતે પલાયન કરી જશે એમાં પ્રત્યક્ષ દાખવો એ છે કે કેટલાક દેશના લોકો ધણું કરીને માસાહારી હોવા છતાં પણ એવા તો કાયર હોયછે કે ચાર-૫ માણુનો બળવાન હોય તો તેનાથી માસાહારી પચ્ચાસ માણુનો પનાયન થા જાય પરંતુ તે બળવાન બિચારા પોતાનું શુજાન માન સાથવાણર રહીને ચલાવેછે

શુર ગોવિંદસિંહના સિધ્ધ શીખ લોકો, જે કે કિલ્લાની ક્ષેત્ર કરવામાં પ્રેમ નબરે ગણવામાં આવેછે, તે પણ ધણું કરીને ક્વાહારી જોવામાં આવેછે,

એનું કારણ એ છે કે જેવી લગાઇ સ્થિત મનથી ફલાહારી લોકો લડે છે, તેવી માસાહારી લોકો ક્યારે પણ લડી શકતા નથી બીજું, એ પણ કારણ છે કે માસાહારીને ઘણી ગરમી લાગે છે અને શ્વાસ પણ વધારે લેવાય છે પરંતુ ફલાહારીને તેવી ગરમી પણ લાગતી નથી, તેમ શ્વાસ પણ વધારે લેવાતો નથી.

વાચકો! આપના માલખવામાં આવ્યું હશે કે - જ્યારે કઝિયા અને જાપાનની લગાઇ થઇ હતી ત્યારે ધાતુ કરીને કાચા મામનેજ ખાનારા ને મોટા કંદવાળા ભયકર શ્વિચનોનો પણ, મિતાહારી અને વિચારશીલ જાપાની વી-શએ પરાજય કરીને સસારમાં કેવી ચમત્કારી જયપતાકાં ફરકાવી હતી? કદી માસાહારથી ગરતા વધતી હોય તો શ્વિયાની સેનામાં માણુનો ઘણાએ હતા, એટલુંજ નહિ પરંતુ માસાહાર કરવામાં પણ કંઈ ઓછા નહોતા, છતાં પણ તે લોકોની હાર કેમ થઇ? એથી ખુશીગીતે નિશ્ચિત ઘડી ગઈ છે કે હાર થવાનું મળ કારણ અસ્થિર મનજ છે.

આ ઉપરથી માસાહાર કરનારા હિંદુઓ આર્ય ગણવા યોગ્ય જણાતા નથી કારણકે આર્ય ગણવડે તે લોકોજ વ્યવહાર કરવાને યોગ્ય છે કે જેના અત કરણમાં દયાભાવ, પ્રેમભાવ વિગેરે ધર્મ દેખાતા હોય પરંતુ માસાહારીના હૃદયમાં દયાભાવ હોતો નથી, તેમ પ્રેમભાવ પણ હોતો નથી એક માસાહારી (જેણે દયાનો ઉપદેશ માલખી માસાહારનો ત્યાગ કયો હતો તે) મને મળ્યો હતો તે જ્યારે પોતાના હાલહવાલ કહેવા લાગ્યો ત્યારે તેની આખમાંથી અશ્રુપાત થવા લાગ્યો અશ્રુપાત થવાનું કારણ જ્યારે મેં તેને પૂછ્યું ત્યારે તે કહેવા લાગ્યો કે, મારા જેવા નિર્દય કઠોર હૃદયવાળા આ હુ-નિયામાં ઘણા થોડા હશે, કેમકે ડેટલાએક દિવસ પહેલાં મેં એક જુદા બકરાને પાળ્યો હતો, તે પુત્રથી પણ વધારે પ્રેમ મારીતરફ બતાવતો હતો અને હું પણ તેની સાથે ઘણો પ્રેમ બતાવતો હતો, એથી કરીને તે ચારો પણ મારા હાથથી દીધા વિના ખાતો નહોતો હું જ્યારે ક્યાંક બહાર ચાલ્યો જતો હતો અને પાછા આવતા બેચાર વાકનો વિલબ થતો હતો તો તે રસ્તાતરફ જોઈ જોઈને બે બે ક્યાં કરતો હતો, એજ બકરાને મેં મારા હાથથી માસને માટે મારી નાખ્યો અને તે માર્ગ મારે ત્યાં આવેલા પરાણુઓસાથે મેં પણ ખાધું જો તે બકરાની મરતા વખતની હાલત હું આપની સાંમે કહું તો મને આપ પૂરેપૂરો ચકાવજ કહેશો અરે! જ્યારે જ્યારે એ બકરો મને સાંભરી આવે છે ત્યારે ત્યારે માફ કાળજી ફાટી જાય છે એટલામાટે નિશ્ચય અને મજબૂતીથી કહું છું કે જે માસાહાર કરે છે, તે દરેક કરતા મહાન પાપી છે કારણકે બીજા બધા અકાયો કરતા જીવહિ સા એ ઘણુંજ મોટું અકાય છે અને કોઇ એમ

કહે કે અમે હવે મારતા નથી અને અમારેમાટે હિંસા પણ થતી નથી તો એ પ્રમાણે કહેવું તે પણ ક્રોધ છે કારણકે જો કોઈ માન ખાતાર ન હોય તો કસાઈ લોકો બકરા વિગેરેનો વધ શામાટે કરે? એ કારણથીજ ધર્મશાસ્ત્રોમા પણ એક જીવની પદ્ધતિ આકે માણુએને પાપના ભાગીદાર ગણવામા આવેલા છે જેમકે—

અનુમ્તા વિશસિતા, નિહન્તા ત્રયવિગ્રહી ।

સસ્કર્તા ચોપર્તા ષ, સ્વાદકચેતિ વાતકા ॥

અર્થ—મારવામા સલાહકાર, શસ્ત્રવડે મરેલા જીવોના અવધવોને અવગણનાર, મારનાર, પૈમા આપી લેનાર તથા વેચનાર, મમારનાર, પકાનનાર તેમજ ખાનાર—એ બધા ધાતકીજ કહેવાયછે આ સ્થળે કેટલાએક માસાહારી લોકો એ પ્રશ્ન કરેછે કે જો એમ છે તો કુવાહારી પણ ધાતકીજ કહી શકાય, કેમકે શાસ્ત્રગ્રંથોએ વનસ્પતિ વિગેરેમા પણ જીવ માનેલ છે, છતાં કુવાહારી અને ધર્મશાસ્ત્રોમા માત્ર મામાહારી ઉપરજ શામાટે આવેપો કરેછે? એનો ઉત્તર એ છે કે મન જીવ પોતપોતાના પુણ્યાનુમાર જેમ જેમ ઉચ્ચ ઉચ્ચ પદવીને પ્રાપ્ત કરતા જાયછે, તેમ તેમ તેને વધારે પુણ્યવાન ગણવામા આવેછે એ કારણથીજ એકેદ્રિય, બેધદ્રિય, તેધદ્રિય ચતુરિદ્રિય અને પચ્ચેદ્રિય એવા મૃદ્ધિમા રહેલા મન જીવોના મુજ પાત્ર લેલો માનવામા આવેલા છે એમા એકેદ્રિય જીવકરતા બેધદ્રિય જીવ વધારે પુણ્યવાન યોગ્ય છે, તેમજ બેધદ્રિયથી તેધદ્રિય, તેધદ્રિયથી ચતુરિદ્રિય અને ચતુરિદ્રિયથી પચ્ચેદ્રિય એવી રીતે સર્વાત્કૃષ્ટ જીવ પચ્ચેદ્રિયને ગણવામા આવેલા છે પચ્ચેદ્રિયમા પણ ઓછાવત્તા પ્રમાણના પુણ્યવાળા જીવો હોયછે, અર્થાત્ તિર્થંચ પચ્ચેદ્રિય (બકરા-ગાય-લેસ વગેરે) મા હુથી વધારે પુણ્યવાળો છે, તેમજ મનુષ્ય વર્ગમા રાજા, મહાવાધીશ, ચક્રવર્તી અને યોગી વધારે પુણ્યશાળી હોવાને લીધે તેઓને મારવાને નાસ્ત્રમા સખત મનાઈ કરવામા આવેલ છે કારણકે યુદ્ધ કરતા કેદાય રાજા પકડાઈ જાય તોપણ તેને મારવામા નથી આવતો એથી એવું સાબીત થાયછે કે એકેદ્રિયકરતા બેધદ્રિયને મારવામા અધિક પાપ છે, બેધદ્રિયકરતા તેધદ્રિયને મારવામા અધિક પાપ છે, એમ વધારે વધારે પુણ્યશાળીને મારવામા વધારે વધારે પાપ થાયછે એથી કરીને ત્યાગુધી એકદ્રિય જીવરડે નિર્વાહ થઈ શકે ત્યાગુધી પચ્ચેદ્રિય જીવને મારવો એ તત્ત્વ અયોગ્ય છે જો કે એકેદ્રિયને મારવો તે પણ પાપ થવા તુંજ કારણ છે પરંતુ જોરાકીમાટે કોઈ બીજે ઉપાય ન હોવાથી (અણધારકે) તે કાર્ય લાચારીથી કરવું પડેછે, એથી કરીનેજ કેટલાએક ભગ્યજીવ આવા પાપના ભયથી ધનધાન્ય, રાજપાટ વિગેરેનો ત્યાગ કરી સાધુ થઈ જાયછે અને (ચાલજીવ) જીવે ત્યાગુધી પાળી, અગ્નિ, વનસ્પતિ વિગેરેને

અડકતા પણ નથી અને લિસામાત્રથી પોતાનું ઉદ્ધોષણ કરી લેછે મનુષ્યે પણ લાચારીથી એકે દ્રિયનો નાશ કરેછે અને તે પાપનો પગિહાર કરવામાટે સાધુમુનિરાજોની મેવા, દાન, ધર્મ, આવશ્યક ક્રિયા વિગેરે જીવતાસુધી ધ્યાન કરેછે લિસામાત્રથી અલાવનાર સાધુઓને આગ્રહનો દોષ લગાર પણ લાગતો નથી કારણકે જુદુસ્ય માણસો જે પોતાને માટે રાધેઝે, તેમાંથી એ લોકો જરૂર હોય તેટલુંજ તથા દોષ વિનાનું માત્ર ગ્રહણ કરેછે એ હેતુથી જુદુસ્યને એવી પણ ખબર પડવા દેતા નથી કે આજ મારે ત્યાં સાધુ-મહાગજ લિસા લેવા આવનાર છે અજાણતાજ લોજન વખતે જુદુસ્યના ઘરતરફ જઈને સમયાનુસાર જે મળે તે આહાર ગ્રહણ કરી લેછે જેથી કરીને કોઈ પણ દોષ પહેલાં અથવા પછવાડે લાગવાનો સંભવ નથી જુઓ, ઇન્દ્રિયોના સ્વાદમા લાક્ષણ્ય ઉત્તમ જ્ઞાતિઓએ પોતાની ખોટી કીર્તિને માટે કેવો અનર્થ ફેલાવી દીધો? વિચાર કરવા જેવી વાત છે કે હિંસા વિગેરેથી જો ધર્મ થતો હોય તો અધર્મ કેવી રીતે થશે? કાળજીકે માસાહાર કરનારઓનું મન ઘણું કરીને દૂષિત અને મલિનજ હોયછે કોઈ પણ તિર્યચ જીવને દેખતા તેને એવો ખ્યાલ ઉભો થાયછે કે, આ જીવ કેવો સુદર છે? આનું માંસ કેવું સ્વાદિષ્ટ તથા પુષ્ટિ કરનાર હશે? તથા આના શરીરમાંથી કેટલું માંસ નીકળશે? એટલામાટેજ માસાહારીઓને વનમા હરણ વિગેરે જાનવરાને જોતાવેત તેને પકડી પાડવાની મરજી થઇ જાયછે અથવા તળાવ કે નદીને ઝડે માછલાઓને જોતાવેત મારવાની ઇચ્છા ઉત્પન્ન થઇ જાયછે એવી રીતે આઠે પહોર—હિંસક જીવ શ્રદ્ધ પશુભવાળો રહ્યા કરેછે જેવીરીતે વાઘ, સિંહ, ગિલાડી વિગેરે હિંસક જીવોને ખાવામાટે ઝાઝ જીવ ન મળે તોપણ માંસ કમળ ધન કરવાથી નરકાદિ ગતિ મળેછે તેવીજ રીતે માસાહારી જીવોની પણ દશા જાણવી અઠ્ઠનોસ! માસાહારી જીવ સુદર પક્ષીઓનો નાશ કરીને જંગલોને ખાલી કરી નાખેછે અને સુદર ખગીચામા પોતાના કુટુંબની સાથે આનંદયુક્ત મનથી બેઠેલા પક્ષીઓને બહુક વિગેરેવડે મારીને નીચે પૃથ્વીપર પાડી દેઝે ખરૂં કહેવા દો તો તે વખતનો કમકમાટલયો દેખાવ દયાળુ પુરોધાથી ને દેખી પણ શકાય નહિ પરંતુ માસાહારી તો તેને જોઈને ઘણી પ્રવ્રજનાથી મારનારને ઉત્તેજન આપેઝે કે વાહ! શાળાશ! એકજ ગોળીએ કેવું નિઘ્રાન તાકયું? આ સ્થળે એક એ પણ વિચારવા યોગ્ય વાત છે કે, એક પત્નીને મારનાર એકજ જીવનો હિંસક નથી, પરંતુ અનેક જીવોનો હિંસક છે કમક જે પક્ષીને મરણ પમાડયું હોય તે ઝીં જો સ્ત્રીનતિ હોય અને તેના નાના નાના બચ્ચા હોય તો માતા મરી જવાથી તે જીવી શકતા નથી વળી તે બાધાના મરી જવાથી મારનારને લાયકર પાપનો બધ થાયઝે એટલામાટે તે કમળ ધનનું અત્યંત દઢ કારણ હોવાથી પહેલેથીજ બુદ્ધિમાન પુરુષોએ વિચારવું જોઇએ જેમ કીડીઓના દરની પામે લોકો તેના ખાવામાટે સાધુ અને

લોખનાએ તેવી વધારે કીડીઓ ત્યાં આવે છે અને એ ઉપાય પુત્રોત્પત્તિનો માને છે કારણકે મિત્રારા લોખ લોકો ધર્મતત્ત્વના અગ્રણ્ય અને કર્મપ્રકૃતિનો વિચાર નહિ ધનવન્નાન દેવાથી તેઓ લાલાલાબનો વિચાર નહિ કરીને કેટલાએક દેશોમાં એવી ક્રિયા કરનારા જોવામાં આવે છે પરંતુ આ સ્થળે વિશેષ વિચાર કરવાનો અવસર છે કે લોખ અને સાઝર નાખનારી કીડીઓ વણી એટલી થાય છે પરંતુ કેમ બીજે જગતે લોખ તથા સાઝર ખાઈ જાય છે તેની માટે ઘણી કીડીઓનો સહાર થઈ જાય છે ઘણે ઠેકાણે જોવામાં પણ આવે છે કે તે જલ લોખ ચાટી જઈને ઘણી કીડીઓનો મહાગ કરી નાખે છે આ એક વાત થઈ બીજી વાત એ છે કે કીડી સંચારમાં જલ દેવાથી માતાપિતાના મયોગ વિના ઉત્પન્ન થાય છે, તે લોખ અને સાઝરના મળવાથી હવાનો સંયોગ થતા નવી કીડીઓ પારપાર ઉત્પન્ન થાય છે અને તેની ક્રિયા થાય છે આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે કેટલાએક ધર્મના કાર્યો કરના જતા ઉવટો અધમ થઈ જવાનો સંભવ રહે છે

અદાન્તપુરાણેષુ, વામસ્ય વચનદ્વયમ્ ।

પરોપકાર પુણ્યાય, પાપાય પરપીડનમ્ ॥

અ. ૭-પૃષ્ઠ ૩૧૬

સ ન જર્મનકારેએ હિસાની અધમ મા ગણતરી કરેલ છે અને સર્વથા પ્રથમ હયાધર્મનેજ માન્યો છે એમાં કેમ આસ્તિત્વને વિવાદ નથી. તોપણ દરેક ધર્મવાળાઓને આ સ્થળે આત્મીય પ્રમાણ દેવાથી વધારે દૃઢતા થશે એટલામાટે હિંદુમાને માનનીય મનુસ્મૃતિ તથા મહાબાગ્વત અને મ્હં વગેરે પુરાણોની સાક્ષી આપવામાં આવે છે એમાં પહેલા મનુસ્મૃતિને જુઓ

યાદર્શિત્વાનિ મૂતાનિ, હિનસ્ત્યાત્મસુલેષ્ટયા ।

મર્મૈશ્વ મૃતશ્વેય, ન ક્વચિત્ સુખયેષ્ઠતે ॥

નિલુપનાજન્મા હપાયની મનુસ્મૃતિ-અ. ૫-સ્લોક ૪૫-પૃષ્ઠ ૧૮૭

તેમ-૪-

“યો વધનવદ્દેશાન્, પ્રાણિના ન ચિકીવત્તિ ।

સ સવસ્ય હિતપ્રપ્તુ, સુખમત્યન્નમવનુતે ॥”

યો હિંસકાનિ ના અર્થ-તિરપનથી જીવોને જે પાતાના મુખની, ધનદાથી માન્ય છે, તે જલતા હોવા પણ મંજી ગયા તુલ્ય છે કારણકે તેને સ્વાધ, પણ મુખ મળતું નથી

યો વધન મો અર્થ—પ્રાણીઓને 'વધ-બધન વિગેરે કલેશો પમાડવાને જ નથી હાડતો તે તમામનો ગુણેન્દ્રક અચત સુખરૂપ સ્વર્ગ' અથવા મોક્ષને મેળવે છે ખીજી પણ જુઓ—

“યદ્ ધ્યાયતિ યત્ કુસ્તે, ધૃતિં વશાતિ યત્ર ચ ।

તદવામોત્પયજેન, યો હિનસિ ન કિંચન ॥”

તાત્પર્ય—જ પુરૂષ કાલ, મચ્છર, વિગેરે નાના અથવા મોટા જીવોને મારતો નથી તે ધારણી વસ્તુ મેળવવા ભાગ્યશાળી નિવડે છે અને જે કરવા હચ્છે તે કરી શકે છે અથવા જ્યાં પુરૂષાર્થ ધ્યાન વિગેરેમાં લક્ષ્ય બાધે તે પ્રયાસવગરજ (એટલે પ્રયાગે) સિદ્ધ કરી શકે છે અર્થાત્ આહિસા કરનાર પ્રતાપી પુરૂષ મનમાં જે વિચારે તે તુરંતજ પામી શકે છે ખીજી એ પણ લખ્યું છે કે—

નાકૃત્વા પ્રાણિના હિંસા, માસમુત્પચતે કવિત્ ।

ન ચ પ્રાણિવધ સ્વર્ગ્યસ્તસ્માન્ માસ વિવર્જયેત્ ॥

ભાનાથ—પ્રાણીઓની હિંસા કર્યાવગર માસ જ્યારે પણ ઉત્પન્ન થઇ શકતું નથી અને પ્રાણીઓનો વધ સ્વગતું સુખ હોતો નથી એટલામાટે મામનો મર્વ પ્રકારે ત્યાગ કરવો ઉચિત છે ખીજી પણ એમ કહ્યું છે કે—

સમુત્પાસે ચ માસરય, વધવન્ધો ચ દેહિનામ્ ।

પ્રસમીદય નિવર્તેત, સર્વમાસસ્ય મક્ષણાત્ ॥

તાત્પર્ય—માસની ઉત્પત્તિ અને પ્રાણીઓની હિંસા, તેમજ બધનને જોઇને સર્વ પ્રકારના માસલક્ષણથી મનુષ્યોએ દૂર રહેવું જોઇએ

વિવેચન—પૂર્વોક્ત મનુસ્મૃતિના પાચમા અધ્યાયના ૪૪ થી ૪૯ સુધીના શ્લોકોનું સ્મૃત્ય બાજુનાર કદાચ માસલક્ષણ નહિ કરશે. કેમકે સીધા માગ છોડીને આડા માગે ચાલનારું કોઇને પણ મન થશે નહિ ૪૯મા શ્લોકમાં તમામ પ્રકારના માસલક્ષણથી નિવૃત્ત થવાનું મનુષ્યે કરમાવ્યું છે એથી વિધિપૂર્વક માસ ખાવાથી કોઇ નહિ માનનારાઓનો પક્ષ મર્વથા નિર્ણયન થઇ ગયો કેમકે દેવતાઓની માસાહાર કરવાની પ્રકૃતિજ હોતી નથી જ્ઞાનના મેળુ માસ દેવતાઓની સામે રાખવામાં આવે તોપણ એક નવટાક પણ એણે નહિ થાય અથવા દસ બકરાઓને દેવતાના મંદિરમાં રાત્રિએ રાખીને ચોરે એ મંદિરનું રક્ષણ કરવામાં આવે અને પ્રભાતે એ મંદિર ખુલ્લું કરવામાં આવે તો દસ બકરાઓમાંથી એક પણ ચોરો થશે નહિ એથી એમ સાબીત થાય છે કે માસમાત્રના લોભી લોભો બિચારા લોખા લો

કને ભરમાવીને ખાલી બીજાના પ્રાણોનો નાશ કરાવે છે પોતાની જીવનની ક્ષણિક દૃષ્ટિને માટે ગિચ્છા અનાય જીવોના જીવનોને નષ્ટ કરાવે છે કેટલાએક ભક્ત લોકો દેવીની સામે માનતા કરે છે કે—‘હે માતાજી! મારો પુત્ર જે અમુક રોગથી બચશે તો આપને એક બકરો ચાવીશ” કદાચ કર્મના યોગે બાળકને આયુષ્યના બળથી આરામ થાય તો માનના કરનાર લોકો એમ મનાવે છે કે માતાજીએ કૃપા કરીને મારા પુત્રને અવિનશન દીધું ત્યારે પુત્રી થયું ને નિરપંગમ બકરાને ગાજતા વાજતા આનુભૂતિક પહેરાવી માતાજીની પાને લઇ જાય છે અને ત્યાં તેને નવરાવીને તેમજ કુલ ચડાવીને તથા સ્વર્ગ પ્રાપ્ત કરાવનાર મંત્રોને તેને મારતી વખતે શાહજો પાસે લાવવાની, બકરાના પ્રાણ નિર્દય રીતે બલજ કરાવે છે આ સ્થળે એક કવિનું વાક્ય યાદ આપે છે કે—

‘માતા પાસે ભેગ મારે, હું બકરો માટા,
આપના પૂન ખિનાવજ ચાહે, પૂન હુએકા કાટા.
હો દિવાની દુનિયા’”

જીવો-બીજાના પુત્રોને મારીને પોતાના પુત્રની શાંતિ ચાહનારી દુનીયા છે આ સ્થળે પ્રાણ દેવ યોગ છે કે પહેલા માનનારૂપ કપનાજ યોદી છે કદાચ માનતાથી દેવી આયુષ્યને વધારી દે, એમ લોક તો દુનિયામાં કેમ મરતજ નહિ જે લોકો માનતા માને છે, તેઓને કદાચ મોગનપૂર્વક પૂછવામાં આવે તો તેઓ પણ અવશ્ય એમ કબુલ કરશે કે તમામ માનતા અમારી સફળ થતી નથી. કંટાળી વાર તો હજારો માનતા કરતા છતાં એ પુત્ર વગેરે મરણનેજ પ્રાપ્ત થાય છે એથી માનતા બને રીતે ફેકટ છે કેમકે રોગીનું આયુષ્ય હોય તો તે ક્યારે પણ મરનાર નથી ત્યારે પરી તેમાં માનતાનું, કશું પ્રયોજન નથી અને કદાચ આયુષ્ય ન હોય તો બચનાર નથી તો પણ માનતા નિષ્ફળ છે બીજી પણ વિચારો કે કદાચ બકરાની લાલચથી દેવી તમારા રોગોનો નાશ કરશે તો તે તમારી નોકર કરી રૂથવત્-લાચ લેનારી થઇ કે મહેલેનાથી આવ મળે તેનું તો લલ્લુ કરે અને જેના તરફથી ન મળે તેનું બહુ ન ઠરે લાચ ખાનારાઓની હાનિમાં કેવી માન-મર્યાદા હોય છે તેનો વાચકો સ્વયં જાણ કરશે

મહાશય! માતા શબ્દનો અર્થ પહેલા વિચારો કે જે પાલવુ-પોપલુ સર્વ પ્રકારે કરે તેજ માતા કહેવાય છે, ત્યારે જેની પાસે બકરાનું બલિદાન કરવામાં આવે તે જગદાના નામથી જગતમાં કેમ પ્રસિદ્ધ થઇ શકે? કેમકે જે સમસ્ત જીવોની માતા છે તેજ જગદાના કહી શકાય છે તો સમસ્ત જીવોની અદ બકરા વગેરે પણ (જેનો બગી દેવામાં આવે છે તે) આવ્યા, તેની પણ માતા તો કરીને? હવે વિચાર કરો કે એક પુત્રને ખાઈને માતા બીજાને બચાવે? શું એવું ક્યારે થઇ શકે? કેમકે માતાને તમામ પુત્ર સરખાજ

બુલા હોયછે અસાની લોડા સ્વાર્થાધ થઇને માતાની ઇચ્છાથી વિરૂદ્ધ આ
 ઘરણી 'કરીને' જીવંહિ'સાને માટે સાદુસ કરેછે એ કારણથીજ આ 'જમાનામાં
 મરદી, કુલેરા વિગેરે મહા કષ્ટાને લોડા લોગવેછે કેમકે માતા હાથમાં લા
 કડી લઇને ભારતી નથી, માત્ર પરોક્ષપણે મનુષ્યોને અનીતિનો દડ દેછે 'મે
 પોતે જોયું છે કે વિધ્યાચળમા દેવીનું મંદિર છે, ત્યા હજારો સંસ્કૃતના પ
 ડિતો વિગેરે કરીને નવરાત્રિમા લેળા થાયછે અને પ્રભાતથી માડીને સાયકાળ
 સુધી તે સઘળા લોડા સપ્તશતી (દુર્ગાપાઠ) નો પાઠ કરેછે જેમા દુર્ગાની
 ભક્તિની પ્રશસાજ છે પરંતુ ત્યા અનાથ નિતાંથ અને માથી ગરીબ
 બકરા અને 'પાઠાનું' બલિદાન જે દેવામા આવેછે તે જોઇને તેના ભક્તોના
 મનમા પણ એક વાર શકા થાયછે કે આવી હિ સા કરીને પૂજા કરવી ક્યાથી
 ચાહી આવતી હશે? માતા પણ પોતાના પુત્રને મારવાથી નારાજ થઇને
 ત્યાજ કુલેરા વિગેરે રૂપે ઉપદ્રવ કરેછે ત્યારે બ્રાહ્મણ વિગેરે ભાગેછે અને
 કુટુંબાએક લોક બકરા ના માર્ગતરફ જનારા થાયછે આ વાત ઘણી વાર લો
 કામા પ્રત્યક્ષ જોવામા આવેછે અને સ્વયં અનુભવવામા પણ આવેછે તોપણ
 પકડેલા ગધેડાના પૂછડાને છોડતાજ નથી માતાની ભક્તિ બકરા મારવાથીજ
 થતી નથી, પોતપોતાના મતમા માનેલી કાળી, મહાકાળી, ગૌરી, ગાધાગી,
 અળા, દુર્ગા વિગેરેની 'સેવા ઉત્તમોત્તમ પદાર્થો ચડાવીને કરવી જોઇએ કુટુંબ
 એક લોડા દુર્ગાપાઠની સાક્ષી આપીને પશુપૂજને માટે આગ્રહ કરેછે, તેઓએ
 સમજવું જોઇએ કે, "વશુપુષ્યેશ્વ ધૃવેશ્વ" એ જે પાઠ છે એમા વિચાર કરો કે
 પુષ્પને જેમ સાખીત (ભાખ્યાતોડયા મિવાય) ચડાવનામા આવેછે એમ પાનુને
 પણ ચડાવી દેવું જોઇએ, અર્થાત ચડાવતી વખતે એવી પ્રાર્થના કરવી જોઇએ
 કે, હે જગદગે આપના દર્શનથી અમે જેમ નિર્ભય અને આનંદથી રહીએ
 છીએ તેમજ તમાના દર્શનથી પવિત્ર થયેલ બકરો પણ જગત્મા નિર્ભય
 થઇને હરેકરે અર્થાત કોઇ માસાહારીની છત્રી તેના ગળાપર ન ફેરે એવો
 સંકટપ કરીને બકરાને છોડવો જોઇએ. જેથી કરીને પુણ્ય થાય અને માતા
 પણ પ્રસન્ન થાય વળી જગદગાનો સાચો અર્થ પણ દર્હેવાય અન્યથા
 જગદગાનું નામ, રહેતા રહેતા જગદભક્ષિણી થઇ જશે

મહાનુભાવ! મનુજીએ ૪૮ અને ૪૯ મા શ્લોકમા પ્રાણીઓની હિ માથી
 સ્વર્ગનો નિપેધ સ્પષ્ટ બતાવી આપ્યો છે કદાચ તે શ્લોકને કતિપત માનશે
 તો માસાહારથી સ્વર્ગ થાયછે એને કતિપત કા ન માનવો? જ્યારે બને
 કતિપત નથી તો બંને શ્લોક બળવાન છે અને બળવાનથી દુર્બળ બાધિત થાયછે
 જુઓ એજ અધ્યાયના ૫૩-૫૪-૫૫ શ્લોકમા—

“વર્ષે વર્ષેઽશ્વમેષેન, યો યજેત શત સમા ।”

માસાનિ ચ ન જ્ઞાતેદ્યસ્યયો પુણ્યફલ સમમ્” ॥ ૧૩ ॥

ભાનાર્થ—વર્ષે વર્ષે, એક પુરુષ અત્યંત મિથ્ય કહે અને સો વર્ષ સુધી, ય
કહે અને, એક પુરુષ બિસફુલ માસ ખાયાજ નહિ તો એ બનતું ફળ સ
પુન છે

“કલમૂલાશનેર્મેયેભ્યુ-યમેનાં ચ યોગે ।

મ તસ્કલમત્રામોનિ, યમાસપરિવર્તનાન્” ॥ ૧૪ ॥

અર્થાત—પવિત્ર ફળ, મન વિગેરે તથા નીચાનાં કિતુ બોજન કરવા
પણ જે ફળ મળતું નથી તે માત્ર મામાકારનાજ ત્યાગથી ફળ મળે છે

“મા સ મત્સયિનાડમુત્ર, વસ્ય માસમિહાદૃમ્પદ ।

સ્તન્માસસ્ય માસત્વ, પ્રવન્તિ મનીષિણ ” ॥ ૧૫ ॥

અર્થાત—જેનું માસ કે અડિ ખાઉં છું, તે જન્માતરમા પંજુ અવર
મને ખાશેજ એવો “માસ” શબ્દનો અર્થ વિદ્વાનોએ કરેલો છે

કેપોતાના પ્રાણ બચાવવા પછી પારકાને બચાવવાનો ધ્યાન,

એક સમય બાદશાહ પોતાના આનંદભુવનમાં ગિરજામાન થયા હતા
તે વખતે ગિરજાવ પાસેજ એકેવ હુતો શાહ અને ગિરજાવ વચ્ચે કેટલું
રાજ્યરગની આડીઅવળી વાતોગો થયા પછી પૂછ્યું કે “ગિરજાત્ર મા
સને સર્વથી વધારે બહાવી કય વસ્તુ છે ?” ગિરજાને કહ્યું કે “નેકનામદા
હુ તો એમ માનું છું કે આ હુનિયામા મરથી વધારે બહાવી વસ્તુ પોતા
જાન, (પ્રાણ) છે, એથી અધિક બહાવી ફોણ અન્ય વસ્તુ નથી આજે
અમીર, ફકી, હ ખી સુખી મનુષ્ય હશે કિવા જાનવર હશે તોપણ પોતા
પ્રાણને બચાવવામા વધારે ખત ધરાવશે પણ પ્રાણની દરકાર ન રાખ
પિતો—કે સગાસબધી બચાવવા કદી પણ ધ્યાન આપશે નહિ એથી ખ
ધાય છે કે સર્વથી પ્રાણ વધારે બહાવો છે આ પ્રમાણે વાતોવાય થયું હતો
તે/કામા શાહની, એક સ્ત્રી પોતાના બાળકને રમાડતી પ્યારસાથે સુબન લે
હતી, તેઉપર નજર પડી એટલે શાહને મોઠો આ ૧૬ ઉપજ્યો અને પિ
જવ પ્રત્યે જણાવ્યું કે “મને તો એમ જણાય છે કે સર્વ વસ્તુ કરતા ખા
વધારે બહાવું લાગે છે ?” તે સાલળી ગિરજાત્ર અરજ કરી કે “સર
આપનું કહેવું ખરૂ છે, પરંતુ જ્યારે પોતાના પ્રાણઉપર મહા આક્રમ
પડે છે તે વખતે ધન, દોલત, પુત્ર, સ્ત્રી, પરિવાર અને બહાવા—સબધી વિ
એક પણ બહાવા નથી, માત્ર પોતાનો જીવ કેમ બચે ? તેજ સુહિનમા સુર

મિત્ર થઈ પડે છે ” શાહે કહ્યું કે “ ખીરખલ ! તમે કહો છો તે ખરું હશે, પરંતુ અનુભવવગર તેની મનમા અસર થતી નથી, માટે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી સિદ્ધ થયેલું જોવાને આતુર છું ” તે સાલગી ખીરખલે કહ્યું કે “ નામદાર થોડા દિવસમા એનો પ્રત્યક્ષ દાખલો આપને જાતાવીશ. ” એ પ્રમાણે જનવચ્ચે વાર્તા થયા પછી ફેટલાકે દિવનો ગયા પછી ત્રીપાળને હુકમ કરી એક જ મામના બચ્ચા સહિત વાદરીને પકડી બગીચાની અદર દેખાવી તદ્દનતર એક વીંશ હાથનો ઉઠો ખાડો ખોદી તૈયાર કરી રાખ્યો. બાદ બાદશાહ પામે જઈ વિનંત્યું કે “ ગરીબપરવ- ! સર્વથી પ્રાણ વહાવો. ” બાળક વહાવુ છે તેની આપને ખાતરી કરી આપવાનો આજે સમય છે, માટે આપ બગીચાની અદર પધારો. ” બાદશાહ આનંદચુકત થઈ ખીરખલસાથે આવ્યો. બગીચામા પહોંચ્યા પછી ત્રીપાળને સંકેત મુજબ માન જાતાવી સમજાવ્યો કે તેણે બચ્ચાસહિત વાનરીને ખાડાની અદર નાખી ઉપરથી પાણીનો પ્રવાહ ધોધધધ ચલાવ્યો. જ્યારે ખાડામા પાણી ભરાવા લાગ્યું કે વાદરી પોતાના બચ્ચાને છાતીસરખુ વળગાડી પોતાનો બચ્ચાવ જોળવા લાગી તે જોઈ ખીરખલે ચાહુને કહ્યું કે “ નામદાર ! હવે મજાડું જોવાની છે ” જોત જોતામા થોડી વારે પાણી ખાડામા વધવા લાગ્યું તેથી વાનરી ચારેતરફ ગહુજ ઠેકઠા મારી બચ્ચાવમાટે તરફડીયા માર્યા પણ કંઈ દહાડો વળ્યો નહિ. વાનરીના પેટસુધી પાણી આવ્યું કે બચ્ચાને બહાઉપર રાખી રક્ષણ કરવા લાગી જેમ જેમ પાણી ઉપર ચડતું ગયું તેમ તેમ માથાઉપર બચ્ચાને ચઢાવી બચ્ચા ઉપાય શોધ્યા તે જોઈ શાહે કહ્યું કે “ કેમ ખીરખલ ! પ્રાણ વહાવો કે બચ્ચા વહાલા ? જુઓ ખીચારી વાનરી બચ્ચાનો જીવ બચાવવા કેટલા પ્રયત્ન કરે છે ? ” ખીરખલે કહ્યું કે “ નેકનામદાર ! જરા થોડી વાર જોયા કરો, હુમણાજ તેનો દાખલો જ-ણાઈ આવશે ” હવે વાનરીને ગળાસુધી પાણી આવી પહોંચ્યું કે પછી તેણીએ બચ્ચાને બચાવવાની આશા ફેકેટ છે એમ લાગવાથી તથા ૫ પણ તેનો બચ્ચાવ કરવામા નાહુક જીવ જોઈ બેસીશ એમ વિચારી છેવટે નિરૂપાય થઈ બિચારીએ બચ્ચાને પગતળે ધાલી તેઉપર પોતે ઉભી રહી પોતાનો પ્રાણ બચાવવા વળખા મારવા લાગી તે જોઈ ખીરખલે પાણીનો પ્રવાહ બંધ કરાવ્યો અને તેને બહાર કઢાવી લીધી પછી શાહને વિનંત્યું કે “ કેમ શિરતાજ ! અત્યારસુધી આ વાનરીને બચ્ચુ કેવું પ્યારું હતું, પરંતુ જ્યારે પોતાનો જીવ જવાનો વખત નજીક દેખાયો ત્યારે બચ્ચાને જીવાડવાની આશા છોડી દઈ પોતાનો પ્રાણ બચાવવા ઉપાય આદર્યો એવીજ રીતે મનુષ્યને પોતાના બાળકો ઠહાલાં છે પણ જીવઉપર જોખમ આવી પડવાથી ઘર, ખાર, એકરા, સ્ત્રી, ધન, દોલત કે માળખા વિગેરે કેમ કેમનું નથી પોતાના પ્રાણ અગાડી બચાવે કરી વિશાદમા નથી માટેજ સર્વ વસ્તુકરતા જીવ વધારે ઠહાલો છે ” આ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ જોઈ બાદશાહ ખડી તાજુળી પામ્યો અને ખીરખલની અફેડ

માટે તારીફ કરવા લાગ્યો તેથી મર્વને પોતાનો જીવ વહાલો હોવાથી કંઈ જીવને પાળવો નહિ

જીવહયાથી અમૃત્ય લાભ.

જ્યાં ભરતક્ષેત્રમાં ગજપુરનગરે મુનદ એવે નામે કુલપુત્ર રહેછે, ત્યાં ધર્મવત પ્રાણી નિનદામની સાથે તેને મહા પ્રીતિ છે એકદા તે યાને મિત્ર વનમાં ગયા ત્યાં મુનદાર્યસમાન ધર્માચાર્યને દેખી નમસ્કાર કર્યો તેણે ક-યામલ ધર્મનો ઉપદેશ દીધો, તે ઉપદેશ સાંભળી ગુરૂને કહ્યું કે તું માસભક્ષણનું પરિત્યાગખાલુ તો કેવું પણ માગથી મારો કુવાચાર કેમ મકારો? ગુરૂએ કહ્યું કે ધર્માચાર ખરો સમજવો ધર્મની વેળાએ કંઈ આવળાન ન કરવું તે સાંભળી મુનદે તરત જીવહયાવળ આદર્યું માસભક્ષણનો નિયમ લીધો સર્વ જીવ પોતાના આત્માસંજ્ઞા બાણીને સુખે મત પાળેછે એમ કરતા ધણે કાળ થયો એકદા દુષ્કાળ પડ્યો, મર્વત્ર ધાન્ય મોણુ થયું તે અવસરે મુનદની સ્ત્રી કહેવા લાગી કે હે સ્વામી! સ્વકુટુંબ પાળવામાટે માછલા પકડી લઈ આવો તેને મુનદે કહ્યું કે હે બૂલી! મારી આગળ એવી વાતજ કરવી નહિ ગમે તેવું કષ્ટ પ્રાપ્ત થયે, તોપણ હું હિંસા આદરીશ નહિ તેની સ્ત્રીએ કહ્યું કે તું મહા નિદય છો કુટુંબને કષ્ટ કરવાથી લોકમાં અપયશ થશે એમ કહી તેનો માળો બળાત્કારથી તેને માછલા પકડવામાટે લઈ ગયો ત્યાં જળના નાખી તેમાં માછલા આવ્યા પણ વ્રત માચવવામાટે તે પાછા પાણીમાં નાખી રીધા ઘરે ખાલી હુથે આવ્યો વળી બીજે દિવસે સ્ત્રીની પ્રેરણાથી ગયો, તે દિવસે પણ તેમજ માછલા ગેલી ઘેર આવ્યો ત્રીજે દિવસે સ્ત્રીની પ્રેરણાથી ગયો પણ ત્યાં માછલા પકડતા માછલાની પાખ લાગી, તેથી ત્રાસ પામ્યો પત્રી સગાને કહી અનશન કરી મરણ પામી રાજગૃહી નગરીમાં નરવર્મારાજ રાજ્ય કરેછે, ત્યાં મણીયાર નામે શેઠની મુખશા નામે લાચારો તેની કુખે આવી મુનદનો જીવ પુનઃપહે ઉત્પન્ન થયો તેનું દામનક એવું નામ પાડ્યું, તે આઠ વર્ષનો થયો ત્યારે શેઠને ઘેર મહામારીનો ઉપદ્રવ થયો, તેથી ધરના માણસ સર્વ મરણ પામ્યા આયુષ્યને યોગે એક દામનક જીવતો રહ્યો રાજાએ તેને ઘેર ચોકી રાખી, દામનક કુધાતુર થઈ ઘેર ઘેર ભીખ માગવા લાગ્યો એકદા સાગરપોત નામે વ્યવહારીયાને ત્યાં ભીખ માગવામાટે આવ્યો, એવામાં તે વ્યવહારીયાને ઘેર સાધુ વસેલવા આવ્યા, તેમાં એક વટેસરે સામુદ્રિક લક્ષણ બેઠાને કહ્યું કે આ ભીખાગી આ શેઠના ઘરનો માનીક થશે એવી રીતની વાણી સામરશેઠે ભાતને અતરે સાંભળી હું ન જાત થઈને વિચાર્યું જે શુ મારા ઘરનો એ ધરણી થશે? તો હવે હું કોઈક ઉપાય કરીને એને મારી નખાવું

એટલે મારી લક્ષ્મી મારા પુત્રપાત્રાદિક લોગવે એમ વિચારી ક્રોધક ચાડા-
લને ઘણું દ્રવ્ય આપવું કળુલ કરીને કહ્યું કે દામનકને મારી નાખજો તે ચા
ડાલ પણ મોદકની લાલચ દેખાડી ઠગીને દામનકને બાહેર જગલમાં લઇ
ગયો, પણ ત્યાં તે યુગ્ધભાલને દેખીને ચડાલ મનમાં ચિતવવા લાગ્યો કે
અરે! આ બાળકે કેવો શેઠનો અપરાધ કર્યો છે કે જેથી શેઠ મને આને
મારવાનો આદેશ દીધો અથવા મારા જેવો બીજો મહાપાપી પણ કોણ હશે
જે દ્રવ્યની લાલચે આવા બચ્ચાને મારવાની કળુલાત આપે તો હવે એ કામ
કરવું મારે યુક્ત નથી એવો નિશ્ચય કરી બાળકને કહ્યું કે હે મર્ખ! તું
અહુઆથી નારી બા જો અહીંયા રહીશ તો તુને સાગરપોત મારી ના
ખશે? એવો ભય દેખાડ્યો, તેથી દામનક નારી ગયો, કેમકે સસારમાં છ
વિતલ્ય મર્ખને વહલ છે

॥ યત ॥ મરણસમ નતિમય, દારિદ્રસમો પરિમજો નતિય ।

પયસમા નતિય જરા, સુહા સમા વેયણા નતિય ॥ ૧ ॥

ચડાલે દામનકની આગળી કાપી નીચાની લઇ શેઠને આપી દીધી દામ-
નક પણ લોહીએ જરતી આગળી લઇ ત્યાંથી નાઠો, તે સાગરપોતના ગો
ખુળમાંડે ગયો કમથોગે ત્યાં નદગોકુળપતિ અપુત્રીઓ હતા, તેણે તેને
પોતાને ઘેર પુત્ર કરી નાખ્યો દામનક અનુકંમે યાવનાવસ્થા પામ્યો, શરવીર
થયો

એકદા પ્રન્તાવ તે બાગરશ્રેષ્ઠી સ્વગોકુળમાંડે આવ્યો, ત્યાં દામનકને દીઠો,
નદગોકુલીઆને પૂછ્યું કે એ કાણ છે? તે જટલુ વૃત્તાત દામનકનું બાણતો
હતો તેણે તેણે સર્વ કહ્યું, તે સાલાગી ગેઠ નિચારના લાગ્યો કે રખેને સાધુ-
વચન અન્યના ન થાય! એમ ચિતવી જેવો આવ્યો તેવોજ પાછો ઘેર
લોંછી જવા લાગ્યો, તે વારે નદ બોલ્યો કે તમે સ્ત્રીપણે કેમ જાઓછો?
શેઠે કહ્યું ઘરે કામ છે, નદગોનાલીઆએ કહ્યું કે મારા પુત્રને ઘેર મોકલો, તે
તમારૂં કાર્ય કરી આનશે, તે સાલાગી ગેઠે કાગળ લખી આપ્યો ને વહુ કે
એ કાગળ મારા પુત્રને આપજો દામનક પણ કાગળ લઈ આવ્યો, વાટે આ
વતા થાકી ગયો, તે વારે ગામ નજીક કામદેવના દહેરામાં જઈ સતો એનામાં
તેજ શેઠની વિષા એવે નામે પુત્રી છે, તે પણ ત્યાજ કામદેવની પૂજા કરવા
આની છે તેણે દામનક સતલો દીઠો અને તેના અગરખાની કને કાગળ
બાંધેલો દીઠો, તે લઇને વાચવા માડ્યો તેમાં સ્વસ્તિશ્રી ગોકુલાવ સમુદ્ર
દત્તયોગ્ય સાનદ લિખ્યતે એ દામનકને અપીત પાણીએ ગીત્ર વિષ દેજો
એમાં કામ વિમાસણ કર્યો નહિ એવો કાગળ વાચી કન્યાએ વિચાર્યું જે
મારો પિતા કાગળ લખતા નિશ્ચે એક કાનો ચૂકી ગયો છે, કેમકે વિષા
મારૂં નામ છે તે સ્થાનકે વિષ દેજો, એવું જૂવથી લખાડ ગયું છે પછી આ

ખનુ કાગળ કાઢી સમીએ કરી કાનો દુધ વિપને સ્થાનરૂ વિષા કરી પાછો કાગળ તેની કમમા બાધીને કન્યા પોતાને ઘરે આવી પાગળથી દામદક પણ બગ્યો, તે આવતો આનતો અનુક્રમે શેઠને ઘરે આગ્યો, પુત્રને કાગળ દીધો, તેણે કાગળ વાલી તરફ જ મહોત્સવપૂર્વક પોતની બહેન વિષા તેને પગલાવી દીધી કુટુંબક નિસે સાગ દત્ત પણ ગોકુળથી ઘેર આગ્યો વાત સાલગી મ નમા વિવાહ ઉપજ્યો અને ચિતવના લાગ્યો જે મે શુ વિચાર્યું અને અહુઆ શુ નીપજ્યું !

॥ યત ॥ અન્ન વિનિન્દાદ અન્ન દુર, અન્ન વિન્વદ અન્ન લાદ ।

ઠગલુ ને મિ થયા, પિરવાસો તે માફ ॥ ૧ ॥

તત્કાલિ હુલ મડ ઉપાય તો કહુ કે જેમ એ વિપત્તિ પામે એમ ચિતલી શેઠ વગી આડાવને ઘેર ગયો અને કહ્યું કે અરે પાપી આ યત ॥ આતે તે શુ કયું ? તે દામનકને શવતા મક્યો ? પણ અધાપિ ને આટલું કાન કરે તો જેટલું દ્રવ્ય તુ મામ તેટલું હુ આપુ તે વારે આ ૧૫ બો યો કે હુ સ્વામી ! તમે દેખાડો, તેને હુલું તમારી ઇચ્છા મફત કરું ? શેઠ સહન દીધો કે બધાની વાગ્યો હુ જેને માતાને દેહુને મોકલ્યું, તને હુલું જેમ કટી ઘેર આવી શેઠ કહવા લાગ્યો કે અરે મખો ! હુલુમથી તમે માતાની પૂજા નથી દીધી ? કામ તો પુત્રથી મરાડે થઈ તે માલગી પુષ્પાદિથી લગ લરી માતા પૂજવામાટે મધ્યા સમયે જ માર્ગને મોકલ્યો તને મારો જાના રસ્તામા સાળો મળ્યો, તેણે પોતાના બનવીને ત્યાજ ઉભો રાખ્યા અને પોતે માતા પૂજવા તેની ખાસથી દાખ લાઉને ગયો તે જટલ દહેજમાહે પ્રવેશ કરેછે તેવેજ ખગિલે તેને ખડ્ગે ફડી મારી નાખ્યો તે વખત મહોટો ઝેલાડુલ થયો લોકે ઓળખ્યો જે આ શેઠના પુત્ર છે તે નાત શેઠ સાલગી શેઠને હન્યકાટ હુખ થયું તેથી મરણ પામ્યો પરી જાના આદેશથી દામદક ઘરનો ધણી થયો પુણ્યાનુસારે લ કમીવાન થયો માન એવે ધન વાનરના લાગ્યો અને વિવગસાધન કરેતો સુખમા રહેછે

એકલા દોહ એક લાટે આવીને દામ કે આગળ ગાયા મહી તે આ મનાલુ —

તસ્મ ન હરેદ દુક્લ વચાવિ નસ્તતિય નિમ્મલ પુણ્ણ ।

અણરસ્ય દન્ન, મુનદ અળ્લો નળો નળ ॥ ૧ ॥ इति ॥

એ જાયા સાલગી દામદક તે લાઠને તથુ લક્ષ્ય દ્રવ્ય આપ્યું, તે દેખી લોકોને મહોટો તથ ઉપજ્યો તારે રાજાએ તેડી પૂજ્યું કે એટલું મોટું દાન

તે કેમ દીધું ? તે વારે સભા આગળ સર્વ પોતાની વાતની ઉત્પત્તિ કહી તે સાભળી સભાએ દામનકને નગરશેઠ કયો અનુક્રમે દામનક દયાધર્મ આરાધી દેવલોકે ગયો, માટે હે ભવ્યજીવે ! તમે દામનકની પેઠે દયાદાન દો જેથી સુખમેય પામે.

હવે દયા વિના બીજાં શુભ કાર્યની નિષ્ફળતા

એક નખત એક ફકીર બાદશાહની હુજુર આવી કહેવા લાગ્યો કે કેાઇ મનુષ્ય સદા સહનશીલતા રાખે, અથવા પુષ્કળ દાન કે ઇનામ આપે અથવા સહુમ વાર સિજદા કે નીમાજ પઢે, પણ જો તે કેાઇ જીવને પગલે કે હાથે તો તેનું કરેલું સર્વ શુભ કાર્ય નાશ પામેછે, એટલુજ નહિ પણ સાઈબ તેનાપર નાખુશીથી જીએછે.

આ હકીકતઉપરથી બાદશાહે મુસલમાન તથા હિંદુઓને એકસરખી ગીતે ન્યાય આપવા રાજમહેલ પાસે એક ચાલલો રોપાવી ત્યાં મોટો ઘટ બધાંયે એટલે જેને ફરિયાદ કરવી હોય તે આ ચાલલાએ લટકાવેલા ઘટનો અવાજ કરે, તેથી એ અવાજથી શાહના જાણવામા આવે કે કેાઇ ફરિયાદી આવેલો છે આમ કરવાનું કારણ એ હતું કે કેાઇ જિયારો બીનવસિલદાર ગરીબ નાહક કેાઇ અન્યાયથી અમલદારના ત્રાસથી પીડાતો હોય તો તે ખુદ શાહના કાને પોતાના દુખની ફરિયાદ પહોંચાડે તેમાટે આ અદલ ઘટ બાંધેલો હતો ત્યાં ગાય અરજ કરવાના કારણને લીધે પોતાનું શરીર તે સ્થાનની નાથે ધનવા લાગી જેથી સ્થલ હત્યો અને ઘટ વાગ્યો એટલે શાહે જાણ્યું કે, કેાઇ ફરિયાદી દાદ મેળવવા આવ્યો છે, એમ જાણી બીરખલને કહ્યું કે ઘટ બજાવનાર ફરિયાદીને ઉપર બોલાવો આ પ્રમાણે શાહને હુકમ સાભળી બીરખલે ઉઠી ઝડપાથી નીચે જોયું તો કેાઇ ફરિયાદી નહોતો પણ ગાયમાતા ઉભેલી હતી, તેથી બીરખલે શાહને વિનંત્યું કે હુજુર ! કેાઇ ફરિયાદી નથી, પણ હવાના, જોરથી, ઘટનો અવાજ થયો છે આટલું બીરખલ બોલી રહ્યો એટલામા ફરી બીજો અવાજ વેયો, તેથી શાહે બીરખલને હુકમ કર્યો કે—ઘટ કેાણ બજાવેછે ? ફરી બીરખલે જઈ જોયું તો ગાય ચાલતાની સાથે પોતાનું શરીર ઘસતી હતી તેથી શાહને કહ્યું કે, ગરીબપરવર ! ફરિયાદી કેાઈ મનુષ્ય નથી, આટલો સખ્ત બોલવા જતા ફરી જોરથી ત્રીજો અવાજ થયો ત્યારે શાહે મનમા વિચાર્યું કે આજ કિવસસુધી કેાઈ વખત હવાથી ઘટ વાગ્યો જાણ્યો કે જોયો નથી, છતાં બીરખલ કહેછે કે, પવનના જોરથી ઘટ વાગેછે, એ કેવળ અસંભવિત છે, કેમકે કેાઈ ફરિયાદી તો હુરે પણ આ કારણમાટે તેની દાદ મારે કાને ન પહોંચાડવા આ પ્રમાણે બીરખલ

પ્રયત્ન કરતો હશે? ન ધારણ કે, વળતે કાંઈ બીરખલનો સતાવેવો ફરિયાદી આવ્યો હશે જથી બીરખલ પોતાનો યત્ન સમજીને મને આમ સમજાવે છે. પરંતુ તે સમયે પત્રીથી બીરખલને પૂર્વે ચોક્કસ છે, આમ વિચાર કરે છે એટલામા તો ફરી ચોથીવાર ઘટ વાગ્યો તેથી જરા કોપ દટાક્ષ કરી કહ્યું કે તમે બરાબર ધ્યાન આપી જોતા નથી, પણ આ ઘટી ઘટી કોણ ઘટ વગાડે છે તે જાણવા માગુ છું કેમકે મનુષ્યોના વગાડયા વગર પવનથી કોઈ વળત હોયજ નહિ. કત્ય હોવતો હોય તો, અગાડી કોઈ વળતે પણ કેમ હોયો નથી? માટે બચેબચે તપાસ કરી કહો કે કોણ ફરિયાદી છે? જ્યારે ફરી શાહના દુકમથી ઝરોખામા જઈ નિગાહ કરી તો તેજ ગાય ઘટના પાસે ઉભી હતી તેથી બીરખલે વિચાર્યું કે—હાલમા ગાયોનો વધ થાય છે, માટે તે ગાયમાતાનો વધ થતો અટકાવવા આ વળતે ઠીક પ્રસંગ મળ્યો છે, જેથી યુક્તિ લઠાવી હિંદુઓના અત કરણ દુભાતા અને પવિત્ર પૂજ્ય ગૌમાતાનું અસહ્ય સંકટ બંધ પાડું આ પ્રમાણે વિચાર કરી શાહને કહ્યું કે ઘટ વગાડનાર ફરિયાદી એક માતા છે તેના ઉપર ઘણાજ જીવન શુભ થઈ છે, જેથી આખમાથી આમુ વહેવરાવતી આપ હજુર આવી છે માટે જો દુકમ હોય તો નીચે જઈ તેની ફરિયાદનો સાર સમજી આવું ગાહે કંતુ કે તમે નીચે જઈ તે માતાને ઉપર લઈ આવો. હું જાતેજ તેની ફરિયાદ સાંભળવા આવું કે તેના ઉપર શુ જીવન શુભ થયો છે બીરખલ જો-યો કે આવમખનાહ! આપ આ ઝરોખાથી નેકનજરથી એ માતાને જોઈ લ્યો કેમકે તે પોતાની વૃદ્ધાવસ્થાના સમયથી ઉપર આવી શકે તેમ નથી, શાહ જો-યો એર જો તે અહિયા ન આવી શકે તો તેને ઝરોખામાથીજ જોઈ લઈશ અને તમે નીચે જઈ તેના વૃત્તાત પૂરેપૂરી રીતે જાણી આવો. પત્રી શાહ વિચાર્યું કે બીરખલ પ્રથમ તો કુટલા વળતસુધી ઘટ વાગવાનું કારણ જાણવતો ન હતો, જ્યારે જરા દુ શુસ્ને થયો ત્યારે જાણ્યું કે એક માતા ફરિયાદ કરે છે, જથી કાઠક આ વાતમા વળતે કોઈ હોય એવી શકા રહે છે માટે બીરખલના જાણવામા ન આવે તેમ ઝરોખામાથી બીરખલ નીચે જઈ શુ કરે છે તે જાણવું જોઈએ. એમ વિચારી શુભરીતે ઝરોખામા જઈ શાહ જોવા લાગ્યો તો એક ગાય ઝરોખા લામુ મોહ કરી આમુ વહેવરાવતી જો રહી હતી અને તેના શરીરઉપર કોઈએ માર માર્યો હતો તેવા નીચાનો પણ જણાયા આ પ્રમાણે ગાયમાતાની હાલત જોઈ શાહ પોતાના મનસાથે કહેવા લાગ્યો કે અહા! શુ ખુબની કુદરત છે કે એક બીરખલને પણ આટલી બધી સમજશક્તિ આપી છે કે જ્યાસુધી જે એના તરફ જોયું નહોતું ત્યાસુધી ઘટ હલવાતી હતી પણ જ્યારે જે આવી તરફ ન કર્યો ત્યારે સામું જોઈ આમુ પાડે છે વાહ! ખુબની કુદરત ખુબજ જાણે છે. પરંતુ હવે જોઈએ કે બીરખલ એની પાસે જઈ શુ કરે છે? એમ વિચારી શાહ શુભ રીતે ચારિત્ર

જુવેછે કે બીરબલ ગાયની પાસે જઈ ગાયના મુખ પાંચે પોતાનું મોઢું રાખી જેમ કાંઈ વાત સાલજતો હોય તેમ ઉભો અને ગાય સ્વાભાવિકપણે પોતાનું મુખ હલાવતી હતી તેથી જણાતું હતું કે કાંઈ મલજાવેછે એમ ઉભી રહેલી છે ફરી બીરબલે પોતાનો કાન ગાયના મુખ આગળ રાખી પોતે માથું હલાવ્યા કંતો જાણે હા હા કરતો હતો, તે પછી બીરબલ ફરી ગાયના કાનપાસે મુખ રાખી જાણે કાનમા વાત કહી હોય તેવો ભાવ બતાવી શાહુની પાંચે ગયો એટલે શાહુ અભણ્યો થઈ પૂછવા લાગ્યો કે બીરબલ માતાજીએ શું કહ્યું? બીરબલ બોલ્યો કે—જહાપનાહ! માતાજી એમ કહેછે કે—

‘હું આપને દ્વારે આવી છું માટે ઇન્સાફ આપવો જોઈએ અને ગરીબ પશુ છીએ તેની અરજ માલજવી ચોખ્ય છે, વળી મેં સાલજ્યું છે કે, આપ સર્વની ફરિયાદ સાંભળો છો જેથી અને ન્યાય મળવો જોઈએ કે, અમને હિંદુઓના રાજ્યમા કોઈ મારતું નહોતું અને માતાસમાન પૂજ્ય ગણતા હતા, જો કે પહેલા યવન લોકો પણ મારતા નહોતા પણ હિંદુસ્તાનમાં આવ્યા પછી શા કારણથી બીજવાઈ મારવા લાગ્યા છે એ મમજાતું નથી અત્યારસુધી અને યવનોનું કશું બગાડયું નથી છતાં એ શામાટે અમારો વધ કરેછે એ જાણવાનું છે એમો વનમા ફરી ઘાસ ચગી પોતાનું પેટ ભરીએ છીએ વળી એમો ટોઇની પાસે ખાવાનું માગતા નથી અને માતાની સમાન ઘેર ગેઠે મીઠું દધ પાઇએ છીએ, જેથી શું નેકીને ગદયે ગરદન કાપવી એજ ચોખ્ય છે? વિના શુંદે મગીએ છીએ, છતાં કોઈ પણ એમોને અસહ્ય દુખથી છોઠાવતું નથી, તેમ ન્યાય પણ ટોઇ કરતું નથી ત્યારે અમારે શું કરવું? માત્ર જો અમારી જહારે ચઢનાર જોઈએ તો એક તમો શાહુ છો માટે દાદ સાંભળી રક્ષણ કરો.

આ પ્રમાણે ગોમાતાની ફરિયાદ છે, હવે જેમ જહાપનાહની મરજી દોય તેમ કરવા સરકાર ધણી છે.

આવા પ્રકારનું બીરબલનું બોલવું સાંભળી રાહુ ઘણોજ ખુશ થયો અને દુકમ કર્યો કે હાલ તો ગોમાતાને આપણી ગોશાળામા મોકલો અને કચેરીના સમયે કચેરીમા લાવી તેના હું ખનિવારણમાટે ચોખ્ય રચના કરીશું.

ત્યાર પછી બીરબલે તે ગાયને ગોશાળામા સીપાઇસાથે મોકલાવી દીધી અને ત્યારે કચેરી ભરાઈ ત્યારે પુન ગોમાતાને ત્યાં મગાવી ઉભી રખાવી, તે જોઈ રાહુ-બોલ્યો કે આ ગાયે કાન ઉભા કરીને ગામાટે જોડ્યા છે

ગાયના બારીસ્ટરતરીકે બીરબલે ખુવાસો કર્યો કે જેમ સત લોકો સદા જગતના જીવોનું કન્યાણુ કરેછે તેમ ગાઇ માતા પણ હિંદુ, મુસલમાન,

પારસી કે કસાઇ ગમે તે હો, પરંતુ ચતુ-કિવા મિત્રને સમાન રીતે ખીડું
ફૂંધ, કુડા, ધી, માખણ અને છાગ વિગેરે ઉત્તમ પદાર્થો વ્યાપી અમૃત્યુ છ
વના આધારભૂત બનેછે વળી તેના સત્તાનો-બળદ ખેતીના કામમાં પૂર્ણ મદદ
આપી અનાજ ફળકેલને ઉત્પન્ન કરેછે, ગાડીગાડાનો ભાર સહન કરી વિક
પથને કોપી પોતાના બાધવોની ધારણા પાર પાડેછે અને આખી જીવગી
પર્યાન્ત સેવા બજાવેછે એટલુંજ નહિ પણ મુલા પડી પોતાના ચામડાપર્યન્તથી
તમામના પગનું રક્ષણ કરી અમૃત્યુ સેવા બજાવેછે છતાં તેવી હિતકારી જો
માતાની કુળાની કરવામાં આવેછે એ ખરેખર મહા શોકજનક પ્રકાર છે
જે એ ગાયનો વધ થયો બધ થાય તો હિંદમાં હિંદુ-મુસલમાનો વચ્ચે
જે વખતોવખત તકરાર અને ઘોર યુદ્ધ થાયછે તે થતા બધ પડે અને હિંદુ-
મુસલમાનો વચ્ચે અત્યંત ખ્યાર વધે એમાં જરા પણ શક નથી

આ પ્રમાણે હાથને બદલે કાન લોડીને આપને અરજ નિવેદન કરેછે

આવી મતવખતે મળતી મુદિત્તિ બેઠેલા પડિત જગન્નાથ, દીવાન ટેહરમચ,
અબુલફઝલ વિગેરે નવ રત્નોએ આપવાથી શહે ગોવધ સંન્યમાં બધ કરાખે,
જેમાં હિંદુ તથા મુસલમાનવચ્ચે એકબી વધવા લાગી તથા ખેતીવાડીનું
બળદ સાધન હોવાથી બળદનું પણ રક્ષણ ચલાવી ઉત્તમ પ્રકારના ફળકેલ
પૃથ્વી આપવા લાગી અને ગોવધ અટકવાથી મન્યની સ્થિતિનાં પાયો
સારે નખાયો અને દહેરો પીગાવી બાહર કમુ કે આજથી જે કોઇ ગાય કે
બળદનો વધ કરશે તેના હાથ અને મદદ કરતાંની આગળીએ કપાવી ના
ખવામાં આવશે

ઉપરની મતવખતે ન્યારે દેશમાં બહાર પડી ત્યારે અકળાશાહ હિંદુ-
ઓને વધારે પ્રિય થઈ પડ્યો

* પ્રયત્નની વિકટતાથી હારી જતા હૃદયને ધૈર્ય તથા ધૈર્ય આપવું,
એ વગેરે કાર્ય શ્રીસદ્ગુરુ છે એજ એમની કૃપા છે અને આપેલા ઉપદેશનું
સાર વર્તન કરવું, એ કાર્ય શિષ્યનું છે તેથી ચિત્તિશક્તિના સર્વ પ્રાણીઉપર
પ્રેમ કરવાના ધર્મને પ્રયત્નપૂર્વક હૃદયમાં સેવો. હુઠોઉપર પણ અમીતિ ન
કરો સર્વમાં સર્વોત્તમભાવ કરો ચિત્તિશક્તિઉપર નમારો અત્યંત પ્રેમ, ચિત્તિ
શક્તિઉપર તમારી અનન્ય ભક્તિ ત્યારેજ યથાર્થ ગણાયછે કે ન્યારે તમે
ન્યા ન્યા ચિત્તિશક્તિની સત્તા છે, ત્યા ત્યા અપૂર્વ પ્રેમ દર્શાવો. બીજા
પ્રાણીઓના, હૃદયમાં રહેલી ચિત્તિશક્તિની અવગણના કરી તમે તેમનો દોષ
કરોછો, તેમના ઉપર ક્રોધ કરોછો, તેમનું નિન્દ્યાણુ ઇચ્છો છો અને કરોછો,
તો તમારો ચિત્તિશક્તિઉપર પ્રેમ થયેજ નથી તમામમાં ભક્તિ પ્રકટી નથી

તમે ચિતિશક્તિને ઓળખતાજ નથી ચિતિશક્તિને જેવા તમે પ્રિય છે, તેવું આપુ જગત-તુચ્છમા તુચ્છ કીટથી તે બ્રહ્મપર્યંતના સર્વ-પ્રિય છે અને તેથી જેમ ચિતિશક્તિ કોઈનું પણ અહિત ઇચ્છતી નથી તથા કરતી નથી, તેમ તમે પણ જ્યારે કોઈનું પણ અહિત ઇચ્છતા નથી તથા કરતા નથી, ત્યારેજ તમે ચિતિશક્તિમય થવાને, ચિતિશક્તિનું સર્વ સામર્થ્ય તમારામા અનુભવવાને યોગ્ય થાઓછો ચિતિશક્તિ જે નિયમે વર્તેછે, તે નિયમોને અનુકૂળ વર્ત્યા વિના, ચિતિશક્તિનું સામર્થ્ય જે સર્વજ્ઞત્વ તથા સર્વશક્તિમત્ત્વ, તે તમારામા પ્રકટવાના નથી નહીને પ્રગળ પ્રવાહ જે દિશામા વહેતો હોય તે દિશામા નોકાને હાકનારનેજ નહીના પ્રવાહનું બળ માહાત્મ્ય કરેછે તેથી વિરૂદ્ધ દિશામા હાકનારને તે પ્રગળ પ્રવાહ પ્રતિક્ષણે અડચણ કરેછે, તેજ પ્રમાણે ચિતિશક્તિનો પ્રેમનો પ્રવાહ જે દિશામા વહેછે, તે દિશામા ચોતાના પ્રેમના પ્રવાહને વહેવડાવનાર અનુપ્યનેજ ચિતિશક્તિનું અગાધ સામર્થ્ય પ્રતિક્ષણે માહાત્મ્ય કરેછે તેથી વિરૂદ્ધ વર્તનારને તે સર્વદા અડચણજ કરેછે આથી કરીને પ્રત્યેક પ્રાણીનું બળ અત કરણથી નિરતર હિત ઇચ્છુ તથા યથાગતિ કરણુ, એજ ચિતિશક્તિની યથાર્થ ભક્તિને સ્વયંનાર ચિહ્ન છે અપકાર કરનાર પ્રતિ પણ જેઓ પરમ પ્રેમ દર્શાવતા નથી, પરંતુ તેનું અહિત કરવા તત્પર થાયછે, તેઓ ચિતિશક્તિના અકૌઠિક સામર્થ્યને કદી પણ પ્રાપ્ત કરતા નથી અને જે કૌઠિક સામર્થ્ય તેમને પ્રાપ્ત હોયછે તે પણ તેઓ ક્રમે ક્રમે ખુએછે

કોઈ પણ આપણું અહિત કરે, કોઈ આપણાપ્રતિ ચક્રતા વાપરે તો તેનું આપણે અહિત ન કરણુ? શઠપ્રતિ શાઠ્ય એ વચનાનુસાર તેના પ્રતિ ચક્રતા ન વાપરવી? કોઈ પોલ મારી નાથ, કોઈ તમારો મારી બાથ, કોઈ આપણાપ્રતિ પ્રપચ રચી જાય, આ સઘળું શું સહન કરણુ? આવા શઠોપ્રતિ, આવા દુષ્ટોપ્રતિ શું પ્રેમ કરવો? તેમને શું શિક્ષા ન કરવી? ઉત્તરમા સ્પષ્ટપણે કહેવાનું કે ચક્રતા પ્રતિ ચક્રતા નહિજ કરવી દુષ્ટતા પ્રતિ દુષ્ટતા નહિજ યોગવી, અહિત કરનારનું અહિત કરવા નહિજ પ્રવૃત્ત થવું ચિતિશક્તિનો વિશુદ્ધ પ્રેમ દુષ્ટો તથા શઠો સર્વના પ્રતિ ઉદારપણે યોજવો તમે ઉત્તમ પ્રકારના અધ્યાત્મ બળની ઇચ્છાવાળા સાધક છો, ચિતિશક્તિમય થવાની અભિલાષાવાળા છો, તો તે દુષ્ટોપ્રતિ પણ પ્રેમ યોજતા જરા પણ મંકોચાઓ નહિ ‘પણ એથી વ્યવહારમા હાનિ થશે, દુષ્ટો આપણાઉપર ફાવી જઈ આપણા માથાના બાળ પણ રહેવા નહિ દે તેનું કેમ?’ આ શકા જો તમને ઉડતી હોય તો જણાવવાનું કે તમે ચિતિશક્તિના સામર્થ્યને બાજુતા નથી ચિતિશક્તિના વશભોને હૃદયમા પ્રકટાવનારનો વ્યવહાર કોઈ પણ કાળે બગડ્યો નથી, બગડતો નથી અને બગડવાનો સંભવ નથી જેમ ઉપેક્ષા અગ્નિને ખાઈ જવા મમથ ના ન ચિતિશક્તિના સ્વરૂપ વશભોને હૃદયમા

પ્રદાવનાર વ્યવહારને હાનિ કરવા ત્રિભુવનમાં દેહ સમર્થ નથી આ વિશુદ્ધ પ્રેમને સેવનાર પુરુષને ત્રિભુવન અધીન છે, તો એક હૃદયવ્યવહાર સુખઉપર નેનું સ્વામિત્વ હોય એમાં તો કહેવું જ શું હતું? આવા વિશુદ્ધ પ્રેમવાળા પુરુષના મનુષ્ય થતા દૃષ્ટાંતી દૃષ્ટતા અને શકોનું શાક્ય તત્કાળ છૂટી જાય છે મિહ તથા વ્યાઘ્રાદિ હિંસ પશુઓ પણ મહા પુરુષોના નિવાસ પ્રદેશમાં પોતાનો હિંમ સ્વભાવ પરિત્યજે છે, એ તમે મનુષ્ય નથી કર્યું? અહિંસા એ વનારપ્રતિ અર્થાત્ મન, વાણી તથા કાયાથી જૂતમાત્રનું હિંત ઇન્દ્રિયનારપ્રતિ અને દેહનું પણ અહિંત ન સાધનારપ્રતિ જૂતમાત્રની વેરબુદ્ધિ છૂટી જાય છે એ શું યોગશાસ્ત્ર ડિહિમ વગાડીને નથી કહેતું? તો પડી આવી મિથ્યા શકા શામાટે કરે છે? શકની પ્રતિ ગહતા વાપરવાથી તમારો વ્યવહાર સુધરે છે તથા તેનું રક્ષણ થાય છે, એમ જો તમે માનતા હો તો તે તમારું માનવું અજ્ઞાનમૂલક છે વ્યવહારસુખ કે પરમાર્થસુખ—ગમે તે પ્રકારનું સુખ—ચિત્તિશક્તિમાથીજ પ્રકટે છે તેથી કરીને ચિત્તિશક્તિના નિયમોને અનુકૂળ વગનાર મર્વદા સુખનેજ અનુભવે છે, એમાં લેશ પણ સંશય નથી

વ્યવહારમાં જેના તેના ધર્મમાં આવ્યા, કીડાની પેઠે જેના તેના પગતળે વગર જોત્યે દેહાવું એવો આ ઉપરથી ભાવ ગ્રહણ કરવાનો નથી તમે શુદ્ધ ચિત્તિશક્તિ છો, ઉત્કૃષ્ટથી પણ ઉત્કૃષ્ટ છો તમને દૂદાવાનું કે ધર્મમાં આવવાનું કોઈ કહેતું નથી માકડ કરડે તો તેને પચારીમાંથી પકડીને ફેંકી ન દેવાનું કે મચ્છર કરડે તો તેને કરડવા દેવાનું આમાં કંઈ નથી જે કંઈ છે તે એજ કે માકડ કરડે તો તેના ઉપર કોઈ કંઈ ધણા જેમ તેને લોચસાથે ઘમી નાખે છે કે આસલેટમાં નાખી મારી નાખે છે અથવા મચ્છર કરડે તો તેને ટપની માગી જેમ ધણા તેના જીવનનો લય કરે છે, તેવી કોઈવૃત્તિ કોઈ તમારું ગમે તેટલું અહિંત કરે તોપણ ન કરે તમારું સ્વરક્ષણ ઉત્તમ પ્રકારે કરે પરંતુ તેમ કરતા અન્યના ઉપર દેવ કરી તેને હાનિ કરવા પ્રયત્ન ન કરે શત્રુપ્રતિ પણ પ્રેમનોજ પ્રવાહ ચલાવો, તેનું શુભ ઇચ્છો અને તેનું કલ્યાણ કરવું તમારા સ્વાધીનમાં હોય તો જેમ દુશ્મન્યારી કુપુત્રનું પણ માતા પ્રેમથી હિંત કરે છે અને તેના સર્વ દોષ વિસરી જાય છે, તેમ વિશુદ્ધ પ્રેમથી દૃષ્ટાનું પણ હિંત ઇચ્છો તથા કરો

ઉપની લલામણથી સિદ્ધ થાય છે કે કોઈ મનુષ્યને પીડવું નહિ એ વાત તો એક બાજુઉપર રહી પણ દેહ પશુને પણ પીડવું નહિ કારણકે ધણા મનુષ્યનું નિર્વાહનું સાધન પશુના દંધ-દહામાં છે

* પૂર્વના મહુધિઓએ એમ નક્કી જાણેલ હોવું જોઈએ કે જેતીવાડીની અને દેશની તેમજ શરીરસ પત્તિની આળાદીનું કારણ ગાય છે લોકો ગાયનું

સરક્ષણ કરતા શીએ તેને માટે ગાયનું માહાત્મ્ય અનેક રીતે વર્ણવી એટલી બધી પરાકાષ્ટાએ પહોંચાડી દીધું કે તેના રક્ષણમા ધર્મ અને વિનાશમા પાપ સુદૃઢપણે મનાઈ ગયું ત્યારે બીજીતરફથી ધર્મદ્રેષ યવનો વિગેરેમા ઉત્પન્ન થયે જેથી તેઓ આર્યોની લાગણી કેમ દુખાય તેને માટે નિર્થક-બીન જરૂરીઆત છતા ગાયનો વધ કરવા લાગ્યા સુર સ્ત્રીઓને વધ સ્વીકારાયો કારણકે ખેતીવાડીને નુકશાનકર્તા સ્વર અને મૃગ હોવાથી તેઓનો શિકાર એ રજપૂતોનો ધર્મ મનાયો બકરાઓ અને ઘેટાઓની કુદરતી ઉત્પત્તિ વિશેષ હોવાથી તેમજ બકરી ડિયિત ઉપયોગી સમજાણી બકરાઓ કાંઈ પણ ઉપયોગના ન હોવાથી નિરૂપયોગી મનાણા જેથી યજ્ઞાદિમા તેને હોમવા એ કર્તાવ્ય મનાણું આપણે જોઈશું તો સમજાશે કે જે જાતની વિશેષ ઉત્પત્તિ હોયછે તે જાત હિંદુ-મુસલમાન દરેકને લક્ષ્ય સર્વ સાધારણ મનાયછે, તેવી સ્થિતિ બકરાઓ, કુકડાઓ, માછલાઓ વિગેરેને માટે જોવામા આવેછે આ બધા વિધિ પ્રતિષેધના નિયમો જુદા જુદા ધર્મવાળાઓ તરફથી ધર્મ અધર્મના નામે સ્વીકારવામા આવ્યા છે તેના બદલામા જો તેવા જાનવરોથી અંહિક-ફાયદા-ગેરફાયદા માત્ર સમજાવવામા આવ્યા હોત તો તેજ વાત સર્વ માન્ય થઈ પડત કલહ અને વિરોધના પ્રલાઘાત જો થયા હોય તો તે એક-બીજાના ધર્મદ્રેષને લઇને થયેલા છે એટલે કે પોતાના હિતતરફ પણ ત્યાં કેટલાએકની દૃષ્ટિ ખેંચાણી નથી દાખલાતરીકે ખેતીવાડીની આખાદીઉપર દેશની આખાદીનો આધાર છે અને દેશની આખાદીથી રાજ તથા પ્રજાની આખાદીનો આધાર છે હિંદુ અને મુસલમાનો બન્ને એમ તો સ્વીકારતા હોવાજ જોએ કે ગાયથી ઉત્પન્ન થયેલા વાઝડાથીજ ખેતીની આખાદી છે એમા બે મત કોઇના પણ નજ હોઈ શકે છતા એકબીજાથી વિરોધી વર્તન દેખાયછે તે માત્ર ધર્મના નામથીજ છે

આજ રીતે જૈન થીયગી તપામીએ તો ઉઠા હેતુ તેમા પણ તેવોજ માહુમ પડે

પણ એકબીજાના ધર્મની લાગણી દુખાવવી, એકે જોનો પ્રતિષેધ કયો, બીજાએ તો સ્વીકાર્યો એજ ધર્મીપણ છે એવા અજ્ઞાને ઘણા અણસમજુ વર્ગમા ઉઠી જડ ઘાલી દીધી છે દાખલાતરીકે હિંદુ અને મુસ્માલી ધર્મવાળાના ઘણા નિયમો જોઈશું તો એકબીજાથી વિરોધીજ માત્રમ પડે હિંદુ-ધર્મમા પણ તેવીજ મુખાંઈ કવચિત્ કવચિત્ જોવામા આવેછે જેનોએ જ્યારે કદમળલક્ષણ અને રાત્રિલોજનનો ત્યાગ સ્વીકાર્યો, ત્યારે બીજા ધર્મબાધુઓએ ખાસ ઉપવાસમા કદમળજ દલાહારતરીકે સ્વીકાર્યો રાત્રિલોજનમાટે પણ ખાસ રાત્રેજ જમવાનો નિયમ રાખ્યા જઓમાના ઘણી વાર તે વાતને નિધ માનેછે છતા પોતાની રૂઢી મૂકી શકતા નથી અને જઓ કેટલાએક રાત્રિલોજનના અને કદમળલક્ષણના ત્યાગી નીકળેછે, તેઓની તેજ ધર્મવાળા મફકરી કરેછે,

આ મળ્યાં નહિ તો બીજા શુ? દેવી પશીઓએ જાણિ આ દેવીને નિમિત્ત કરવામા પાપ માન્યુ નથી, તેઓ માસભક્ષુ કરેછે, મદિસપાન કરેછે છતા પાતાને ધર્મી કહેવરાવેછે કેટલાએક જૂવો વિજ્યાદશમીને દિવસે અગ્નીનાત મોતરફથી પાડા મારવામા આવેછે ત્યારે તે મરનાર પાડાની તે વખતે પૂજા કરાવડે આ જ તરવાર પાડાની ગરદનઉપર ફરવાની હોયછે તે તરનારની પૂજા પણ બ્રાહ્મણોજ કરાવેછે હુનિયામા હિસાનો મોટામા મોટો દેશાવો જો યો પોય તો બ્રાહ્મણોથીજ થયેવો છે એમ કહેવામા કાંઈ પણ આચરો ખાવા જેવુ નથી યજ્ઞના નામે દેવીપૂજનના નામે અને એવા બીજા કેટલાક ધર્મના બડાનાહેકળા જીવોને હણવાની કપોળ કપિત વાતોઓથી ભરેલા પુરાણો રચવામા આવ્યા અને તેનુ અવધુ ભક્તોની આગળ જૂદેવોજ કરાવવા લાગ્યા

બાહ્યક્રિયા યાગીશદિકની ગમે તેટલી ગુદ્દ દયામય હોય પણ પરિણામની નિશુદ્ધિને અભાવ હોય તો તે હિમા વિનાનો કહી શકાય નહિ માનનિક વૃત્તિઉપર હિસા-અહિસાનો આધાર લટકી રહેછે, તો જેઓ હાવમા 'અહિસા પરમે ધર્મ' ના પોષાર કરનારાઓ અને તદ્દનુ, બીજા જીવોને બચાવતા તન, મન અને ધનનો એક દેશીય ઉપયોગ કરનારા હોયછે, તેઓ બીજી રીતે કેટલી મોટી જલો કરેછે અને પોતે હિસાના ભાગી બનેછે, તે તો પ્રપશના જ્ઞાનની ગેરહાજરીને લીધે અમજી શકતા નથી પ્રત્યક્ષ ઘણી વખતે આપણે જોઈએ છીએ તો તેવા જીવદયાપ્રતિપાળકો લાખા અસંખ્ય જો લેછે વિદ્યામધાત કરેછે અને પ્રપચ, દગ, કપટન તો પોતાની કુરાલતા માનેછે, વેપારમા અનંક રીતે દેખીતા સાહુકારો બની પરધન હુરણુ કરેછે પોતાના ક્રાયદામા બીજાને ગમે તેટલી નુકશાનીનો લોગ આપવા તેમા તેઓ નિશક નિહરખો વર્તેછે આ શુ કહેવાય? બીજા મામાન્ય જીવોને બચાવી મનુષ્ય જાતપ્રત્યે તજો ટુવા નિઃય બનેછે એ આ ઉપરના લખાણથી અમજી શકો તો એવાઓ અહિના પરમે ધર્મ એ શબ્દની વ્યાખ્યાને લાયક બિલકુન ગણી શકાય નહિ

મનુષ્યવ્યાના સળધમા બહુ મદન રહેછે અને કમપિયુ તેતન્દુ લક્ષ એચાતુ પોય તો ત વિવેકપૂર્વકે તો નહિજ ગણી શકાય એક હુ ખી માણુસને દત્ત ઉપીઆ આપી દજી તેના ક ત્ય તે પોતે દશ ઉપીઆ કમાઈ શકે તેના બનવીએ તો વધારે ઉત્તમ ગણાય નાનશાળઓ, છાનશાળઓ અને પાણીના પરજો રી નાટી જરૂર છે તેના - તા મહસંગળી વ્રાગશાળા, હુરગાળા અને વિનાનશાળઓની વચ્ચે પાચાલ દંવત લોકો મનુષ્ય દનાને વધારે માન આપેછે એમ આપણુ પ્રગતીએ જીએ, પણ તેના કરતા ભારતવર્ષના મનુષ્યોના પ્રાચીન રીતરીવાજો વધારે ઉત્તમ છે એમ માન્યા વિના નહિ ચાલ કેમકે મનુષ્યપ્રેમ, દુરુણપ્રેમ, સતિપ્રેમ અને વાતસલ્ય

આયાવર્તના મનુષ્યોને વાનમામા મળેલ છે તે કરતાં વિપરીત પાત્રાત્ય દેશી
ઓની સ્થિતિ છે અને તેને લઇનેજ ઘણા નિરાધાર દુ ખી મનુષ્યો તે દેશમા
દોખાયછે એને લઇને મનુષ્યોને સુખી કરવા તેમનું વલણ અને તેવી સસ્થાઓ
ત્યા વધારે નજરે પડેછે હવે દયાના પ્રકાર મમજીએ

એક દુ ખી માણસને આજીવિકાને રસ્તે ચઢાવીએ એ શુ દયા નથી ?
માદા માણસને માટે આરોગ્યલવનો બાધવામા આવે એ શુ દયા નથી ?
દુર્વ્યસનમા સપડાતા મનુષ્યોને સુધારવા અને તેઓને સારે રસ્તે લગાડવા એ
શુ દયા નથી ? એક માણસની રોમ્બ જાતની જૂલ થઇ હોય તો જે કારણથી
જૂલ થઇ હોય તે કારણ સુધારી આપી તેને જૂલ વિનાનો ણનાવીએ એ શુ
દયા નથી ? એક માણસ બીજા માણસસાથે વેગ બાધીને બેઠા હોય તેઓનું
સમાધાન કરી આપી મિત્રો ણનાવીએ એ શુ દયા નથી ? દુનિયામા નિદ્રોની
બીકથી જેઓ લજ્જાને વશ થઇ પોતાના પ્રાણનો અકાળ ત્યાગ કરેછે તેવી
નિદ્રાથી રહિત થવુ એ શુ દયા નથી ? ખરી જીતે જો દયા મનુષ્યોમા ઉલ્લવી
હોય અને દયાનુ સ્વરૂપ સમજાવુ હોય તા દુનિયામા યતા કલેરા, કકાસ,
કુસ પ, ખુન, લડાઇઓ અને બીજા એવા દુઃકૃત્યો હયાતી ધરાવેજ નહિ, માટે
અહિ સા પરમો ધર્મ એ સર્વોત્તમ મનનું નુસ્ય સમજાયુંજ નથી તેને લઇને
આપણે જગતમા અવ્યવસ્થા જોઇએ છીએ.

અહિ સાને પરમ ધર્મનું એટલે સર્વોત્કૃષ્ટ ધર્મનું જે બીરૂઢ આપવામા
આવ્યું છે તે સહેલુ, સત્ અને તે પણ પૂર્ણ સત્ છે એમ દરેકને સ્વીકારવુ
પડશે કેમકે વિચારતા સમજાયછે કે બીજા જુદા જુદા ધર્મોમા ધર્મના જે
જે અનુદાન બતાવવામા આવ્યા છે તે દરેક અહિ સા ધર્મને પ્રાપ્ત કરવાને
માટે અને પ્રાપ્ત થયેવને સુરક્ષિતપણે રાખવાને માટેજ કતવ્યરૂપે ફરમાવ
વામા આવેલ છે એના આપણે દુટલાએક સર્વમાન્ય દાખવાઓ લઇએ
જેમકે દાન આપવુ એ ધર્મ સર્વમાન્ય છે અને તે દાનશબ્દ દયાનુંજ પ્રતિ
પાદન કરેછે પરોપકાર કરવો એ કાય પણ દયાનેજ પુષ્ટિ આપછે મલ્લ
બોલવું, ચોરી ન કરવી, બ્રહ્મચર્ય, પરિશ્રદ્ધિપરવી મમત્વ અથવા લોહુક્ષતા
ત્યાગવી એ દરક પ્રત-નિયમો દયાનેજ ખાતર નિર્માયેલા છે, અહિ સા પરમો
ધર્મ એ વાસ્તવનો વધારે ઉચ્ચ દ્રોષીએ અર્થ કરીએ તો એમ પણ થઇ શ
કે છે કે પરમ ધર્મ એટલે (ઉત્કૃષ્ટમા ઉત્કૃષ્ટ ધર્મ) આત્મધર્મને પ્રાપ્ત
કરવો હોય તો તે અહિ માથીજ થાયછે અલ્પસ્વધીમા આપણે પરહિ માના
ત્યાગનુંજ નમથ ન કરેલુ છે જો કે અવાતરે પરહિ સાના ત્યાગમા સ્વદયા ઉપર
ઉપરથી આવી જાયછે પણ વધારે સ્પષ્ટીકરણ કરવામાટે લખવું પડેછે કે આત્મદયા
એટલે કે આત્માની અહિ સાને મેળવવી એજ ઉત્કૃષ્ટ ધર્મ છે ત્યાસુધી જી
વને જન્મવુ મરવું રહેલ છે ત્યાસુધી જીવની દરેક ગતિમા મરણાતે હિ સા
થાયછે, તો જીવે જોવા શુદ્ધ સ્વરૂપમા ઉપારધન વધુ જોઇએ કે ધર્મ અથવા

તો સસ્કાર નજ લાગી શકે સસારમા પરિજનમણુ જે કર્મઉપાધિથી જીવનુ થાયછે તે કર્મબધથી જીવને તદ્દન દૂર રાખવો એ સ્વ અધિ ત્યા છે અને તેથીજ પ્રાતે અજ્ઞાતમરપદને મોક્ષપદ ત્યા મરવું નથી અને ત્યા જરા નથી, જન્મ નથી એવું અક્ષય મુખ તે આત્મા મેળવે તો અધિ સાથી પન્મ ધર્મ એટલે મોક્ષધર્મ અથવા તો કવત્ય જ્ઞાનપૂર્વક શુદ્ધ આત્મધર્મ પ્રાપ્ત કરવો તે પરમ ધર્મ કહેવાય અને તે ધર્મ સ્વપર હિમાના લાગણીજ મેળવી શકાયછે

અહીં સ્વહિસા લાગ એ દ્રવ્યહિસા-ગાદ્યહિસા ન સમજવી પણ ભાવહિસા જે ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દેવ એ અતરજ સિધ્ધી આત્મામા મલિનતાનું થવું તે સ્વહિસા છે અને તેવી હિસા પૂર્વોક્ત પદ્ધતિનું લ્પંગ કરવાથીજ દૂર થાયછે અને તે દૂર થયેથી અનુક્રમે આત્મસ્વરૂપ પ્રાપ્ત થાયછે અને તેથીજ અધિસા પરમો ધર્મ એ વાક્યની મંવાતદૃષ્ટ સાથે કના ઉપસ્થિત થાયછે તો તેવી અધિસાથી આત્મધર્મ પ્રાપ્ત થાયો અને એવા કના વ્ય પરાયણ આપણે બનીએ એ આ લેખને ઉદ્દેશ છે

અમેરિકાના યુનાઇટેડ સ્ટેટના પ્રેસીડેન્ટ અબ્રાહમ લિંકન પોતાની એ પ્રીસમા જતા રસ્તામા એક ડુકરે કદવમા ખુચી ગયેવ ને નીકળી શકે નહિ તેને જોઈ તેની પાસે જઈ પોતાના ગારાવાળા લુગડા થાય તેની દરકાર નહિ કરતા ડુકરને બચાડી આપે આપે દયાળુ દો તેના જવાબમા કીધું કે વ્યર્થ સ્તુતિ કરવા લાગ્યા કે આપ દયાળુ દો તેના જવાબમા કીધું કે વ્યર્થ સ્તુતિ કર્યો નહિ તે ડુકરના હાથથી મારા હૃદયપર હાથ મીસા અસર થઈ અને તે દૂર કરવાને માટે મે તે ડુકરને બહાર કાઢ્યું

જે આ પ્રમાણે અનાય છતાં પ્રાણીઉપર દયા વળાવેછે તો આય પ્રજાએ આત્મહિત સાધવામાટે દયાસબધી ખામ ધ્યાન રાખવાનું છે વળી તે પ્રમાણે મનની લાગણીમા અપવિત વિચારો ક્યારે લાવવા નહિ કારણકે તેથી હા બને અનુભવ કરવો પડેછે

મનની શુભાશુભ લાગણીનું રૂળ

એકવાર એક રાજા મુગયા રમવા ગયે અને એક સિંહની પાછળ પડવાથી તેના માલુસોથી જૂઠો પડી ગયો સૂર્યના સખત તડકાથી તે તૂથાતુર થયો તે અરવયમા એક ન્હાનોસરખો બગીચો તેને જણાયો અને તેમા તે પેઠો રાજા શિકારી પોષાકમા હોવાથી અને બગીચાના માળીએ રાજાને પહેવા

* સ્વામી રામતીર્થ—ભાગ પડેનો

* સ્વામી રામતીર્થ—ભાગ બીજો

કહી ન્તેયો ન હોવાથી તે રાજાને ઝોળખી શક્યો નહિ અને તરસ લાગી છે, કમક પીવાનું આપે એમ રાજાએ તેને કહ્યું માળી એકદમ બગીચામાં ગયો અને એક દાડમ લઈ તેના દાણા નીચાવી રસનું એક પવાહું ભરી રાજાપાસે લઈ આપ્યો રાજા તે તરસ પી ગયો પરંતુ તેની તરસ મટી નહિ તેથી તેણે પેલા માળીને બીજો થોડો રસ લાવવા કહ્યું માળી તે લેવા ફરીથી બાગમાં ગયો રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે “આ બાગની જમીન અત્યંત રસાળ જણાય છે એક ઘડીમાં ખાલો ભરીને આ માળી દાડમનો રસ લઈ આપ્યો આ બાગના માલિકની તપાસ કરી તેના ઉપરનો કર ખૂબ વધારવો જોઈએ” આતરફ પેલા માળીને બહુજ વાર લાગી કલાક થયો તોપણ તે રસ લઈને આપ્યો નહિ, ત્યારે રાજાને ચિંતા થઈ કે પ્રથમ મેં પીવાનું માગ્યું ત્યારે એક ક્ષણમાં તે ખાલો ભરી રસ લાવ્યો અને અત્યારે લગભગ કલાક થવા આપ્યો છતાં તેના ખાલામાં રસજ કંઈ એકઠો થતો નથી? એક કલાકે માળી ખાલો લાવ્યો પરંતુ તે અધૂરો હતો “પહેલી વખત તરસ ભરાયો અને આ વખતે આખો કલાક તેમાં ગાળ્યો તોપણ અધૂરો રહ્યો એનું કારણ શું?” એમ પૂછતા વૃદ્ધ અને જ્ઞાની માળીએ જવાબ આપ્યો કે “પ્રથમ ન્યારે હું આપને માટે રસ કહાડવા ગયો ત્યારે રાજાની ખુદ્દિ મારી હતી પરંતુ બીજી વખત હું ગયો ત્યારે રાજાનો કૃપાળુ અને પ્રભાવત્સલ સ્વભાવ બહુવાઈ જઈ તેની ખુદ્દિ ફરી ગઈ હોવી જોઈએ તે કારણથી પૃથ્વી રસ ચોરી ગઈ અને તેથી ખાલો ભરાયોજ નહિ મારા રસથી ભરેલા દાડમ એકાએક નિરસ થઈ ગયા એનું કારણ મને બીજી કંઈ સંજ્ઞા નથી”

રાજાએ પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે માળીનું કહેવું અક્ષરે અક્ષર સત્ય છે બાગમાં પેસતી વખતે ત્યાંના લોકો ગરીબ છે અને તેમને મદદ કરવાની જરૂર છે એવા દયા અને પ્રેમના વિચારો રાજાના મનમાં હતા, પરંતુ ન્યારે તે માળીએ એક ક્ષણવારમાં ખાલો ભરીને રસ કહાડી આપ્યો ત્યારે તેનું મન બદલાયું અને ખુદ્દિ પણ ફરી ગઈ રાજાનું વિશ્વમાયનું અંકુશ તૂટતાજ બગીચાના દાડમપર તેની અક્ષર થઈ રાજાતરફથી પ્રેમતત્ત્વનો ભાગ થતાજ દાડમના વૃક્ષોએ પોતાનો રસ ચોષી લીધો

આ કથા ખરી હોય કે જોટી તેની સાથે આપણે કાંઈ કામ નથી પરંતુ એટલું નિર્વિવાદ છે કે ન્યાયુધી કુદરતની સાથે તમારી પૂર્ણ એકવાક્યતા છે, ન્યાયુધી વિશ્વસાથે તમારું અંકુશ છે, ન્યાયુધી તમે પોતાનું દરેક સાથે અને સર્વસાથે અભિજ્ઞાત માનો છો ત્યાયુધી સર્વ ઉપાધિ, પરિસ્થિતિ અને વાયુ પણ તમને અનુકૂળ થશે અને જે ક્ષણે તમે સખધ તો હશે તેજ ક્ષણે સર્વ તમારી વિરુદ્ધ થશે અને તેજ ક્ષણે સર્વ જગત તમારાપર શસ્ત્ર ઉગામશે પ્રેમનું આ દિવ્ય તત્ત્વ પૂર્ણ સમજે અને તે પ્રમાણે

આચરણ કરે. પ્રેમ એ ઉત્કર્ષની જીવનકલા છે તે હોય તેજ દયાધર્મ જાળવી શકાય છે.

આ પ્રમાણે દયાધર્મ જે મહાગહન છે, જેણે સ્મરણ હૃદયે તાત્પર્ય રાખવું જોઈએ, જેનો ત્યાગ કરવાથી મનુષ્યત્વ ક્ષય પડે છે અને જેને હીંધે મોક્ષપદ પ્રાપ્ત થાય છે તેણે આવશ્યક વર્ણન આપી આ દયા અધિકાર પૂર્ણ કરવામાં આવે છે.

➤ યજ્ઞનું સત્યસ્વરૂપ-અધિકાર. ➤

પ્રાણીમાનસ દયાની લાગણી રાખવી અને તેને દુઃખ ન દેવું એ ધર્મનું અને મનુષ્યત્વનું મુખ્ય લક્ષ્ય છે. પ્રમાદથી અથવા મિથ્યા શાઓથી તે લક્ષ્ય ચુકી જઈને તેનાથી ઉઘટી રીતે હિંસા વાળા કર્મને કર્તાવ્ય સમજનારાઓને ખરી વાત સમજાવવી એ આ અધિકારની મતવળ છે જેમાં પ્રાણીઓની હિંસા ચાલે એવા કર્મને યજ્ઞ વહી તેમાં પ્રવૃત્તિ કરવામાં ઘણાઓ લલચાય છે. કારણકે તેના કૃણરૂપ સ્વર્ગોદિક મુખે કહેવામાં આવે છે તેથી સ્વર્ગોદિક મુખોના સાધનરૂપ યજ્ઞનું ખરૂં સ્વરૂપ શું છે તે સમજાવવાની જરૂર છે. દરેક ધર્મમાં ઉચ્ચ કક્ષાના વિચારો તેના સળધમાં નીચે આપેલા વર્ણનને અનુસરતાજ છે.

ઉત્તમ યજ્ઞ કરનાર કોણ છે ?

અનુષ્ટુપ (૧ થી ૧૪)

य कर्म हुतवान् दीप्तिं, ब्रह्माग्नौ ध्यानध्यायया ।

सा निश्चितेन योगेन, नियागप्रतिपत्तिमान् ॥ ૧ ॥

ગાજ્ઞાપ્તિ—તીવ્ર પ્રહ્લાગ્નિને વિષે ધ્યાનરૂપી ધ્યાયાએ કરીને કર્મનો હોમ જેવો કર્યો છે, તે નિશ્ચિત યોગે કરીને નિયાગને વિષે ગૌરવવાન છે. ૧

વિદેશન—ધ્યાયા એટલે યજ્ઞની અગ્નિમાં સમિધનો પ્રમેય કરવાનું સાધન, ઉપકરણ થયે. જાગ્ય-ચમાન પ્રહ્લાગ્નિ-નિર્વિકાર ચૈતન્યસ્વરૂપી

અગ્નિ-ને વિષે આઠ પ્રકારના કર્મોના જેણે હોમ કર્યો છે, ધર્મધ્યાનાદિ પદ્ધિ પામયુક્ત, શુદ્ધ આચાર પ્રવૃત્તિરૂપ બ્રહ્મને વિષે સ્થિત થઈને કર્મસમૂહને જેણે ક્ષય કર્યો છે એવા મુનિ મુવિચારરૂપ મહામત્રે કરીને યુક્ત છે અને નિયાગ એટલે અતિગયે કરીને પરમેશ્વરની પૂજામાં ગૌરવવાન છે ૧

જ્ઞાનયજ્ઞમાં આસક્તિ રાખવાની ભલામણ.

પાપઘ્વસિનિ નિષ્કામે, જ્ઞાનયજ્ઞે રતો ભવ ।

સાવૈઃ કર્મયજ્ઞૈઃ કિં, ભૂતિકામનયાસિલૈઃ ॥ ૨ ॥

ગાળદાર્થ—પાપનો નાશ કરનાર અને અભિલાષારહિત એના જ્ઞાનમય યજ્ઞને વિષે પ્રીતિવાળા થાઓ વિશ્રુતિમાં અભિલાષાએ ડૂબીને મલિન એવા સાવધ યજ્ઞાએ કરીને શુભાસ ?

નિવેચન—અશુભ કર્મોના જે નાશ કરેછે અને નિષ્પિત અભિલાષ જે-માથી આત્મે ગયો છે, એવા સ્વપર સ્વરૂપ અવલામી અને વિશુદ્ધકારી બ્રાહ્મરૂપી યજ્ઞમાં પ્રીતિવાળા થાઓ ભૂતિ એટલે મુખસપત્તિ તેની અભિલાષાએ કરીને મલિન અને પશુવધાદિ પાપમય અગ્નિષ્ટોમાદિથી કયું કાર્ય મિદ્ધ થાયછે ? અર્થાત્ કંઈ મિદ્ધ થતું નથી ૨

હિસાયુક્ત યજ્ઞ એ બધનરૂપ છે.

વેદોક્તતામ્નનઃશુદ્ધયા, કર્મયજ્ઞોપિ યોગિનઃ ।

બ્રમ્મયજ્ઞ ફતીચ્છન્તાઃ, શ્યેનયાગ સ્વજન્તિ કિમ્ ॥ ૩ ॥

ગાળદાર્થ—કેમ કહેછે કે વેદોક્ત હોવાથી કર્મયજ્ઞ પણ મનશુદ્ધિએ કરીને બ્રહ્મયજ્ઞ છે, એવી ઇચ્છાવાળા યોગીઓ શ્યેનયાગને ત્યાગાટે તજેછે ?

નિવેચન—પૂર્વોક્ત પશુવધાદિ મિત્રારૂપ યજ્ઞ જો કે હિસામય છે તોપણ તે કરવાનું વેદશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે, તેથી વેદમાં જે કહ્યું છે તે કરવામાં દોષ નથી, તેથી મનશુદ્ધિના હેતુએ કરીને-કર્મયજ્ઞથી ચિત્તની વિમલતા થાયછે એવા હેતુએ કરીને પૂર્વોક્ત યજ્ઞ જ્ઞાનમય થાયછે, એવું ઇચ્છાવાળા કર્મયજ્ઞની અભિલાષાવાળા યોગીઓ શ્યેનયાગને કેમ ત્યાગ કરેછે ? વેદમાં કહ્યું છે કે ‘શ્યેનેનામિશ્વરન્ યજેત્’ માટે શ્યેનયાગ પણ વેદોક્ત છે તેથી મનશુદ્ધિ કરશે. માટે તેના ત્યાગ કેમ કરોછો ? તેથી સર્વ પ્રકારના હિસક યજ્ઞો મુમુક્ષુએ તજવા યોગ્ય છે ૩,

ગૃહસ્થ અને યોગીભાટે ઉચિત યજ્ઞ.

પ્રાગ્વપ્તઃ પરં કર્મ, ગૃહસ્થસ્યાધિકારિણઃ ।

પૂજાદિ વીતરાગસ્ય, જ્ઞાનમેવ તુ યોગિનઃ ॥ ૪ ॥

ગ્રાંહક—વીતરાગની પૂજાદિપૂર્ણ ગૃહસ્થ અધિકારીનું ઉત્કૃષ્ટકર્મ પ્રદાન થતુપણ છે અને યોગીઓને જ્ઞાન એજ ઉચિતકર્મ છે

નિવેચન—હુએશા કુટુંબપાવનાદિએ કરીને ગૃહારભાગે પ્રવર્તન કરનાર ન્યાયોપાત્ત દ્વ્યાદિપણાએ કરીને કર્મયજ્ઞ વિધિને વિષે યોગ્ય, જ્ઞાનના આવધ પ્રવૃત્તિ છે, તેથી વીતરાગ એટલે સકલકર્મના જવાથી જે નિરજન છે એવા પરમેશ્વરની વાળ ચદન, પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, અલક્ષણો કરીને પૂજા કરવી જિનખિજથી પ્રતિષ્ઠા કરવી, મુનિને દાન આપવું વિગેરે તત્કાલ ઉત્કૃષ્ટ કર્મ—પૂર્વોક્ત પૂજાદિ કર્મયજ્ઞ—પૂર્વોક્ત નાન યજ્ઞને હેતુ છે, માટે જ્ઞાનયજ્ઞ છે એમ જાણવું સર્વ આરભરહિત મુનિને તો સ્તુતિ, સ્તોત્રાદિએ કરીને જ્ઞાન યજ્ઞ ઉચિત છે ૪

અધિકારને અનુસરીને વર્તવાની ભજામણ

મિત્રોદ્દેશેન વિહિત, કર્મ કર્મક્ષયાક્ષમમ્ ।

વલ્લભિમિત્રાધિકાર ચ, પુત્રેષ્ટ્યાદિવત્પિતૃતામ્ ॥ ૫ ॥

ગ્રાંહક—ભિત્ત ઉદ્દેશથી કરેલી ક્રિયા કર્મક્ષય કરવાને અશક્ત છે રચનાએ કરીને જેનો અધિકાર ભિત્ત છે તે પણ પુત્રેષ્ટ્યાદિવત્ અન્યકાર છે એમ સમજવું

વિવેચન—આત્માની મોક્ષપ્રાપ્તિ સિવાય અન્ય ઉદ્દેશથી કરેલું પૂજાદિ કર્મ અને યોગપ્રાપ્તિ આદિપૂર્ણ પ્રવૃત્તિના પ્રયોજનને કરેલું કર્મ જ્ઞાનાવશર્થા કિલ્લકર્મનો વિનાશ કરવાને સમર્થ નથી, રચનાએ કરીને યોગ્યતા નથી ભિત્ત છે તે પણ પુત્રેષ્ટ્યાદિવત્ અનર્થકારી છે જેમકે ગૃહસ્થને ઉચિતકર્મ સાદું કરે તો તે સાધુને અનર્થકારી છે પુત્રને માટે યજ્ઞ કરવો તે પુત્રેષ્ટિ કહેવાય છે કે—

“ગૃહીત્વા પચ્ચવર્ષીય પુત્રેષ્ટિ પ્રથમ ચરેત્ ।”

તેની જેમ આ પણ અનર્થકારી છે એમ સમજવું જાવાય એવો છે કે, જમ દિશિએ રેલુંકાની પ્રાથનાથી પુત્રેષ્ટિએ કરીને વિપ્રપુત્રત્વ અને ક્ષત્રિયપુત્રનિમિત્તે વિપ્રચંડ અને ક્ષત્રિયચંડ સાધ્યા લોકને તમામ જ્ઞાન દેવાનો અર્થ

યજ્ઞનું લક્ષણ કર્યું અને વિષયરૂઢ વૃત્તવીર્યની પત્નીને આપ્યો. યોગ્યતા હેઠ
થવાથી મહા અનર્થ થયો. તેજ પ્રમાણે જુદુસ્થ યોગ્ય જ્ઞાનપૂનાદિ કરનાર
ત્યાગી અને ત્યાગી યોગ્ય લિક્ષા દેશનાદિ કરનાર જુદુસ્થ અનધિકારી હોવાથી,
અનર્થ પ્રાપ્ત કરેછે. ૫

બ્રહ્માર્પણકર્મની વ્યાખ્યા

બ્રહ્માર્પણમપિ બ્રહ્મયજ્ઞાન્તર્ભાવસાધનમ્ ।

બ્રહ્માગ્રૌ કર્મણો યુક્ત, સ્વકૃતતસ્યયે હુતે ॥ ૬ ॥

શબ્દાર્થ—બ્રહ્માર્પણ પણ બ્રહ્મયજ્ઞના અતર્ભાવનું સાધન છે, એમ માને
તો સ્વકૃત અહુકારનો હોમ કર્યે સતે બ્રહ્માગ્રિને વિષે કર્મનો હોમ યુક્ત છે

વિવેચન—“હુ જે કાંઈ કરૂં છું તે કાંઈ મારૂં નથી, સર્વ બ્રહ્માર્પણ
છે” આવી બુદ્ધિને જ્ઞાનયજ્ઞના અતર્ભાવનું કારણ બને માને તો સ્વકૃતપણાના—
‘આ મેં કર્યું’ એવા-અહુકારનો હોમ કર્યે સતે બ્રહ્માગ્રિને વિષે જ્ઞાનાવરણાદિ
કર્મનો હોમ કરવો યુક્ત છે. પોતે જે કાંઈ કરે તે સર્વનું બ્રહ્મને અર્પણ
કરે અને તેથી કરીને સ્વત્વ અહુકારનો હોમ કરે. એટલે જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મ
નો બ્રહ્માગ્રિને વિષે હોમ કરે તે યુક્ત છે. ૬

બ્રહ્મણ્યર્પિતસર્વસ્યો, બ્રહ્મદદ્વન્ બ્રહ્મસાધનઃ ।

બ્રહ્મણા જુહદ્બ્રહ્મ, બ્રહ્મણિ બ્રહ્મગુપ્તિમાન્ ॥ ૭ ॥

બ્રહ્માખ્યયનનિષ્ઠાવાન્, પરબ્રહ્મસમાહિતઃ ।

બ્રાહ્મણો લિપ્યતે નાથૈર્નિયાગમતિપત્તિમાન્ ॥ ૮ ॥

જ્ઞાનસાર

શબ્દાર્થ—બ્રહ્મને વિષે જેણે સર્વસ્વ અપણ કર્યું છે, જેની બ્રહ્મદદ્વિ છે,
બ્રહ્મ જેનું સાધન છે, બ્રહ્મે કરીને અબ્રહ્મનો જેણે હોમ કર્યો છે, જે બ્રહ્મ
અથને વિષે નવ પ્રકારના શીતનું રક્ષણ કરનાર છે, જે બ્રહ્મધ્યયનની નિષ્ઠાવાળા
છે, પરબ્રહ્મને વિષે મમાહુત છે, એવા નિયાગ પ્રતિપત્તિવાળા બ્રહ્મવેદી પા
પોએ કરીને લેપાતા નથી

વિવેચન—નિર્વિકાર ચૈતન્ય સ્વભાવને વિષે સર્વ આત્મભાવ જેણે કર્યો
છે બ્રહ્મ એટલે જુદુજ્ઞાનરૂપ જેનું નેત્ર છે, બ્રહ્મ એટલે શુદ્ધ સ્વભાવમય મોહા
તેજ જેનું નિષ્પાદન છે, શુદ્ધ તપે કરીને મહનવિકારનો જેણે હોમ કર્યો છે
અને બ્રહ્મધ્યયને વિષે નવ પ્રકારના શીતનું જે રક્ષણ કરેછે અને વળી બ્રહ્મ
એટલે સાધુનો શુદ્ધ આચાર તેનું પ્રતિષ્ઠાન કરનાર આચારાગ્રજીના નવ અ

ધ્યયનો તેમા કહેલા આચારની પૂર્વતા જેને ડે અને પરબ્રહ્મ એવે પરિપૂર્ણ શુદ્ધ સ્વરૂપને વિષે એકત્વભાવ જેણે પ્રાપ્ત કર્યો છે એવા અને ચરમેશ્વરપૂજનને વિષે ઈર્ષ્યાતાજાનવાળા બ્રહ્મવેદી પાપકર્મોએ કરીને લેખાતા નથી ૭, ૮

કેવો યજ કરવો જોઈએ

કર્માણિ સમિધઃ ક્રોધાદયસ્તુ પશવો મતાઃ ।

સત્ય યુગપરમાણરક્ષણ દક્ષિણા પુનઃ ॥ ૯ ॥

બ્રહ્મચર્યની અદર ક્રોધો સમિધરૂપ છે, ક્રોધાદિ ક્રાયાઓ પશુઓસમાન છે, મત્ય ચરના સ્તલનમાન છે અને અન્ય પ્રાણીઓના પ્રાણુની ગ્રહા કરવી તે દક્ષિણાનુન્ન છે ૯

इन्द्रियाणि पश्यन् कृत्वा, वेत्ति कृत्वा तपोमयीम् ।

अहिंसामाहुतिं कृत्वा, आत्मयज्ञ यजाम्यहम् ॥ ૧૦ ॥

ઇન્દ્રિયોને પશુઓ કરીને, તપસ્ચાર્ય વેદી બનાવીને અને તેમા અહિ સારૂપ આહુતિ આપીને પુ આત્મયજ્ઞ કરણુ ૧૦

પશુઓથી યજ કરવાનું પરિણામ

अथ तपसि मज्जाम , पशुभिर्ये यजामहे ।

हिंसानाम भवेद्धर्मो, न भूतो न भविष्यति ॥ ૧૧ ॥

અમે જે પશુઓથી યજ કરીએ છીએ, તે અમે અજ્ઞાનરૂપ અધકા રમા પૂજીએ છીએ હિંસા એ શુ ધર્મ ગણાય? તેવો ધર્મ જૂતકાળમા થયો નથી તેમ ભવિષ્યકાળમા થશે પણ નહિ અર્થાત્ તે હિંસાધર્મ આધુ નિકે અધમ જ છે ૧૧

હિંસાથી સ્વર્ગ કેમ મળી શકે ?

यूप कृत्वा पशून्हत्वा, हृत्वा श्विररुन्धम् ।

येनैव गम्यते स्वर्गे, नरके केन गम्यते ॥ ૧૨ ॥

યજસ્તલ કરીને, પશુઓને હણીને અને શ્વિરનો કાઢવ કરીને જો સ્વર્ગે જવાનું હોય તોપણ નરકે જોણુ જશે? ૧૨

સનાતન યજ

સત્ય યુગ તપો ઘમ્નિ , પ્રાણાઃ સમિત્રયો મતાઃ ।

અહિંસામાહુતિં દયાદેષ યજ્ઞઃ સનાતનઃ ॥ ૧૩ ॥

જેમા મત્યરૂપી યજ્ઞસ્તલ છે, તપરૂપી અગ્નિ છે, પ્રાણરૂપી સમિધ છે અને અહિ મારૂપી આહુતિ અપાય છે, તે સનાતન યજ્ઞ છે ૧૩

કેવા અગ્નિહોત્રની જરૂર છે ?

તપોઘૌ જીવકુળદસ્યે, દમમારતઘીપિતે ।

અસત્કર્મસમિત્તેષૈરગ્નિહોત્ર કુરુત્તમ ॥ ૧૪ ॥

હે ઉત્તમ પુરૂષ ! શુભરૂપી કુલમા તપરૂપી અગ્નિને દમ-હૃદય દમનરૂપ પવનવડે પ્રજ્વલિત કરી તેમા નહાગ કર્મરૂપી સમિધ (ઝાઝ) નાખી અગ્નિ હોમકર્મ એટલે કર્મોને તપથી ભસ્મ કરી શુદ્ધ થા ૧૪

યજ્ઞપશુની એક વ્યાજબી દલીલ.

શાર્દૂલવિક્રીડિત.

નાહ સ્વર્ગફલોપભોગવૃપિતો નાભ્યર્થિતસ્ત મયા,

સન્તુષ્ટસ્વર્ણમક્ષણેન સતત સાધો ન યુક્ત તવ ।

સ્વર્ગ યાન્તિ યદા તયા ત્રિનિદ્રતા યજ્ઞે રુવ પ્રાણિનો,

યજ્ઞ કિં ન કરોપિ માતૃપિતૃભિઃ પુત્રૈસ્તથા યાન્યવૈઃ ॥ ૧૫ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

યજ્ઞમા હોમવાને તૈયા કરેલો પશુ યજ્ઞમાનને કહે છે કે, હે યજ્ઞ ઠર નાર સાધુપુરૂષ ! હું સ્વર્ગના ફળને ઉપભોગ કરવાની વૃષ્ટિવાળો નથી, તેમ મેં તેને માટે તારી પાર્થના પલ્લુ કરી નથી, તો ધામભક્ષણ ઠગી સદા સતોષ પામી નૃધુ, તેથી માગે હોમ કરવો, એ તને ઘટિત નથી તે યજ્ઞમા હણેલા પ્રાણીઓ જે નક્કા સ્વર્ગે જતા હોય તો તારા માતાપિતા, પુત્રો અને પાધવાનો હોમ ઠગી યજ્ઞ કેમ કરતો નથી ? ૧૪

ગરીબોમાટે સાધન તે યજ્ઞ.

આ વાત લક્ષમા રાખવી જેાએ કે હુનન કરવા અને લોકોને જમાડવા એ બંને બાબતોની હુવામા જે રસાયનિક ક્રિયા થાય છે તે સરખીજ છે ત્યારે દૃઢિમ અગ્નિના મુખમા અનૂન્ય બીનો અપવ્યય કરવાને બદલે જુએ મરતા

પરંતુ નારાયણસ્વરૂપ લાઓ ગંગીજ લોકોના અસ્થિ તથા માસનો ભક્ષ કરી જતા જઠરાશિના મુખમા સૂકા રોટલાના સાત દિવસના વાગી દુકઠા શામાટે નાખતા નથી? આવા હુવનની આજે હિંદુસ્તાનને વધારે આવશ્યકતા છે

૧૧ી હુબરો માણસને એક દિવસમા જમાડ્યા તેમા શુ હડાડો વળ્યો? આવા વિવેકરહિત પરોપકારથી માત્ર સભાવિત સિખારીઓની સખ્યા વધે છે હિંદુસ્તાનમા આ સર્વ દૈન્ય અને દારિદ્ર શાથી વધ્યા છે? દેશ, કાળ અને સત્પાત્રનો વિચાર ન કરીને આપેલા દાનથી

પ્રથમહાજરને દેવતા કંટપીને તેમની સાથે માત્ર એક પ્રકારની દુધાન દારીનોજ વ્યવહાર રાખવામા આવ્યો હતો એમ કહેવામા કાંઈ હુરકન નથી. આ વ્યાપારમા કાંઈ આધુનિક ભારવાડીપણું દાખવ થયું નહોતું પરંતુ તેમા લેણુદેણુ અને અરસપરસના કાયદાની વર્ણિતવૃત્તિ તેો અનન્ય હતી.

આ સર્વે યજ્ઞો માત્ર 'જે' પર આવલળી રહ્યા હતા જે વરસાદ જે દતો હોય તેો આ યજ્ઞ કરો, જે પ્રજોત્પત્તિની મુશ્કેલી હોય તેો પેલો યજ્ઞ કરો, જે વિજયની લાલસા હોય તેો અમુક યજ્ઞ કરો, જે દ્રવ્યની આવશ્યકતા હોય તેો કોઈ ઇતર યજ્ઞ કરો ઇત્યાદિ

આ પ્રમાણે આ સર્વે યજ્ઞો માણસની પોતાના કામનાપર અવલળી રહેલા હોવાની તેઓ પ્રથમ ફરજિયાત નહોતા, પણ એટલું હતા, પરંતુ ધીમે ધીમે તે શિષ્ટાચાર અને રીવાજતરીકે ઉપતર પામ્યા અને આખર મનુષ્ય પોતાજ પોતાની જાતપર લાદેલા નિત્યકર્મતરીકે તેને ઉપાડવા લાગ્યા

આગળ 'રામ' જણાવેછે કે સ્મૃતિ (કાયદા), વૃદ્ધિ, આચાર, વિધિ સસ્કાર-કર્મ કાંડ-ગદલાતા ગયા છે એટલુજ નહિ પણ એકજ દેશના જૂના જૂના ભાગમા તે ભિન્ન ભિન્ન છે કોઈ પણ મમાજની ઉચિત દશાનો આધાર તે સમાજના અવિતપણું, વૃદ્ધિ અને ઉચિત ફેરફાર કરવાપર રહેલો છે "પરિવતન (ફેરફાર) કરો, નહિ તેો મરા" એ સૂદ્ધિનો ઉગ્ર મત્ર છે

આટલામાટે આપણે આપણા કર્મકાંડ બદલી પરિસ્થિતિને અનુકૂળ કરવા જોઈએ—આપણી આવશ્યકતાઓ વેદકાલીન ઋષિઓની આવશ્યકતાથી ભિન્ન છે જે 'જે' ના ઉપર સર્વ કર્મકાંડ અવલળી રહ્યા હતા તે 'જે' (કામના) હવે બદલાઈ ગયા છે જે તમારે દોર જોઈએ તેો ઇદ્રદેવને જાણ દાન આપો, જે તમારે સતતિ જોઈએ તેો પ્રજોત્પત્તિને હતુષ્ઠ કરો, ઇત્યાદિ પ્રજોના આજે આપણી સમક્ષ નથી આજના કર્મકાંડ નીચે પ્રમાણે પરિવતન પામેલા સ્વરૂપમા હોવા જોઈએ. જિવે જિવે પદ્ધતા જતા અને સુધરતા ધોગ ધધાના આ જમાનામા જે તમારે જીવતા રહેવું હોય અને રાષ્ટ્રીય ક્ષયથી ધીમે ધીમે દૂર થવું મરવું ન હોય તેો વિદ્યવર્ધી માતરિયાને

કળને કરે, બાષ્પ (વગળ) રૂપી વરુણને તાળે કરે અને કૃષિશાસ્ત્રરૂપી કુબેરની સાથે મંત્રી બાધે, તમને આ જ્ઞાન આપનારો શિશુપત્ર અથવા શાસ્ત્રજ શુક આ નતન દેવની સાથે તમારો પરિચય કરાવનાર પુરોહિત છે.

‘સમ’ ની ઉપર પાળડી લાપા વાપગ્વાને આરોપ મૂકવાને પ્રયત્ન કર્યો નહિ આ લોકમાં સર્વે વસ્તુ રૂપાતર પામે છે આપણા દેશનું સ્વરૂપ પ્રાય મર્વથા બદલાઈ ગયું છે સરકાર બદલાઈ ગઈ, ભાષા બદલાઈ ગઈ લોકોના મર્વું બદલાઈ ગયા, ત્યારે વૈદિકકાળના દેવો હજી શામાટે પારણામા હોયિકા બાધા કરે છે? જેમ જેમ વર્ષ વધતા જાય છે તેમ તેઓ પારણામાથી ઉતરીને આપણીસાથે ધૃટથી રમતા કેમ નથી? તેમજ મનુષ્યોની સામે ઓળખાણ કેમ વધારતા નથી?

હવે મારે યજ્ઞની અગ્નિ સળગાવવાની જરૂર ન હોવાથી હ્રુહારની ભટ્ટી માની અગ્નિ મારે મનથી તેટલીજ પવિત્ર છે પ્રિય બધુ! ખેતના ખટારને ધૂંકેના રથ બનાવી દેવામા માત્ર ‘સમ’ ની દષ્ટિનીજ જરૂર છે આ ઇશ્વરની દષ્ટિ પ્રાપ્ત કરવામાજ યજ્ઞનું ખરૂં રહસ્ય સમાઈ જાય છે.

આદિત્યનું બલિદાન આપવું એટલે એવો નિશ્ચય કરવો કે ક્રાંતિની દષ્ટિને જ્ઞાતા થાય એવી ખરાબ વર્તણૂક કદી પણ ચલાવવી નહિ તવા આપણા તરફ દષ્ટિપાત કરનાર સઘળા લોકોને પ્રેમ, સ્મિત અને મુલાપિતનેજ અનુભવ કરાવવો સર્વ નેત્રોમા ઇશ્વરને જોવો એનું નામજ ‘આદિત્યનું બલિદાન’ છે.

ધૂંકેને બલિદાન આપવું એટલે દેવતા સર્વે હાથોના હિતને માટે શ્રમ કરવો યોગ્ય ખોઈ યોગ્ય પ્રકારે આપવામા આવતા તે સર્વે જણને પોષણ આપે છે હાથના આયુષ્યોને તેના ખોરાક-શ્રમ અને વ્યાયામ-આપવામા આવતા તે તે હૃદયપુષ્ટ થાય છે આ પ્રમાણે ધૂંકેને બલિ આપવાનો અર્થ એ થાય છે કે રોજગારની શોધમા રૂંતા લાગે રક હાથોને પ્રધોરોજગાર શોધી આપવો ધૂંકેને યોગ્ય બલિ આપવામા આવશે તો દેશમા મમૃદ્ધિ અવસ્ય વધરોજ મર્વ હાથોને રોજગાર મળજે એટલે દાન્દ્ર કયા રહેનાર છે? ધૃગ્ના-કમા ખેતી/ખિતકુલ કરવામા આવતી નથી એમ કહીએ તોપણ આવે, તે હતા પણ તે દેશ સમૃદ્ધ છે એનું કારણ શુ? જારણ એ છે કે ત્યા હસ્ત દેવતા ધૂંકેને અહર્ણુ થાય ત્યાસુધી કળા-કાશ્ય તથા ધોગધધાનો ખોરાક આપવામા આવે છે સર્વેનું હિત સાધવામાટે મર્વે હાથોએ સાથે મળી કામ કરવું એ ધૂંકેને માટે કરેલો યજ્ઞ. વિશ્વહિત સાધવામાટે સર્વે મસ્તકે સાથે મળી કામ કરવું એ ગૃહસ્થિતોના યજ્ઞ છે સર્વેના હિતમાટે મર્વે અત કરણી એકતા થવી એ હૃદયદેવતા યજ્ઞનો યજ્ઞ છે આજ પ્રમાણે ઋતર દેવ તાઓના સળધમા સમજવું.

મક્ષિપ્તમા દેવતાયત્નો અર્થ એ છે કે આપણો હાથ મળ હાથોને- સમસ્ત દેશને-અર્પણ કરવો. આપણું મન સન મનોને અર્પણ કરવું અને આપણુ હિન દેશના હિતને અર્પણ કરવું બીજા ગણદેવો જોડીએ તો તત્ત્વમસિ (તે તું છે) એ મત્રને વ્યવહારમા આણવો એજ ખરો યજ છે.

અક્ર્સોસ! જ્યાં માત્ર સ્ત્રીક્રા (છાપ) ત્રુજ અસ્તિત્વ હોયછે, અત- કરણનો બિદ્યુવ લાવ અથવા નિશ્ચય હોનો નથી ત્યાં આના ઢોગમાથી શુ કળની આશા રાખી રાકાય? અને જ્યાં કોઈ પણ ભાષનો કિવા ઠપનાનો સંપર્ક મુદ્દા હોતો નથી, માત્ર જાણ અર્થશૂન્ય વિધિ કિવા ચિન્હોનો જોનોજ આ પચાપર લાદવામા આવતો હોય ત્યાં ગતપ્રાણ (પ્રાણવગરનું) થયેલુ શરીરજ માન શેષ રહેછે. આવા ગણને તત્કાળ દહન દઇ દો તેની સુચૂષા કર્યા કરશે નહિ હુને એ કાર્ય ભયકર અને વિઘાતક નિવડશે હુવે તો અશુભ હોય તેવા ચિન્હો નિવા વિધિઓનો સ્વીકાર કરો.

કેટલાક લોકો એવા છે કે તેઓ પ્રાચીનગત વેલવનું સતત સ્મરણ કરી બેઝી રહેવું એને યત્તિમત સ્વદેશભિમાન સમજેછે! આ લોકોને નવીન પરિસ્થિતિમા પોતાના જૂના ઘરનો બોલે પોતાની પીઠપર લઇને ફરનારી ગોકળ- ગાયનીજ ઉપમા આપવી જોઇએ અથવા આ લોકોને જૂની અને નિરૂપયોગી થઇ ગયેલી ખાતાવહીના પોયાના પાના ઉથલાવતા બેઝી રહેનારા દીવાળીઆ પેદીદારજ કહેવા જોઇએ હુવે વિચાર કરવામા વખત શુમાવશે નહિ હિંદ દેશ એક વાર મહાન મહામ્મ ગયો છે સર્વને એકત્ર કરો તમારૂં બળ અમર્યાદ છે ખરી લાગણી ઉત્પન્ન કરો એવે હિંદુસ્તાન પુન મ હાન થશે.

“યજથી હુ ખનિવૃત્તિ થાયછે” એ મત્ર પ્રાચીનકાળમા જેટલું સત્ય હતું તેમજ આજે પણ સત્ય છે. પરંતુ નિરપરાધી પશુઓનું બળિદાન આપ વાથી નહિ, પણ પ્રેમ દેવીની આગળ પક્ષાભિમાન, ભત્તિઅભિમાન, મત્સર, મુખ્યા વિગેરેનો લોભ આપવાથીજ આ ભૂમિમા સ્વર્ગ આવી રહેશે.

આ પ્રમાણે મત્ય વાત સમજાવીને આ અધિકારની સમાપ્તિ કરવામા આવેછે.

—૧૩— જલગાલન-અધિકાર. —૧૩—

યુક્તસ્વરૂપમા ભોડાવામાટે શુદ્ધ વસ્તુનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ તેમાં પાણીની મુખ્ય અગત્ય હોવાથી તે અધિકાર લેવામાં આવ્યો છે તેથી મોહોટા છવની ગણા કરવાની સાથે અતિસૂક્ષ્મછવોની હિમાના હેતુ જૂત પણ આપણે ન થવું તેમાટે પાણીને ગાળીનેજ ઉપયોગ કરવો. આ ગાળત બ્રાહ્મણધર્મ તથા જૈનધર્મ આમ બન્ને ધર્મના પુસ્તકોમાંથી નીકળી આવેછે તેથી પાણી ગાળ્યા ત્રિવાલ તેનું પાન કરનાર મનુષ્યને પાપની પ્રાપ્તિ થાયછે હવેનાહિ ગાળત સમજાવવાસાથે આ અધિકારનો આરભ કરવામાં આવેછે

વસ્ત્રથી ગાળીને પાણી પીવું.

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૮)

દૃષ્ટિપૂત ન્યસેત્પાદ, વસ્ત્રપૂત પિવેજલમ્ ।

સત્યપૂતા વેદદ્વાચ, મનઃપૂત સમાચરેત્ ॥ ૧ ॥

શ્રોમદ્વાગવત

નજરથી પવિત્ર કરીને પગ ચૂકવો એટલે જન્તુ વિગેરેનું નિરીક્ષણ કરી જે સ્થાનમાં જન્તુઓ ન હોય તેવી જમીનમાં પગ ચૂકી ચાલવું અને વસ્ત્રથી ગાળી પાણી પીવું ને સત્યથી પવિત્ર એવું વાક્ય બોલવું તેમજ મનથી પવિત્ર એવા સદાચારનું આચરણ કરવું ૧

મન્દ્રીમારકરતા પણ વધારે પાપી.

સમ્વત્સરેણ યત્પાપ, કુન્તે મત્સ્યગ્ન્યકઃ ।

एकाहेन तदामोति, अपूतजलसङ्ग्रही ॥ ૨ ॥

જે પાપ મન્દ્રીમાર એક વર્ષમાં કરેછે તે પાપને અપવિત્ર જળોનું ઘડવું કરનાર મુઝ્ય એક દિવસમાં પ્રાપ્ત કરેછે ૨

કેવું પાણી ગાળીને પણ શુદ્ધ કરી શકાતું નથી ?

कुमुम्भकुङ्कुमीभावनिचितं मूत्रमजन्तुभिः ।

मुद्गैर्नापि वस्त्रेण, शक्यं शोधयितुं जलम् ॥ ૩ ॥

મહાભારત

જે પાણી કુલાનાડા (નાહાછડી) તથા કુકુમની માફક લાવલાવને પ્રાપ્ત થયું છે અથવા ડોળું છે અને ચક્રમ જન્તુઓથી વ્યાપ્ત છે તે પાણી મુંદર નજરવાળા પુરુષ-દે ઉત્તમ ગરચાથી પણ ગ્રેધી (ગાળી) શુદ્ધ કરી શકાય નથી ૩

જળને ગાળી શુદ્ધ કરી ગ્રહણ કરનારનું માહાત્મ્ય.

યઃ કુર્યાત્સર્વકર્માણિ, વસ્ત્રપૂતેન ચારિણા ।

સ મુનિ' સ મહાસાધુ, સ યોગી સ મહાવ્રતી ॥ ૪ ॥

જે મનુષ્ય વસ્ત્રથી (ગાળી) પવિત્ર કરેલા પાણીથી સર્વ કર્મો કરે છે તે મુનિ, તે મહાસાધુ, તે યોગી અને તે મહાવ્રત કરનાર (કહેવાય છે) ૪

વસ્તુશુદ્ધિના ભુદા ભુદા પ્રકાર.

જલ મલનવસ્ત્રેણ, ચિત્તેકેન શુભવ્રજઃ ।

સત્તાનેન શુદ્ધારમ્ભો, વચ્ચ' સત્યેન શુદ્ધયતિ ॥ ૫ ॥

પુરાણ

વસ્ત્રવડે ગાળવાથી પાણી પવિત્ર થાય છે, વિવેકથી શુભનો અમરુદ્ધ શુદ્ધ થાય છે, ઉત્તમ જ્ઞાનથી જુદુસ્થાનમ પવિત્ર થાય છે અને સત્યથી વચ્ચત શુદ્ધ થાય છે. ૫

પવિત્ર જળની શ્રેષ્ઠતા.

જાલેન વસ્ત્રપૂતેન, યઃ ક્ષાપયતિ માષવમ્ ।

સર્વપાપવિનિર્મુક્તો, વિષ્ણુના સદ્ મોદતે ॥ ૬ ॥

નારદીયપુરાણ પૂર્વભાગ પ્રથમપાદ

વસ્ત્રથી પવિત્ર જોવા પાણીથી જે મનુષ્ય શ્રીમાધવભગવાનને જ્ઞાન કરાવે છે તે મનુષ્ય સર્વ પાપોથી મુક્ત થયેલા શ્રીવિષ્ણુભગવાનસાથે (વંદુ કર્મા) આનન્દને પ્રાપ્ત થાય છે ૬

પાણી કેવા વસ્ત્રથી ગાળવું.

પદ્મિશદ્દશુભ વસ્ત્ર, ચતુર્વિંશતિવિસ્તૃતમ્ ।

નદ્રસ દ્વિગુણીકૃત્ય, તોય તેન ચ ગાલયેત્ ॥ ૭ ॥

પુરાણ

હત્રેશ અગળ લાણુ ને ચોવીગ આગળના વિસ્તાન્વાણુ જે વસ્ત્ર છે તેને ખેવડુ કરીને તેનાથી પાણી ગાળણુ ॥

ગાળણુમા રહેલા જન્તુઓને મૂકવાનો નિર્ણય.

તત્ર સ્થાને સ્થિતાઙ્ગીવાન્સ્થાપયેજ્જલમધ્યતઃ ।

જીવરક્ષણદેવૃથ, ડલેવ મનુરવ્રવીત્ ॥ ૮ ॥

મનુ

તે ગાળણુમા રહેલા જીવોને પાણીના મધ્યમા ગળવા. કારણકે આ જીવના રક્ષણનું કારણ છે એમ શ્રીમનુરાજાએ કહ્યું છે ૮

પાણીમા જન્તુઓ દેખાતા ન હોય છતાં શાવાસ્તે ગાળણુ ?

ઉપજાતિ.

સૂક્ષ્માણિ જન્તૂનિ જલાશ્રયાણિ, જલસ્ય વર્ણાકૃતિસસ્થિતાનિ ।

તસ્માજ્જલ જીવદયાનિમિત્ત, નિર્ગ્રન્યશૂરા. પરિવર્જયન્તિ ॥ ૯ ॥

મનુસ્મૃતિ

પાણીના સમાન રંગ તથા આકારન આપે થયેલા સૂક્ષ્મ જન્તુઓ પાણીના આશ્રય કરી રહ્યા છે તેથી દના નિમિત્ત નિર્ગ્રન્ય (નિર્ગ્રન્ય દેશમાં અજ્ઞાનરૂપી ગાંધારી ગાંધારી છે) એવા ૧૨ પુરુષો (મહારાજાઓ) સૂક્ષ્મ પાણીના ત્યાગ કરે છે ૯

જેનેતર શાસ્ત્રમા પણ જળશુદ્ધિનું વર્ણન છે એ સૂક્ષ્મ જન્તુ ગાળન અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવે છે

→ ❀ ઉચ્છિષ્ટ જલપાનનિપેધ-અધિકાર ❀ →

૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩

જેમ જળ ગાળ્યા સિવાય પીવું તેમ ઉચ્છિષ્ટ જલ પીવું તેમ જલ પીવું કારણ હોવાથી તેની ચેતવણીરૂપે આ અધિકાર મળે છે

*ઉત્તરિના પ્રતિગઢક કારણમા મર્વથી પ્રત્યક્ષ, એક મનુષ્ય પીધેલું પાણી બીના મનુષ્યે પીવું એ છે એક પ્રકારનું અધિકાર પીવું તેમ

તેજ પાત્રથી બીજાએ, ત્રીજાએ, ચાથાએ એમ પરપરાથી ધણા મનુષ્યો પીતા જેવામા આવેછે, ઉપરથી જોના આમા કાંઈ દોષ જેવું જણાયે નહિ, પણ તેના કારણોની તપાસ કરતા આવી રીતે પાત્ર પીવું તે અશુભ પાણી પીવા બરાબર છે એકનું વધેલું અને આપણે ખાતા નથી, તો પાણી પણ જે પાત્રથી પીધું હોય તે પાત્ર માફ કર્યા સિવાય પીવું એ અશુભ થાયછે એ પવિત્રતાને જાણનાર મનુષ્યની મહત્ત્વ મનનથી તેમ છે ધાર્મિક દૃષ્ટિથી એ વાત બાળુએ મૂકીએ તોપણ આદ્યથી દૃષ્ટિથી વિચાર કરતા એકનું મોઢુંગમ મારતું હોય અથવા બીજાને કંઈ એવી રીતે થયેલા હોય તો તેના એવને લીધે બીજા પીનારને પણ નુકસાન થાય એ, સ્વાભાવિક છે જેવી રીતે કપડાને પરસેવાથી અસર થાયછે, તેવીજ રીતે પાત્રને પણ મોમાથી નીકળતા અમર જાડને લીધે તેના સ્વચ્છતા પડેછે, તે બીજાનામા આવેછે ધારા કે કાંઈ માણસ બમની છે, તે દારૂનું નેનન કરેછે, તેના પીધેલા પાત્રથી બીજાને માણસ પીશે તો તેની વાસ આબ્યા સિવાય હુશે નહિ અર્થાત્ સ્વચ્છ દૃષ્ટિથી વિચાર કરીશું તો આવી રીતે પાણી વિગેરે પીવાથી એકતા દોષ બીજાનામા આવેછે, અથવા તેને જે રોગ થયો હોય તેના એવ તેના શરીરમા તે દ્રાવ દાખવ થાયછે વૃંધુવન પ્રદાયમા ધણે ઠેકાણે પાણી ઉચેથી પીએછે, અર્થાત્ પીવાનું પાત્ર મોટે અકાશતા નથી આ અતિશય શુદ્ધિની વાત છે, તે બનવી કદાચ પડે પણ દરક પોતપોતાના પાત્રથી પાણી પીએ એ વાત બનવી અમ લખિત છે એમ નથી ન્યાયમા અથવા બીજા ઠેકાણે જમવા બધેછે ત્યા જળપાત્ર લેવું જવાયછે, તેથી પણ બનતાકુપી એકબીજાના પાત્રથી પાણી ન પીવાનું બની ગયેછે, પણ આ બાબતનો મોટો દોષ ત્યા ઘણી મહત્ત્વ એકન થઈ રોયછે, ત્યા એક માણસ પાણી પીનાર રોયછે ત્યા એકન પાત્રથી ઘણા માણસો પાણી પીએ છે ને કાંઈને તેની લેવામાન ગણ મરખી પણ થતી નથી ત્યારે કાવેરા કે એવો એવી રોગ થાયછે, ત્યારે મનુષ્ય સ્વચ્છ પાણીની, તેના પાત્રની અને બીજાનું પીધેલું પાણી નહિ પીવાની એવી ઘણી સંભાળ રાખેછે શું આવી સંભાળ જારે આવે રોગ ફાટી નીકળે ત્યારેજ રાખવાની છે કે હમેશાના મોટે રાખવાની છે? મારા એક વિદ્યાર્મિન હમેશ પોતાના નોકર પરસેથી પાણી મગાવી પીતા હતા પણ જે પાત્રમા રહેલું હતું તે સાફ થાયછે કે કેમ તથા તે પાણી ગાળવામા આવેછે કે કેમ તેની તે સાચેજ ઈન્કાર રાખતા અને તેમના બેચાર મિત્રો આવે તે પણ એજ પાત્રની પાણી પીતા હતા એક વખત કાવેરા જો થી શરૂ થયો ત્યારે પિત પાણી પીવાથી ડાવરા થાયછે, એવી વાર્તાઓ ઝાપાદવા બહાર થઈ તેનું વાતવત્ત્વ થઈ માહતું એટલે સ્વચ્છ પાણી પીવાની કાળજી થઈ જો કે ગાળ્યા બગરનું તથા વાસી પાણી જેમા મનુષ્યો પડેછે, તેવું દૂષિત પાણી પીવાથી રોગ થાયછે એમ સર્વ જાણેછે,

પણ કોણ જાણે હાલની સુધરેલી પદ્ધતિનો એ સ્વભાવ છે કે ન્યાસુધી કાયદું દર્શન પ્રત્યક્ષ થાય નહિ, ત્યાસુધી તેના કરણના ચોધની દરકાર કંપી નહિ, તે પ્રમાણે કોલેરાના ચાલતા મપાટાથી મનની ગભરામણ વધી કે તેની સાથે પાણી ગાળેલું છે કે, તેનું રાખવાનું પાત્ર સાફ કર્યું છે કે એવી તપાસ થવા માડી આવી કાળજી આરોગ્યઅર્થે પણ હુમેશ રાખવી આવશ્યક છે, છતાં આપણી ગેદરકાગીથી તેનું પરિણામ કોણક વખત ભય-કર આવેછે ઘણાઓ કહેછે કે પાણી ગાળીને ન પીધું તેથી શું? એકનું પીધેલું પાણી બીજાએ પીધું તેથી શું? વિગેરે ઉતાવળના પ્રશ્ન કરેછે પણ જરાક ઉઠા ઉતરીને તે જો વિચાર કરે કે ગાળેલું પાણી ન પીવાથી કેટલાકને ગડ, શુભડ ને વાળા-વિગેરે થાયછે, તે તમે જાણોછો? એકનું પીધેલું પાણી બીજાએ પીનાથી કોલેરાજેવા એવી ગેગો થાયછે તે તમે જાણોછો? આવી રીતે ઉઠા ઉતરી વિચાર કરવાથી એવા પ્રશ્ન પૂછનારને પણ તરકાળ સમાધાન થઈ શકે તેમ છે, પણ ઉઠા ઉતરી મારાસારનો વિચાર કરવાની કાને જરૂર છે? સુદાની આજકાલ એજ વાત છે કે, ચરીરનું, આખરનું, સગાસબ ધીનું અને, દેશનું ગમે તે થાઓ પણ આપણે તો કલહારનું ભજન કરીએ છીએ. કેવી વિપરીત સ્થિતિ આપણી થઈ ગઈ છે? અને આવી સ્થિતિ આપણી ઉત્પત્તિને કરનારી છે કે અધોગતિને? તે વાતનો ખડુ શ્રદ્ધા ઝીતે શાંતિથી વિચાર કરવાની જરૂર છે

પીધેલું પાણી પીવાના સબધમાં બીજી વાત એ જોવામાં આવેછે કે જટલેક કેકાણે પાણીઆરોગ્યપર માટલી મકેલી હોયછે અને તેના ઉપર ટીનનું પ્યાલું ખાસ રંગ ચઢાવેલું હોયછે, કે જે ઉટકવાની પણ મહેનત પડે નહિ, તેવું ગોઠવેલું હોયછે જેને પાણી પીવું હોય તે એ પ્યાલાને માટલીમાં ઘોળે ને ત્યાજ ઠલા ઠલા પીએ. વળી તે પીતા પીતા પાણી નીચે માટલીમાં પડે તોપણ ચિંતા નહિ

એમ દિવસમાં જટલા મનુષ્યો આવે તે પાણી પીએ જાણે ફતરાની આટલું જોઈ ત્યો આટલા ખાવાનું અને પાણી પડેલું હોયછે, તે જે ફતર આવે તે પીએ તેવી સ્થિતિ છે, છતાં તેનો વિચાર સરખો કરવામાં આવતો નથી કે આવી ઝીતે પાણી પીવાથી આપણને લાલ છે કે હાનિ. વળી લગ્ન અને મરણના પ્રસંગમાં પાણીની કેઢીઓ તથા પવાલા ભરવામાં આવેછે તે માધી તો જેને જોઈએ તે પાણી લે. આ બ્રહ્મતાની કંઈ હદ છે? નાતના શુભેચ્છકો શું આવી બાબતનો બહોળગન ન કરે? જમવામાં અને સ્વાદિષ્ટ લોગન હોય, પણ પાણીનો આવો જહવાડ હોય તે કેટલા અનર્થને કરેછે ને વાત પણ સુંદર જનોએ વિચારવા જેવી છે એકદરે આરોગ્યને ધ્વંસનાર પ્રત્યેક આ પાણી પીવાની બાબતમાં પણ ખડુ વિવેકથી વર્તવાની જરૂર

છે અને તેઉપરના વિવેચનથી સુસ વાચકોના લક્ષમાં આવ્યા સિવાય રહ્યું નહિ હોય.

રાગ તથા વ્રાપ્તતાને મટાડવાને ઉપર પ્રમાણે વલ્લુન કરી આ ઉચ્ચિટ જનપાનનિયેષ અધિકાર પૂર્ણ કરવામાં આવેછે.

❖ સત્યવ્રત-અધિકાર. ❖

શુદ્ધ અન્ન-જળનો ઉપયોગ કયાં વિના સત્યવ્રત પાળવું કહિને છે કારણકે જેવો આહાર તેવો ઓડકાર એટલે એલચી આવામાં આવી હોય તો તેવો ઓડકાર આવેછે અને કુગળી ખાધી હોય તો તેવો ઓડકાર આવેછે તેથી પવિત્ર અન્ન-જળ વાપરવાની ટેવ પડ્યા પછીજ સત્યવ્રત પાળવાની ઉત્કંઠા વધેછે માટે “સત્ય” એ ધર્મનું ઉત્તમ કેન્દ્રસ્થાન છે સત્યહીન પુરૂષના ઐહિક તથા પારતૈાકિક એ બન્ને કાર્યો વિનાશને પામેછે તેથી સત્ય એ સર્વ ધર્માનુયાયી પુરૂષોનો સર્વમા સરખો મન્યતો ઉત્તમ આશ્રય છે ઇત્યાદિ સત્યસંબંધી બાબત જણાવવાસાથે આ અધિકરણને આરંભ કરવામાં આવેછે.

હજાર અર્ધમેષ યજ્ઞોકરતા સત્ય વધારે ઉત્તમ છે.

અનુષ્ટુપ્ (૧-૨)

અષ્ટવેદમર્મન ચ સત્ય ચ તુલનાદ્યામ્ ।

અષ્ટવેદમર્મવાદિ સત્યમેવ વિવચતે ॥ ૧ ॥

પુરાણ

કેટલાં એક ૨ હમ. એ હજાર અર્ધમેષ યજ્ઞ મહત્ત્વ હોય તે સત્ય વધારે ઉત્તમ એવો વિવેચન કર્યો છે. અર્ધમેષોકરતા

જે કે અનાપૃષ્ઠ એટલે ન પૂછેલું ન કહેલું જોઈએ પરંતુ નીચે
દર્શાવેલ પ્રસંગોમાં સત્ય હોય તે જરૂર કહેવું.

ધર્મધ્વસે ક્રિયાલોપે, સ્વસિદ્ધાન્તાર્યવિષ્ટવે ।

અપૃષ્ઠેનાપિ શક્તેન, વક્તવ્ય તન્નિષેધકમ્ ॥ ૨ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

ધર્મનો નાશ થતો હોય, નિત્યનૈમિત્તિકાદિ ક્રિયાનો લોપ થતો હોય
અને સ્વધર્મના સિદ્ધાન્તના અર્થનો નાશ થતો હોય આવા કાર્યોમાં કોઈ
કાંઈ ન પૂછે તેમ છતાં પોતે શક્ત હોય તો તે બધા કુકાર્યોનો નિષેધ કર-
નારે વાક્ય બોલવું ૨

સત્યથી ઇષ્ટની પ્રાપ્તિ અને અનિષ્ટનો નાશ થાયજે.

ઉપજાતિ.

પૂજાયશઃશ્રીમુખસજ્જતાનિ, પુણ્યપ્રતિષ્ઠાવિશ્રુતાહિતાનિ ।

ભવન્તિ સત્યેન તથામિયાન્તા, રિપૂરગવ્યાઘ્રજલાનલાઃ સ્યુઃ ॥ ૩ ॥

જગત્માં સત્કાર, કીર્તિ, શ્રીલગવાનતા મુખરૂપ એવા મહાત્માઓનો
સંગ, પવિત્ર ધર્મની સ્થિરતા, મહત્તા અને ક'યાણુ આ સમગ્ર જગતે સત્યથી
થાયછે તેમ થતું, મર્ષ, વાદ, પાણી, અગ્નિ આદિ અમિય કરનારા જૂતો નાશ
પામેછે અર્થાત્ સત્યવાદી પુરૂષને કાંઈ પરાલભ કરી શકતા નથી ૩

રાજપ્રતિ ઉપદેશ.

इन्द्रवज्रा

गोभूमिकन्यापरकूटसाक्ष्यन्यासापहारममुखानि राजन् ।

स्थूलान्यलीकानि कथञ्चनापि, द्वेपेण रागेण वदेन्न विद्वान् ॥ ४ ॥

નરવર્મચરિત્ર

હે રાજન્ ! ગાય, જૂમિ તથા કન્યાની બાળતમા અસત્ય વચન બોલવું
નહિ તેમ સાક્ષી તથા થાપણુ વિગેરે બાળતમા પણ જૂઠું બોલવું નહિ
તેમ બીજે કોઈ સ્થળે વિદ્વાન્ મનુષ્યે ક્યારે પણ મોહથી કે દ્વેષથી જૂઠું
બોલવું નહિ ૪

સત્ય વચ્ચનોનુ કૃળ.

ઉપજાતિ.

કુર્વતિ દેવા અપિ પક્ષપાત, નરેશ્વરા. શાસનમુદ્રહન્તિ ।

શાન્તા ભવન્તિ જ્વલનાદયો યત્, તત્સત્યવાચા ફલમામનન્તિ ॥ ૫ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલા

જે સત્યવાદી પુરુષોની દેવતાઓ પણ પક્ષપાત કરેછે, રાજાઓ આજ્ઞા ઉઠાવેછે અને અગ્નિ જેવા ઉગ્રપદાર્થો શાન્ત થઈ જાયછે તે સત્ય વચ્ચનોનુ કૃળ કહેલુ છે ૫.

તથા—

શાર્દૂલવિક્રીડિત (૬-૭).

વિશ્વાસાયતન વિપત્તિદલન દેવૈઃ કૃતારાધનમ્,

મુક્તે પથ્યદન જલાગ્નિશ્વમન વ્યાધોરગસ્તમ્ભનમ્ ।

શ્રેય સત્રનન સમૃદ્ધિજનન સૌજન્યસજીવનમ્,

કીર્તે કૌલિવન પ્રભાવભવન સત્ય યચઃ પાવનમ્ ॥ ૬ ॥

(હે ભગ્યે!) હિતકારક મિત્ર એનું સત્ય વચન બોલી કારણકે) સત્ય વચન વિશ્વાસનું સ્થાનક છે, કુ બોનું નાશક છે, દેવલોકોત્તરી સેવાયેલ છે, મુક્તિનું ભાતુ છે, જળ તથા અગ્નિને શમન કરનાર છે, બ્યાધ તથા સર્પનું સ્તાબન કરનાર છે, મોક્ષને વશ કરનાર છે, સપદને આપનાર છે, સુજનતાને ઉત્પન્ન કરનાર છે, યશને રમવાનું આરામવન છે, મહિમાનું ઘરરૂપ છે અને (મર્વદા) પવિત્ર કરનાર છે ૬

૭મી—

તસ્યાગ્નિર્જલમર્ણવઃ સ્થલપરિમિત્ર મુરાઃ કિઠ્ઠરાઃ,

કાન્નાર નગર ગિરિર્દૃઢમર્દિર્માલ્ય મૃગારિર્મૃગ ।

પાતાઃ વિલમ્બમુત્પલ્લહ વ્યાલ શૃગાલો વિપમ્,

પીયૂષ વિપમ સમ ચ વચનં સત્યાશ્રિતં વક્તિ ય ॥ ૭ ॥

સિન્દૂરપ્રકર ।

• જે મનુષ્ય મત્યમય વચન બોલેછે, તે મનુષ્યને અગ્નિ મત્યના પ્રભા-
વથી જળ થાયછે, મધુદ્ર પૃથ્વી બનેછે, ગત્રુ મિત્ર થાયછે, દેવો નોકર બનેછે,
જગદ નગર થાયછે, પર્વત ઘર બનેછે, મર્ષ પુષ્પની માળા થાયછે, મિહુ
હુરત્વ બનેછે, પાતાળ ખાડો થાયછે, શસ્ત્ર કમળજેવું કોમળ બનેછે, હુદ્દ હાથી
શિયાળ થાયછે, મહા કાળદ્રૌત્ર જેર અમૃત બનેછે અને સકલવાળુ સ્થાન સપ-
ત્તમય થાયછે, (અર્થાત્ આ મર્વ મત્ય બોલવાના શુભો છે, માટે માનુષ
બોલવું) ૭

સત્યવિના વાણી શોભતી નથી

શાર્દૂલવિક્રીહિત.

શ્રીકાયા હસ વિના નદી જલ વિના દાતા વિના યાચકા,
ભ્રાતા શ્લેહ વિના ફુલ સુત વિના ધેનુશ્ચ દુગ્ધ વિના ।
દાન પાત્ર વિના નિંશા શશિ વિના પુણ્ય વિના માનસા,
એતે સર્વે ન શાંભતે રહ તથા વાણી ચ સત્ય વિના ॥ ૮ ॥

કરવાપિ

જીવ વિનાનું શરીર, વાણી વિના નદી, દાતા વિનાના શિશુકો, સ્નેહ
રહિત ભાઈ, પુત્રહીન કુટુંબ, દ્વંધહીન ગાય, મત્પાત્ર વગરનું દાન, અદ્ર
વિનાની રાત્રિ, રુદ્ધ વિનાના મનુષ્યો, આ બધા જેમ જોણતા નથી તેમ
અહીં વાણી તે સત્યવિના શોભતી નથી ૮

દરેક વસ્તુમાથી સાર શોધવાની રીત.

મનહર

જેસે હસ નીરુંડો તત્ત હે અસાર બાણી,
સાર બાણી ખીરુંડો નિગળો કરી પીછએ,
જેમે દધિ મથત હી કાઢી લેત વૃત વૃત,
આગ મ્હી વહી મળ ધાછ છાઢી દીછએ,
જેમે મધુ મક્ષિમ મુનાસકુ બ્રમ લેત,
તેમે હી વિચાર કરી મિત્ર મિત્ર કીછએ,

સુદર કહત તારો વચન અનેક ભાતી,
વચનમે વચન નિમેક કરી લીજએ,
સુદરવિલાસ

દોહા

જાડી વાતે ને કરી, મૂકી મને અનાજ,
ઉડી એમા આગ્ય તો, રૂઠી ઉઠે રાજ

૧૦

ઇંદ્રવિજય.

સાથ બધા મુખતુ શુભ સાંન,
સાથવિના કહેનાય કુધારો,
સાથ થકી દલપત કહે,
ધિરવારપણુ બધાહારતુ પારો,
સાથ ગયા પછી સુદિ વિષે,
અતિ સકળનો નહિ અદ્ય ઉવારો,
સાથ સમસ્ત મુધારત મૂળ,
અમત્યથી અસ્ત સમસ્ત મુધારો.

૧૧

દલપત.

ગરબી.

અરે આગશી મે તને ઓળખાવિ, તુ તો શુભ ગુણવતી અજાય,
સત્યવાદી તુ માચી આગશીરિ—૨૬૦

તાના આગળ આવી જે હુ રહેરે, જેવું હોય તેવું જણાય સત્ય ૧૨
તુ તો શુભજ્ય હોય તે દખાડતીરે, જેવી સાથે સાચી કહે વાત ॥
ભયે હોય તે પોતાનું કે પારકુરે, તારે પડે નહિ પક્ષપાત ૧૩
હોય રાક કે તાજ ભયે રહારે, કોઈની સારમાવી ન ગરમાય ૧૪
બીકે દખાડતા તુ બીલે નહિરે, લાય આપનાથી ન લન્યાય ૧૫

નાગ દેવ તુ લેચ નથી રાખતીને, માટે રાખે હૃદ કોણ ગેય	સત્ય૦
તુ તો નકટાને નકટ કહેરે, જાણે તે પણ પોતાનો દોષ	” ૧૫
પુઠ પાછળ તુ બડબડતી નથીરે, માચેસાચુ કહે મુખોમુખ	”
તાર દિન રનરન દખતા દખાયછે, તેથી દિલમા ન ધરે કોઇ દુ ખ	” ૧૬
તારી આગળ આવીને જે ઉભુ રહેરે, સાચુ તેજ તુ કહેનાર	”
નવી ખીજા વિષે તુ કહ બોવતીરે, એરો નિયમ ધર્યો તે નિર્ધાર	” ૧૭
તારી સત્યતાને સો ચહાય છેરે, હોમે હોસે આલે તને હાથ	”
નાના મોટા અને રાય જનેરે, સૌને ગમેછે તારો માથ	” ૧૮
તારા સત્ય ઉપર કોપ જે કરેરે, તેને લોક કરે ધિકાર.	”
તેને મોટા મૂરખ ગણે માનવીરે, પણ તારો તાણે નરનાર	” ૧૯

દલપત.

સત્યવિના અનેક ગીતે હાનિ છે, એમ જતાવી આ સત્યવ્રત અધિકારની સમાપ્તિ કરી છે

➤ શુભાશુભ વચન-અધિકાર. ➤

મનુષ્ય જેમ સત્યપાલનરૂપ વ્રત ન ચૂકવુ જોઇએ તેમ તેણે શુભ વચનનું પણ પાલન કરવુ જોઇએ કારણકે અનુભવવચનથી મામા માણુ-મનુ દિલ દુખાયછે એ મમજવામાટે આ શુભાશુભ વચન અધિકાર અહિં દાખલ કરવામા આવેછે

મનહર

વગનતે શુર શિષ્ય આપ ખૂત મ્યારે હોત,
વચનતે બહુ નિધિ હોત ઉતપાત હ,
વચનતે નાગી અંત પુરૂષ સનેહી હોત,
વગનતે દાઉ આપ આપમે ગીમાત હ,
વચનતે મન આ રાજા કે હજુર હોત,
વચનતે ચાકર હુ છાંડી કે ચવાત હ.

મુદ્ધ મુવન મુનત અતિ મુખ હો,
કુનચન મુનતટી પ્રાતિ ઘટી બાન હો. ૧

વગનતે યોગ કરે વચનતે યજ્ઞ કર,
ચનતે તપ કરી દટકું દહતું હો,
વચનતે બાધન કરતું હો અનેક વિધિ,
વચનતે ત્યાગ કરી નવન જાણું હો,
વગનતે ઉજોડે મુરજે વચનહતે
વગનતે ભાતી ભાતી મકટ સહતું હો,
વચનતે છન ભયો વચનતે ગિવ દેખ,
મુદ્ધ વગન દોઢ સિધાત કંઠતું હો. ૨

એકનટું બચન મુનત અતિ મુખ હો,
કુનસે હતા હો અધિકે ગન ભાનને
એકનીટું વચન તો અસિ માનો વરસાત,
અનંકે મુનત વગત અવખાનને
એકનીટું વગન કટુકે દૂર વિપર્યાય,
કરત મરમ છેદ કુખ ઉપજાનને,
મુદ્ધ કહત ઘટ ઘટમે વચન લેહ,
તમ મ ધમ અર અમ મુદ્ધાનને ૩

મુદ્ધરદાસ

આ પ્રમાણે દુકામા ગુલાનુભ વચનના પ્રભાવ દેખાડી આ ગુલાનુભ
વગન અધિજન પૂર્ણ કથામા આવે છે

પ્રમાણિકતા-અધિકાર

ધર્મ તેમજ બેવકાસનો અખ્યમા અખ્ય આધાર ગુણ વચનથી શોભિત
પ્રમાણિકતા અધિકાર લખવો એ
આવશ્યક છે

ઉપદેશકોએ અવશ્ય મુંદરવુ

*મનુષ્ય માત્રે પોતે કેવા થવુ છે તેનો વિચાર કરવો જોઇએ બીજાઓને શીખામણ દેતા પહેલા પોતાનામા તે ગુણ છે કે કેમ? તેતરફ લક્ષ આપવુ જોઇએ પોતાના તરફ અલક્ષ આપી બીજાઓને લાખી લાખી શીખામણો દેનારા આ જગતમા ઘણા માણસો દષ્ટિએ આવેછે બીજાઓના દોષો કાઢનારા એમ સમજેછે કે આપણે તો દોષમુક્ત ાત્રીએ અને આ પ્રમાણે પોતાના તરફ લક્ષ ન આપવાથી પોતાનામા ભરાઇ ગયેલા દુર્ગુણો દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ ગત થતા બાંધે અને બીજાઓને શીખામણ આપવા જતા તેનામાજ તે દોષો વિદ્યમાન હોવાથી બીજાઓ તેની શીખામણઉપર લક્ષ આપતા નથી

તમારે જેવા થવુ હોય તેવા થવાને માટે તેવા પ્રકારનું એક ચિત્ર મનમા રચી, પત્રી તે ચિત્રને અનુરૂપ થવાને માટે તેના ગુણોને પોતાનામા ધારણ કરવા જેવા થવુ હોય તેવા થવાને માટે જે એક લક્ષ્યસ્થાન પોતે ઠર્યું હોય તે લક્ષ્યસ્થાનનું ભાન હમેશા કાયમ રાખવુ અને તેનું કદાપિ વિસ્મરણ કરવુ નહિ અને પોતે આ લક્ષ્યસ્થાનરૂપ જ્યાસુધી ન થાય ત્યાસુધી તે લક્ષ્યસ્થાન રૂપ થવાને માટે તેના ગુણલક્ષણો પોતાનામા આવે તેને માટે હમેશા પ્રયત્ન કરવો. જેમકે આપણે આપણા ગામથી બીજે ગામ જવુ હોયછે ત્યારે ઘર-માથી નીકળતા પહેલા તે ગામનુ ચિત્ર પ્રથમ આપણા લક્ષમા આવેછે અને ત્યા જવાને માટે તે રસ્તે થઈને તે ગામ પહોંચી શકાય તે રસ્તાનું ચિત્ર પણ આપણા લક્ષમા લાવવુ પડેછે અને આ પ્રમાણે આપણે ઠરેલા ચિત્રરૂપ ગામમા પહોંચવાને માટે જે રસ્તે થઈને જઈ શકાય તેમ હોય તે રસ્તેજ પ્રયાણ કરીએ ડીએ અને જ્યાસુધી તે ગામ ન પહોંચીએ ત્યાસુધી તે ગામનું લક્ષ્યખિંદુ આપણે જાળવતા નથી અને તે આવતાસુધી અગાડી અને અગાડી રસ્તો કાપ્યા કરીએ છીએ અને જ્યારે તે ગામ પહોંચીએ છીએ ત્યારેજ આપણે આપણા મનમાથી રસ્તાનું અને ગામનું કંપેલુ ચિત્ર ખૂલી જઈએ ડીએ તેવીજ રીતે આપણે જેવા થવુ હોય તેવા આપણે જ્યાસુધી ન થઈએ ત્યાસુધી તેવા થવાને માટે આપણે જે પ્રયત્નરૂપી રસ્તાને ઢાપવો જોઈએ તે પ્રયત્નને ખત રાખી ક્યાં કરવો અને ધારેલા ચિત્ર પ્રમાણે આપણે થઈએ ત્યાસુધી તે પ્રયત્નને અટકાવવો નહિ અને આપણે જેના થવા છુટ્ટા રાખી હોય તેવા થવુ મનમા ધાર્યું કે ડુ ફાળા જેવો થવા છુટ્ટુ છુટ્ટુ અને એવુ છુટ્ટીનેજ બેસી રહેવાથી ધારેલા ચિત્ર પ્રમાણે થવાને માટે તેવા થતા સુધી પ્રયત્નની જરૂર છે અને તે પ્રયત્ન જે માણસ ધારેલા ચિત્ર પ્રમાણે પોતે

થાય ત્યાસુધી કરે તે માણસ અનસ્થ કરેવા ચિત્ર પ્રમાણે પોતાને કરી શકેછે

આ પ્રમાણે પ્રયત્ન કરતા વચ્ચે જાડ, ગાખરા કે ઝાટાફી દુર્ગુણો કે બીજા આડે આવનારા દોષોથી ન કટાગતા તેના ઉપર વિજય મેળવી તે મનાથી દૂર રહી સલામતી પ્રયત્ન કરવો

બીજાઓના દોષ કાઢનારાઓએ બીજાના દોષ કાઢતા પહેલાં પોતાનામાં તે દોષ છે કે કેમ તેનો પ્રથમ વિચાર કરવો અને જો તે દોષ પોતાનામાં હોય તો તેનું પ્રથમથી નિકાલ કરી પછી બીજાને શીખામણ આપવી. ઘણું કરીને બીજાને શીખામણ આપનારામાંના ઘણામાં આવ્યા દુર્ગુણો હોય છે કે તે પોતે એમ સમજેછે કે પોતેજ સર્વ સુપ્રાવૃત્ત છે, પોતેજ સર્વ દોષથી મુક્ત છે અને તેવું માનીનેજ પોતાના વિચારથીજ વિરૂદ્ધ વર્તન કરનારના દોષો કાઢેછે અને તેને શીખામણ દેવા મચી પડેછે ઘણા ઇમરૂમા શીખામણ આપેછે ત્યારે કેટલાક પદોક્ષપણે બીજાના દ્વારા શીખામણ આપેછે અને તેમનો એક જાતનો આવો સ્વભાવજ પડી ગયો હોય છે કે જેને અને તેને શીખામણ દેવી આ પ્રમાણે શીખામણ દેનારામાંના ઘણા બીજાને સુધારવાને માટે શીખામણ દેછે એવું સમજીને શીખામણ દેતા નથી પણ પોતે તેના કરતા કાંઈક વધારે જાણેછે, તેના કરતા પોતે યથા અને વિદ્વાન છે તેવું તે બીજા માણસ માને, બીજાના કરતા પોતાને શ્રેષ્ઠ અને મોટા માને, આટલા પુરતા તેઓ બીજાને શીખામણ આપવા પ્રયત્ન કર્યા કરેછે પણ આ લાવ તેની શીખામણ માલજાનાન માણુનો સમજી જાયછે તે વખતે તેનું વજન રહેતું નથી અને આખરે તે હુલકો પડી જાયછે અને તેની શીખામણ ઉપર કોઈ લક્ષ આપતું નથી માટે દરેક માણુને પોતે બીજાને શીખામણ દેતા પહેલાં જે જાણતી બીજાને શીખામણ આપવા બેસેછે તેવા કોઈ દોષ કે દુર્ગુણ પોતાનામાં છે કે કેમ તેનો તેણે પોતે પ્રથમ વિચાર કરવો જોઈએ અને જો કદાપિ પોતાનામાં તેવો દોષ કે દુર્ગુણ હોય તો તેનો ત્યાગ કર્યા પછીજ બીજાને શીખામણ દેવી કે જે નાલજી સાલજનાર માણસ તેનામાં તે દોષ ન હોવાને લીધે તેની શીખામણ ઉપર વજન રાખી કાંઈક શ્રદ્ધા કરે

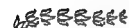
વાણીથી શીખામણ દેવાથી બીજાના મનઉપર જે અસર કરી શકાય તેના કરતા વર્તનથી શીખામણ દેવાથી બીજાના મનમાં સજાઈ અસર કરી શકાયછે માટે બીજાને શીખામણ દેવાની જેને ટેવ પડી હોયછે તેણે પ્રથમ પોતાના વર્તનથીજ બીજાને શીખામણ દેવાનો પ્રયત્ન કરવો કે જેથી તેના વર્તનનું ઘણું માણુને શ્રદ્ધા કરી શકે બીજાને સુધારના ઈચ્છનારે પ્રથમ પોતેજ સુધરણુ કે તેના સુધરેલા વર્તનનું ઘણું માણુને અનુકરણ કરી શકે પોતાનામાં દોષ હોવા છતાં બીજાને તે દોષથી સુધારના પ્રયત્ન કરવા એ નિશ્ચય હાસ્યારૂપક છે

બીજાને સુધારવા ઇચ્છનારાએ પ્રથમ પોતેજ સુધરવું તેા બીજાએ સુધરી શકશે માટે પ્રથમ પોતે જેવા થવા ઇચ્છતા હોય તેવા થવું અને તે પછીજ બીજાને સુધારવા પ્રયત્ન કરવો. પોતે સુધરવાથી પોતાને અને બીજાને બંનેને ફાયદો થાયછે માટે પ્રથમ પોતે સુધરવાને માટે પ્રયત્ન કરવો. પોતાને જેવા થવા ઇચ્છા હોય તેવા જ્યાસુધી ન થવાય ત્યાસુધી તેવા થવાને માટે નિશ્ચિન પ્રયત્ન કરવો. અને ધારેલી સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય ત્યારેજ તે પ્રયત્નથી વિરમણુ આમ કરવાથી પછી-બીજાને સુધારવામાટે વાણીથી શીખામણુ દેવાની જરૂર પડેશે નહિ પણ પોતે સુધર્યા પછી પોતાના વર્તનથીજ બીજાએ અનુકરણુ કરી અને આપોઆપ સુધરી શકશે માટે દરેક મનુષ્યે બીજાને શીખામણુ દેવાનો પ્રયત્ન વાણીથી ન કરતા વર્તનથી કરવો અને પ્રથમ પોતે જાતે સુધરવું એજ બીજાને સુધરવાનો સર્વોત્તમ માર્ગ છે કે જેને પ્રમાણિક પણું કહેવામા આવેછે.

આ પ્રમાણે પ્રમાણિકપણાસખ ધે દુકમા જરૂર જેટલું લખી આ અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવેછે.

❧ મિષ્ટભાષણ-અધિકાર. ❧

પ્રમાણિકતાથી યુક્ત મિષ્ટભાષણ (મધુરવાણી) એ સુજનનુ સર્વ જગતના મનને હરણુ કરનાર વશીકરણુ સાધન છે. મધુરવાણીથી ગતુ પણ શાન્ત થા જાયછે, તેમ તેથી કોઈને દુખ થતું નથી જેથી ધર્મનો મુખ્ય સિદ્ધાન્ત કોઈને દુખ ન ઉપજાવવું એ પણ જળવાયછે તેથી આ અધિકાર આવશ્યક છે.

મીઠાં વચનથી સર્વ પ્રાણીઓ પ્રસન્ન થાયછે

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૪)

પ્રિયવાગ્યપ્રદાનેન, સર્વે તુષ્યન્તિ જન્નવ' ।

તસ્માત્તદેવ વક્તવ્ય, વચને કા દરિદ્રતા ॥ ૧ ॥

રૂપસેનચરિત્ર,

મીઠા વાક્યના દાનથી એટલે પ્રિય વાક્ય કહેવાથી સર્વ જીવો પ્રમત્ત થાય છે તેથી તેજ વાક્યનો ઉચ્ચાર કરવો વચનમાં શી દરિદ્રતા છે? એટલે તેમાં શું ધનવ્યય થાય છે? ૧

મિથવાદીઉપર સરસ્વતીની કૃપા

લલિત સત્યસયુક્ત, સુવ્યક્ત સતત મિત્રમ્ ।

યે વદન્તિ મદા તેષા, સ્વયં સિદ્ધૈર્ભારતી ॥ ૨ ॥

કાવ્યમાગ સપ્તમ ગુચ્છક

જો પુરૂષો સુહર મત્યયુક્ત સુપ્રસિદ્ધ હુમેશા નિયમવાળુ વચન બોલે છે તેઓને હુમેશા સરસ્વતી સ્વયં સિદ્ધજ રહે છે ૨

સુભોજન અને સુવચનની શ્લેષ અસહ્યથી પ્રશંસા કરે છે.

હિત મિત્ર મિય સ્નિગ્ધ, મિષ્ટ પરિણતિમિયમ્ ।

ભોજન વચન વાપિ, શુક્તમુક્ત પ્રશસ્યત ॥ ૩ ॥

શાયકાકારકે મામસર, પ્રિય, સુકેમળ મીઠું; પતિભાગમાં હિતરૂપ એવું ભોજન તથા વચન એઓએ જમીયું છે અને બોલેલું છે અર્થાત્ ભોજન જમીયું છે અને વચન બોલેલું છે તેમાં તે બન પ્રશંસાને પાત્ર થાય છે ૩

મિથવાદી પુરૂષોનો કોણ શત્રુ છે?

કોઝતિમાર, સમર્થાના, કિં દૂર વ્યવસાયિનામ્ ।

કો વિદેશ સવિગ્નાના, કોઝમિયા મિથવાદિનામ્ ॥ ૪ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલા

સમર્થ માનવોને કયો અતિશયર છે? ઉધમીને શું દર છે? વિદાનોને કયો વિદેશ છે? અને પ્રિયવાદી પુરૂષોનો કોણ શત્રુ છે? કોણ નથી ૪

મધુર વાણીથીજ શાંતિ થાય છે.

આર્યો

ન તથા શશી, ન સલિલ, ન ચન્દન નાપિ શીતલજ્વાલા ।

આઠાઢયતિ મનુષ્ય, યથા હિ મધુરાસરા વાણી ॥ ૫ ॥

રૂપસેનચરિત્ર

જેવી રીતે મધુર અક્ષરોવાળી વાણી મનુષ્યને ખુશ કરે છે તેવી રીતે પૂર્ણચંદ્ર, ઠંડુ ખાણી, ચંદન અને નીતલ છાયા આનંદ ઉત્પન્ન કરી શકતી નથી ૫

પરશુભશ સા.

ઉપજાતિ.

यथा तवेष्टा स्वगुणमशसा, तथा परेषामिति मत्सरोज्यी ।

तेषामिमां सन्तनु यल्लभेयास्ता नेष्टदानाद्धि विनेष्टलाभः ॥ ६ ॥

અધ્યાત્મકરૂપદ્રુમ

જેવી રીતે તને તારા પોતાના ગુણોની પ્રશંસા વહાલી છે તેવીજ રીતે બીજાઓને પણ પોતાના ગુણની પ્રશંસા વહાલી દોય છે. તેથી મત્સર તથા હમને તેઓના ગુણની પ્રશંસા સારી રીતે કરવા માડ જંથી તને પણ તે મળે (એટલે તારા ગુણોની પણ પ્રશંસા થાય) કારણકે વહાલી વસ્તુ આખ્યા-વગર વહાલી વસ્તુ મળતી નથી

ભાનાર્થ—આપણામાં કાવ્યચાતુર્ય, પ્રામાણિક વ્યવહાર, તપ, દાન, ઉપદેશ દેવાની અદ્ભુત શક્તિ કે એવો કોઈ પણ સદ્ગુણ કે સદ્વર્તન હોય તેની આપણા રોનેહી, મગા કે અન્ય કોઈ પ્રશંસા કરે, તે સાભળી આપણને આનંદ થાય કે તુરંત મદ ચઢે છે, કેટલીકવાર આ ણનાવ આડમતરી રીતે ણને છે માયાથી દખાવ કરવાના ટેવથી આ જીવ તે વખતે બોલે છે કે ‘એમા કાંઈ નહિ, એનો મારી ફરજ હતી વિગેરે,’ પણ એમા ઘણી વખત માયા હોય છે બીજા માણસો ગુણસ્તુતિ કરે એ સાભળવાની ઇચ્છા થાય, પોતાનું વર્તન બીજાને જણાવવાની ઇચ્છા થાય અને બીજા તેના વખાણ કરે તે સાભળી આનંદ થાય ત્યાં ગુણપ્રાપ્તિનો છેડો આવે છે જેને ગુણઉપર ગુણ-ખાતરજ પ્રેમ હોય છે તે, લોકો શુ બોલે છે, શુ ધારે છે એની દરકારજ કરતા નથી—એનો વિચાર પણ કરતા નથી

એજ નિયમ પ્રમાણે જ્યારે પોતાના દોષ સાભળીને એક થાય છે ત્યારે પછી દોષ દૂર કરવાની વિચારણા કે કર્તવ્યનું લાભ રાતું નથી અને બીજા માણસો શુ કહી શકે તે તત્ત્વ ધ્યાન રહે છે, તેથી જોઈ બગડે છે અને તેને લીધે દોષો જાગી જાય છે, દોષપર મીઠ થાય છે અને એને દોષ છોડવા એ પોતાની પ્રિય વસ્તુ છોડવા જેવું થઈ પડે છે અથવા ઘણીવાર દોષને દોષતરીકે ઓળખી શકાતોજ નથી અને દોષ દખાવવાનો પ્રયત્ન થાય છે કારણકે અમુક વિચાર, ઉચ્ચાર કે આચારતરજ એનું ધ્યાન રહેતું નથી, પણ લોકો તેને માટે શું ધા

રહે, જાવેં છે તેનરૂં ધ્યાન ગેલે છે લોકોનું ધારવું જગમર ન હોય તો આ છવ
છેતરાય છે લોકોમા આતર દેતુના વિચાર કરી મત જાધનારા અત્ય હોવાથી
ધારણામા જૂવ કરનારા નિષેધ ટાલે છે અને તેથી લોક પ્રથમા કે જનરૂચિપર
આધાર રાખનારા બાધુધા છેતરાય છે ૬

મનોહર વાણી દુર્લભ.

ઉપેન્દ્રવ્રજા

સ્તુવન્તિ ગુર્વામિભિષેયસમ્પદ, વિશુદ્ધિશુકેરપેરે વિપથિતઃ ।

इति स्थिताया प्रतिपूरुष रूचौ, सुदुर्लभाः सर्वमनोरमा गिरः ॥ ७ ॥

કેટલાક વિદ્વાન્ પુરૂષો વાણીની ગારવવાળી અર્થ સપત્તિ (અર્થ રચના)
ને વખાણે છે અને કેટલાક સજ્જગુદ્ધિને વખાણે છે, આવી રીતે દરેક પુરૂષમા
ભિન્ન ભિન્ન રૂચિ છે તેથી સર્વ પ્રકારે મનને હુષ ઉપભવનારી નો વાણી,
તે બહુ મુશ્કેલ છે

સારાંશ—ઉડા અર્થવાળી, અઝમકે કે અલકરવાળી વાણીકરતા, ની
તિમય મનોહર (મનને અતિમણીય) વાણી જગતમા મળવી અતિશય
દુર્લભ છે ૭

મધુર વાણી થેજ ખરો શણગાર છે

શાર્દૂલવિકીરિત

किं हरै किमु कङ्कणै किमसमै कर्णावतसैगल,

केयूरैर्मणिकुण्डलैरलमल साढम्वरैरम्बरै ।

पुमामेकमखण्डित पुनरिदं मन्धामहे मण्डन,

यच्चिप्पीडितपार्वणाष्ठतकरस्पन्दोपमा सूक्तय ॥ ૮ ॥

મુમાપિતરત્રમાખ્ડાગાર

હારો, કંકણો કાનના અસાધારણ આભૂષણો, ખાનુખધ, મણિમય કુડન
અને બલ હાર વગેરેથી પુરૂષોની ગોલા ગણાતી નથી પણ નીચાવેલ પૂણ
ચંદ્રના અમૃતમય અંશરેનું સુલાખિત (મધુરવાણી) છે તેજ પુરૂષોનું અખડિત
પૂણ છે એમ અમે માનીએ છીએ ૮

ઈન્દ્રવિજય.

કામ ગુણી અરધે કથને જઠ, કાગદ હૃદય કંગ કદી દી,
 શીત વૃષા ન વિચાર કરો, ન વિચાર કરો રમની વદિ મૂદી,
 લાડુ જલેથી જમાડી બુઝો, અદ્યતે પીરંગો કદળી ફળ છુદી,
 કોડ કરો દવપત કહે પણ, જલ મીઠાગની વાતજ જૂદી. ૯

દલપત.

મધુર વાણીથી કોયલ કે મયૂર ખ્યાસ લાગેછે, પુત્ર કે પુત્રી અથવા પત્ની-
 ઉપર રનેહ વધેછે, શત્રુ કે રાજા, માતા કે પિતા અથવા શુદ્ધ વશ થાયછે,
 એ સર્વ પ્રતાપ મધુરવાણીનો છે એમ સમજાવી આ મિદ્રસાપ! અધિકાર
 પૂર્ણ કરવામા આવેહે

➤ સુભાષિનપ્રશંસા-અધિકાર. ➤

અર્જુન્ય વ્યવહારોના ઉપદેશ કરતા દુનિયાને ધર્મને ઉપદેશ કરવાની
 પહેલી જરૂર છે કારણકે ધર્મને અનુમારે મનુષ્યનો વ્યવહાર
 સરલ અને તેને પોતાને તેમજ આખી દુનિયાને સુખદાયક થાયછે તેથી ધ
 મને ઉપદેશ કરવો એ ચોક્કસતામા ચોક્કસ પુણ્યનું કામ છે ધર્મને ઉપદેશ
 કરવામા તેમજ અન્ય વ્યવહારોનો ચોક્કસ ઉપદેશ કરવામા જની પાને સુભા
 પિત સ પતિ હોય તે ખીજાઓને ધારલી અસર કરી ગયુંછે માટે સુભાષિત
 એ સૌને માટે જરૂરનું છે અને તેમા પણ ધર્મને ઉપદેશ કરનારમાટે તો વ-
 ધારે જરૂરનું છે મિદ્રતાની સાથે “સુભાષિત” એ મત્સરશીલનું પરિણામ
 છે એટલે સુશિક્ષિત થયેલો મનુષ્ય તેના સ્વાદના રહસ્યને લાણી શકેછે
 અન્યને તેનું જ્ઞાન થવું અશક્ય છે દત્યાદિ જાણતોનું દિગ્દર્શન કરાવવાસાથે
 આ અધિકારનો આરભ કરવામા આવેછે

સભામા સુભાપિત રતની ૪૩૨.

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૬).

સુભાપિતમયૈર્દ્રવ્યૈઃ, સગ્રા ન કરોતિ ય' ।

સોઽપિ પ્રસ્તાવયક્ષેપુ, કા પ્રદાસ્યતિ દક્ષિણામ્ ॥ ૧ ॥

દાર્દ્રવરપદ્ધતિ

જે પુરૂષ સુભાપિતરૂપી ધનોનો મથક કરતો નથી તે પુરૂષ પ્રસ્તાવ ધરો (વિદ્વાને ની સભા) મા શું દક્ષિણા આપી શકે? ૧

સુભાપિતહીન નરનુ જીવનકરતા મરણ ઉત્તમ છે

નૈવ ભાગ્ય વિના વિગા, વિના વિગા ન ભાપિતમ્ ।

સુભાપિતવિહીનસ્ય, જીવિતાન્મરણ વરમ્ ॥ ૨ ॥

સદ્ભાગ્યવિના વિધા ગ્રાહ્ય ધતી નથી અને વિધાવિના સુભાપિતની પ્રાપ્તિ ધતી નથી અને સુભાપિતથી હીન પુરૂષનુ જીવનકરતા મરણ ઉત્તમ છે ૨

મોહમા રહેલ જે જીવ તેને જીવ કહેવી કે

માસનો કકરો કહેવો ?

માસત્વજ્ઞ ન સા જિહ્વા, યા ન વેત્તિ સુભાપિતમ્ ।

નૂન કાકમયદેષા, દન્તાન્તવિનિવેશિતા ॥ ૩ ॥

જે જીવ સુભાપિતથી વર્ણિત છે તે જીવ નથી, પરંતુ માસનો એક કકરો છે ત્યારે ત્યાં નામ થાય છે કે તેના માસના અપચિત દંડકાને સુખરૂપી ઉત્તમ સ્વાનમા શાવાસ્તે રાખવામા આવ્યો હશે? જ્યાંગમા જણાવે છે કે નક્કી કાગડાની બીકથી ઘાતોના મધ્યમા તે રાખવામા આવી છે એટલે બહાર ઘાત તો કાગડા જાય જાન એવી સલાવના છે ૩

સુભાપિત ખરૂં રત છે.

પૃથિવ્યા ત્રીપ્તિ રવાતિ, જલમન સુભાપિતમ્ ।

મૃદૈ પાપાણમ્બદેષુ, રતસજ્ઞા નિવેશિતા ॥ ૪ ॥

પાણી અ : અને સાડે લાપણ પૃથ્વીમા આ નણુ / સત્ય રતનો છે, પરંતુ મૃદ લોહોએ પાપાણના કંટકમા (જૂનથી) રત એવું નામ ધરાવેલું છે ૪

સુભાષિતની ઉત્તમ રસમા ગણના.

ધર્મો યશો નયો દાક્ષ્ય, મનોહારિ સુભાષિતમ્ ।

ઇત્યાદિગુણરત્નાના, સગ્રહી નાવસીદતિ ॥ ૫ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

ધર્મ, કીર્તિ, ન્યાય, ચતુરતા અને સુદર ભાષિત ઇત્યાદિ ગુણરૂપ રત્નોનો સગ્રહ કરનાર મનુષ્ય હું ખરેખરે પામતો નથી ૫

સુભાષિત રસ આગળ બીજા રસો તુચ્છ છે.

દ્રાક્ષા મ્લાનમુક્તી જાતા, શર્કરા ચાશ્મતા ગતા ।

સુભાષિતરસસ્યગ્રે, સુધા મીતા દિવ ગતા ॥ ૬ ॥

સુભાષિતરસમાણડાગાર

સુભાષિતરૂપી રમની આગળ દ્રાક્ષા કરમાયેલ મોઢાવાળી થઇ ગઇ અને સાકર પથ્થર (કઠોરપણાના) સ્વરૂપને પામી અને અમૃત ભય પામીને સ્વ ગમા પલાયન કરી ગઇ ૬

સુભાષિતહીન પુરૂષની પડિતોમાં સભામાં સ્થિતિ

રથોદ્ધતા

યસ્ય વક્ત્રકુહરે સુભાષિત, નાસ્તિ નાપ્યવસેરે પ્રજલ્પતિ ।

આગતઃ સદસિ ધીમતામસૌ, લેખ્યનિર્મિત ઇવાવભાસતે ॥ ૭ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

જે પુરૂષના મુખકુહરમા સુભાષિત નથી, તે પુરૂષ સમય આવતા કાઇ બોલી શકતો નથી અને વિદ્વાનોની મલામા વખતે એવો મર્મ પુરૂષ આવશે હોય તો ચિત્રમા લખેલી પુરૂષની છબી (ફેટા) માફક ભાસમાન થાયછે એટલે માત્ર દેખાયછે એટલું જ છે ૭

સુભાષિત એ સર્વોત્તમ કળા છે.

આર્યા.

एकापि कला मुक्ता, वचनकला किं कलाभिरपराभिः ।

वरमेका कामगवी, जरद्वीना न लक्ष्मपि ॥ ८ ॥

વાદ આતુરી તે એકજ સુદર કળા છે, ખીજી કળાઓથી શુ? કારણકે જેવી રીતે કામદુધા ગાય ક્રોધ છે, તેની આગળ વૃદ્ધ ગાયોનું લાખ જેટલું ટોણું પણ નિરર્થક છે ૮

અસરકારક વાણીવિના કેઇ મનુષ્ય વય કે પ્રસન્ન થતું નથી માટે સુભાષિતની બહુ જરૂર છે એમ બતાવી આ મુમાયિત અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવેછે

—૨૩— સમયજલ્પન-અધિકાર. —૩—

સુભાષિત છતાં પણ સમયની ચોક્કસતા વગરનું બોલવું હોય તો તે ખીજા એને કટાણા ભરેલું થઇ પડેક માટે “સમયજલ્પન” ટાણું ને! બોલવું તે બહુવાની ઘણી જરૂર છે દુનિયામા કેટલાક એવા મનુષ્યો હોયછે કે મમયને બાંધતા નથી તેઓને પરિચય વત્તા છતાં પણ કશો લાભ થતો નથી કત્યાકિ જણાવવા આ અધિકારનો આરભ કરવામા આવેછે

અવસરવિના બોલવું નિરર્થક છે.

અનુષ્ટુપ (૧-૨)

કલાકલાપસમ્પન્ના, જલ્પન્તિ સમયે પરમ્ ।

ઘનાગમવિપર્યાસે, કેકાયન્તે ન કેકિન. ॥ ૧ ॥

કળાના સમૃદ્ધોથી સપન્ન (કનારા) ખુડયો કેવળ મમય આવતાજ બોલ છે કારણકે વર્ષાઋતુ ગયા ગાજ મયૂરો વીરધ્વનિ કળ્યા નથી. ૧

ભાષાથી પરીક્ષા

તુલ્યવર્ણજ્ઞટૈઃ કૃષ્ણર્કોકિલૈઃ કિલ સદ્ગતઃ ।

કેન સન્નાયતે કાકઃ, સ્વયં ન યદિ ભાષતે ॥ ૨ ॥

સમાન છે રગ પીંછા લેના એવા શ્યામ કોકિલાઓની સાથે મળી ગયેલો કાગડો જો તે પોતે ન બોલે તો કોનાથી બોલી ગકાયછે? (અર્થાત્ ભાષા બોલવાની ઢબઉપરથી કાગડો વસ્તાઈ બાંધે) ૨

એક ઘણા મૂર્ખવાળા મેમાજમાં એક પડિત પુરૂષ ગયો; પરંતુ તે ત્યાં મુંગો બેઠો રહ્યો એટલે એક સુર સુરૂષને વિચાર થયો કે આ જનસમાજ મૂર્ખપ્રાય છે, પરંતુ આમા વિદ્વાનોની પરીક્ષા કરી શકે તેવા સુર પુરૂષો પણ છે, તે જો આ વિદ્વાન કાંઈ બોલ્યા સિવાય અત્રેથી ચાલ્યો જશે તો તે પણ મૂર્ખમા ગણાઈ જશે તેમ બોલી તેને ઉદ્દેશીને-કોકિલતરફ અન્યોક્તિ કરી કહે છે કે—

વિદ્વાનને સમજાવવા કોકિલપ્રતિ અન્યોક્તિ

પાદાકુલક

રે રે કોકિલ મા કુરુ મૌન, કશ્ચિદુદચ્ચય પશ્ચમરાગમ્ ।

નો ચેત્વામિહ કો જાનીતે, કારુકદમ્બકપિહિતે શ્વતે ॥ ૩ ॥

પ્રમાણસહસ્રી

રે રે કોકિલ! તું મૌનવ્રતને ધારણ કરમા કોઈક પ્રકારના પચ્ચમ રાગનો આવાપ કર. નહિતર કાગડાના સમુદયી ઢકાયેલા આ આળાના વૃક્ષમા તને કોણ બોળખી ગકશે? ૩

* પાદાકુલક ૭૬ સોળ માત્રાનો છે ને તે ઉપગતિની માત્ર માત્રાસમક, વિશ્લોક, વાનવાસિકા, ચિત્રા, ઉપચિત્રા એમ પાંચ છદ્દો બને છે તેમા પ્રથમ ચરણ માત્રાસમકનું અથવા ચિત્રાનું ગોઠવું ને દ્વિતીય ચરણ વિશ્લોકનું ત્રીજું ચરણ વાનવાસિકાનું ને ચોથું ચરણ વિશ્લોકનું આવવ જોઈએ

ઉપરના પાંચ છદ્દમા દરેક ચરણની મોળ મોળ માત્રા હોય છે પણ માત્રાસમક મા નવમી માત્રા લઘુને અસની દીર્ઘ હોવી જોઈએ

વિશ્લોકમા ચાર માત્રા પડી જ ગણ અથવા ન ગણ અને લઘુ આવે ને અરથે તો દીર્ઘ માત્રા હોવીજ જોઈએ

વાનવાસિકામા આઠ માત્રા પડી જ ગણ અને અતે દીર્ઘ માત્રા આવવી જોઈએ અથવા આઠ માત્રા પડી ન ગણ લઘુ અને અતે દીર્ઘ માત્રા સારવી

ચિત્રામા પાંચમી, આઠમી ને નવમી માત્રા દ્વિતીય હોવી જોઈએ

ઉપચિત્રામા આઠ માત્રા પડી જ ગણ આવે ને અતે દીર્ઘ માત્રા લાવવી

કાન્તિ પ્રમદે તેમ આ સિદ્ધાંતના દર્શનથી સમગ્ર અર્થમંદો નિષ્સિત થાય છે ૨

જે આ સિદ્ધાંત બાળે તે ધન્ય.

ઉપજાતિ (૩-૪).

દૃષ્ટાન્તયુક્તિસ્થિતિહેતુયુક્ત, આગ્રન્તમયે વ્યભિચારયુક્તઃ ।

અનેકથા નૃતનયઃ પ્રપચ્ચાચારાં વિચારાઠ્ઠતવિશ્વવિશ્વઃ ॥ ૩ ॥

સિદ્ધાન્ત ણ્વ સિત્તિકર્મજાલો, વસત્યગચ દૃષ્ટાન્તરાલે ।

યસ્ય પ્રસન્નીકૃતમાનસસ્ય, સ એવ ધન્ય સુકર્મી કૃતી ચ ॥ ૪ ॥

દૃષ્ટાન્ત, યુક્તિ, સ્થિતિ અને હેતુથી મુખ્ય, આદિમા મધ્યમા અને અ-
તમા નિદોષ, અનેક ગીતે ન્યાયવાણે, નિષ્પ્રપચ મકલવિધિના વિચારવત.
જે પ્રસન્નાત્માના હૃદયની અદર આ (કમ મનહુનાશક) સિદ્ધાન્તે વામ કદલો
છે તેને ધન્ય સુકૃતી અને દૃષ્ટાર્થ સમજીને ૩, ૪

સિદ્ધાન્ત જ્ઞાનવગર કાઠ પથ્થુ વસ્તુ બાણી શકાતી નથી.

ઉપેન્દ્રગજા.

એવંદેવૈ કુગુરુ ગુરુ જા, કુષર્મધર્માવહિત દિત વા ।

ગુણાગુણૌ વા ગદુપાપપુણ્યે, ન વેતિ જન્તુ મમયેન દીનઃ ॥ ૫ ॥

સિદ્ધાન્તરહિત મનુષ્ય, એવે અથવા દેવને કુશર અને સદશરને, ધર્મ
તથા અધર્મને, હિત-અહિતને, સુણ-નિર્ગુણને, ગદુપાપ અથવા પુણ્યને
બાલુતો નથી ૫

તે સિદ્ધાન્ત લોકોને બહુ શીતે ઉપકારી છે.

ઉપજાતિ (૬-૭)

રત્નપદ્મી* શિવમાર્ગમાના, દિવાકરામો મરિકામ્બુજાનામ્ ।

સુધોપમાનો ત્રિપુષ્પજાના, પોતો મવાચ્છૌ પતતા જનાનામ્ ॥ ૬ ॥

શિવમાર્ગમા (મોક્ષમાર્ગમા) જનાસચ્ચેને જના દીવારૂપ ભવ્યપ્રાણી
૩૫ કમલને ખીલવનાર મુથસમાન, જાગીના અથવા દેવોના સમુદાયને અમૃત
૩૫ અને મસારમાગમા પડતા મનુષ્યોને તારવામા વહાણરૂપ છે ૬

તે સિદ્ધાંતમા ખરી શ્રદ્ધા કેને થાય ?

જિનપ્રણીતે શુભપ્રમર્માર્ગે, વિશ્વત્રયીવ્યાપિપદાર્થસાર્થે ।

જીવાદિતલે ચ તથેતિરુદ્ધિઃ, સજ્જાયતે ભવ્યજનસ્ય ભાગ્યાત્ ॥ ૭ ॥

નરવર્મચરિત્ર

ત્રણે લોકમા વ્યાપ્ત પદાર્થના સાર્થ (નવહુ) વાળા શ્રીજિનેશ્વ પ્રણીત શુભ ધર્મ માર્ગમા અને ૭વ આદિ તત્ત્વમા લખ્ય પ્રાણીને ભાગ્ય યોગથી યથાર્થ (મત્ય) બુદ્ધિ થાયછે ૭

જિનવચનથી રહિત મનુષ્યો અધતુલ્ય છે

શિશ્વરિણી

ન દેવ નાદેવ ન શુભગુરમેવ ન કુગુરુ,

ન ધર્મ નાધર્મ ન ગુણપરિણદ્ધ ન વિગુણમ્ ।

ન કૃત્ય નાકૃત્ય ન હિતમહિત નાપિ નિપુણ,

વિલોકન્તે લોકા જિનવચનચક્ષુર્વિરહિતા ॥ ૮ ॥

સિદ્ધરપ્રકર

જિનવચનથી ચતુ (નેત્ર) થી રહિત મનુષ્યો (જિનવચનઉપર શ્રદ્ધા નહિ રાખનાર પુરુષો) સગાદિ છતનારા સુદેવને કે સ્ત્રી-ગત્ર વિગેરેને ધાન્ય કરનાર કુદેવને જોઈ ચક્રતા નથી, શુદ્ધ માર્ગદર્શક સુશુદ્ધ પચાત્યા રચી રહિત અથવા ઉત્સાહદર્શક કુશુદ્ધને જોતા નવાં, ધર્મ શું છે? કે અધર્મ શું છે? તે જોઈને તકાનત બાણતા નથી, શુભોથી પરિપૂર્ણ શુભવર્તને કે શુભથી રહિત નિર્ગુણને જોઈ ચક્રતા નથી, કરના યોગ્ય એવું જે દૃત્ય નહિ કરવા યોગ્ય અકૃત્ય તેને બાણતા નથી, તેમજ મુખકારક હિત કે દુષ્કારક અહિતને ધરાયજી બાણી ગઢતા નથી (અર્થાત્ જિનવચનના શ્રવણની શ્રદ્ધાવિના શુભાશુભના તત્કાવર્તને મનુષ્યો બાણી ચક્રતા નથી) ૮

મિષ્ટ વાણી એજ અમૂલ્ય આભૂષણ છે

શાર્દૂલવિક્રીડિત (૧ થી ૧૩).

કેયરા ન વિભૂષયન્તિ પુષ્પ દારા ન ચન્દ્રોજ્વલા,

ન મ્તાન ન વિલેપન ન કુદુમ નાલદ્ધૃતા મૂર્ખજાઃ ।

વાળ્યેકા સમસ્કરોતિ પુરુષ યા સસ્કૃતા ધાર્યન્તે,

ક્ષીયન્તે સ્વલ્લ મૂષણાનિ સતત વાગમૂષણ મૂષણમ્ ॥ ૯ ॥

મર્તુહરિવૈરાગ્યશનક

જાતુબધ મનુષ્યને સજીવતા તા નથી ચદ્રજેવા પ્રકાશિત હારે શોભા આપતા નથી, સ્તાન શોભાવતુ નથી, (કેવરા વિગેરેનું) અતર શોભા આપતું નથી, પુષ્પની માળા અણુમારતી નથી, ફુલેલ તેવથી શોભિત વાળો શોભા આપતા નથી, પરતુ ક્રમ્પત સસ્કાર યામેલી (શુદ્ધ) વાણીજ પુરુષને શોભા આપેછે (ધરેણાંરૂપે શોભેછે દારુદ્રે બીજા અમ્ય ધરેણા કાળે કરીને ધમાલ જાયછે પણ મધુવાણીરૂપી જે ધરેણા છે તેજ અક્ષય ધરેણું છે ૯

જિનવાણા સેવ્યાથી થતા લાભો,

ધર્મ જાગરવત્યત્ર વિચરત્યુત્પાપયત્યુત્પય,

મિત્તે મત્સરમુચ્છિનાત્તિ કુનય મમ્નાતિ મિધ્યામતિમ્ ।

વૈરાગ્ય તિનનોતિ પુષ્પાનિ કૃપા મુષ્ણાતિ તૃષ્ણા ચ ય-

તજ્ઞેન મતમર્ચતિ પ્રથયતિ ધ્યાયત્યર્ચીતે કૃતી ॥ ૧૦ ॥

તિન્દૂરમકર

પરિત જે જિન પ્રવચનને પૂજેછે, વિસ્તારેછે, ધ્યાન ધરેછે અને તેને અભ્યાસ કરેછે તે જિન પ્રવચન ધમને પ્રકાશેછે, પાપને દૂર કરેછે, અનાયાસેનો ઉન્નદ કરેછે, મત્સર (શુભિ પુરુષમા દેવલાવ) ને નષ્ટ કરેછે, અન્યાયને છેદેછે, કપટમય બુદ્ધિને દૂર કરેછે, નેસાચ્યને વિસ્તારેછે, દયાનું પોષણ કરેછે, લોભને દૂર ખસડેછે (અર્થાત્ જેણે જિનમત સેવ્યો તેણે ઉપર દર્શાવેલી મર્મ વસ્તુ કડી લીધી એમ માનવુ તેથી જિનપ્રાપ્તિત મિદ્ધાતાનું સેવન કરવું) ૧૦

સિદ્ધાંતશ્રવણુનુ રૂળ,

અહ સહતિશુધરે કુલિશતિ ક્રો ગનલે નીરાતે,

સ્ફુર્જન્નાયતમોમરે મિહિરતિ એયોદ્ધમે મઘતિ ।

માગન્મોહસમુદ્રજોષણવિધૌ કુમ્પોદ્ભવત્યન્વહ,

સમ્યગ્ધર્મવિચારસામ્બવચનસ્વાકર્ષનન્દેહિનામ્ ॥ ૧૧ ॥

અમ્યધર્મના વિચારના સારસ્વાત વચનોનું આગી ગીતે કરેલુ શ્રવણુ મનુષ્યોના પાપના પુરુષી પવતોને વજ્રરૂપ થાયછે, ક્રોધરૂપ અગ્નિને જલરૂપ

ચાયછે, ચોતરફ પ્રસરેલ પાપરૂપ અન્ધકારના સમુદ્રને સ્પર્શ ચાયછે, કટ્યાણરૂપ વૃક્ષોને મેઘના સમાન ઝળેછે, નિરન્તરે ઉછળતા મોહરૂપી સમુદ્રને ચોપવામા અગસ્ત્ય સુનિસદૃશ ચાયછે ૧૧

જિનવાણી સુખનુ સાધન છે.

નૌરેપા ભવવારિઘૌ શિવપુરમાસાદનિઃશ્રેણિકા,
માર્ગઃ સ્વર્ગપુરસ્ય દુર્ગતિપુરદ્વારમવેશર્ગલા ।

કર્મપ્રન્થિશિલોચયસ્ય ઢલને દમ્મોલિધારોપમા,
કલ્યાણૈકનિકેતનન્નિગદિતા વાણી જિનાનામિયમ્ ॥ ૧૨ ॥
एतौ कस्यापि

તીર્થકરોની આ વાણી સસારસમુદ્ર તગવામા વહાણરૂપ, શિવપુર (મોક્ષ નગર) ના મહેલની નિશાણીરૂપ, સ્વર્ગનગરના માર્ગરૂપ, દુર્ગતિપુરના દ્વારના પ્રવેશને લોગળરૂપ, કર્મપ્રન્થિના પર્વતોને નાશ કરવામા ઇન્દ્રના વજ્રની ધારગેવી અને કટ્યાણના એકસ્થાનરૂપ કહેલી છે ૧૨

મનુષ્યદેહની નિષ્ફળતા.

શાર્દૂલવિક્રીડિત.

માનુષ્ય વિફલ વદન્તિ હૃદય વ્યર્થ વૃથા શ્રોતયો—
નિર્માણ ગુણદોષભેદકલના તેપામસમ્ભાવિનીમ્ ।

દુર્વાર નરકાન્ધકૂપપતન મુક્તિ શુધા દુર્લભા,
સાર્વજ્ઞઃ સમયો દયારસમયો યેપા ન કર્ણોત્તિથિઃ ॥ ૧૩ ॥

सिन्दूरप्रकर

હે ભવ્ય પ્રાણિઓ! શ્રીવીતરાગદેવે પ્રણીત દયારસથી ભરપૂર આગમ જે પુરુષોના કાનદ્વારા સભળાયેલ નથી તે પુરુષોના જન્મ, મિત્ર, શત્રુ (કાન) ની ઉત્પત્તિ, શુણ્ણ તથા દોષ ભણવાની કળા એ સર્વ નિષ્ફળ ભણુવા? (એટલુંજ નહિ પણ) તેઓનું નરકરૂપી અધવામા પડવું અટકવું નથી તથા તેઓને મુક્તિ પણ હુલંક છે ૧૩

વાણીનો પ્રભાવ.

મનહર.

વાણી વિના ઘેઘ વ્યવહાર સિદ્ધ થાય નહિ,
વાણી વિના અતરના ભાવપર વાણી છે,

વાણી વિના વાત કે વિનોદ ન કરાય કરો,
વાણી વિના ચરીત્રની ગોલા ધૂળધાણી છે
વાણી વિના નામ હમ આજ બધા ક્યાથી હોય,
વાણી વચ હોય તેને કરોડયો કમાણી છે,
કેશવ કહોને વાણી વિના કેમ આવે ભાઈ,
વાટે ઘાટે વાહુ વાહુ વાણી ઉભરાણી છે

૧૪

કેશવ,

*વાણીયે વેપાર થાય વાણીયે ઉગાર થાય,
રાજ કારભાર સાર વાણીયે પ્રમાણીયે,
વાણીયેજ જ્ઞાનને વિજ્ઞાન અનુમાન થાય,
જે વિના યથાર્થ જગદીશ નહિ જાણીયે
વાણીયો ન હોત તો ન હોત માણસાઈ મન,
એ થકી અધિક કહો ખૂબ શુ વળાણીયે
કહે દલપતરામ જે કંદુ હરેક કામ,
વિશ્વમા વિશેષ તો વિખ્યાત કર્યું વાણીએ,
જોલે એક જોડ તેના તોલથી તપાસીએ તો,
વરતી ચકાય તેની વાત નીત વાણીએ,
કુની આલ કેવો માલ કેવો તેના ગધા તાવ,
પૂજ્યા પાખી પણ પરિપૂજ્ય પ્રમાણીએ,
લકડના લાકું તણા નામથી તમામ ગુણ,
દાખે દલપત આપ અતંદમા આણીએ,
મહ્યાણીનું પ્રેર કુળ પૂજ્યા પાખી પ્રીતી લેએ,
દીકરાનું નામ જ્યારે દાઉદીઓ બાણીએ

૧૫

૧૬

દલપત

વાણીની પ્રબળ શક્તિ.

+ ભયકર શબ્દનો ધ્વનિ કણે આવતા મનુષ્યો, શાથી ધધરી બાયછે ?
શબ્દમા એવું શુ રહ્યું હોયછે કે મનુષ્યો ભયથી કપેછે ? કરુણાનનક
શબ્દનો ધ્વનિ કણે પડતા મનુષ્યોના નેત્રમાથી શાથી અશ્રુ ખરેછે ? અશ્રુ
આવવા નેવી સ્પૃશ ક્રિયા શબ્દથી પ્રકટેલી શુ તમે નથી અનુભવી ? ચાકુથી
ચેરડી કાપતા ધણી વખત જે કચડકુ અવાજ આવેછે તેથી ઘણા નબળા

* આ કવિતા વાણી તથા વાણીઆઉપર દ્વિઅર્થે ચોલેલી છે

+ વ્યાખ્યાતમ જગપોષઃ મયમાગા-પ્રથમ અક્ષ

જેવામાં આવેછે તે બહુ એકાકારક છે કારણકે એથી ધર્મના ઉચ્ચ સરકારો
ધોવાઈ નાંચે એવામાં તેવી ઓળો અસભ્ય ગીતો અને અસભ્ય વાતચિ
તોથી દૂર રહે તેમણે આ સભ્યગીત અધિકાર લેવામાં આવ્યો છે

સારંગીત કેવાં હોવા જોઈએ ? તેનો નમુનો

આજ બેની આજ મે જ્ઞાનાદિક નોતયા,	
જ્ઞાનાદિક છે સમ દેવાને યોગ, માહુરે આતમરાયને માડવે	
આજ બેની આજ મે મહેલ સુવયો સુકિતલણે,	
ચોદ પગથીયા તેને છે નિરધાર	મહારો
આજ બેની આજ મે વેરાવ્ય ચદણી ચોકમા,	
હાજર રાખ્યા વિનય અને વિવેક	મહારો
આજ બેની આજ મે સરલ લઘુ નિરલોભતા	
એવી સખીયો તેડાવી છ ચોક	મહારો
આજ બેની આજ મે, દ્રાહમ મતમય દેયતા,	
જમવા મૂક્યા શમતા ભરી ભરી થાળ	મહારો
આજ બેની આજ તીહાં ચારિત્ર ભૂપતિ આવશે	
જમશે જમશે સેનાસહિત તે થાળ,	મહારો
આજ બેની આજ મે કીર્તિ કકણ કાઠવી	
મયાદામય પેહેરી મોહનમાળ	મહારો
આજ બેની આજ મે ચતુરાઈ ચિતહર ચીરને	
ભુદિ બળના બાધ્યા બાળુબધ	મહારો
આજ બેની આજ મે સપની ઉચી સાકળી	
મોન મતનો પેયો મુક્તાહાર	મહારો
આજ બેની આજ મે સદાયરણુનો ચોરસો	
ચોઢી લીધો અર્જપરે નિરધાર	મહારો
આજ બેની આજ મે યોગાચાર ચોકદાણીયું	
પેર્યા આજવ જળ માહળીયા સાર	મહારો
આજ બેની આજ મે ધન ધન સતી સસારમા	
ઉજમ જગ ઘટ ઉત્તમ તત્ત્વ વિચાર	મહારો

ઉજમશી.

પણ તેના ઉપર પોતાનું સ્વામિત્વ નથી તેના ઉપર પોતાની ખરાબ નિષ્ઠાને વચ્ચે શ્રદ્ધા પોતાનું સ્વામિત્વ સ્થાપવાનો વિચાર કરવો એ પણ મહા પાપ છે ખીજાઓનું ધન વિગેરે તેને હેતરીને અથવા બળાત્કારથી લેવું એ મોહોટામાં મોહોટો અધર્મ છે અને તેનાથી દૂર રહેવું એ ધર્મનો ખરો માર્ગ છે અને તેથી જે વસ્તુમાં અન્યનું સ્વામિત્વ છે તેવી વસ્તુ-દ્રવ્ય ન લેવામાં કેવા કેવા ફાયદા (યશ, કીર્તિ, શુભ આનંદ) છે તે ખતાવવામાં આ અધિકારનો આરભ કરવામાં આવ્યો છે

પરદ્રવ્યનો ત્યાગ કરવાથી થતા ફાયદા.

અનુષ્ટુપ

યદા સર્વમ્પરદ્રવ્યમ્વહિર્વાં યદિ વા શુદ્ધે ।

અદક્ષ નૈવ શુદ્ધાતિ, વ્રહ્મ સમ્પદ્યતે તદા ॥ ૧ ॥

જ્યારે સઘણુ પરાયું ધન બહાર દોષ અથવા ઘરમાં હોય તે આપ્યા સિવાય લેજ નહિ ત્યારે તે મનુષ્ય બ્રહ્મને પ્રાપ્ત થાયછે અર્થાત્ બહાર પડેલું હોય કે ઘરમાં દોષ તોપણ પોતાની એજે લેવું અયોગ્ય છે ૧

વળી—

ઉપજાતિ (૨ થી ૪)

પીઠા ન દુઃખ ન પરાપવાદો, ન ચાપકીર્તિર્ન દરિદ્રતા ચ ।

નૈવાવહેલા ન કલકપટ્કો, ભવેન્નરસ્ય ત્યજનોઽન્યવસ્તુ ॥ ૨ ॥

ખીજાની વસ્તુનો ત્યાગ કરનાર પુરુષને પીઠા, દુઃખ, પરાપવાદ અપકીર્તિ, દરિદ્રતા તિરસ્કાર અને કવકનો વેપ આવતો નથી ૨

તથા—

વિશુદ્ધિસિદ્ધિસ્થિરબુદ્ધિલક્ષ્યઃ, કીર્તિર્નુતિ મોક્ષતિર્નર્મસદ્ગઃ ।

મર્ગાપમર્ગાદિમુલ્લાનિ પુસા, ભવન્ત્યદત્તસ્ય પરાદમુલ્લાનામ્ ॥ ૩ ॥

અદત્તતાની પુરોગને વિશુદ્ધિ સિદ્ધિ બુદ્ધિની સ્થિરતા, લક્ષ્મી, કીર્તિ, શાન્તિ, ઉન્નતિ કયાણકારક પદાર્થોનો સમાગમ અને સ્વર્ગ-મોક્ષાદિ સુખો થાયછે (પોતાની એજે પ્રાપ્ત થાયછે) ૩

પરદ્રવ્યનુ સ્પષ્ટીકરણ તથા તે ન લેવાનો ભલામણ

ન વિસ્મૃત નો પતિત ન નષ્ટ, ન સ્થાપિત ન સ્થિતમાહત ન ।

લોકોત્પત્તિનિન્દાનૃપદણ્ડયોગ્ય, વ્રતે તૃતીયેઽન્યત્ર ન લેયમ્ ॥ ૪ ॥

તૃતીયવ્રતમા (અદત્તાદાનત્યાગમા) કોઈનું ભૂવાઈ ગયેલું, પડી ગયેલું, ખોવાઈ ગયેલું, મૂકેલું, રહેલું, લઈ લીધેલું અથવા કોઈના નામથી ગણાયેલું જે લેવાથી લોકમા નિન્દા થાય અને સન્નના, ગુન્હેગાર થવાય તેવું ખીજાનું દ્રવ્ય લેવું નહિ ૪

અદત્તાદાનત્યાગવ્રત.

માલિની

તમભિલપતિ સિદ્ધિસ્તઃ સ્વર્ણીતે સમૃદ્ધિ-

સ્તમભિસરતિ કીર્તિર્મુન્યતે ત ભવાત્તિ ।

સ્પૃહયતિ સુગતિસ્ત નેષ્ટતે દુર્ગતિસ્ત,

પરિહરતિ વિપત્ત યો ન શક્તાત્યદત્તમ્ ॥ ૫ ॥

જે પુરૂષ ખીજાની કાંઈ પણ વસ્તુ તેના દીધા સિવાય લેતો નથી, તે પુરૂષને સુખિત ધડેછે, અક્રિત્વાદિસ પદ વરેછે, કીર્તિ તેની પાછળ દોડેછે, સસારની ખીડા તેના ત્યાગ કરેછે, દેવગતિ તેને ધડેછે, નરકગતિ તેને તરેછે અને વિપત્તિ તેના ત્યાગ કરેછે ૫

તથા—

શિશ્વરિણી

અદત્ત નાટત્તે કૃતસુકૃતકામઃ કિમપિ યઃ,

શુભશ્રેણિસ્તાસિન્વસતિ કલહસીવ કમલે ।

વિપત્તસ્માદૂર ઋજતિ રજનીવામ્બરમણે—

વિનીત વિગ્રેવ ત્રિદિવશિવલક્ષ્મીર્ભજતિ તમ્ ॥ ૬ ॥

કરેલા પુણ્યોનો નાશ ન થાય એવી અભિલાષાવાળો જે પુરૂષ કોઈની પણ કાંઈ વસ્તુ તેની પરવાનગી વિના લેતો નથી, તેને લીધે જેમ કમલને વિગ્રે

નાજી સી વસેછે તેમ તે પુરૂષને વિષે ક ચાલુની પકિત રહે, સ્વર્ગથી જેમ
રાત્રિ દૂર બીયછે તેમ આ મનુષ્યથી વિષદ દૂર ખનેછે અને જેમ વિદ્યા વિ
નથી પુરૂષને વરેછે તેમ સ્વર્ગ તથા મોક્ષની રક્ષા તેને વરેછે (અર્થાત્ તે
સ્વર્ગ તથા મોક્ષના મુખને અનુભવ કરેછે) ૬

કોઇ પણ પારકી ચીજ ન લેવી તેવી થતા કાયદા બતાવી આ અહત્ત
ત્યાગગુણ-અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવેછે

→ મોક્ષસુત્ર-અધિકાર ←

૬ મોક્ષસમાન એક પણ મુખ નથી, બીજા મુખો તેમની આગળ અપ
માન તેમજ નાગવત છે તમજ તે મુખો લોગવતા અત કરણની
શાન્તિ પણ થની નથી કોઇ એક મનુષ્ય દરિદ્ર રાષ તે પુણ્યના પ્રભાવથી
ગૃહસ્થ બને તેમા ખાનપનાદિ વંશવોના સારા મુખો મળે પછી તેમને કોઇ પણ
અધિકારની અપેક્ષા થાય, તે પણ પુણ્યના પ્રભાવથી મળે પછી તત્ત્વાદિની ધૃષ્ટા
થાયછે, તેથી પણ સતોષ ન મનાતા દેવલોકના લોગોની ધૃષ્ટા થાયછે, તેમની
પણ પ્રાપ્તિ થાય તે સ્વર્ગાધિપત્ય (ઇદ્રપદ) ની વાછા થાયછે તે પણ મળે
છતા આવા અધિકારી જીવને ત્યાથી પણ પતનભય સહેછે ઉપચુકત
દરેક સ્થાને ભયવાળા, નાશવત, વૃષ્ટાવદ્ધક અને મોડુ ઉપજાવનારા છે પણ
જે નિર્ભય, આસક્તિવગરનું મહત્ત્વ મુખરૂપ, પતનભયરહિત તે તે કવળ મો
ક્ષમુખ છે માટે તેમા ચલ કરવો તેજ કૃતાર્થતા છે માટે મોક્ષના અધિકારી
થવાને જોઈતા સાધનોનું વર્ણન કરી આ મોક્ષમુખ-અધિકારને આરભ કર
વામા આવેછે કે જે મોક્ષમુખ ધર્મપાલનનું ઉચ્ચામા ઉચ્ચ અને છેવટનું અ
વિનાશી કૃત ગણાયછે

પતનરહિત સ્થાન કયું ? તે જૈનગ્રાન્થોમાં અનેક પ્રકારે કહેલ છે તેજ પ્રમાણે પુરાણાદિ ધર્મશાસ્ત્રોમાં પણ કહેલ છે તે દગ્ધાચરે તથા મોક્ષનુ સ્વરૂપ કેવું હોયછે તે બતાવવામાં આવેછે

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૪).

ગત્વા ગત્વા નિવર્તન્તે, ચન્દ્રસૂર્યાદયો ગ્રહાઃ ।

અઘાપિ ન નિવર્તન્તે, દ્વાદશાક્ષરાચિન્તકાઃ ॥ ૧ ॥

ચન્દ્ર, સૂર્યાદિ ગ્રહો જ્યાં જ્યાંને પણ નિવૃત્ત થાયછે (પાછા આવેછે પણ તે સ્થળને પહોંચતા નથી) પણ જે દ્વાદશાક્ષરનું ચિન્તન કરનારાઓ ગયાછે તે હજી સુધી પણ પાછા ફર્યા નથી ૧

તથા—

યજ્ઞ સ્તિમિતગમ્भीર, ન તેજો ન તપિસ્તકમ્ ।

અનાલ્પ્યમનભિવ્યક્ત, તદ્વપ પારમાત્મિકમ્ ॥ ૨ ॥

જે નિશ્ચલ, ગંભીર, તેજ નહિ કે અધાર નહિ, નામભેદથી રહિત, અસ્ફુટ (યથાર્થ રીતે જોઈ, જાણી ન શકાય તેવું) સ્વરૂપ તેજ પરમાત્મસ્વરૂપ (મોક્ષ) છે ૨

વળી—

નેન્દ્રિયાણિ ન વા રૂપ, ન મન'પરિકલ્પના ।

યત્સર્વં ન ચ યત્સર્વં, તદ્વપ પારમાત્મિકમ્ ॥ ૩ ॥

જે ઇન્દ્રિય, રૂપ અને મનની કંપનાથી વ્યતિરિક્ત છે (ખહાર છે), ચતુર્ન્યસત્તાધીશત્વે જે સર્વરૂપ છે, સર્વ તન્મય હોવાથી જે સર્વ નથી (કેવળ એકજ છે) તે પારમાત્મિક (મોક્ષ) સ્વરૂપ છે ૩

તેમજ—

પરમાણોરપિ પર, તદ્ગણીયો જ્ઞાનીયસઃ ।

શુદ્ધ મૂર્ત્ત્મં પર શાન્ત, તદાકાશોદરાદપિ ॥ ૪ ॥

જે પરમાણુથી પણ પર (ન્હાનું), ન્હાનામાં ન્હાનું, શુદ્ધ પ્રકાશ અને આકાશોદરથી (મેઘથી) પણ પ મ ગંભીર છે ૪

તે પ્રમાણે—

एतद्रहस्य परममेतच्च परम पदम् ।

एषा गतिर्विरक्तानामेषोऽसौ परमः शिवः ॥ ५ ॥

આજ સર્વોત્કૃષ્ટ જાણવાયોગ્ય વસ્તુ, આજ સર્વોત્તમ પદ (સ્થાન), રક્તા પુરૂષોની આજ ગતિ અને ઉત્તમમાં ઉત્તમ મોક્ષમાર્ગ પણ આ ॥ ૫

पार्वतीप्रति शङ्करनो उपदेश

वंशस्थ

ये तत्र लीनाः परमे पदे शिवे, मुक्तिं गता देवि त एव नापरं ।

शक्तिमणां प्रलये महत्यहो, तेषां कदाचित्पतनं न विद्यते ॥ ६ ॥

હે દેવી! જે પુરૂષો પરમપદરૂપ તે મોક્ષમાર્ગમાં લીન થયા છે તેજ ક્ષેત્ર પામ્યા છે, બીજા નહિ અહો! માયાના કાયરૂપ આ જગતનો નાશ થતા રહે મહા પ્રલયને અતે પણ તેઓને પતન (પડવાપણું) રહેતું નથી, માટે તે પુરૂષોએ અન્યાસક્તિઓ છોડી મોક્ષમાર્ગમાં જોડાવું જેથી પુન પુન નિમરણ રહે નહિ ૬

परं ज्ञावेक्षु मोक्षमुप एवने કેम प्राप्तं थाय ? એમ એક શ્રદ્ધાળુ શ્રોતાને મશ્ન ઉદ્ભવતા તે પૂછેછે.

મશ્ન—‘હે મહારાજ! સક્ષમદષ્ટિથી વિચારતા આપના કલ્યા મુજબ આ અનાદિ છે એમ સત્ય લાસેછે, તે અનાદિ આત્મા જન્મ જરા મરણાદિ પાર હુ ખ પામ્યો છું તેમાં પણ શકા રહેતી નથી, કેમકે કાળ પણ અનાદિ તે હુવે કૃપા કરીને કહો કે તે આત્મા હુ ખનો પાર (મોક્ષમુખ) કેમ ને પામે ? તેને માટે અસ્થિતોએ શુ ઉપાય કલો છે ?

ઉત્તર—હે ભગ્ય! આવી બુદ્ધિ યોગ્ય જીવોનેજ પ્રગટેછે તેથી તમે જાણો એમ ખાતરી થાયછે તેથી કહેવામાં આવેછે કે—જો જીવ શુદ્ધ ધર્મ પામે તેના સર્વ હુ ખનો અત થાય એમ જિનેશ્વરોએ કહ્યું છે માટે તમે શુદ્ધ પ્રાપ્ત કરો કે જેથી તમારા સર્વ હુ ખનો અત થાય એટલે મોક્ષમુખની પ્રાપ્ત થાય

જેનાથી સર્વ હુ ખની નિવૃત્તિ છે, એવો જે મોક્ષ, તેની શ્રદ્ધતા જતાવી મોક્ષમુખ અધિકાર પ્રાપ્ત કરવામાં આવેછે

અથ સંગ્રહિતા

ગીતિ

વિનયરિજયમુનિનાય, વિવિધાર્થઃ સપ્તમઃ પરિચ્છેદઃ ।

સદ્ગ્રથિતઃ સુગમાર્થઃ, વ્યાખ્યાતૃણાં સદા ભૂયાત્ ॥

વિનયરિજય મુનિએ આ (વ્યાખ્યાન સાહિત્યસંગ્રહ નામના) અક્ષરો વિવિધ વિષયોવાળો માત્રો પરિચ્છેદ વ્યાખ્યાન કરનારાઓ (અને શ્રોતાઓ) ની સુગતામાટે સંગ્રહિત કર્યો છે તે સદા વ્યાખ્યાન કરનાર સાધુ સાધવીઓ (અને શ્રોતાવર્ગ) ના આનંદને માટે થાયો.

સપ્તમપરિચ્છેદ પરિપૂર્ણ

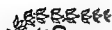

॥ अष्टम परिच्छेद ॥

સાતમા પરિચ્છેદની અદર જે જે અધિકારો લેવામા આવ્યા છે તેઓમા પ્રથમ સમ્યક્ત્વ અધિકારને સ્થાન આપીને તે પછી બીજા અધિકારને સ્થાન આપવામા આવ્યું છે કેા પછુ પ્રથમ રચવાના અને તે દ્વારા ઉપદેશ આપવાના મુખ્યત્વે ત્રણુ દેતુઓ હોયછે એક તો અધર્મમાર્ગે ચડી ગયેલા મનુષ્યોને તે માર્ગથી પાછા વાળી લેવાં, બીજો દેતુ એ છે કે નિરૂઢમી અને નિરૂત્પાદુ ણની બેઝી રહેલા મનુષ્યોને ક્ષેપ-કત્યાણુના માર્ગે તરફ આગળ વધારવા અને ત્રાંને હેતુ એ છે કે કત્યાણુના માર્ગમા આગળ વધેલા મનુષ્યો કમપણુ કારણથી બુદ્ધિની વિકળતામા ક્રમાઈ તે માર્ગમાથી પાછા વળી અકત્યાણુના અધર્મ માર્ગે તરફ ગતિ કરે નહિ, ખરી રીતે જોતા આ ત્રણુ દેતુઓ પરસ્પર એવા સબદ્ધ છે કે તેઓની સખ્યા ત્રણુની ગણવાને ગદ્યે તે એકજ દેતુ છે એમ પણ કહી શકાય અને તેને એવુ નામ આપી શકાય કે મનુષ્યોને કત્યાણુના માર્ગે ઉપર સ્થાપવા આ દેતુની સ્થિતિને માટે સર્વ શાસ્ત્રકારો અને સર્વ ઉપદેશકોની અવૃત્તિ હોવી જોઈએ, એ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વની સિદ્ધિમાટે ખીધી રીતે તેના તરફ રૂચિ કરાવનારા લિન લિન અધિકારો લઈ એ પરિચ્છેદની મમાપ્તિ કરવામા આવી છે એમાના મુખ્ય-નિયયરૂપ સમ્યક્ત્વની સિદ્ધિ થાય તો છેવટ મોક્ષમુખની પ્રાપ્તિ થાયછે એમ ગતાવવા છેવટ મોક્ષમુખ અધિકાર લેવામા આવ્યો. પરતુ સસારમા મોક્ષમુખની આઠ આવરણો એટલા બધા છે કે મોક્ષમુખને અધિકારી થવા લાગેલો પુરૂષ પણુ જો મિશ્ચાત્વવા થાય તો ત્યાંથી ગળડી પડી વળી ચોરાશીના ફેરામા પડેછે એટલામાટે એવા અધિકારીએ અને એવા અધિકારી થવામાટે અન્ય સર્વ મનુષ્યોએ પણુ ક્યા ક્યા સાવચેત રહેવા જેવુ છે તથા કેવી રીતે પોતે આગળ વધવામા અશક્ત ન બને તે માટે સલાહ રાખવાની છે. કમ બાળતો ધર્મો મારી-સસારસમુદ્રમા ડૂબાવનારી છે અને કમ કમ બાળતો તારી લેનારી-બચાવી લેનારી છે, એ સઘળુ ધ્યાનમા રાખવાસાડ આ અષ્ટમ પરિચ્છેદમા જૂદા જૂના અધિકારો લેવામા આવ્યા છે

→ ❧ મિથ્યાત્વ-અધિકાર. ❧ ←

“મિથ્યાત્વ” મિથ્યા (અસત્ય) ત્વ (પદ) અર્થાત્ તે વસ્તુ જેવા
રૂપમા હોય તેને તે રૂપે નહિ કહેતા બીજી રીતે કહાયી તે
મિથ્યાત્વ કહેવાય આ મિથ્યાત્વ શબ્દ અત્ર લૌકિક સત્યતાવિરૂદ્ધ (અસત્ય)
ભાષણના કાર્યમા જોડાયેલ નથી પરંતુ તત્ત્વ (આત્મજ્ઞાન) સંબંધીના
વિરૂદ્ધ જ્ઞાનની બાબતના વિષયના જોડાયેલ છે, એટલે તત્ત્વ સંબંધે કેટ
લાક વાદીઓ બ્યાખ્યાન કરી રહ્યા છે તે બાબતમા શ્રીજિનેશ્વર ભગવાને
અભિપ્રાયિક, અનાભિપ્રાયિક, અભિનિવેશિત અનાયોગિક વિમુક્તા, એકા
ન્ત, વિનીત, સચય, પ્રતીયતા, આશ્રય, નિસર્ગ વિગેરેનું સંકેતન કરીને
જે જ્ઞાન કર્યાંછું છે તેજ સત્ય છે અને અન્યમા ઉપરના દોષોનો આશ્રય
જણાવ્યો છે આ બાબત સમજણમા આવવી ઘણી કઠિન છે તો પણ
આ વિષય અત્યંત ઉપયોગી હોવાને લીધે યથામતિ અને તેનું દિગ્દર્શન
કર્યાંછું છે, તેને સુશમદ્રાશયો પેતાના દષ્ટિપથમા લઈ આ પરિક્ષમને દૃઢાર્થ
કર્યો, કારણકે મોક્ષમુખના માર્ગમા મહોદામા મહોદી અડચણ કરનાર અચળ
અને અણત કિંહીજેવી બાબત એ મિથ્યાત્વજ છે એટલું કર્યાંવી અધિકારની
શરૂઆત કરવામા આવેછે

મિથ્યાપણ એજ રોગ, એર, શત્રુ અને અધાર્ છે.

અનુષ્ટુપ.

મિથ્યાત્વ પરમો રોગો, મિથ્યાત્વ પરમ વિપમ્ ।

મિથ્યાત્વ પરમઃ શત્રુમિથ્યાત્વ પરમ તમઃ ॥ ૧ ॥

શુક્તિમુક્તાવલી

*મિથ્યાત્વ મહાન રોગ છે, મિથ્યાત્વ પરમ એર છે, મિથ્યાત્વ મહોદા
શત્રુ છે અને મિથ્યાત્વ મહોદુ અધાર્ છે ૧

* મિથ્યાત્વ એટલે સંદેહ, યુગ્મર અને સુધાએને વિષે શ્રદ્ધા ન કરવી અને
કહેન, મુચર અને કુસાએને વિષે શ્રદ્ધા કરવી તે

અવિનાશી મુખનુ ઉત્તમ સાધન.

આર્યા (૨ થી ૬)

દેવેર્હિ દાળવેર્હિ જ મુઝ મરણા ડરુકિલઓ કોવિ ।

દિદકયજિણસમ્પત્તા વહુષિહ અજરામરપત્તા ॥ ૨ ॥

હરેક જીવને સર્વ ભય કરતા મરણુ ભય વધારે કઠિન જણાય છે, તેના નિવારણુમાટે કુદેવોની પૂજા કરેછે પણ તે કુદેવો મૃત્યુને નાશ કરવાને સમર્થ નથી, માટે કુદેવોનું પૂજન કરવુ તે નિષ્ફળ છે તેથી રાગદ્રેષથી રહિત મર્વજ અશિષ્ટ તથા ઉપર શુદ્ધ શ્રદ્ધા રાખવાથી (સેવા કરવાથી) મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાયછે એટલે ત્યાં જીવ અવિનાશી મુખ લોગવેછે એ ઉપરથી એમ સ્પષ્ટ બળાયછે કે જિનેન્દ્ર ભગવાન મરણુભયનું નિવારણુ કરી શકે છે ૨

મિથ્યાત્વનો મહિમા

જહ કોવિવેસારત્તો મુસિજ્ઞમાણો વિમળ્ણણ હરસ ।

તહ મિચ્છવેસમુસિયા ગય પિ જ મુળ્ણાન્તિ ધમ્મતિર્હિ ॥ ૩ ॥

એમ કોઇ વેશ્યાસકત પુરૂષ તીમરાગના ઉદયથી પોતાના ધનને છેતરીને કોઇ વેશ્યા લઇ જાયછે તો પણ આનંદ માનેછે તેમ જીવ મિથ્યા વેષધારીઓ-વડે છેતરાવાથી પોતાના ધર્મરૂપી ધનનો નાશ થાયછે તે જણાવેલો નથી ૩

ધર્મની ખરી ઓળખાણ.

ઐયપવાહે સકુલકમ્મામિ જહો દ્ મુદ્ધ ધમ્મુત્તિ ।

તા મિચ્છાણ વિ ધમ્મો ધકાઠ અહમ્મપરિવાહી ॥ ૪ ॥

હે મુદ્ધ! જો લોકની ચાલતી રૂઢિ પ્રમાણે અથવા કુળની પરપરા પ્રમાણે ધર્મ ગણાવો હોય તો એટલું કુળમા હિસા થાયછે ને તે હિસા જો ધર્મ તરીકે સ્વીકારવામા આવે તો પછી અધર્મ કોને કહેવો? માટે આવા કારણનેહીધે લોકરૂઢિથી કે કુળ પરપરાથી ધર્મ માનવો નહિ પણ શુદ્ધ ધર્મ તો જિનભગવાને કહેલ હોય તેજ ગણાય છે કદાચ પોતાના કુળમા સત્યસ્વરૂપ જૈનધર્મ પાળવામા આવતો હોય અને તે કુળની પરપરાને હીધે તે જૈનધર્મનું સેવન કરવામા આવે તો તે વિશેષ ફળદાતા નથી, માટે જિના ગમને અનુસરી પરીક્ષાપૂર્વક નિર્ણય કરી જૈનધર્મ ધારણ કરવો જોઇએ, ૪.

શુરપણાનો આત્માર વગરપેરાપર નહિ, પણ ચોખ્ખતાઉપર છે.

લોચમિ રાયણીરૂણાયણ કુચકર્મામિ કયઆવિ ।

કિ પુણતિ લોચપરુણો જિણદર્મમાદિગારમિ ॥ ૫ ॥

જગત્સા આત્મા નિયમ એવો છે કે કોઈ ઉત્તમ કુળનો પુરુષ ચોરી કે અન્યાય કરે તો સંભવે તેને મારે માણસ (આગ્રહાર) ત્યાણીને કાઢી અપરાધથી મુક્ત કરે તો નવી પણ કાયદાન અનુમતી તેને શિક્ષા કરે છે ત્યારે તમે વિચાર કરો કે અનોકિક જિનધર્મનો ન્યાય કુળને અનુસરીને કેવી રીતે રાખે? જો કોઈ પૂણ્ય આચારના કુળમાં ગિણ્ય થઈ પાપ કરે તો તે પાપીય છે કૃતા તેને શુદ્ધતરીકે માન આપવું એ મિથ્યાત્વનો પ્રમાણ છે ૫

પોતે હુઆતો બીજાને કેવી રીતે તોરે ?

જિણરયણવિયતુણવિજીરાણ જણદોરમવવિરડ ।

તારુદઅવિયતુણ વિમિચ્છત્તહપાળયોસમિ ॥ ૬ ॥

અપદેશસિદ્ધાન્તરત્તમાગ

દેવતાકે અમાની છંદા સમારમાથી છટવામાટે સ્વાર્થી-કુશુરને એવે છે તેને કહેવું પડે છે કે વીતરાગભાવને પાપક જિનવચન (જનશાખ)નું જ્ઞાન મેળવ્યા છતાં જોઈએના વશથી સસાનમાથી છટવામાટે વેગાળ્ય ઉત્પન્ન થતો નથી તો પછી નરો મિથ્યાત્વદિકને પુષ્ટ કરતાં પંચિયુધારી શુરની સ્વાર્થી વશથી કેવી રીતે ઉત્પન્ન થાય? અર્થાત્ વેશાળ્ય ઉત્પન્ન નહિ થાય માટે એવી સ્વાર્થી કુશુરનો દરથીજ લાગ કરવો ૬

મિથ્યાત્વથી સત્યતત્ત્વનું જ્ઞાન થતું નથી

“ ચંશસ્વ (૭ થી ૩૧) ”

‘દુરન્તમિથ્યાત્વમાદિવાકરા વિન્નોક્તિનાશેપપદાર્થવિસ્તરાઃ’

વશન્તિ મિથ્યાત્વતમો જિનેશ્વગ યયાર્યતત્ત્વામતિપતિલક્ષણમ્ ॥ ૭ ॥

દુરો કદી જેનો અન્ત છે એવો મિથ્યાત્વથી અન્ધકા નો નાગ કરનામા અર્થમમાન જુને જેણે અગ્ર પાપોના વિસ્તારનું નિરીક્ષણ કરેલું છે એવા ‘શ્રીજિનેશ્વર લગવનો’ મિથ્યાત્વથી અન્ધકાને મલ્ય તત્ત્વ ॥ અથા મિથ્ય લક્ષણવાળો એટલે જેનાથી યથાર્થ તત્ત્વનું જ્ઞાન ન થાય એવા લક્ષણવાળો કહે છે ૭

મિથ્યાત્વના ભેદ કહેછે.

ત્રિમુદૈકાન્તવિનીતસશયમતીપતાગ્રાહનિસર્ગભેદતઃ ।

જિનેશ્વ મિથ્યાત્વમનેરુધોદિત, મવાર્ણવશ્રાન્તિકર શરીરિણામ્ ॥ ૮ ॥

વિમુદ્ધતા, એકાત, વિનીત, મશય, પ્રતીપના (વિપરીતતા), આગ્રહ, અને નિમગ્નના ભેદથી શ્રીશ્રીનેશ્વર 'ભગવં-નોએ મિથ્યાત્વનું અનેક રીતે પ્રતિપાદન કર્યું છે કે જે મિથ્યાત્વ મનુષ્યોને સસારરૂપે માર્ગરમા બ્રમણ કરાવવાવાળું છે, ૮

વિમુદ્ધતા મિથ્યાત્વનું સ્વરૂપ

પરિગ્રહેણાપિ યુતાસ્તપસ્વિનો, વયેઽપિ નમ્ વહુધા શરીરિણામ્ ।

અનેકદોષામપિ દેવંતા જિનસ્તિપ્રોહમિથ્યાત્વરક્ષેર્ન માપતે ॥ ૯ ॥

મમદિત મોહની, મિથ્યાત્વ મોહની અને મિથ્યા મોહની એ ત્રણ મોહનીના વશથી આણસ પરિગ્રહેશ્ચરીને યુક્ત એવાને પણ તપસ્વી એમ કહે છે, ધણા પ્રકારે આણીઓના વધને વિષે પણ ધર્મ કહેછે અને અનેક દોષ વળાને પણ દેવ કહેછે, અર્વાત કુશુલ, કુધર્મ અને કુદેવને પણ સુંગ્રહ, સુધર્મ અને સુદેવતરીકે માને છે એ વિમુદ્ધતા મિથ્યાત્વ સમજવું ૯

એકાત નામના મિથ્યાત્વવાળાનો મતિવિપર્યાસ દેખાડેછે.

ત્રિપ્રોધનિત્યસમુચિતકર્તૃતાત્રિમુક્તિતદ્દેતુકૃતનતાદયઃ ।

ન સર્વથા જીરગુણા મયન્ત્યર્મી, મવન્તિ કૈકાન્તદ્રશેતિ ચુચ્યતે ॥ ૧૦ ॥

જ્ઞાન, નિત્યપણું, સુખીપણું, કર્તાપણું, મોક્ષ, તેનું ગતણું અને કૃતશપણું, એટલે કરેલા કામનું જવાબપણું, આ વિગેરે હવના શુદ્ધો સર્વથા નથી જતા તે, હવના શુદ્ધો છે, એમ એકાતમિનાત્વ દષ્ટિને લીધે મમત્વય છે ૧૦

વિનીત નામના મિથ્યાત્વમા પગથણું એવા મનુષ્યની અસ્થિરતા.

ન વ્યમાનો મજાતિ વૃજ રિમર્તિ, યયાનિર્લઙ્ગવડુલોપરિ સ્થિતઃ ।

સમસ્તધર્માનિલ્ધૃતચેતનો, વિનીતમિથ્યાત્વપરસ્તથા નરઃ ॥ ૧૧ ॥

દેવોનાં મોહિ હવનું દેહ એમો વજ (ધમ) એમ પવનથી હલાવેથી છનો સ્થિર રહી શકતો નથી તેમ જગતના તમામ ધર્મોથી જેની બુદ્ધિ અવાયમાન થઈ છે એવા વિનીત મિથ્યાત્વમા તત્પર પુરુષ શુદ્ધ જૈનધર્મમા સ્થિર રહી શકતો નથી, અર્થાત્ જગતમા કેટલાક મનુષ્યો આ ધર્મમાથી

આમા ને આમાથી તેમા આમ યાવજીવનમુધી બ્રમણ કાર્યમા તત્પર રહેછે તેઓના જ્ઞાનની સ્થિતિને “વિનીતમિથ્યાત્વ” એવું નામ આપવામા આંચું છે ૧૧

સશય નામના મિથ્યાત્વવાળાની સ્થિતિ

સપસ્તતત્ત્વાનિ ન સન્તિ સન્તિ વા, વિરાગસર્વજ્ઞનિવેદિતાનિ વૈ ।

વિનિશ્ચયઃ કર્મવશેન સર્વયા, જનસ્ય સન્નીતિરુર્ચેર્ન જાયતે ॥ ૧૨ ॥

સશયની રૂચિવાળા માણસને કર્મના વશથી વીતરાગ સર્વજ્ઞ ભગવાને કહેલા સર્વે તત્ત્વો છે કે નહિ? એટલે સત્ય છે કે નહિ? તેનો નિશ્ચય કાઢ પણ પ્રકારે થતો નથી આવા મનુષ્યને સશય નામનું મિથ્યાત્વ હોયછે ૧૨.

પ્રતીપ નામના મિથ્યાત્વનું વર્ણન

પપો યુત શર્કરયા કદ્યતે, યયૈવ પિત્તજ્વરમાવિતે જને ।

તયૈવ તત્ત્વ વિપરીતમગ્નિનઃ, પ્રતીપમિથ્યાત્વદૃશો વિમાસતે ॥ ૧૩ ॥

કાંઈ મનુષ્યને પિત્તજ્વર આંચો હોય તેને શાકરથી યુક્ત એવું કુદ કે જળ જેમ કાંઈ લાગેછે તેમ પ્રતીપ નામના મિથ્યાદષ્ટિવાળા મનુષ્યને વિપરીત (સત્યથી જુદા પ્રકારનું) તત્ત્વ જાણે છે એટલે તત્ત્વને વિષે વિપરીત બુદ્ધિ થાયછે ૧૩

આગ્રહ નામના મિથ્યાત્વનું સ્વરૂપ.

મપૂરિતશર્મલવૈર્યયાગન, ન મળ્દલશર્મકૃતઃ સમિજ્ઞતિ ।

કુદેતુદ્દષ્ટાન્તવચ-મપૂરિતો, જિનેન્દ્રતત્ત્વ વિતથ મપત્તો ॥ ૧૪ ॥

જેમ ચમના દુકડાથી પૂર્ણ થયેલો ચમારનો દત્તરો બીજા લોકજનની ઇચ્છા કરતો નથી તેમ કુત્સિત હેતુ અને દષ્ટાન્તવાળા વચનોથી ભરેલો મનુષ્ય જિનેન્દ્ર ભગવાનના તત્ત્વને જોડુ માને છે, એટલે તેનો આગ્રહ કરતો નથી ૧૪

નિસર્ગ મિથ્યાત્વનું સ્વરૂપ.

યયાન્યકારેન્ધપટાત્વો જનો, વિચિત્રચિત્ર ન ચિલોકિતુ દમઃ ।

તત્ત્વ જિનનાયમાપિત, નિસર્ગમિથ્યાત્વાતિરસ્કૃતસ્તથા ॥ ૧૫ ॥

આધ્યાત્મિક (આધ્યાત્મિક) થી વીંટાયેલો મનુષ્ય અને જોવાને સમર્થ થઈ શકતો નથી, તેમ નિસર્ગ (સ્વા

લાવિક) મિથ્યાત્વથી તિરસ્કાર કરાયેલો (એટલે જેની દષ્ટિ-વિચારશક્તિ આઠે સ્વભાવથીજ મિથ્યાત્વ ઉપર છે એવો) પુરૂષ શ્રીજિનનાથ ભગવાને કહેલા સત્યતત્ત્વને જોઇ શકતો નથી ૧૫.

મિથ્યાત્વનું સ્પષ્ટીકરણ.

દયાદમધ્યાનતપોત્રતાદયો, ગુણાઃ સમસ્તા ન ભવન્તિ સર્વયા ।

દુરન્તમિથ્યાત્વરજોદ્ધતાત્મનો, રજોયુતાલાલુગત યયા પયઃ ॥ ૧૬ ॥

જેમ રજ (કટુતાદિ) થી યુક્ત એવી તુંબડીમાં રહેલું પાણી મિષ્ટ થતું નથી તેમ દુરન્ત (જેનો દુઝેથી અન્ત આવી શકે) એવા મિથ્યાત્વરૂપી રજથી જેનો આત્મા હુણાયેલો છે એવા મનુષ્યને દયા, દમ, (ઇન્દ્રિયનિગ્રહ) ધ્યાન, તપ, વ્રત વિગેરે સમગ્રશુભો શુભરૂપે થતા નથી ૧૬

સ્વાદ્વાદને વિપરીત જ્ઞાનવાળો સમજી શકતો નથી.

अवैति तत्त्व सदसत्त्वलक्षण, विना विशेष विपरीतलोचनः ।

यदृच्छया मत्तवदस्तचेतनो, जनो जिनानां वचनात्पराह्मुखः ॥ ૧૭ ॥

જિનભગવાનના વચનથી વિરુદ્ધ, મત્ત મનુષ્યની માફક જેની બુદ્ધિ નાશ પામી છે એવો મિથ્યાત્વદષ્ટિવાળો મનુષ્ય સ્વાદ્વાદના લક્ષણવાળા તત્ત્વને યદૃચ્છાએ (પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે) વિશેષ રહિત માનેછે. એટલે કે જિનાગમને અન્ય આગમોની જેમ સામાન્યજ માને છે ૧૭

મિથ્યાત્વ દર્શનનું રૂપ

त्रिलोककालत्रयसम्भवासुख, सुदुःसह यन्निविध विलोक्यते ।

चराचराणां भवगर्तवर्तिनां, तदत्र मिथ्यात्ववशेन जायते ॥ ૧૮ ॥

ત્રણ લોક (સ્વર્ગ, મૃત્યુ, પાતાલ,) અને ત્રણ કાળ (જૂત, ભવિષ્ય, વર્તમાન) મા ઉત્પન્ન થયેલું દુઃસહ એવું જે મન, વચન અને કાયાસંબધી ત્રણ પ્રકારનું દુઃખ સારરૂપી ખાડમાં વતેતા ચર અચર પ્રાણીઓને થતું દેખાયછે, તે દુઃખ અહિ મિથ્યાત્વ (અજ્ઞાન) ના વશથીજ ઉત્પન્ન થાયછે અર્થાત્ તે સર્વ જાતના દુઃખોનું મૂળ મિથ્યાત્વજ છે ૧૮

મિથ્યાત્વયુક્ત જીવિત ઉત્તમ નથી.

वर विष मुक्तमसुखयसम, वर वन श्वापदवन्निपेवितम् ।

वर कृत वह्निशिखामवेश्जन, नरस्य मिथ्यात्वयुत न जीवितम् ॥ ૧૯ ॥

પ્રાણોના નાશ કરવામા સમથા એવા ઝેરનું ભક્ષણ કરવું સાફ સિદ્ધાંતિ હિ સક પ્રાણીઓ જેમા વિદ્યમાન છે એવું વન એવર્ણુ (એટલે એવા વનમા જીવે નહેવું) તે પણ સાફ અગ્નિની જ્વાળાઓમા પ્રવેશ કરવો તે પણ સાફ પરતુ મિથ્યાત્વથી યુક્ત એવું મનુષ્યનું જીવતર માફ નહિ ૧૬

સિદ્ધાંતિ પ્રાણીકરતા પણ મિથ્યાત્વથી શત્રુને વધારે દૂર જાણવો

કરોતિ દોષ ન તમગ્ર કેસરી, ન દન્ડશૂકો ન કરી ન ભૂમિપ' ।

અતીવ રુદ્ધો ન ચ શશુરુદ્ધતો યમુગ્રમિથ્યાત્વરિપુઃ શરીરિણામ્ ॥૨૦॥

અથ એવો મિથ્યાત્વથી શત્રુ મનુષ્યોના જે દોષને (સકટને) ઉત્પન્ન કરેછે તે દોષ (દુષ્) ને સિદ્ધ, ઝેરી મર્ષ, મત્તાહસ્તી અત્યંત દોષાયમાન થયેવો શબ્દ તથા ઉદ્ધત એવો ગતિ પણ કરી શકતો નથી

મારાશ—સિદ્ધાંતિકે તો એકજ ભવનું દુષ્ આપી શકેછે પરતુ મિથ્યા ત્વ તો અનંતભવનું દુષ્ આપેછે એટલે જે અનંતભવનો જીવને જમણ કરાવનાર મિથ્યાત્વ છે ૨૦

"મિથ્યાત્વયુક્ત પુરુષ શુદ્ધ ચારિત્ર પાળે તોપણ તે સંસારમાંથી

મુક્ત થતો નથી"

દધાતુ ધર્મ દશગ્રા તુ પાવન, કરોતુ મિત્તાશનમસ્તદૂષણમ્ ।

તનોતુ યોગ ધૃતચિત્તનિસ્તર, તથાપિ મિથ્યાત્વયુતો ન મુચ્યતે ॥૨૧॥

મિથ્યાત્વથી યુક્ત એવો મનુષ્ય દશાપ્રકારે (એટલે જે ક્ષમા વિગેરે દશ પ્રકારનો જમણ ધર્મ છે તે પ્રમાણે) પવિત્ર ધર્મનું પાલન કરે દુષ્ણુરહિત એટલે એતાલીયા પ્રકારનો દોષરહિત લિંક્ષ મર્ગી લોભને કરે તથા ચિત્તના વિસ્તારને રૂધનાશ એવા યોગને ધારણ કરે તોપણ તે મનુષ્ય સંસારથી મુક્ત થતો નથી ૨૧

મિથ્યાત્વવાળાની સર્વ ક્રિયા નિષ્ફળ.

દદાતુ જ્ઞાન વહુધા ચતુરિય, કરોતુ પુનામતિયક્તિતોઽર્હતામ્ ।

દધાતુ શીલ તનુતામપોજન, તથાપિ મિથ્યાત્વયુતો ન સિધ્યતિ ॥૨૨॥

જાતુ પ્રકારે ચાર પ્રકારનું દાન (એણ્યદાન, જ્ઞાનદાન, અનદાન, આયધ દાન) કરે અને અતિ ભક્તિથી અહ્મ ત ભગવાનોની પૂજા કરે, નુદર રીતિને ધારણ કરે અને ઉપવેશ વિગેરે તપસ્યા કરે, તોપણ મિથ્યાત્વથી યુક્ત એવો મનુષ્ય સિદ્ધ થઈ શકતો નથી ૨૨

મિથ્યાત્વીને મોક્ષસુખનો ભોગ પ્રાપ્ત થતો નથી.

अवैतु शास्त्राणि नरो विशेषतः, करोतु चित्राणि तपांसि भावतः ।

अतत्त्वससक्तमनास्तथापि नो, विमुक्तिसौख्यं गतवाधमश्नुत ॥ २३ ॥

તત્ત્વમા (યથાર્થ જ્ઞાનમા) જેનું મન આસક્ત નથી એવો મનુષ્ય શા-
સ્ત્રોનું જ્ઞાન મેળવે 'અને' વિશેષે કરીને વિચિત્ર પ્રકારના તપો ભાવથી કરે,
તોપણ તે પીડારહિત મોક્ષના સુખને ભોગવી શકતો નથી. ૨૩

મિથ્યાદૃષ્ટિ છવને ઉપદેશ આપીએ તોપણ તે જિનશાસનને
અગીકાર કરતો નથી.

विचित्रवर्णाञ्चितचित्रमुत्तम, यथा गतासौ न जनो विलोकते ।

प्रदर्श्यमानं न तथा प्रपश्यते, कुदाष्टिजीवो जिननायशासनम् ॥ २४ ॥

'આધુણો મનુષ્ય' જેમ વિચિત્ર વર્ણો (રંગો) થી શોભાયમાન એવા ઉ-
ત્તમ ચિત્રને-જેમ શકતો નથી તેમ કુદાષ્ટિવાળો છવ તત્ત્વને ણતાવનામા આવે
તોપણ શ્રીજિનનાથ ભગવાનના શાસનને પામી શકતો નથી (જેમ શકતો
નથી) ૨૪

અભવ્યપ્રાણી મિથ્યાત્વને છોડી શકતોજ નથી.

अभव्यजीवो वचनं पठन्नपि, जिनस्य मिथ्यात्वविषं न मुञ्चति ।

यथा विषं रौद्रप्रियोजपि पन्नगः, सशर्करं चारुपयः पिबन्नपि ॥ २५ ॥

જેમ અવકર એરવાળો સર્પ સાર્કરવાળું દૂધ પીતો હોય તોપણ એર ત-
જતો નથી. તેમ અભવ્ય એવો છવ જિનેશ્વર ભગવાનના વચન (શાસ્ત્ર) ને
ભણતો હોય તોપણ મિથ્યાત્વરૂપી એર છોડતો નથી

સારાશ—અભવ્ય પ્રાણીમા મિથ્યાત્વ અનાદિ અનંત ભાગે રહેલું હો-
યછે તેથી તે (અભવ્ય પ્રાણી) શાસ્ત્ર ભણે તોપણ તેનું મિથ્યાત્વ જતું નથી ૨૫

કુતત્ત્વને કોણ રસાયન (સુમધુર) માનેછે ?

अलव्यदुग्धादिरसो रसावह, तदुद्भवो निम्बरस कर्मिण्या ।

अदृष्टजैनेन्द्रवचोरसायनस्तथा कुतश्च मनुते रसायनम् ॥ २६ ॥

જેને દૂધ વગેરે રસોની પ્રાપ્તિ થયેલી નથી એવો કદુ પદાર્થમાજ
ઉત્પન્ન થયેલ છવડો જે ના રસને રસાવહુ (અલનંત મધુર)

છે તેમ જેને શ્રીજિને દ્ર લગવાનના વચનરૂપી રસાયનનું દર્શન થયેલ નથી તે મનુષ્ય કુતત્વને રસાયન માનેછે—અર્થાત્ અતિ મિષ્ટ માનેછે ૨૬

મિથ્યાત્વરૂપી ઝેર મનુષ્યોને શુ કરતું નથી ?

દદાતિ દુઃસ્વ बहुधातिदुःसह, तनोति पापोपचयोन्मुखं मतम् ।

यथार्यबुद्धिं विधुनोति पावनीं, करोति मिथ्यात्वविष न किं वृणाम् ॥૨૭॥

અતિદુ સહ એવા દુ ખનું બહુ પ્રકારે દાન કરેછે અને પાપોના ઉપચય (વૃદ્ધિ) મા ઉન્નુષ્ઠ થયેલા મતને વિસ્તારેછે તથા પવિત્ર એવી સત્ય બુદ્ધિને નાશ કરી નાખેછે એમ મિથ્યાત્વરૂપી ઝેર મનુષ્યોને શું કરતું નથી ? અર્થાત્ સંપૂર્ણ રીતે અમ ગલોનો ઉત્તર કરેછે ૨૭

ભવ્ય લોકો શુ કરે છે ?

अनेकेषेति मनुष्येन चेतसा, विविच्य मिथ्यात्वमल सदृषणम् ।

विमुच्य जैनेन्द्रमत सुखावह, भजन्ति भव्या भवदुःखभीताः ॥૨૮॥

સુખાવિતરસન્દોહ.

આ મમાણે અત્યંત પ્રભુવાળા મિથ્યાત્વને સરલ (અધ્યક્ષ) ચિત્તવડે અનેક પ્રકારે વિવેચન કરીને સસારના જન્મમરણાદિક દુ ખથી ભય પામેલા ભવ્યજીવો તે મિથ્યાત્વને ત્યાગ કરીને સુખને વહુન કરનારા (આપનારા) જિનેદ્રના મતનેજ ભજેછે ૨૮

મહુના ધામમાં જતી વખતે અટકાવનારા મજબૂત ક્ષિપ્રાઓ.

शैथिल्यमात्सर्यकदाग्रक्रुधोऽनुतापदभाविषिगौरवाणि च ।

प्रमादमानो कुशुरुः कुसङ्गतिः, श्रानार्थिता वा सुकृते मला इमे ॥૨૯॥

અધ્યાત્મિકરૂપદ્રુમ

સુકૃત્યમા આટલા પદાર્થો મેવરૂપ છે—શિથિલતા, મત્સર, કદામ્રહ, ક્રોધ, અનુતાપ, દભ, વિધિહીનતા, ગૌરવ, પ્રમાદ, માન, કુશુર, કુસંગ અને આત્મ પ્રયાસશ્રવણની છૂટા, આ સર્વ પુણ્યમા મેલરૂપ છે

ભાનાર્થ—નીચે સ્પષ્ટ કરેલા પદાર્થો પુણ્યકાચનની પર મેવ જેવા છે, જે શુદ્ધ જળને ટાળી નાખનારા છે ચદ્રમા કલક જેવા છે માટે તેમને ઓગળી કાઢવા એ આખુ લીસ્ટ નથી પણ આગેવાન ટાળનારા એમા આવી ભયડે, ધર્મકૃત—આવશ્યક ક્રિયા અત્યવદનાદિમા મદપણુ તે શૈથિલ્ય પરના શુભોને સફળ ન કરવા, તે તરફ ધ્યાન કરવી એ અપ્રસન્ન પોતાથી

થયેલા અપકૃત્યને પણ બ્યાજળી ઠરાવવું અને તેવા અભિપ્રાય અથવા તકરા-
રને જાણી જોઇને મજબૂતીથી વળગી રહેવું એ કદાપિ શુસ્તે થવું એ કોઇ
કોઇને દાનમાન આપ્યા પછી અથવા ટીપ લરાવ્યા પછી અથવા તો કોઇ પણ
ધર્મકાર્ય કર્યા પછી તે કાર્યોને જૂવડપ સમજવા તે અનુતાપ માયાકપટ
એટલે વચન અને વર્તનમા લિત્તલાવ શાસ્ત્રમા જતાવેલી મર્યાદા પુર સર
વર્તનને ગદલે તેથી ઉલટું કરવું એ ત્રિધિહીનતા. મે આ મોટું કામ કયું
તેથી મોટા એવી વિચારણા તે જાંસવ માન પ્રમાદ સમકિત અને
મતાદિરહિત ધર્માચાર્ય નામધારી તે કુશુર હલકા માણસસાથે સોખત ક-
રવી એ કુસંગતિ અને બીજા માણસો પોતાની પ્રશસા કરે એ સાલજવાની
બુઝા એ સ્લાઘ્યર્થિતા.

આ સર્વ વસ્તુઓ સુકૃત્યમા મળડપ છે, મસારમા રખડાવનારી છે જે
દે આ લીસ્ટ પૂર્ણ નથી તોપણ તેમા અગત્યની જાળત બધી આવી
જાયછે ૨૬

મિથ્યાત્વથી થતી હાનિનું વર્ણન કરી તે હાનિથી દૂર રહેવામાટે
ગિનશાસનને પરાયણ થવાનું અને રહેવાનું સ્થવી આ મિથ્યાત્વ અધિકાર
પૂર્ણ કરવામા આવેછે

—❁— કુશાસ્ત્ર-અધિકાર. ❁—

મિથ્યાત્વને ઉદય હોય ત્યારે કુશાસ્ત્રમા પ્રવૃત્તિ થાયછે એટલે તે
અમૃત સદૃશ સુશાસ્ત્રને છોડીને કુશાસ્ત્રને સ્વીકારેછે જગતમા જેમ
સુશાસ્ત્ર છે તેમ કુશાસ્ત્ર પણ છે તેથી સુશાસ્ત્ર કરતા કુશાસ્ત્રમા કંઈ જાતનો
તફાવત છે તે જાણવાની અપેક્ષા રહેછે અને તે જાળત જાણવામા આવે તોજ
તે કુશાસ્ત્રમાથી લોટ્ટા અટકે આ જાળત જણાવવા સાડે આ અધિકારનો
આરભ છે

કુશાસ્ત્રતરક ધિકાર

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૪)

વરમેકાક્ષર ગ્રાભ, સર્વસત્ત્વાનુકમ્પકમ્ ।

ન ત્વક્ષપોષક

ધૂર્તચર્ચિતમ્ ॥ ૧ ॥

આશરોપદેશ.

સવ ભૂતપ્રાણીઉપર જેમા દયા ઘટાવવામા આવેલ છે એવું, એક વ્યક્ષરનું શાસ્ત્ર હોય તેને ગ્રહણ કરવું પરંતુ ઇન્દ્રિયોને પોષણ (હૃદયપુષ્ટ) કરનાર ધર્મ (ધર્માશ) લોકોએ ચર્ચા પાપરૂપ એવું કુશાસ્ત્ર ગ્રહણ કરવું નહિ ૧

દુષ્ટ શાસ્ત્ર એરની ગરજ મારેછે.

ક્ષણ કર્ણામૃત મૃતે, કાર્યચૂન્ય સતામપિ ।

કુશાસ્ત્ર તનુતે પશ્ચાદ્વિગમરાવિક્રિયા ॥ ૨ ॥

જ્ઞાનાર્ણવ

કુશાસ્ત્ર ક્ષણમાત્રમા તો સત્ પુરૂષોના પણ કાનને અમૃતતુલ્ય લાગે તેવા શુભ કાથનાશક વચનોને જન્મ આપેછે એટલે મરપુરૂષને પણ મોહ પેદા કરનાર વચન ગમેછે અને (પરિણામે) પછી અજ્ઞાનરૂપી એરની વિક્રિયા (વિકાર) ને વિસ્તારેછે એટલે વિગર પામેલું એર જન્મ મનુષ્યના શરીર મહિરનો ધ્વસ કરી નાખેછે તેમ કુશાસ્ત્ર પણ મનુષ્યના આત્મમુખનો નાશ કરી જીવને નરકમા નાખેછે ૨

જે મારૂ ને મારૂ

પરીક્ષા સર્વગાત્રેષુ, વિધાનવ્યા મિચક્ષણૈ ।

ન કુશાસ્ત્રમણીત હિ, કર્તવ્ય વિપ્રમક્ષણમ્ ॥ ૩ ॥

વિદ્વન્ પુરૂષોએ સવ ગાત્રામા પરીક્ષા કરવી (અને પરીક્ષા કરીને) અદેખ્ય કુત્સિત ગાત્રોમા કહેલ એરના લક્ષણતુલ્ય (પાપ) કમ ન કરવું ૩

જે હિતકર વચન તેજ સાસ્ત્ર

ન નવ્ય પુસ્તક શ્રેષ્ઠ, ન ચૈત્ત્વેકરજ્ઞકમ્ ।

ન તસ્ય જલ્પતો ભોક્તૈ, પ્રમાણીશ્ચિયતે વચ્ચ' ॥ ૪ ॥

સૂક્તિમુક્તાવગા

કુશાસ્ત્રનું પુસ્તક નવીન હોય તોપણ તે ક્રેષ્ટ નથી તેમ એ સવત્ત્વનોને રચન કરી ચાલુ નથી કારણકે (તેવા કુશાસ્ત્રમાથી) જલ્પના કરતા (ગડ બગડતા) તે પાપડી પુરૂષનું વચન લોકોથી પ્રમાણ કરાવતું નથી એટલે જન સમાજ પણ તેવા કુશાસ્ત્રવાદી પુરૂષોના પુસ્તકને અપ્રમાણ માનેછે ૪

કુશાસ્ત્ર—ખસબ ઉપદેશથી મનુષ્ય મય હા છેડી નીતિ વિરૂદ્ધ ગત કરેછે તેને લીધે જાનની મિટ્ટા હોગવવી પડેછે, કદાચ આવાકીથી તેમાથી બચી

બાલ્ય તો પરલોકમાં કે આલોકમાં કુદરત તેને અવશ્ય શિક્ષા કરેછે માટે બાળક અવસ્થાથી બાળકોને એવા દુષ્ટ શાસ્ત્રોથી અવશ્ય હિતેન્દુઓએ દૂર રાખવા કે જેથી બાળકોને કે આપણને માઠા પરિણામ આવે નહિ એમ 'સંશ્લિષ્ટ' રીતે બોધ આપી આ કુશ્રોતા અધિકાર પૂર્ણ કરવામાં આવેછે.

❧ કુશ્રોતા-અધિકાર. ❧

કુશ્રોતાને સાલળવામાં આસક્ત હોય તે પણ કુશ્રોતાજ કહેવાય દુષ્ટ જનોને સમજાવવામાં સત્પુરુષો-ધર્મી મહેનત કરેછે પણ તેઓ તો 'નવનેર્જ પાણી-અંડે પણ પુરુષ ન લીંબે કાર' એ ઠહેવત માફક તથા હસ્તિઆનની જેમ તેવા ને તેવા રહેછે, ઉલટા બોધ વાક્યોના અનર્થ કરીને તેને પોતાના સ્વચ્છન્દાચારમાં પ્રમાણભૂત બનાવેછે જાનીઓ જન્મના શુણ્ણાનુવાદ બાતા હોય તેના છિદ્રાન્વેષણમાં મૂખાઓ તત્પર રહેછે હરેક જગોએ એટલે મભામાં, કાર્યતંત્રમાં, કથા-વાર્તામાં, પહેલે મોરચે ચાંદીને ત્યાં ધત્તી વાતમાં વચ્ચે ધમસાણુ અચાવીને રગડી નાખેછે એસવામાં પણ પહેલો નખર લેછે પણ જો કાંઈ દેવાલેવાની કે ધર્મધ્યાનની વાત આવે કે તુર્ત પવાયન કરી નાંખે તેઓને સમજાવવા બોધએ તેવી સુક્ષિત પ્રચુક્તિથી મોગ ભાઈ બનાવીને પ્રવલ્લ કરવામાં આવે પણ ઢાગડો તે કદી હું સ ધાય ? નહિજ માટે તેઓને માટે જેટલો અમ લેવો તે વ્યર્થ છે જેના વિશેષ રીતે ઘણા ઉદાહરણો છે જે પૈકીના કેટલાક અહિં પણ અનેક રીતે નીચેના અધિકારમાં બતાવવામાં આવેછે.

બહુરંગી કુશ્રોતા

આર્યા (૧ થી ૩).

વજ્રમિવામેષમના, પરિકલ્પને ચાલ્નીવ યો મિત્તઃ ।

કલ્પયતિ યથા મહિષઃ, પૂનઃકલ્પનોપમાત્રસે ॥ ૧ ॥

તત્ત્વનિર્ણયપ્રામાણ.

અનેક પ્રકારની સામગ્રીઓનો મદલાવ આ જીવને પ્રાપ્ત થયો છે, છતાં પણ
એ પ્રમાદમા વળત કાઠી નાખશે તો પત્રી જોને આશી આવવાનો નથી અનંત
ભવ ક્યાં પછી પણ આવી અનુકૂળતા પ્રાપ્ત થવી હર્ષભર છે, મુરકેલ છે, અશક્ય
જેવી છે. પ્રથક્તા કહે છે કે તળાવે જઈને તરફ્યા આવવા જેવું આ થાય છે
અને તે હુક્રીકત યથાસ્થિત વસ્તુસ્વરૂપ બતાવે છે. આવા પ્રસંગોનો તો એવો
સારી રીતે લાભ લેવો ભ્રમજે કે પત્રી આ ભવના ફેરા અને પારકી નોકરી
અથવા આશાભાવ નિરતરને માટે મટી જાય. ૪

કુશ્રોતાના સમ્બંધમા દૃષ્ટાત.

ઉપેન્દ્રવજ્રા.

ગુણી ગુણ વેતિ ન વેતિ નિર્ગુણો, વર્ણી વલ વેતિ ન વેતિ નિર્વર્ણઃ ।
પિકો વસન્તસ્ય ગુણ ન વાયસઃ, સૂરી ચ મિહસ્ય વલ ન સૂપકઃ ॥૫॥

સુમાપિતરત્નમાણ્ડાગાર ।

શુભી મનુષ્ય બીજના શુભને જાણે છે શુભહીન મનુષ્ય જાણતો નથી
બળવાન અન્યના બળને જાણે છે, નિર્બળ મનુષ્ય જાણતો નથી, કાયલ વ
સતતગુણા શુભને સમજે છે પણ કાગડો સમજતો નથી, તે પ્રમાણે કેસરી
પશુકેમ હાથી જાણે છે પણ ઉદર જાણતો નથી આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે
કુશ્રોતા સુશ્રાવના માહાત્મ્યને જાણી શકતો નથી. ૫

શાસ્ત્રશ્રવણની આવશ્યકતા.

ઉપજાતિ.

યસ્યાગમ્યામ્બોદરસૈર્ન ચૌતઃ, પ્રમાદપદ્મ. સ કથ શિવેન્દ્રુઃ ।

રસાયનૈર્વસ્ય ગદા સ્તતા નો, સુદુર્લભ જીવિતમસ્ય નૂનમ્ ॥ ૬ ॥

અ યાત્મકરૂપદ્રુમ

જે પ્રાણીનો પ્રમાદરૂપ કાઠવ સિદ્ધાન્તરૂપ વગસાદના જળ પ્રવાહથી પા
પોષાતો નથી તે કેવી રીતે મુશુલ (મોક્ષ મેળવવાની મુશ્કેલી) હોઈ શકે
અરેબર, રસાયણથી પણ જે કોઈ પ્રાણીના વ્યાધિઓ નાશ પામે નહિ તે
પત્રી તેનું જીવન રહેવાનું જ નહિ એમ જાણવું

ભાવાર્થ—અ્યારે શાસ્ત્ર શ્રવણથી પણ પ્રમાદનો નાશ થાય નહિ ત્યાં
પત્રી આ જીવને અનવકાળપર્યંત સસારમા પરિવ્રજા કરવાનું છે. એવું

મનુ પ્રમાદ આઠ પ્રકારના છે ૧ મગય, ૨ વિપર્યય (ઉલટો બોધ), ૩ શંગ, ૪ દ્વેષ, ૫ મતિભ્રમ, ૬ મનવચન કાયાના યોગેનું દુ પ્રતિધાન, ૭ ધર્મપગ અનાદર, ૮ અજ્ઞાન અથવા પાત્ર પ્રકારે પણ પ્રમાદ છે મદ્ય, વિપય, કપાય, વિકથા અને નિદ્રા અત્ર આઠ પ્રકારના પ્રમાદનો લાગ સમજવો. શા-આભ્યાસ કે અવલુ પડી તે બન્યાજ ગહે તો પછી થાજ ગહુ! વંદશાઓકત વિધિપૂર્વક મારેલી તામ્ર ઠે પારદ પ્રમુખના પ્રયોગથી પણ ન્યારે વ્યાધિ મટે નહિ ત્યારે તે કેસની આશા છોડવી તેમજ અસારદુ ખડપ વ્યાધિ પણ તેને માટેના રમાયનરૂપ શાસ્ત્રથી પણ જો મટે નહિ તો જાણવું કે તેવા વ્યાધિવાળો પ્રાણી 'દુ સાધ્ય' કે 'અમાધ્ય'ના વર્ગમાં છે દરેક જીવને સુધારવાના ઉપાય હોયછે, દરેક નિમાનગમનને સુમાગે લાવવાના માધન હોયછે, દરેક વ્યાધિના ઔષધ હોયછે

પ્રમાદનો પારિભાષિક અર્થ ન કરીએ તો સામાન્ય લાપમા તેનો આ બસ-પુરૂષાર્થનો અભાવ એ અર્થ થાયછે દરેક વ્યક્તિ પડી તે ઉપાધિમહિત કે રહિત હોય તેને સ્વકર્તવ્યથી ભ્રષ્ટ કરનાર આ મહાદુર્ગુણ છે એની હા જગી હોય ત્યારે કોઈ પણ કાર્ય થઈ શકતુ નથી અને દરેક પગલે સ્ખવના પ્રાપ્ત થાયછે માધુ જીવનમાં પ્રમત્તઅવસ્થા અધ પાત કરાવનારી થાયછે અને સંધને સ્વતે વધાને કરાવવાને બદલે એક પગલુ પાડી ઉઠાડે

આ પ્રમત્તઅવસ્થા દૂર કરવામાટે શાસ્ત્રાભ્યાસ પગમ ઉપાય છે શાસ્ત્રાભ્યાસથી પોતે દાણ છે, પોતાની દરજ ગી છે, પોતાનું સાધ્ય શુ છે, તે સાધ્ય પ્રાપ્ત કરવાના ઉપાય શા છે તે જાણવાનું-મમજનાનું બની આવેછે અને તે થીજ પ્રમાદને દૂર કરવાની યોગ્યતા શાસ્ત્રાભ્યાસથી પ્રાપ્ત થાયછે આ અભ્યાસ પણ મનનપૂર્વક અને વતનપર અસર કરનારો જોડો વાગાડબા કે અપ બના કરાવનારો શાસ્ત્રાભ્યાસ બહુ લાભપ્રદ નથી કારણકે એવી સ્થિતિમાં વ્યાધિના ઔષધતરીકે તેમાં જે ગુણ રહેલો છે તે નાશ પામેછે અને ધારેલ પરિણામ ન નીપજતવાનાર આપધ નકામુ થા પડેછે તેમ શાસ્ત્રાભ્યાસ પણ અવા સયોગોમાં ઉપયોગ વગરનો થઈ પડેછે રસાયનનું ઉક્તદષ્ટાત તેથી બરાબર થાયછે કહેવાની મતલબ એ છે કે શાસ્ત્રાભ્યાસ બહુ મનનપૂર્વક કરવો, તે પ્રમાણે વર્તન કરવું અને પ્રમાદ વિગેરે દુશુ જો હોય તેને દૂર કરવાનું માધ્ય લક્ષમાં રાખવું પરમ સાધ્ય તો 'સિવ' (મોક્ષ) છે એ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવું અને ભુદ્ધિ તથા શક્તિને આવિર્ભાવ આપવાના આવા અનુકૂળ પ્રસંગો પ્રાપ્ત થયા છતાં તેનો સદુપયોગ ન થાય અને દરેક ગુણ કાર્યમાં પ્રમાદ થયાજ કરે એ સ્થિતિ દૂર કરવાની આવશ્યકતા મમજની અને દૂર કરવા પરમ પુરૂષાર્થ પ્રમટ કરવો

કાગડો તે કાંઈ હસ ખની શકે ?

ઉપજાતિ (૭-૮).

કાકસ્ય ગાત્ર યદિ કાઞ્ચનસ્ય, માણિમ્યરત્ર યદિ ચઠ્ઠુદેશે ।

પૈકૈકપક્ષે પ્રથિત મળીતા, તથાપિ કાકો ન તુ રાજહસઃ ॥ ૭ ॥

કાગડાનું શરીર સોનાથી, આથ માણિમ્ય રત્નથી અને બેઠ પાખો મ
હિથી, મઠવામા આવે તોપણ કાગડો રાજહસ થશે નહિ એટલે કાગલાઇ
તો કાગલાઇજ રહેવાના તેમ દુરાગ્રહી કુઓતા તે સુઓતા થતો નથી ૭

શાસ્ત્ર પ્રમગ મૂર્ખને ક્યાથી પ્રિય થાય ?

કિમિષ્ટમન્ન સ્વસ્ત્રકુરાણા, કિં રત્રહારો મૃગપક્ષિણા ચ ।

અન્યસ્ય દીપો વધિરસ્ય ગીત, મૂર્ધ્વસ્ય કિં શાસ્ત્રકથાપસન્ન ॥ ૮ ॥

ખરાળ વસ્તુ ખાઇને જીવનાર ગધેડા, બુઢ ઇત્યાદિઓને સાટ અન્ન
ખવરાવવું, પશુપક્ષીઓને રત્નો હાર પહેરાવવો, આધ્યાત્મને દીવો ધરવો, બે
હોરાને ગાયન સભળાવવું એ જેમ નિષ્ફળ છે તેમ મૂર્ખને શાસ્ત્રની કથા
સભળાવવી એ પણ નિષ્ફળ છે સારાશ કે ઉપર ગળાવેલી બાગતો તેને કાઇને
ઇષ્ટ નથી ૮

વિદ્વાન્ની મહેનત નિષ્ફળ.

વસન્તતિલકા (૯ થી ૧૩)

एकं खलोऽपि यन्ति नाम भवेन्सभाया, मोषीकरोति विदुषा निखिलमयासम् ।

एकापि पूर्णमुदर मधुरैः पदार्थैरालोढ्य रेचयति इन्त न मक्षिका किम् ॥ ९ ॥

સુભાષિતરત્નમાળાગાર

જો સભામા એક પણ ફર્જન આવ્યો હોય તો વિદ્વાન પુરોનો સધજો
શ્રમ નિષ્ફળ કરેછે ત્યા દલાત આવેછે કે નુર મધુર પદાર્થોથી પરિપૂર્ણ પેટ ભર્યું
હોય પણ તેમા જો એક ફર્જ મક્ષિકા (માખી) પેટમા ગર્જ હોય તો ઘુમ
રહીને શુ વખત નથી કરાવતી ? (અર્થાત કરાવછે) ૯

અનધિકારીઓના મનમા ગુણીનું કથન વ્યર્થ છે

रे बालकोकिल करीरमहत्त्वलीषु, किं दुर्विदग्ध मधुरध्वनिमातनोपि ।

अन्य स कोऽपि सहकारतरप्नेशो, राजन्ति यत्र तव विभ्रमभापितानि ॥ १० ॥

શાર્કધરપદ્ધતિ

કોઇ વિદ્વાન પોતાનું વિદ્વત્તાણું બાપણ મજોની સલામ કરતો હોય ત્યાં તેની કદર બાણના કોઇ કોયલની અન્યોક્તિથી કહેછે કે હે બાલ કોકિલ (કોયલ) ! દુરકાવાળા મારવાડના રણમાં ગર્વથી મધુ-શબ્દ શામાટે કરેછે? તે આમાના ઝાડનો પ્રતેગ કોઇ બીજો છે કે જે સ્થાનમાં તારા છટા દાર બાપણો ચોલેછે ૧૦

અર્થાત જે જગ્યોમાં ઠવળ કેન્ડા જેવા ઝટાવાળા કુરેકોરા ગા લોકો હાથ ત્યા વિદ્વાન બોધ્યો તેટલા જેરથી મદુપદે/ આપે પણ તેને કોણ શ્રવણ કરે? પણ તેના રક્ષ બાણના આમાના જેવા ફળ તથા છાયાવાળા શુભીજનો બીજજ રોયછે કે જે શ્રવણોત્સુક થઇ રહ્યા હોયછે માટે વિદ્વાનો અધિકારહીન જનને ઉપદેશ ઘણી આતુરીથી આપે પણ તેઓનો અમ વ્યર્થ છે

મૂર્ખોના મધ્યમાં વિદ્વાન્ની કદર નથી

હસો ન ભાતિ વલિભોજનવૃન્દમયે, ગોમાયુમળ્હલગતો ન વિમાતિ સિંહઃ ।
જાત્યો ન ભાતિ તુરગઃ સ્વરયુથમધ્યે, વિદ્વાન્ ભાતિ પુરુષેષુ નિરક્ષરેષુ ॥૧૧॥

સુમાપિતરત્રમાણ્ડાગાર

જેમ કાગમઠળીમાં હસ, શિયાળમઠળીમાં મિહ અને ગદ્દલમઠળીમાં ઉંચા પ્રકારનો ઘોડો ચોલતો નથી, તેમ મૂર્ખ પુરુષોમાં વિદ્વાન ચોલતો નથી ૧૧

ચૌદ પ્રકારના શ્રોતાઓ

મૃ^૧દ્વાલિની^૨મહિપ^૩હસ^૪શુકા^૫શ્વમારા^૬,
માર્જાર^૭કારુ^૮મશકૌત્ર^૯જલૌક^{૧૦}તુલ્યાઃ ।
સન્ધિરકુમ્ભ^{૧૧}પગુ^{૧૨}સર્પ^{૧૩}ત્રિલોપમાના^{૧૪}-

સ્તે શ્રાવકા શ્રુતિ ચતુર્દશઘા ભવન્તિ ॥ ૧૨ ॥

કસ્યાપિ

મૃત્તિકા, ચારણી, પાંડો, હમ, પોપટ, ઘોડો, માદદો, ઝાગડો, મસલોનો નમુદાય (મસ્જીદીઆ), જળો, દિદ્રવાળો ઘડો, પગુ, સર્પ અને ગિલાના જેવા એમ આ પૃથ્વીઉપર ચૌદ પ્રકારના શ્રાવકો એટલે શ્રોતાઓ થાયછે જેમ મા-ટીમાં પાણી પડે કે તુલ તે મૃત્તિકા કુમ્ભ (નન્મ) થઇ બાથ પણ ઘોડો વખત વિત્યા બાદ મકાઇ કે તરત તેવીને તેવી થાયછે તેમ ઉપદેશની અસરથી તરત નરમ થનારા પણ થાડા વખતમાં પાડા હોય તેવા સુષ્ક બની જનારા, ચારણી જેમ ધાન્ય ભર્યું હોય ત્યાંસુધી ભરપૂર જણાય પણ થોડે વખતે ચરાળા

બાકી થોડો કચરો વધે તો હોય તેવી જોનાના આવેછે, એટલે કચરાની
 નહીં તેમ ઉપદેશને ગ્રહણ કરી પોતાજ વખતમા માનસિક અસ્થિરતાને
 તેને શુભાવનાના, જેમ પાટો પાણીમા પડે તેમલી ઘડી ગાનિત પણ
 નિકળે કે તેવીને તેની જુની દશામા હોયછે, અથવા તો ગાનિત કરના
 છીને પણ રમદોળી મારછે તેમ નાતાળે તેમની વાર કીક દેખાય પણ જે
 બ્યવહારમા પ થા પડી પૂર્વના જીવન થનાર અને મામળેલા કેમ
 પોતાની જાતી બુદ્ધિથી ટાળી નાખનાના, હવે જેમ ક્ષમ ન પાણી જી
 રહે, તેમ સાચુ ને ખોટુ પૃથક્ કરીને વચનાના કરેવાઉપર તાત્પર્ય
 જોઈએ તેવી અદ્ધા રાખનાના પોપની પેઠે મુખથી નામોરચાણુ કરે પ
 રહસ્ય ન સમજનાર થોડો જ્યાસુની પોતાની માથે માર હોય ત્યાસુ
 ગામની સ્વાધીનતાને અનુસરી આવે પણ ડુંગે નમ્યો હોય એટલે
 રીતે વતન થવાયેછે તેમ શુકના કમલમા હોય ત્યાસુધી માલજ્યા
 વર્તના પણ તેનાથી છુટા થતા નસની પેઠે મુલાનુભવ આવે વસ
 જનાના માર્દેજ ગમે તેનો ગાનિતમા બેઠેકો હોય પણ પોતાનો શિક્ષ
 વગેરે મળે તે વખતે હુશિયારીમા આવી જાયતે તેમ ઉપદેશ સાલનીને
 તથા એકાગ્રતાવાળા જણતા છતા સ્વાર્થવર્તનને પ્રનગે પોતાની આ
 પ્રમાણે હુશિયાર થઈ જનારા, કાગળ જેમ એક ઉત્તમ પદાર્થ આમ
 નીચ વિદ્યા જેવા પદાર્થઉપર બેસેછે તેમ હયા ઉપદેશ ગ્રહણ કરીને ધ
 ન થાય તેટલામા તો દુરાચારની વાનોમા હુબધ બની જનારા, મ
 (મચ્છર) જેમ પોતાની વહિ ન થાય ત્તા પણ બીજાઓના કાન
 અત્રિય રુદ્ધ કરી તેમને પણ સ્વ-ચતાથી બેસના દેતા નથી તેમ
 હિત ન છતા બીજાઓના જવણની માની નમરને પોતાના દુષ્ટ શબ્દોપ
 નારા, જેમ જળાને ધિરથી વહિ તેમ સ્વાદ નથી તથાપિ પ્રાણીઓ
 મને બાધ લોડી બુનેછે તેમ પોતે તો અનૃષ્ટ દેનાર છતા પણ બીજ
 વિચારેને ચુમીને પાગ કાકાડી નાખનારા, દિવસુખ ધરો હોય
 પાણી બધુ હાય તો તે અમુક મમયમા ટપકીને ખાતી રહ જાયતે તે
 ભળેલા ઉપદેશને કમે કમે જુની જનાગ પડુને જોઈએ તેમજુ પદાર્થ
 પણ ચેકરીમ (નિવ અભ્યાસ) ન હોનાથી પાછુ જુની જાયતે તેમ
 મહેનતથી આપેલા ઉપદેશને પોતાના આહુ કુસ સ્કાંદથી તરન છોડી
 નપને જોઈએ તેટલુ ક્ષય પામ્યે તોપણ તેમા તો ત વિષરૂપેજ વધે
 મારા ઉપદેશને ઉધા અર્થમા લઈ ટુનિયાને હાનિ કરનારા અને કહ
 રની નિભાઉપર જોઈએ તેટલુ પાણી રેડો પણ તે તો મુલને કહ
 તમ દુજ નેન જોઈએ તેટલો જોધ ક વામા આવ તોપણ તે પોતાની
 કૃતિ કહ પિ છોડ્યા નથી આમ રાદ પ્રખરના આતાઆ હયછ તેમા
 માફ મોડા હોયતે પણ ધણા મળાએ તો અન્ય દશાનેતા પેટામાજ નો

કુશ્રોતા સન્મુખ ગુણીના ગુણની નિષ્ફળતા

અસ્યા સત્ત્વે વધિરલોકનિવાસભૂમૌ.

કિં કૃજિનન સ્વલુ કોકિલ કોમલેન ।

એતે હિ દૈવહતવાસ્તદભિન્નવર્ણ,

ત્વા કાકમેય વલ્યાન્તિ વલ્લનભિન્નાઃ ॥ ૧૩ ॥

સુમાપિતરત્રમાળંગાર

હું કોકિલ મિત્ર ! આ બંદેરા લોકોને રહેવાની ભૂમિમાં તારા કોમલ શબ્દોવડે શુ રૂળા ? આ બધા કળાને ન સમજનારા (મૂર્ખા) - પ્રારબ્ધહીન જનો, કાગડાના જેવાજ રંગવાળા તુને કાગડોજ કહેશે. ગરજુકે તારા શબ્દોને સમજવાની તેઓમાં શક્તિ નથી. ૧૩

અથા અજાનીઓ વેવાટ મચાવી રહ્યા હોય ત્યાં વિદ્વાન

ખોત્તે તેજ આશ્ચર્ય

શિશ્વરિણી

કચિન્નિહીનાટઃ કચિદતુલકાકોલકલહઃ,

કચિત્કલ્હારાત્રઃ કચિદાપિ કપીના કલકલઃ ।

કચિદ્ધોરઃ ફેરુવનિરયમહો દૈવપટના,

રુચકાર તાર રસતિ ચકિત કોકિલયુવા ॥ ૧૪ ॥

શાર્દૂલપદ્ધતિ

કાલ કોકિલ શિશ્વ (તમન) ના શબ્દો થઈ ગયા છે. ત્યાં જગ્યાએ ધણુ વાળા કાગડાઓનો કોનાહુલ મચી લે છે. ક્યાક કક નામના પક્ષી (જેમના પીંછાઓ ખાણુમાં બેઠાનામાં ઉપયોગી થાય છે તે) ઓળી બમો પડી રહી છે. કોઈ અજો નાનરાઓનો જવકલાટ મચી રહ્યો હોય છે. ક્યાક લયકર શિયાળના ખવાજ મચી રહ્યા હોય છે છતાં ચકિત (અમિત) એવો યુવાન કોકિલ ના માટે ઉત્તમ સ્વરથી બોલે છે ? આશ્ચર્ય છે કે દુનની રચના વિચિત્ર છે. ૧૪

પુરૂષ પ્રયત્ન, મૂર્ખો સિવાય સર્વત્ર સફળ થાય.

પૃથ્વી (૧૫-૧૬).

મમળ માણિમુદ્ધરેન્મકરવઋટગ્રન્તરાત્,

સમુદ્રમપિ સન્તરેત્તચલદર્મિમાલાકુલમ્ ।

મુજક્ષમપિ કાપિત શિર્ગસિ પુષ્પવદ્ધારયેત્,

ન તુ મતિનિવિષ્ટમૂર્ત્વજનચિત્તમારાધયેત્ ॥ ૧૫ ॥

મમરના મુખની કાંઠામાંથી જળાકારે એવીને મણિ કાઢી નકાચ, હજી
જાતા મોતઝોની માળાઓથી ભરપૂર (મુલિત) સમુદ્ર પણ તરાય, કાપેલો
સપ પણ માથાઉપર પુષ્પની માફક ધારણ કરી ગદાય, પણ અવળી મમજ
વાળું મખ માણસનું મન મનાવી નામતું નથી અથાત જે માણસ ઉપર કહેલા
ખીલ બધા કાચો થવા મુઝકેલ છતા કાચ કરે પણ તે મખ ને સમજાવી
શકે નહિ ૧૫

અશબ્ય શબ્ય થાય પણ મૂર્ખ મૂર્ખાઈ ન છોડે.

સમેત સિક્તાસુ તૈલમપિ યજ્ઞતઃ પીડયન્,

પિવેચ મૃગત્વાણિકામુ સલિલ વિપાસાદિતઃ ।

કદાચિદ્વપિ પર્યટલક્ષ્મણિપાણમાસાદયેત્,

ન તુ મતિનિવિષ્ટમૂર્ત્વજનચિત્તમારાધયેત્ ॥ ૧૬ ॥

પર્તુહરિનાતિશતક

(કોઈ મનુષ્ય) ઘણી મહેનતે પીવતા રેતીમાંથી તેલ પણ મેળવે અને તૃષ્ણાથી
પીડિત પ્રાણી ગાયના જળમાંથી પછી પણ પીએ, કોઈ વખતે ફરતો ફરતો સસ
લાનું શોંગડું પણ ગ્રાસ કરે પણ ઉંનડું કંતેણું (અવળી મમજવાળું) મૂર્ખજનનું
ચિત્ત પ્રમત્ત કરી શકાય નહિ અર્થાત અન્ય અધર્મિત જનારો દેવમનેગે ઘટી
શકે પણ મૂર્ખ કોઈ રીતે સમજાવી નામતો નથી ૧૬

જ્ઞાનોપદેશ તુલ્ય હોવા છતા દુષ્ટોને બોધ થતો નથી

શાર્દૂલવિક્રીડિત (૧૭ થી ૨૦)

સ્વ ટાપ સમવાપ્ય નેપ્યાતિ યથા મૂર્ષોદયે કૌશિકો,

રાહ્નિક્કુલ્લુકો ન યાતિ ચ યથા તુલ્યેઽપિ પાકે કૃતં ।

તદ્દર્સર્વપદાર્થપાષ્વનકર સમ્પ્રાપ્ય જૈન મત,

બોધ પાપધિયો ન યાન્તિ દુઃખનાસ્તુલ્યે કથાસમ્ભવે ॥ ૧૭ ॥

તત્ત્વનિર્ણયપ્રાસાદ

પાતાના દોષને યાનીન મ્યનો ઉદય થાય ત્યાર જમ હું પક્ષી યતિ
કરી શકતો નથી માફ સરખો કરેલ છતા જોમ કરડું અનાજ કાચુ ને કાચુ

રહેછે તેમ સર્વ પદાર્થ અતિપાદક જૈનમતને પ્રાપ્ત કરીને (જૈનીઓમા નામ ધરાવીને) કથા સમ્ભવ (શ્રવણ) સમાન હોવા છતાં પણ પાપપુદ્ધિચુક્ત દુષ્ટપ્રાણીઓ યોધ પામતા નથી ૧૭

દુષ્ટ પોતેજ નારા પામેછે તેમ નહિ પણ સાથે રહેનાર
સર્વનો નાશ કરેછે.

લોકાનન્દન ચન્દનદ્રુમ સર્વે નાસિન્વને સ્થીયતાં,

દુર્બશ્વૈઃ પરુપૈરસારહૃદયૈરાક્રાન્તમેતદ્નમ્ ।

તે જ્ઞાન્યોન્યનિર્ઘર્ષજાતદહનજ્વાલાવલીસકુલા,

ન સ્થાન્યેવ કુલાનિ કેવલમિદં સર્વં દહંયુર્વનમ્ ॥ ૧૮ ॥

લોકને આનન્દ આપનારા હે મિત્ર ચન્દનવૃક્ષ ! આ વનને વિષે તારે ૨
હિંદુ ન જોડ્યો કાદળુકે પોતા, કઠોર, વાસોથી આ આપુ વન યેનયેલુ છે તેઓના
અન્યોઅન્ય (વાનેવાસ) ધમાવાથી અગ્નિની જ્વળાઓ ઉપર થયે ને તેઓ
પોતે અગ્નિથી યાજીને પોતાના કુળને યાજશે એટલુજ નહિ પરંતુ આપુ વન
યાજીને ભસ્મ કરશે ૧૮

પોલી ટેવ જતી નથી.

કાકઃ પદ્મવને રતિં ન કુરુતે હસો ન ક્રપોદકં,

મૂર્ખઃ પણિતસદ્ગમે ન રમતે દાસો ન સિંહાસને ।

કુર્ચ્ચી સજ્જનસદ્ગમે ન રમતે નીચ જન સેવતે,

યા यस્ય મરુતિઃ મ્વભાવમાનિતા કેનાપિ ન ત્યજ્યતે ॥ ૧૯ ॥

કાગડો ઠમજના વનમા પ્રીતિ કરતો નથી, તેમ હસ કુનાના પાણીમા,
મર્ખ પડિતોના સમાગમમા અને દાસત્વ કરનારો સિંહાસનઉપર પ્રમત્ર થતો
નથી કુનટા શ્રી મન્ત્રજનના સગમા ખુટી થતી નથી પણ નીચ જનને સે
વેછે જે જેના સ્વભાવથી ઉત્પન્ન થયેલી પ્રવૃત્તિ છે તે કોઈથી પણ છોડી ગ
ઠતી નથી ૧૯

મૂર્ખોને સમભવવામા વ્યર્થ મહેનત છે.

ચાલ પ્રાન્નમૃગાલતન્તુધિરસૌ રોષ્ણુ સમુજ્ઞમ્ભતે,

મેષુ વજ્રમાર્ણિ શિરીષકુસુમપ્રાન્તેન સન્નદ્રતે ।

માધુર્ય મધુચિન્દુના રચયિતુ સારામ્બુપેરીદેતે,
મુર્ત્વાન્યઃ પ્રતિનેત્તુમિચ્છતિ ગ્લાત્મૃતૈસ્સુધામ્યન્દિભિઃ ॥૨૦॥

સુમાવિતરત્રમાણ્ડાગાર

જે મનુષ્ય મર્યાદાઓને અમૃતને ગરતા હોય તેવા મધુર શબ્દોવડે વચ્ચે કરવા હચ્છે છે તે કુમળા કનકતત્તુથી મદોન્મત્ત હૃદયીને બાધવા હચ્છે છે, કુમળા ગિરીવ પુષ્પની કોરથી વજ્રમણિમા છિદ્ર પાડવાને ઉત્સાહ ધરાવે છે અને મધના મિહવડે સાગ્ર સમુદ્રને મધુર કરવા હચ્છે છે.

સારાંગ—ઉપર બતાવેલી વસ્તુઓ અશક્ય છે હતા કેાઇ દેવમનથી માત્ર થઈ શકે પણ મર્યાદા અરવ થાય એ અસંભવિત છે ૨૦

દુરામહોને ઉપદેશની અસર થાય નહિ

ઈદ્રવિજય.

સુદર તોપણ શા ઉપયોગના, અધર્મ આગળ આરશી લાગ્યો,
જો ગજરાજ દિસે અતિ ઉત્તમ, નિર્ધનને ઉપયોગ ન આપ્યો
મકટ કઠ ધયો મણિકાર, પ્રહાર ગણી અતિ દૂર કમાવ્યો,
ધર્મકથા કરી મરખ પાસ, બધિરની આગળ શખ બળાવ્યો ૨૧

તથા—

મનહર

એક ભોળો બાલો યોગે જોનરમા માળે ચઢી,
હરણને હાકે અને પક્ષીન ઉડાડે છે
જગતી જનાવરો બહુ બીવતવસાને,
ચીર રહી પોતે એક યાત્રી લે બળવે છે,
એવે સમે ઉટ આવી જોનરમા ખાવા લાગ્યો,
ભોળો બાલો યાત્રી ઠોડી તેને બીવરાવે છે
ત્યારે બો યો ઉટ મારે માથે તો ત્રબાળુ ગાયો,
ડાલો યાત્રી ઠોકે તે લેખામા દ્રોણ લાવે છે

૨૨

૧૯૫૧

તથા—

(અંતકાળે સસુ નથી કાઢતું દે)—એ સમ

વિદ્વાનો વદે બહુ વર્ષથીરે, બુદ્ધિમાનો બતાવે બોધ	
ટુબા ખાતા છતા ટેવ ના ટળીરે—ટેક૦	
કેક મેણા મારે મુંઝામુંનેરે, તોય ટાલ્યો ન વે'મ વિરોધ—ટુબા૦	
ગભ હુત્યા કરે ગભરામુંનેરે, બાળ રડા બની લાચાર	”
થતા ખુલ્લુ ફેરેલી યાયછેરે, તોય ગાજે નહિજ ગમાર	” ૨૩
બાળવળે બને બહુ હાનિયોરે, સટ આવે આશુષનો અત	”
અળમાવી બધી આરોઅયતારે, તોય તતી તજે નહિ તત	” ૨૪
ધર ઢટા ધણા એ કારણેરે, નિત્ય જુએ ચતુ નુકસાન,	”
તોય વેઠે વિપત્તિ વે'મિયોરે, નહીં મૂકે મિથ્યા અભિમાન,	” ૨૫
ધરવખરી વેચી દાઢા કરેરે, પછી જૂએ મરે પસ્તાય,	”
સાડી સઠ રૂવે નિરાધાર અધરે, તોય બધી કરે ન કદાચ	” ૨૬
રીત આવી સસારી સુધારવારે પાડી પાડી કાયા પોકાર	”
તોય વિનતી વહ્નલક્ષાસનીરે, નથી લાગે લેવાઈ લમાર	” ૨૭

વળી—

(સમ ઉપર અજબ)

પાણી રહ્યે પચ્ધર નહિ પીગળેરે, મલ્યા કર્મે કઠણ કાળમીંદ—ટેક૦	
કેક મીઠું મીઠું બોલી સુઆરે, જાણે કોણ કરે કુસપ,	પાણી૦
પણ નાઘ્યા ફળે મનમાનતારે, વળી નાઘ્યા જાહેરમા જપ	” ૨૮
મઠ ધીંગા વિદાર્યો વે'મનોરે, તોય વિના વટે ન કદાચ,	”
સામ દામ લેટે તે લેદાય નહિરે, દઠ પાખી પરાજય થાય	” ૨૯
જૂના સુધારકો એ સપથીરે, ક્યા હણા કરી યાહોમ	”
મર્મસ્થાને ગોળા ગળાવિયારે, વે'મ કિલ્લો મુજ્યો જમ્ જોમ	” ૩૦
જવ આપ્યો જ પલાવી જ ગમારે, ગયા સોપી આપણને સુદ્ધ	”
હાર ખાઈ પરતુ હાલમારે, ચૂપ બેઠા વિદ્વાન વિજુધ	” ૩૧
વઢિ વચ્ચે ચલાવી ચતુરાધીરે, જાણે અમથા આ જગ પતી નય,	”
કહી, વાયા, ચોદાને ઉઝાછળારે, પણ શાને શઠો સમજાય ?	” ૩૨
કોટ મારી રાતો ગાલ રાખવારે, પછી શેઠ્યાજ સુકિત ઉપાય,	”
“અમે સાથે રહી સમજવશુંરે, ધીમે ધીમે સુધારો થાય”	” ૩૩

આશ કાઈ અને કાઈ ત્રામથીરે, પણ વિતા ત્રામે વણુસાડ.
 વેર તેથી ઘાટ હાલ હાલનુંરે, મુગે મોઢે ખમે રળક
 હાલ કારસ અને એ મોલનુંરે, ચાલ એની ધની ગઈ છેક,
 શ્રમ થોડે સુધારો ને થશેરે આવામાયે વચન એ એક
 ઘણી વાતે ચાટોમ કરવું ઘટેરે, તોજ સેરે સુધારા ચા.
 વાટ ભેતા નીકર મો જનનીરે, કામ એકે અને ન કદાચ
 પટે જુદા થવું ને કામથીરે, તેમા ભેદ્યે હૈયે શર હામ
 પણ એવું નથી બધી પેલમારે, તોય ખીજો નિદાથી તમામ
 હોય જેને હિ મત ચાહોમનીરે, વળી સાથે સસારી સોઈ
 તેજુ ઠેકી પડવું કામ કામથીરે, વાટ ભુઠી ખાઠી ને ભોડ
 ઘણા સેહેવા સુધારા થઈ શકેરે, રાહ ભેવી ઘટે શું આજ
 દેશ્ય જાતી વહુભદ્રમ વીનવેરે, હાલ જાનતી કરો તે કાજ

પાણી
 " ૩૪
 " ૩૫
 " ૩૬
 " ૩૭
 " ૩૮
 " ૩૯

તેમજ—

ગરબી.

નહિ મટે નહિ મટે નહિ ચડેરે, કદી પાવીને પાનો નહિ ચડે
 ઉંનું ઓસડ નહિ જડેરે, કદી પાવીને પાનો નહિ ચડે—ટેક.
 હંટ આગળ જઈ ચાળી વગાડે ભાંપે ખીયે રણકાડેરે
 પણ થડકે નહિ એક રૂવાડું, માથે ત્ર ણાણુ ગડગડેરે
 પાયે પડો પાધડી ઉતારી, રૂવો ભેલે મુખ રાકડેરે
 પાસે જઈ પોકાર કરો પણ પુઠ ફેરવે તે તાકડેરે
 જીભા ભેગી કરી વેચો સોપાની, કેયો એવા બડુ આથડેરે
 રિહિ સિહિ સમૃદ્ધિ ઘટીને ભવે ભારે પીડા પડેરે
 ણાળ મરે તો ભવે મરે પણ, પટે નવો ઘાટ નહિ ઘડેરે
 કુદા કંવકે નથી ડરવાના, શાસ્ત્રવિરુદ્ધતા નહિ નડેરે
 ધર્મ અધર્મ વિચારી ભુજો ગિલ ડરે નહિ પાપમા પડેરે
 માલગી કાળજી કમુવ કરે પણ હોઠે હકાર ન આવડેરે
 કમજુગ કારણ ગણી કહેછે દબે નહિ લખ્યુ આકડેરે
 મેલ્યા મારો મર તોય ડગે નહિ, ભેડો ઉપક મર રાગડેરે
 દિવ દમને વાત પુગી ગુણે નહિ ચડયા વ ગેળીયે વાવડેરે
 હાગા હળ્યા એવા હળ્યા પ્રથમથી એકે નવુ નહિ નીવડેરે
 બેદી ગયા મરીયા સમજોરને, શત્રુ મરે નહિ એવડેરે

કદી ૪૦
 " ૪૧
 " ૪૨
 " ૪૩
 " ૪૪
 " ૪૫
 " ૪૬
 " ૪૭

વીર્ય વિનાના નરો નપુસક રોતલ દુખ દેખી રહે	કદી
ડાચું માણસ ઠકરાઈ ડરેછે, લાયરી ઠાકીને લહે	” ૪૮
એની આખે દેખે ડાંડવાણુ, છોકરવેળ કહીને વહેરે,	”
આપે ગડગડિયું ગાડા ગણીને, બહુ બોત્યાથી બીગડેરે	” ૪૯
“ મોટું માથુ શુ તુરે લાવ્યો છે,” નાત સામો શુ ચડલહેરે,	”
વહે વહ્નલદાસ મુઆ મનુષ્યને, ડયાથી યગતન માપડેરે	” ૫૦

તે પ્રમાણ—

(હરિ ભજન વિના—એ રાગ)

શુ જાન નથી ? કેમ નવી સાલગતા મમજી માનમા ?	
નહિ કહિ ચાકયા તોપણ બાણે પોક મુકી જમ રાનમા—ટેક૦	
મુખ રાખ વગાડયો રાજ્ય થયો, બહેરો કહે “ તારો બાપ જીઓ,	
હાડકા કરડીને આમ મુઓ ?”	શુ જાન નથી ૫૧
ચાચે હુકથી અવળી ગહે, બાણિને સુધરવા ના ચાહે,	
કહે “ તમ બક્ષા હમ સુનતા હે ?”	” ૫૨
મુધારાને કહે દુધારો, મામા બાધ્યા છે હુથિઆરો,	
દે પક્ષિ બહાર તણો ડાગો,	” ૫૩
પોતે પોતાનું કરે ભુડું, ભરિ રાખ્યું કોધ તણુ કુંડું	
કોઇ જોતું નથી ઉતરી ઉડું,	” ૫૪
પૃઢીએ તો સશય કાપે નહિ, પ્રતિ ઉત્તર સામે આપે નહિ,	
સાચુ ખોટું મન માપે નહિ,	” ૫૫
ને બોલે તેની મમાધાની, પણ આતો જન રોચા રાની,	
હાથે કરિને વેઠે હાનિ,	” ૫૬
ઉજ્જુનું ઓસડ કામ નવી, જોયુ મે મનમા ખખ મથી,	
વંદોની પણ મુઝાય મતિ,	” ૫૭
કહો ઉપમામા કહેવા કેવા, ઉઘણી કુલકરણુ નવા,	
હઠિવાને એજ ચડયા હેના,	” ૫૮
જગો જગો ઝટપટ જગો, શિદ બ્રમણાથી લડકી ભાગો,	
પઠિ તો શુ વટાગે નાગો,	” ૫૯
નિત નિત બંહુનાણું નાસેછે, ધીમે ધનવાનો ધામેઝે,	
પરિણામ ભય કર ભાસેછે,	” ૬૦

- વાગેછે સુધારના ડકા, મેનાપતિયો બહાદુર બાકા
ગાણા તુ શીદ કરે શકા, સુ કાન નથી ૬૧
- વમ ધમ ધમ પડધમ વાગે છે જાધા શરીર શુર બાગે છે
વમ સેના બુદ્ધ લાગેછે, , ૬૨
- નુકસાન હુશે એને થાગે, બદા તો વી ખીચડી ખાશે
પણ મત્થાનાશ જરૂર જાશે , ૬૩
- જો નહિ માનો માગી શિક્ષા તો પગી લેવી પડશે દીક્ષા,
નહિ પેટ ભરી શકશે લિક્ષા, , ૬૪
- મે સ પત સેને નાશ થશે, ભર જોગનમા મદો મરશે
ગોડા વધેજ હુવે બનશે , ૬૫
- થાપુ જશે વેતીયા જન બાધા આ માતની જણશે બાળ જદા
વિશ વધ ની રહશે આવરદા , ૬૬
- બુખ વડકા થાતા લયભારી, થશે મહિ ને મહિ મારામારી
પગી નજ ગયા વળશે વારી ૬૭
- નામક ઉપર નૃપ બુલમ કરે કઠાસ કુસ પ દરક દાર
અજ્ઞાનથી આજે આસુ ભરે ૬૮
- લાગે કાગળે કેક કયો ? કા હુલાગ્યે નિજ દિનસ ક્યો
નહિ તો આ આગ્રહ શીં ધયો , ૬૯
- જાગા લલોવ હુપી મેના વા થો ઝડો ધરમા જેના
પણ ઢાન ઉધડના નથી એના, ૭૦
- બાપા . પાપ પડે ઠો આગ્રહ છે આપ તલો મળ,
મમળ્યા વણ ફેકે ગિદ ફેલ , ૭૧
- મારો ન કુહાડો નિજ પગમા, મો પોતે પાતાની વગમા
સુધરી જશ હુવો ક્યો જગમા , ૭૨
- બાપા બાળ વગાગી દિલિલિયો પા બુદ્ધિશાગી
લા પડે સુધાગની તાગી, , ૭૩
- તાની પાળ છે સુજાતી, આગસુ ભોગી લડકણ છાતી
અબળા આગળ બા ઉધમાતી , ૭૪
- અં . ની ગીદ કેવો ? વરણ રોધી સદેહ બુઓ
બુઓ , ૭૫

ગાડુ ગગડાનનાર માણસ અને મૂર્ખ સીતા

સીતાનું હરણ થયું તે પાછું માણસ થયું કે નહિ ?

એક ગામડામાં માણસ રામકથા વાચતો હતો તે માલગવાને ગામના લોકો મરદ અને ઓરતો આવતા હતાં માણસ લાખા રાગડ તાણી માણના ભણભણાટ અવાજ વચ્ચે ગાતો હતો. તે કોઈને સમજવામાં આવે ને કોઈના સમજવામાં પણ ન આવે વળી તેનું વ્યાખ્યાન કરે તો માહે સંસ્કૃત કઠિન શબ્દો એવા વાપરતો જાય કે તેનો અર્થ પોતે પણ વખતપર ભાગ્યેજ સમજતો હોય ? તો પછી સાલગનાર ગરીબ ગામડીઆનો શો આશરો રહે ?

એક વખત કથામાં સીતાનું હરણ થયું એમ વાત આવી એ સાલગી સા અરર કરવા લાગ્યા કોઈ મમનુ હતા તેઓ કહેતા કે અરે ! હુદ્દા રાવણે ખોટું કંઈ, જગતની માતા જે સીતા તેના તરફ કુદૃષ્ટિ કરી, એનું ભુકું જ થશે, પણ એક કણની સાલગીને તાનુજ થયો કે, માણ, આતો ભુકું થયું, સીતા માતાને માથે બહુ દુઃખ પડ્યું તો આપણા શા ભાર ? અરે ! સીતાનું હરણ થયું તે પાછું માણસ થયું ? માણો જનવરનો અવતાર ભુટો તો ખરો ! એ રીતે સીતાનું હરણ થયું તે પાછું માણસ થયું કે નહિ એ સબધી મનમાં વિચાર થવા માડ્યા તેથી તે પૂછવાની આતુરતા ધણી વધી, એટલે હોલે થઈ કહેવા લાગ્યો કે “મહારાજ ! તમે સીતાનું હરણ થયાનું કહ્યું તે તો ઠીક, પણ તે પાછું માણસ થયું કે નહિ ?” આથી સાલગવા ભેગા થયેલા મમનુઓ ખડખડ હુગી પડ્યા પરીથી માણસ હરણના અર્થનો ખુલાસો બતાવ્યો તેથી કણની મમજીને બેચી રહ્યા

ધણી કથા-વાર્તાઓમાં તેના ખરા અર્થ અને હેતુ ઝંઘનારતરફથી કંઈ વામાં અને મમજીવામાં આવ્યાવગર લોકો કેવા અવળા અર્થ મમજી એ આ વાત બતાવી આપે છે ત કહેનારાઓએ ધ્યાનમાં લેવા જવું છે

૩૧૨ કાઠીયાના નામ કહે છે

- ૧ ગુરૂ પાન જાતા આજમ આવે તે આજસ કાઠીયો
- ૨ પુન કવત્રે વીટ્યો નહે તેથી ગુરૂપાને જવાય નહિ તે મોહ કાઠીયો
- ૩ ગુરૂ કાઠ જાવા આપશે નહિ, ને ધધો કરતુ તો ખાશુ એમ ચિ તની ન જાય તે અવિનય કાઠીયો

૧ હરણ થયાનું જાનના થઈ ગયું એમ એક અર્થ થાય ને બીજો અર્થ લઈ જવું થાય

૨ કોતુ-માણા

૩ શ્રીપાલરાસ

- ૪ મહોટાઈ 'મનમા રાખે, જ' દુષ્ટ' સર્વને પગે લાગે તે અભિમાન
ગઠીયો
- ૫ શુદ્ધ આગતા નવાગતા ન ઠરે, બોલાવે નહિ, મર્મલાલ ન આપે
માટે જુ નહિ તે ક્રોધ કાઢીયો
- ૬ પ્રમાદમા ભયો રહે તે પ્રમાદ કાઢીયો
- ૭ રખે શુદ્ધપાસે જતા કાઈ પેસા ખરચવા પડે એવી દૃષ્ટતા રાખે તે
કૃપણ કાઢીયો
- ૮ ભય રાખે તે ભય કાઢીયો
- ૯ શોકને યોગે ન ભય, તે શોક કાઢીયો
- ૧૦ અનાનતાને લીધે શુદ્ધપાસે ન ભય તે અજ્ઞાન ગઠીયો
- ૧૧ વિકથા કરવામા તરપર પણ શુદ્ધપાસે ન ભય તે વિકથા કાઢીયો
- ૧૨ શુદ્ધપાસે જતા માગ'મા કાતુક ભોવા ઉભો રહી ભય, તે કાતુક
ગઠીયો
- ૧૩ વિષયમા મર્યો ને તેથી શુદ્ધપાને જવાય નહિ માટે તે વિષય
કાઢીયો ભલુવો

ઉપર પ્રમાણે તેર કાઢીયાના નામ જ્યાં "આવા ગઠિયાઓને શાસ્ત્રના
ઉપદેશનો લાભ ક્યાથી મળે ?

કુઝાતા એટલે શુભ શાસ્ત્ર સમજવાની જેને સમજીવી નથી - અથવા સુ
શાસ્ત્ર કે શુદ્ધઉપદેશ અવણ કરી તેમનો અવળો ઉપયોગ કરવાનો આરભ
કરે છે અને શાસ્ત્ર તથા શુદ્ધઉપર અગતિત આળા ચકાવે છે માટે તેમ નહિ કરતા
શુદ્ધ તથા શાસ્ત્રઉપર પૂણ્ણ શ્રદ્ધા રાખવી અને તેમની સનાહ પ્રમાણે આઢી
કુઝાતામા કથન અપવક્ષણ તજવા એમ સમજાની સુઝાતા કેવા હોય તેતજ
ધ્યાન ખેચવા આ કુઝાતા અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવે છે

—૩— સુત્રોત્તા-અધિકાર —૬—

કુઝાતાના લક્ષણની સામી જાણના ઉત્તમ લક્ષણોવાળો પુરુષ સુઝાતા
કહેવાય છે ઉપદેશની અસર તેને તરત થાય છે અને તેથી તે પો
તાના કન્યાણના માગ ને પણ તરત મગડે છે તેથી તેના સળધમા સંશયથી
વર્ણન કરવામા આવે છે

મુશ્રોતા કેવા હોય તેની અમળુતી.

દોહા.

ગીશ ધુણાવે ચમકિયો, દોમાચિત કરે દેહ
વિકસિત વચન વદન મુદા, રસ દિયે શ્રોતા તેય ૧
નવજ શ્રોતા આગળે, વક્તા કળા પ્રમાણ
તે આગે 'ધન' શુ કરે, જેમ ગનેલ પાવાણ ૨

શ્રીપાદગમ,

તથા—

મનહર.

ધન તણે ઘેર સુણી મોર બોલે ભેર કરી,
સ્વાતિતણા બિદુ ગીપ જડપથી જિલેહે
પ્રભાકર પ્રભાવડે પદ્ય પ્રકૃલિત વાય,
'અદ્ર' ચત્રિકાથી ખુબ કુમુદિની ખીલેહે
ચમકથી જેમ લોહ ચચવ તગત થાય, ૧
મુગવને મધ જેમ સમીર હુરિ લેહે
કહે દલપત તેમ કનિતાના શોખી જન,
કવિતા સુણીને સાર સવ સમજિ લેહે ૨૩
દલપત

સારા પ્રથમું શ્રવણ કરવું અને શ્રવણ કર્યાબાદ મનન કરવું પછે તે બોધ મુજબ વતન કરી બતાવવું કે જેથી તેની અમર કુદગને તથા મિત્રમહાન પણ થાય એ જેનું કર્તવ્ય છે તે મુશ્રોતા અધિકારી કરેવાય

—ॐ॥ અયોગ્ય-અધિકાર ॐ॥—

૭૫ વી ૭૫ મુશ્રોતા હોઈ શકે છે પણ જે મનુષ્ય 'અયોગ્ય' છે તેને ધણા પ્રગરે સમજાવવામાં આવે તોપણ તે સરવ થતા નથી જેમ પથ્થર પાણીથી લોળતો નવી, લવણ સાકર બને નહિ, વિષ અમૃત

ધાય નહિ, તેમ અયોગ્ય માણસ યોગ્ય પાત્ર બની શકે નહિ તે સમજાવવા આ અધિકારની જરૂરીઆત માની છે

અયોગ્ય માણસને બોધ ન આપવો.

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૧).

ઉપદેશો ન દાતવ્યો, યદૃશે તાદૃશે નરે ।

યસ્ય વાનરમૂર્તેણ, મુગ્ધ નિર્ઘૃહીકૃતમ્ ॥ ૧ ॥

જેવા તેવા મનુષ્યને બોધ ન કરવો કારણકે વાનર નામના મૂખ પ્રાણીને ઉપદેશ કરવાથી જે મુઘરી નામના પક્ષીનું સુંદર ઘર નાશ પામ્યું ૧

વાનરમતિ મુગ્ધહી (મુઘરી) નો ઉપદેશ

દ્વૌ હસ્તૌ દ્વૌ ચ પાદૌ ચ, દૃષ્યતે પુરુષાકૃતિઃ ।

શીતેન કમ્પસે મૂર્ખ, મુઘ કિં ન કરોપિ હિ ॥ ૨ ॥

એક હિલસ ચોમાસાના હિલસમા મુઘરી પોતાના માળામા બેઠી હતી ત્યાં એક વાનરો ટાઢથી કપતો કપતો તે આડની નીચે આવ્યો તેને જોઈ મુઘરી બોલી કે હે મૂખ વાનર! જે હાથ તથા જે પગ તને જો તેમ તારી પુરુષના સમાન આકૃતિ (આકાર) દેખાયછે તોપણ ટાઢથી તુ કંપી રહ્યા છો એમ કહે તું સમર્થ છો છતાં ઘર શા વાસ્તે કરતો નથી? ૨

મુગ્ધહીમતિ વાનરનો જવાબ

મૂર્ચામુલિ દુરાચારે, રણે પાણ્ડિતવાદિનિ ।

અસમર્થો મુહારમ્ભે, સમર્થો મુઘમજ્જને ॥ ૩ ॥

एते कस्यापि

હે રાડ મુઘરિ! તુ સોયના સમાન મુખવાળી દુરાચારી અને પાણ્ડિતાઇનું અભિમાન ધરાવનારી ॥ (પણ હવે તું તારા વચનનું ફળ ચાખ) કારણકે ધર બનાવવાને તો અસમર્થ હું પરંતુ મર બાગવાને સમર્થ ॥ (એમ કહી તે વાનર મૂર્ખે મૂખને ઉપદેશ કરનારી મુઘરીનું માળાઉપી ધર તોડી નાખ્યું) ૩

ગુણહીનનો આદર કરવા છતાં પણ તેની હીનતા મટતી નથી.

અથઃ કનોપિ રત્નાનિ, મૂર્ઝા ધારયસે ત્વમ્ ।

દોષસ્તૈવ જલધે, રત્ન રત્ન ત્વમ્ ॥ ૪ ॥

હે સમુદ્ર ! તુ મને તળીયે રાખેછે, ને તુણે તારા મસ્તકઉપર રાખે છે એ તારાજ દોષ છે કારણકે તેથી રત્નની કિંમત ઘટવાની નથી અને તુણી કિંમત વધવાની નથી એટલે રત્ન તે રત્નજ રહેવાનું ને તુણે તે તુણજ રહેવાનું છે

અર્થાત્ દુષ્ટ જનને સારો અધિકાર આપવામા આન્યો હોય તોપણ તે પોતાની સ્વાભાવિક દુષ્ટતા તજતો નથી, તે પ્રમાણે સુજનને કઠગી સ્થિતિમા રાખ્યો હોય, તોપણ તે પોતાની સ્વાભાવિક સુજનતા તજતો નથી ૪

તથા—

મર્ણિર્લઘતિ પાદેષુ, કાચઃ શિરમિ ધાર્યતે ।

યથૈનસ્તે તથૈવાસ્તા, કાચઃ કાચો મર્ણિર્મર્ણિઃ ॥ ૫ ॥

પગના ધરેણામા જડેવ મણિ રજમા આળોટે ને મસ્તકના ધરેણામા જડેવ કાચ પુષ્પના હારની સાથે મસ્તકઉપર વિહાર કરે, એ ભલે તેમ રહે પણ કાચ તે કાચ ને મણિ તે મણિજ છે ૫

વૂળના સસર્ગથી હીરો કિંમતમાં ઘટતો નથી.

મલોત્સર્ગે ગજેન્દ્રસ્ય, મૂર્તિ કાકઃ કરોતિ ચેત્ ।

કુલાનુરૂપ તત્તસ્ય, યો ગજો ગજ એવ સઃ ॥ ૬ ॥

ગજે દ્રના મસ્તક ઉપર કાગડો એ ચરકે તો તેમા કાગડાએ તો પોતાના કુળને શોભે એવું કયું (અર્થાત્ કાગડે પોતાની હલકાઇ બતાવી.) પરંતુ હાથી તે હાથીજ રહેવાને (તેની પોતાની કાજ મહાન શક્તિ ધટવી નથી) ૬

પ્રતાપજ સર્વત્ર સમર્થ છે

વન્યનસ્યો હિ માતઙ્ગઃ સહસ્રભરણક્ષમઃ ।

અપિ સ્વઞ્જન્દચારી ત્વા, સ્વોદરેણાપિ દુઃસ્થિતઃ ॥ ૭ ॥

હાથી કદાચ સકળાયેલો હોય તો પણ હજારો જીવોનું પાલન પોષણ કરવાને શક્તિમાન છે પણ પોતાની મરજી માફક ફરનારો કુતરો પોતાનું પણ પેટ ભરવાને શક્તિવાળો નથી અને તે દુઃખી થયા કરેછે ૭

વળી—

ગુણૈર્ગૌરવમાયાતિ, નોચૈરાસનમાસ્થિતઃ ।

માસાદશિસ્તરસ્યોઽપિ, કાકઃ કિં ગરદાપતે ॥ ૮ ॥

શુભ્રવટે મોટાપણું આવે છે, પણ ઉચ્ચ આસનપર બેઠાથી શુભ્રપ્રશસા પ્રાપ્ત થતી નથી કમરો મહેલના શિખરપર બેઠો હોય તો પણ ધૂ તે કાંઈ મરૂડ કહેવાય? ૮

સ્વભાવથી જ નીચ હોય તે ક્યાંથી મુધરે?

દુર્જન* સુજનો ન સ્યાદુપાયનાં શતૈરપિ ।

અપાન મૃત્સદસેજ, ધૌત चास्य कथं भवेत् ॥ ૯ ॥

સુમાપિતરત્રમાન્ડાગાર

સેકટો ઉપાયો કરવામા આવે તો પણ કદિ દુર્જન સન્નત થતો નથી કારણકે હુનરવાર માટીથી ધુએ તો પણ શુદ્ધ, સુખ થાય નહિ ૯

અયોગ્ય મનુષ્ય તથા કુતરાની પૂછડીની સમાનતા,

આર્યા (૧૦-૧૧)

यस्य न सहजो बोधः, पुरतः किं तस्य भाषितैर्बहुभिः ।

नल्लिकावृतमपि सतत, न भवति सरलं शुनः पृच्छम् ॥ ૧૦ ॥

જે મનુષ્યને સહજ જ્ઞાન પણ નથી તેની આગળ બહુ ભાષણ કરવાથી પણ શું? કારણકે (વાસની) જૂગળીમા હુમેશા રાખવામા આવ્યું હોય તો પણ કુતરાનું પૂછડું શું સરલ (પામર) થાયછે? અર્થાત્ કુતરાના પૂછડાને કોઈ પણ ચલ જેમ વક્તા છોડવી શકતો નથી તેમ મર્જની આગળ કોઈ સર્વોપદેશ કામ કરી શકતો નથી ૧૦

કુસ્થાનમા મહા પુરુષોનો બોધ પણ નિષ્ફળ થાયછે.

विहितं सतामभूमौ, महतामपि यवति निष्फलो यवः ।

प्रजति रसातल्यम्भो, जलदेन मरुस्थलीनिहितम् ॥ ૧૧ ॥

સૂક્તિમુચાવટી

કુસ્થાનમા કરાચે-૧ મહાન સત્પુરુષોના ચલ પણ નિષ્ફળ થાયછે, દદાન્ત એ છે કે, વર્ષાદે મરૂસ્થલી (મારવાડ) મા નાખેલું પાણી રસાતળ (પાતા

૭) મા ધાતુ બચે, એટલે જમીનમા ટકી શકતું નથી તેમ મૂર્ખમા કરેલ બોધની સ્થિતિ બાબતી ૧૧

તથા—

સ્થોદ્ધતા

વોધિતોઽપિ મદુમુક્તિનિસ્તરૈઃ, કિં સલો જગતિ સજ્જનો ભવેત્ ।

સ્લાપિતોઽપિ વહુશો નદીજલૈર્ગર્દભઃ કિમ્ હયો ભવત્કચિત્ ॥ ૧૨ ॥

સુમાપિતરત્નમાણ્ડાગાર

મુદર શબ્દોથી બોધ કરેલ ખળ પુરૂષ શુ સન્નત્ર યાય ? (અર્થાત નહિ) તેમ એવો બનેલ દાખલો પણ જગત્મા નથી કરણકે ગગા આદિ ધણી નદીના જળથી ગર્દભને સ્નાન કરાવે તો પણ તે કાઈ થોડો બનતો નથી ૧૨.

દુર્જન પોતાની પ્રકૃતિ બદલતો નથી

વંશસ્થ

ન દિદ્વિમો ગચ્છતિ હસલીલયા, ન વાયસઃ કૂજતિ કોકિલસ્થનમ્ ।

યવાઃ પ્રકીર્ણા ન ભવન્તિ શાલયસ્તયૈવ નીચઃ પ્રકૃતિં ન મુચ્ચતિ ॥ ૧૩ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલ્લા

ટાટોડો હુસની ચાલ ચાલી ગકતો નથી કાગડો કોયલના જેવો સ્વર બોલી શકતો નથી, વાવેલા ચંચ (જન) શાળ (જેમાથી ચોખા બને તે ધાન્ય) સમાન થતા નથી તેવી ગીતેજ નીચ પુરૂષ પોતાની પ્રકૃતિ (સ્વભાવ) ને છોડતો નથી ૧૩

આડબરની નિષ્કળતા

પુષ્પિતાગ્રા

અમરુતગતૈઃ પ્રયાન્તુ મૃદા, ધનરહિતા વિરુધા પ્રયાન્તુ પદ્મયામ્ ।

ગિરિશિખરગતાપિ કાકપદ્ધત્કિઃ, પુલિનગતૈર્ન સમા હિ રાજહસૈઃ ॥ ૧૪ ॥

શાર્કધરપદ્ધતિ

મૃદ પુરૂષો હાથી કે થોડા ઉપર બેઝીને આવબાવ કરે ને વિદ્વાન પુરૂષો ધન નહિ હોવાને લીધે પાળા ચાલે તોપણ મૂખાઓ વિદ્વાનની તુલનામા

આવતા નથી, ધારણકે જિરિના ગિખર ઉપર બેઠેન કાગડાઓ કાંઈ જળાશયને કાઠે રહેલ રાજહુ સની તુનનામા આવતા નથી ૧૪

ઉંચે રહેવાથી કાંઈ ઉત્તમતા ગણાતી નથી

વસન્તતિલકા (૧૫ થી ૧૭).

નાથ્યર્થમેતદધુના હતૈવયોગાદુચૈ સ્થિતિર્યદધમો ન મહાનુભાવ ।

રથ્યાકલક્રશતસઙ્કરસઙ્કુલોડપિ, પૃષ્ઠે મત્યયકરો ન પુનનિધાનમ્ ॥૧૫॥

હુત (હુટ) દેવના યોગવી હુમણા જે અધમ મનુષ્ય છે તે ઉચ્ચ સ્થિતિને લોગવે છે અને મહાન અનુભાનવાળો પુરૂષ ઉચ્ચ સ્થિતિને લોગવતો નથી પણ તેમા કાંઈ આશ્ચર્ય નથી ધારણકે નેકડો દલક આપનારા કચરાથી વ્યાપ્ત એવા ઉકરડો પણ પૃથ્વીની પીઠપર રહે છે એટલે ઉંચો રહે છે, અને ધનનો નિધિ પૃથ્વીની પીઠપર રહેતો નથી એટલે કે પૃથ્વીની અદર-નીચે રહે છે અર્થાત્ ઉંચે રહેવાથી કાંઈ ઉકરડો ઉત્તમ ગણાતો નથી ૧૫

આડખરથી ઉચ્ચતા પ્રાપ્ત થતી નથી

અનદ્ઘ્નિમસટાજટિલાસભિચિરારોપિતો મગપતે પદર્શો યદિ સ્થા ।

મત્તેમકુન્નમતટપાટનલમ્પટસ્ય, નાટ્ઠ કરિષ્યાતિ કથ હરિણાધિપસ્ય ॥ ૧૬ ॥

પોતાની કાંઈ ઉપર બનાવટી દેશરાગીના કુડવાળો રતરો વદાચ ખહેડી ગયેવ સિહ જેવા લાને પા મદોન્મત્ત હાથીના ગડચળ ત્રોડનાના સ્વભાવ વાળો જે સિહ તેની ગજના કેવી રીતે કરી શકે? ૧૬

ખારખંડનો પ્રખળ સત્તા

સિંહો વર્ત્તા મારિગુહાગહનપવાર્સા, વાસોન્ને વસન્તિ પ્રમિમૃતા ત્રિદાલ ।

જો પારુપ હુલમપિ પ્રચુરા ન વાળી, દૈવ દલીય ઇતિ મુચ્ચ સત્તે વિપાદા ॥૧૭॥

સુમાપતરજમાળાગાર

૯ મિના બળનાનું મિહુ વિદ્યગિમિ શુદ્ધમા રહે ને મિનાડા રાજાઓના મટેલમા વસે, એમા પુરુષાર્થ, કુળ ૭ વિદ્યવા બળનાનું નથી, પણ તેમા પ્રારબ્ધજ બળનાનું છે, અમ માની ખેડ દર નહિ ૧૭

દેખાવથી કે વૃથા અનુકરણમાત્રથી ગુણવાન્મા ગણના
થઈ શકતી નથી

શિશ્વરિણી

ઝમૌ શ્વેતો પક્ષૌ ચરતિ ગગનેઽચારિતગતિઃ,
સદા મીન ધ્રુવક્ટે વસતિ સકલઃ સ્થાણુશિરસિ ।
વકે ચાન્દ્રઃ સર્વો ગુણસમુદયઃ કિચ્છિદધિકોઃ,
ગુણાં સ્થાને માન્યા નરવર ન તુ સ્થાનરહિતાઃ ॥ ૧૮ ॥

શાર્દૂલપદ્ધતિ.

તે ઉત્તમ પુરુષ ! (ચન્દ્રમાનું એક પક્ષ ધોણુ છે અને) બગલાને બે
પક્ષ (પાખો) ચત છે વળી (ચન્દ્રની માફક) બગલો વિશ્રામ લીધા મિનાય
આકાશમા દુર્યા કરેછે, (ચન્દ્રમા જેમ મીન સમિતે ભોગવે છે તેમ) બગલો
હુમેશા મીન (માછલા) નું ભોજન કરેછે, (અને ચન્દ્રમા જેમ પોતાની
એક ઝળા સહિત સ્થાણુ એટલે ચક્ર દેવના મસ્તક ઉપર બેસેછે તેમ)
બગલો અતુરાગથી સ્થાણુ એટલે વૃક્ષના ડુંકની ઉપર બેમેઠે એમ બગલામા
ચન્દ્ર મળ્યા તમામ ગુણોના અમુદાય છે પરંતુ તેના (ચન્દ્ર) કળતા પણ
ઠાઠક અધિક ગુણઅમુદાય છે તો પણ ગુણો સ્થાનમાજ માનને પાત્ર થાયઠે
પરંતુ સ્થાનરહિત ગુણો યોગના નથી ૧૮

તેમજ—

શાર્દૂલવિકીરિત (૧૯ થી ૨૧)

નૈર્મલ્ય વપુષસ્તરાસ્તિ વસતિ પદ્માકરે જાયતે,
મન્દ યાદિ મનોરમા વદ ગિર મૌન ચ સમ્પાદય ।
ધન્યસ્ત વ્રજ રાજહસપદર્વા પ્રાપ્તોઽસિ કિં તૈર્ગુણૈ-
ર્નૌરક્ષીરત્રિમાગર્મનિપુણા શક્તિઃ કથ લખ્યતે ॥ ૧૯ ॥

હે બગલા ! તારૂ ગરીઠ હસની માફક ચત તથા સ્વચ્છ છે, તથા મગ
વરને વિષે તેમની માફક તારો વામ છે, તેમની જેમ તુ મદ ગતિથી ચાલે
છે તથા મનહર વાણી બોલે છે, એટલુજ નહિ પણ હસની જેમ તુ પણ
મૌન ધારણ કરી શકે છે તે ઉપરથી તે મહાન હસપદવી મેળવી છે માટે
તને ધન્ય છે, એમ કહ્યાવિના ચાલતુ નથી છતાં એટલુ તો કહેવુ પડશે કે

ગુણવાન ગુણવાનની સાથે અને નિર્ગુણ નિર્ગુણની સાથે ગોભે.

*એક સમય બાદશાહ કચેરીમા નિરાળમાન થયા હતા તે વખતે પોતાનો દૂધભાઈ (ધાધમાનો) ઠોકરો) શાહ હુજુર આગ્યો તેને શાહે પ્રેમસહુ પોતાના નજીક બેઠાડી નિરખવ પ્રત્યે જણાવ્યું કે “આ અમારા દૂધભાઈ છે અને એમને એક નાનું રાજ્ય આપવા મારો હુકમ છે પરંતુ તે ન્હાના રાજ્યમાટે ન્હાના નિરખવની પણ અતિ આવશ્યકતા છે તેથી એક ન્હાનો નિરખવ પેના કરી લાવો” તે સાંભળી મિત્રને કહ્યું કે “જેવો હુકમ નામદાર?” બીજે દિવસે એક બગદને શજાગારી રેશમી રમી ગળામા બાધી પોતે તે બગદને દોરી કચેરીમા આગ્યો તે જોઈ બાદશાહે આશ્ચર્યચુક થઈ પૂછ્યું કે “આ શું? અને મારા દૂધભાઈમાટે ન્હાનો નિરખવ શોધી કહાડ્યો કે નહિ?” તે સાંભળી નિરખવ બેઠ્યો કે “હ મર કા? હાજર છે, આપના દૂધભાઈમાટે મારો દૂધબઈ લઈને આગ્યો છું તે નિહાળો” એમ કહી બગદને દેખાડ્યો ત્યારે શાહે કહ્યું કે “તમારો દૂધભાઈ બગદ ગીરીતે થાય?” ત્યારે નિરખવે કહ્યું કે “નામદાર! આ આપના દૂધભાઈ ગીરીતે થાય? બાદશાહે જણાવ્યું કે “એમની માનું દું દૂધ પીને હોતો તેથી અમારા દૂધભાઈ છે?” ત્યારે નિરખવે હર્ષભાષે જણાવ્યું કે “દું પણ આ બગદની માનું દૂધ પીઈ એટલે થયે હું માટે આ પણ મારો દૂધભાઈ કેમ ન કહેવાય?” તે શૂન્યવાણે જવાબ સાંભળી બાદશાહ મનમા હર્ષચુક થઈ ચુપ થઈ રહ્યા કારણકે નિરખવે મર્મમા જણાવ્યું કે મોટા લોકોની બે શેખરી હુવકા લોકોથી ઠી પચ્ચ કરી શકાય નહિ માટે આપના વિચાર અતિ ઉત્તમ છે તત્પિ અધિકારીનેજ અધિકાર યોગ્ય છે તેમ નિરખવ આ પનાજ દરમારમા ગોભે આવી વાર્તામા હુપી સુદ્ધિ રહેવી હતી તેથી શાહ મનમા સમજી નિરખવની સુદ્ધિ વખાણવા લાગ્યો.

જેમ અથ આ ૧૭ આરમ્બી સમુદ્રમા સ્થાનિ નક્ષત્રવિનાની વૃદ્ધિ, અને વૃષભાં ક્રાંતિ, બધિર આગળ ગાયન અજીવના રોગીને સુતોજન, દાર જ-મીનમા બીજનું વાવેતર અને લજ્જત થયા પડી સ્વપ્ન કયા નિષ્ફળ છે તેમ અયોગ્ય-અસુધપ્રતિ સર્વ શ્રમ વૃથા છે એમ સમજતી યોગ્ય-અયોગ્યતા અધિકાર તરફ ધ્યાન ખેંચવા આ અયોગ્ય અધિમર પૂર્ણ કરવામા આવે છે

❧ યોગ્યયોગ્યતા-અધિકાર. ❧

ॐ ॐ ॐ

જાતના તે પદાધ્યક્ષાને તેવી યોગ્યતા હોય તે તેવી યોગ્યતાવાળા પ્રા-
ણીને ઉપયોગી થાય છે જેમકે સાકર પોતે ઉત્તમ યોગ્યતાવાળી છે
પણ ગધેશને તે ખવડાવવામાં આવે તો તેના પ્રાણ હરી લે છે તેમ મિહિરનું
દૂધ મિહિરના બચ્ચાને પચે છે અને મુવર્ણના પાત્રમાં રહી નદે છે પરંતુ તેથી
લિલ્લ એવા અન્ય ત્રાણા વિગેરેના વામણમાં નાખવામાં આવે તો તેને ત્રોડી
નાખે છે વગેરે બાળતનું દિગ્દર્શન કરાવવાસાથે આ અધિકારની શરૂઆત કર-
વામાં આવે છે

ગુણી અસ્થાને ગોભે નહિ.

અનુષ્ટુપ.

અલક્ષારોપ્યલક્ષર્ત્તમલ મ્યાને નિયોજિતઃ ।

શ્રિય દારસ્રજઃ કળ્થે, વધતે ન તુ પાદયોઃ ॥ ૧ ॥

અલક્ષાર (ધરેલું) જે યોગ્ય સ્થાનમાં પાદરૂપ હોય તો તે મનુષ્યને
શણકારવાને અતિ સમર્થ થાય છે એટલે સુક્રતાક્ષલ વગેરેના હારો અને
પુષ્પની માળાઓ કઠમાં ધારણ કરી હોય તો ચોભા ઉત્પન્ન કરે છે પરંતુ
પગમાં ધારણ કરવામાં આવે તો ચોભી શકતી નથી એટલે સ્થાન-હિત
કાંઈ ઉત્તમ પદાર્થ ચોભતો નથી એવો ભાવ છે ૧

અનુકૂળ પદાર્થ મળવાથી ગુણીનું પ્રકાશણ.

આર્યા (૨-૩).

વૃતાકુરકવલનતો, ન તુ કારઃ કોકિલઃ સ્વનતિ ચાર્ ।

યોગ્યસ્ય જાયતે વ્યઠુ, દેતોરપિ નેતરસ્ય ગુણઃ ॥ ૨ ॥

આખાના મોરના અકુરના બોલનથી કોયવ સુન્દર મધુર ધ્વનિ કરે છે
પરંતુ કાગડો કરી શકતો નથી એટલે (ઉત્તમ પદાર્થ વગેરેના) કારણથી
પણ યોગ્ય મનુષ્યને નક્કી શુભ ઉત્પન્ન થાય છે પરંતુ અયોગ્ય મનુષ્યને કાંઈ
તેનું ફળ મળતું નથી ૨

અયોગ્યના સમાગમથી ખેદ

યત્રપિ ન ભવતિ હાનિઃ, પરકીયા ચરતિ રાસમે દ્રાક્ષા ।

અસમજસં ચ દૃષ્ટ્વા, તથાપિ નઃ સિત્યતે ચેતઃ ॥ ૩ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

અધેડો ખીલ મનુષ્યની પ્રાપ્તિને ચરી રવા છે એટલે ભેદે (આપણને દેખાતી નથી) ખોટ નથી પરંતુ આ બંધને સમાગમ અયોગ્ય છે એટલે અધેડો નીચ પ્રાણી છે અને દ્રાક્ષા ઉત્તમ પ્રકારનું લક્ષણ છે એમ ભેદને ચિત્ત ખેદ કરે છે ૩

ભવ્યાત્મા સારગ્રાહી છે

ઉપજાતિ

મુલાયતે તીર્યકરસ્ય વાણી, મજ્યસ્ય જીવસ્ય ન ચેતરસ્ય ।

મુલાયતે સર્વજનસ્ય મેયો, યવાસકસ્યૈવ મુલાયતે ન ॥ ૪ ॥

કસ્યાપિ

તીર્યકર ભગવાનની વાણી ઉત્તમ સ્તુતિને મુખરૂપ થાય છે અને નીચ મનુષ્યને તે સ્તુતિરૂપ થતી નથી ત્યાં દૃષ્ટાન્ત આપે છે કે—વર્ષાદ સર્વ જન સમાજને મુખરૂપ થાય છે પરંતુ જવાસા નામના ઘાસના છોડને તે સ્તુતિરૂપ થતો નથી એટલે ખીલ વૃક્ષો વર્ષાદ આવવાથી નરપણ્ડવ થાય છે ત્યારે જવાસો સ્કાંધ બાંધે ૪

રસીલો રસ બાણેડે

વસન્તતિલકા.

વક્તુર્વિશેષમધુરૈર્વચનપ્રપન્નૈશ્ચિત્ત મિનાતિ રસિકસ્ય ન ચેતરસ્ય ।

પીયૂષપૂરરાતૈરપિ ચન્દ્રપાદૈર્યે ચન્દ્રકાન્તમણયઃ સ્વલુ તે દ્રવન્તિ ॥ ૫ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

વક્તા પુરુષના વિશેષ મધુર એવા વચનના સમહોથી રસિક (રસજ્ઞ) પુરુષનું ચિત્ત લેહાઈ બાંધે એટલે અવલુથી પીગળી બાંધે પરંતુ મૂર્ખનું નહિ કારણકે અમૃતના પ્રવાહથી સ્વાચેલ એવા ચન્દ્રના કિરણો છે તેનાથી

આ જગતમા નિર્દોષ તથા દોષવાળી વસ્તુ જોવામા આવેછે માટે મનુષ્યે પોતે આગળ વધવા માટે પોતાના જેવી નિર્દોષ વસ્તુ સાથે પ્રીતિ ભાવ રાખવો કે જેથી આપણને અયોગ્ય (નિર્ગુણ વસ્તુનો) નો સગ થાય નહિ એ ધ્યાનમા રાખવા સૂચના કરી આ યોગ્યઅયોગ્યતા અધિકારની મમાપ્તિ કરવામા આવેછે

—૨૩— કુશ્રાવક-અધિકાર. —૩—

યોગ્યતા અને અયોગ્યતા બતાવ્યા પછી તેમાથી અયોગ્યનું વધારે સ્પષ્ટ વર્ણન કરવામાટે તેમના તરફ ઇસારો જ્યા છે કેઇ એમ કહેકે ૯ સાચુ બોલતો નથી તેમ ચુપ રહેતો નથી તો તે જુદુ બોલેછે એમ સિદ્ધ થાયછે તે પ્રમાણે જે માણસ પોતાની યોગ્યતા ન માથવે તથા કુશ્રાવકના નિયમો ન પાળે તે કુશ્રાવક-શ્રાવક વગમા ધૂતારો છે એમ માનવુ

શ્રવણમાં ઢોંગી

આર્યા (૧ થી ૧૪)

ઉસ્મૃત્ત માયરતવિ ઠવતિ અપ્પ સુસાવગાતમ્મિ ।

તે સદ્ રોરઘત્યવિ તુલ તિ સરિસ ધનાદે હિ ॥ ૧ ॥

જે પુરુષ જિનસત્તવું ઉલ્લંઘન કરી પોતે એક શ્રાવક છે, એવો જે દાવો કરેછે, તે કેઇ કઠાળ હોવા છતાં ધનવાનનો આકબર કરે તેના જેવોછે ૧

ધર્મનો નિર્ણય નહિ થવાથી થતી હાનિ.

કિવિ કુલકમ્મમિ રત્તા કિવિ રત્તા શુદ્ધજિણવરમયીમ્મ ।

કય અતરમ્મિ પિચ્છહ મૂદા ણ ય ણ યાણતિ ॥ ૨ ॥

જે મનુષ્ય પોતાના કુળમા રહેવા મુખ્ય માણસને જોઇને તે પ્રમાણે ધર્માચરણ કરેછે, કદાચ મુખ્ય માણસ ગેર ઠારણને અનુસરીને ધર્મ છોડી દેછે તો તે પણ સ્વધર્મ ન માટે જે નિર્ણય કર્યા પછી સ્વધર્મ

સ્વીકારવામાં આવે તો તે માણસ ગમે તેમ થાય પણ શુદ્ધ ધર્મ તત્ત્વો નથી તે બાબને લીધે આચાર્યનો ઉપદેશ ગ્રહણ કરવો ને જિન શાસ્ત્રાનુસાર દેવ, ગુરુ તથા ધર્મને બાણી લઈ ધર્મને ધારણ કરવો એ હીક છે ૨

વરના અગ્રેમર ઉપર ધર્મનો આગાર.

જો મિદ્ધુટ્ઠસારી સતો મિચ્છતરોયણ કુણ્ઠ ।

તેણ મયલોપિ વસો પગિચિત્તો મવમમુદમ્મિ ॥ ૩ ॥

જો મુદ્ધપતિ કે દુદ્ધપતિ મિદ્યાત્વ ઉપર પ્રીતિ રાખે અથવા તેમની પ્રશંસા કરે તો સમજવું કે સમસ્ત દુક્રમ સનારમાં રૂપ્યું, કારણકે મુખ્ય માણસનું જેના તન્દ્ર વળણુ દોષ તે તરફ નર્વ કુક્રમ પ્રીતિ રાખતું રહે છે માટે મિદ્યાત્વીની અશ માન પણ પ્રશંસા કરી નહિ ૩

ખાણી હાથે આવવું અને ખાણી હાથે જવું

કિં સોપિ જણિજાઓ જાઓ જણીણ કિંમઓ નુદ્ધિ ।

જઈ મિચ્છરઓ જાઓ યુણેસુ તદ્દ મચ્છર વહ્દ ॥ ૪ ॥

મનુષ્ય જન્મનું કૃણ તો એ છે કે જિનાગમનો અભ્યાસ કરી મિદ્યાત્વનો ત્યાગ કરવો અને શુણનો અગીયાર કરવો, પણ જો આ પ્રમાણે નથી કયું તે માણસ મનુષ્યજન્મમાં નહિ જન્મ્યા બરાબર છે ૪

જે સમજણમાં નફાવત, તે મિદ્યાત્વ અથવા કાક્ષા મોહની

મિચ્છત્તસેવગાણ વિગસયાદપિ પપિ જો યાવા ।

વિગલવમ્મિવિ પહિણ દિદ્ધમ્માણ ય મળાતિ ॥ ૫ ॥

કુવેદિહની સેવા કરવાથી હજારો વિદ્ય અત્વેક, તે બાબતમાં મખ્દ લોહો કાઈ પણ ગણના કરતા નથી, પરંતુ કાઈ ધર્માત્મા શુદ્ધ ધર્મને વન કરે અને તે વિષયમાં પૂર્વ ક્રમના વ્યયથી કદાચિત્ત વિદ્ય ઉત્પન્ન થાય તો અણસમજ કહે છે કે ધર્મસેવાથી આ વિદ્ય આવ્યું એ વિપરીત બુદ્ધિ સમજવી અને એજ મિદ્યાત્વનું માહાત્મ્ય સમજવું ૫

જ્યાં કુગુરનો મંગ, ત્યાં બુદ્ધિનો ભંગ.

સપઈ દુસમસમેયે જામાયરિપહિ જણિયજણમોદા ।

મુષવમ્માર ગિરુણા ચલંતિ વહુજણપવાદો ॥ ૬ ॥

આ હુ ખકારડ પાચમા આરામા ઘણા આચાર્ય તથા ગુરુ પણ ગુણ રહિત જોવામા આવેછે અને તેઓએ જગતમા એટલી બધી અવિદ્યા-માયા ફેલાવી છે કે જેને લીધે બુદ્ધિગાળી મનુષ્યો પણ સ્વધર્મમાથી ચલાયમાન થઇ બચછે તો જોના છવો ગાડરીયા પ્રવાહની પેઠે ક્ષમાઇ બચ એ આશ્ચર્ય જેવું જણાતું નથી ૬

અમૃતમા ઝેર

અદિમાણવિસોયસમત્ય ય ચ યુરતિ દેવગુરુણો ય ।

તેર્હિપિ જહ માણો હાહા ત પુન્વદુર્ચરિય ॥ ૭ ॥

અરિહુ તાદિ વીતગગની મેના, પૂના, ભક્તિ, સ્તુતિ કરવાથી માનાદિક કષાયોની મહતા (લીણતા) થવી જોઇએ પણ તેને બદલે કોઇ મનુષ્ય ઝપાયને પોપેછે એટલે હુ બડો ભક્ત છુ તથા મોટો જ્ઞાની છુ, તેમ મારે ત્યા મોડુ મહિર છે એમ કહેનારો ખરેખરો અભાગીઓ છવ છે એમ માનવુ ૭

સમજણમા કેર, તેને લીધે અમ્યક્તવની હુ પ્રાપ્તિ.

સાહમ્મિઆઠ અદિઓ ગ્નુસુપ્પાઈઠ જાણઅણુરાઓ ।

તેર્સિ જ હુ સમ્મત્ત વિણ્ણેય સમયણીઈણ ॥ ૮ ॥

માધર્મી ભાઇઓ ઉપર જેને ગત્રુતા છે અને બધુ તથા પુત્રાદિક ઉપર અનુશંગ છે તેને મિદ્ધાતના ન્યાય પ્રમાણે અમ્યક્તવ પ્રાપ્ત થયું નથી એમ માનવુ ૮

તથા—

एगो मुगुर एगोनि सावगो चेड्याड विविहाणि ।

तत्थ य ज जिणदव्व परप्पर त ए विचाति ॥ ९ ॥

उपदेशसिद्धान्तरत्नमाला

કો. ૭૪ (શ્રાવક) ચત્ય (જેન દેગગ) મા લેઢ માનીને કહે છે કે આ મહિર માફ છે, અને તે મહિર બીજાનું છે, આવા પરસ્પર વિરાધથી પોને ભક્તિ જન્તો નથી તથા તેનો છુર્ણોદ્ધાર પણ કરી શકતો નથી તેને મિથ્યાત્વી કહેવો, કારણકે (ચુદ્ધ) ધમની આ ગીતિ નથી ૯

ગોક્ષપ્ત્રીરૂપી શ્રાવક.

વઢો ઊઢપેહી, પમાયલ્લિનાણિ નિચ મુચ્ચરડ ।

સઢો સવત્તિકપો, સાહુજણ તણસમ ગણડ ॥ ૧૦ ॥

ને (આવક) સ્તબ્ધ થઇ છિદ્ર ભેતો રહે, બૂલચુક વારવાર ગાયા કરે, તે ચોક્કસથી મમાન આવક નાણુવો તે સાધુઓને તણુ તુ ય ગણે છે ૧૦

ચ ચળ ધ્વજરૂપ કુશ્રાવકની ગણના.

પવણે પઢાગા ટવ, મામિજી જો જણે મૃદેણ ।

અવિણિચ્છિય શુસ્વરણો, સો હોડ પઢાડ્યાતુલ્યો ॥ ૧૧ ॥

જે પવનથી હલતી ધ્વજની માફક મૃદ જનોથી ભરમાઇ નય તે શુરના વચનપર અપૂર્ણ નિશ્ચયવાળો હોવાથી પતાકા સમાન છે ૧૧

ખરટ આવક.

હમ્મગદેઓ નિન્દ્યો ડસિ મૃદો સિ મદધમ્મો સિ ।

હહ સમ્મપિ કહત, સ્વરટણ સો સ્વરટસમો ॥ ૧૨ ॥

જે શુરોએ સાચુ કહ્યા હતા પણ કહેકે તમે તો અમાજ બતાવો ઠા, નિશ્ચય છે, મૃદ છે, મદ ધર્મી ઠા એ ગીતે શુરને ખરટે તે ખરટ સમાન આવક નાણુવો ૧૨

તથા—

જહ સિદ્ધિ મથુદત્ત્વ, હુપ્પતપિ હુ નર સ્વરટ્ટે ।

એવ મણુમાસગપિ હુ, દસન્તો મન્નઈ સ્વરટ્ટો ॥ ૧૩ ॥

જેમ ગદ્દ અશુચિ દ્રવ્ય છૂપાવનાર (અશુચિ દ્રવ્યગ્રાહી) માણુસને ખરટે છે તેમ જે શિક્ષા દેનારને પણ ખરટે તે ખરટ કહેવાય ૧૩

મિથ્યાત્વી

નિચ્છયા મિચ્છતી, સ્વરટ્ટુહો સ્વરતિતુહો વિ ।

વવહારઓ હ સદ્ધા, વયતિ જ જિણિહાર્દસુ ॥ ૧૪ ॥

ધર્મરત્નપ્રકરણ—માગ પ્રથમ

ખરટ મમાન અને ચોક્કસથી સમાન આવક નિશ્ચય થકી તો મિથ્યાત્વી છે, તો પણ વ્યવહારથી આવડ ગણાય છે, કેમકે તે જિનમદિર વગેરેમા આવે નાયછે ૧૪

જેનસિદ્ધાતનું રહસ્ય સમજ્યા વિના ત્રાસતરફ તથા ધર્મશુરોતરફ બેઠરકારી બતાવે એને કુશ્રાવક નાણુવો એમ મમજાવી ધર્મનું રહસ્ય ઓળખવા જગત્કર્તાતરફ દષ્ટિ બિહુ ફેરવના આ કુશ્રાવકઅધિકાર લાઇ તેની સમાપ્તિ કરવામા આવે

❧ જગત્કર્તા-અધિકાર. ❧

પોતાના ધર્મના ખરા સિદ્ધાંતો જેઓના ધ્યાનમાં નથી હોતા તેઓ ધર્મનેવા દેખાતા મિથ્યાત્વમાં ફસાઈ છે તેથી ધર્મના ખરા સિદ્ધાંતો કેમ લક્ષમાં લેવા નોમીએ તે બતાવવાને એક નમૂનાતરીકે આ અધિકાર લેવામાં આવે છે.

પ્રશ્ન—હે મહારાજ ! આત્માદિક પદાર્થના આદિને અત્યંત અભાવ સિદ્ધ હોવાથી જગત્ને સૃષ્ટિવાદ સર્વથા ટકી શકતો નથી પણ ‘આ જગત્ ઇન્દ્રિય-કૃત છે’ એમ દુનિયામાં પ્રસિદ્ધ છે તો તેનો મર્વથા નિષેધ કેમ કરી શકાય ? પ્રજ્ઞતકાળ અગાઉ ઇન્દ્રિયે આત્માદિક જગતના પદાર્થો રચ્યા છે, તેથી કેમ તેનો આદિ બાણી શકતું નથી, તેને લીધે અનાદિ કહેવાય છે પણ ઇન્દ્રિયે જે કાળે જીવાદિ રચ્યા તે કાળની અપેક્ષાએ તો તે સાદિ છે, પણ અત્યંત અનાદિ નથી—એમ માનવામાં કાંઈ દોષ છે ?

ઉત્તર—હે ભય ! જો તમારા દક્ષ પ્રમાણે અતિ પ્રજ્ઞતકાળ પહેલાં પણ ઇન્દ્રિયે આત્માદિક પદાર્થ બનાવ્યા હોય તો તેમ માનવામાં ઓક્ષના અભાવ વિના ખીજ કાંઈ હુરકત નથી કેમકે ઇન્દ્રિય કૃતને ઇન્દ્રિય કૃત માનવાથી તો સત્યવાદ થાય અને તે સત્યવાદ અમારે ઇષ્ટ છે પરંતુ તે જગત્કર્તા પોતે કયા કાળે થયા ? કયા કાળે તેણે જગત્ રચ્યું ? અને તે કોણે બાંધ્યું ? એટલા મહાન કાળની વાત આજપર્યંત શીરીતે આવી ? એ મર્વનો ઉત્તર આપો આના જવાબમાં કહી તમે કહેશો કે ‘જગત્ના કર્તા ઇન્દ્રિય ક્યારે થયા ?’ એ સવાલજ થઈ શકતો નથી, કારણકે, જગત્કર્તા ઇન્દ્રિય તો સદા વિદ્યમાન છે એમ કાળે તે ન હતું એમ નથી તો હે ભય ! એ તમારું કથન અધટિત ગણાશે કેમકે જગત્કર્તા સર્વદા વિદ્યમાન હોવાથી તે તો અત્યંત અનાદિ થયા અને જગત્ તો તમે સાદિ કહો છો, ત્યારે પ્રથમ જગત્ વિના એકલા ઇન્દ્રિય કેટલા કાળસુધી રહ્યા ? અને જો જગત્ ન હતું તો તે ઇન્દ્રિય કોના હતું ? કેમકે સેવક વિના તો સ્વામી કહેવાતા નથી વળી તે ઇન્દ્રિય શુદ્ધ છે કે અશુદ્ધ ? જો શુદ્ધ હોય તો જગત્ની રચના કરવારૂપ દોષબળમાં તે પ્રવર્તે નહિ જગત્ સુખદુઃખમય હોવાથી તે વિષમ છે અને વિષમ વસ્તુ રાગદ્વેષ વિના કહી શકાય નહીં ને જ્યાં ગર્ભેય હોય ત્યાં મર્વ દોષ હોય, તોપરી

➤ હિંસા (મૃગયા)-અધિકાર <➤

મૃગયા એ હિંસાને પેટાભાગ ગણવા જેવો છે તેથી ‘મૃગયા’ કે જેમા ખાણી પવન તથા ગ્રાકાશનું સેવન કરી રતનારા પ્રાણીઓને નિર્દોષ વધ કેટલાક નિર્દય પુરૂષો કરી રહ્યા છે, તે નિર્દોષ પ્રાણીઓને વધ કરવાથી તેના કુટુંબમા તેમના બાળ બચ્ચાને કેટલું બધું મકટ થતું હશે? તે ઉપર જો તેઓ પોતાનું લક્ષ્ય એવું તો કદી પણ આવા કુકર્મોને આરભ ન કરે, આ બાબત સમજાવવામાટે આ અધિકારની શરૂઆત કરવામા આવેછે

નિર્દોષ મૃગલીઓને મારનારની નિરવધિ નિર્દયતા.

અનુષ્ટુપ્

મૌતમૂર્ત્યર્ગતપ્રાણા, નિર્દોષા દેશચિત્તિકાઃ ।

દન્તલગ્નવૃણા ત્રન્તિ, મૃગીન્યેષુ કા કયા ॥ ૧ ॥

આત્માનુશાસન

ભયભીત શરીરવાળી, જેનું કોઈ રક્ષા કરનાર પણ નથી, નિર્દોષ છતાં અને જેની પાસે દેહ રૂપીજ ધન છે તથા દત્તમા જેઓને ધાસ રહેલ છે આવી મૃગલીઓની પણ ખાંપી પુરૂષો હિંસા કરેછે ત્યાં બીજા પ્રાણીઓની શું વાત કહેવી? અર્થાત્ દુનિયામા પણ દાતમા વૃણુ લઈ કોઈ ખર્ચે પડે તો તે સદોષ હોય તો પણ તેને કેટલાક સજ્જન પુરૂષો છોડી દીએછે, ત્યારે આ મૃગલીઓ તો નિર્દોષ છતાં પણ દાતમા વૃણુ લઈ ઉભી રહી છે તેને મારવાનું કાર્ય કરતું તે મહા નિર્દય મનુષ્યનું જ કામ હોઈ શકે એવો ભાવ છે ૧

અર્વથા પશુહિંસાનો નિપેધ.

ઉપજાતિ (૨-૩).

જીવાન્ ધ્રતાં યત્ર નમોઽમ્બુમોગાન્, ભવત્રપાર્યઃ સમુપૈતિ દ્વાનિમ્ ।

આલેટક પેટકમાપદાક્કઃ, કૌતુહલેનાપિ કરોતિ ધીમાન્ ॥ ૨ ॥

આકાશ અને જળ વસ્તુઓનો જ ઉપયોગ કરનારા છવેનો નાશ કરનાર મનુષ્યોનો ત્રણ વસ્તુઓનો (પુણ્યથી ઉત્પન્ન થયેલો) અથવા નાશ પામે છે એમ જાણનારા કયો બુદ્ધિમાન પુરુષ હોયથી પણ આપદની પેટીડપ મૃગયાનું આચરણ કરે? ૨

તથા—

મૃગાન્વરાકૌશલતોઽપિ તુર્ણ, નિરાગસોઽસ્યન્તિમીતચિત્તા. ।

યેઽશ્નન્તિ માસાન્નિ નિદ્રત્ય પાપા, તમ્યો નિકુળા અપેરે ન સન્તિ ॥૩॥

સુમાપિતરત્નસન્નોહ

કગાલ એવા મૃગ-પશુઓ એક દેશથી બીજા પ્રદેશમાં તુર્ત આહી રહ્યા છે એટલે વખતે એક સ્થાનમાં રહેવાથી કોઈના મોલ પાણીને ઉરકત આવે ત્યારે કોઈ એમ પ્રશ્ન કરે કે કોઈ તેણે શું હો કયો હુશે જેથી આમ તેમ દોહ્યા વરના હુશે? તેના પ્રત્યુત્તરમાં જણાવે છે કે નિરાગસ' અર્થાત્ નિરપરાધી છ તેના પ્રાણીઓના સહાર વરીને અત્યંત લય રહિત જેઓનું ચિત્ત છે અર્થાત્ પરવાકની યમપુત્રી સળધી પીડાની જેઓને ખીજ નથી એવા જે પાપી હોકો તેઓના માસો ખાય છે તેઓ કરતા કુનીયામાં ખીજ કોઈ અધમ નથી, અર્થાત્ આ પુરુષો જ અધમ છે ૩

અન્યાવાળી એક દીન મૃગણી પારાધીને વિનતિ કરે છે.

વસન્તતિલકા

આદાય માસમગ્નિઃ સ્તનવર્જમગા—

ન્મા મુઞ્ચ વાશુરિક યામિ કુર પ્રસાદમ્ ।

સીન્તિ શપ્તકવલગ્રહણાભિજ્ઞા,

મન્માર્ગવીક્ષણપવાઃ શિશ્વો મર્દાયાઃ ॥ ૪ ॥

શાર્ગધરપદ્ધતિ

હે વાશુરિક! (પારાધી) મારા અજમાવી નતન સિવાયના બધા માસને લઈ અને છોડી દે અને મારા ઉપર કૃપા કર જેથી આહિથી બાકી કાચુલ ઘાસ ॥ કોળીયાનું શ્રલ્લુ કરવાનું ન જાણનારા મહારા નાના અસ્યઓ મારા માગને જોવામાં તત્પર થઈને દુ ખી અંધ રહ્યા છે. અર્થાત્

મને છુવવાની દરકાર નથી પરંતુ મારા બચ્ચા મરી જશે એની મને
ચીકર છે ૪

નિર્દોષ પ્રાણીઓની હત્યા કરનાર કયો પુરૂષ નરકની

ખાડમા નહિ પડે ?

શાર્દૂલવિક્રીડિત (૫ થી ૭).

ये नीर निपिबन्ति निर्झरभव कुञ्जे च ये शेरते,

ये चाश्नन्ति तृणानि काननश्रुवि आम्रयन्ति येऽहर्निशम् ।

ये च स्वैरविहारसारमुखिता निर्मन्तवो जन्तवो,

हत्वा तान्मृगयासु कः समभवच्छूभ्रेषु नाभ्यागतः ॥ ५ ॥

જે વનના નિર્દોષ પ્રાણીઓ પર્વતના ઝરણામાંથી ઉત્પન્ન થયેલ જળનું
પાન કરીને રહે છે જે જળ ઉપર કોઈનો હુકમ નથી અને લતા (વેલો) ના
મહપોમાં ગયત દરેકે અને જ્યાંદે જમ્યા થાય ત્યાંદે ઘાસના તરણા ચરે છે
તેમ જેઓ રાત્રિ દિવસ વનની જમિમાં જ ભ્રમણ કર્યા દરેકે અને જે
પ્રાણીઓ પોતાના વિહારના બળથી સુખિપણને માનવાવાળા છે તેવા પ્રાણી
ઓના મૃગયામાં સહાર કરી કયો પુરૂષ નરકની ખાડોમાં પડેલો નથી ?
અથાત મૃગયાવિહારીને નરકની પ્રાપ્તિ થાય છે ૫

મૃગયા કરનાર કદાચ મૃગયા કરતા પ્રાણીથી મરાઈ બધ તોપણ

અને લોકના સુખથી બ્રષ થાય છે

आधो नान्यद्विताय सत्यमसकृद्भिश्चस्तजन्तुस्तुदन्,

न स्वस्मिन्नपि तृष्टये प्युतशरक्रोडादितोऽन्त व्रजन् ।

मृत्यौ दुर्गतिमासवाश्च मृगया लोकद्वयार्च्यं ततो,

गाङ्गेयेन स श्रान्तनुः क्षितिपतिस्तस्या निપिद्धस्ततः ॥ ६ ॥

પાસથી પોતાના હિત માટે જ હુમેશા વિશ્વાસુ પ્રાણીઓનો નાશ
કરી રહ્યા છે તે કોઈ દિવસ ખત્તી ગયેલા બાણને લીધે બચી ગયેલા
દુસ્કર વિગેરે પ્રાણીથી મર્યુને પામે તો આ લોક સખથી હિતથી બ્રષ
થાય છે એટલે તેનું તે મૃગયા કર્મ આ લોક સખથી પણ સુખ આપી
શકતું નથી અને મરણમાં તો દુર્ગતિને જ પામે છે, માટે મૃગયા તે અહિક
અને પાર્લોકિક એમ બંને લોકની આત્તિ (પીડા) માટે છે, તેણે દહાત

આપી ગાગેયે (લીધે) તે ચન્નનુ નામના રાજાને મૃગયા કાર્યથી અટકાવ્યા ૬

મૃગયામા આરાકત મનુષ્ય શુ શુ નથી કરતો ?

પાપદ્વિસ્તનુમદ્વધોઝ્ઞિતધૃષ્ણઃ પુનેઽપિ દુષ્ટાશય-

થળદ. સ્વાળદવપાવકાદપિ મુષા ક ક ન જન્યાજ્ઞદ* ।

કિ વાળેન જરામુતો વનગતો વિધ્યાષ નો વાન્ધવ,

માપોચૈર્મુનિઘાતપાતકભર કિં નાજરાજાઙ્ગજઃ ॥ ૭ ॥

એતે કર્યાપિ

દેહુધારી શુવોના વધમા જણે દયાને છોડી દીધી છે તે માણસ પુત્રમા પણ શુદ્ધ અન્ત કરણવાળો નથી ખાડવ વનનો દાહ કરનાર અગ્નિથી પણ પ્રચ્છ (ઉગ્ર) એવો જડ તે પારાધી નિર્થક કોને કોને હણતો નથી ? અર્થાત્ ગમે તેને હણી નાખે છે, ત્યાં દષ્ટાન્ત કહે છે કે—વનમા ગયેલા જરાકુમારે પોતાના બન્ધુ શ્રી કૃષ્ણને શુ બાણથી નથી માર્યો ? તેમ મુનિ એવા શ્રવણની હત્યાનું મોટું પાપ શુ દશરથ રાજાને નથી લાગ્યું ? ૭

મૃગયા વિહારીને પુષ્કળ ઉપદેશ આપી એટલે હિ સા ન કરવી એમ વારંવાર સમજાવી આ મૃગયા અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવેછે

—૧૭— હિસાફલ-અધિકાર —૧૭—

હિ હિસા કરવાથી પાપ લાગેછે અને તેનાથી જે કૃષ્ણ ઉત્પન્ન થાય છે તે આ અધિકારમા બતાવના તથા “હિ સા” એટલે નિરપરાધિ પ્રાણીઓનો ઘાત કેટલાક વામમાર્ગી વિદ્વાનો ગણેાનું પ્રમાણ આપી કરેછે અને અન્યને તે કાયમા નોડી રહ્યા છે તેઓને યમપુરીમા કેટલું સકંટ વેઠવું પડ્યું ? ઇલાદિ જણાવવા સારૂ આ અધિકારનો આરભ કરવામા આવેછે

* જરાકુમારે શ્રી કૃષ્ણને મૃગ બાણેનિ મારેન છે.

દુનિયાના કેટલાક પામર મનુષ્યો ગામમાં કાંઈ મહામારી વિગેરે
રોગાદિ આવ્યું હોય તેની શાન્તિ સાડ તથા અધ પર-
પરાને અનુસરી દેવતાના ઉદ્દેશથી પાકા વિગેરે મા
છીઓનો નાશ કરેછે તેને ઉદ્દેશીને કહેછે,

અનુબ્રુષ્ (૧-૨).

હિંસા વિગ્નાય જાયેત, વિગ્નાન્ત્યૈ કૃતા યદિ ।

કુલાચારકૃતાપ્યેષા, કૃતા કુલવિનાશિની ॥ ૧ ॥

જે કે અજ્ઞાની મનુષ્યો જીવહિંસાને વિધ્નોની શાન્તિસાડ કરેછે, તે
પણ તે હિંસા તેને સર્વ સુખોના વિનાશ માટેજ થાયછે અને કેટલાક
લોકો અધ પરપરાને અનુસરી આ કુલાચાર છે એમ ભણી હિંસા કરેછે
પરંતુ તે હિંસા તેના કુળનું નિકન્દન કરેછે ૧

શાસ્ત્રોના અવટિત અર્થ ભતાવનારને શિક્ષા.

પ્રમાણીકૃત્ય શાસ્ત્રાણિ, ચૈર્વધઃ ક્રિયતેઽધમૈઃ ।

સઘતે પરલોકે તૈઃ, શ્વન્ને સૂલાધિરોઢનમ્ ॥ ૨ ॥

एतौ कस्यापि

શાસ્ત્રોનું પ્રમાણ આપીને નીચ એવા જે પુણ્યોથી પ્રાણીનો વધ કરાય
છે તે લોકોથી પરલોકમાં (યમપુરીના) ખાડામાં ચલઉપર ચડવાનું મહા
સકટ લોગવાય છે એટલે જેવી ગીતે પ્રાણીઓની હિંસા કરી છે તેવી
ગીતે પોતાને તે પીડા લોગવવી પડેછે ૨

માંસાહારીને પરલોકમાં થતું દુઃખ.

उपजाति (३-४).

मांसान्यशिला विविधानि मर्त्यो, यो निर्दयात्मा नरक प्रयाति ।

निकृत्य शस्त्रेण परैर्नિકृष्टैः, मग्नाघते मासमसौ स्वकीयम् ॥ ૩ ॥

નિર્દય આત્માવાળો જે મનુષ્ય વિવિધ પ્રકારના માંસોનું ભક્ષણ કરી
નરકમાં જાયછે, ત્યાં નિર્દય એવા યમના દૂતો શસ્ત્રવડે કાપીને આ માંસાહારી
મનુષ્યને તેનું પોતાનું માંસજ અવસાવેછે ૩.

હિ સક પ્રાણીકરતાં મનુષ્યો વધારે હિ સક છે.

निवेद्य सत्त्वेष्वपदोषभाव, येऽश्नति पापाः पिशितानि गृध्राः ।
तैः कारितोऽस्तीव वधः समस्तस्तेभ्यो वको नास्ति विहिंसकोऽपि ॥४॥

સુભાપિતરજસન્દોહ

પ્રાણીઓનું માસ ખાવામા દોષ નથી એમ બતાવીને ગૃધ્ર (ચરબડા) તુલ્ય જે પાપી હોડો માસનું લક્ષણ કરેછે તેઓએ અત્યંત સર્વગીતે પ્રાણી ઓનેા વધ કરાવ્યો છે અને તે હિ સક પુરુષો કરતા બંગલો 'પણુ વિશેષ હિ સક નથી અર્થાત્ બગવો તો અજ્ઞાની પ્રાણી છે અને આ મનુષ્યો તો જ્ઞાનનો આઠબર ધરાવે છે તેથી વિશેષ શિક્ષાને પાત્ર થાયછે ૪

પ્રાણીનો વધ કરવો, તેજ અધર્મ

માલિની

स कमलवनमग्नेर्वासर मास्यदस्ता-

दमृतमुरगग्रफात्साधुवाद विवादात् ।

ऋषगममर्जीर्णाज्जीवित कालकूटा-

दभिलपति वधाय. प्राणिना धर्ममिच्छेत् ॥ ५ ॥

જે મનુષ્ય પ્રાણીઓના હુણવાથી ધર્મની ઇચ્છા રાખે છે, તે અગ્નિ પામેથી કમળ વન (જેવાને) ઇચ્છે છે અર્થાત્ત યથા પત્રી પ્રભાતની ઇચ્છા રાખે છે, સપના સુખમાથી અમૃતની ઇચ્છા રાખેછે કવેશમાથી ઉત્તમ કીર્તિ મેળવવાને ઇચ્છે છે, અણ્ણુમાથી નીરોગતા ઇચ્છે છે, અને કાળકૂટ ગેરમાથી (પોતાની) શુદ્ધીને ખચાવ ઇચ્છે છે

સારારા—ઉપરના દષ્ટાંતથી સમજાવું હુશે કે અશક્ય વસ્તુ શક્ય થઇ શકે નહિ તેમ પ્રાણી વધથી ધર્મ હોઇ શકે નહિ ૫

તથા—

शिखरिणी

यदि ग्रावा तोये तरति तरणिर्यगृदयति,

प्रवीच्या समार्चिर्यदि भजति शैल्य कयमापि ।

यदि क्षमापीठ स्यादुपरि सकलस्यापि जगतः,

प्रमृते सत्त्वानां तदपि न वधः कापि सुकृतम् ॥ ६ ॥

सिन्दूरप्रकर

જો પાણીમાં પત્થર તરે, સર્વ પશ્ચિમ દિશામાં ઉદય પામે, અગ્નિ ઠંડો (ખરફ) થાય, ભૂમડળ આખા જગતની ઉપર (અધર લટકતું) રહે, તો પણ પ્રાણીની હિસા ઢોઘ કાળે પુણ્યકાયક બની શકે નહિ (અર્થાત્ પત્થર વિગેરે પાણીમાં તરી શકે નહિ કદાચ દેવબળથી તરી શકે, એટલે અશક્ય શક્ય થાય, પણ જીવહિસા ધમરૂપ બને નહિ) :

હિસાથી મનુષ્યને હાનિજ છે પણ લાભ નથી તેમજ અભક્ષ્યભક્ષણમાં પણ દોષ રહેલો છે તેતરફ આ હિસાડળ અધિકાર લઇને ધ્યાન ખેંચવામાં આવ્યું છે

➤ અભક્ષ્યદોષ-અધિકાર. ➤

જીવજન્ય પદાર્થોમાં જે પદાર્થો અભક્ષ્ય (ભક્ષણ ન કરવા યોગ્ય) છે તેનો સુગંધ પુરૂષે ત્યાગ કરવો જોઇએ કારણકે તે અમેધ્ય (અપવિત્ર) પદાર્થોના ભક્ષણથી મનુષ્ય બને લોકના સુખથી વ્રણ થાય તે એટલે અહીં પણ રોગ વિગેરેથી થીડા પામે છે અને મરણ પછી પણ અનેક નરકની થીડાઓ લોગવે છે માટે તે સકટોમાંથી બચવું હોય તો આ અધિકારમાં દર્શાવેલા કદ મુજ શાક આદિનો ત્યાગ કરવો ઇત્યાદિ બાબત જરૂર જ્ઞાતવ્ય હોવાથી આ અધિકારનો ઉદ્દેશ કરવામાં આવે છે

गण्नीनु चावेतर करनार तथा भूणानु लक्षण करनारने दोष.

अनुष्टुप् (१ थी ५)

नीलिका वापयेयस्तु, मूलकम्भक्षयेनु यः ।

न तस्य नरकोच्चारो, यावदाभूतसम्प्लवम् ॥ १ ॥

જે મનુષ્ય (પોતાના હોત્રમા અગર બીજાના મેત્રમા) ગળીનું વાવેતર કરે અને મળાનું ભક્ષણ કરે તે મનુષ્યનો નરકમાથી ઉદ્ધાર ન્યાસુધી આ સ મગ્ન ભૂત પ્રાણીમાત્રનો પ્રવચ થાય ત્યાસુધી પણ થતો નથી ૧

કઈ જાતના શાક તથા ફળ વગેરેનું ભક્ષણ ન કરવું ?

દન્તોચ્છિદ્ર વર્જનીય, પક્ષ વિલ્વફલ તથા ।

દિનોપિત ટથિ ચૈવ, મેઘનાદસ્ય નાલિકા ॥ ૨ ॥

દન્તોચ્છિદ્ર (એટલે પક્ષી વગેરેની આચ અથવા દાતથી અશુદ્ધ કરેલ) ફળ, તેમ પાકેલું બીજુ અને એક દિવસ રહી ખાદ્ય થઇ ગયેલું દહીં અને મેઘનાદ (ચોમાસામા જે પૃથ્વીમાથી છત્રીને આક્રમે ઉગી નિકળે છે અને કે દલાક દેગમા મીઠડીની ળગી તથા કોઇ દેગમા કાગડાની છત્રી કહે છે તે) ની ટોપી તથા નાળ આ સન પદાર્થોનો ત્યાગ કરવો એટલે ખાવા નહિ ૨

શ્રીહરિભગવાન્ કોનાથી દૂર રહે છે ?

દુન્તાક ચ કલિદ્ગચ્ચ, દગ્ધમલ મસૂરિકા ।

વદરે યસ્ય તિષ્ઠન્તિ, તસ્ય દૂરતરો હરિઃ ॥ ૩ ॥

પુરાણ

જે મનુષ્યના ઉદરમા રીંગણ, કલિગફળ (તરબુચ), બળેલું અનાજ અને મમરની દાળ રહે છે (એટલે જે મનુષ્ય આ પદાર્થોનું ભક્ષણ કરે છે) તે નાથી શ્રીહરિભગવાન્ દૂર રહે છે ૩

માસભક્ષણ સમાન કોને કોને કહેવા ?

ઉદુમ્બર મવેન્માસ, માસ તોયમવલ્લભ્મ ।

વર્મગારિ મૈન્માસ, માસ ચ નિશિ ભોજનમ્ ॥ ૪ ॥

ઉગરાનું ફળ મામતુ ય છે વસથી ન ગાળેલું પાણી મામસમાન છે અર્થ (ચામડાની બોળ વગેરે) નું પાણી માસરૂપ છે અને રાત્રિએ લોળન કરવું તે પણ માસતુ ય છે ૪

આ મિત્રાથના બીજા અભક્ષ્ય પદાર્થો દર્શાવે છે

રસોન શૃંગ્ગન ચૈવ, પત્રાણ્ઃ પિષ્ઠમૂલકમ્ ।

મત્સ્યા માસ મુરા ચૈવ, મૂલક ચ વિશેષત ॥ ૫ ॥

તત્ત્વનિર્ણયપ્રાસાદ,

લગુન, *ગૃહન (ઘેળા ગાઠવાળી એક પ્રકારની હુગળી, અથવા ગાજર) લાલ હુગળી, પિંડુનક (એક જાતનું ગાજર), માછલા, માસ, દારૂ અને કદમ્બ આ ગદ્યા પદ્યો વિશેષકરીને અલક્ષ્ય (લક્ષણ ન કરવા એ) છે ૫

માસતુલ્ય દોષવાળા બીજા કૃષ્ણ તથા શાક.

વસન્તતિલકા

અજ્ઞાતક ફલમશોધિતપત્રશાક,

પૂર્ણફલાનિ સફલાનિ ચ પૃષ્ઠર્ણમ્ ।

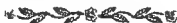
માલિન્યસર્પિરપરીક્ષકમાનુષાણા-

મેતદ્ભવન્તિ નિતરા કિલ માસદોષા. ॥ ૬ ॥

ચાતુર્માસિક વ્યાખ્યાન

જે કૃષ્ણ અજ્ઞાત (અજાણ) છે અને જેના પત્ર (પાનડા) શુદ્ધ કરવામાં નથી આવ્યા એવું શાક, આખા સોપાગી અને ગળદરના હાટમાંથી આવેલ તમામ (હળદર લોટ હવેજ વિગેરે) ચૂર્ણ (ભુકે) (સરખું હાટમાં બદોબર જતુઓનું નિ સારણ કરી ચણ તૈયાર કરતા નથી પરંતુ તેમાં ઘેનેડા વિગેરે જતુઓનો કચ્ચરધાણુ ધાયછે માટે તે ચૂર્ણ) અને પરીક્ષા ન કરનાર મનુષ્યોનું મેલુ ધી, આ ગદ્યાનું લક્ષણ કરવામાં આવે તો તે મમથ માસ મમાન દોષ (પાપ) ને હમેશા ઉત્પન્ન કરે છે *

અધમ વસ્તુનું લક્ષણ ન હરવું એમ બતાવી આ અલક્ષ્યદોષ—અધિકાર પૂર્ણ કરવામાં આવે છે

* દસ પ્રકારની ગુણના બેઠ ગણના—અમમ્યની ટીકામાં કહ્યું છે કે—
“ચેતરુન્દ પલાન્ડુવિશેષો ગૃહનમ્”—“ગન્વાકુનિરસેત્તુલ્યો ગૃહનસ્તુ પલાન્ડુના । દી-
ર્ધનાઋગ્રાત્ત્વાદ્ધિગ્રેડસી પલાન્ડુના” જે ચેતરુન્દ હુગળનો દાખલે તે ગૃહન કહેવાય છે, એટલે તે ગદ્ય, આમાર અને સથી હુગળી મમાન છે પરંતુ તેના પત્રા અને-ન નો અક્રમાગ હુગળીથી વિનક્ષણ દાખલે તેથી તેને ગૃહન કહે છે—

→ ❧ રાત્રિભોજન-અધિકાર ❧ ←

૨૧ રાત્રિ ભોજન પણ એક જાતનું જલશ્ચ છે અને તેમાંટે પ્રાણપ્રધમના શક્તિમા પણ એક દિવસમા એક વખત જમવાનું કહેલ છે માટે તેમાંથી પણ મિદ્ધ થાયછે કે રાત્રિદિવસમા એક વખતજ ભોજન કરી શકાય તેથી પોતાની મેળે રાત્રિભોજનનો નિષેધ ગ્રાહ્ય થાયછે તેમ આ રાત્રિભોજનમા ખીજા પણ કેટલાક પ્રત્યક્ષ સકટો પ્રાપ્ત થાયછે અને તે મનુષ્યના ગર્ભરને મરણની દશામા આણેછે જેથી પણ રાત્રિભોજનનો ત્યાગ કરવો ઉચિત છે આ ભોજન સુરપદ નમનવના માફ આ અધિકારનો આરભ કરવામા આવેછે

સૂર્યાસ્ત થયા બાદ જળ અને અન્નનું સ્વરૂપ

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૧૧)

અમ્તઙ્ગત દિવાનાયે, આપો રધિરમુચ્યતે ।

અન્ન માસમમ્પ્રોક્તમ્માર્કણ્ડેન મહાપિણા ॥ ૧ ॥

સ્થ અસ્ત થયા પછી પાણી રધિરનુચ્ય અને અન્નન માસમમાન માર્કંડ નામના મહાપિએ કહ્યું છે ૧

રાત્રિએ અન્ન તથા પાણીનો નિષેધ

રક્તીભવન્તિ તોયાનિ, અન્નાનિ વિશિત્તાનિ ચ ।

રાત્રૌ ભોજનસક્તસ્ય, ગ્રાસે તન્માસમક્ષણમ્ ॥ ૨ ॥

પુરાણ

ઉપર મુજબ માર્કંડ નામના મહાપ્રમાણે પાણી રધિર નુચ્ય થઈ જાયછે અને અનાજ માસમમાન થઈ જાયછે તેથી રાત્રિમા ભોજન કરનાર મનુષ્યને કેળીએ કેળીએ તે મામલક્ષણનું પાપ લાગેછે ૨

રાત્રિમા ભોજન કરવાથી વતી હાનિ

મમામ્પિપીલિન્ના હન્તિ, દૂકા કુર્યાન્નલોઢરન્ ।

વુસ્તે મશિકા વાન્તિ, બુદ્ધરાગઞ્ચ વોન્તિકા ॥ ૩ ॥

રાત્રિ ભોજન કરતા જો કીડી ખવાઈ જાય તો મનુષ્યની બુદ્ધિનો નાશ કરેછે, યુક્ત (દુ) ખવાઈ જાય તો તે જીવોદર નામના રોગને કરેછે, માખી ખવાઈ જાય તો ઝોડાપે છે અને કરોળીયા ખવાઈ જાય તો કોદ ઉત્પન્ન કરેછે ૩

વળી—

કण्टકો दाम्बखण्डञ्च, वितनोति गलव्ययाम् ।

व्यञ्जनान्तनिपातितस्तालु विध्यति दृश्विकः ॥ ૩ ॥

કાંટો કે લાકડાનો કટકો ખવાઈ જાય તો તે ગળામા પીડા કરેછે અને વખતે શાક વિગેરેમા ઉપચી પડી ગયેલો વાંછી આવી જાય તો તાળુ વાંછી નાખે છે ૪

તથા—

विलग्नश्च गले घालः, स्वरमद्वाय जायते ।

इत्यादयो दृष्टदोषाः, सर्वेपान्निशि भोजने ॥ ૫ ॥

વળતે ગળામા વાળ (કેશ) ચોટી જાય તો તે સ્વરનો ભગ કરેછે, આ પમાણે સર્વ મનુષ્યોને રાત્રિભોજન કરવાથી પ્રત્યક્ષ દોષો ઉદભવેછે તે માટે રાત્રિભોજનનો ત્યાગ કરવો ૫

भदिरा वगेरेना सेवनथी पुण्यनो क्षय थायछे.

मयमासाशन रात्रौ, भोजन कन्दभक्षणम् ।

ये कुर्वन्ति वृथा तेषा, तीर्थयात्रा जपस्तपः ॥ ૬ ॥

જે લોકો મદિરાવાના, માસલક્ષણ, રાત્રિભોજન અને (નિષિદ્ધ એવા) કંદાનું ભક્ષણ કરેછે તેઓની તીર્થયાત્રા, જપ તથા તપ વ્રથા થાયછે ૬

રાત્રિભોજન કરનાર મનુષ્યોનો પુનર્જન્મ કંઈ યોનિમા થાયછે ?

उलूककाकमार्जारगृध्रशम्बरगुरुः ।

अद्विष्टत्रिकगोत्रात्रा, जायन्ते निशि भोजनात् ॥ ૭ ॥

મનુષ્યો રાત્રિમા ભોજન કરવાથી પુનર્જન્મમા દૂર, ડાગડો મીંદડો, ગરજડુ, શાળગ, ડુક્કર, ગ્રીષ્મ, વાંછી અને યો વિગેરેના અવતારને પ્રાપ્ત કરેછે ૭

કે કાગડા આદિ પક્ષીનું મૃત્યુ થાય છે ત્યારે તેમની જાતિ પણ કેવો ચોરબકોર કરે છે એ જાગળકોરમા તે પક્ષીઓને ઝોલું દૂ ખ ચતું નથી) ૨

કુતરો કેને જાણવો ?

વને નિરપરાધાનાં, વાણ્વતોપવનાશિનામ્ ।

નિત્રન્મૃગાણા માંસાર્થી, વિગ્રિપ્યેત કથ શુનઃ ॥ ૩ ॥

જે કસ્યાપિ

જગલમા વાણુ, પાણી અને ઘાસ ખાનારા નિરપરાધી મૃગલા (હરિણ, સસલા વિગેરે પશુઓ) ને માસને માટે મારનારો શુ કુતસથી વધે ? (અર્થાત્ તેજ કુતરો સમજવો) ૩

દેવતાઓને હાસ્યનુ કારણુ શુ ?

શુક્રશોણિતસમ્ભૂતમ્માસ ય સ્વાદતે નરઃ ।

જલેન કુરુતે શૌચ, હસન્તે તત્ર દેવતાઃ ॥ ૪ ॥

જે વીધ અને રૂઢિરથી લખન થયેલુ માસ ખાય છે અને ઉપરથી દિશાજગલ જળને પાણીથી દોચ (શુદ્ધિ) કરે છે તે વખતે દેવતાઓ હસે છે (કે જે પેટમા જવાથી દોચ નથી ગણાતા અને ગણારને માટે પવિત્રતા રાખે છે) ૪

આ વિષય મહાભારતાદિમા પણ વણેા વર્ણવેલ છે અને તેમા

લખે છે કે માસાહારી નરકમા દુ ખી થાય છે

યાવન્તિ પશુરોમાણિ, પશુગાત્રેષુ ભારત ।

તાવદ્વર્ષસહસ્રાણિ પન્થન્તે તારક્ષા જનાઃ ॥ ૫ ॥

હે ભારત ! (અર્થુ ન !) માસને માટે જે પ્રશુઓ મારવામા આવ્યા હોય તે પ્રશુઓના ગરીરમા જેટલા રૂવાડા હોય તેટલા હજાર વર્ષપર્યન્ત નાર કીલવો દુ ખી રહે છે એમ શ્રીકૃષ્ણે અર્જુન પ્રતિ કહ્યું છે ૫

માસાશીનુ સર્વ વ્યર્થ છે

કિંજાપદ્મોપનિયમૈસ્તીર્થસ્નાનૈશ્ચ ભારત ।

યદિ સ્વાદતિ માસાનિ, સર્વમેતન્નિર્ધર્મકમ્ ॥ ૬ ॥

હે અન્ન ન' જે માસ ખાતો હોય તેને જપ, હોમ, નિયમ, (વ્રત ઉપવાસાદિ) અને તીથ સ્નાનથી શુ ડળ છે? એ મધ્યુ નકામુ છે ૬

તથા—

किं निद्रवेपग्रहणैः, किं शिरस्तुण्डमुण्डनैः ।

यदि खादति मासानि, सर्वमेतन्निरर्थकम् ॥ ७ ॥

જે માસ ખાયછે તો ચિન્ડ (માથુ વિગેરે થાવુ તે) અને વેપ (ભ ગવા વગાદિ) ધારણ કરવાથી પણ શુ? માથુ મુડાવવુ અને મ', ડાઠી વિગેરેમા વાળ ન રાખવા મુડા (રહેવુ) તેથી પણ શુ? એ તમામ નિર્થક છે ૭

અધપરપરા નરકમાં નાખેડે

दीक्षितो ब्राह्मणश्चैव, यस्तु मासम्भक्षयेत् ।

व्यक्त स नरके याति, बध्मः पापमेरितः ॥ ८ ॥

અધમ ૩૫ (ધર્મથી રહિત) અને પાપથી પ્રેરાયેલો જ કોઈ દીક્ષિત બ્રાહ્મણ (યજ્ઞાદિ કર્મોનો ખરા ઉદ્દેશ ન જાણતા દીક્ષા લઈને હિં માત્રમક કર્મો કરી) માત્ર ભક્ષણ કરે છે તો તે અવતર્ય નરકમાં જાય છે ૮

માસ દુષ્કર્મોની વદ્ધિ કરનાર છે.

हिताप्रवर्धकमासमधर्मस्य विवर्धनम् ।

दुःखस्योत्पादकमास, तस्मान्माસ न भक्षयेत् ॥ ९ ॥

માત્ર છે તે હિં સાની વૃદ્ધિ કરનાર છે (તેના ખાવાથી બધારે ન મળે ત્યારે તે મેળવવા માટે પોતાથી અથવા લાવનારને ઉત્તેજન મળવાથી હિં સાની વૃદ્ધિ થાય છે) અધર્મની વિશેષ (નીચસગતિ આદિથી) વૃદ્ધિ કરે છે અને દુઃખની ઉત્પત્તિ કરનાર પણ માસ છે માટે માત્ર ખાવુ નહિ ૯

દુઃખદાયક વાસ

स्वमासम्पग्मासेन, यो वर्धयितुमिच्छति ।

उद्विग्न लभते त्रास, यत्र यत्रोपजायते ॥ १० ॥

જ પોતાના માસને ખીંતના માત્રથી વધાવવા ઈચ્છે તે જેજ જગ્યાએ જાય ત્યાં સર્વત્ર ઉદ્વિગ્નવાન (ભયવાળુ સ્થાન) પામે છે (તે જે સ્થળે જાય ત્યાં તેને ભયજ થાય છે) ૧૦

દુષ્ટકુળમાં જન્મ વગેરે દુઃખો

અત્યાયુષો દરિદ્રાથ, પગકર્મોપજીવિન ।

દુઃકુલેષુ પ્રજાયન્તે, ચે નરા માસમશ્વકાઃ ॥ ૧૧ ॥

જેઓ મામલશક્ષુ કરનારાઓ છે તેઓ અત્ય આયુષવાળા, દરિદ્ર, બીજા મનુષ્યના આધારથી આજીવિકા ચલાવનારા (મજૂરી કરનારા) અને નીચ કુળોમાં જન્મ લેનારા થાય છે ૧૧

મધમાસ વગેરેની નિત્ય દુષ્ટતા

મયે માસે ચ મધુનિ, નવનીતે તઃકર્વર્જિતે ।

ઉત્પન્નન્ત અમદૂરયાતાસ્તદ્ગર્નાસ્તન જન્તવઃ ॥ ૧૨ ॥

મધમા માસમા, મધમા અને ઝાસવગરના માખણમા તેવાજ રંગના અસુખ્ય જીવો થાય છે ૧૨

મધમાસનુ અતિ નીચત્વ

ઠકનથતુરો વેદાન્, વ્રત્યચર્યમયૈકત ।

ઠકત સર્વપાપાનિ, મત્રમાસન્તયૈકતઃ ॥ ૧૩ ॥

પુરાણ

એક ગ્રાજવામા આગ વેદોનું પુણ્ય અને બીજા ગ્રાજવામા બ્રહ્મચર્યનું પુણ્ય એઓ પરસ્પર તુલ્ય છે, તેમજાણે એક ગ્રાજવામા મધ પાપો અને બીજા ગ્રાજવામા મધ કે મામનું ફળ એઓ પણ પરસ્પર તુલ્યતાવાળા છે ૧૩

માસ શીખડનો અર્થ

મા સ મસપિતાશ્ચુત, યસ્ય માસમિદાદમ્યન્મ્ ।

પ્રતન્માસસ્ય માસત, નિરુક્ત મનુરવર્ચીન્ ॥ ૧૪ ॥

મનુ

જનુ માસ અદિ ૮ ખાડ છુ તે અન્ય જન્મમા અને ખાનારો કે આ માસ શીખડનો ખરો (મામ પણાનો) અર્થ છે એમ મનુનું બોલવું છે ૧૪

મહાવિપલક્ષી કોણુ ?

ય મસપન્નિ પિગિત, દિવ્યમોજ્યેષુ સન્ત્સપિ ।

મૃપારસમ્પારિત્યજ્ય, શુક્લન્તે વે દ્વાહન્મ્ ॥ ૧૫ ॥

જેનવસ્વાદર્શ

જેઓ ઉત્તમ ખાવાના પદાર્થો હોવા છતાં માસલક્ષણ કરેછે તે અમૃ-
તરસને છોડીને કેવળ હલાહલ ઝેર પીએછે ૧૫

મર્વને પોતાનું માસ દુર્લભ છે

સ્વમાસ દુર્લભ લોકે, લક્ષેણાપિ ન લભ્યતે ।

અલ્પમૂલ્યેન લભ્યેત, વલમ્પરશરીરજમ્ ॥ ૧૬ ॥

ચાતુર્માસિકવ્યારયાન

લોકમા પોતાનું માસ ઘણું દુર્લભ છે, લાખો ખરચતા પણ મળતું
નથી અને પારકા શરીરનું માસ ઘોડી કિંમતે મળેછે, માટે જેમ પોતાનું
માસ દુર્લભ છે તેમજ ખીબા પ્રાણીઓને પણ તે પોતાનુંજ છે આમ વિચા-
રિને તે છોડવું જોઈએ ૧૬

માસઉપર દયાદષ્ટિ કેમ રાખી શકાય?

માસ પુત્રોપમહકૃતા, સર્વમાસાનિ વર્જયેત્ ।

દયાદાનવિશુદ્ધ્યર્થમ્પિભિર્વર્જિતમ્પુરા ॥ ૧૭ ॥

માસને પુત્ર સમાન ગણીને પહેલા રૂપિ મુનિઓએ દયા અને દાનની
શુદ્ધતાસાદે વર્જિત કરેલું છે માટે અવશ્ય માસનો ત્યાગ કરવો જોઈએ

સારાંગ—હમેશા પુત્ર ઉપર પ્રાણી માત્રને નિ મીઠું સ્નેહ હોય છે તેથી
તેમનું અરક્ષણ ગાળુ અલાળથી કગયછે, તેમજ માસનું રક્ષણ કરવું તેથી
દયાની શુદ્ધિ અને એકને દાન અપાય અને ખીબાનો જીવ લેવાતો હોય તો
તે દાન વૃથા ગણાય માટે તે જીવને બચાવવો તેજ દાનની શુદ્ધિ ગણાય ૧૭

ચોડું પણ માંસલક્ષણ ન કરવું

તિલસર્પપમાનન્તુ, યો માસમ્પક્ષયેન્નરઃ ।

મ યાતિ નરક ઘોર, યાવચ્ચન્દ્રિવાકરૌ ॥ ૧૮ ॥

જે મનુષ્ય એક તિલ અથવા અર્ધપ જેટલું પણ માંસ ખાય તો તે ન્યા-
યુધી મથ અને અદ્ર રહે ત્યાં મુધી ઘોર નરકમા રહેછે ૧૮

માસાશીનું સર્વ વ્યર્થ જાય છે—તે કોઈ રીતે પવિત્ર થતો નથી

ન ગદ્ગા ન ચ કેટારો, ન પ્રયાગજ્ઞ પુષ્કરમ્ ।

ન જ્ઞાનજ્ઞ ચ હામશ્ચ, ન તપો ન જપક્રિયા ॥ ૧૯ ॥

ન યાનૈવ ચ જ્ઞાનન્ન દાનન્નાપિ સત્ક્રિયા ।

સર્વે તે નિષ્ફળા યાન્તિ, યસ્તુ માસમ્મયચ્છતિ ॥ ૨૦ ॥

જે માસ આપેછે તેના ગંગાજી, કેદારનાથ, પ્રયાગરાજ પુષ્કરરાજ-
આદિમા કરેલા તીર્થસ્નાનો, જ્ઞાન હોમ, તપ જપાદિ ક્રિયા, ધ્યાન, સ્નાન,
દાન સત્ ક્રિયાદિ કર્યો જે કર્યો હોય તે સમગ્ર વ્યય જાયછે અને તેને કાંઈ
પણ તે કર્યો કર્યાનું ફળ મળતું નથી તો પછી ખાનારાને માટે તો શું
કહેવું? ૧૯-૨૦

ત્રણ દેવના નિવાસનો નિર્ણય.

અસ્થિ વસતિ રુદ્રઞ્ચ, માસે વસતિ કેશવ ।

શુક્રે વસતિ બ્રહ્મા ચ, તસ્માન્માસન્ન મક્ષયેત્ ॥ ૨૧ ॥

પુરાણ

હાડકામા રૂઢ વસેછે માસમા કેશવ વનેછે, વીર્યમા બ્રહ્મા વનેછે માટે
દેવમય હોવાથી માસ ન ખાવું

મારાશ—બ્રહ્મા ઉત્પાદક શક્તિ છે જેથી વીર્યમા તેમણે આધિપત્ય
હોવું જોઈએ વિષ્ણુ તે પોષક શક્તિ છે જેથી પ્રાણીઓનું પોષક માસ છે,
જે શરીરમા માસ ઓછું થાય તો જીવિતની ધાસ્તી રહે માટે તેમા આધિ
પત્ય વિષ્ણુનું છે અને સર્વના નિયામક શક્તિ તે શકર છે જેથી ગરીરનું
સર્વ રીતે સંરક્ષણ કરનારો હાડકાનો ભાગ છે માટેજ તેમા રૂઢનું આધિપત્ય
ધટે છે ૨૧

ઉપજાતિ (૨૨ થી ૩૦)

તનુઙ્ગવ માસમદન્નમેવ્ય, કુમ્યાલય સાધુજનપ્રતિન્યમ્ ।

નિર્મિશચિત્તો વિનિકૃષ્ટગન્ધ શૂનીવિશેષ લખતે કથન્ન ॥ ૨૨ ॥

મરુપ્રેયોએ નિહવા લાયક, કીડાના નિવાસસ્થાન જૂત, અયોગ્ય (જોવાથી
પણ ખેદ જનક) ડુર્ગધિવાળું, શરીરથી ઉદ્ભવેલું માસ ખાનારો નિષ્કુ
(ભાલાનેવા) અન્ત ક જવાળો શુ રૂઢ તની જાતિ ન ગણાય? ગણાયજ કારણકે
તેવું માસ કુતરો ખાય છે આથી આમ ક્યવન છે કે જીવતા પ્રાણીઓનું
તો નહિ પણ મુએવાઓનું પણ નિષિદ્ધ છે ૨૨

મામાહારીને સદ્ગુણોની અપ્રાપ્તિ

વિશાદયાસપમસત્વશૌચ યાનત્તજ્ઞાનદમક્ષમાયા ।

સસારનિસ્તારનિમિત્તભૂતા, પન્થાશિનઃ સન્તિ શુણા ન સર્વે ॥ ૨૩ ॥

સ સારભાષી છુટવાના (ભોક્ષના) કારણપૂત વિદ્યા, દયા, સયમ, સત્ય, યાચ, ધ્યાન, વ્રત, જ્ઞાન, દમ, ક્ષમા આદિ સમગ્ર શુભો પવાશીને (મા માગીને) હોતા નથી (તેમા વિદ્યાદિ શુભો વાસ કરતા નથી) , ૨૩ ,

તથા—

ચિરાયુરારોગ્યમુરૂપકાન્તિપ્રીતિપ્રતાપમિયવાદિતાયાઃ ।

ગુણા વિનિન્યસ્ય સતા નરસ્ય, માસાશિનઃ સન્તિ પરત્ર નેમે ॥ ૨૪ ॥

સત્યનથી નિહિત માસાશીને પુનઃનમમા લાભુ આયુષ, આરોગ્ય સાશ્રય, કાન્તિ, લોકોની તેમના પ્રત્યે પ્રીતિ, પ્રતાપ (સામર્થ્ય) અને વણીમા, મધુરતા વિગેરે શુભો હોતા નથી

સાશ્રય—તેઓ કાતો વખતો વખત ગર્ભમા આવીને પડી બાથ, કન્નદે રાગી રહે, તેમા પણ કાષ્ઠા-કુખડા-હુલા હુકા આદિ વિકૃતિવાળા હોય, હોય, ક્રોધની તેમની તરફ પ્રીતિ ન હોય અને વાક્યથી પણ દેહને ને કરડકણે તેવા ઉદભવે ૨૪

ધર્મરૂપી વૃક્ષનું નિર્મૂલન

ધર્મદ્રુમસ્યાન્તમલસ્ય મૂલ, નિર્મૂલમુન્મૂલિતમહ્વામાગ્નઃ ।

શિવાદિકલ્યાણફલમદસ્ય, માસાશિના સ્યાન્ન ક્ય નન્ ॥ ૨૫ ॥

શુ માસભક્ષી પુરૂષે દેહધારીઓનું ભોક્ષાદિ વૃક્ષનું મૂળ ઉખેડી નથી નાખ્યું? જે શરીરથી દેહધારીઓને ભોક્ષને પહોંચાય છે તે રસ્તો છોડી મામાહાર કરે તેને વૃક્ષની વૃક્ષી રહીજ ક્યા? કે જે ઝાડનું પોષણ કરવું જોઈએ તેને મળજ ઉખેડી નાખ્યું કે જેથી પાષુ જન્મેજ નાંદુ ॥

મામભક્ષણ, ઝેરકરતા પણ ॥ ૨૫ ॥

વર વિપમ્મસિતમુગ્રદોષ, ચદેકવાગ કુલે ॥ ૨૬ ॥

માસ મહાદુઃસ્વમનેકવાર, દદાતિ જગત્ ॥ ૨૬ ॥

ઉચ્છેદ્ય પાપયુક્ત ઝેર આધેલુ માસ દે ॥ ૨૬ ॥
મનથી પણ ખવાયેલુ માસ અથવા ॥ ૨૬ ॥
મનુષ્યોને ચિરકાલ પર્યાન્ત મહા દુઃખ ॥ ૨૬ ॥

માંસલક્ષણથીજ જીવહિસા થાયછે.

માંસાશનાઝીવવધાનુમોદસ્તો ભવેત્પાપમનન્તમુગ્રમ્ ।

તતો વ્રજેર્ગતિમુગ્રદોપામ્મલેતિ માંસ પરિવર્જનીયમ્ ॥ ૨૭ ॥

માંસ ખાવાથી જીવવધમા અનુમોદન (સમતિ) થાય તેથી મીમા
વગરનું મહાપાપ થાય અને તેનાથી તે માંસલક્ષણ કરનાર મનુષ્ય ઉગ્રદુર્ગ
તિને પામેછે. આમ વિચારીને માંસ છોડવા હાયક છે ૨૭

ભવારણ્યમાં ભ્રમણ.

માંસાશિનો નાસ્તિ દયાઽમ્ભમાર્જા, દયા વિના નાસ્તિ જનસ્ય પુણ્યમ્ ।

પુણ્ય વિના યાતિ દુરન્તદુઃખ, સસારકાન્તારમલભ્યપારમ્ ॥ ૨૮ ॥

માંસાશીને આણીઓની દયા હોતી નથી, દયાવિના પુણ્ય થતું નથી,
ત્યારે પુણ્ય ન હોય ત્યારે વારંવાર અતિથય દુઃખ આપનાર અને ભેનો
છેલો નથી આવતો એવા સસારરૂપ ધાટા જગલમાં તે ભડકેછે (વારંવાર દુઃખ
મય સસારમાં પડેછે) ૨૮

તથા—

પલાદિનો નાસ્તિ જનસ્ય પાપ, વાચેતિ માંસાશિજનમશુભમ્ ।

તતો વધાસ્તિતમતોઽધમસામિપ્પાપવાદી નરકમ્પયાતિ ॥ ૨૯ ॥

માંસલક્ષીને પાપ નથી આવી રીતે વાણીથી કહેતા પણ તેઓનું પ્રભુત્વ
(મેરકપલ્-તે કામ કરવામાં તેમને મદદગારતરીકે ગણવાપણું) આવેછે તેથી
વધની સામિતી થાય, તેથી પાપ લાગે. આથી પોતે લક્ષણ ન કરતા હોય
છતાં કામને કહે કે માંસલક્ષણમાં દોષ નથી તો તે કહેનારો નરકમાં જાય
છે ૨૯

માંસ ખાનારને સમારભ્રમણ (જન્મભ્રમણ)

અભાતિ યો માંસમસૌ વિષત્તે, વધાનુમોદ વ્રસદેહમાજામ્ ।

ચક્ષાનિ રેફાસિ તતસ્તપસ્વી, તતો દુરન્તમ્ભવમોતિ જન્તુ ॥ ૩૦ ॥

જે માણસ માંસ ખાયછે, તે વ્રસદેહમાં વધની અનુમતિ આપનારો થ
યછે તેવા મનુષ્ય પાસેથી વપસ્તીને દુષિત અપારને ગ્રહણ કરેછે તેથી
તે જન્તુ (અનુમોદન કરનાર મનુષ્ય) વપસ્તી હેય તેમણે અનન્ત મરણને
પામેછે ૩૦

આડાલાલિકથી પણ દુષ્ટ કોણ?

इन्द्रवज्रा.

यद्रक्तरेतोमलवार्यमङ्ग, मांस तदुद्भूतमनिष्टगन्धम् ।

यत्रश्रુतेमेभ्यसम न दोष, तर्हि श्वचण्डालवृका न दुष्टाः ॥ ૩૧ ॥

હે ભાઈ! જે મનુષ્ય લોહી, વીર્ય અને મળશ્વરથી સુદૃઢ અને તેમાંથીજ બનેલું દુર્ગંધિવાળુ માંસ દોષ વિના (દોષ ન માનતા) પવિત્ર સમાન માનીને જો ખાય, તો તેને દુષ્ટ* માનવો પણ કુતરા, આડાલ નારડા વિગેરેને દુષ્ટ ન માનવા કારણકે તે તો બિચારા અજ્ઞાની છે ૩૧

मसारनां सभय दुःખेनो भोक्ता.

उपजाति.

दुःखानि यान्यत्र कुयोनिजानि, भवन्ति सर्वाणि नरस्य तानि ।

पलाशनेनेति विचिन्त्य सन्तस्त्यजन्ति मांस त्रिविधेन नित्यम् ॥ ૩૨ ॥

सुभाषितरत्नसन्दोह

જે અહિ દુષ્ટ યોનિમાં (કુળતિમાં) થતા દુઃખો છે તે તમામ માંસ ભક્ષણથી મનુષ્યને થાય છે આમ વિચારીને સત્પુરુષો મન, વાણી અને ક્રિયાથી એમ ત્રણે પ્રકારે માંસનો ત્યાગ કરે છે ૩૨

मनुष्येभ्य ભૂલભરેણુ કર્તવ્ય.

शार्दूलविक्रीडित (૩૩ થી ૩૫).

रित्वा हारमुदारमौक्तिकमय तैर्धार्यतेऽर्हिले,

त्यक्त्वा क्षीरमनुष्णधामघञल मूत्र च तैः पीयते ।

मुक्त्वा चन्दनमिन्दुकुन्दविशद तैर्भૂतिरभ्यङ्गयते,

सन्त्यज्यापरभोज्यमद्भुततर यैराभिष मुच्यते ॥ ૩૩ ॥

* અને જે માંસાહારી દુષ્ટ ન કહેવાય તો કુતરા, આડાલ તથા નારડા વિગેરે પણ દુષ્ટ ન ગણાય,

જેઓ સુન્દર ખીજા જોરાકના પદાધીને છોડી માસ ખાય છે તેઓ કિમતી માતીના હારને છોડીને કઠમા; સપને ધારણ કરેછે, ચંદ્ર જેલુ શ્વેત હુધ છોડીને મૂત્રનું પાન કરેછે, ચન્દ્રમાના જેવું ચીવળ અને ટાલરના પુષ્પ જેલુ સુગંધી ચંદન છોડીને શખમા આળોટેછે (તેમ સમજવું) ૩૩

માંસભક્ષણથી સર્વ હાનિ છે

चैतन्य विपभक्षणादिव मघोः पानादिव मासता,
विशालस्यसमागमादिव गुणग्रामोऽभिमानादिव ।

શીલ સ્ત્રીજનસસ્ત્રવાદિવ મનસ્વેગાદિવ ધ્યાનથી—

देवार्चाशुचितादि पुण्यमाखिल मासाशनान्नश्यति ॥ ३४ ॥

एतो कस्यापि

જેમ જેર ખાવાથી ચૈતન્ય, મધ અથવા મહિરા પીવાથી બુદ્ધિ, આળસ આવવાથી વિદ્યા, અભિમાનથી ગુણો, સ્ત્રીઓના સહુવામથી અથવા તેઓના વખાણથી શીલ અને માનસિક ચિંતાથી ધ્યાનનિષ્ઠ બુદ્ધિ નાશ પામે છે, તેમ માંસ ભક્ષણથી દેવપૂજા, ખવિનતા આદિ સમગ્ર પુણ્ય નષ્ટ થાયછે ૩૪*

પ્રાણીમાત્રને પોતાના આત્માનું પ્રિયપણુ (પ્રાણીને આત્મા કેવો પ્રિય છે)

मूष पृच्छति मासमौल्यमनुगान् प्रोक्ष्य तेऽल्प सुतोऽ-

नल्प वक्तव्यमयो निवारयति भोस्त दर्शयामि प्रभो ।

* હાસમા પ્રતક્ષ જોઇએ તોએ કે ઘણા એક બધાથી લોકો અરીથુના કસુ મા લઇ જો । ખાવા કરે કે તેમજ ચરાણ પીનારાઓ પણ મેળોન જતી જમનેમ બક વાદ કરેછે મુવારીઓ ચરીરે પુલ ત્રા મેલવ દયાયા મૂર્ખતાથી કરે છે, અભિમાનીઓના ગુણો પણ સાબળવામા આવતા નથી વ્યભિચારીઓ ઉપરથી અમ્મી જતીની મામ્મ આડખરી કી થાંથી ચાવરીથી વર્તણું કરેછે છતા તેમના પોગગીર્ષા કાઇ શુભ રહેતા નથી અને જેઓ પ્રપચ પ્રસાદમા પડી અત મરણને કરેશમા ઉતારે છે, તેવા ખ્યાનીઓ પણ ધ્યાનચ્યુન થા ગતા છે તેમ માસભક્ષણ કરનારાઓ પણ વેવપૂજા કરતા દોષ અને જળ નથા મૃતિકા વિગેરેથી ચરીરશુદ્ધિ કરતા દોષ તોપણ તે સમુદ્ધ તેઓનું ફાકલ છે એટલુજ નહિ પણ તેને બદલે તેઓ મળાપાપમા પડે છે,

ગત્તા સર્વગૃહ નૃપાય દ્વિજિ તદેહિ નામ પલ,

ગ્રામ્ય લાહિ વન નતેન તદિતો લાસાપિત શૃપતે ॥ ૩૫ ॥

જૈનકયા રત્નકોષ-માગ પદ્યમ-દૃષ્ટાન્તશતક

ત્રેણિડ રાજા પોતાના અનુચરવર્ગને પૂછે છે કે માસનું મૂલ્ય શું છે? ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે ઘણું થોડું તે મમયે તેમના પુત્ર અલયકુમારે કહ્યું કે ઘણું મોઘું છે ત્યારે રાજા તેને નિવારે છે કે તેમ કહેમા ત્યારે તેણે કહ્યું કે ખતા વીથ કુમારે સર્વને ઘેર જળને કહ્યું કે રાજાને અત્યાનંક મદવાડમા ખપ છે માટે હૃદયનું માસ આપો ત્યારે કોઠ્યે પપુ ન આપ્યું અને ઠણું કે તે લાવવા ધન નોંધ્યે તેટલું લ્યો એમ કહીને તેઓએ ધન આપ્યું તે સવને ત્યાથી લઇને નમ્ર એવા તે કુમારે રાજાને અર્પણ કર્યું અર્થાત્ પ્રાણીમાત્રને માસ આલુ પ્રિયતમ છે ૩૫

માસલક્ષણમા શાસ્ત્ર, યુક્તિ અને અનુભવ એ ત્રણેથી મહાદોષ બતાવી આ અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવે છે

—❧— દેવાગ્રકૃતહિસાદોષ-અધિકાર. ❧—

❧ ૪ ❧ પ્રગતમા દેટલાડ વામમાર્ગી વિદ્વાનો શાસ્ત્રો દેખાડી હિસા કરે છે અને ❧ ૫ ❧ અન્ય પાસે તેણે દૃલ્ય કરાવે છે તે એટલે સુધી કે દેવોને પણ હિસા પ્રિય છે અને માસાદિનું લોભન પણ દેવો કરે છે ત્યા સુધી આ ગણ વધી હિસાનું પ્રતિપાદન કરે છે પરંતુ જ્યારે મનુષ્યો પણ માસને દ્વિષિત ગણી વશ આપે છે ત્યારે “આજ્ય સુરાનામાહાર” ઘી દેવોને આહાર છે “અમૃતાન્વિત” અમૃત દેવોનું અન્ન છે ઇત્યાદિ વાક્યનો વિચાર કર્યા સિવાય તેણે મિથ્યા પ્રતિપાદન કરે છે તે લોકોને સમજાવવાસાર આ અધિકારનો આરંભ કરવામા આવે છે

એકાન્તમા હિ સા કાર્ય કરનારને પણ નરકની પ્રાપ્તિ થાય છે ત્યારે
દેવાની સાર્નિયમા હિ સા કરનાર કેમ નરકમા ન પડે ?

અનુષ્ટુપ્ (૧ ચી ૪)

દેવાનામગ્રત કૃતા, ધોર પ્રાણિવધ નરા ।

યે મક્ષયન્તિ માસ ચ, તે પ્રજન્ન્યધમા ગતિમ્ ॥ ૧ ॥

જે લોકો દેવતાઓની આગળ પ્રાણીઓ (પાક, જકરા વિગેરે) નો વધ
(હિ સા) કરી તેઓના માસનું ભક્ષણ કરે છે તેઓ અધમ (નારકી)
ગતિને પ્રાપ્ત થાય છે ૧

પૃતાહિ પવિત્ર લોગનો સ્વીકાર કરનાર દેવતાઓ

માસભક્ષણ નથી કરતા.

અમેયતાદમક્ષતાન્માનુપૈરપિ વર્જિતમ્ ।

દિવ્યોપભોગાન્મુજ્જન્તો, માસ દેવા ન મુજ્જતે ॥ ૨ ॥

પુરાણ

અપવિત્ર અને અભક્ષ્ય છે એવા હેતુથી મનુષ્યોએ પણ માસને
ત્યાગ કરી દીધો છે ત્યારે દેવતાઓ તો દિવ્ય (અમૃતાદિ) લોગને લોગ
વધવાળા છે (માટે માસનું લોગન કેમ કરે ?) એટલે દેવતાઓ માસભક્ષણ
કરતા નથી એમ સિદ્ધ થાય છે ૨

પ્રાણીવધથી સ્વર્ગ કે મુખ મળતું નથી

અકૃતા પ્રાણિના હિંસા, માસ નોત્પન્નતે કષિત્ ।

ન ચ પ્રાણિવધ. સ્વર્ગસ્તસ્માન્માસ વિવર્જયેત્ ॥ ૩ ॥

મનુ

પ્રાણીઓની હિંસા કર્યા સિવાય કોઈ દિવસ માસ ઉત્પન્ન થતું નથી
ત્યા વાદી રાકા કરે છે કે સ્વર્ગોદિકની ઇચ્છા રાખી દેવતાના ઉદ્દેશથી હિંસા
કરી માસભક્ષણ કેમ ન કરવું ? ઉત્તરમા જણાવે છે કે-પ્રાણીઓના વધથી
સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ થતી નથી માટે માસને ત્યાગ કરવો ૩

માસભક્ષણનું પ્રતિપાદન કરનાર શાસ્ત્રકર્તાઓ મૂર્ખ છે.

માસલુઘ્વૈરમર્યાદૈર્નાસ્તિકૈ સ્તોત્રદર્શિભિ ।

કૃશાસ્ત્રકારૈર્વૈર્વાત્યાદ્, ગદિત માસમક્ષણમ્ ॥ ૪ ॥

પુરાણ

માસમા લુપ્થ (આસક્ત), ધર્મ શાસ્ત્રની મર્યાદાને ન જાણવાવાળા, નાસ્તિક, દુષ્ટી નજરવાળા અને તેજ (હિંસાને પ્રતિપાદન કરનાર) કુત્સિત શાસ્ત્રને કરવાવાળા લોકોએ ધર્મતાથી માગનું લક્ષણ કહેલું છે ૪

અન્ય પ્રાણીઓના માસને છ રીતે શુદ્ધ કઠીને લક્ષણ કરવાનું સિદ્ધ કરેછે તેઓ મનુષ્યોનો નિપેધ શાવાસ્તે કરતા હશે ?

ઉપજાતિ (૫-૬).

પદ્મકોટિશુદ્ધ પલમન્નતો નો, દોષોઽસ્તિ યે નષ્ટધિયો વદન્તિ ।

નરાદિમાસ પ્રતિપિદ્ધમેતૈઃ, કિં કિં ન પોઢાસ્તિ વિશુદ્ધિન્ન ॥ ૫ ॥

“છ પ્રકારે શુદ્ધ થયેલા માસનું લક્ષણ ઠરનાર મનુષ્યને દોષ નથી” આ પ્રમાણે જે નષ્ટ બુદ્ધિવાળા પડિતમાની પુરૂષો ઝડી રહ્યા છે આ લોકોએ મનુષ્ય વિગેરેના માસનો નિપેધ શા વાસ્તે કર્યો છે ? શુ આ (નરાદિ માસ) મા છ પ્રકારે શુદ્ધ થતી નથી ? અર્થાત્ કે મનુષ્યાદિના માસનું પ્રતિપાદન કરવા જાય તો મુશ્કેલી પડે અને તેમા પોતાનો પણ સમાવેશ થાય તેથી આવી રીતે ઢાંગ ટરી પશુહિંસાનું પ્રતિપાદન કરેછે ૫

હિંસાશાસ્ત્રને રચવાવાળા યગલાજ હોવા જોઈએ.

શાસ્ત્રેયુ યેન્નક્રિવચઃ મદ્વત્તો, વકોક્તશાસ્ત્રાણિ યથા ન તાનિ ।

પ્રમાણમિચ્છન્તિ વિશુદ્ધતત્ત્વાઃ, સસારકાન્તારવિનિન્દનીયઃ ॥ ૬ ॥

સસારરૂપી વનમા નિહવાને યોગ્ય એવો પ્રાણીઓનો વધ જે શાસ્ત્રોમાં પ્રતિપાદન કરેલ છે તે શાસ્ત્રો જેમ યગલાઓ (યગલા જેવા હિંસા પ્રિય પુરૂષો) એ રચેલ હોય તેમ ભાસે છે અને તે શાસ્ત્રોના પ્રમાણને શુદ્ધ તત્ત્વ (અહિંસા ધર્મ) ને જાણનારા (મહાત્માઓ) ઇચ્છતા નથી ૬

જેમ અશક્ય શક્ય થાય નહિ, તેમ માસલક્ષણ કરનારથી

દયા પાળી ગકાય નહિ

શાર્દૂલવિક્રીડિત

સ જ્વાલાજટિલેન્નલે સ વહ્લે ક્ષિપ્ત્વેહ્તે શીતતા-

મૃતસન્ને સુજગ નિધાય સવિપ સ માણિત કાઢક્ષતિ ।

કીર્તિ કામ્યતિ ચાકૃશા કૃપણતામામન્ય સ તસ્તથી—

યં કર્તુ કરણમગ્રીપ્સતિ જહો જગ્વા પલ પ્રાણિનામ્ ॥ ૭ ॥

કર્યાપિ

કોઈ મનુષ્ય જવાણથી જટનાળા તથા બહુ પ્રકાશિત એવા અગ્નિમા પોતાને (પોતાને દેહ) નાખીને શીતળતા ઇચ્છે જોણામા ઝેરી મર્ધ રાખી જીવવાની ઇચ્છા રાખે, ઘણી કૃપણતા રાખી કીર્તિ મેળવવાની ઇચ્છા રાખે એ જેમ નિર્થક છે તેમ પરજોડની બીક રાખી પ્રાણીઓનું માંસ ખાઈ દયાપાત્ર હુ એમ જ ઇચ્છવું એ તેના જેવું છે ■

દેવને આડા ગળી માંસ લક્ષણ કરવાથી થવું અનેઠ પ્રકારની હુનિ છે એમ જાતાવી આ દેનામૃત હિ સદિપ અધિકાર પૂણુ ઠરવામા આવેછે અને જે હિ સા કરવામા જે મદદ કરેછે તે હિ માલાગી કહેવાયછે તેની અપેક્ષા હોવાથી તે અધિકાર હવે થઈ ગ્રહણ કરવામા આવેછે

❧ હિસામાગિદોપનિરૂપણ-અધિકાર ❧

 હિ મક લોકોમા કેટલાકે વળી સ્વયનિધ્યાપ છે એમ ખતાવવાસાદે અમે હિ સા કરતા નથી થવું બીજા પાસે હિ સા ઠરાવી માસનેા ઉપયોગ ઠરીએ છીએ જેથી અમોને પાપ નથી એમ માનેછે તેવા પામર પ્રાણીઓને સમજાવવાસાદે આ અધિનરનો આ રસ કરવામા આવેછે

હિસાના પાત્ર પ્રકાર

અનુષ્ટુપ્ (૧-૨)

યાતકથ્યાનુમન્તા ચ, મક્ષક ક્રયવિક્રયી ।

લિયન્તે પ્રાણિવાતેન, પશ્ચાપ્યેતે યુધિષ્ઠિર ॥ ૧ ॥

સુભાષિતરત્નસન્દોહ

હે રાત્ર યુધિષ્ઠિર! પ્રાણીની હિ સા કરનાર, અનુમોદન આપનાર, માંસલક્ષણ કરનાર વેચનાર તથા વેદેઆતું લેનાર આ પાત્રેન જણા પશુ

કરવાસાડે આ અધિકારમા યુક્તિ પ્રયુક્તિથી તેઓના મતનુસાર બંધન
કરવામા આવેછે

માંસલક્ષણ કરનાર મનુષ્યકરતા હિ સક માણી સારાં છે.

અનુષ્ટુપ્ (૧-૨)

માંસાશને ન દોષોઽસ્તીત્યુચ્યતે યૈર્દુરાત્માભિઃ ।

વ્યાપયુદ્ધવૃક્કવ્યાગ્રશૃગાલાસ્તૈર્ગુરુકૃતા. ॥ ૧ ॥

જે દુરાત્માઓ માંસલક્ષણમા દોષ નથી એમ કહે છે તેઓએ પારાધી,
વૃદ્ધ, નાહાર, વાધ અને શિયાવ જેવા હિ સક જીવોને પોતાના કરતા ઉત્તમ
પક્ષિમા મૂક્યા છે અર્થાત્ મનુષ્ય ઉત્તમ હોવા છતાં જે માંસ લક્ષણ કહેછે
તે તેવા હીન પક્ષિના જીવો કરતા પણ હીન ગણાય છે ૧

માંસ અને અન્ન સમાન નથી

યસ્તુ માણ્યજ્ઞમાત્રાત્માહ માસૌદને સમે ।

શ્રીતમાત્રાન્માતૃપત્ન્યોઃ, સર્કિ સામ્ય ન કલ્પયેત્ ॥ ૨ ॥

एतौ कस्यापि

જે મનુષ્ય દરેક વસ્તુ માણીઓના અગ્ર માત્રથીજ બની છે એમ દર્શાવી
માંસને તથા ચોખા (જાત) ને સમાન કહે છે તે (પામર) માણી માતામા
અને પોતાની સ્ત્રીમા સમાનતાની કલ્પના કેમ નહિ કરે? અર્થાત્ તે બંનેની
સમાનતા કોઈ પણ કાળે ગણાવી શકાય તેમ નથી ૨

અન્નાદિના આહાર કરનારને સ્થાવર માણીઓની હિસાનુ પાપ એક
વાદી જણાવેછે તેના પ્રત્યે કવિ પીતાનુ વક્તવ્ય બતાવેછે

उपजाति (३ यी ८)

आहारभोजी कुस्ते न मोद, नरो रपे स्थावरजङ्गमानाम् ।

तस्यापि तस्माद्गरितानुपगमित्वाह यस्त प्रतिग्रचि किञ्चित् ॥ ૩ ॥

ચોખા વિગેરે અનાજનો આહાર કરનાર મનુષ્ય સ્થાવર જંગમ પ્રા
ણીઓના નાશમા આનંદ માનતો નથી તો પણ તેને (અન્નાહારીને) પણ

પાપનો અનુવગ (સખંધ) થાયછે એમ જે મનુષ્ય કહે છે તે પ્રત્યે મહારે કાંઈક કહેવું છે, ૩

જે અન્નખોજ, તે અટપદોષી છે

येऽन्नाशिनः स्थावरजन्तुघातान्मासाशिनो ये व्रसजीवघातात् ।

दोषस्तयोः स्यात्परमाणुमेवोर्योऽपान्तर बुद्धिमतेति वेद्यम् ॥ ૩ ॥

જે મનુષ્ય અન્નનું લોજન કરનારા છે તેઓને સ્થાવર (ઘડા, બાજરી, શાખા વિગેરેના છોટ) રૂપ જતુઓને નાશ કરવાથી (અથવા દાણા વિગેરેથી) દોષ પ્રાપ્ત થાયછે અને માંસનું ભક્ષણ કરનારાઓને વ્રસકાય (પશુ વિગેરે) પ્રાણીઓને નાશ કરવાથી દોષની પ્રાપ્તિ થાયછે એમ માનીએ છીએ પરંતુ તે બંનેના દોષમા પરમાણુ (રજકણ) અને મેરૂ પર્વત જેટલું અંતર છે એમ બુદ્ધિમાન પુરૂષે જાણવું જોઈએ ૪

તથા—

अन्नाशने स्यात्परमाणुमात्रं, प्रक्षयते शोधयितुं तपोभिः ।

मांसाशने पर्वतराजमात्रो, नो प्रक्षयते शोधयितुं महत्वात् ॥ ૫ ॥

અન્નના લોજનમા જે રજકણ માત્ર દોષ લાગે છે તે તપ આદિ ક્રિયાઓથી શોધી શકાય છે એટલે તપ આદિના આચરણથી તે પાપમાથી મુક્ત થઈ શકાય છે પરંતુ માંસભક્ષણ કરવામા મેરૂ પર્વત સમાન જે દોષ છે તે જીવથી શોધી શકાય તેમ નથી કારણકે દોષ અતીવ મહાન છે એટલે તેમાથી મુક્ત થઈ શકાતું નથી. ૫

માંસ તથા અન્ન સમાન નથી

मांसं यथा देहमृतः शरीरं, तथान्नमप्याह्निशरीरतातः ।

ततस्तयोर्दोषगुणौ समानावेतद्वचो युक्तिविमुक्तमत्र ॥ ૬ ॥

“માંસ જેમ દેહધારી પ્રાણીનું શરીર છે તેમ અન્ન પણ અગ્રધારીના શરીરપણાથી છે એટલે શરીરને પોષણ કરેછે અગર સ્થાવર પ્રાણીઓરૂપે રહેલું છે તેથી તે અન્ન તથા માંસના ગુણદોષ સમાન છે” આમ તું કહેતો હોતો પણ તારૂં અન્ન આ વચન યુક્તિવિરૂદ્ધ છે ૬

માંસ તથા શરીરમાં ભેદ છે.

मांसं शरीरं भवतीह जन्तोर्जन्तोः शरीरं न तु मांसमेव ।

यथा तमालो नियमेन वृक्षो, वृक्षस्तमाली न तु सर्वथापि ॥ ૭ ॥

જે માસ છે તે જતુનું શરીર છે એમ કહી શકાય પણ જે જતુનું શરીર છે તે સર્વ માસજ છે એમ કહી શકાય નહીં (અર્થાત્ અન્ન જતુનું શરીર છે પણ તેથી તે માસજ છે એમ નથી) તે ઉપર દ્વિતીય આપે છે કે—જે તમાલ છે તે અવશ્ય વૃક્ષ કહેવાય છે પરંતુ જે વૃક્ષ છે તે સર્વથા તમાલજ છે એમ કહી શકાય નહીં અર્થાત્ બેટલા વૃક્ષો છે તે, સર્વે, તમાલ નથી પણ બીજા નામવાળા પણ છે તેમ અન્ન અગધારી હોવા છતાં માસ નથીજ ॥

અન્ન તથા માસનો તફાવત,

रमोत्कटत्वेन करोति रुद्धिं, मांसं यथात्र न तथान्न जातु ।

नास्तेति मांसं परिवर्ज्य साधुराहारमश्नाति विशेष्य पूतम् ॥ ૮ ॥

સુખાપિતરજસદોહ

રસના ઉગ્રપણથી જેમ માસ મનુષ્યમાં શુદ્ધિ (દુર્વાસના) ઉત્પન્ન કરે તેમ અન્ન અન્ન કોઈ દિવસ કરતું નથી એમ જાણીને માસનો ત્યાગ કરીને સાધુ પુણ્ય પવિત્ર આહારને શુદ્ધ કરીને જમે છે ૮

મરહૂમ આત્માનંદજી મહારાજજી તથા ઇમામનો

માસનિષેધ સમાગમ

*જીશ (પક્ષી) મા એક હસાઇ મરખમની પાસે આવી એકદમ ઉદ્વેગથી ભયા શબ્દોથી બોલ્યો કે તમે અહિંમા અહિંસા પોકારી માસ ખાવાનું નિષેધો છો પણ તમે પોતે માંસાહારથી ખાવી નથી ! આટલી વાત સાંભળતાજ પાસે બેઠેલા કેટલાકે સાધુ તેમજ આવકો ચમકી ઉઠ્યા ! આવક લોકો કામક મેલવાની તૈયારી કરતાજ હતા કે અટ મહારાજજીએ રોકી રહ્યું કે ભાઈ ! ઉતાવળા ન થાઓ એના કહેનાથી કામ આપણે માંસાહારી બની ગયા ? એ શા આશયથી કહેછે તે એને પૂછવા દો આ કારવાડી જોઇ ઇસાઈ એકદમ પોતાના મનમાં ભુલે પડી ગયો કે આવા ગભીર પુરૂષને ન છાજતા ઉદ્વેગથી ભયો શબ્દો મે કહ્યા તે ઠીક ન કર્યું ! પણ હવે શું થાય ? જે ભાષાવર્ગના નીકળવાની હતી તે નીકળી ગઇ ! મરખમે પૂછ્યું—ભાઈ ! તું શાથી કહેછે કે તમે પણ માંસાહારથી ખાવી નથી

○સા—તુંમ દૂધ પીતે હો યા નહિ ?

મરહૂમ—પીતે =

ઈસા—તો જસ દૂધ માસ ઔર ખૂનનેહી જનતા હૈ જળ માસ ખૂનમે ખના દૂધ પી લિયા તો બાકી ક્યા રહ્યા? દૂધ પીના ઔર માસ નહીં ખાના ક્યા ચલુ ન્યાય હૈ?

મરહૂમ—જેથક દૂધકી પંદાશ ઇમી તરહુ હોતી હૈ આર ઇમલિયે જૈ-નોકા માનના હૈ કિ બ્યાઇ દુડી લંમકા પદરા રોજ, ગાયકા દશ દિન આઠ લંડ જકરી વગેરહુકા આઠ દિન દુધ નહીં પીના ક્યોકિ ઉસકે દુધપણે પરિણુ મનમે કસર હોતી હૈ જળ વો દુધપણે પરિણુમન હો ગયા તો વો જુદા પદાથ જાન ગયા ઇસ લિયે ઇસમે હુકમ નહીં મમજી જાતી ચલુ કો. નિયમ નહીં હૈ કિ જીસમે જો પદાથ જાને ઉસકે ખાનેવાલા મૂવ પદાથકો લી અવશ્ય આવે અન્નકે ખેતમે ગદા પદાથ પડતા હૈ, કમાદ (ઇખ) ખ ડખૂએ વગેરહુકી પંદાશ અકસર ગદકીકે ખાતરોહીસે હોતી હૈ તો ક્યા અન્ન, ઇખ, ખડનૂળ વગેરહુ ખાનેવાલા ગદકી ખાતા હૈ ચલુ માના જાયગા? ગ દકીસે પુટ હુએ ચુકે માસકો ખાનેવાલા ઇસાઇ ગદકી આવેગા? મુન લાઇ! ખુરા નહીં માનના તૈને જૈસા નવાલ કિયા હૈ વૈઆહી તુજે જવાખ મિલેગા અગર અપના કહુના તુજે મજૂર હૈ તો વિચાર લે અગર અન્નાદિ ખાનેવાલા ઇસાઇ ગદકી ખાતા હૈ ચલુ તેરા માનના હૈ તો લલે તેગ અખતીયાર હૈ હુમે લી તૂ અપની અકલકે અનુમાઝ તેગી મરજીમે આવે વૈમે માન લે હુ મારા ઇસમે કોઇ નુકસાન નહિ હૈ મગર હુમતો યહી માનતે હૈ કિ અન્નાદિ ગદકી નહીં હૈ ગદકી જુદા પદાથ હૈ અન્ન જુદા પદાથ હૈ ઇમી તરહુ માસ જાન જુદા પદાથ હૈ દૂધ જુદા પદાથ હૈ ઇસલિયે દૂધ પીનેવાલા મા નાહાગી હૈ ચલુ કલી મિદ્દ નહીં દેા સકતા.

અમા—મહારાજ તુમને તો મુજે દિગી અક્કરમે હાલ દિયા ઇમકા જવાબ આર ક્યા હૈ ચાતો માન ખાનેવાલે ગદકી ખાનેવાલે જાને યા માસકો છોડ દેવે.

મરહૂમ—(જત ઠડો થયેલો જોઈ) લલા લાઇ! જીસકા દૂધ પીના ઇમકા મામ લી ખાના ચલુ તેરા યકીન પકા હૈ તો હુમ એક જાત પૂલે હૈ જવ્યા માતાકા દૂધ પીતા હૈ તો ઉમે માતાજી માસલે તેરે હિમાજ મુજમ ખાના ચાહિયે ઔર ઇમકા ખૂન લી પીના ચાહિયે.

ઇમાઇ—અરે! તોમા! તોમા! મહારાજ આપ માધુ હોકર જ્યા જાત કરતે હૈ? માતાને તો જવ્યેકો પાલા હૈ ઇસકી તો જીતની જાન દહુલ મેવા ટરની ચાહિયે વો તો અપને યગ ઉપકારકી કરનેવાવી હૈ ઉપકાર કરનેવાલે પન અપકા જના મહા નીચ કામ કહા જાતા હૈ.

આ દહાત ઉપથી અપ્પ મમનય છે કે માસ ખાનુ એ મહા પાપ છે તો માન વર્જુ એ ક્રિયસ્કં પાનાવી હવ પત્રી માસ વર્જિતોત્તમતા અધિકાર તરફ ધ્યાન ખેચુ છે.

→ માંસવર્જિતોત્તમા-અધિકાર ←

૬→૬→૬→૬→૬

૬→૬→૬→૬→૬

માસ ગળદ એટલો ગયો દયાગ્રસ્ત છે કે શુદ્ધ ગ્રાહણ તથા વૈર્ય
તેનું નામ સાલગતા કપે છે પણ અવમ લોકો તેનો છુટથી
ઉપયોગ કરે છે તેઓ અત્યજ હોય તો એક તરફ રહી પરંતુ હિંદુધર્મનું
નામધારી તથા કુટુંબી કરે છે, તેઓએ આ નીચેની ગાળતમા અમાસભોજિ
(માસ ન ખાનાર) ને શુ કળ છે? તે લક્ષમા લેવાની ધણીજ 'જરૂર છે
દત્યાદિ હેતુને લઈ આ અધિકારની શરૂઆત કરવામા આવે છે

માસના ત્યાગ માટે ધર્મરાજને આપેલ ઉપદેશ

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૮)

મમાસ પુષ્કર ગદ્ગા, કુરસેત્ર સરસ્વતી ।

વેનિકા ચન્દ્રભાગા ચ, સિન્ધુશ્વેવ મરાનદી ॥ ૧ ॥

એતૈસ્તીર્થર્મદાપુણ્ય, યત્કુર્યાદિભિષેચનમ ।

અયક્ષ્ણ ચ માસસ્ય, ન ચ તુલ્ય મુધિષ્ઠિર ॥ ૨ ॥

૭ નામ મુધિષ્ઠિર! પ્રભાસમેવ, પુષ્કરજી, ગગાજી, કુરુમેવ, મરસ્વતીજી,
વેનિકા ચન્દ્રભાગા અને મહા નદી સિન્ધુ આ સ્થળોમા જો સ્નાન કર્યું હોય
તો આ તીર્થવડે મહાપુણ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે એમ કહે છે પરંતુ જો માસ
ભક્ષણ કર્યું ન હોય તો તે મનુષ્યની તુના તેઓની સાથે થઈ શકતી નથી
એટલે કે એક મનુષ્યે ઉપર જણાવેલ તીર્થ કર્યા હોય અને પાત્ર માણસ
માસનું ભક્ષણ ન કર્યું હોય તો આ બંનેના પુણ્યને તુનામા નાખી નેખતા તે
બંધ પુણ્યોના પુણ્યની સરખામણી થઈ શકતી નથી અથવા મામાહારથી
રહિત મનુષ્યનું પુણ્ય વધી જાય છે એવો ભાવ છે ૧-૨

તથા—

કર્તારે યજ્ઞ પાતા, પુણ્યમર્જયંત નર ।

તસ્માદ્દુષ્ટગુણ પ્રોક્ત, મન્નાપિપત્રિવિજિત ॥ ૩ ॥

કેહાર તીર્થમા જળપાન કરીને મનુષ્ય જે પુણ્યને એકાએક કે તેથી આડ
ગણ પુણ્ય મહિના તથા માસનો ત્યાગ કરનાર પુરુષમા ઈશુ ૭ એટલે તે
પુરુષને તેના કરતા અડગણ પુણ્ય થાય છે ૩

વળી—

હિરણ્યદાન ગોદાન, भूमिदान तथैव च ।

अभक्षण च मासस्य, न च तुल्य युधिष्ठिर ॥ ૪ ॥

હે રાજા ધમ ! સુવર્ણનું દાન, ગાયેનું દાન તેમજ પૃથ્વીનું દાન આ બધું એક તરફ અને બીજી તરફ માનનું ભક્ષણ ન કરવું તે આ બાત કદી સમાન થઈ શકતું નથી અથાત માસત્યાગી મનુષ્યનું પુણ્ય વધી જાય છે ૪

તે પ્રમાણ—

कपिलाना सहस्र तु, मासे मासे गवा ददौ ।

अभक्षण च मासस्य, न च तुल्य युधिष्ठिर ॥ ૫ ॥

હે રાજા યુધિષ્ઠિર ! એક મનુષ્યે માસે માસે હજાર કપિલા ગાયેનું દાન આપ્યું હોય અને બીજા માણસે માસનું ભક્ષણ ન કર્યું હોય તો તે બાત જણનું પુણ્ય સમાન થતું નથી, એટલે માસત્યાગીનું પુણ્ય વધી જાય છે ૫

માસ ત્યાગીને તીર્થનું કળ.

श्रूयन्ते यानि तीर्थानि, त्रिषु लोकेषु भारत ।

तेषु प्राप्नोति स ज्ञान, यो मास नैव भक्षयेत् ॥ ૬ ॥

હે ભારત ! જે મનુષ્ય માસનું ભક્ષણ નથીજ કરતો તે (દિવસે દિવસે) ત્રણે લોકોમાં જે તીર્થો શ્રવણગોચર થાય છે તેમાં સ્નાનથી ઉત્પન્ન થતા રૂજને મેળવે છે ૬

માસ ત્યાગવાથી સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ.

यो भक्षयित्वा मासानि, पश्चादपि निवर्तते ।

यमस्वामी हुवाचेद, सौर्जर्षि स्वर्गतिप्राप्नुयात् ॥ ૭ ॥

જે મનુષ્ય (પ્રમાદથી) પ્રથમ માસોનો આહાર કરીને પછી પણ નિવૃત્ત થાયછે એટલે માસભક્ષણનો ત્યાગ કરે છે તે પણ સ્વર્ગની ગતિને પામે છે આ નાક્ય યમસ્વામીએ નક્કી કર્યું છે ૭

માસનો ઉપયોગ નહિ કરવામાટે વસિષ્ઠ ઋષિનો અભિપ્રાય

यावज्जीवं च यो मास, विपनत् परिवर्जयेत् ।

यसिष्ठो भगवानाह, स्वर्गलोकेषु सस्यतिम् ॥ ૮ ॥

મદિરાપાનના પાપમાથી મનુષ્ય મુક્ત થાય છે અર્થાત્ મદિરાપાન કરી જીવતું રહી શકાય ને શુદ્ધ થવાય એવો ઉપાય નથી માટે આવી ભયંકર વેદનાને આપનાર મદિરાનું કોઇ પણ મનુષ્યે પાન ન કરવું આ જાણત સમગ્રવંશાદિ આ અધિકાર આરભાયછે.

મદિરાની પ્રખળતા

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૩).

મયે પીતે કુલીનોઽપિ, ચેષ્ટા વહતિ નિન્દિતામ્ ।

કરોતિ નિન્દિત લોકે, ગીતનૃત્યાદિવિભ્રમમ્ ॥ ૧ ॥

મદિરાનું પાન કરવાથી કુલીન મનુષ્ય પણ નિંદાપાત્ર (ચેષ્ટા) વર્તણૂકને ધારણ કરે છે અને લોકમા નિંદિત એવા ગીત નૃત્ય (નાચ) વિગેરેના વિભ્રમ (દોષ) કરે છે, અર્થાત્ મદિરાથી મત્ત થઇ જવાથી ચિત્ત સ્થિર નહિ રહેતા કાર્યાકાર્યને વિચાર ન કરી જીવ કુકર્મોમા આમઠ્ઠા થાય છે ૧

તથા—

મય પીતા તતઃ કશ્ચિન્માસં ચ સ્પૃહયેન્નરઃ ।

કશ્ચિદ્વ્ય કરોત્યુગ્ર, દુષ્ટ સદ્ઘાતઘાતકમ્ ॥ ૨ ॥

કોઇ પુરૂષ મદિરાનું પાન કરી મામને છાંયે છે અને કોઇ પુરૂષ ઉગ્ર તથા નિંદાપાત્ર એવા આખા મનુષ્યને નાશ પણ કરે છે અર્થાત્ કે મદિરાથી જીવને અનેક કુકર્મ કરવાનું મન થાય છે ૨

તથા—

મયપાને કૃતે ક્રોધો, માનો ભ્રમશ્ચ જાયતે ।

મોહશ્ચ મત્સરચૈવ, દુષ્ટમાપણમેવ ચ ॥ ૩ ॥

પુરાણ

મદિરાનું પાન કરવાથી ક્રોધ, અહંકાર, લોભ, મોહ (અજ્ઞાન), અદે-ખાઇ અને દુષ્ટ (ખનખ) ભાવણ આ સુમત્ર અનર્થો ઉત્પન્ન થાય છે ૩

તેમજ—

દ્રુતવિલમ્બિત (૪ થી ૨૮)

ભવતિ મયવશેન મનોઞ્મમો, મંજતિ કર્મ મનોઞ્મમતો યતઃ ।

વ્રજતિ કર્મવશેન ચ દુર્ગતિ, ત્યજત મયમતસિવિધેન મો' ॥ ૪ ॥

હે (માનવો!) મદિરાને આધીન થવાથી મનમાં બ્રમ (ધેવછા) થાય છે અને મનમાં બ્રમ થવાથી દુષ્ટ કર્મને મનુષ્ય કરે છે અને જેથી કર્મોથી થયું દુર્ગતિ (નરક દુઃખ) લોગવે છે માટે તમે મન વચન, કાયા તથા કર્તા, કારયિતા, અનુભોદિતા આમ ત્રણે પ્રકારે કરી મદિરાને ત્યાગ કરો. ૪

મદિરાથી થતા હાનિહવાણ.

હસતિ નૃત્યતિ ગાયતિ વલ્ગતિ, ભ્રમતિ ધાવતિ મૂર્છતિ શોષતે ।

પતતિ રોદિતિ જલ્પતિ ગદ્ગદ, ધમતિ ધામ્યતિ મગ્નમદાતુરઃ ॥ ૫ ॥

મદિરાના મદથી આતુ (ગાઠા થયેલા મનુષ્ય) ક્ષણમાં હસવા માટે છે, ક્ષણમાં નાચે છે, ક્ષણમાં ગાય છે અને ક્ષણમાં બીજાને વળગે છે, બને છે દોટે છે, મૂર્છા ખાઈ જાય છે, શોક કરે છે જમીનમાં પડી જાય છે, રોવા માટે છે, બકવા માટે છે, ગદ્ગદ (ગળગળો થયું) કંઠે આવે લેવા માટે છે અને પરિણામે થાળે જાય છે. ૫

મદિરાથી થતું અસહ્ય પાપ

સ્વસ્મૃતાજનનીરપિ માનવો, ત્રજતિ સેવિતુમસ્તમતિર્યતઃ ।

સગુણલોકવિનિન્દિતમચત, કિમપર સ્વલુ કદૃતર તત. ॥ ૬ ॥

શુદ્ધી લોકોએ નિરૂપા મદિરાપાનથી મનુષ્ય બહેન, દીકરી, અને માતા તરફ પણ કુદૃષ્ટિ કરી દોટે છે કારણકે તે મનુષ્યની બુદ્ધિ મદિરાપાનથી આથમી ગયું છે તે જગતમાં આ કાર્ય કરતા બીજું કશું વધારે કદ છે? અર્થાત સર્વ કદનું પર્યાવસાન મદિરામાં સમાઈ જાય છે. ૬

દારૂડીયા પુરૂષની સ્થિતિ.

સ્વલતિ વલ્લમધસ્તનમીક્ષ્યતે, સફલમન્યતયા શ્રમ્યતે તનુઃ ।

સ્વલતિ પાદયુગ પથિ ગચ્છત, કિમુ ન મગ્નવશાન્ત્યયતે જન. ॥ ૭ ॥

મદિરાથી મત્ત થયેલા મનુષ્યનું નીચેનું વસ્ત્ર ખસીને પડી જાય છે, તેને બધું જગત હિલદુ દેખાવા માટે છે, શરીર પડતું પડતું ચાલે છે અને રસ્તામાં ચાલતા દારૂડીયાના જે પગ ઠેસો ખાવા માટે છે એમ મદિરાને આધીન થયું પાપી મનુષ્ય શુ કરતો નથી? અર્થાત કે દારૂડીયાની પુરી પાપમાત્રી ચાય છે. ૭

મદિરાનું છટકું

અમુમ્મતાં વધમાચરતિ ક્ષણાદ્વતિ વાક્યમસદ્યમસૂત્રતમ્ ।

પરકલ્પધનાન્યપિ વાચ્છતિ, ન કુરતે કિમુ મગ્નમદાકુલ. ॥ ૮ ॥

મદિરાથી મત્ત થયેલો મનુષ્ય ક્ષુપ્તમાત્રમા પ્રાણીઓની હિંસા કરવા માટે છે અને સહન ન થઈ શકે તેવું અસત્ય વાક્ય બોલે છે તેમ બીજાની ત્રી તથા ધનને પણ ઇચ્છે છે એમ મદિરાના મદથી આકુળ થયેલો માનવ શું કરતો નથી ? ૮

મદિરાથી અંધમ સ્થિતિ.

व्यसनमेति जनैः परिभूयते, गदगुपैति न सत्कृतिमश्नुते ।

भजति नीचजनं व्रजति हर्षं, किमिह कष्टमियति न मन्त्रपः ॥ ९ ॥

મદિરાપાન કરનાર માનવ દુ ખને પ્રાપ્ત થાય છે અને મનુષ્યોથી પણ પરાભવ (હાર) ને પામે છે તેમ (અનેક જાતના) રોગને પ્રાપ્ત થાય છે તથા પૂર્વના પુણ્ય હોય તો તેને ભોગવી શકતો નથી નીચ મનુષ્યને (મિત્રભાવે) બળે છે અને પરિણામે (અત્યંત) થાકને પામે છે (દુઃક્રમા કહેવાતુ કે) મદિરા પીનાર મનુષ્ય અહીં કયા દુ ખને પામતો નથી ? ૯

તથા—

मियतमामिव पश्यति मातर, मियतमा जननीमिव मन्यते ।

प्रचुरमद्यविमोहितमानसस्तादिह नास्ति न यत्कुरुते जनः ॥ १० ॥

મદિરાથી મત્ત થયેલો મનુષ્ય પોતાની જનનિત્રી માતાને બુઢાણી સ્ત્રીની માફક દેખે છે અને બુઢાણી સ્ત્રીને માતાની માફક માને છે કારણકે તેનું મન ધણા મદિરાના પાનથી મોહિત થઈ ગયું છે માટે તે મનુષ્ય જે કુકર્મ ન કરે તેવું અહીં એક પણ કુકર્મ નથી અર્થાત્ તે દુષ્ટ પ્રાણી તમામ કુકર્મો કરે છે એવો ભાવ છે ૧૦

મદિરાથી વિશ્રમ.

अहं कर्मकरीयति मूर्धति, नरपतीयति कर्मकर नरः ।

जलनिर्घापति कृपमपानिधिं, गतजलीयति मद्यमदाकुलः ॥ ११ ॥

(અહુહુ) ખેદ છે કે—મદિરાના મદથી આકુળ થયેલો મનુષ્ય રાજાને ક્રિકરની માફક બુચે છે અને નોકરને રાજાની માફક દેખે છે તેમ દૂવાને સમુદ્ર તુલ્ય માને છે અને સમુદ્રને પાણીવગરનો ધારે છે આમ મદિરામત્તને સર્વ પદાર્થ અન્ય રીતેજ લાસે છે ૧૧

મદિરામત્તને કુરકુરીયાસાથે મિત્રતા.

निपतितो वदते धरणीतल, वपति सर्वजनेन विनिन्यते ।

श्वशिशुभिर्वदने परिचुम्बिते, उत सुरासु रतस्य च मृज्यते ॥ १२ ॥

ઉપસહાર.

મચુરદોષકરી મદિરામિતિ, દ્વિતપજન્મવિગ્રાધવિચક્ષણામ્ ।

નિશ્ચિલતત્ત્વવિવેચકમાનસા, પરિહરન્તિ સદા યુગિનો જનાઃ ॥૨૮॥

સુભાષિતરત્નસન્દોહ

સમગ્ર તત્ત્વોનો વિભાગ કરનાર જેઓનું મન છે એટલે જેઓ સારા સારને જાણવાવાળા છે એ સુભવાન પુરૂષો મદિરાને ઘણા દોષોને કરવાવાળી અને ધીમ જન્મવિષે પીડા કરવામા ચતુર જાણીને સદાને માટે છાડી દે છે એટલે પ્રહુણ નથી કરતા ૨૮

મદિરા સર્વ સ્થાને પોતાનું નાટક ભજવે છે એ સારી રીતે ખતાવી તેનો અવશ્ય ત્યાગ કરવો જોઈએ એ સચના કરી આ મધનિપેધ અધિકાર પૂછ કરવામા આવે છે

→ ॥ મધુનિપેધ-અધિકાર. ॥ ←

અર્થેલક્ષ્યોમા મધનિપેધની જરૂર છે તેમ તેના બહુરૂપ મધુ (મધ) ને પણ દેશવટો આપવાની આસ જરૂર છે તે મધ મેળવતા કેટલું પાપ થાય છે? એટલે કેટલા જતુઓનો નાશ થાય છે? આ જાણત મર્વ મુસ પુરૂષો જાણે છે કે મધ પ્રાપ્ત કરતા અનેક જતુઓનો સહાર થાય છે માટે ધર્મના અગ્રેમર પુરૂષો મધુને ઉપયોગ ગમા લાવવાની સખત મના કરે છે અને ઉપયોગ કરનારાઓ પાપલાગી છે એમ સિદ્ધ કરે છે તે જાણત સમજાવવાસાથે આ અધિકારનો આરભ કરવામા આવે છે

અવશ્ય ત્યાગ કરવા જેવા પદાર્થો.

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૧)

મયે માસે મધુનિ ચ, નવનીતે વહિષ્કૃતે ।

ઉત્પન્તે વિપન્તે, સુમૃક્ષ્યા જન્તુરાશ્ચય. ॥ ૧ ॥

મદિરા, માસ, મધ અને ઘાસથી જુદા પડેલા માખણમા સ્વમ (ઝીણું) તદ્દર્ણ એવા જાતુના સમૂહો ઉત્પન્ન થાય છે અને નાશ પામે છે, માટે તે શ્રદ્ધા ન કરવા ૧

મધુપાની મહા હાનિ.

સપ્તગ્રામે હિ યત્પાપમગ્નિના મસ્મસાત્કૃતે ।

તત્પાપ જાયતે જન્તોર્મધુવિન્દેકમસ્રણાત્ ॥ ૨ ॥

મનુષ્યને-સાત ગ્રામ બાળી ભસ્મ કરી નાખવાથી જે પાપ લાગે છે, તે પાપ મધના એક બિંદુ (ટીપા) ના લક્ષણથી ઉત્પન્ન થાય છે માટે મધનું લક્ષણ ન કરવું ૨

મધની ઉત્પત્તિ.

મેદમૂત્રપુરીપાથૈ રસાચૈર્વદ્ધિત મધુ ।

ઝર્દિલાલામૃતસાવૈરમધ્ય વ્રાહ્મણૈર્મધુ ॥ ૨ ॥

મેદ (માસ), મૂત્ર, વિદ્યા વિગેરેના રસાદિ તથા ઓઠડું, મુખમાથી લાળ કાઢવી વ્યાવા પ્રકારથી માખીઓવડે મધ કરાય છે માટે તેનું લક્ષણ પ્રાણીઓએ નજર કરવું બોધ્યું ૩

તથા—

જીરાણ્ઠ મધુ સમ્ભૂત, મ્લેચ્છોચ્છિદ્ર ન સંશય ।

વર્જનીય સદા વિમૈસ્ત્યાજ્ય મોક્ષાભિકાંક્ષિભિઃ ॥ ૪ ॥

મહિકાકૃપી જીવેના જેમા ઈંડાઓ છે એવું ઉત્પન્ન થયેલું તે મધ ચ્ચેચ (યવન) લોકોના ઓઠા સમાન છે તેમા સચય નથી માટે પ્રાણીઓએ તે મધલક્ષણને હંમેશા ત્યાગ કરવો તેમ ઓક્ષની ઇચ્છાવાળા બીજા મનુષ્યોએ પણ ત્યાગ કરવો ૪

શ્રાદ્ધમા મધનો નિષેધ છે.

યો દદાતિ મધુ શ્રાદ્ધે, મોહિતો ધર્મલિપ્તયા ।

સ યાતિ નરક ધોર, સ્વાદકૈસ્સહ લમ્પટૈઃ ॥ ૫ ॥

પુરાણ

ધર્મની ઇચ્છાથી મોહ પામેલો જે પુણ્ય પિતૃઓના શ્રાદ્ધમા મધ આપે એટલે પ્રાણીઓને મધનું લોભન કરાવે છે. તે મનુષ્ય લમ્પટ એવા બોલ્યો

કરનારાઓની સાથે ઘોર નરકમાં પડે છે માટે શ્રાદ્ધમાં પણ મધ ન જમાવવું. ૫

મધુહારી પાપહારી.

દીનૈર્મધુકૈર્વૈર્ગઃ સચ્ચિત મધુ કુચ્ચતઃ ।

ય સ્વીકરોતિ નિશ્ચિન્ન, સોઽન્યત્પજતિ કિં નરઃ ॥ ૬ ॥

કગાલ એવી મધની માખીઓના સમુદ્ધી જે મધ મહા સકટથી એકા કરવામાં આંચુ છે તે મધનો નિર્દય એવોજે પુરૂષ સ્વીકાર કરેછે એટલે બળાત્કારથી હરી લેછે તે પુરૂષ બીજા કયા પદાર્થનો ત્યાગ કરે? ૬

મધુભક્ષી સદા હુ'ખી.

પશ્ચાદ્યેવ મહાદોષાન્યો યત્તે મધુલમ્પટઃ ।

સસારરૂપતસ્તસ્ય, નોચારો જાતુ જાયતે ॥ ૭ ॥

જે મધનો ચારી પુરૂષ છે તે પાપ મોટા પાપને પ્રાપ્ત કરેછે અને તેના સસારરૂપી કુવામાંથી કેમ દિવસ ઉદાર થતો નથી ૭

મધુભોગી ભવ રોગી.

સસારમીરમિ સન્નિર્જિનાજ્ઞા પરિપાલિતુમ્ ।

યાવજ્જીવ પરિત્યાજ્ય, સર્વથા મધુ માનવૈ' ॥ ૮ ॥

સસારથી ભયને પામવાવાળા ઉત્તમ અનુષ્ઠાએ શ્રીજિનેશ્વર ભગવાનની આજ્ઞાનું પાલન કરવાસાથે જીવિત પર્વત સદા મધનો ત્યાગ કરવો. ૮

મધુત્યાગી ઉત્તમ ભોગી.

વિજ્ઞાપેતિ મહાદોષ, મધુનો બુધસત્તમા' ।

સસારાસારતત્ત્વસ્તા, વિમુચ્ચતિ મધુ ત્રિષા ॥ ૯ ॥

સુમાપિતરજસન્દોહ

સસારના અસારપણાથી ત્રાસ પામેલા ઉત્તમ વિદ્વાનો આ પ્રમાણે મધના મહા દોષને બહાણે (મન વચન, કાયા તથા કર્તા કારયિતા, અનુ મોહિતા) ત્રણે પ્રકારે તે (મધ) નો ત્યાગ કરેછે

મધમાં શુ શુ હાનિ છે તે બતાવી તથા તેને ક્યારે પણ શ્રદ્ધા ન કરવું એમ દર્શાવી આ મધુનિવૈદ્ય અધિભર પૂર્ણ કરવામાં આવેછે

❧ કન્દમૂળનિષેધ-અધિકાર. ❧

❧ મ મધ અભક્ષ્ય હોવાથી અગ્રાદ્ય છે તેમ ગ્રાહ્યભૂધર્મના પુસ્તકોમાં પણ ધણે ઠેકાણે કદમૂળનો નિષેધ કરેલ છે કહ્યું છે કે—
 "લશુનં ગૃજનં ચૈવ, પલાન્ડુ કવકાનિ ચ । અમહ્યાણિ દ્વિજાતીનાં, મુત્તવા સસ્કાર-મર્હતિ" લશુન, ગૃજન, હુંગળી, લોખાતરીની બાજી, આ પદાર્થો ગ્રાહ્ય, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, આ ત્રણે જાતિને માટે વર્જિત છે તેથી જો કોઇ ઉપરની વસ્તુ એનો ઉપયોગ કરે તો તેને ઉપનયન (જનોઇ) નો 'સસ્કાર કરી-લેવો' જોઇએ આમ દરમાન છે અને ગ્રાવકોને માટે તો તેનો વિશેષ નિષેધ છે કારણકે વૃત્તિમાં વિકૃતિ પેદા કરનારા તેના પદાર્થો વૃત્તિની નિર્મળતાને અને વૃત્તિના સયમને મોહોટી હાનિ કરેછે તેથી તે ખાણતનુ સ્પષ્ટીકરણ કરવાસાથે આ અધિકારનો આરભ કરવામાં આવેછે

કદમૂળના રાગીના ધરની કઢગી સ્થિતિ

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૧૦).

યસ્મિન્ પૃથ્વે સદા નાર્યા, મૂલકઃ પચ્યતે જનૈઃ ।

શ્મશાનતુલ્ય તદ્દેશ્મ, પિતૃભિઃ પરિવર્જિતમ્ ॥ ૧ ॥

જે ધરમાં હુમશા મનુષ્યો અથવા તેની શ્રી કદમૂળનું શાકે રાધે છે, તે ધર શ્મશાન તુલ્ય છે અને પિતૃઓ તે ધરનો ત્યાગ કરેછે ૧

કદમૂળભક્ષણ કરનારની શુદ્ધિ થતી નથી

મૂલકેન સમં ચાન્ન, યસ્તુ મુદ્ધક્ટે નરાધમઃ ।

ન શુદ્ધિર્વિચિતે તસ્ય, ચાન્દ્રાયણજ્ઞતૈરપિ ॥ ૨ ॥

નરમાં અધમ એવો જે મનુષ્ય કદમૂળની સાથે અન્નનું ભક્ષણ કરેછે, તેની શુદ્ધિ એકઠો આદ્રાયણ જ્ઞાતૈરપિ થતી નથી ૨

રીગણના ભોજનથી થતી અધમ ગતિ

શુક્ત હલાહલ તેન, કૃત્ત ચામસ્ત્યમક્ષણમ્ ।

દૃન્તાકમક્ષણે ચાપિ, નરો યાતિ સ રૌરવમ્ ॥ ૩ ॥

જે મનુષ્યે રીંગણાનું ભક્ષણ કર્યું છે તેણે હવાહુવ ગ્રેરનું ભક્ષણ કર્યું છે અને અભક્ષ્ય પદાર્થનું ભક્ષણ કર્યું છે 'કારણકે' રીંગણાના શાકના ભક્ષણથી મનુષ્ય રૌદ્ર તામના નરકમાં જાય છે ૩

કદમૂળના ભક્ષણાભક્ષણનું ૩ળ.

વર ધૃક્તં પુષ્પમાસ, ન તુ મૂલકમક્ષણમ્ ।

મક્ષણાન્નરક યાન્તિ, વર્જનાત્સર્ગમાપ્નુયાત્ ॥ ૪ ॥

પુનનું માસ ભક્ષણ કરવું સાફ પણ કદમૂળનું ભક્ષણ કરવું સાફ નથી, કારણકે કદમૂળના ભક્ષણથી મનુષ્યો નરકને પાત્ર થાય છે અને કદમૂળના ત્યાગથી સ્વર્ગને મેળવે છે ૪

શ્વેત તથા લાલ કદમૂળને રોની ઉપમા આપવી ?

રક્તમૂલકમિત્યાહ, તુલ્ય ગોમાસમક્ષણમ્ ।

શ્વેત ત વિદ્ધિ કૌન્તેય, મૂલક મદિરોપમમ્ ॥ ૫ ॥

હે કુતીપુત્ર ધર્મ ! લાલ કદમૂળને ગોમાસના ભક્ષણતુલ્ય કહેલ છે અને ધોળા કદમૂળને મદિરા (દારૂ) તુલ્ય કહેલ છે માટે જાને પ્રકારના કદમૂળનો ત્યાગ કરવો ૫

દેવ તથા પિતૃઓને કદમૂળ અર્પણ કરવાથી થતી હાનિ

પિતૃણા દેવતાદીનાં, યઃ પ્રયચ્છતિ મૂલકમ્ ।

સ યાતિ નરક ધોર, યાવદ્ભવતિ સમ્પ્રભુઃ ॥ ૬ ॥

જે મનુષ્ય પિતૃ તથા દેવ વિગેરેને કદમૂળ અર્પણ કરે છે તે જ્યાં સુધી જગતનો પ્રભુ રહે ત્યાં સુધી ધોર નરકમાં નિવાસ કરે છે ૬

કદમૂળભક્ષણથી દુ ખપાસિ

નીલીક્ષેત્ર વર્ષેયસ્તુ, મૂલક ચોપદશ્યતે ।

ત તસ્ય નરકોત્તારો, યાવદિન્દ્રીયંતુર્દશ ॥ ૭ ॥

પુરાણ

જે મનુષ્ય એવ્રમા 'નીલી' (ગળી) નું વાવેતર કરે અને જે મનુષ્ય કદમૂળનું ભક્ષણ કરે તેનો જીવ ૪-૬ (અઘાનો એક દિવસ-એક હુબાર ચોકડી) સુધી નરકમાંથી ઉદ્ધાર થતો નથી ૭

મુવર્ણની ચોરીસમાન, પાપ.

હેમસ્તેયસમ પાપ, મવક્ષ્યામિ નિશામય ।

કન્દમૂલફલાના ચ, કસ્તૂરીપટવાસસામ્ ॥ ૮ ॥

મહામારત

એક મહાત્મા પોતાના ઓતા જનને કહેછે કે સુન્ધ (સોના) ની ચોરી સમાન પાપને કહુ છું તેને તું સાલળ તે શુ ? કે કદમૂળ અને (નિષિદ્ધ) ક્ષોણું લક્ષણ તથા કસ્તૂરી અને હીરના વસ્ત્રોનો ઉપયોગ, આ મુવર્ણની ચોરી જરોખર છે ૮

જીવોને રહેવાનું ધર વનસ્પતિ છે

શાસ્ત્રામૂલદલે પુષ્પે, ફલકિઞ્જલ્કમવ્યતઃ ।

યે જીવાઃ સન્તિ તદ્દર્શસ્તાન્ વ્યાજ્યાતુ ન કોઽપ્યલમ્ ॥ ૯ ॥

હાળ, મૂળ, પાદડું, પુષ્પ, ફળ અને તેના તતુઓના મધ્યમા તે જ્યાં મુધી કોમળ હોય ત્યાંમુધી તેવાજ વજ (રંગ) ના જે જતુઓ રહે છે તેઓનું જ્યાજ્યાન કરવાને કોઈ પણ મનુષ્ય ન પૂર્ણ સમર્થ નથી, માટે જીવ-હયાની ખાતર તે ઠઠનિષેધ કર્યો છે ૯,

કઠોળની સાથે કાચા ગોરસાદિ પેશુ અભક્ષ્ય છે.

ગોરસ માપમધ્યે તુ, મુદ્ધાદિષુ તથૈવ ચ ।

મક્ષણ તુ ભવેન્નૂન, માસતુલ્ય યુધિષ્ઠિર ॥ ૧૦ ॥

પુરાણ

હે રાજા યુધિષ્ઠિર ! અરુદના મધ્યમા તથા મગ વિગેરે કઠોળમા કાચા ગોરમ (દહિ, છાશ વિગેરે) નું જે લક્ષણ કરવું તે નક્કી માસતુલ્ય થાય છે, માટે દ્વિદલાન્નમા દહિ વિગેરેનું લક્ષણ ન જરૂર ૧૦

જૈન શાસ્ત્રોમા જેમ કદમૂળ તથા દાળમા કાચા દહિની સખ્ત મનાઈ છે તેમજ પુરાણોમા પણ કદમૂળ વિગેરે અશ્વાદ્ય છે એમ સારી રીતે જાતાવી તથા તેનો ઉપયોગ નહિ કરવો એમ સમજાવી આ કદમૂળનિષેધ અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવે છે

→ ❧ મૃપાવાસ્ય-અધિકાર. ❧ ←

❧ નિઃસેવાળા કદમળનું લોજન કરવાથી જીવજીવ પર માઠી અસર થાય છે. કારણકે જીવ એ શુદ્ધ સ્ફટિક મણિ જેવો છે પણ તે જેવા સસ્કારમાં ફેળવાય તેવા સસ્કારવાળો થાય છે તેથી તેમાં સારા લક્ષણો તો મહેનત લઈ કમળ કરવામાં આવે તોજ સુવર્ણથી બની શકે છે પાપ કાર્યોનું તો શિક્ષણ ન આપ્યું હોય તો પણ તેમાં તેની મહત્ત્વ પ્રવૃત્તિ થાય છે માટે હિસાથી લઈને અભિયંત્ર વિગેરે તમામ પાપોમાં હિસા નામનું પહેલું પાપ કહ્યું હોય બીજી મૃપાવાસ્ય નામનું મહાપાપ બતાવાય છે કેટલાક લોકો એમ માને છે કે, “જૂઠું બોલ્યા વિના આવેજ નહિ” તેથી તેવું કાર્ય કરવું જોઈએ. પરંતુ સમજવું જોઈએ કે વખતે જૂઠું બોલી અહિ ઘોડા સમય લાલ મળ્યો એમ દેખાશે પરંતુ પરિણામે ભયકર સકટો લોભવવા પડશે. આ બાબત સમજાવવામાટે આ અધિકાર લખાય છે

નરકમા જવાનો સરલ રસ્તો

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૭)

॥ સમ્પદિનાજ્ઞાય, પરમ નરકાય ચ ।

ઋદસાક્ત્ય ષ્ઠેન્દ્રસ્તુ, તસ્ય પાપફલ શૃણુ ॥ ૧ ॥

॥ યાતિ યાતના સર્ગા, યાચદિન્દ્રાશ્વતુર્દશ ।

ઋ પુત્રાશ્વ પૌત્રાશ્વ, વિનશ્યન્તિ પરમ્ ચ ॥ ૨ ॥

ગૌરવ નરક શુદ્ધકે, તતોઽન્યાનપિ ચ વ્રમાત્ ।

ય ચાતિકામિનો મર્ન્યા, યે ચ મિત્યાપ્રવાદિન ॥ ૩ ॥

તેષા મુલે જલૌકાસ્તુ, પૂર્યન્તે પન્નગોપમા ।

એવ પદ્ધિસહસ્રાણિ, તત્ સારામ્બુસેચનમ્ ॥ ૪ ॥

નારદીય મહાપુરાણ

આ લોકમાં અસત્ય બોલવાથી એકાદ કરેલી સખ પરિણામે નાશને પામે છે અને પરલોકમાં નરકને માટે વાથ છે એટલે અસત્યનું કૃણ જીવને

ઉભય લોકથી બ્રહ્મ કરે છે હવે જે પુરુષ કોઈમા જૂઠી ચાક્ષી પૂરે છે તેને જે પાપનું ફળ મળે તે તુ સાલણ તે જીવ જેટલો વખત ચૈદ્ર ઇન્દ્રો રાજ્ય લોગવે છે એટલે ચાર મુગની એક ચોકડી એવી એકોતેર ચોકડીથી કાઢક વધારે કાળ મુધી એક ઇન્દ્રરાજ્ય લોગવે, તેવા ચાદ્ર ઇન્દ્ર મળીને એક હન્ટર ચોકડી જેને બ્રહ્માનો એક દિવસ કહે છે ત્યાં મુધી નરકની તમામ યાતના (પીડા) એને લોગવે છે અને પૃથ્વી ઉપર તે પુરુષનો વચ હોય તો તે પુત્રો પાત્રો સહિત વિનાશ પામે છે અને પરલોકમા રૌરવ નામના નરકને લોગવે છે અને ત્યાર પછી કમેથી બીજા કુલીપાકાદિ નરકોને લોગવે છે અને જગત્મા જે પુરુષો અત્યંત કામલ પદ છે અને જેઓ અસત્યવાદી છે તેઓના મુખમા ઝેરી સર્પોસમાન એવી જળો (જેઓ લોહીનું શોષણ કરી લે છે તે જળજતુઓ) પૂરાય છે એવી રીતે સાઠ હજાર વર્ષો મુધી નરકની યાતના લોગવે છે ત્યાર પછી તે પાપી જીવઉપર ક્ષાર (ખાર) પાણીનો વપાદ વર્ષાવી તેનું સેચન કરવામા આવે છે આવી રીતે અસત્ય વાદીઓને દુઝો લોગવવા પડે છે ૧-૨-૩-૪

મૃપાવાદને નમન.

લિદ્ધિના પરમાધારો, વેશ્યાના પરમો નિધિઃ ।

વણિજા પરમા નીચી, મૃપાવાદ નમોઽસ્તુ તે ॥ ૫ ॥

હ મૃપાવાદ ! (હે અસત્ય ભાષણ !) તુ ઢાંગી સ્વરૂપધારી વેરાગીઓને પરમ આધાર છે, વેશ્યાઓનો ભોટો ખજાનો છે અને વ્યાપારી લોકોની મોટાટી થાપણ છે માટે તને ૫ નમસ્કાર કરે છું, અર્થાત્ મૃપાવાદનો ઉક્ત સ્થાનોમા મારો સત્કાર થાય છે ૫

અસત્યવાદી મહાપાપી.

પારદારિકચોરાણામસ્તિ કાચિત્પતિક્રિયા ।

અસત્યવાદિન પુસ', પ્રતિકારો ન વિપતે ॥ ૬ ॥

અન્યની સ્ત્રીઓમા આસક્ત (કામી) પુરુષો અને ચાર લોકોને શુદ્ધ કરવા માટે કોઈ જાનો પ્રતિકાર હોય છે એટલે તે લોકો અમુક જાતના પ્રાયશ્ચિત્તો કરી શુદ્ધ થઈ શકે છે, પરંતુ અસત્યવાદી પુરુષોના પ્રતિકાર નથી એટલે જ્ઞાતોક્તા લોકોને પાવન રૂપાનું પ્રાયશ્ચિત્ત નથી ૬

કૃતિ.

યત્ર યો મુચ્યતે પ્રાયસ્તત્ર સ્તેય કરોતિ સઃ ।

કથં ન હરતે વારિ, વારિમન્યસ્થિતા ઘટી ॥ ૭ ॥

સૂત્રિમુક્તાવતી

જે મનુષ્ય ત્યાં મુકાય છે ઘણું કરીને તે પુરુષ ત્યાજ્ય ચોરી કરેછે શું પાણીના મધ્યમાં રહેલી ઘેડ પાણીની ચોરી કરતી નથી ? ૭

અસત્યવાદી મહાદુઃખી

ઉપજાતિ (૮-૯).

સૌહાર્દવિશ્વાસવિનાશિ ચૈરસન્તાપપાપસયદુર્ગતીનામ્ ।

સ્થાન તથા મૂકજહત્વનિન્દામદ નિદાન વિપદામલીકમ્ ॥ ૮ ॥

અસત્ય લાપણું રનેહુ તથા વિશ્વાસનો નાશ કરનાર છે, પેર, સતાપ, પાપ, ક્ષય તથા હુગતિનું સ્થાન છે તેમ પુનર્જન્મમાં મુગાપણું જડપણું અને નિદાન આપવાવાળું છે-અને તમામ હુ ખોલું નિદાન છે માટે મર્જન પુરૂષે સર્વથા અનત્ય લાપણું ત્યાગ કરવો ૮

અસત્ય વાક્યથી વસુ નામનો રાજા નરકમાં પડ્યો છે.

અલીક્રિયાવયોન્નિવ્રતપાપપદ્મસમ્મારમમ્પૂરિતકાયવટિ ।

અથ. વપાન મયિતાપક્તિર્તિર્વસુ સિતીશ્ચ સહ સસવચ્યૈ ॥ ૯ ॥

નરવર્મચરિત્ર

અમત્ય લાપણુંથી ઉત્પન્ન થયેલ પાપરૂપી પદ (કાલ) ના સહારથી જેની કાયા પૂર્ણ થયેલ છે અને જેની અપકીર્તિ પૃથ્વીમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ છે એવો વસુ નામનો રાજા માત્ર વશજ પડ્યો માથે નીચે પડ્યો ૯ અર્થાત્ નરક ગામી થયો છે ૯

સમુદ્રનું પણ પાણું હંડવું.

ઇન્દ્રવજ્રા

एव करोमीति कृतमतिज्ञो, यः स्वीकृत नैव करोत्यसतः ।

યાત્યસ્ય સસ્પર્શજકશ્મળના, મક્ષાલનાયાન્નિરપીહ નાલમ્ ॥ ૧૦ ॥

સૂત્રિમુક્તાવતી

આ પ્રમાણે ૮ કડણુ (કરીડ) એમ પ્રતિજ્ઞા કરીને ધૈર્ય હીન એવો જે પુરૂષ સ્વીકારેલ કાય ને કરી શકતો નથી તેવા પુરૂષને અડકવાથી ઉત્પન્ન થયેલ પાપોત્ત પ્રક્ષાલન કરવાને આ લોકમા સમુદ્ર પણુ સખણુ પણુને પામતો નથી. અર્થાત્ બ્રહ્મપ્રતિજ્ઞા મનુષ્યને અડકનાથી પેણુ પાપ લાગેછે ને તે પાપ એવડુ મોટુ છે કે તેનો મળ આખા સમુદ્રના પાણીથી પણ ધોઈ શકાતો નથી. ૧૦

અસત્યથી હાનિ.

वंशस्थवृत्त.

असत्यममत्यमूलकारण, कुवासनासद्ग समृद्धिवारणम् ।

निपेन्निदानं परवञ्चनोर्जित, कृतापराध कृतिभिर्विवर्जितम् ॥ ११ ॥

જૂઠું બોલવું તે અવિશ્વાસનું કારણ છે. (અર્થાત્ જૂઠું બોલનારનો કોઈ વિશ્વાસ કરવું નથી.) પાપબુદ્ધિનું ઘર છે, લક્ષ્મીને આવતી અટકાવનારું છે, હુ ખોતું કારણ (આપનારું) છે, બીજાઓને છેતરવામા બળવાન છે, વળી તે (અસત્ય વચન) પાપવાણુ છે, તેથી મત્પુરુષોએ તે વચનનો ત્યાગ કર્યો છે ૧૧

तथा—

शिखरिणी.

यशो यस्याद् भस्मीभवति वनवेद्भरिव वन,

निदानं दुःखाना यदवनिरहाणा जलमिव ।

न यत्र स्याच्छायातप इव तपःसयमकथा,

कथञ्चित्तन्मिथ्या वचनमभिधत्ते न मतिमान् ॥ १२ ॥

सिन्दूरप्रकर

બુદ્ધિશાળી મનુષ્ય ક્યારે પણ મિથ્યા વચન બોલતોજ નથી, (કારણકે) જેમ દાવાનળથી વન નાશ પામે છે તેમ જૂઠું બોલવાથી (મનુષ્યની) કીર્તિ નાશ પામે છે, જેમ વૃક્ષોત્ત નિદાન (પોષક) જળ છે, તેમ હુ ખોતું નિદાન (આપનારું) અસત્ય વચન છે, જેમ તડકામા છાયા નથી, તેમ અસત્ય વચનમા તપ તથા ચારિત્રની વાર્તા પણ નથી (અર્થાત્ અસત્ય વચનનો ત્યાગ કરવો). ૧૨

શેષનાગથી બળવાનું.

શાર્દૂલવિક્રીડિત.

નિહૈકૈવ સતામુખે ફળવતા સ્પન્દુચતસ્રથ તા-

સ્તાઃ સસૈર વિભાવસોર્નિયમિતાં પદ્ કાર્ત્તિકેયસ્ય ચ ।

પૌલસ્ત્યસ્ય દશાભવન્ફણિપતેર્જિહ્વાસહમ્વદય,

જિહ્વાલક્ષણૈકકોટિનિયમો નો દુર્જનાનાં મુખે ॥ ૧૩ ॥

સુમાપિતરજમાળાગાર

સતપુરુષોને એક જિહ્વા (જિભ) છે, કૃષ્ણવાળા સપોને 'એ' જિહ્વા છે, પ્રક્ષાલને ચાર જિહ્વા છે, અગ્નિને 'સાત' છે, કર્ત્તિકસ્વામીને છ 'એ'ને રાવણને દશ તથા શેષનાગને બે હજાર, એમ જિહ્વાનો નિયમ છે. પણ મિથ્યાવાદી કહી મનુષ્યના સુખમા લાગી જાય છે કે કયોડ છે તેના નિયમજ નથી ૧૩.

જૂઠું બોલવાથી થતી હાનિ.

હોહો

જૂઠા બોલારું જુઓ, બધું જૂઠુંમા બય

વિછી ઠરડે ભાડને, સાચે જૂઠું મનાય

૧૪

જે જન કદી જૂઠો પડે, એક વાર ફો ઠામ,

સુણતા સચય ઉપજે, તેના બોલ તમામ

૧૫

તથા—

મનહર

જૂઠું બોલી અને દીએ સત્યતાની શિખામણ

લોકને કહો તે ઉપદેશ કેમ લાગશે

જૂઠું બોલે તે જરૂર મહાપાપનુંજ મળ,

જૂઠું બોલવાથી શૂન સહસ્રધા જાગશે

જૂઠું બોલે તે ગણાય દુરાટનો ગુન્હેગાર

જૂઠું બોલનારતણા ભારબોજ લાગશે,

કેહો દલપતરામ બાણવું જરૂર આમ

હોય મને ઠેર સાચો જવાગ માગશે

૧૬

જૂઠાનો જરૂર જુઓ જગમાંથી જશ જાય,
 જીવે તે ન જીવે જેને જન જાણે જૂઠા છે,
 જૂઠું જોલી જગતને મમજાવે જેમ તેમ,
 આ લોકમાં એવું જાણો એનો દિન ઉડ્યો છે,
 જૂઠું જોલી જાણે તુષ્ટમાન કરી માન પાતું,
 ત્રિભુવનમાંથી કહો તેને કોણ તુક્યો છે,
 જૂઠા જોલો જન ચોર ઠોર કે હુશમખોર,
 કહે દલપતરામ એને સમ રૂઝ્યો છે ૧૭
 દશ મોઢે જોલનાર આ સમે અપાર દીસે,
 રાવણની ઉપમા લખી, નથી નવાઈની,
 ઉપમા પ્રમાણે ચિત્ર ચિત્રવાની ચાલ પલ,
 ભાસે દેશ દેશમાં હુમેશ આઈલાઈની,
 ઉપમા વિના આનંદ ઉપજે ન અંતરમાં,
 તે તો છે પુરાતનની રીત પડિતાઈની,
 સુણો કડા રાજહંસ દાખે દલપતરામ,
 કવિની ન ચૂક મૂર્ખનીજ મગ્યાની ૧૮
 દલપત.

તેમજ—

૫૬.

(હરિ ભજનવિનામ—એ ઢાળ)

જૂઠું જૂઠું, જૂઠું ખાલુ પીલું જૂઠું ચાલવું!
 અવધી અવધી! જૂઠું મેળવલુ જરૂર જૂઠું મહાલવું! ૧૬૦
 વ્યવહાર વિશેષ બગાડ્યો છે, નીતિ ને ન્યાય નસાડ્યો છે,
 એ સાર છેવટે કાઢ્યો છે— જૂઠું જૂઠું ૧૬
 જો ઊઠાડેજ અસત્ય કહી, તો તે પો'ચેલ ગણાય સહી,
 રે! લેશ સત્યનો અશ નહિ— જૂઠું જૂઠું ૨૦
 'વેપારવિશેષ અસત્ય વિના, ચાલે નહિ મૂડી થાય ક્રના!
 માટે એમાં નહિ એની મના!'— જૂઠું જૂઠું ૨૧
 જુઠિ સાક્ષી પૂરે કોરટમાં, ગણરાય ન સમ ખાતા ઘટમાં,
 ઉલટી વૃદ્ધિ થઈ ખટપટમાં— જૂઠું જૂઠું ૨૨
 ઉવટી તેમાં ચતુરાઈ ગણે, પ્રભુના હૂકમ હુમેશ હણે,
 પપ્પા પાપી ધીરજથી ન ધુણે— જૂઠું જૂઠું ૨૩
 સુબોધ વિતામણિ-વજ્રલાસ પોપટલાઈ

ગપઉપર ગપ.

*દિહીને જ્યમહી નામનો મહા બાદશાહના તમામ મંત્રોસાથે દુરતી કરી છત મેળવી ઘણા હુરખાઈ ગયો અને કહેવા લાગ્યો કે હવે અહીંઆ તો મારા જેવું કોઈ જન્મરૂ નથી અહીં નથી તો દુનિયામા પણ ક્યાથી હોય! અરે! કેની માએ શેર સુઠ ખાધી છે કે મારી બરાબરી કરી શકે? માટે હવે તો દિવિજ્ય કરવા ચૂકવું નહિ ઘણા રાતરજવાડા છે ત્યા જઈ કાતો લડ નાર અને તે નહિ તો સવા મણ સોનાના પૂતળાની માગણી કરવી લડનાર તો કોઈ હશે ત્યારે આપશેકની? આમ કરવાથી સોનાનાં પૂતળા મળશે માટે આ કમાવાની તક ખોવી નહિ વગી દુનિયામા આપણી છતના ઠકા વાગે એ ઘોડી મગરૂખીનું કારણ નથી આવા વિચારથી પરદેશમા વિજ્ય કરવા નીકળ્યો.

ઘોડા ઘોડા રજવાડા અને શહેરમા જ્યમહી ફરી વળ્યો, ત્યા કોઈ લડનાર મળ્યું નહિ પરંતુ જ્યા જ્યા ગયો, ત્યાથી વિજ્યની નિશાનીનરીકે સવા મણ સોનાનું પૂતળું લીધું આ પ્રમાણે આગીશ પૂતળા એકઠા થયા પણ કોઈ માથાનો મળ્યો નહિ મહીને આથી ઘણેજ ગપ ઉપજ્યો.

જ્યમહી ફરતો ફરતો અમદાવાદની બાજરમા આવી ચડ્યો હમરપર આ બીજા પૂતળા સોનાના બાધીને ઘોડા વચ્ચે ઉભા રહી કહ્યું કે, મારી સાથે કોઈ લડનાર આપો નહિ તો સવા મણ સોનાનું પૂતળું આપો ઘણા લોકો એકઠા થયા હતા તેમાંથી “પારકા છોકરાને જતી કરવા” મશ્કરીમા એક જણ ખોલી ઉઠ્યો કે-અરો મહા! તમારી સાથે લડે એવો ગાગની ધાચણને છોકરો કતડીએ અમારા શહેરમા જ તેને ત્યા જ્યો તે તમારી સાથે લડશે.

મહા તો લાગવેજ ગાગવી ધાચણને ઘેર ગયો અને તજવીજ કરી તો ધરમાંથી કતડીઆની ઓરતે જવાગ આપ્યો કે “તે તો ઘેર નથી ગામ ગયા છે” મંત્રે ફરીને પૂછ્યું, “કયે ગામ ગયો છે અને કયારે આવશે?” બાધએ ઉત્તર દીધો કે અહાથી ત્રીશ ગાઉઉપર ગામ છે, ત્યા અમારા શેઠનું સો ગાડા લોડુ છે તે લેવા આજ મવારના ગયા છે, તે લઈ રાત્રે પાછા આવશે પોતાની બાધપર ખેચી લાવવું છે, માટે ઘડીક મોડું વહેલું વખતપર થાય તો થાય, પણ આજે અચૂક ઘેર આવશે મંત્રે બાધે પાછી સવાવ ક્યોં કે બાધપર શીરીતે લાવશે? બાધએ જુલું કે દરેક ગાડાને જિટોડો આગળના ગાડામા ભરાવી સૌથી આગલા ગાડાને જિટોડો પોતે બાધપર લઈ ખેચશે એટલે તમામ ગાડા ખેચાતા આવશે.

ધાચણના આવા વેણ સાલગી મહીના તો હાજાજ ગગડી ગયા અધધધ! સો ગાડા લોડુ ખેચી માઠ ગાઉનો પથ કરી ઘેર સાંજે પાછો આવશે!

ઘણી અજબની વાત છે! ધાત્રી જળરો રખાયછે! પણ તેની સાથે લડવું તો ખરૂં 'હિમતે મરદા તો મદદે ખુદા' એને ઝાંઘ દાવપેચ આવડતા નહિ હોયે, તેથી હું તેને મહેજવારમા હુગવીશ, પરંતુ અહિં લડવું ઠીક નહિ કદાચ દેવ ઇન્દ્રાથી ધાત્રી છતે તો ગહેંગના લોઢો મારી ફેરેતી જુએ, માટે તેની સામે જવું અને વગડામા કુસ્તી કરવી એ ઉત્તમ રસ્તો છે કદાચ આપણે હાર પા મીએ તો પગારા પાગારા ગણનાનું ઠીક પડે આવે વિચાર કરી જયમલ ધાત્રીની સામે ચાલ્યો યોગક ગાઉ ચાલ્યો એટલે ઉડતી વૂળવચ્ચે ગાડાં-ઓની હારની હાર આવતી દીડી વગર બળદે ગાડા આવતા જોઈ, તેણે બાણ્યું કે ધાત્રીજીને છોકરોજ એ ગાડા ખેચી લાવતો હોયે નજીકમા આવ્યો ત્યા તો ખાત્રી થઈ કે આ માણસ મારીમારે લડનારો છે, તેથી કાઈ પણ ચેન વણી આખા મિવાય જયમલએ એકઠમ ધમારો ઠરી ધાત્રીને લોચપર નાખ્યો ધાત્રી ઝાંઘ મલનો ગાન્યો બચ એવો નહોતો ચુકિતથી મલના હાથમાથી છટકી સામે મધ્ય તાર દેતો, જઘાતાડન કરતો તથા મોટા ટોળા ધુરકા વતો, મલની સામે તિરકારથી જોતો ઠેલો રોયો મચ્ચે એક જળગી ગીડ કરી ધાત્રીની ગરદનપર થપ્પડ મારી, તેને પાડી, પોતે ઉપર ચડ્યો તેવોજ ધાત્રી પણ પેચ ઠરી તળેથી ઉપર થઈ ગયો આ રીતે લોચપર બનેની મરદામી કુસ્તી ચાલી પરસ્પર લડના બંધછે ને ઉપર તળે થના બંધછે ઢોધ ફોળે ચીત ઠરવા મમર્થ થતો નથી એવામા બને પાચ ગાઉ આગળ નીકળી ગયા એકતરફ ગાડા માહેલું લોહું વેરાઈ ગયેલું છે અને બીજીગમ મવની કમરેથી દૂરી ગયેલા સોનના પૂતળા પણ પડ્યા છે તેવામા જળુરી નામની એક કોળણ છાણા વીણવામાટે ટોપલો લઈ આવી, તેની નજરે એ બધું પડ્યું ચારેતરફ જોયું તો કોઈ માણસ દીકું નહિ તેથી જળુરી હુગ્યાઈને તમામ લોહું તથા સોનું ટોપવામા ભરી ટોપવો પોતાની બંતે માથાપગ ચડાવી ગા મલણી ચાલતી વધ!

પેલો મહા અને ધાત્રી ઉવટ થાકી ગયા ફોળની હારજીત થઈ નહિ એટલે ઝાંઘ થઈ છૂટા પડ્યા મહાના મનનું અભિમાન ઉતરી ગયું અરે! હજી ન છૂટી ન ચકું એવા જોનવર પણ પડ્યા છે! આથી તે નરમ થેસ અને ગવંરહિત થઈ ગયો ધાત્રીના મનમા અભિમાન વધ્યું આહા! જય-મલ જોયો દિવિવજય કરનાર નવ પણ મને છૂટી રાખ્યો નહિ, તો હવે મારી બરાબરી કરનાર કોણજ હોય? એમ માનવા લાગ્યો બને જણ પોતાના મા હની તપામ કરવા આવ્યા તો દુકા ખાલી ગાડા જોયા પૂતળા કે લોહું મા લમ પડ્યું નહિ, તેથી તેઓ પણ વિસ્મિત થઈ આસપાસ જોવા લાગ્યા, તો ઘણે ફર એક બંનીના માથાઉપર ખુડલો જોવામા આવ્યો તેમાના પૂતળાનો ચળકાટ જોઈ બનેને ખાત્રી થઈ કે એ મધળું તે જાડું સડું બંધછે તે એટલે બધે ફર છૂટી કે સાદ કરનાથી માન્યો એમ નહોતું, તેમજ ઉનાવળી ચાલી

જતી હતી તેથી થકેવ પાકેવ મવ તથા ઘાચી તેને પહોચવાને શકિતવાન હતા નહિ તેથી નિરાશ થઈ ગયા ઘાચીના મનમાં આંધું કે, અરે! કુદત લોહાના ગાડા એચી લાંબો તેથી મને કેટલુક દુખ થયું છે પણ આ તો લોહા ઉપરાત પૂતળાનો ભાર છતાં ઝડપથી ચાલી જતી જણાય છે, તે એ મને પણ ટક્કર મારે એવી ખતી આવા વિચારથી તેનું અભિમાન તરી ગયું

જખુરીના માથાપરનો અગાધ ભાર તેને કુલના જેટલો હલકો હતો તે અતિશય મગફળી સાથે લટક મટક કરતી જાય છે તેવામાં એકાએક જખરો વટોળીઓ ચડી આંબે. તેના વમજમાં જખુરી અટવાઈ ગઈ ને માથાનો ટોપલો આકાશમાં ધણે ઉચે ઉડ્યો વટોળીઓ નરમ પડ્યો એટલે ટોપલો નીચે ઉતરવા લાગ્યો તે ઉતરતા ઉતરતા રાતની રાણી ખારીએ બેતી બેઠી હતી તેની આખમાં પડ્યો રાણીએ તો આખ યોગી દામીને ખુબ મારી કે મારી આખમાં ઘણું પડ્યું તેથી વેદના બદ ચાય છે

દામીએ તરતજ લાવો નામનો કાણીઓ હુબમ જે કણુ કાઢવામાં હો શિયાર હતો તેને તેડાવ્યો તેણે આવી આખ ફાડી મહો નજર કરી તો સોના ને લોહાના ઢગલા બેથા તેથી પકા હુબમે રાણી પાસે માગી લીધું કે મારી મહેનતના બદલામાં આખમાંથી જ કણુ નીકળે તે મને આપવું રાણીએ આવી નજીવી માગણી હુશીને કણુલ રાખી હુબમે ધીરે ધીરે આખમાંથી તમામ લોહ, સોનું તથા ટોપલો બહાર કાઢ્યા ૧૦૦ ખાડી લોહ તથા સવા મણુનું એક એવા ચાગીશ સોનાના પૂતળાનો ઢગલો બેથ, લોહીઓની દાનવ બગડવા લાગી પણ રાણીએ વચન આપ્યું હતું તેથી તમામ હુબમને લઈ જવા નીધું સૌ કોઈ હુબમને શાખારી આપવા લાગ્યા રગ છે! જો તું હા જર ન હોત તો રાણીની આખમાંથી આ બધું કાઢન કાણુ? અ-ચા તું કે સખી ખરે! ખીબનો ભાર નહિ આવા વાક્યથી તે બદ કુલાયો અઢક પા મગીઆને અભિમાન આંધું! કાણીઆ હુબમની રંગી અમકી તુરત તે હુહારને ત્યા ગયો અને આખમાંથી નીકળેલા લોહાનો ચીપીઓ કરાવ્યો તથા સોનાના પૂતળા ભગાવીને ઘુઘરીઓ કરાવી, ચીપીઆફરતી ટગાવી આ ચી પીઓ ફેલગીઆ ગ્હી શકે એવો નહોતો તેથી તે ખજાપર કે હાથમાં રાખી ઘુઘરીઓનો ધમકાર કરતો બજારમાં હુબમત કરવા નીકળે તે વખત દેશ પરદેશી લોકો બુએ તે વિસ્મય થઈ હુબમને તેમજ ધીની વાત પૂરે મૂળ મિઆ ને દારૂ પીધો, તે મિસાએ મૂગ તો દોઢ ડલા ને વળી કાણીઓ તેમ વગી કણુ કાઢ્યાની વાત હાથમાં આવી તેથી એવા ડોળથી વાત કહે કે, મા ભજનારના મનમાં હુબમની બનમગી કરનાર કોઈ નથી એમ ઠસી જાય

આ વાત જખુરી ફાણુના બજવામાં આવી એટલે તેણે પોતાનો ટોપલો વગીઆમાં ઉગી ગયો હતો તેજ તે જાણ્યો આથી તેનો ગર્વ ઉતરી

ગયો, જે ભાર હું માથાપર રાખતી તેજ રાણીની આખમા રહો તો ધન્ય છે તેમને!!

એક દિવસ વગડામા રહેનારો એક જડસાજેવો ભરવાડ હુનમત કરાવના શહેરમા આવ્યો તેને જોતા જોતા કાણીઓ લાલો હુનમ મળી આવ્યો તેણે કહ્યું, ‘અવ્યા હુનમ! મારી હુનમત કરતો જઈય?’ લાલાએ હા કહી, તેથી તેની હુનમત કરવા એક દુકાનના ઓટલાપર તે લાલીઓ બેઠો હુનમત કરી રહ્યા પડી હોસે હોસે હુનમ પેલા ચીપીઆવતી નાકમાના વાળ લેવા માડ્યા. એવામા ભરવાડે ઉંચો શ્વાસ લીધો તેથી ચીપીઓ નાકમા ચાડ્યો ગયો!! હુનમ તાતો-ઉનો થઈ ભરવાડસાથે તકરાર કરવા લાગ્યો કે મારો ચીપીઓ લાવ-ભરવાડ કહે, ‘મે કાંઈ લીધો નથી શ્વાસ લેજો ઉંચો ચડી ગયો તેમા મારો વાક શો? જ્યા હોય ત્યાથી શોધી લે’ હુનમ કાછડો વાળી માથુ ભરવાડના નસકોરા આગળ રાખી ઉભો રહ્યો ભરવાડે શ્વાસ ઉંચે ચડાવ્યો એટલે સડ સડાટ નાકમા હુનમ પણ ચાડ્યો ગયો ચીપીઆની તપાસ કરવા અહર આ? તરફ દ્રષ્ટી પણ કાંઈ પત્તો લાગ્યો નહિ છેવટ તેની આશા મૂકી બહાર નીકળવાનો માગ શોધવા લાગ્યો તો તે પણ મળે નહિ નિરાશ થઈ એડ ઠેકાણે બેઠો એવામા તેને એક રખારી મળ્યો તેને પૂછ્યું, ‘લાઈ મારો ચીપીઓ ક્યાએ દીઠો?’ રખારી કહે, ‘તને તારા ચીપીયાની પડી છે, પણ મારી નવસો નવાણુ સાઢ આજ ત્રણ મહિના થયા અહર આવી છે પણ જડતી નથી માટે તેની તો વાત કર!!’ હુનમ આ સાલની હેસ્ત પામી ગયો અને બોલ્યો કે બાપદીઆ! હુવે તો ચીપીયાની મા મૂક પણ જો જીવતા બહાર નીકળીએ તો બસ છે, માટે કાંઈ રસ્તો તો બતાવ? રખારી કહે છે, ‘નિકળવાનો રસ્તો તો શોધીશુ ત્યારે હાથ આવશે, પણ આજ ત્રણ મહિના થયા નાકમા રહીને શરદી થઈ ગઈ છે, માટે મારી પાસે ચક્રમક છે તેનો દેવતા પાડી ચલમ પીએ’ એમ કહી રખારીએ ચક્રમકવતી દેવતા પાડ્યો ને ચલમ ભરી પીના લાગ્યો આથી ભરવાડના નાકમા સળંગળાટ થઈને છીંકો આવી તેના જોરથી રખારી, હુનમ, ચીપીઓ ને નવસો નવાણુ સાઢ બહાર નીકળી પડ્યા!! હુનમને ગર્વ તદન ઉતરી ગયો.

આ વાત તદન અશક્ય છે તેથી તે ગપ કહેવાયછે તેનો હેતુ વાતમા ખુલો છે

ગપ

દિલ્લીમા રહેનાર તેઓ હાસ્યવિનોદની વાતો

ધીરસિંહ જે મિત્ર હતા એક સમયે તે વખત કુકડયા પોતાના દિલ્લોળન

દોસ્ત રણધીરસિંહને કહેવા લાગ્યો કે, “યાર, અગ વત્માના ફિર ગયા! કુઠ કહેનેકી ખાત નહીં હમેશ ખાપુ બાદશાહકા બડા રિસાવદાગ થા, ઉસ્કે તાબેમે ઘોડેસ્વાર થે ઇસ્કી તો કુઠ ગીનવીબી નહીં દોસડતી! ઘોડેડે વાસ્તે તબે લાખી કયા બડા!! ઉસ્કા એક છેડા ઉત્તર તો દુસરા દખન!!”

આતા રણધીરસિંહ વિસ્મિત થઇ ગયો પણ ‘જાણે મરે તેને વિષે નહિ મારનાનું’ ઉત્તમ ધોરણ ધ્યાનમાં લઇ વિચાર્યું કે એને એના બેવીજ ટાઢા પહોરની તોપથી સમજાવવો એ વધારે સારું છે તેથી તે બોલ્યો, “ભાઈ, એ વાત બાદશાહના વખતની હોય તેમાં નવાઈ નહીં, મારા બાપને હુધિઆરનો ધંભો શોખ હતો અનેક બનના દગી પરદેશી હુધિઆર લેગા કરી રાખતા હતા તેમાં એક ભાવો એવઠો મોટો હતો કે તેના એક છેડા જમીનપર તો બીજો આસમાનમાં!”

ફક્કખા—ઓ તો બડા ગપ! એના બડા ભાવા રખતેથે ફીર!! સારે દિન હાથમે તો નહીં રખતેથે!! રખનેકા ઠિકાના બતાઓ તમ તુમ્હારી ખાત સચી, નહીં તો બડા ગપ

રણધીરસિંહ—(હસતો હસતો) તમને ખબર નથી!! એ ભાલો તો તમારા બાપના તબેવામાજ મૂકતા હતા!!

આ સાંભળી મિઆભાઈ ધા માની ચૂપ થઈ ગયા (હવે જો રણધીર સિંહને જુઠો પાડવા એવઠો તબેવો નહોતો એમ ટહવા બીધ તો પોતે કહેલી વાત પણ ખોટી પડે)

કેમની વાત ખોટી હોય તો તેને મોટેજ ખોટી કહેવાના કરતા કહેનાર માણસને રીસ ચડે નહિ અને પોતાની વાત ખોટી છે એમ સહેજ સમજી જાય એની યુક્તિ આ વાત બતાવી આપે છે

ગપમા ગોટાળો

‘જરી જુઠં બોલન લોભ વશ થઇ ટે નહીં તમ જીવતા’

*એક તપસ્વી દરીઆકિનારાઉપર બાર વખ ની અવધની અમરકુળ મેળ વધા પુષ્કળ તપશ્ચર્યા કરતો હતો તેને તપશ્ચર્યા કરતા કરતા સાડા અગ્યાર વરસ થયા તે વખતે દરિયાકિનારે વૃક્ષમાં વસતા સેત્રાને તે તપસ્વીનું સત્ય જોઈ વિચાર્યું કે આનું મન સસારના પ્રપચી કામોથી કિવા દુષ્ટ વિકારોથી દૂષિત થયું છે કે નહિ? એ પરીક્ષા તો ટરવી જોઈએ એમ વિચારી તે સેત્રાને ઝગડાનું રૂપ ધારણ કયુ જે વૃક્ષ નીચે તપસ્વી તપશ્ચર્યા કરતો હતો, તે

ઝાઝપર ઘણા વખતથી હું સ ને હું સિની રહેતા હતા, તેપૈકી હું સરાય કરવા ગયેયો હતો અને હું સિની ત્યાં બેઠેલી હતી તેના માળામાળ તે કાગડો જઈ બેઠો જ્યારે હું સ થેર આવ્યો અને કાગડાને પોતાના મકાનમા બેઠેલો દીકો તેથી તેને પછડું કે-‘તું મારા મકાનમા કેમ બેઠો છે ચાલતો ચા અહિં ચાથી’ હું સતું આ પ્રમાણે બોલતું આભળી કાગડો બોલ્યો કે ‘આ ઘર માફ જ છે’ છતાં તું મને અહિંથી કહાડનાર કોણ છે? આવું કાગડાનું બોલતું સાભળી હું સને ઘણેજ શુસ્મો આવ્યો અને બંને જણની વચ્ચે બારે તકરાર જામી છેવટ હું સે વિચાર્યું કે ‘આખર કાગડાની જાન નીચ છે જેથી એની સાથે વિશેષ બોલવું એ મારા બૂધણને કલકિત કરનાર છે માટે અદલ મનસાથી દિલ્હીપતિ શહેનશાહ અકબરશાહ હુલુરમા જઈ અરજ શુભરૂ તો આ ની અને યોગ્ય શિક્ષા આપી મને મારી હું સિની તથા મકાન અને બચ્ચા સ્વાધીન કરી આપશે’ આવા વિચારથી અકબરશાહની હુલુર જઈ પોતાની સર્વ હકીકત રોશન કરી, તથી બાદશાહ આલીનહાએ તે કાગડાને બોલાવી મગાવવા હુકમ કર્યો હું મ બાદશાહ અગાડી ફરિયાદ કરવા ગયો છે, એવું કાગડાનું રૂપ ધારણ કરનાર સેતાનની સમજમા આવ્યું, ત્યારે કાક કાક ચખ્ખ પોકારવા લાગ્યો, જેથી જ્યાં ત્યાં સેકડો કાગડા ત્યાં આવી પહોંચ્યા અને પૂછવા લાગ્યા કે-‘કેમ શું કામમાટે બોલાવવાની જરૂર પડી?’ કાગડો બોલ્યો કે ‘લાઈ! આજે તમોને ઘણા અગત્યના કામસાડ બોલાવેલ છે, કે આ હું સિનીના હું સે મારા ઉપર અકબરશાહ અગાડી ફરિયાદ કરી છે, તેથી ત્યાં મને પછી તેહ થયેજ માટે તમો સઘળાએ એટલીજ સાક્ષી આપવી કે, આ હું સિની આ કાગડાની વહુ છે અને એની સામે જ્યારે તે પરણ્યો હતો ત્યારે અમે સઘળા જાનમા ગયા હતા, તેથી કહી ચકીએલીએ કે, આ હું સિની અને એ મકાન તથા બચ્ચા વિગેરે આનાજ છે જો તમે મારી આ વખતે આટલી તરફદારી-પક્ષ કરો તો એક મહદુ બતાવીશ કે જેથી તે એક મહિનાસુધી તમારે ખાવાનું ચાલશે’ આ પ્રમાણે કાગડાનું બોલવું સાભળી સર્વ કાગડાઓએ તે મહદાની લાલચને લીધે કાગડાના કહેવા પ્રમાણે કબુલ કર્યું પછી પેલા કાગડા-રૂપી સેતાને તપસ્વીને જઈ કહ્યું કે તમો ઘણી મુતથી તપશ્ચર્યા કર્યા કરો છો, છતાં કશી હલતુ ઇશ્વરસિદ્ધિ થઈ નથી માટે જો જરા માફ કહ્યું માને તો જે-માટે સાડા અગીઆર વખથી મહા હું બ વેઠો છો તેજ ધારેલી વસ્તુ-સુદર અમરરૂળ લાગ્યો છું તે તમોને આપુ, એમ કહી અમરરૂળ દેખાડ્યું એટલે તપસ્વી તો લાલચને વશ થયો અને કહેવા લાગ્યો કે શું કહેવા માગો છો? તમે જે કહેયો તે હું કરવા કબુલ છું આ પ્રમાણે તપસ્વીનું બોલવું સાભળી સેતાને વિચાર્યું કે ‘લોટમા પાણી પડ્યું, લાલચમા લપટાયા, અહા! યોગી, યતિ, અખણત, સન્યાસી, ઉદાસી અને મહાત્માઓ, અરે! મુદ્રાદિક દેવો મધુ લોભની ઝપટમા લપટાઈ ગયા છે! લોભ એજ પાપનું મૂળ છે! લોભ

તપસ્વીએ મોઢું ચલાવવા માર્યું અને જોત્યો કે 'શુ શુ અરે! આશું મોઢામાં નાખ્યું છે?' કાગડો જોત્યો કે 'એતો જૂઠું જોલનાર અને લાલચમાં લપટાઈ સત્ય છોડનારના મોઢામાં જે મૂકવું ઘટે તેજ મૂક્યું છે, કેમકે જૂઠું જોલનાર કે સત્ય છોડનારના મુખમાં નિષ્કાંજ નાખવી યોગ્ય છે, લાલચમાં લપટાઈ તને જરા વિચાર ન આવ્યો કે જૂઠું જોલવાથી ધર્મ, કર્મ, તપશ્ચર્યા, વ્રત નિયમનો નાશ થાયછે! કયા હું અને કયા એ હું સ છતાં કેવળ ખોટા કામમાં ખોટી સાક્ષી આપી અનાચારને પ્રોત્સાહ કરવા મહત્ત આપી, પણ પોતાનો ધર્મ શો છે? તેતરફ બિલકુલ લક્ષ આપ્યું નહિ ધિક્કાર છે તારી તપશ્ચર્યા અને મનો વૃત્તિને હું તો તારી દૈવવૃત્તિને જોવા ચાહું અને જા હૃદયમાં તું તો ઉભયબ્રહ્મ થયો છે, જેથી તારા પાપનો પશ્ચાત્તાપ કર આ પ્રમાણે ફ્રિટકારના વચનો કહી હું સને જોલાવી હું સિની, બચ્ચા અને ઘરનાર સુપરત કર્યા તથા પોતે પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે વિચરવા લાગ્યો અને હું સ પણ પોતાના સ્થા નકે ગયો.

મૃપા વાક્યથી અનેક હાનિ ઉત્પન્ન થાયછે એમ દર્શાવી આ મૃપાનાકય અધિકાર પૂર્ણ કરવામાં આવેછે

—❧— અસમ્યગીત-અધિકાર. —❧—

મૃ પાવચનો જોવાની ટેવ પડ્યા પછી અસમ્યગીત ગાયન ગાવામાં પ્રવૃત્ત થા સ્ત્રીઓ અચક્ષત્રતા નથી તો તેમ નહિ થવા ભલામણની સાથે અસમ્યગીતનો નમુનો આપવામાં આવેછે

વિષયસબંધી ગીતનો પ્રતિબંધ

(જે કોઈ અગિયારી માતને આરાધયેરે લેવ—એ રાગ)

સુણો! સજ્જનો! શીખ એક ઉચરે લેવ

લેવા લક્ષમાં વિશેષ વિનંતિ કરે લેવ

માય ગીત જે કુમારિકા ને કામનીરે લેવ

કરી પ્રગમ્ભ જગી આખી જામનીરે લેવ,

ગીત ઘોળ ગરળા ને રસિક રસહાઝે લોલ , ઘટે જોડનાર શીર ખૂળ ખાસડારે લોલ	૩
કાળોઢેર ક્યો કાનુડાના નામથીરે લોલ ખનાવી ખડુ બિલત્સ ખગાડી મતિરે લોલ	૪
રાશલીલા વિગેરે વિશેષ વર્ણવીરે લોલ કર્યા નીતિબ્રહ્ કોટિનેક માનવીરે લોલ	૫
કર્યો નેવકો નીતિનો નાશ ચિત્તથીરે લોલ , વ્યભિચારને વધાયો વિષય ગીતથીરે લોલ	૬
ઢેક કાળજે કસત્ર કરી બ્યાકુળીરે લોલ , કામ જોમથી ખનાવી તે બેળાકળીરે લોલ	૭
પિયુ પ્રેમને મટાડી લગ પાડિયોરે લોલ , પતિવ્રતા ધર્મ નેમને નસાડીયોરે લોલ	૮
એનું લક્ષ લાગિયું કહુંચાલાલમારે લોલ , ગમે કેમ કથ ફૂટડો ન હાલમારે લોલ	૯
ગાળ્યો ગાઇ ગાઇ ગીત ઉર આમળોરે લોલ, જોને જોઇએ મુદરવર શામળોરે લોલ	૧૦
વાલોલુ વગાડે વનવિષે વાસળીરે લોલ , ભળી ઝમકીને ગોપી સર માલળીરે લોલ	૧૧
તેજ વાર સુતો સ્વામી મૂઠી સોડમારે લોલ આવી કૃષ્ણુની પાસ પૂરા કોડમારે લોલ	૧૨
આવી છાપ આપોઆપ છાતિમા પટેરે લોલ , કામ તૃપ્ત ડેમ થાય શીર રહી ઘટેરે લોલ	૧૩
પુષ્ટિમાર્ગમા ખડુ પુષ્ટિ મળી એ વિષેરે લોલ દયારામ કાવ્ય કામ નિઘ એ મિષેરે લોલ	૧૪
જહયુ નામ એક મર્વને શ્રીકૃષ્ણુરે લોલ , મમાધાન થાય કેમ એવા પ્રશ્નનુરે લોલ	૧૫
માત તાત પ્રાત પ્રીત ગીત રાખવીરે લોલ , વિનય સહ્યનાની માથ વાત લાખવીરે લોલ	૧૬
પ્રાણનાથ સાથ સપિ જપિ ચાલવુરે લોલ , દેશણી જેઠાણી સાથમા હુળીજવુરે લોલ	૧૭
ઘટે સાસુ સસરાનિ કર આકરીરે લોલ દેર જેઠ વેઠ વેઠવીજ આકરીરે લોલ	૧૮

બાળ પાળવાજ કેમ પ્રેમ રેમથીરે લોલ	
દુશની ઉપાસના સુનીતિ નેમથીરે લોલ	૧૯
એની રીતના ગીતોની બળ ખોટોરે લોલ	
પરિણામ શુદ્ધ ક્યાથી નોપરે પછેરે લોલ	૨૦
કામવાસના વિવેકને તાળે રહેરે લોલ	
ગરબ ભય ધરવ થાય શુભને ગ્રહેરે લોલ	૨૧
પરિતોષ પાત્રી થાય શિતળ છાતડીરે લોલ	
પ્રભુભક્તિ વિષે ભાવ હુયે હરમંડીરે લોલ	૨૨
વહેમને વિસારી હેમ જેમ અગથીરે લોલ	
પાર ઉતરે સસાર આ ઉમગથીરે લોલ	૨૩
કવિ પાસ ખાસ ગીત એ જોડાવનોરે લોલ	
પત્રી પ્રેમદા કે પુત્રિને પદાવનોરે લોલ	૨૪
દેહા રૂઢવા જવાને બધ પાડનોરે લોલ	
ગાતા કાવુડાનાં ગીત અટકાવનોરે લોલ	૨૫
નાશુ પેણુ વહનમાથી વીમસવનોરે લોલ	
વ બલદામ તણી વિનિતિ વિચારનોરે લોલ	૨૬

કંટાણુનો પ્રતિબંધ.

(કેરી સંધર જેનો ટથડો—એ સંગ)

ગોરી ફગાણા ગાયછે રે મરો લાલ લગાડ	
કીડા ખરેછે ઠાનથી, હાડ બધ કરો બગાડ	ગોરી ૦ ૨૭
બગમે દટકા બોલે બધીરે ભુરી ભાડેછે ગાળ	
બડી મરો નર બાઈતા હારે મટ પેસો પતાળ !	,, ૨૮
‘ આજો ગાજોજ કદાવતીરે એકબીન્નની બાર ! ’	
ઉઠો ઓઠો શિર સુદડી ! હારે ઉભા રૂવાડ થાય !	,, ૨૯
મૂઝ નથી પણ પુછેછે ગેજે કેકે થયુ બંધ	
જમતા જમતા એ સાબળી, હારે ધિક્ક મોહુ મરકાય	૩૦
માતા પિતા ભાઈ ભાળનારે નહિ લાગે લગાર	
આજ માડ માડ રજા મગી, હારે હુયે હુર્ષ અપાર	૩૧
ભતિ ઉત્તમ છે આપણીરે, એવુ શોભે ન મૂખ	
મૂખે મયાદા ન મૂકી, હારે એમ ભાગે ન બૂખ	૩૨
બધી ઠરી છે કારમીરે ઠડ નાતે નવીન	
સારી શીખામણુ શુભતા, હારે કેમ જુઓ જમીન ?	,, ૩૩

તેમજ—

(૨ ગમા ૨ગમા ૨ગમારે—એ રાગ)

લવાઇથી ભુજે અતિ, ફટાણાને ફાગ
કરડયો કાળી નાગ, કે રીળને સહારિયો

ગાયછે ગાયછે ગાયછેરે આજ ગોરી ફટાણા ગાયછે
વિધા વિવામા ખાયછેરે, આજ ગોરી ફટાણા ગાયછે—ટેક૦
સામસામા સભળાવે ભજનિયા, ભડના સાભળવાભયછેરે—આજ ૩૪
ગાળાગાળીના ગીત ગવાતા, ભુડી વાણી વપરાયછેરે ,,
નામ લઇ લઇને બહુ લવકારે, ઉભા ફવાડા થાયછેરે ,, ૩૫
ફાટે ડાચે બહુ બેલે ડાડાઇમા, હાસી કરી હુરખાયછેરે ,,
માતા પિતા ભાઇ સૌ સાભળતા, લાજ શરમ ધકાયછેરે ,, ૩૬
દીડા ખરે કાનથી એ ગીતે, છેક હુઠને છોડાયછેરે ,,
બાણે ભેખનમા પીધી મદિરા, ચાહુન ભુડુ ગણાયછેરે ,, ૩૭
ફટાણાની ધામધૂમ મચી રહી, ઘાટા બેઠા ઘડકાયછેરે ,,
મેણા ટોણાનું કામ છે મોડુ, લાખનો કાખનો કહેવાયછેરે ,, ૩૮
શેઠ રીકેને માઠે બધાવે, રોકઠે રોકઠે ન્યાય છેરે ,,
જગલી જેવાના જમતા જમતા, ગુણી મોઢા મરકાયછેરે ,, ૩૯
સ્ત્રીને મોઢે ગુણી ફાગ અધમના, અતર ઉરકેસાયછેરે ,,
રાગ લેકાપર ટીકા ચલાવે, ફાટી નજર ફેરવાયછેરે ,, ૪૦
જે હોય બને બદ્ધાનતના, આજે ઇસાશ થાયછેરે ,,
બેલી બાડુ મોળ મોઢે ઉતારે, ફટ કાળજી કોતરાયછેરે ,, ૪૧
વિમ્બ વણીકની રીત નથી એ, ફેાળી નાળીની જણાયછેરે ,,
કપોળ વણીકને નાગરી નાતે, બધી કરી સભળાયછેરે ,, ૪૨

સુમોધ ચિતામણી—નવલગમ પોપટભાષ

મનહર.

ભડ પડયો ભવ જેઓ ભવનમાં ભુડુ બેલે,
ભુડુ બેલવાની રીત ભાડ કે લવાઇ િ
રીકરી દુહિતા માતા દેખતા બકેછે દુષ્ટ,
નહિ રીત જૂની એ તો બાણવી નવાઇની ,

અરથ વિનાની તોય આનંદ પમાડે એવી,
 હુલવાટી તેથી સારી હોયછે હુવામની
 મુણે રૂઝ સજ્જહુસ દાખે દવપતરામ,
 મારા શબ્દ થકી શેલા સાપડે સવામની

દવપત

અસભ્યગીતનું વર્ણન તથા તેના માઠા પરિણામને વિચારી કરી સ
 મનુષ્યોએ તેનો પ્રચાર બંધ પાડવાની પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ એ દર્શાવી
 અસભ્યગીત અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવેડે

→ ❧ સ્ત્રીપ્રપચ-અધિકાર ❧ ←

❧ જો અસભ્યગીત ત્યાજ્ય છે તેમ સ્ત્રીઓના અનેક જાતના જે પ્ર
 જોવામા આવેછે તે પણ ત્યાગ કરવા જેવા છે તેથી તેને જ
 સહેજ કડક નમુને આ અધિકારમા ઠવિતારૂપે ગોઠવ્યો છે

વ્યાખ્યાનમા વિમરૂપ સ્ત્રીઓની રીતિ.

(આપા આમ પધારે પૂજ્ય અમ ધગ વોહરણુ બહેલા—એ દેશી

આકમ પાખી પરવના દિવસે ઉપાસરામા આવે
 નારી વીચ પચીસ મનીને વખાણુ મુલુવા ભાવે,

રૂઝ રગ ધરીને સજ મુણજે વાત સયાણી—

પાટે બેચી પૂજા નિવારે, ધર્મકથા ઉપદેશે
 શ્રાવિકા મનીને માહોમાહે, કથજો કળ્યા બેસે

૩૦

એક કહે સાબળરે સજ્જની, મહારી સામુ મહોટી
 મહારા ઉપર મન નવી રાજો એ વાતે છે જોટી

"

બીજી નારી કહે મુણુ બામ, મુજ સાસુ મુખ મીઠી
 પણુ સારી વસ્તુ સજે લઈ, આથે જમ્મરે બેઠી

"

ત્રીજી નારી તુસ્ત કહે તવ, મુજ સાસુ મુકનીણી
 મહારી ઉપર કઠીય ન કોપે, જતન રૂરે મન જાણી

"

- ચોથી નારી બોલે બાઈ, મુજ વહુઅર ગુણવતી,
 ધરનું કામ ઉપાડી લીધું, મુજને કગી નિચિતી, , ૫
 પાંચમી નારી પ્રેમ ધરીને, બોલે સાંભળ બાઈ,
 વિનયવતી છે મહારી વહુઅર, રીસ નહીં તિવરાઈ , ૬
 છઠી નારી બોલે છાની, મુજ વહુઅર ગુણ બારી
 વાતો કરતી કિમહી ન થાકે, બેસે પરધર બારી , ૭
 સાતમી નારી કહે સુણ સજની, શી કહું મુજ ધર વાતો,
 મહારી સાસુ મહારી સાથે, વહ્યા કરે દિન રાતો , ૮
 આઠમી નારી કહે સુણ બાઈ, મુજ પ્રીતમ નવ મહાવે
 મુજ સાસુ છે અતિ અણખીલી, તે દેખી દુખ પાવે , ૯
 નવમી નારી બોલે નેહે, મુજ સુત મુજને કારે
 વહુઅર ક્યારે વેઠ કરે તો, આવી તેહને વારે , ૧૦
 દશમી દયિતા બોલે દેખી, બાઈ તુમ બલીહારી,
 વહુઅરને ન રીસ કરૂં તો, પુત્રથી થાઉં બારી , ૧૧
 એકાદશમી ઇણીપરે ભાળે, મુજ વહુઅર વિકરાલી,
 શીખ દિયતા ગુણી દેહે, ચપલ મહા ચઠલી , ૧૨
 દ્વાદશમી ઇમ બોલે બાલા, મુજ વહુ ઇણી જસ વાણી
 મદળી ધરની વેવળ સમજે, પણ આખે છે કાણી , ૧૩
 એક કહે સાંભળદે અબા, મુજ પાટોસણ પાપી
 વિતા સવારથ વેઠ કરાવે, ચોથી વાતો થાપી , ૧૪
 એક કહે બાઈ ૬ આવુ, ઉપાગરે ઇણિ વેળા
 બૂખ્યો દિયો લોજન માગે, ટળેછે રાધણ વેળા , ૧૫
 એક કહે મુજ વહુઅર લોળી, હું ઇણી તે તાણે
 એકલા હાથે કામકાજ કરવું, તે પરમેશ્વર બાળે , ૧૬
 એક કહે સુણ સજની મહારી, દ ખની શી કહું વાતો
 માસુ ગુલી નણદ લડીલી, તેમ દીયરિયો તાતો , ૧૭
 એક કહે સુણ મહારી માતા, મે હવે કેમ રહેવાય
 માસુ સસરા પિયુ પનોતો, સઘળા બાવા ધાય , ૧૮
 એક કહે સુણ માણણ આપણે, એકજ લગને પરણી
 ત્હારે દયા છાકમ છોળા, મહારે નહિ અઘરણી , ૧૯
 એક કહે મહારે પાટો આળ્યો, એક કહે મારે પાડી,
 બાઈ તું લેવાને આવજો, છાશ કરીશું બાડી, , ૨૦

- એક કહે એમ મારી સાસુ મુજને લાડ લડાવે
 ઘરે વાવરે સારો સુધરો, મુજ વિષુ મૂળ ન ભાવે , ૨૧
- એક કહે તું વહુઅર વારે તુજને ભલે ભાધ,
 મહારી વહુઅર મુજને વિગોવે, ખટશ ભોજન ખાધ , ૨૨
- એક કહે સાભળ તું કૈાધ, મજડ બાધની વાતું
 મહારે હોણુ ઓણુજ નથી, મે ભેવરાંચું ખાતું , ૨૩
- એક કહે સુણ અમુકી બાધ, અધરણીને જોળે
 સાતં મોપારી મુજને નાપી, મે આપીતી સોળે , ૨૪
- ભેમતી બાધએ જમવા તેડયા, શીરો સધળો ખુટયો
 સાક દિવસની સખડી આણી, ખનસાવી કરી ફટયો , ૨૫
- એક કહે મુજ માથો ત્રુટયો પાયો એકજ ભાગ્યો
 સભજ ક્યાંવિણુ કેમ સુવાયે, અણુચિંત્યો હુ ખ લાગ્યો , ૨૬
- એક કહે મુજ અગ અકળાયો આળસ અધિકી આવે
 માકડ મુઆ કરડે રાતે, તેહથી હુધજ નાવે , ૨૭
- એક કહે મુજ મુલો ભાગ્યો, તે જમ કરવો રૂંડો
 એક કહે મુજ મીતમ ખ્યારે, મુ પે આપ્યો મુડો , ૨૮
- એક કહે મારે રેટીયડાનો, ત્રાકવડો ત્રટકાણો
 એક કહે મુજ માળજ કાપી કિશુ નહિ કતાણો , ૨૯
- એક કહે ઉપાસરે આભ્યા કહો કિશું કૈાધ આલે
 બે કોકડી કાતી ભે બાધ ઘરમા શાકજ આવે , ૩૦
- એક કહે ધોવાને જમ્યો, ભે બાધ તુ આવે
 એક કહે મુજ ધાન સળ્યો તે ઘરધમે મન ધાવે , ૩૧
- એક કહે કે મહારી સાથણુ ભે તું મુજ ઘર આવે
 માધુ ગુથીને મનગમતી કરશુ વાતો ભાવે , ૩૨
- એક કહે મે કુવથી રાધી એક કહે મે ચોળા
 એક કહે મે વાલ વધાર્યા, તે થયા છાકમછોળા , ૩૩
- એક કહે મુજ ઘેળર મીઠા, એક કહે દળ ખાના
 એક કહે મુજ લાડુ ભાવે, સકર જલેળી બાજા , ૩૪
- એક કહે દેશ માલવ મીઠા એક મુજરાત વખાણે
 એક કહે છે મરૂધર મોટો, સોરઠ સકલ સુખણે , ૩૫
- એક તો આપાતું રાજ વખાણે, એ પર રાજ્ય એક નિંદે,
 એક કહે રાજા તો તેહજ, નહી કરો નહી દરે , ૩૬

એણે એક બુદ્ધિવતી બોલી, ગુ બાધ્યો તુમ કહીયે,
 કચકચ કરીને કાનજ દેાડ્યા, વખાણુ કેળીપરે સુણીયે „ ૩૭
 ધર્મસ્થાનકે આવે ધાન, વાતો કરવા માડો,
 પાપપાટલા બાધો પ્રાચે, કાર્ય ધર્મના છાડો „ ૩૮
 એણે કાલ થયો એમ જાણી, ઉપદેશ પુરો કીધો,
 શ્રાવિકા સવે વાહિ ગુરુને, મારગ ધરનો લીધો „ ૩૯
 રે બાધ્યો તમે ઇણવિધ આવી, વિકથા વાતજ વારો,
 મન ગુદિ વિણ મુક્તિપુરીનો, કારજ કિણ વિધ મારો „ ૪૦
 વળી કહે ગુરુજી ગુણો શ્રાવિકા, કથલો કાગ્ગ ન કીજો
 કુતવાણી મનશુદ્ધે સુણતા, સઘળા કારજ સિદ્ધે „ ૪૧
 નરનો દોષ દેખાડી પોતે, નિજ આતમ નવી વચો
 દોષ પોતાનો દેખી દ્રષ્ટે, સુદૃઢ ઇણિપરે સચો „ ૪૨
 દગ દ્રષ્ટાતે દુર્લભ એવો, મનુષ્યપણુ ને પાચો
 દેવ ગુરુ ધર્મ તત્ત્વ એ ત્રણે, સેવો સદા સુખદાયો „ ૪૩
 કથા ગુણીને કથલો વારો, ગુરવાણી રમ ચાખો
 પરનિદાથી દુર્ગતિ પામે, નિજ મન નિર્મળ રાખો „ ૪૪
 ત્રિકરમ ગુરુ તીર્થકરની, ગુરુ કથા ને ગુણુયો
 મહાનદ કહે મનને રંગે, તે ભવસાગર તરંગે „ ૪૫
 સવત અઢાન શત દશને વિષે, આયો માસ ઉદારો,
 પાલણપુરમા પ્રીતિ કીધો વિકથાનો વિસ્તારો „ ૪૬

સત્રપમાળા

શ્રીએને લિખ લિખ વિચારો સમજાવીને વિકથામા નહિ પડવાની ભલામણ
 કરી આ શ્રીપ્રપચ-શ્રીકથલો એટલે કુટારો અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવેછે

→॥ સોપાન-અધિકાર. ॥←

શ્રીએને પ્રપચી અધિકાર જાતાવી તેમને ઉપદેશ આપવા આ અધિ
 કારની ગરુઆન કરીછે

સ્રીઓની હસવા જેવી કદગી રીતિઓ

(કેકે કરોધમાથી બોલીયારે બહુચરી, સમ લક્ષમણ વન જાય) — એ રાગ

પ્રથમ પ્રભુ પાયે પડીરે દેશિયો, વૌનતાની કટુ વાત	૧
કરૂ કવિતા કુવડીરે દેશિયો, માઠયો અર્તિ ઉત્પાત	
ભણ્યા વિનાની ભામનીરે દેશિયો, હિંદુતણી છે હાથ ,	૨
માત્ર નારી તે નામનીરે દેશિયો, પગુજેવા છે હાથ	
ખાતું ખીનું ખેલવુરે દેશિયો, પેરું આઠવું અગ ,	૩
ભણે ન બીજું જે નવુરે દેશિયો, જેએ આખો દી પવગ	
ધરેલું ગાડું ગમે ધણીરે દેશિયો, નવા નવા નિત્ય નગ ,	૪
ગળું જુએ ન ધણીતાલુરે દેશિયો, ઝટ મચાવે જગ	
લેખી મળે એ ચાર ન્યારે દેશિયો, વાત બીજી નવ થાય ,	૫
મહિના રહ્યાની વારતારે દેશિયો, નજર ઉતાર ઉપાય	
કામણ દુમણની કાણિયોરે દેશિયો, વશીકરણની વાત ,	૬
રાજવળાની રાણિયોરે દેશિયો, તેનેય તે પચાત	
કાતો પાણીને શેરડેરે દેશિયો, મળવાતણું મુકામ	૭
ઝાડે જવાની જગ્યા જરેરે દેશિયો, વાત કંવાને કામ	
કર ખરેખર બોલણીરે દેશિયો, એક બીજાની દ્વાય	૮
બોલે સાસુ નણદીતણીરે દેશિયો, નિહા માહોમાહ	
દેસણી જેઠાણીવિષેરે દેશિયો, ફિલમા ઝાંઝુ ઝેર	૯
કનિયા કરે કામને મિષેરે દેશિયો, બોલે કાળેકુર	
કહુ માને નહિ કેઠનુરે દેશિયો, મૂકી મળાંદા છેક	૧૦
પાણી પડેછે લોહીનુરે દેશિયો તોય તને નહિ ટેક	
સાસુને વહુના વાલનીરે દેશિયો, વાત કરી નવ જાય	૧૧
વાણી પરસ્પર કાલનીરે દેશિયો, ગાળાગાળી નિત ગાય	
ધરધાવે ઘોઠા વહુ કહીરે દેશિયો ઘાટો તાણીને ખૂબ ,	૧૨
પડી ગોઠુ વાળે રહીરે દેશિયો દેખી જનું તાજૂબ	
રોજ ઉઠીને રીક્ષામણારે દેશિયો જાય કટાગી કથ	૧૩
નથી મુખામિલે મણારે દેશિયો ન્યારે એનો છે પથ	
પ ઘડે દાડી પાટકેરે દેશિયો જેવું હુરાયું દોર	૧૪
ટામરી પૂન્વા તાટકેરે દેશિયો કાળજી કાંક કઠોર	
ખાળ ઉઠેરતા ન આવડેરે દેશિયો ખાડુ ખોડુ ખુબ ખાય	૧૫
વાવડ વરાના વાવડેરે દેશિયો, જુગતે જમવા જાય	

માદા મરે મર છોકરાં દેશિયો, તેની ચિતા નહિ ચિત્ત,	
ઠાગી લગે છે એઝરાં દેશિયો, પછી પીડાય ખચીત	૧૬
ધરથી બગાડે બાળનેડે દેશિયો, મોઢે ચડાવી અધીક,	
ભુડી કાઢે ભટ બાળનેરે દેશિયો, બુમો પાડે નહિ બીક	૧૭
ગેયો રેયો પીટયો કહીં દેશિયો, પૃથ્વી પછાડે પુત્ર	
અ તે હાનિ નિરખે નહિરે દેશિયો, રેતું રહે ધરસૂત ?	૧૮
મોહુ રહે ચડેલુ સદારે દેશિયો, જાઠો હૃદયમા રોષ	
ખાતા પીતા પણ આપદાં દેશિયો, સોજે નહિ સતોષ	૧૯
આખો યોગતી ઉઠતીરે દેશિયો, ઢાંડો ચડે ઘડી ચાર,	
રીસ કથાંથી રૂઠતીરે દેશિયો, અવળચડી અવતાર	૨૦
ખરે બપોરે ઘોરતીરે દેશિયો, નથી અતર ઉચાટ	
બેજ મળી બ્યા બેસતીરે દેશિયો, ચાચ ઘણો ઘોઘાટ	૨૧
ટાહુ એહુ જુહુ જમેરે દેશિયો, વખત વિનાનું ખાય	
માદી પડી પીડા ખમેરે દેશિયો, પણ માને ન કદાય	૨૨
ગાય ફટાણુ લગનમારે દેશિયો, બખે કટકા ગાળ	
લાજ શરમ નથી મનમારે દેશિયો, શુણે બધુ ને બાળ	૨૩
જોષી પાસે જોવરાવતીરે દેશિયો, ભુવા પાસે ભોળવાય	
શુકેન મસ્તમા છે મતિરે દેશિયો, પુત્રીને કામ કરાય	૨૪
બાણી નથીજ બદામનીરે દેશિયો, કરૂં કેટલો વિસ્તાર,	
વેંમી અભણુ એ ભામનીરે દેશિયો, મૂરખની સરદાર	૨૫
પામે ઘણા પરિતાપનેરે દેશિયો, લાગી ચોગરહમ લાઈ,	
કેમ ગમે કહો આપનેરે દેશિયો, આખ ઉઘાડો દેખાય	૨૬
ફેર જમીન આશમાનનેરે દેશિયો, બુદા બુદાજ નિચાર	
ફાકટ ફાકો તને માનનેરે દેશિયો, આતો નાટક નિર્ધાર	૨૭
ભાઈ ભણ્યો ભલિ ભાતથીરે દેશિયો, બાઈથી ન શુદ્ધ બોલાય,	
પુસ્તક પુરૂષ રચે મથીરે દેશિયો, એણે ન પત્ર વચાય	૨૮
ભાઈ ભુગોળ બગોળનેરે દેશિયો, જાણે જગત ઇતિહાસ	
બાઈ જાણે ધીગોળનેરે દેશિયો, ચિત્ત ચુલામા ખાસ	૨૯
વગ વાચે વાતો નવીરે દેશિયો, ગ્રથે જાની શુલતાન,	
વહુ કહે આખો શુ ફાડવીરે દેશિયો, ભુલ્યા તમે તો ભાન	૩૦
નર માનતા માને નહિરે દેશિયો, જોવરાવે નહિ જોય,	
નાર નિવેદ કરે શહીરે દેશિયો, શુકનવડે સતોષ	૩૧

મને જાણનારો જાણે દેશિયો, દર મહત્તમા લય
 મારાં જાણનાં માનનીય દેશિયો, જાણા ધરતા ધોળ ધાય. ૩૨
 કૃષ્ણનાં માનને કહે દેશિયો નાય ધુમે નર નિલય,
 કૃષ્ણનાં માન આનુગમર દેશિયો, પત્ની ન નાય ખચીત. ૩૩
 અંબે માંડીને માળદીર દેશિયો, વસ્ત્ર એવા ગધાય
 કામ માળદીર નિના કરીર દેશિયો, આઠ દશ દાડે નાય, ૩૪
 રોકે ન માત વિયેકનીર દેશિયો, દેશ સુધાર કાજ
 કૃષ્ણનાં માન એમાનીર દેશિયો, એના વિચિત્ર મિત્રજ ૩૫
 આની રીત નિત નાનર દેશિયો, નિદો એની નહિ નાજ,
 પણ હો મેં નિધારનર દેશિયો, પુદિ તમારી આજ ૩૬
 નિનામો નિનામર દેશિયો વાક નથી નવટાક
 તમે ભગવાની તે જાણે દેશિયો રામા ભિચારી રાક ૩૭
 તમે ભગવાની જાણે તમે રીર દેશિયો, એને ભણાવો નંજ
 ભગવાની જાણે ભગવાનીર દેશિયો, ભારી તેવી તે યંજ ૩૮
 કૃષ્ણનાં માન કૃષ્ણનીર દેશિયો રાખી મુરખની રાજ
 દેશ દેશ જાણે ભગવાનીર દેશિયો, કૃષ્ણની કુશળ કહો યય ૩૯
 કૃષ્ણનાં માન કૃષ્ણનાં માન રીર દેશિયો ભગવાનીર દેશિયો ૪૦
 કૃષ્ણનાં માન કૃષ્ણનાં માન રીર દેશિયો ભગવાનીર દેશિયો ૪૧
 કૃષ્ણનાં માન કૃષ્ણનાં માન રીર દેશિયો ભગવાનીર દેશિયો ૪૨
 કૃષ્ણનાં માન કૃષ્ણનાં માન રીર દેશિયો ભગવાનીર દેશિયો ૪૩
 કૃષ્ણનાં માન કૃષ્ણનાં માન રીર દેશિયો ભગવાનીર દેશિયો ૪૪
 કૃષ્ણનાં માન કૃષ્ણનાં માન રીર દેશિયો ભગવાનીર દેશિયો ૪૫
 કૃષ્ણનાં માન કૃષ્ણનાં માન રીર દેશિયો ભગવાનીર દેશિયો ૪૬
 કૃષ્ણનાં માન કૃષ્ણનાં માન રીર દેશિયો ભગવાનીર દેશિયો ૪૭
 કૃષ્ણનાં માન કૃષ્ણનાં માન રીર દેશિયો ભગવાનીર દેશિયો ૪૮
 કૃષ્ણનાં માન કૃષ્ણનાં માન રીર દેશિયો ભગવાનીર દેશિયો ૪૯
 કૃષ્ણનાં માન કૃષ્ણનાં માન રીર દેશિયો ભગવાનીર દેશિયો ૫૦

એને ઉત્તર આપ્યો અહીંરે દેશિયો, વૃથા વગોવે નાર
 સુધાર્યાથી સ્થરે સહીરે દેશિયો, આપો કેળનણી સાર ૪૮
 વલ્લભદાસની વિનતીએ દેશિયો, હિંદુ નારી હેવાન
 અરે એના સહુવાસથીરે દેશિયો, સુબુ ભડુ ચમસાન ૪૯

સુમેવ ચિતામણિ—વલ્લભદાસ પોપટભાઈ

કુટુંબને સારી સ્થિતિમાં લાવવામાટે, જ્ઞાતિની શોભા વધારવામાટે, દેશની આબાદી ડરવામાટે અને મોક્ષનગરીમાં પ્રવેશ થવામાટે ધર્મપત્નીને કેળવવા ભલામણ કરી આ શ્રાઉપદેશ અધિકાર પૂર્ણ કરવામાં આવે છે

૨૨૨૨૨૨૨૨૨૨

→ સાસુવહુનો ઝગડો-અધિકાર ←

●→●●●←●

૨૨૨૨૨૨૨૨૨૨

સ્ત્રીઓ ઉપદેશ પામેલી ન હોવાથી તેનું પરિણામ કેવું આવે છે અને ધર્મ
 જેવો અમલ્ય મણિ તેણીઓ શુભાવી કેટલી હલકી પકિતપર
 આવી જાય છે તે દેખાડવાને આ સાસુવહુના ઝગડાનું દિગ્દર્શન કરાવનારો દૂક
 અધિકાર અહીં લેવામાં આવ્યો છે

વહુ કહે છે.

(ભાઈઓ જેની ભારજા બૂટીરે) — એ ઢગ

પ્રભુજી લાશુ તમારે પાય, ક્યારે મારે સાસુ ઠેકાણે થાય—એ ટેકો
 ઘડીએ ઘડીએ વાટ જોવે, રાડ વઢવાને તૈયાર થાય
 વગર વાકે વડે અપસધન, લોક જોવાને ભેગા થાય. પ્રભુજી
 ઘડી તે વારે જપના દે નહિ, ઠગીને નવી બેસે કાય
 એના તે દેખતા સહીઅર સામે, વાત પણ નવી થાય
 રનોઈ કરના પેસે નહિ, રાડ ખાવાને તૈયાર થાય
 રોટલો લઈને જાડાર દેખાડે આ રોટલો કેમ ખચાય
 પાકો તે પહેલો ખાઈને રાડ કાચો ખતાવાને જાય
 એવી રીતે પજવે ઘણી, આ દુખ કેમ ખમાય
 મારા પીયરનો હોય ગવારો, તે પણ તપાસવાને જાય
 દોઢ દિન પહેરવા માશુ ઘરેણા, તો મોઢથી કહે નાય
 માશુ જોવાને દહાડી બેસાડે, તેવ ન લેવા દીએ પાય,
 વગર તેડે વાળ તણાવે, રાડ ભાડવાને મડી જાય

એહવી રીતે પજવે ઘણેરી, એ દુ ખ કેમ ખમાય
 એ અભાગણીની માથે મોપી, માટે મરજ્યો ખાપને માય પ્રભુજી
 સહુને રૂંડે સુડ રહેવા હીએ રાત દોઢ પહોર વળી જાય
 પહોર રાત ગહે પાઠવી લેઈ દરણુ તત્પર થાય "

સામુ કહે છે

(દમ ઉપર પ્રમાણે)

અનજી સુણો મજના રાયરે જાય હવે વહુ તો ટાઢો થાય—એ રેકો
 પીયરમા તો કામ કરે સવાયો, જાહી ન રાખે તીહુય
 સાસરે આવીને અટકે નહિ ખાટવો ને જુલો મુહાય અનજી
 કોઈ દિન જોઈ માથો દુ ખેરે કોઈ દિન પેટને સાય
 તે ઠ દિન કરેછ પાપુ વળેછે, કોઈ દિને તુરે પાય
 દરણો લાઈને ઘડીએ બેસાડુ તો, ત્યારે ઘડીએ ઉઘી જાય
 ઘણુ કુતળ ઘરમા ભરાઈને લોટ પણ ચાટી જાય
 શીખામણુ દિધું ત્યારે છેડા વાળેછે, રાઠ લાડવાને મડી જાય
 માયો રાઠ ,ટેને દેયા પજાડે લેઈ જોવાને લેણુ થાયરે
 છોકરાને પણ ખોગે લણાવેને, બલેરી ગામની માય
 છોકરો હુતો મારો હીરાના જેવો કામણ કરાંચું કાયરે
 છોકરા મારો હીરાના જેવો, આવતો કહેતો માય
 પથ્થરના જેવો દિકરો બનાવ્યો, મારો કાળજ્યો ફાટી જાયરે
 આ વાતુ મારે દયાથી મળી એના, ગાપનું ઉઠેદીયું થાય
 એ વહુ મરે તો લાકળીને સીરો ઘેર ઘેર નીવાળી થાયરે
 એવી રીતે પજવે ઘણેરી એ દુ ખ કેમ ખમાય
 કાશીરામ કહે બાલપણમા, જૂદો ગહેવાનો મન થાયરે

કાશીરામ

બેહેનો! આવી હૃદયમાથી જાયવા ખાનર અસહ્યવાતચિતો અને
 અસહ્યગીતો તેમજ ખરાબ મગત અને ખરાબ વિચારો છોડીને સહ્ય
 વાતચિત, સહ્યગીતો, માત્રી સગત અને મારા વિચારોમા પરાયણ રહો
 તોજ તમે ધર્મરૂપ અમૃત્ય મણિ માથવી શરો આટલી રાખામણુ આપી
 આ માસુનડના ઝઘરારૂપ અધિમગને પૂર્ણ કરવામા આવેછે

—❧— કટુવચન-અધિકાર. ❧—

સા. કટુવચનો ઝઘડો કહો કે બીજા ઝઘડો કહો એ સર્વે કહવા વચન માથી ઉત્પલે છે તો કટુવચન એ એક મહાન શસ્ત્ર છે શત્રુથી કાપેલા તથા અગ્નિથી દગ્ધ થયેલા વનો પુન ઉત્પલે છે, પરંતુ કટુવાક્યોના પ્રહારો જેને લાગ્યા છે, તે પુરુષનું હૃદય પુન નવપલ્લવિત થતું નથી ઇત્યાદિ બાબતો જણાવવામાટે આ અધિકારનો આરભ કરવામા આવે છે.

દુર્વચનોના ભય કર પરિણામ,

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૩).

इहामुत्र च वैराय, दुर्वाचो नरकाय च ।

अगिदग्धाः प्ररोहन्ति, दुर्वाग्दग्धाः पुनर्नहि ॥ ૧ ॥

અધ્યાત્મકલ્પદ્રુમ

દુષ્ટ વચન આ લોકો અને પરલોકમા અનુક્રમે વૈર કરાવે છે અને નરક ગતિને પ્રાપ્ત કરાવે છે અગ્નિથી બળેલું ફરીવાર ઉગે છે પણ દુષ્ટ વચનથી બળેલા હોય તેમા પડી ફરીવાર સ્નેહાકુર શ્વેતો નથી

ભાનાર્થ—આ શ્લોકમા બે વાત સમજાવી છે આલોકમા અને પરલોકમા દુર્વચનનું ફળ શું આવે છે તે સ્વચ્છ છે દુર્વચનથી આલોકમા વૈર ઉત્પન્ન થાય છે અને પરલોકમા નરકગતિ પ્રાપ્ત થાય છે આલોકમા સબધમા વિશેષ રીતે સમજાવતી આપવા કહે છે કે—ધાન્ય લાભ્યાથી ઉગે છે, પણ જો તે ધાન્ય બળી ગયું હોય તો બીજા ત્વ નાગ પામે છે તેથી તે ઉગતુ નથી પણ કોઈ કોઈ કંઠથી બીજા બળ્યા છતા પણ ઉગે છે પણ જે દુર્વચનથી બળેલા હોય તેનામા ફરીને પ્રેમના અકુર ઉગતાજ નથી અનુભવીઓ જાણે છે કે વચન બાણ હૃદયમા શત્રુની જેમ કામ કરે છે અને એકવાર લાગ્યા હોય તો તે જૂલી શકાતા નથી આટલામાટે નકામું કટુવચન બોલવાની ટેવ બંધ કરવી કેટલાક માણસો પોતાની વિદ્વત્તા બતાવવાસાડે અકારણે પણ અપ્રસ્તુત બોલ્યા કરે છે અને તેમ ફરીને પોતાની લઘુતા કરે છે ખામ કરીને નકામું બોલવું નહિ અને કંઠથી પણ બોલવું નહિ ૧

દુઃખનુ કારણ જલ છે.

સ્યજિહા નો વશે यस્ય, જલ્પને ભોજને તથા ।

સ ભવેદુઃખિતો નિત્યમાત્મનો દુષ્ટચેષ્ટિતૈઃ ॥ ૨ ॥

ભાષણ કરવામાં તથા લેખન કરવામાં જેની જિજ્ઞાસા નથી તે પુરુષ
દુષ્ટ ચેષ્ટિતોથી જરાતમાં ફાળો પામે છે ૨

તથા—

અર્ધાદ્યુલ્પરીમાણજિહ્વાગ્રાયાસમીરવઃ ।

સર્વાગ્રમ પરિસ્થેશ, સહન્તે મન્દબુદ્ધયઃ ॥ ૩ ॥

માત્ર અર્ધ અશુભ જેનું પરિભાષણ છે એવા જિહ્વાના અગ્ર ભાગના
પરિશ્રમથી બીકણ બનેલા અર્થાત્ એક એવો શબ્દોચ્ચાર કર્યો હોય કે જેથી
તેઓને જ્યાં ત્યાં બીલું પડે છે અને તેથી સર્વ દુઃખોમાં અગ્રેસર એવા
કવેશને મન્દબુદ્ધિવાળા લોકો સહન કરે છે ૩

ભય કર શસ્ત્રાદિની પણ નિષ્ફળતા

આર્યા

ન તથા રિપુર્ન શસ્ત્ર, ન વિષ ન દિ દાન્થો મહાવ્યાધિઃ ।

ઉદ્વેજયતિ પુરુષ, યયા દિ કટુકાક્ષરા વાણી ॥ ૪ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

જેમ કડવા અક્ષરવાળી વાણી પુરુષને એક ઉત્પન્ન કરે છે તેમ દુશ્મન,
શસ્ત્ર વિષ અને ભય કર શેષ પણ તેને ઉદ્વિગ્ન કરતો નથી ૪

શુદ્ધ ધર્મની સમભુતી.

(અનુષ્ટુપ્ ૫-૬)

સત્ય દ્વયાભિય દ્વયાન્ન દ્વયાત્સત્યમભિયમ્ ।

મિથ ચ નાનૃત દ્વયાદેષ ધર્મ. સનાતન* ॥ ૫ ॥

મનુસ્મૃતિ

સાચુ બોલવું પરંતુ તે પ્રિય લાગે તેવું બોલવું સાચુ વાક્ય હોય પરંતુ
અપ્રિય વચન ન બોલવું એટલે કાણા પુરુષને કાલો કહેવો એ વચન સત્ય

છે પરંતુ તેને કટુ લાગે છે માટે આ વચનનો ઉચ્ચાર ન કરવો. ત્યારે કોઈ પ્રશ્ન કરે છે કે પ્રિય લાગે તેવું અસત્ય વચન બોલવું? તેના પ્રત્યુત્તરમાં જણાવે છે કે પ્રિય લાગે તેવું અસત્ય વચન પણ ન બોલવું એટલે કે એક મૂર્ખ માણસને કહેવું કે વાહ તમે ઘણા બુદ્ધિશાળી છો, વિગેરે ન બોલવું એ મનાતન ધર્મ છે ૫

શાબ્દરૂપી બાણ.

હૃદિ વિદ્વદ્વાત્યર્થ, યયા સન્તપ્યતે જનઃ ।

પીઠિતોઽપિ ઠિ મેધાવી, ન તા વાચસુદીરયેત્ ॥ ૬ ॥

સંસ્કૃત મીઝી ચોપડો

જે કટુવાચાથી મનુષ્ય જાણે હૃદયમાં અત્યંત વિધાણો હોય, તેમ મનાપ પામે છે તેવી વાણીનો ઉચ્ચાર સુરપુર્ય પોતાની પીઠિત અવસ્થામાં પણ ન કરવો. ૬

ઝેરનું પચી જવું.

શાર્દૂલવિક્રીડિત.

વલ્કાપાતસહોદર સહચરન્નૈઠાઘઘ્નઞ્ચામર-

જ્ઞમ્પાના દરકળ્લાલિતગરદોળીકુદુમ્પીકૃતમ્ ।

જિહ્વાગ્રે કરપત્રમિત્રમનિશ તત્કર્કશ દુર્વચો,

યસ્યાસ્તે વદ કદ્વદઃ કથમહો સોઽપિ સ્વયં જીવતિ ॥ ૭ ॥

કાવ્યમાલાગુચ્છક-અષ્ટમ

ઉલ્કાપાતનું સહોદર ઉષ્ણઋતુના ઇટોળીયા પવનની અપટોળી માથે ફરવાવાળું અને શકરના કઠમા રહેલ ઝેરની કોઠીના કુટુળરૂપ કરાયલું, કર વતના મિત્રરૂપ, કઠોર એવું હૃદયન જે મનુષ્યની જિહ્વાના અગ્રભાગમાં હમેશા રહેતો છતાં કુત્સિત ભાષણ કરનાર તે પુરૂષ જીવે છે? અહો આ મહા આશ્ચર્ય છે ૭

વચનથી સુખી અને દુઃખી થવાય છે અને વચન એ ખરેખર પુરૂષની પરીક્ષાનું સાધન છે તેથી દરેક મનુષ્યોએ કટુવચનનો ત્યાગ કરવો અને

* જે કોઈના પ્રાણ બચાવવા દેખીને આગ્રહ જતા હોય અને પૂછે કે તમે મગલા દેખ્યા કે તો દેખ્યા દેખ તો કહેવું કે નથી દેખ્યા આ મનાતન ધર્મ છે

—૧૩— અદત્તગ્રહણદોષ-અધિકાર —૬—

૭૨ મ પરપરિવાદ-નિદા ત્યાજ્ય છે તેમ તેની બેન ચોગી પણ ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે જારણકે તે ત્રીજી મહાપાપ ગણાય છે અને તેનું પરિણામ આવેલ તથા પરલોકમાં બાહુ ખરાબ લોગવલુ પડે છે તેથી તેનો ત્યાગ કરવાની ભવામણ આપના આ અધિકાર લેવામાં આવે છે

ચોગી કર્યા કરતા મરણ સાર.

અનુષ્ટુપ્ (૧-૨)

વર વન્હિશિલા પીતા, સર્પાસ્ય ચુમ્નિત વરમ્ ।

વર જાલાહલ લીલ, પરસ્વહરણ ન તુ ॥ ૧ ॥

પનાયું દ્રવ્ય હુગ્ગ કરતા અગ્નિશિખા પીવી તે સાગી, મ્હોરો, (હીરો અથવા વછનાગ) ચૂમવો સારો અને ઝેર પીયું પણ સાર છે અર્થાત્ તે મવ વસ્તુઓ કરતા પરસ્વ (દ્રવ્ય) વિશેષ દુખદ છે તેમ સમજવું ૧

ચોરના સાત ભેદ

चौरश्चौरार्यको मन्त्री, भेदज्ञः काणककूयी ।

અન્નદ* સ્થાનદથેતિ, ચૌરઃ સપ્તવિધઃ સ્મૃતઃ ॥ ૨ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

૧ ચોગી ઠરનાર ૨ ચોરની પૂજા સ્વીકારનાર (લાચ લેનાર), ૩ ચોરને સલાહ આપનાર, ૪ તેઓના અભિપ્રાયને બળનાર, ૫ સોનીને ત્યાં વેચનાર, ૬ (ચોરને) અન્ન આપનાર, ૭ તથા સંઘરનાર, એ સાત પ્રકારે ચોર મનાય છે =

જન્માતરમાં ચોરીનું પરાક્રમ

उपजाति

कौटिल्यकोट्या परवञ्चनानि, शृङ्गाति योजन्यस्य धनानि लौल्यात् ।

મગાન્તરેર્ધર્મદુષ્ટાપિ વચ્ચન્ય, સોડ્દત્તસમ્થાપનેત્તુના હિ ॥ ૩ ॥

નરવર્મચરિત્ર.

જે માણસ કપટ ભાગથી બીજાઓને જેમાટે છેતવામા આવેછે એવા દ્રવ્યો દુશિયારીથી લઈ લે છે તે લવાન્તરમા અદત્તગ્રહણનાજ હેતુથી અનેક પ્રકારે પૈસાથી છેતરાયછે (દરિદ્ર થાયછે) ૩

ચોરીથી થતી હાનિ

હરિણી

પરજનમનઃપીડાક્રીદાવન વ્યભાવના—

મનમવનિઘ્નાપિઘ્નાપટ્તાઘનમણ્ડલમ્ ।

કુમતિગમને માર્ગ સ્વર્ગપર્વર્ગપુરાર્ગલ,

નિયતમનુપાદેય સ્તેય તૃણા હિતકાઠિણામ્ ॥ ૪ ॥

નિશ્ચય રીતે (૧ કુલુ કે) મોક્ષની યજ્ઞવાળા પુરૂષોએ ચોરીનો ત્યાગ કરવો કારણકે ચારી બીજા મનુષ્યોના મનને પીડવામા ક્રીડા (રમવા) ના બગીચારૂપ છે હિ સાની હાનના (ઉત્પત્તિ સ્થાન) તું ધર છે પૃથ્વીમા સર્વ ઠેકાણે રહેલ આપદરૂપી લતાને મેધમડગ જેવું છે (અર્થાત્ જમ મેધથી લતા વૃદ્ધિ પામેછે તેમ ચોરીથી હુ બ વૃદ્ધિ પામેછે) નરકમા જવાનો રસ્તો છે અને દેવલોક તથા મોક્ષરૂપી સહેરમા જવાને માટ આડી લોગળડપેછે

આ મોક્ષનો સારાશ એ નીડળેછે કે સર્વ પ્રકારનું મુખ લોગવવામાટે ચોરીનો ત્યાગ કરવો ૪

તથા—

સાર્દુલવિક્રીડિત

યન્નિર્વૃત્તિતકીર્ત્તિધર્મનિધન સર્વાંગસા સાધન,

મોન્મીલદ્વધવન્ધન વિરચિતક્રિષ્ટાશયોદ્ધોધનમ્ ।

દૌર્ગત્યૈકનિગ્ધન કૃતસુગત્યાશ્લેષસરોધન,

મોત્સર્પત્મધન નિષ્કૃષ્ણતિ ન તદ્ધર્મામાનદત્ત ધનમ્ ॥ ૫ ॥

સિન્દુરપ્રકર

જે પુરૂષ કોઈ પણ વસ્તુની ચોરી કરવાની ઇચ્છા પણ કરતો નથી તેને પડિત કહેવો કારણકે ચોરી માત્ર થયે ની કીર્ત્તિ અને ધર્મનો નાશ કરનારી છે, સર્વ પાપનું કારણ છે, લોકીયી માર ખાવો કે દોરણથી બધાવું એના માહાત્મ્યને લાહેર

આ અધિકારમાં કરવામાં આવ્યું છે તેથી તેમાંથી નિર્ગદ્ય કરી મનનાં એ
આ પરિશ્રમને સફળ કરવો

મહા મરાઠ્ઠી પાડવ અને નળ, બન્ને નિર્બળ

ઉપજાતિ

રાજ્યન્યુર્તિ મ્હમયા ત્રિયોગ શૂતાન્નલ' પ્રાપ મતોરમોગ ।

મચ્છન્દતામણ્ડિતરાહુદણ્ડાસ્તે પાણ્ડવા' પ્રાપુરરણ્યવાસમ્ ॥ ૧ ॥

સૂક્તિમુક્તાવટા

ભુગ્ગાથી જેના સમગ્ર નાગોપચારના લોગો નામ પામ્યા છે એવા
નવરાજ રાજ્યથી પ્રવૃત્તાને અને વહુલી સ્ત્રી દમયન્તીના વિયોગને પ્રાપ્ત
થયા, અર્થાત્ પોતાનું સર્વસ્વ જોઈ અન્વષાત્ની નોકરી કરી પેટ ભર
વાની સ્થિતિને પ્રાપ્ત અને પ્રચડપણથી જેના હુસ્તોડથી દરેક શોભાયમાન
છે એવા તે માડનો વનના વામને પામ્યા (આ સવ વધાઓ શાસ્ત્રોમાં
પ્રસિદ્ધ છે તેમ આ બાગના જ્ઞાતવી કોઈક મનુષ્ય અજ્ઞાત હશે
માટે આ સર્વ ધૂનની પ્રગલ્ભતા છે તેથી આવા કાચ માવી બુદ્ધિમાન મનુષ્યે
અટકી જાય) ૧

હુ.ખેનો રાજા ધૂત

રયોતાહતા (૨ થી ૨૨)

યાનિ કાનિચિન્નર્યવીચિરે, જન્મસાગરજલે નિમજ્જતામ્ ।

સન્તિ દુ સ્ત્રિનિલયાનિ દેહિના, તામિ ચાક્ષરમણેન નિશ્ચિતમ્ ॥ ૨ ॥

સકટોડ્ડી જેમાં લહેલ છે એવા જન્મસાગર (અસાર સાગર) માં
જળતા મનુષ્યોને જ કાંઈ ઈ ખના સ્થાનો છે તે સર્વ નક્કી ભુગ્ગ
રમવાવીજ મનુષ્યોને પ્રાપ્ત થાય છે અર્થાત્ સવ ઈ ખોલુ નિદાન ધૂત
છે ૨.

સદ્ગુણસાયે ધૂતની લધાઈ

તામદ્ર પુરુષા વિવેકિનોયાન્તિ તામદિતરેષુ પૂજ્યતામ્ ।

તામદુર્લભશૃણા ભવાન્તિ ચ, યામદક્ષરમણ ન કુર્મતે ॥ ૩ ॥

ત્યાગુધી મનુષ્યો ભુગટ રમતા નથી ત્યાગુધી ઉત્તમ શુદ્ધવાળા, વિવેકી તથા માનપાત્ર ગણાય છે અર્થાત્, ઘટ ગમવાથી ઉપરના ત્રણે શુભો નાશ પામે છે ૩.

ભુગારી માનવો કયુ પાપ નથી કરતા ?

સત્યશૌચમશ્મવજિતા, ધર્મકામધનતો મહિષ્ક્રતાઃ ।

દ્વૈતદોષમતિનાં ચિત્તેતનાં, ક ન દોષમુપચિન્વતે જનાઃ ॥ ૪ ॥

સત્ય લાષણુ પવિત્રતા, મનોનિગ્રહ અને પુણ્ય કાર્યોથી વર્જિત ધર્મ કાર્યની દૃઢતા તથા પૈમાથી પણ બહાર કરાયેલા એટલે ધર્મ તથા ધનવ ગરના અને ધનગ્રાહી દોષમા જેની બુદ્ધિ આસક્ત છે એવા અને ભુગારી મિત્રથી જેની બુદ્ધિ હુગાઇ ગયેલી છે એવા ભુગારી પુણ્યો કયા દોષને એકત્ર કરતા નથી ? એટલે કયા પાપને કરતા નથી ? અર્થાત્, સર્વ પાપોને કરે છે ૪

ભુગટ શુ શુ કરે છે ?

સત્યમસ્યતિ કરોત્યસત્યતા, દુર્ગતિં નયતિ હન્તિ સદ્ગતિમ્ ।

ધર્મમત્તિ વ્રિતનોતિ પાતક, દ્વૈતમત્ર કુરુતેઽથવા ન કિમ્ ॥ ૫ ॥

ભુગટ સત્યનો નાશ કરે છે અને અસત્યપણાને પ્રગટ કરે છે (એટલે ભુગારી નક્ષબોવાજ હોય છે) તેમ જીવને દુર્ગતિ (નરક) મા લાવે જાય છે અને સદ્ગતિ (મોક્ષમુખ) ને હણી નાખે છે તેમ વર્મને ખાઈ જાય છે (એટલે ધર્મનો નાશ કરે છે) અને પાપનો વિસ્તાર કરે છે અથવા દ્વૈત અત્ર શુ કરતું નથી ? અર્થાત્, સર્વ પ્રકારનું દુષ્કર્મ ઉત્પન્ન કરે છે ૫

દ્વૈતથી થતી હાનિ

દ્વૈતતોઽપિ કુપિતો વિકમ્પતે, વિગ્રહ મજતિ ત નરો યતઃ ।

જાયતે મરણમારણક્રિયા, તેન તત્ક્રુમમતિર્ન દીવ્યતિ ॥ ૬ ॥

ભુગારથી કોપાયમાન થયેલો મનુષ્ય કષ્ટ છે એટલે ક્રુજ્યા માટે છે અને તે કારણથી મનુષ્ય વિગ્રહને ભરે છે (ક્રુણ્યો કરે છે) એટલુજ નહિ પણ છેવટે મરણ મારણ આ ક્રિયા પણ ભુગારથી ઉત્પન્ન થાય છે તે કારણથી શુભ બુદ્ધિવાળો મનુષ્ય દ્વૈતકીડા કરતો નથી ૬

જે દ્વૈત રમનારો તે નરકને બોલાવનારો.

દ્વૈતદેવનરતસ્ય વિગ્રતે, દોહિના ન કરુણા વિના તયા ।

પાપમેતિ પરદુઃસ્વકારણ, યાનિ તેન મ' ॥ ૭ ॥

જે જુગાર રમનામા પ્રીતિવાળો છે તેને દયા દેતી નથી અને તે દયા વિના અન્યને દુખના કારણરૂપ એ! પાપ મેળવે છે અને તેથી તે જીવ નરકની ખાણોમા નિવાસ કરે છે ૭

પશુયોનિમાં જવાનો મુક્તિ રસ્તો.

પૈશુન કદુકમથગામ્સત્ત્વ, વક્તિ ગામ્યમનૃત વિનિન્દિતમ્ ।

વજ્રનાય કિત્ત્વો વિચેતન', પાશર્વી તુ ગતિમેતિ તેન સઃ ॥ ૮ ॥

જુગારના કારણથી જુદિહીન એવો મનુષ્ય ખીજાને છેવરનાસાફ ચાકી વાળુ, કંડયુ અનુચિત, દુખરૂપ અને નિહિત એવા અસર વાધ્યનો ઉચ્ચાર (કળાળાજી) કર્યા કરે છે અને તેથી તે જુગારી મનુષ્ય ખીજા જન્મમા પણ પશુની યોનિ મેળવે છે ૮

નિદામા અગ્રેસર થવામાટે પૂરતુ સાધન

અન્યદીપમપિચિત્ત્વ પાતક, નિર્ઘ્ણો હરતિ જીવિતોપમમ્ ।

દ્રવ્યમન કિત્ત્વો વિચેતનસ્તેન ગચ્છતિ કદર્થતા ચિરમ્ ॥ ૯ ॥

જુગારના કારણથી કપટી, જુદિહીન નિર્ઘ્ણ એવો મનુષ્ય પાપનો વિચાર ન કરીને ખીજાનું જીવન જોવું પ્રિય એવું જે ધન તેની અંતર ચોરી કરે છે અને તેથી સામા સમય સુધી નિઘપણાને પામે છે એટલે જગત્મા નિદાને પાત્ર થાય છે ૯

નૃતથી પરસ્ત્રીમા આસક્તિ

શ્વપ્તદુ સ્વપદુર્કર્મકારિણી, કામિનીમપિ પરસ્ય દુઃસ્વપ્નામ્ ।

દ્યુતદોપમન્નિનોઽમિલપ્યતિ, સમ્પ્રતાપ્તનિ તેન દુઃસ્વિત્ ॥ ૧૦ ॥

જુગારના દોષથી મલિન એવો મનુષ્ય નરકની ખાણના દુખનું કાય કરવામા ચતુર અને દુખને આપવાવાળી એવી બીજાની સ્ત્રીને પણ ઇચ્છે છે અર્થાત્ પરસ્ત્રીમા આસક્ત થાય છે અને તે દુષ્ટત્વથી સસારમા અનેક યોનિ એમા બમણુ કર્યા કરે છે અને દુખી થાય છે ૧૦

સસારમા જન્મ થવાનું કારણ.

જીવનાશનમનેકધા દધદ્, ગ્રન્યમત્તરમણોગ્તો નર' ।

મ્વીકરોતિ ત્રહુદુઃસ્વમસ્તર્ધાસ્તત્પયાતિ મવકાનન યત્ ॥ ૧૧ ॥

ધૂત રમવાની ક્રિયામાં ઉધત (તૈયાર) એવો પુરૂષ અનેક પ્રકારે જીવની જેમાં હિંસા છે એવા ગ્રથને ધારણ કરેછે અને બહુ દુઃખવાળા તેવા કાયને સ્વીકાર કરેછે જેથી અસ્ત બુદ્ધિવાળો તે પુરૂષ સમારૂપી વનમાં ગતિ કર્યા કરેછે, એટલે જન્મ મેળવે પામ્યા કરેછે ૧૧.

ભુગટ રમનારની ક્રિયાઓ તથા તેનું છેવટનું નિદાન સ્થાન.

સાધુચરિત્રપિતૃમાતૃસજ્જનાન્મન્યતે ન તન્નુતે મલ કુલે ।

ધૂતરોપિતમના નિરસ્તરીઃ, શ્વશ્રવાસમુપયાત્યસૌ યતઃ ॥ ૧૨ ॥

ભુગારમાં જેનું મન રૂઢ થઈ રહ્યું છે અને જેની બુદ્ધિ નાશ પામી ગઈ છે એવો નીચ પુરૂષ સાધુ પુરૂષો, બાન્ધવો, પિતા, માતા તથા સન્નિહાને માન આપતો નથી અને કુળને કલકિત કરેછે અને તે પાપથી નરકની ખાણમાં નિવાસ કરેછે ૧૨

ધૂતથી દરિદ્રતા અને દુષ્કર્મની ઉત્પત્તિ.

ધૂતનાશિતધનો ગતાશયો, માતૃવશ્વપિ યોઽપકર્ષતિ ।

શીલવૃત્તિકુલનીતિદૂષણ*, કિં ન કર્મ કુરુતે ॥ માનવઃ ॥ ૧૩ ॥

ભુગારથી જેનું ધન નાશ પામ્યું છે અર્થાત્ પોતાના હાથથી જેણે ધનને નાશ કરી નાખ્યો છે એવો જે મૂઢ ભુગારી મનુષ્ય તે પોતાની માતાના વશને પણ ખેંચેછે પોતાનું આરિ, ધર્મ, કુળ અને નીતિને હાથે કર નારો તે મનુષ્ય શું કમ (કુકર્મ) કરતો નથી? અર્થાત્ સર્વ જાતના કુકર્મોને કરેછે ૧૩

ભુગારી કોઈ વખત પોતાના ગરીરના અવયવને પણ દેશવટાની શિક્ષા કરેછે.

પ્રાણર્કર્ણકરપાદકર્તન, યદ્વશેન લભતે ગરીરવાન્ ।

તત્સમસ્તસુલ્લધર્મનાશન, શૂતમાથયતિ ક* સચેતનઃ ॥ ૧૪ ॥

પૂર્વના પુણ્યના યોગને લીધે જો કે પોતે સર્વાંગવાળો છે તો પણ જે ભુગારને વશ થઈ નાસિકા, કાન, હસ્ત, પાદ ત્રિગેરના કપાવાને પામે છે અર્થાત્ છેવટ અંગોને પણ કપાવે છે, માટે સમગ્ર સુખો તથા ધર્મોને નાશ, કરનાર એવા ભુગારનો, બુદ્ધિવાળો કયો મનુષ્ય આશ્રય કરે? અર્થાત્ નરક કરે ૧૪*

* ડોકિંગના મેળામાં એક માણસ ભુગારમાં પોતાનું બૂલજીદિ ગડુ ધન દારી ગયો ને છેડે પોતાનું નાક કપાવવાનું કણુ કરી તેણે ગમન કરી તેમાં પગ દારી જ્યાંથી છેડે નાક કપાવ્યું એવી કિંવદંતી છે

ધૂતથી પ્રાપ્ત થતી સમૃદ્ધિ પણ દરિદ્રતાનુંજ મૂળ છે.

ધર્મકામધનસૌલ્યનાશ્ચિના, વૈરિણાસરમણેન દેહિનામ્ ।

સર્વદોષનિલયેન સર્વદા, સમ્પદા સ્વલ્પ સહાશ્વમાદિષમ્ ॥ ૧૫ ॥

ધર્મ અથવા ધી ધુન્ધા, ધન અને સુખોનો નાશ કરનાર તથા હુમેશાં દોષોનું ધન, એવો જે જુગટારૂપી દુરમન તેનાથી વખતે અમ્મ તથા મહિ વિગેરે સપ, મળે તોપણ હાનિરૂપ છે અર્થાત્ કોઈક દિવસ જુગારી માથે જુગટામાં ધનાદિ પદાર્થો જીતી જાય છે પરંતુ પરિણામે તે ધન ખીલ ધન ધનને ખેંચી જુગાર માગમાજ સ્વલ્પ માત્રમાં નાશ પામી જાય છે એ જુગટાની કમાણી થઈ હાનિરૂપજ માનવી ૧૫

અતો બ્રહ્મ તતો બ્રહ્મ.

યદ્વશાદ્ દ્વિતયજન્મનાશ્ચન, પુદ્ગરાદિકલહાદિ કુર્વતે ।

તેન શુદ્ધપિપ્પા ન તન્વતે દ્યુતમન મનસાપિ માનવા. ॥ ૧૬ ॥

જુગટાને આધીન થવાથી જીવના ખીલ જન્મનો પણ નાશ થાય (અર્થાત્ જુગારીનો આવતો જન્મ તો નહીં છે પરંતુ આવતો જન્મ પણ થાય છે એટલે બગડે છે) કારણકે જુગારી પુરૂષ સુદ્ધ રાઠ કલેશ વિગેરે કમ કરી રહ્યા છે, તેથી શુદ્ધ બુદ્ધિવાળા મનુષ્યો અહિં મનથી પણ જુગટા આચરણ કરતા નથી ૧૬

દરિદ્રતા અને ધૂતને દોસ્તી

શૂનનાશિતસમસ્તભૂતિકી, વમ્ભ્રમીતિ સકલા શુવ નરઃ ।

જીર્ણવસ્ત્રકૃતદેહમહતિર્મસ્તકાદિતમર ક્ષુધાતુરઃ ॥ ૧૭ ॥

જુગારથી જેની સમગ્ર લક્ષ્મી (ધન) નાશ પામેલ છે માટેજ જુવશોથી દેહને ઢાંકનાર અને માથે બોલાવેને ઊઠાવનાર જૂઝ્યો તે જુગારી માથે આખી પૃથ્વીમાં આહુતી તર્હી એમ અત્યંત ભરખા કરે છે એટલે જુગારીની ગતિ ઘણી ઉનાવળી હોય છે કારણકે—તેને સ્વભાવ ધૂતનો વિશુભમદશ થાય છે એટલે પોતાના કાર્યપન જતા તેની ગતિ ઘણીજ ઉનાવળી હોય છે ૧૭

જુગારીનો પાપમાલી છે

યાચતે નદતિ યાતિ દીનતા, લજ્જતે ન કુસ્તે વિદમ્યનામ્ ।

સેવતે નમતિ યાતિ દાસતા, દ્યુતસેવનપરો નરોઽધમઃ ॥ ૧૮ ॥

ભુગારની એવામા તરપર એવો અધમ પુરૂષ પોતે અથાચક વર્ણ હોય તો પણ ભિક્ષા માગે છે, પોતે કુલીન હોય તો પણ નટની માફક નાચવા માટે છે અને પોતે સારા શુદ્ધસ્થનો પુત્ર હોય તો પણ કંગાલપણું ઢરે છે, તેમ આખરૂવાળા માણસનો દીકરો હોય તો પણ ગમ્માતો નથી અને બીજા માણસની પછવાડે કરી તેની આજીજી કર્યા ઢરે છે પોતે ઉત્તમ વર્ણનો હોય તો પણ નીચ મનુષ્યની પાદક્ષાલન વિગેરે એવા કરવી હોય તો તેમા પણ પાછો પગ ભરતો નથી અને સર્વત્ર નમ્યા કરે છે અને દામપણાને પામે છે આવી નીચમા નીચ સ્થિતિ ભુગારી મનુષ્યની થાય છે (આ બાબત અનેક મનુષ્યોએ પોતાની નજરે જોઇ હશે તેથી વિશેષ વિવેચનની જરૂર નથી) ૧૮

ભુગારીની અધમાધમ ગતિ

રુચ્યતેઽન્યકિત્તૈર્વિનિષિધ્યતે, વચ્યતે વચનમુચ્યતે કદુ ।

નોચ્યતેઽપરિમૂચ્યતે નરો, હન્યતે ચ કિત્ત્વો વિનિન્યતે ॥ ૧૯ ॥

ભુગારીને કેટલાક કપટી પુરૂષો ક્યાક રોકી મૂકે છે, ક્યાક અટકાવી દે છે અને તેને વખતે તાડન કહે છે તેમ કટુવચન પણ ઢહે છે એટલુજ નહિ પરંતુ ભુગારી એવા કપટી મનુષ્યને લોકો સુઠીઓના માર માગે છે, પરાભવ પમાડે છે અને છેનટે મારી પણ નાખે છે અને સુવા પછી તે ભુગારીની નિંદા પણ થાય છે ૧૯

ભુગારીનો ધ યો

હન્તિ તાડયતિ ભાપતે વચઃ, રુર્કશ રટતિ વિન્દતે વ્યયામ્ ।

સન્તનોતિ વિદ્ધાતિ રોધન, દૂતતોઽય કુરુતે ન કિં નરઃ ॥ ૨૦ ॥

બીજાને જાનથી મારી નાખે છે, પ્રહાર કરે છે કંઠાર વચનને ઉચ્ચાર કરે છે, ખતાડા પાડે છે, પોતે દુ ખ પામે છે અને બીજાને દુ ખ કહે છે, તેમ બીજાને રોકી મૂકે છે, અર્થાત્ બીજા પણ જો તે ભુગારીના સગમા જાય તો તેને પણ ત્યાં ધધેથી કાઢી પોતા જેવો કરી મૂકે છે એમ ઘતથી મનુષ્ય શું કરતો નથી? અર્થાત્ ઘત સવાનર્થનું કારણ છે ૨૦

સગમન અને દૂતનો અણબનાવ.

જલ્પિતેન વહુવાં કિમત્ર મો, દૂતતો ન પરમસ્તિ દુઃશ્વદમ્ ।

ચેતસેતિ પરિચિન્ત્ય સજ્જનાઃ, કુર્વતે ન રતિમત્ર સર્વયા ॥ ૨૧ ॥

હે મહાશયો! આ બાબતમા વધારે ઢેહવાથી શું? ભુગારીથી બીજા કોઇ દુ ખ દેનાર છે? નહિ એમ ચિન્તથી વિચાર કરીને સર્જન પુરૂષો આ તમા કોઇ પણ રીતે પ્રેમ કરતા નથી ૨૧

તથા—

શીલવૃત્તગુણધર્મરક્ષણ, સ્વર્મમોક્ષમુલ્કનપેદ્યમ્ ।

કુર્વતાક્ષરમણ ન તત્ત્વતઃ, સેવ્યતે સરૂપદોષકારણમ્ ॥ ૨૨ ॥

મુમાપિતરત્તસન્દોહ

સ્વગ તથા મોક્ષસુખના દાન આપવામાં અતુર એવા શીવવૃત્ત (સંન્યસરણ) ઉત્તમ ગુણો અને સદ્ધર્મનું રક્ષણ કરતો પુરૂષ જુગદ્ગે નેવતા નથી કારણકે વિચાર કરના જુગદ્ગે પરિણામે સર્વ દોષોનું નાશનું છે (તેથી સદ્ગુણો ઘટ હમ નો ત્યાગ કરે છે) ૨૨

ધૂતની પ્રબળ ગંધિ સામે યાદ્ય પુરૂષની કરી નજર

શાર્દૂલવિકીરિત

મસ્મતાનમહાત્મ કતિપયશ્રીભ્રષ્ટસમ્માનિત,

સર્વાપરુવહસ્તલાગ્રયરણા ઋદાક્ષાશિક્ષાત્મકમ્ ।

મત્યાશાપુનરક્તહારણનગદ્ગોહ વિવાતસ્પદ,

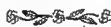
દારિદ્ર્યસ્ય નિમન્નણ કિમપર ષિગ્મતર્લાભયિતમ્ ॥ ૨૩ ॥

વાન્યમાલ ગુચ્છક અષ્ટમ

ઘટને લીધે કેટલાક શ્રીમત લોકો લક્ષ્મી (ધન) વી બ્રહ્મ થઈ બસ્મ સ્નાનના મહાક્રમને ધારણ કરે છે અર્થાત્ ઘટને લીધે નિધન થયેલા પેતાનું મોટું જગત્તને બનાવવામાં શરમાય છે જેથી સરીગમા બસ્મ લગાવી ખાવા વધુ બનશે વગી જુગાર સર્વ પ્રકારની છેતરપીટી દ્વારામા હનવાધવ (હાથવાળી) ની ખાટપ અને અમલ્ય પાસાની શિક્ષાવાળો છે માટેજ તેમાં ધનાદિની આશાથી પુનઃ ઉપર કહેવ ધૂતમાં હાડી ગયેવ એવા જગત્તા મનુષ્યોને નાહ કરનાર છે અને પરસ્પર વિનાશનું કારણ છે તેમજ દારિદ્ર્ય (કગલપણ) નું નિમગ્ન ધૂત વિના બીજું શું હો, શકે? માટેજ દૂતની રમનને ધિક્કાર પડે. ૨૩

જુગત્તાને ધધો પાથમાલીના છે એ ધધામાં દેવ જેના નામ કે મોટા વ્યાપારીઓ પણ પથમાવ થયા છે એ વાત વર્ગથી અજ્ઞાનું હુશ નહિ માટે તેને અગ્નિથી જાગી તેની જ્વાળા ન લાગે તેમ દર ખસે એ તમોને સમજુતી આપીને આ તદ્દાય અધિકાર પૂજા કરવામાં આવે છે

←૩ તમાકુવર્ણન-અધિકાર ૩→

જુગદુ રમનારને તમાકુનું વ્યસન પણ હોય છે તે તમાકુનું વ્યસન, શરીર ઉપર માઠી અસર કરનાર છે અને મન ઉપર પણ ધૈર્ય વિગેરેનું હુરણ કરી માઠી અસર કરે છે જેથી વ્યવહારમાં, ધર્મામાં અને ધર્મમાં અનેક ભાતના નુસાનો થાય છે તેથી વ્યસન અધિકારના પેટા અધિકારરૂપે અથવા દોષ પણ પ્રકારના વ્યસનથી કેવી દુર્દશા થાય છે તેનું જ્ઞાન આપવાને ઉપયોગરૂપે આ અધિકાર લેવામાં આવે છે

તમાકુના વ્યસનીને મોદધાની ઉપમા

અનુષ્ટુપ્

દારિદ્યગ્રીભોગપિ નરસ્તમાસુ નૈવ મુશ્વતિ ।

નિવારિતોગપિ માર્ગારસ્તમાસુ નૈવ મુશ્વતિ ॥ ૧ ॥

જેમ બીલાંડને વાગાર હાડી કાઢ્યો હોય તેપણુ (ત-આણુ) ઉદરને છોડતો નથી, તેમ મનુષ્ય ધણેજ દરિદ્ર થયો હોય પણ તમાકુ=તમાકુને તજતો નથી ૧

તમાકુનું સર્વ સ્થાનેયી પાણુ ફરવું

વસન્તતિલકા.

ન સ્વાદુ નૌપમિદ ન ચ વા સુગન્ધિ,

નાસ્તિમિય કિમપિ શુક્તમાસુવર્ણમ્ ।

કિં ચાક્ષિરોગજનક ચ તદસ્ય મોગે

ગીજ નૃણા નહિ નહિ વ્યસન વિનાન્યત્ ॥ ૨ ॥

ચકેલી તમાકુડું શુદ્ધ સ્વાદિષ્ટ પદાર્થ નથી, ઔષધ નથી, સુગંધી નથી, આખને હિતકર નથી, પણ ઉલટું આખના રોગને ઉત્પન્ન કરનાર છે, માટે આનો ઉપયોગ (લક્ષણ) કરવામાં મનુષ્યોને વ્યસન સિવાય બીજી દાષજ કારણ નથી ૨

પ્રહ્લાની સામે તમાકુનું યુદ્ધ.

આતઃ કસ્ત તમાસ્તુર્ગમનમિહ કુતો પારિથે પૂર્વપારા-

ત્કસ્ય સ દૃષ્ઠધારી ન હિ તવ વિદિત શ્રીકર્ણેવ રાજઃ ।

ચાતુર્વર્ણ્ય વિધાત્રા વિવિધવિરચિત વ્રત્તમ્બના ધર્મદેતો-

રેકીર્તુર્ત્વં બલાત્તન્નિશ્ચિલજગતિ રે જ્ઞાસનાદાગતોઽસ્મિ ॥ ૩ ॥

સુમાપિતરવ્રભાણ્ડાગાર

કવિ તમાકુને કહેછે કે હે ભાઈ! તું કોણ છે? ત્યારે તેણે કહ્યું કે હું તમાકુ છું આપનું આહુડી આવવું ક્યાથી થયું? જવાબમાં કહે છે કે સમુદ્રને સામે કાઢેથી તું કોનો નોકર છે? જવાબમાં કહે છે કે તમે નથી જાણતા? હું કળી રાજાનો સેવક છું (ને માટે અહીં આવવાનું કારણ એ છે કે) બ્રહ્મા જીએ ધર્મને માટે નાના પ્રકારની ચાર વર્ણની પ્રજા રચી છે તે સર્વને બાળથી એક કરવાને (બ્રહ્મ કરવાને) કળી રાજાના હુકમથી આ જગતમાં આવેલો છું કે

તમાકુની ઘેસછાથી બકવાદ.

દોહો.

હુકમો હુરકો લાડકો, સખડો રાખત માન,

ભરી સલામે અંસે ડાલે, નેસે વ્રજમે કાન.

૪

દો. પદ્ય કવિ.

કોઈ પણ જાતના બધાણમાં બ્રહ્મતાથી પૂર્ણ રીતે અજાગ રહી શકાતું નથી એ મતલબ પણ ઉપરના દોહામાંથી નીકળે છે, માટે તમાકુનું બધસન કરવું નહિ જેથી કર્ત્તવ્યકર્મમાં તત્પર રહી શકાય એમ જાતાવી આ તમાકુ વર્ણન અધિકાર પૂર્ણ કરવામાં આવે છે

→ॐ અફીળ (કેફસમ્બની)-અધિકાર. ॐ←

→ॐ→

કેફસમ્બની એટલાક મનુષ્યો માને છે કે તમાકુ તથા અશીલુ વિગેરેનો કેફ કરવાથી ચરવી જાય છે એમ કહેવામાં આવે છે તેમ કામ કરવાની હોશ વધે છે એ કહેવું તદ્દન ખુટું છે. પણ ઉસડું તેનાથી ચરીને સુખ્યાન પહોંચે છે કેફ નહિ કરનાર પુરુષોએ જગ

નમા જય મેળવ્યો છે એ બતાવવા આ અધિકારની જરૂર જણાવાથી લેવામાં આવ્યો છે.

વીરપુરૂષને કેફની જરૂર નથી.

દંદ્રવિજય.

મામ ચલા રણ રંગવિષે ખળ શવણને રણમાં રમદોડ્યો,
કસ તણો નિરવશ કયો હરિ ચાચડની સમ ચાણુર ચોડ્યો
ભારથમાં પણ પારથ જૂપ જુઓ દુર્યોધનને રણ રોડ્યો,
કો રજપૂત જવા રણ કારણ કયાઈ કદાપિ કસુભો ઘોડ્યો

૧

કેફના અવગુણવિષે

ગરબી.

“લાલ પીઆરીનો સાહેબોરે”—એ દખ

શીખ કહ્યું તે સૌ સામજોરે,
ફેલ વિસારે અપ્રીણ હો લાલ,

લાલ કમુળા નવ લીજીએરે—ટેક૦

અવગુણ અતિ ઝાઝા અપ્રીણમારે,
એથી હોયછે અક્કલ હીણ હો લાલ,

લાલ કમુળા નવ લીજીએરે.

૨

મોટે મહેલ ચડીને બેસતારે,

અપ્રીણથી ઝોજ થયા હુરરાજ હો લાલ,

લાલ કમુળા નવ લીજીએરે,

જે નગ ભોજન જમતા ભાવતારે,

રડતા દીકા અનને કાજ હો લાલ

લાલ કમુળા નવ લીજીએરે

૩

વાહુન રથ ઘોડાને પાલખીરે,

ચાવ્યા પગપાળા તણ તેહ હો લાલ

લાલ કમુળા નવ લીજીએરે

રાતા માતા શરીરે ચોભતારે,

દીકા તેના દુર્બળ દેહ હો લાલ

લાલ કમુળા નવ લીજીએરે.

૪

મિથ્યાલિભાની.

દોહા.

શુભ્રવા ઇચ્છા તેહને, કહિયે આપ વિચાર,	
હઠ પકડે તો તે પડી, તણ દેયે તકરાર	૧
હઠ પકડે જે હોય શક, તે મમજે પણ તોય,	
હોઠે કદી ન હા ભણે, હૈયામા હા હોય	૨
મમતી જન માને નહિ, ભલે કરેલી જૂવ,	
હેતુ તેનું હા કહે, કરે ન જીભ કળલ	૩
મૂરખ જન જતા લગી, છોડે નહિ છછેડ,	
મઢોઢો મકે નહિ, ગચકુ વટે કેડ	૪

તથા—

ગૂરખી.

(એ વાસલડી, વેરણ થઇ લાગી તું મજની નારને)—એ ઢાળ

એ મકોડા, હઠ લેવાનો હેવા તે કયમ નવ તમયો ?	
પીડા પામ્યો, તોપણ તે નિજ સ્વભાવ સારો નવ સમયો—ટેકો	
તે હુગડાને ગચકુ લીધુ, મકાવા જતન જેને કીધુ,	
પણ તે નહિ તે મૂઝી દીધુ	એ મકોડા ૫
તને હાથ લગાડી હુડોચો, વળી કઠાર મારીને ઠેચો	
તે સ્વભાવ તારો નવ મેચો	" ૬
તને જરૂર હડીલો બધું બાણ્યો, પછી પાછળ પકડીને તાણ્યો,	
એમ અત તરત તારો આણ્યો	" ૭
ત્યા તારી કેડ ગઇ વટી, બધી આવરદા તારી ખટી,	
પણ છેક ન હડીલાઇ છૂટી	" ૮
તે સ્વાસ્થ્ય વાઇએ નવ સાચો, કહે સ્વાદ એમા તે શો ધાચો ?	
વણ મોતે વ્યથ ગયો માચો	" ૯
જગમા હડીલા જે તુજ જેવા, સકટમા આવી પડે એવા,	
ન તજે હડીલાઇવણ હેવા	" ૧૦
કટિ વટે છુટે પ્રાણ ભલે, સમબળ્યો મમજણ લેશ ન લે,	
વળતી નિપજે એવીજ વડે	" ૧૧

- જે થોડું હુરમતી હું પકડે, તેને ચાણુકનો બહુ માર પડે,
હું ન કરે તો કોઈ ન નડે " ૧૨
- હઠીવાની હઠીવાઈ ન ટળે, કદી પાશંગી વાટે તે ન વળે,
એની ઉઠ્ઠું ઓસડ ન મળે " ૧૩
- ભુઓ મરખ કેવો મકોડો, તેને તાણી જેચીને તોડયો,
પણ મમત મનનો નહિ છોડયો " ૧૪
- જોની ઉત્તમ જાત જણાય સહી, તે તો હઠીલાઈ પકડેજ નહિ,
હુલકી જાતે હઠીલાઈ રહી " ૧૫
- આ જગમા હઠીવા જન જે છે તે સમજણુ મમલ કયા લેછે,
દવપન તો રાખામણુ દેછે " ૧૬

દસપત

કાગડાને મોઢે રામ હોય ?

(૨ગે રમોરે ૨ગે રમોઁ)—એ ઢાળ

- રામનામ રામનામ રામનામરે, કાગડો ન લણે કદી રામનામ
હાલ એ દેવત ખરી કામકામરે, કાગડો ન લણે કદી રામનામ—ટેકો
- સુધારો સુધારો કદી કાઢે દટાળીયા, ગડૂની ટોળી ગામગામરે કાગો
મીમા પડ્યા પણ ટગરી ભેચી ખોટી બડાઈ મારે ધામધામરે " ૧૭
- વિના કારણથી વેમ વધારી, ખોયા ખરેખર હામદામરે " ૧૮
- આગેસે સાતને વાત પીછેસે, એવા બન્યા બાઈલા તમામરે " ૧૯
- એકલપેટાની દૂકી નજર નિત, મનમા ઘૂંટે માત્ર મામમામરે " ૨૦
- કાઢો કુધારા કાઢીયે કદાપિ, ખીલ ઠેકેઠે વામ વામરે " ૨૧
- પ્રભુ નીતિથી ભજવા ગમે નહિ, ગડયો ઘટડામા ધનધ્યામરે " ૨૨
- ખાળે પૂચાને દ્વાર ઉઘાડા એવો જૂઠો ડાળને દમામરે " ૨૩
- દેશાભિમાન કર્યું ફર દિલેથી, કરી ચકે શુ સગરામરે " ૨૪
- પોતાના પનમા મારે હુલકી ક્યાથી મળે કહો વિચારમરે ? " ૨૫
- આપી શકે નહિ સામો ઉત્તર, તજે ન તોય હુંકની લગામરે " ૨૬
- છાલે નહિ પણ ખોળી મારે, પીડાવરક આ પરિણામરે " ૨૭
- વજાહલ્યના એવા તતીને, છેટ્યો વલ્લની સવામરે " ૨૮

સમોધ ચિતામણિ—વધ્વભદ્રાગ પોપ/ભા/

મહાજન તો માખાપ છે પણ મારી ખીટી નહિ કરે

૧કાઠીઆવાડના એક ગામમા એકઘડ ડરીને વાણીઓ રહેતા હતા તેની સામે એન્જ ફ્રીઆમા સમા વાણિયાનું ઘર હતું ફ્રીઆની જમીન બનેની ખુદી હતી એ જમીનમા હમાગત ચણાવનાના ઇગદે ઓછે ખીટી મારી આથી ગમા વાણીઆના હુકની જમીન દગાઇ, તેવી તેણે એકદમ કોટમા જઇ રૂપાની ગોળીની વદનાડ નહિ કરતા અગાઉની ઢહેવાવી અરસ ગીત મુજબ પોતાના મહાજન આગળ ફ્રીઆદી કરવાનો નિર્દેશ કર્યો જેની કચ્છ હશે, તેને મહાજન ઢહેશે, એટલે પછી દરખાસ્તમા ફ્રીઆદ કચ્ચાની જરૂર રહેશે નહિ આવે વિચાર કરી મહાજન પાસે ફ્રીઆદે ગયો મહાજને સમાની વાત સાંભળી એ તકસારી જગ્યાએ આવી તપાસ કરી તો માખ પડયું કે એકઘડ વાણિયાની ખીટીથી સમાની જમીન દગાય છે, એ વાત ખરી છે તેથી એકઘડને બોલાવી કહ્યું, “આ ખીટી જેર યાજળી મારી છે, માટે ડેરવીને (અમુક જગ્યા બતાવીને) આ ઠેકાણે રજોડ” ઓગડ કહે, “ના, માખાપ એમ થાય નહિ, મેં ઘરાબર જગ્યાએ મારી હદમા ખીટી મારી છે”

મહાજન—નારૂ કૃત્ય તદન જોડું છે, તે ખરૂ થવાનું નથી અમે તો તારા સારા માટે જીએ છીએ સમો જે દગ્ગારમા ફ્રીઆદ કરશે તો તને ‘હુગળી ને ખાસક’, બને મળશે ખીટી તો ફરશે, પણ ઉવટું તેનું ખર્ચ પણ આપવું પડશે તેમજ તારે પણ ખર્ચ થશે, ને જોડી થવું પડશે, માટે ખીટી દેરવ

એકઘડ—પણ તેમ મેં જમીન દગાવી નથી

મહાજન—તું જાણે છે? ‘પચ્ચ કહે તે પચ્ચેયર,’ આમા અમારે શો સ્વાય છે? ત્રાહિત દાવે આ મહાજન તારે યેઠ ઢેવા આવેલ છે, માટે માનવું જોઇએ

એકઘડ—હા, હા, એ બધું હું સમજું મહાજન તો મારા મુરખી છે, પણ ખીટી વ્યાજળી જગ્યાએજ છે, માટે ત્યાં રહેવી જોડે

મહાજન—અરે મૂર્ખ! તું મહાજનનો હુકમ નથી ઉકાવતો તેમા તને નુકસાન છે, મહાજનનગર તારા કાયદામાટે ખીજી કોણુ ઢહેવા આવે એમ છે? માટે મહાજન કહે તેમ જવું પડશે. ચાલ, હડ, ખીટી દેરવ

એકઘડ—મહાજન તો મારા મહેરગાન માવાના મુગટ છે અરે, વધારે શું હું, “મહાજન તો માખાપ છે, પણ મારી ખીટી નહિ કરે”

ભાગી મહાજનના મૂખીઓને ઘણા ક્રોધ ઉપજ્યો, તેથી વધારે
અરે બેનુકદ! બસ! બસ! શું મહાજનની મરજી કરે છે? હું
છે કે નહિ? એક તો તારો પક્ષ ગેરબ્યાજળી છે ને ઉલટો સામો
માને તો તારી મરજી પણ યાદ રાખ ગેરબ્યાજળી કામના ન
હવાવગર રહેશે નહિ

તે આટલું આટલું કહ્યું, પણ જાક્કી ઓઘડ એકનો જે થયો નહિ
ખોટી દેશવી નહિ

તે તુરત યોગ્ય અધિકારી પાસે ફરિયાદ કરી, મહાજન લોકોની
તેમના તથા ખીન્ત બંને પક્ષના પૂરાવા ને દલીલ સાંભળી,
નજરમા રામાની ફગીઆદ બાજળી લાગવાથી ઓઘડ મારેલી
તે અને રામાને થયેલ તમામ ખર્ચ ઓઘડે આપવા હુકમ કયો
ખોટી દેશવી પડી, ખર્ચ આપવું પડ્યું ને કોટ માં જોટલી મુલત
તેટલી મુલત કામકાજ પડતું મૂડી ખોટી થવું પડ્યું એટલુંજ
વકીલો વગેરેનું ઘણું ખર્ચ થવાથી ઓઘડ મોટા નુકમાનના બોલમા
એ રીતે 'હુગળી ને ખામડા' બંને મળેના જોડ આપને ઘણું

સમજી નાહિત માણસો ગિખામણ આપે તે નહિ માનના પો
પકડી રાખવા આઢે, તેને આ વાતમાના ઓઘડની પેઠે પાછળથી
પડેછે સરકાર દરબારમા ફરિયાદ કરવા જતા કેપાની ગોળીયે વડવું
તે પુકડા વસુ અને વખત બેઠે બ્યથ જાય છે માટે ડાહ્યા માણસોને
કે માદોમ હેની તકરાર અથવા વાધા લવાદ યા પચ્ચથી પને ત્યા
થયો ભલે તેમા નુકમાન થતું હોય તો તે ખમવું

અર્થનો અનર્થ કરનાર પોલના પુત્રનું દુષ્ટાત

દુવાદમા હુઠી પડેલ કરીને કાળી રહેતો હતો, તે એની નાતમા ડાહ્યા
કે ગણાતો હતો ચાર માણસમા તેને પૂજ્યું હતું
પડેલને ભારે મદનાદ આંચો મરણની તૈયારીમા હતો તે વખતે તેને
કે મારો એકનો એક છોડે માટ નામ રાખજે કે નહિ! તેથી
ધ્યાસ મૂક્યો આથી પડેલના એકરાએ પોનાના જાપને પૂજ્યું આપા
ખંધો નિધાસ શા કારણે મૂક્યો પડ્યો? તમને શી વાતનું હું ખ છે?
કમર વધારે જણાય છે?"

પે કવું 'જોડા મદનાડની ડસર હોય કે ન હોય, તેની તૃચિતા
પી કારણકે એક વખત મનુષ્ય તો છેજ તો પડી વડેલુ મરવું તોએ

! અને મોડું મરણુ તોએ શુ! મને ચિતા માત્ર એટલીજ યાચછે
મારૂં નામ છતુ રાખશે એમ મને લાગેલો પડતો નથી, પણ ઉવડું
નામ બોળશે એવો ગડ રહેછે”

છાકરો—જાપા, તમારૂં નામ બોળીશ તો તો મને જીવતો છતાં મૂઆ
જ મમજવો જરૂર તમારૂં નામ છતુ રાખીશ તમારા જીવને કોઈ પણ
સતોષથી ગતિ પામવા તમારે જે કાંઈ કહેતુ હોય તે કહો હું તે મારા
હિલથી પાળીશ

પટેલ—બેટા! કાંઈ પણ ટેક રાખવી એજ મનુષ્યનું સર્વોત્તમ ભૂખણ છે,
વિનાનો માણસ જીવને મૂઓજ સમજવો કહેવત છે ‘જેણે રાખી
તેને મળ્યા અનેક,’ માટે બેટા! જો, આપણે જેતાનો ધધો છે તો
વાત કરવાને ધાગીએ તે ધધે છુટકો કરવો અધુરૂં મૂકવાથી પડી થતુ
જ, માટે લીધી વાત મૂકવી નહિ એ ટેક રાખજે

છાકરો—જાપા, તમારા કહ્યા મુજબ ટેક રાખીશ તમારા જીવને નિરાત
પા

પટેલને શાંતિ વળી ને બે-ત્રણ ડલાકમા દેહ છાડ્યો પટેલનો છાકરો
પત્ની ગીખામણ અમલમા લાવવાને અધીરો થઈ ગ્યો હતો એક વખત
માસામા પોતાના જેતરમા ડેટલાડ ઢોર *મોલ ચરી જતા હતા, તેને
માડી મૂકવા તે તેની પાછળ પડ્યો દોડતા દોડતા કાદવપરથી પગ લપડ્યો,
તે લોચપર પડ્યો પણ ઝંટ દડને પાસે ઉભેલા ગધેડાનું પૂછડું પકડી
થવાને પ્રયત્ન કર્યો છોડતા પડવાના ધમકારાથી તથા તણે પૂછડું
કડું તેથી ગધેડાએ ચોક્કીને નામવા માડયું પેલો છાકરો પૂછડાસાથે ગસ
જાય પણ પૂછડું છોટે નહિ ગધેડાએ મુઝાધને પાંદો મારવા માડી
કોઈ માથામા તો કોઈ છાતીપર, કોઈ વાસામા તો કોઈ પડખામા, કોઈ
પમા તો કોઈ પગમા એમ તેને તઠાતડ વાગવા લાગી શરીર અથડાઈ,
જાણ છોલાઈ ગયું ને માથામાથી લોહી નહેવા લાગ્યું આવી દુ ખી સ્થિ
મા આવી ગયો પણ જાપની આજ્ઞા પ્રમાણે ‘લીધી વાત મૂકવી નહિ,’
ટેક જાળવી રાખવા નિશ્ચય કરી પૂછડું પકડી રાખ્યું મૂકે તો જાપનું
મ બોળાય! લેગા થએવા લોડો ધણુએ સમજવે કે “લાઈ, પૂછડું છોડી
” તો કહે કે “મારા જાપનુ નામ બોળવા ડગ્તા મરણુ જાહેતર છે!”
મારે સમજવનાથી ન માન્યું ત્યારે લોકોએ બળાતરે પૂછડું મગવી દઈ
જોજ ઠપકો દીધો

માખાપની આજ્ઞા માનવી અને ટેક તખવી એ બે વાત નિ સચય સ્તુતિપાત્ર છે, પણ વિચાર કરવો જોઈએ કે અમુક કામમા ટેક પકડવી ઘટા રત છે કે નહિ

કોઈ શિખામણું વચન કહે તેના રાખના અથનેજ વાગી રહેવું એ બ્યાજબી નથી, તેના હેતુ તથા પરિણામ તપાસવો જોઈએ. એમ નહિ કરવાથી કેવું હુ ખી થવાયછે તેઉપરની વાતપરથી જણાયછે

આવા દુરાચારી મનુષ્યોને માટે તેઓના ક'ચાણને માટે કહેલો યત્ન સ મુળ ન થાય તે તેથી ઉપદેશ આપનારાએ વિસ્મય પામવું નહિ એમ ખતાવી આ હુકનાઈ અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવેછે

→ ❁ ગતાનુગતિક (ગાડરીઓ પ્રવાહ)-અધિકાર ❁ ←

❁ રીવાજોને ધર્મની સાથે કાંઈ પણ સબધ નથી તેવા રીવાજો છોડવાનું કહેતા તે વાત ગળે ઉતરતી નથી. ખરા ધર્મને જેવું માન સ્વપ્નમા પણ આપવામા આવતું નથી તેના કરતા પણ વિશેષ માન કેટલાક નકામા તથા નિહવા જેવા રીવાજોને આપવામા આવેછે એ રીવાજો મુળમા કયા કારણથી કોણે ચનાના હુશે, પાછળથી તેમા ફેરફાર કેમ થયા હુશે? હાલ કેવા સ્વરૂપમા ચાલેછે, તે અયોગ્ય છે કે યોગ્ય છે તેનો કોઈ વિચાર કરતું નથી અને તે રીવાજો કેખીતા ખરાબ જણાતા હોય અને કાંઈ પણ યોગ્ય હેતુ ન હોય છતાં ગાડરીયા પ્રવાહની પેઠે તેમા એક એકની પાછળ આ'યુ જવામા આવેછે તે વિચારશીલતા નથી અને તેના રીવાજો ધર્મના ખરા માર્ગમા બાધક પણ થાયછે એમ દેખાડવાને આ અધિકારમા તેવા કાંઈ નમૂનાઓ આપવામા આવેછે

કદ ગા રીવાજનો પ્રતિબંધ.

ગરબી

(ઓ વાસલડી વેરણ ચઇ લાગી તું મજની નારને) — એ દાખ

ઓ વેહેવાળો રીત કદગીથી કમિયા ઉત્સાહમા,

બહુ વેધ પટે વેહેવાણે વેહેવાણેને વિવાહમા — ટેક૦

ગડબડ બહુ પહેલે દી રાતે, જાધે અણસમજી ઉઘમાતે,

કોળીનાળી જેવા જાતે,

ઓ વેહેવાળો ૧

આવે યોથક બથબથ્યા, તે જુએ જુવતી જન જથ્યા,	
મારે છ હરામી જન હથ્યા,	” ૨
ઝે ગામ ગામની રીત જૂંદી, વળી ઘરરીત રાખે કૈંક કુદી,	
છોડાવે ધન રસ્તો રૂપી,	” ૩
હેઠલ આંચો તે ગું ઉચરે? સુખ માગ્યું આપે સુજ કરે?	
મીઠાશ રહે ન પરતુ ખરે,	” ૪
સાળા સાળીનું જોર ઘણું, તેમ અહિ ઓછું નહિ નણીતણું,	
ખડુ લટક મેળમા ખીલ ગણું,	” ૫
સૌ બોલે ખડુ ફાટે ડાચે, ઉચરી બેઅદબ હૃદય ગચે,	
મફકરી કરે મળિને પાચે,	” ૬
તે વખત તોરઠે ઓરતરે, જોણે રાજની રિદ્ધિ હોય ઘરે,	
આનદ મક્ક થઇ ફલિ કરે,	” ૭
ગાવા મેથ્યા મગજ ગીતો, ગઇ સઘળી રણિયામણિ રીતો,	
મેણા મારે ઉછળે પીતો,	” ૮
આપ્યું સાજન લઇ સામંતુ, ઘેર રાખ્યું નહિ નાનું ઈયું,	
ત્યા દળાય છે હવે હેયું,	” ૯
મોટા આઠખર કરી આવે, પણ વેવાઇ પામે ચુકવાવે,	
જોટે ખરચે મન કચવાવે,	” ૧૦
આપ્યા વર તોરણ છળવાને, છં નાથ ઝવામણ સાળાને,	
ખડુ મનુષ મળ્યા જોવા બાને,	” ૧૧
ત્યા આંચો છે અલવો કલવો, તે ખાવા તાસકમા ઠવંચો,	
કેઇએ ચુક્યા ધારો ચવંચો,	” ૧૨
ત્યા જગલી જેવા બેસેછે, દુધખાડ થાળી સુખ માટેછે,	
છેવટ જળ ભરતા છાટેછે,	” ૧૩
ખડુ રીત ભુડી તબોળતણી, કકાસ કરાવે એ કરણી,	
કદી મારામારી થાય ઘણી,	” ૧૪
પછી ચોગીમા મગજ ફેરા, -ફરતા ટટા પ્રાદાણકેરા,	
વારે વારે માગે વેરા,	” ૧૫
કહી બાત બાતનું મૂકાવે, બે રાક હોય તો અકળાવે,	
પણ કાઇ ગેરને તે નાવે,	” ૧૬
હજી ખાદી રહ્યું ઉત્તર વખતે, બાણે બોલે બેડા ચડે તખતે,	

“એને જોઈએ વેદ વિદી ફેરવો, બાઈ ! જમાઈ પાડ નથી કરવો, મુજ બાળક હોશીયો ગરવો,”	” ૧૮
બહુ વસ્ત્ર બગાડે દઇ થાપા, દેવતાવે મરીવડીને દાપા, હવુ બાકી ચૂકવવા ડાપા,	” ૧૯
અતે મૂંઠી આળ સિધાવેછે, આપેથી વિદાયનિરી લેછે, પાદ પાદાણુ બહુ પગવેછે,	” ૨૦
બહુ ખૂરા કઢાવ્યા ઘરમાથી, ખાવી કરી મૂકે ખર-ચાથી, વસવાયા વિગેરેને આપી,	” ૨૧
કહે કકુને કન્યા દીધી પણ આવાનાથી બહુ કીધી, અતિ અવળો વિવાહુવિધે વિધિ	” ૨૨
કેદાં રીતની ના હું નથી કહેતો, બહુ હાણુ નથી જો હુદ રહેતો, પણ મયાદા મૂંઠી છે તો,	” ૨૩
જે ચાલ કાંઈ ઉપયોગી નથી, જે કેવળ કનિયાની કીર્તિ, તે બધ કરો મટિને મમતી	” ૨૪
વન્યાવાળા કે વરવાળા, છે સરખા નાના લોપાળા, ઓછા ન ઠોઈ નથી મુખ તાળા	” ૨૫
બહુ માણસ જાને લઇ જતા, નકી નુસાન ઘણા થાતા, સામા પણ મનમા મુંઝાતા,	” ૨૬
બહુ નીતિ બગડે એ બહુને, વગી ખરચ વધારે સામાને, મમતી મૂંઝા તો નહિ માને	” ૨૭
ખોટી મોટપનું માન તમે, બહુ નાત વડે માનો ન મને, દહાવો લેતા સ્વતોષ સમે,	” ૨૮
એને અતરના અનુમાની, લઇ અનુમત લેને મિત્રમાની, કર્યો ન નકામી તુકમાની,	” ૨૯
ખાતારા તો ને બાઈ જશે, પત્નિ આ સવધ ન લગ થશે, વિચારો વાંલ વધૂ વધશે,	” ૩૦
મગી બહુ ડાહ્યા માણસ નેકજ, ને ગામની રીત કરો એડજ, તો પટે લડકવુ નહિ છેડજ	” ૩૧
તે ચાવ પ્રમાણે ને ચાલે, મર મર્યાદામા રહિ મહાલે, તો સપ વધે વલલ ડાલે,	” ૩૨

ખિના ખિચારે જો કરે, સો પીછે પછિતાય

ગિરધર.

એક વખત મોહુરમના દિવસેમા કંતલની રાત્રિએ ઐલિયાની દરગાહમાં ખીરખત પોતાના દીકરાને સાથે લઈ શાહના પ્યાર માટે પગે લાગવા ગયો હતો, તે વખતે ખીરખતના દીકરાના પગમાં ઘણી કિમતી ગ્રીક ટપ દીધી ભરેલી મોજડીઓ હતી તે દરગાહમાં જતી વખતે પગમાંથી બહારના ભાગમાં ઉતારી હતી પાછા વળતા તે મોજડીમાંથી એક મોજડી હાથ લાગી પણ ખીજ મોજડીનો પતો લાગ્યો નહિ મતવળમાં ઘણી જ બીડ હતી તેથી એક મોજડી લેઈ પોતાના મુકામે ગયો, પણ તે મોજડી તે માણસોની ઠેસે ચડવાથી છેક ઐલિયાની કબર નજીક જઈ પહોંચી જ્યારે દરગાહ બંધ કરવાનો વખત થયો ત્યારે પૈસા વિગેરે સમેટી લેતા તે મોજડી કોઈની નજરે પડી અને હાથ લેઈ જોઈ તો, કોઈ દિવસ નહિ દીઠેલી તેવી નવીન તથા કિમતી જોઈ હાજર રહેલા સાચે વિચાર્યું કે-આ મોજડી કોઈ આદમ જાતની નથી, પણ નક્કી ઐલીઆની હોવીજ જોઈએ નહિ તો કબર નજીક ક્યાંથી હોય ? ખચીત ઐલીઆનો આ એક જાતનો પ્રસાદ છે, એમ ધારી ઐલીઆના પ્રસાદને સર્વ મુસલમાનો “તોખા સાહેબ” એમ જોલતા માથે આપે અઠાડી ગાલે લગાડવા લાગ્યા, તેમજ જાલખચરિયો અને ખીવી વિગેરે તમામ લોકોને માથે આપે અને ગાલે ઉપરનો શબ્દ જોલતા અઠાડી અઢો લાખ માનવા લાગ્યા, જ્યારે પ્રભાત થયું ત્યારે તે મોજડી લેઈ શાહ હજુર તે દરગાહનો મુજવર ગયો, અને રાત્રિની હુકીકત કહી તેથી શાહ ઘણું ખુશ થયો અને પોતે તથા પોતાના ગચ્ચા અને હુરમ વિગેરે સર્વ જણે માથે આપે અને ગાલે અઠાડી ‘તોખાહ સાહેબ’ એમ જોલ્યા ખુદાનો આભાર માન્યો જે વખતે ખીરખત કચેરીમાં આવ્યો તે વખતે શાહે ઐલીઆના ચમત્કારિક પ્રસાદની વાર્તા કહી મોજડી ખતાવી, તે જોઈ ખીરખત ખેલ્યો કે ‘અરે ખુદાવિદ ! એ તો મારા છોકરાના પગની મોજડી છે જે આપને ખાત્રી ન થતી હોય તો એના જોડાની ખીજ મારે ઘેરથી મગાવી આપુ, એમ કહી ખીજ મોજડી મગાવી મુકાબલો કર્યો તો એકજ જાતની અને તેના છોકરાના પગનીજ જાણ તેથી શાહ અને મધળો મુસલમાન વર્ગ બહુજ શરમિદો થયો કે ‘આપણે ઐલીઆનો પ્રસાદ સમજી માથે આપે અને ગાલે ખીરખતના છોકરાના પગની મોજડી અઠાડી એ કેટલી ગંધી અણુવિચારભરી ભૂલ થઈ છે ‘મળમે બડી ચુપ !’ એમ કહી મુંગે મોઢે પોતપોતાને કામે લાગ્યા,

જુમ સુણી બહુ લોકે ઢાલુ પૂરુ તો કહે,
 ઠે તો ઘર ઠીક પણ ણીક બહુ લાગે છે
 નકી જૂત થાય મરી જાય જે નવા ઘરમા,
 આ ઘરમા લાઈ લારે જૂતાવગ જાગે છે,
 રાત અરધીક જ્યાં જાય દવપતરામ,
 ધણુણુ ધણુણુ ઘટડીઓ વાગે છે

૪

ઈદ્રવિજય છંદ.

મારણ મત્ર ખચીત સમા,
 મન મોહન મત્ર રૂડી ચતુરાઈ,
 રત્નભન મત્ર સદા સનમાન,
 પ્રકર્ષણ મત્ર રનેહુ સચાઈ
 એમ ઉદોગિપણુજ ઉચાટન,
 વાણિ ભલી વશ કારક ભાઈ,
 અન્ન સજવન આપધી છે,
 દવપત્ર જહે જળમા અમૃતાઈ,

૫

છપ્પો.

રવિને શિર રિપુ રાહુ, ચક્ર ક્ષય રોગી આપ,
 મગજ છે અગાર, બુધ શિર કલક છાપ
 શુક્રે શુભાવિ નારી, શુક્ર આખે છે કાણો,
 શનિ હુલો સર્વદા, રાહુ ગિર નિના ગણાણો,
 વળી કેતુને તો ઘડ નથી, એમ નયે દુખીયા થયા,
 ગ્રહ નરવાથીજ દુખ થાય તો, ગ્રહને ગ્રહો નરયા ક્રિયા

૬

મનહર છંદ.

મીતાપતિએ ન જાણ્યું મીતાનું હરણુ યશે,
 મીનાએ ન જાણ્યું જે સન્યામી અતિદુષ્ણ છે,
 દેવપતિએ ન જાણ્યું દમયતી નહિ યામુ
 નાગદે ન જાણ્યું મોહની તો માયાદુષ્ણ છે,

ગાતમે ન બાણ્યુ જે આ ફકડામા કપટ છે,
 શુકે ન બાણ્યુ જે ઝારીમા સકટ થળ છે,
 કહે દલપતરામ આજ કળિકાળ મધ્ય
 નેધીઓ ભવિષ્ય બાતે ધારવુ તે ધૂળ છે
 કોગળીયું ચાલ્યું તે તો લગીએ ચવાળ્યું કહે,
 મોટા એ તો ખોટા કારભારિયો કુદગિયા
 વાંક વિના લગિયાને મારીને લગાડી મુકે,
 પશુ જેવા પોતે બતો વડા છે વિહંગીયા
 સહારવા શત્રુ શસ્ત્ર પોતાને સજવા પડે,
 શસ્ત્ર વિના શત્રુ મારે લગિયા કે ફગિયા
 સર્વ કારભાર એનો લગિયાને સોપે ભાઈ,
 લોળા કારભારીઓથી ભવા ડાહ્યા લગિયા

દલપત

બહેમના દટાતો

ગરખી.

(અતઃકાળે સશુ નહિ કોઈનુંરે)—એ બાળ

સરકારે શીગી કળજે કરીરે, માને બળિયા કાકાને તોય

હુશે આવા મૂરખ કોઈ માનવીરે—ટેક૦

અ ! ટાડું જમે શીગી સાતમેરે, ભવે માદા મરે સૌ કાંય

ભટે નેડી કાઢેલી કાગિયોરે, કેવળ ધૂતી ખાવાને કાજ

ખરી તેને માનીને મૂરખીરે, તેજાં ચૂલો સળગાવે નાજ

અ તબ મીપણુ નથી નાગનેરે બલો પાળળ પૂજાને કેમ ?

પ્રાણુ કરડી હુરેછે ટેકનારે, તેને પાયે પડે ધરી પ્રેમ

પાણિઆરે કેના લીટા કરીરે, નાગપાયમે પૂજે ઘેર ઘેર

લોળા જુએ મરેછે ભાવથીરે, એકટાણુ કરી ખાયછે કુવેર

ટેક રાટે નેશીની ભૂવતીરે બળ્યા એના ઘણા ઘરખાર

તોય યતી આખે યથા આધનારે, પુઠે નેશીને ભવિષ્ય પ્રકાર

ઘણા ગ્રહો ગગનમા દેખિયેરે જડ બતી જમીન તે હોય

અહીં આવીને તે કેમ ખીંચેરે ? જપ ગાતી કયવે તોય

હુશે૦ ૯

, ૧૦

, ૧૧

, ૧૨

, ૧૩

, ૧૪

- જડ એતન્ય શુભ મરખા નથીરે, નથી થાતુ એવુ અનુમાન ,
 તોય એકદશાદિ સરાવીનેરે, પિતૃ માટે ઘે દીજને દાન , ૧૫
- જે જે વસ્તુ આપે અહિ વિપ્રનેરે, ને તે પહોચે પિતૃની પાસ
 કેવળ ઓહિયા કરવાનો જાયદોરે, ઘડી કાઢ્યો કરવા પેદાશ , ૧૬
- નથી પતો લાગ્યો જેની પહોચનોરે, નથી આવ્યો સદેશો એક ,
 જૂઠું ભાસે વિવેક વિચારતારે, વે'મિ ક્રિયા કરે જે હરેડ , ૧૭
- કર્ચુ હાયે સો સામે સાપડેરે, બાકી પાછળ બને તે ફેડ
 એવુ જાણ્યા છતા હસવા જેવોરે, લાખ ક્રિયા કરેછે લોક , ૧૮
- આગ વારાના દિવસો આવતારે, મૂર્ખ ન્હાવા નવાણે જાય
 પાય પાણી પૂર્વજને પીખોરે, ઘોરડી ને બાવળ પૂજાય , ૧૯
- કળશમા નાખી તલ કાઢનેરે, સાત માત ફેરા જળ પાય
 પિયે અરિયાપરિયા પ્રેતરૂપમારે, વણ પાયે તરશા રહી જાય , ૨૦
- ટોળે ટોળા લોળા નરનારનાને, મળે મોટો કોળાહુળ થાય
 અડધાથો ! પડધાથો ! એ રીતેરે, શબ્દ આરે દિશે સભાજાય , ૨૧
- અવગતિયા ગણે હાયે કરીરે, બાપદાદા પામ્યા જે મહુ
 પ્રેત કેવી રીતે પાણી પિયેરે, કહ્યું પૂછ્યું ધરે નહિ કહ્યું , ૨૨
- વિપ્ર બેસે મથારી પાથરીરે, દ્રવ્ય દાણાનું લેછે દાન ,
 બાપડાને બગાડ્યા બ્રાહ્મણેરે, પેટ કાળે કર્યું નુકસાન , ૨૩
- અધરણીમા અબળાને પીડતારે, વે'મ વાધે રહી નહિ રેમ
 નાર ભારેવગીને ભરાવતારે, શુભ પગલા આણીને પ્રેમ , ૨૪
- ધણીનો ઘેરો થઇ ધીધવેરે, ગરહીમા ગોરી ગભરાય
 ઓશટો કે મૂર્છીના રોગનોરે, ઘણી વેળા અકસ્માત થાય , ૨૫
- હોય ઉડા હારદ એમા કદીરે, તોય તત્ત્વ તપાસે નાજ
 દુખ વેઠે ભયકર ભામનીરે, મને તેથી દિલે થઇ દાજ , ૨૬
- બહુ માને માતાની માનતારે, મર ધારેલુ કામ ન થાય ,
 મનુષ્ય માદા વે'મે મરી જાયછેરે, તોય ન કરે ઓસડના ઉપાય , ૨૭
- નવરાત્રિમા કેટલાક રૂડિયાગે, કરી ઘરમા કાળીનું ચાપન,
 પહાર નવે દિવસ નવ નીસરેરે, દુખ વેઠે વિવિધ તનમન , ૨૮
- કર કાળી આદળના આપવારે, કરે નાડડાને દીવડા નિવેદ ,
 લોગ દેવા ભવાની માતનેગે મૂક્યા વિસારી આચાંત વેદ , ૨૯
- બાળ માદુ પડે કે પ્રેમદારે, યોગદિયા દેર ,
 કિવા લાગી નજર ચોટ , ૩૦

બહુ વહેગી વાનિવા વાઝણીરે, બય બેગી જતીની પાસ,
 માગે કાવાવાલા કરી દીકરેરે દુષ્ટ બ્રહ્મ કરે દંડ આપા " ૩૧
 વે'મ ઘણા ઘણા એ નિગેરે, લેથી કે'લી ગારી સુબગત
 વહલનારા વણીકની વિનવિરે, કદી કે'તા ખૂટે નહિ વાત " ૩૨
 સુમેધ ચિતામણિ—વત્સલામ પોપટલા]

લુભકિપરથી ગપ.

એક ફસ્કુ નામનો મુસવમાન પોતાના જે આર હિંદુ દોસ્તો સાથે પર
 ગામ જવા નીકળ્યો જતા જતા માર્ગમા એક નદી આવી ત્યાં સૌ વિસામો
 લેવાને બેઠા ફસ્કુમિઆને કુદરતી હાજત લાગવાથી થાડે દૂર એક જાળા આ
 ગળ જઈ બેઠો, તેવામા જાળાની અંદર કઈ જશ ખડખડાટ થયો તેથી
 મિઆલાઈની છતી ઠેકાણે રહી નહિ ઉઠીને દોડતો દોડતો શ્વાસોશ્વાસ
 થતો પોતાના લાઇબધો બેઠા હતા ત્યાં આગળ આવીને ઉભો તેને હાકતો
 તથા દોષડાયા ઉઠી ગયેલા બે. ફસ્કુ ને તેના દોસ્તદાગેએ પુછ્યું, 'કેમ
 દોસ્ત આટલા બધા હાકાછો શા માટે? અને શા બારણે આટલું બધું
 દોડવું પડ્યું?'

ફસ્કુ—અરે ચારો! ખુદને બડી ખેર સુબગી, નહિતો લુભતો ઠળકે
 ઘોરમે પડ્યનેકે તાયડ હો ગયે હોતો!

દોસ્તો—એવું તે શું હવું! તે તો કહો!

ફસ્કુ—મં બેઠા શા વા નજીક 'એક જાલેમ એ નાપ દેખા. . . .
 મ શા સો છતી ઠેકકેર ઇંડાતકે આથા દુસરા બેઠા હોતા તો વાહીજ
 ગીર પડતા. . . .

દોસ્તો—અહહહહ!! જખરી તોપ! નવાઈની વાત એક જાળાની નાની
 મરખી જથ્થામા એટલા બધા? અમે એ વાત માની શકતા નથી બારણુકે
 એ તો 'ખાર હાવતુ ચીખડુ અને તેર હાથતુ ણી,' એના જેવું થયું

ફસ્કુ—(દોસ્તોની ખરી વાત લાગવાથી મનમા વિચાર કરી)—સો સાપ
 તુમકે જાસ્તી લગતે હૈ તો પચાસ સાઠ તો દોઝગેજ હોયેગે મુસિમે કયા
 બડી બાત હૈ!

દોસ્તો—એવા પણ દોઝ નહિ માટે ખરેખર કહો

ફસ્કુ—(જરા વિચારીને) તોણા અલા! બીમ પચીસ તો જરૂર થેજથ

દોસ્તો—મદેબાન તમે બેયા દોઝ તેટલા નક્કો જહી દોને? આ વાત
 ઘણી અસલવિત લાગે છે

ચરણી ગણાવી લેવા લોકોને અવળે રસ્તે ચાલે છે અને પોતાની અધમ વાસનાઓને સફળ કરેછે માટે મનુષ્યે પોતાનું હિતાહિત સમજતા શિખવું નોમએ એમ જણાવવાને આ અધિકારને આહુડી સ્થાન આપવામા આવેછે

ગરબી.

(અતકાળે મથુ નહિ કોઈનુંર)—એ દાળ

શીર જટા વધારી જોગટારે, વેશ કાઢી બને અળધૂત,
લોળા પૂરે પાખડિને પ્રેમથીરે—ટેક૦

સાથ રાખે એવા બે ચારનેરે લઠ્ઠ કાચા મહા મજબૂત. જોળા૦
અગ આખે વિમૂલિ ચોળીનેરે, તપ માટે જુએ સા તેમ
હોય આખો રાતી બહુ રાખથીરે, કઠી આવે આડગર એમ " ૧

આખ જીવી કરી નીરખે નહુરે, મૂળ 'અવળે રહી' એ વેણ
શરૂ બેઠા મમાધિમા સદારે, કહે એવા બીજાને કે'ણ " ૨

ગામવચ્ચે અખેડા ગોઠ્યેરે, રૂઢ પિયે કેવળ એકવાર,
વાત હીતરની જાણે સમજરે, પણ આવી નમે નરનાર " ૩

વસ જગવા પે'રી બ્રહ્મચારીયેરે કહે મીને નમે નારાણ
મિહુ બોલી મીઠાઈ મેળવેરે, પણ અતે નીકળે પોવાણ " ૪

વળી માધુ વિરાગી શેવડારે, મોણ ધાવી વધારે વાત
કરી લેટે દોરા ને ચીકીયેરે વનિનામા બની વિખ્યાત " ૫

પેટ દાળે કેવળ એ વેઠિયારે કેમ આપે નીતિ ઉપદેશ,
વાત આચી સતાડી રાખતારે, બોલે સોને લાગે બે બેશ " ૬

ચે'મ વૃદ્ધિ ઠરેછે ઉલટારે, નથી પૂરે પોતાને જ્ઞાન
જીવતીમા અનીતિ જાગ પાથરેરે, દેવા માટે પુણ્યું દાન " ૭

સાથ સ્ત્રીનો મળેલો સામટોરે રહે પામે બેગી દિનરાત
યેવી બાચા બધાના ઉરમાંરે, ગણે પડે પ્રભુ સાક્ષાત " ૮

દ્રવ્ય કોઈ છ'છે કેછ દીકરેરે, વશ કરવો કોઈને કથ
રોગ કાચા વિષે વળી દુઃખનેરે, જડી છુટિથી આજુવે અત. " ૯

એક બાવીએ આ ગામમાંરે, કયો લેલો સ્ત્રીઓનો સમાજ
દઈ દીધા ધણીને દીકરાંરે' નામ માતા પડયું ન ઇલાજ " ૧૦

વાત કે'તી એલીઆ અવતારનીરે જોતું માન્યું ત્રિકાળી જ્ઞાન!
અરે આવા અજાની માણ્યોરે, બોલું કે'તા ધરે નહિ કાન " ૧૧

કેક ઘાટ ઘડાવવા ચોકનેરે ઉચ્ચરાવે ઉધા અનુકાન	
સોમ દોરા મત્રાવી દગા કરેરે, કરે નાણું નીતિ કુરખાન	” ૨
દ્રવ્ય લાધને હીચેછે દીકરાંરે, લોભવાર કરાવે કેક,	
હાથ ચાલાકીથી મન મેળવીરે, પછી પાછળ મૂકાવે પોક	” ૩
નહિ લાગે નજરચોટ કેળનીરે, દોરે મત્રી આપે તે માટ,	
હાથે આપે માદળિયું હેમનુરે, હુરે જીધી રીતે જાચાટ	” ૪
પગી ફાવે જોવાતા ફદનુરે, ધૂધકારી ધૂણે દિન રાત	
ત્યારે ઘરના બધાથી પૂજાયછેરે, હમ જોલે વધારી વાત	” ૫
ઘણા લક્ષ્મી મળ્યાની લાવચેરે, સોમવારે જમે એકવાર!	
વગી ફરી કરાવે ફરનીરે, ભટ્ટ હાડી ભરે ન વિચાર	” ૬
કેક ચોધ્યા કરેછે કીમિયોરે ત્યા હમની ફાવે તહબીર	
લેખી લક્ષ્મી હુમેશ હરામનીરે, જોણ ઉવગી દિવે દિલગીર	” ૭
સર્વ મુદિ નિયમથી ઉલટીરે પાર ઇચ્છા પડે નહિ એક	
વાત વિચારી વલભદ્રામનીરે, લણો વિધા લક્ષી વિવેક	” ૮

સુમેધ ચિતામણિ—વલભદ્રાસ પાપટભાઈ

અયોગ્ય લોભ લાલચને છોડી યોગ્ય વિદ્યા લક્ષી તથા તે વિદ્યાને યોગ્ય ઉપયોગ કરી એટલે સારાસાર વિચાર કરતા શિષી પોતાના કલ્યાણના માગને પ્રહુણ કરવો એમ આ અધિકારથી મુલવી આદને લગતુ ધર્તીજ એ પશુ એક જાતની ધૂતતાને મદદરૂપ છે અને તે અધિકાર હવે પછી લેવા ધારી આ કલ્પમતિ ધૂતતા અધિકાર પૂર્ણ કર્યો છે

—૧૩— શ્રાદ્ધ-અધિકાર —૧૩—

મ રૂપ પામેવ મનુષ્યના ઉદ્દેશથી સારા સારા જ્ઞાનપાન ખાવા ખવરાવવા અને વ્યવહારમા પોતાની જોડોટાઇ દેખાડવી, સખધીઓને તે બહાને બોળા કરવા અને વગર ધધે ઉદરપૂરણ કરનારાઓને આદનિમિત્તે ઉત્તજન આપી શ્રાદ્ધ નામે આજસનો ધર્તીજનો વધારે કરવો એથી મરણ પામેવ મનુષ્યતરફની સારી લાગણી જળવાતી નથી પણ તેના ઉદ્દેશથી રીત અને અનાયના હજો દૂર થાય તેવી પ્રવૃત્તિ કરવી તથા પરમેશ્વરની પૂજા કરવી એજ તેના તરફની સારી લાગણીનું સ્વરૂપ છે એમ જણાવવાને આ અધિકારનો આરભ છે

શ્રાદ્ધમાં અવદિત ભોજનપ્રતિ જે ખોલ

(અતકાળે સચુ નહિ કોઠનુરે)—એ ઢાળ

- સગો ભાઈ મૂંઝો વીસ વર્ષનારે, તેની મણુ તિથિને દીન,
 દૂધપાક ઉઠેછે શ્રાદ્ધમારે—ટેક૦
- સગાસળધિલા સાથ નોતરીરે, જમે ભુગતે મિષ્ટાન્ન મલીન દૂધ૦
 રોહુ સઘળો તે દિવસે સાભરેરે, પણ ખાતા નથી દિલ દુખ,
 પડયો ધારે તેથી નથી પીડતોરે, લોહી શાસ મકે જે મૂખ „ ૧
- ધણી સમજીને દિલ મતાપછેરે, યાદ આવે વા'લાનું વા'લ,
 ઝેર જેવું તેને મિષ્ટાન્ન છેરે, કેમ આવે ખાવાનો ખ્યાલ „ ૨
- ઠઠી ઝાઝા વર્ષો વીતી જતારે, વા'લ સાથે વિયોગ વીસરાય,
 તોય તેની મરણુતિથિ મિથેરે, ગાને ઉચ્છવ અરેરે થાય? „ ૩
- મણુ તિથિએ ખેદ મટાડવારે, કરે ભેળો સતોનો મમાજ,
 મણુ લીતિ સભારી તે સમેરે, નિજ સુકિતનો શોધો મલાજ „ ૪
- નથી સાડ તદ્દન ઈર્મ ત્યાગણુરે, તેમ ઘેલુ ઘટે નહિ શ્રાદ્ધ
 ઉપકાર શિઝેછે આપણુરે, જતા બૂઝી અતિ અપરાધ „ ૫
- માટે સળધીની રોહુ સાકળેરે, મરણુ તિથિ દિને પ્રતિ વર્ષ,
 કરે પ્રેમે પ્રભુની પ્રાર્થનારે, એના જીવનો મુઝે ઉત્કર્ષ „ ૬
- મરણુ ઉચ્છવ સાટે હે સજ્જનોરે, કરે ઉચ્છવ જ્યાં જન્મદિન,
 દૂધપાક ઉઠાડે આનંદથીરે, જન્મગાઠ ગણીને નવીન „ ૭
- જન્મ દા'ને દીસે આનંદોરે, પણ આતો વિવેક વિરૂદ્ધ,
 વહ્નભાસ વણીકની વિનતિરે, કદી ચણી થશે નહિ કુદ્ધ „ ૮

સુગોષ ચિતામણિ—નશ્વિલહાસ પોપટભાઈ.

ઉપર પ્રમાણે સજ્જપથી સમજાવી પ્રત્યેક વિષયમા ખરા વિચારની અને વિવેકની જરૂર છે આધળી દોઢ કરવા જેવું નથી એમ દેખાડી આ અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવેછે

પિતૃકૃપપતન (જાપના કૂવામાં ચૂડી મરવું)—અધિકાર.

જેમ શ્રાદ્ધનું ધર્તીગ એ હાસ્યજનક છે તેમ જાપના કૂવામા ચૂડી મરવું એ હાસ્યપ્રદ છે. જેમકે પરપરાથી ચાલતા આવેલા પોતાના ધ.

મ'મા દોષો દેખાય તથા અન્ય ધર્મ ક'યાણુકારક છે એમ સ્પષ્ટ સમજાય તેમ
હતા પોતાના કહેવાના ધર્મને ન છોડવો અને હુ ખી ચયા કરવુ એ મૂખાંઈ
હે એમ દેખાડવામાટે આ અધિકાર લેવામા આવેછે

વહેમ કાઢવાતરફ આણુગમે

ગરખી

(અતકાળે સગુ નહિ કોઇનું) — એ લાળ

જાણે જૂઠું વહિયે જે જે નવુરે, નહા જૂએ ગરુ ગુણુ દોષ
લોળા ભડખી ભાગે નવુ ભાળતારે—ટેક૦
નવા ધારા નડામા નિહતારે, હૃદય રાજે જાણવાવણુ દોષ લોળા૦
૨૫ ખારો ખોદેલો ખાપનેરે તેનું પાણી પીયે પ્રતિદિન
ખીએ મીઠો દુવો નહિ ખોદવેલે, કસણુ કરવો ન ચાવ નવીન. „ ૧
ખાય મૂઆ ખાછળ મિષ્ટાન્નનેજે, મૂળ જોના જણાય જેવુ ઝેર
તાય દાડો અટકાવતા દાડયેરે કેમ વાતે નથી કામ દેર „ ૨
રીત રોયા, રચાની કાઢવારે, કરે ચતન કદાપિ કામ
ત્યારે લઠવા ઉઠે લમ લાડીયે ચાચ સામા વિગેષ વગોમ „ ૩
ઘણા વેના વિચાર વગાડવાજે ભુવા જોગી જણાવોમે જૂઠું
ગણે જાડા ગરખા મારી ઘણાઠે વરે નિદા પડેવની પુઠ „ ૪
ખીડ ખામે વિવિધ પ્રકારનીરુ, તોય શોધે ના શુદ્ધ ઉપાય
કાઠ કાઠે કેડો એનો કહીરુ, તોય ઉધે કેટે જન જા „ ૫
જેજે ડાહ્યા દેખાટે ચાલનેરે, તેના તત્ત્વ તપાખીનેજ
માર હેતુ સમજી પત્રી ખીજવુર, દાસ વહુલ વહેટે એજ „ ૬

સુગોષ ચિતામણિ—મીસદામ પોપટભાઈ.

તાત્પર્ય એ છે કે જૂનુ ચાવતું હોય તેજ ખરુ અને નવુ હોય તેનો
સ્વીકાર ચાલજ નહિ એવુ લોળાપણુ કે જડપણુ ન રાખતા જે યોગ્ય હોય
તેને ગ્રહણ કરવુ જોઈએ તથા આ કે અદ્રશ્યુણુનો વહેમ એ પણ અધપર
પરાની શ્રદ્ધા છે અને તે ત્રાગ કરવા યોગ્ય હોવાથી તે અધિકાર હવે પત્રી
લેવાની યોગ્યતા માની આ પિત્ર, પપતન-અધિકારની મમાઈ ઠરી છે

➤ ગ્રહણ-અધિકાર. ➤

૩૫ એક વિષયમા ઉડા ઉતરીને વિચાર કરવો જોઈએ, અને તેનું તત્ત્વ સમજીને પગી તેના સળધમા નિશ્ચય કરવો જોઈએ. કેમકે કાંઈ ભૂત ભરાવી દીધું તેના આવેશને ઊડવોજ નહિ અને ખરી વાત ઠગુલજ ન કરવી એવા હુરાબ્રહ્મી થવાથી સદ્ધર્મનું મેવન અટકી ભયછે અને ઘણા મજબૂત થઇ ગયેલ વહેમો આવા સદ્ધર્મના સેવનમા આઠે આવીને પોતે ધર્મરૂપ થઇ પડેછે એ દેખાડવા માટે દાખલારૂપે આ અધિકાર લેવામા આવેછે

સમજણની ખામીને લીધે ગ્રહણની માન્યતા

- (એ વાસણડી, વેરણ થઇ લાગી શુ નજની નારને) — એ દાખ
- એ નર થેવા ! ધરણ નિહાળી શુ કરવા ગભરાયછે ?
 નથો નથો ગળતો—સાહુ રવિ આદાને એતો છાય છે—ટેકો
 એછે કવિ કવિપત શાસ્ત્રકથા પડિતજન બાણે હાલ જથા,
 આ વે'મ વધ્યો તે બ્યર્થ બ્યથા એ નર થેવા ૧
- એ અટકળથી માર્યું થાય, રૂપક દષ્ટ પ્રાદ કર્યું પોય,
 ભણ્યો ગણ્યોને ઝાંણુ નજરે જો તુ " ૨
- આ લાકડું જે ધાર્યું ખોશી, તે માને તુ જેવા દેશી,
 ગમતથા વણુ નહિ સતોષી " ૩
- તુ તર્ક નિતર્ક નથી કરતો, ગાહર પેઠે મહિ પડિ મરતો,
 તે જાને નથી ધરતો " ૪
- કેટલાક હડીલા મત તાણે, બાણે પણ અદેશો આણે,
 મેંકવુ ન ગમે મૂનું ભણ્યે " ૫
- "નાવા ધોવાથી લાલ લહે, લોપણુ યુ પણુ ચોખખાઇ રહે"
 એ ચાલ સાખવા એનું કહે " ૬
- પણુ જુએ મરણુ બિઘ તણ, ગરદી હાનિ કે' ગીદ હુણ,
 જોજો આ મમતીની મજણ " ૭
- કદિ ચામાસે કે ગીયાળે, જો હોય ગ્રહણુ તો તે કાળે,
 લીનાશ તદુરસ્તી ટાળે " ૮
- મરજાદી કે વપ્સવ વાડે ઉવટી શરની જાડુ એ દાડે,
 જાડુ પાણી ઢેગી વણુસાડે " ૯

દિવસે શિદ જૂત ન દે દેખો ? શિદ અધારી રાતે પેખો ?	
શુ બિયે બાપડું મન લેખો ?	" ૩
એ એક જણા આગળ આવે, પલ્લુ બે ત્રણ નિકટ કદિ નાવે,	
આનું કારણ શુ મમળવે ?	" ૪
કાકણ મનસા ને ભુત શકા, એ કાઠા જનના શિખ ઠકા,	
બહુ પ્રવિણ બની પદિને પકા	" ૫
જો નજર પડે તો પડકારો, પાસે જઈ હિમત નવ હારો,	
એ માત્ર ભીતર ભય ભણકારો	" ૬
ભડકા ભાળો તે છે જ હવા, કુદરતના ખેલો નિત્ય નવા,	
પણ ગ્રેત નથી આવ્યા રમવા	" ૭
ધુણનારીને નિજ વે'મ નડે, આળા કરશે જે ચિત્ત ચડે,	
ભાળી ભ્રમણામા શીદ પડે ?	" ૮
છે કળિયો સાસુ સગાતે, કા કામ પડે કરવું હાથે,	
ડિક ઢાંગ શિખી ધુણવા જાતે	" ૯
સોને ઓશિયાળા કરવા છે, કા મુખથી દુખ ઉચ્ચરવા છે,	
કાભાડ અતી આદરવા છે,	" ૧૦
ધણિને બિવરાવાનું ખડાનું, કા જાત કર્મ કરવા છાનું,	
વચાવે છે પોથી પાનું	" ૧૧
આવે એ યાર ભુલે ચઢને, ભુત કાઢે ધૂપ ધીમે ઘડને,	
પછિ લાગ્યો રે' નિત કુટ લઘને,	" ૧૨
ભુત ભાગે જો ભાવેજ લણો, હૈયામાથી સો વે'મ હણો,	
ઉપદેશજ વહાલદામતણો	" ૧૩

સુબોધ ચિતામણિ—વલ્લભદાસ પોપટભાઈ

વહેમથી દેલાયેવા આવા ભય આગળ વધી ખીળા દુખો દેવાની સાથે
 ઉવટ મરણનું કારણ પણ બનેછે પણ તેવા પ્રસંગોમા મન મજબૂત રાખી પાકો
 તપાસ કરી મનનો વહેમ ટાળી નાખવો જોઈએ અગાધ મહિમાવાળા ધર્મર કે
 જે સર્વનું કલ્યાણ કરનાર છે તેનાપરજ ભરોએ રાખવો એમ તાત્પર્ય છે

—❀ કામળદુમળ-અધિકાર. ❀—

હી જાઓને વશ કરી પોતાને ધારેલો નીચ હેતુ પાર પાડવાની નિષ્ફળ પ્રવૃત્તિમાં ફસાતા મનુષ્યો પોતાના પાપના પાશમાં ફસાયે પતિને વશ કરવામાટે કે શોકયોને દુઃખી કરવાને દુષ્ટ ઉપાયોને શોધનારી અમુદ્ધ અત કરણની નારીઓ ધૂતારાઓના કદમાં પડી પોતાના ઘરમાંથી પિસાનો લોચ આપે છે અને પોતે અનીતિ અને અધર્મના રસ્તામાં આગળ વધે છે પરિણામે પોતેજ પાપમાલ ચાપે છે માટે એ મૂખામુઘી દૂર રહેવાનું સમજાવવાને આ અધિકાર લેવામાં આવે છે

પાપ ડીચાળા.

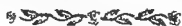
(શમ ઉપર પ્રભાણે)

હુયાડી, હુડિ કામળદુમળ રાજ કરાવતી, વશ કરવો છે, આરો અનળો ચાલે છે એનો પતી ?—ટૅક૦	
દુષ્ટ જન મન ચિટ્ટી દોરા, બહુ ધૂને ધૂતારા પોરા, મર તાવડિ લઈ જાતી પોરા,	હુયાડી૦ ૧
હુધે લટકા યું માહજિયું, તે ભાવ્યશ્યામિ માટે મજિયું બહુ હુધું છૂટું જાણે હુજિયું !	" ૨
કોણ કરી નજર ચોટ ન લાગે ચિંત ખલુ નાડિને કર નવ માગે ! જૂતપ્રેત ભાળીને દૂર ભાગે !	" ૩
એમ અધરિત ખોટા ખર્ચ કરે, ધણીથી તે છાનુ ચોરી ખરે કા જારિ કં દિવસ ન કરે,	" ૪
પાય ચિડિયો પાણીમાં ખાગી તે રહા રાખ કરી કાળી ચાય કવેશ ભય ભે તે ભાગી	" ૫
દુર્જન જાગે અદ્ય દુષ્ટ મતિ સાચુ ખોટું સમજે ન રતિ, ધણિ ધણી યેવી સાચ અતિ,	" ૬
વિધા વણ કપટ ન જાણિ શકે, ખર માનો ખાવો જેહુ બકે, કાઈ કરે તપાસ ન તેહુ તકે	" ૭
કાતો કોરા પાના લાવી અગ્નિથી અક્ષર ઉપજાવી, યેવી કરિ મૂકે વચાવી	" ૮

- કા કાચજ કચડ કચડ આવી વિધામ વધાને બરમાવી,
અખળામા ટોગ કં આવી દુયાદીને ૯
પકડી ન શકે પાખડ વિષે, તેથી દામી ચામ રે' દિન નિશે,
પાય જેટલુ તેટલુ પાણી પીશે, " ૧૦
વગ આખરસુધી વગ વાય નહિ, વળી ચૂક પટે ઘગ કામમહી,
તેથી ઠયટો પૂરે ડાગ લહી, " ૧૧
ફટુળ કહે કામલુગારી, સાસુ પજવે મેપા મારી,
ઉવટી ચડી આળ શિરે ભારી " ૧૨
ફસ પવટે પછી કપ પટે, ભુડીને ભુડા ચઇજ નટે,
ગાકરી ઢાઢતા જ્યમ ઠટ ગટે " ૧૩
દેખી દિકરા દિકરી ગગટે, કાકા દે વે'મતલે વગટે,
નિકળે ન વે'મ નાનાથી ગટે " ૧૪
અતે એ જુવતી શિર જૂતી, પમ્તાય પુગી લુચ્ચે વૂતી,
પણ પ્રથમ મમનની મજબૂતી " ૧૫
તે ઇશ્વરની અતિ અપરાધી, બૂલીને ખોટ લહે ખાધી,
તનને પીડશે વિધવિધ વ્યાધિ " ૧૬
છે જાદુ કપટ વિસ્તાર ઘણો—ને ભાવે જૂતનિગાધ લાણો,
મૃષ્ટિ નિમ ગોધી વે'મ હણો " ૧૭
ચાણા પુરે સિદ્ધા લેવી, જોર જુનમથી ત્યા ન જવા દેવી,
છે વહુલની વિનતિ એવી " ૧૮

મુખેવ વિતામણિ—વજ્રભદ્રામ પાપટભદ્રા.

કામલુટુમણ કરનારી અંજો બીજાનું જડુ કંગે તેની માથે પોતાની છ
દમી પલ્લુ બગાડે છે એમ સમજી તેવી વ્યર્થ અને હાનિકારક પ્રવૃત્તિથી પોતાના
કન્યાણને ઇચ્છનારી યોગ્ય અંજોએ અવશ્ય જ રહેતું જોઈએ એમ આ અધિ
કારનું તાત્પર્ય છે

➤ ધૂળવાનું ધર્તીગ-અધિકાર. ➤

કામલુટુમણ કરનારી અંજો જોમ પોતાનું જીવિત બગાડે છે અને બી
જાંજોને પણ હુ ખી કંગે તેમ ધૂળવાના ટોગ કરનારી અંજો પણ
એજ હુમ્મલ કરે છે ઘગમગારમા અંજોને દગ્ગજો મૈથી એક છે તેને જૂલી
૪૪

જ્ય આવે અવળે રસ્તે ઉતરી પડનારી નારીઓ ઘરસસારને ધૂળધાણી કરી નાખે તેમા નવાઈ શી? આ બાળન સમજાવવાને આ અધિકાર આરણ્ય છે

સોના ધૂણવાના આળા

(મૂરખો રળી રળી કમાણોરે, માથે મેલસે મોટો પાણો)—એ ઢાળ

- હાકલાની લાગે ડમડમ હાડીરે, લુહી ભામની ધૂણવા માડી—ટેક૦
 ધુધુ ધુધુ ધુકે ધુધકરા કરતી, ભાષા બોલે બાડી
 આણે પુછે પ્રવિણપણે જે, તેને નાખે ભાડીરે. ડાક૦ ૧
- ખરેખરે ખ ધોજ મળે તો, માર ખાય વીથ ખાડી
 કાવ્યાપોચાને ગભરાવે, ગોઠલુભર થઈ ગાડીરે. „ ૨
- નેખનમા કોભાઠ કહે—આજો જે રામા રાડી,
 બોલાવેછે છેલ ભરને, શરમ બધાની છાડીરે. „ ૩
- જમણામા લોળાને નાખી, ભરેછે ભટની હાડી
 બીવરાવા બકવાઠ કહે બહુ, ભણે ખીધો બાડીરે. „ ૪
- આળા કરતી રે'ન ચતુરા, પાઠ કરાવે ચડી
 દાત સગડ પડી ભય ભુક્તિથી, વળી ચાઈ ભયે ચડીરે. „ ૫
- ખૂબ ખરાબ બનીને કુળને મૂળથી નાખે ખડી
 વરીકેરણ વિગેરે માનીને, વે'મતણી ચણી વડીરે. „ ૬
- જુના જતિ નિત એ જીવતીનું, દ્રવ્ય ભય બહુ દહી
 કપટ કાળજે રાખી પ્રતિદિન, પૂજેછે પાખડીરે. „ ૭
- ખાય ખાસકા ધડ ધડ મૂરખો—ધણી ધરી રાખી મુડી
 ફેલ ફિરર કહે પણ એમા એની સમજણ ઉડીરે. „ ૮
- છળ ભેદે છક્કડ ખવરાવી, છાતું રાખે છાની
 વહાલદાસ વે' મૂરખીરે', એ મતવળથી માડીરે. ૯

સુખેય ચિતામણિ—દક્ષિણદાસ પોપ/ભા./

ભાવાર્થ એજ છે કે આવી સીઓ પોતાના મનુષ્યજન્મની સફળતા કરવાને બદલે ખરાબ રસ્તો ગ્રહણ કરી સસારભાગમા વધારે વધારે ઉડી ઉતરતી જાયછે એ સમજાવી વૃણવાનુ વર્તીગ અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવેછે

પ્રદાયર્થ કર્યું બધ પ્રાદાતો ખાય મક્ત કડોળી
મૂંસત દઇ મિથાન જમે-માડી પનરાળી પટોળીરે , ૬
બહુ મોટાને નાની કન્યા, આપે ચિતે ચળી
મક્તિવાન વચાજ વિના વણમાટે ઝળી ઝળીરે , ૭
ખાળક ચાય ન એથી બન્ને, રહે રોગી નિર્દોષી
ચાલી જાય વદમ' ઠોંગણિ સુખ શીકુ નહિ ઠેંગળીરે . ૮

(જીવતુ શાને શોચના કરે ? કૃષ્ણને ઠરવુ હોય તે ઠરે) —એ ઢાળ
રેહુ બળ ખાળવગનથી બળે, હડી શિદ્ધ માને હુમળે ગળે —ટેકો
ચાલ ચલાવે ચૂં કરી, રોધ અસાની આધળે
ચતુર પુરુષ પણ ચેતે નહિ-ચતુરાનું ચિતહુ ચળે છગી ૬
ખાર વરતના ખાપ બન્યા-એનાથી શુ ઠેકળે ?
ગર્ભ બલિષ્ઠ શુ ઉઠરે એના વીર્ય વિનાને જળે , ૧૦

(ચતુર દેશ આપાનેર) —એ રાગ

પૂજી પ્રથમ પરિબ્રહ્મ, રૂપ પ્રથમ પરિબ્રહ્મ,
મુખ પાય પકડે મહુરે
આપો કાળ કળા ધર્મ, આપો કાળ કળા ધર્મ,
દેશ હુ ખ શવથી રડુરે ૧૧
પરાવીન પડયા આજ પરાં બન્યા બીજીને ભાયલા
જિવે ગચ્છા જેવાજ જિવેં કહે રેડે જે દાણવારે ૧૨
વીશનોરી વળ માડી વીશં ભાસાહેબ ભાગી રથારે
ઠં ભાડ બચારે ભાગિ કરે પોયા ચોવા જૂની ગયારે ૧૩
પત્રી આંચું સીમત પત્રીં બહુ બચ્યા દચ્યા વચાં
જેનો ઝટ આવે જાત, જેનો ચયા રોગી રગટેટિયારે ૧૪
માડ મોટા ચયાજ માડ નળીજી નીહાળનાર,
જાન જુદે શુ આજી વાન હા ચે ચા ચે કટાજતારે ૧૫
મરીર ખાધો પધાય શનિ તેના પહેલા પરણાવિયારે
તેથી બધ વડી વાન તેથી પત્રી આવા રૂળ આવિયારે ૧૬
જવ પીવા લાયક ન્ધં હુલ દાત એના ધિયાડે
જાણે ત્યા તો જાળ, જાણે ધ પીજાય અધરિયારે ૧૭

બાળ જન્મતની રીત, બાળં હાય ? ઢીંગલાને ઢીંગલીરે,	
વિનાયકાણે વિપરીત, વિનાં બની બુદ્ધિ રૂઢી નીકળીરે	૧૮
તન મન તુટિ જાય, તનં ભલી વિદ્યા ભણાય નરે	
કેમ કામકાજ થાય, થાયં પાઈ એકે ઝમાય નરે	૧૯
અંજે મૂર્ખ માત તાત, અરેં વડી શાત વાત સાલજોરે	
વેર વાળો વિખ્યાત, વેરં કયા જન્મતણે આળજોરે ?	૨૦
બૂખ વિના ભાવે ન, ભૂખં દરદ વિના દવા નહિરે,	
વિના કારણું વેન, વિનાં લાલ એકે ન એ મહુરે	૨૧
રૂતુ પ્રાપ્તિ ગીવાય, રૂતું સગ સ્ત્રીને કરવા થકીરે,	
જરૂર નડંભા જવાય, જડં લખ્યું શાસ્ત્રવિષે નકીરે	૨૨
નાની પરણીને નેય, નાનીં જન ભેસા ન જળવેરે	
હાણ એથી બહુ હેય, હાણું કદી સ્ત્રીને મમુળી પુવેરે	૨૩
બેઠ ગાલ બેઠોં જાય, બેઠં થાય સેજે કડ લાગલીરે	
પટે વાઙ વાકા પાય, પટેં ટાગો મરડાતા પાપળીરે	૨૪
ભુકું ભુકું બાળ લગ્ન, ભુકું મગ્ન થાઓ શુ માનવી ?	
ઊર માહી ઉઠે અગન, ઉરં જગન ભેઠયે શુ દાનવીરે ?	૨૫
ખાન પાન તણુ તરન, ખાનં સત્ત આખા શરીરનુરે,	
પિંડ ગર્ભે બધાય, પિંડં ભેમ ભમે રૂઢીરનુરે	૨૬
વીર્ય એવું અમૂલ્ય, વીર્યં પ્રાણદાતા પુરુષારથીરે	
નથી ઘા તેની તુલ્ય, નથીં જિવે એના આધારથીરે	૨૭
એનું બાળી નાખ્યું મૂળ, એનું બાળ લગ્ને ગૂરૂ કર્યુરે	
નિકંદન કરીને દૂળ, નિકં બળવાન બીજને હુર્યુરે	૨૮
અદ્વિષ્ટિયાની જેવા હાલ, અદ્વિં અકિણુ વિના થયા સહીરે	
દોસે ડાચુ રાકાટ, દિસેં મૂખ માખી ઊઠે નહિરે	૨૯
કાલુ ગાલુ બોલે બાળ, ગાલું પેરોં બણે ન પોતડીરે	
એના કામનાં છે કાળ, એનોં ચુથી નાળે ઝાયાવડીરે	૩૦
રદ્દ ! રદ્દ ! રિદ્દતર, રદ્દં વડું માનો ન ડોલનુરે,	
ધર્મ વોરી ધિક્કાર, ધર્મં કરો પાન બાળ લોહિનુરે	૩૧
ચપ ! ચપ ! મતિમૂઠ, ચપં મૂઠું ડાખણુ ન ડોળજોરે	
ચયો ધા સોજિ રારૂઠ, ચયોં હવે આપધને જોળજોરે	૩૨
બગો બગોરે ઝટ બગોં મારા દેગી દયામણુ	
બાળ વિના નરદ્દ બાળં ભુલ હાલ ઠરે આપણુરે	૩૩

(જગત્ જોગમાયારે)—જો દાળ

વડે દાડી રૂવે રાડ ખાડી, જને જાળ વિવારે	
ભડે સામણ ત્યા ત્રાડ ખાડી	૩૪
ઘેર નારી જતા નિશાળે,	"
થાય દાડી શરમ દીવ ખાળે,	૩૫
ત્રીશવરે આલ્યા વાળ ઘેળા,	"
ખાળવશના ગેબી ગેળા,	૩૬
ઝટ જણવા, મડે નાનાથી,	"
વેત જેવડા ગણુડિયા ત્યાથી	૩૭
થાય ભેગુ જુડણું ડાર,	"
ટળે ખાવાનું તેણીવાર,	૩૮
એજ દુષ્ટ દશાનન ભારી,	"
વણ વાંકે વિધ્યા નરનારી,	૩૯
ખાળકીના છોડ ખળહીણ	"
નિલ માદા તેથી તનસીણ	૪૦
પુન નાનો પ્રીતે પરણાવે,	"
મોત વહેલુ બોલાવી લાવે,	૪૧

સુનોધ મિતામણિ—૧૬૯૯૬૬૬ યોગદશા

ખાળવશથી થતી હાનિઓ દેખાડી આ ખાળવશ અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવેછે

—૨૩— કન્યાવિક્રય-અધિકાર —૩—

૬૫૭

કૃત્ય કન્યાવિક્રય પલ્લુ દરેક રીતે ખાળ-રંગની માફક હાનિકારક છે અને ખાળલમ
જેમ મહાવિપત્તિનું વાદળ લાવનાર છે તેમ કન્યાવિક્રય પલ્લુ કષ્ટકારક
અને પાપરૂપ છે જેમ સમજાવવા આ અધિકાર પ્રહણ કરવામા આવેછે

લાલ કરતા હાનિ વધારેછે

અઘર્મોપાર્જિત દ્રવ્ય, દશવર્ષાણિ તિષ્ઠતિ ।

પ્રાપ્તે ચૈકાદશે વર્ષ, સમૂલ ચ વિનશ્યતિ ॥ ૧ ॥

અધર્મથી મેળવેલું ધન ઘણામા ઘણું નવ વર્ષમુધી રહેછે અને દશમે વર્ષે સમુણ્ય બાંધછે એટલે કહેવત પ્રમાણે છુણી મોને તાણી બાંધછે

કન્યાવિક્રયથી થતી હાનિ.

મક્ષિતં ચાણુમાત્ર યત્, કન્યાવિક્રયજ ધનમ્ ।

સકુલ ત મુદ્દીતાર, નરકે નયતિ ધ્રુવમ્ ॥ ૨ ॥

કન્યાવિક્રયથી મળેલું ધન કિચિત્ માત્ર પણ જે કાંઈ લક્ષણ કરેછે, તે સ્વકુટુમ્બ સહિત નિશ્ચય નરકેજ બાંધછે ૨

કન્યાવિક્રયના ચાર પ્રકાર.

કન્યાભરણં મૌલ્ય ચ, જામાતૃકૃતસેવન ।

કન્યાપ્રતિ કન્યાં યચ્છેત્, ચતુર્ધા કન્યાવિક્રયઃ ॥ ૩ ॥

એતે કેપા

કન્યાને માટે દાગીનો, પૈસા લેવા, પોતે પૈસાદાર હોવાથી જન્મણને સે વકેતરીકે ગણી ધરજમાઇ રાખવો અને દીકરી દઇ દીકરી લેવી એ ચારે જાણત કન્યાવિક્રયના પેટા ભાગમા સમજી લેવી ૩

કન્યાવિક્રય કરનાર પિતાને ઇપકો.

૫૬.

(હરિભજન વિના૦)—એ દાળ

ઓ દુષ્ટ પિતા, દીકરી વેચી ધન લેવાનું ધ્યાનમા !

દઇ ટાસાને, રડાપો આખો તે કન્યાદાનમા—ટેક૦

તને રૂવે રૂવે કીડા પડશે, તાગી છાતીપર જમડા ચડશે,

ધગધગતા ખીધા ધાળડશે,

એ દુષ્ટ પિતા૦ ૪

તારા ગાત્ર ગળત કોઢે ગળશે, ધરમાથી ખાવાનું ટળશે

વાવેલા વિષવૃક્ષો મૂળશે,

” ૫

કોઇ બડદ બીજુ ન મળ્યું તુજને, જેથી ધરમા ખાતર દીધ ખુણે,

તને સાબળ ફુનિયા આખી ફુણે,

” ૬

તારા હાથપગોજ પડયા ભાગી, જેથી મદ્દ કમાણી આ ભાગી,

લે પાપી હુવે મૃત્યુ માગી,

” ૭

તે અતકાળને લાડુ લીધો, કળબુગમા કળો કેર કીધો,

ખાપડિયા ! તું ન જરાય બિધો,

” ૮

મહાબળ છે માળાપ તમે ખસારે, યુત્રી ગાય સમાન બણાયજો,
 વાર કરીને બાપો બધનેરે, નહિ તો તમ શિર છે હુત્યાયજો ॥ ૩૯

અમને આપી છૂટ સ્વતંત્રતારે, મહારાણી શાણી સરકારજો,
 માળાપો મારેછે બાળનેરે તેની વેગે કરજો વારજો. ॥ ૪૦

જમણો હાથ કરે ગુન્હો કદીરે, કાળાને શિક્ષા નહિ થાયજો
 સાથે સિદ્ધ બકરી પાણી પીયેરે, એવો વખણાયછે તુજ ન્યાયજો ॥ ૪૧

તો આ થાય જીલમ શો આવડોરે? નાના બાળક નિરાધારજો
 મારે તો નહિ દેવા મારવારે, એ છે કુજ તમારી મારજો ॥ ૪૨

કરતા ક્ષધપીતી નિજ દીકરીરે રજપૂતોને અટકાવનાજો,
 ધાડજ આ ધોળે ઢાંડે પડેરે, તેનો કેમ કરો ન ઇલાજજો ॥ ૪૩

નાની ઉમ્મજમા નાથી દિયેરે ત્યારે જાણે શુ પરિણામજો
 વહલદાસ વણિકની વિનતિરે, લખતા લાણુ થાય લખાણજો ॥ ૪૪

સુમેધ ચિનામણિ—વહલદાસ પાપટલા.

કન્યાવિકૃયનો હૃદયભેદક દ પતિસવાદ.

કૃપણશા—(પોતાની સ્ત્રીને) જો તારે આજે દિવસ ચોપડી વાચવામાજ
 કાઢવે હોય તો મારે તારું કામ નથી કરવુંકે “ચોપડી વાચે તે વઠી
 નાય” એ કહેવત પ્રમાણે માટે મારું ઘર ગધેરે ચડાવવું નથી! સ
 મજીને!

કાન્તા—(નરમાસથી) શિરઝત્ર! શુદ્ધરાત્ર્ય ચલાવવાની અત્યુત્તમ કૌશીનું
 દિગ્દર્શન કરાવનાર આત્મશક્તિને સ્તુત્ય અને પ્રસશનીય કામની
 અદર ખીલવનાર અને છેવટે પ્રભુગ્તવનથી આત્માને કર્મરહિત બ
 નાવનાર જો કોઈ હોય તો તે સત્પુરુષોની કસાએ ન કનમથી લખાએલ
 નીતિગ્રંથોજ છે

કૃપણશા—તે મૂક હવે પચાત! અને તું કરું તે સાલજ જો! આપણી મનો
 રમાનું વેવિશાળ જીવીકોટાન સ્ત્રીશ ચે નગીનદામ તાગચદમાથે કર
 વાનું નક્કી કરેલ જોય જોલવાનું મુલ મુહૂર્ત આવતી કાલના આઠઆઠ
 વાગે ઘણી ધામધુમની સાથે પસાર કરવા વિચાર રાખેલ છે વગી લગ્ન
 પણ ચાલુ માસની આખર તારીખમા કરી આપવા નિર્ણય કર્યો છે
 કેમ સાંરે?

કાન્તા—બહુલા ! આપના માધુર્યમય વચનામૃતનું પાન કરતા જે અત્યાનંદ ઉત્પન્ન થાયછે તે અકર્ય અને અવર્ણનીય મમજ્જીયો પતિ ! પૃષ્ઠિમાના પૂર્ણ ચંદ્રોદયની ચળકતી કાતિને તિરસ્કાર કરનાર શુભુરોદવી મને રમા કે જેની જીવનદોરી આપ જેના હાથમા સોપવા માગોછો, તેની યોગ્યતાવિષે આપે પરિપૂર્ણ તપાસ તો કરીજ હશે !

કૃપણશા—એક પૈસાનું શાજ ખરીદવા જતા સારૂ ને સસ્તું શોધવામાટે ચારે કોર ફરી ગિચારા બકાલીને તોળા પમાડી દઉંછુ તો શું મારી માન પાનમા ઉછરેલી મનેરમામાટે વર ગોધવામા બેઠરકાર રહું એ ખનવા યોગ્ય છે ? ખુદ લક્ષ્મીદેવીએજ જેનું દાસત્વપણુ સ્વીકાર્યું હોય તેની યોગ્યતામા કિચિત્ માત્ર ખામી હોય ખરી ?

કાન્તા—વાહ વાહ ! ત્યારે તો રૂપ, શુણુ અને વચની પણ સમાનતાજ હશે !

કૃપણશા—તારે તો બધીએ પચ્યાત ! શું તારી માફક અમે નવરા બેઠા છીએ કે તને જવાબજ આપ્યા કરીએ !

કાન્તા—કૃપાનાથ ! જ્ઞાત થાઓ બહુલા શામાટે કોધાગ્નિની જ્વાળામા દગ્ધ થાઓછો ! પુત્રીની માતાતરીકે ફરજ બજાવવા મને શુ તે પ્રત્નો પૂછવાને અધિકાર નથી ?

કૃપણશા—અરે વાહ વા હુ ! ! ! આ તો ઠહાપણુને દરીઓ લાગેછે ને શુ ! રૂપશુણુને વળી તારે શુ કરવા છે કૃપાળા તો કુલારના ઘરના ગ-ધેડા પણ હોય જે તારી દીકરી જીવે ત્યાંસુધી ખાવાપીવામા કે પ-હેરવા જોડવામા હુ ખી થાય તો મને કેજે !

કાન્તા—કૃપાસિધુ ! રૂપ, શુણુ અને વચની સમાનતાને લીડ દપતિ સ્નેહના સામાન્યની માનુજતા દિગોચર થાયછે ન્યા એ ત્રિપુટીની પધરા મણી તથી ત્યા બ્લાનિ, ઉદ્ભવ, લય, કુસપ અને નિરાશાપણુ આદિ હુણુ જો નિરખનામા આવેછે પતિ ! આ બહુલા પતિ ! ! આનું ખરૂ જીવન, આનું ખરૂ ચૈતન્ય અને આનો અરેખ્ય આતરવિલાસ એ ત્રિપુટીમાજ સમાજેલ છે માટે તેની ખાસ અગત્યતા સ્વીકારી આ પછે આપણું કતવ્ય બજાવણુ જોઇએ પરંતુ આપની માન્યતા પ્રમાણે રૂપ, શુણુને ઘોડીવાર અલગ મૂકી હુ જાણવા ઇચ્છુ કે વચની તો સમાનતા છે ને ?

કૃપણશા—આટલા બધા પોથા પોથા ફેગવેછે તોપણુ હુ સમજણુ તો આ વીજ નહિ શુ રૂપ, શુણુ અને વચની સમાનતા જોતા લક્ષ્મીદેવીની આપણાપર કૃપા થાય ખરી ? ન્યારે અદીહુબર રૂપિયા જેવી એક ગબતર રકમ આપવા તેણે કબુલ્યું ત્યારે તો મે કહ્યું હુ પાડી તો પણ તારા કહેવા પ્રમાણે વરકંધાની ઉમ્મરમા સાંજો તફાવત નથી,

૧૨×૫=૬૦ (ગાર ૫ ચા ને સાઠ) કન્યાથી વરની હિમ્મત ક્રંત પા ચગણી છે

કાન્તા—નાહુ વાહુ! શુ જમાઈ શોધવામા કુટળતા વાપરી છે! શુ ગાર વરસની બાળિકાને શુભવાન માળીના ઢઠમા ન ધરતા એક બાવળના કુઠાને અપણુ કન્વા જિનાસા દર્શાવેએ? ચદ્રમણિ જેવી ઉત્તવળ ક ન્યાદેવીને વૃદ્ધ જડમારૂપ જમનમા જરી મુખી સસારનો લેગ પવુ લહાયો ન લેવા દેતા ઉંદરી દુખરૂપી સમુદ્રમા બિચારી અખોલ બા જાને ધકેલી પાડેએ? અને નિશ્વાસથી જીવતા ગળી મરવા કન્યા વિકચની ચિતા ખડકી નિર્દોષ પુત્રોનું જીવન શુ ધળ રવા ચાહોએ? નિર્મળ જળની બેટી દિગ્ગ સરિતા જેવી કન્યાને વેચી કરી તમારા પેટને ગળીદાન આપવા મગળ કન્યાની વિકચના દોમમા આહુતિ આપતા જરા પણ અચકાતા નથી? શુ ‘બીવી મીયા જોગ તો મીયા કખર જોગ’ એ ઢહેવત પ્રમાણે નાની ગાર વર્ષની બાળિકાને માઠ વરમના ડોસામાને પગલાવી મહાસાગરે મારોળ બાધવા જેવુ નથી બનતુ? અને યોગીમાજ કેનાદાનને ગાદવે રહપો આપવા જેવુ થતુ નથી?

કૃપળા—હવે એમ બેન! વધુ ગડબડ કરી છે તો આ સોટીને સ્વાધીન થ શ અહીહુબાર રૂપિયા વગર મહેનતે ઘેર બેઠા મળે છતાં એવો મૂળ ફોણ દોય કે તે રૂપિયાને તણ દીયે! શુ લક્ષ્મી આપે કશા આવે ત્યારે જોહુ ધોવા જવુ? ના ના તો કદી પણ બનશેજ નહિ અત્યારે તો પંસા એજ ફાદ પરમેશ્વર છે એક કવિ કહેછે કે —

વસંતતિલકા છંદ

આ નૃપિ તો મુજન સર્વ ધને વસેછે
દ્રવ્યાથ કાચુ બધા દુખમા ધસેછે
જો દોય દ્રવ્ય બહુ તો સુખ સવ પામે,
તેના વિના કવિ કહે દુખ હામ હામે.

ખરેખર પેસાની તો બલિહારી છે જો પસો દોય તો મા, પાપ લાઇ કુટુમ્બ, કળીવો સગા, સ્નેહી વગેરે મારાપણુ બતાવી લેવામા હાજર રહે છે જો પસો હોય તો નાતજાનમા પણ અગ્રેસરપણુ મળેછે અને જો પસો દોય તો મોટી મોટી પરિવેગમા પણ પ્રમુખસ્થાન મળેછે નમજી? વળી આપ છામા કહેવત છે કે “પસો એ મનુ યનું અગીઆરસુ પ્રાણ છે” લક્ષ્મીદેવીની અદ્ભુતધી દેવી દશા ચાલે છે જો તને ખબર છે? જો સાક્ષાત?

કવિત.

પંસે જિન જાપ કેવે, પુત તો કપૂત લયો
 પંસે જિન માય કેવે, કીનકો એ હંથો હું
 પંસે જિન કાકો કેવે, કીનકો લાલીજ હું
 પંસે જિન લાઇ કેવે, જાધુ હું ખદાઇ હું,
 પંસે જિન નાગી કેવે, નકટેશુ કામ પયો
 પંસે જિન ચંચુર કેવે, કીનકો જમાઇ હું
 કહેત કવિ ધીરજવ, યુન ગાહુ જો અકળર
 પંસે જિન મુકદેકુ લડી ન પાઇએ,

લક્ષ્મીદેવીની અટ્ટપાનું પરિણામ જોયું ? માટે ખરેખર

હોહો.

વિત્ત વગર આ વિચિત્રા, યુનો મહુ સગાર
 દામહીન દાન સિર સહે, સકદ કાંગકાંગ

કાન્તા—અહાહા! અનીતિ ત્રી દ્રવ્યોપાર્જિત કરવાની તીવ્ર ઇચ્છાએ કમાઈના જેવું ધાતકીપણું શુભરત્ન એ તું આપ જેવા જીવહયાના હિમાયતીને ઉચિત છે? યાદ ગળાએ કે—

હોહો.

નાણુ જિન નીતિતણું, નહિ નિચે રહેનાર
 મીયાજ લાયે મુકીયે, અલા બિટ હરનાર

પ્રાણેગ! વગી લક્ષ્મી કાકની યાદ નથી અને થવાની પણ નથી કા-
રણકે—

હોહો.

લક્ષ્મી કહ મે નન નવી, કેની ન પૂરી આશ
 કીતને સિદ્ધાસન ચલ ગયે, કીતને ગયે નિરાશ

કન્યાવિકલ્પ કરનારને એક આશના કહેલું કે —

કન્યાવિકલ્પ કારિભ્યો વ્યાધા અપ્યુત્તમા મતા* ।

તે નિર્વ્યા પરપ્લવ, પુત્રાદિષુ દયાપરા* ॥

કન્યાવિકલ્પ કરનાર મનુષ્ય કરતા પાસાધીઓ પણ ઉત્તમ ગણાય છે તેથી તે ધીમ પ્રાણીઓમાટે નિર્દયતા વાપરે છે પરંતુ પોતાના સગવડો

રોયછે વળી પારાધી તો એકદમ પ્રાણ લેછે અને કન્યાવિક્રય કરનાર તો તેને રી
ળાવી રીળાવી મારેછે પ્રિય સ્વામીનાથ! આવા હુહુહુતા અધમ રીવાજથી
આજકાલ સખ્યાબધ નિર્દોષ બાળાઓ વેંધવ્ય દશાના દારણુ દુ ખની ભોક્તા
બનેછે અને તેથી સુવાવસ્થાના પ્રબળ વેગને નહિ રોકી શકવાથી સ્વઠ દી
અને હુશયારી બનેછે કેટલીક તો ગરમને સમુદ્રમા ફેંકી દી નાતબતમાથી
પણુ પ્રીટી બંધછે અને કેટલીક જ્ઞાતિમા રહી લોકોના ભયથી ગર્ભપાત પણ
કરેછે તથા કેટલીક તો વિધવા થયા પહેલાં ભુદા પતિના બળાપાને લઇ બિ-
ચારી કમોતે મરેછે આ સર્વનું મુખ્ય કારણ આપણે તપાસીશું તો તેના
સ્વાર્થી માગાપો પોતેજ છે આવી દૂર અને રાક્ષસી વૃત્તિવાળા મનુષ્યો
પ્રથમ તો અત્યાનકમા મહાલેછે પરંતુ પાછળથી વિપરીત પરિણામને લઇ
કહેછે કે ભાઈ શું કરીએ કર્મમા હવે તેમ થયું” પરંતુ એવા અકલ્પના
ઓચમીર બમુચકો એટલું પણ સમજતા નથી કે એક અપ્રીણ તથા એરે
ખાલો પીને સુઈ જઇએ યાતો જમરો પથંગે ગળે વગગાડી કુવામા ભુસકો
મારીએ તો તેનું પરિણામ મોતજ આવે તેમજ બાગ વર્ષની બાળિકાને
સાઠ વર્ષના ડોસાસાને પરણાવી પત્રી મારી વાટ ભેવી શા કામની? માટે
બુદ્ધા! આપ આપની પુત્રીપર એવું ધાતકીપણું શુભરસો નહિ કસાઇઓ ડો
રને કાપેછે એ ધાતકીપણું ખરૂં પરંતુ એકવાર કાપવા કરતા હુમેશને માટે
પોતાની કન્યાને ભૂમીમા નાખવી એ વધારે ધાતકીપણું છે

દૂધબુશા—ભાવે શું શાસ્ત્રકર્ષેએ આવી જાતના કન્યાવિક્રય અને વૃદ્ધવિવાહનો
નિષેધ કરેલ છે?

કા તા—જી હા કહ્યું છે કે —

જ્ઞાતિભ્યો ગ્રવિણ ભાતા, કન્યાં દત્તાપ્યનિચ્છતીમ્ ।

સ્વેચ્છ ધનવિહારસ્તુ, આમુરો ધર્મ ઉચ્યતે ॥

જે નાનિયા પાનેથી ઇચ્છાનુસાર દ્રવ્ય લઇ બીજાને દીકરી થ અને ઇચ્છા
પ્રમાણે ધન પોતાના ઉપયોગમા લે તે કન્યાવિક્રય અને આમુરી વિવાહ
કહેવાયછે

શ્રીમતુ મહારાજ આવા વિવાહને નિષેધ કરતા કહેછે કે—

“ક્રયક્રીતા ચ યા કન્યા, પત્રી સા ન વિધીયતે”

જે વેંસા આપી વેચાતી લીધી છે તે વિધિપૂર્વક સ્ત્રી ગણાયજ નહિ ખરે
ખર પ્રિયમુતિ! ‘દીકરીને ગાય દોરે ત્યાં જાય’ તે પ્રમાણે મનોરમાને જ્યાં
દેશુ ત્યાં જિયારી જાયે તેનું આપણી પાસે જોર નથી પણ આપણે વાડ
૩૫ બની પાતું રક્ષણ કન્યાની બાળીમા ભક્ષણ કરવું એ કદી પણ યોગ્ય
ગણી શકાયજ નહિ એક ગાય ખરીદના તેના મોઢામાં કેટલા દાંત છે, તે

ભેવાની પૂર્ણ કાળજી રાખીએ છીએ પણ પોતાની બહાલી અને માનપાનમાં ઉછરેલી પુત્રીને માટે વર યોગતા એક ડોસાને બહારી તેના દાત પણ ભેવાની દરકાર ન રાખીએ એ કેટલું બધું ચરમલગેલું કહેવાય? જનાવરો અને વસ્તુઓ વેચવાની પેઠે પોતાના સતાને વેચવા એ કુદરત શું સહન કરી શકશે?

(આમ સ્ત્રીપુત્રને બવાહ આલી, રબો છે તેવામાં મોતીચંદ કરીને મહા જનને માણસ આવે છે)

મોતીચંદ—(પડકારમાં આવીને) શેઠ સાહેબ! ઓ શેઠ સાહેબ!

કૃપણશા—(પોતાના નામને સાદ સાલળી આગીમાં ભુલે છે) કોણ મોતીચંદ! આવ અહર આવ કેમ અત્યારે?

મોતીચંદ—(અહર જઈ) શેઠ સાહેબ! આપણા ગામની અહર આજે મફત ચંદ શેઠે પોતાની નવ વર્ષની બાળિકાનું મુંબાઈથી વરવા આવેલ પાસઠ વર્ષના ડોસાસાને વેવિશાળ કર્યાની ખબર પડતા તેને માટે વિચાર કર્યા સાફ લોલીલાલ શેઠે મહાજન ભેગું કરવાને હુકમ કરેલ છે માટે આપ પણ વેળામર પધારશો (જાય છે)

કાન્તા—પ્રિય સ્વામીનાથ! સાલજી કે? ખરેખર મફતચંદ શેઠે (શેઠે) પોતાની નવ વર્ષની બાળિકા પાસઠ વર્ષના ડોસાને આપી એ ધણુજ અદિત કરેલ છે આવા કારણને લઈ મહાજન ભેગું થાય છે તે સ્તુત્ય અને પ્રસશનીય ગણી શકાય માગી માન્યતા પ્રમાણે જરૂર મફતચંદ શેઠેને મહાજનતરફથી તિરસ્કાર મળશે જ બહાવા! આપણે પણ ભે મનોરમાનું વેવિશાળ શે નગીનદાસ તારાચંદસાથે કરીશું તો મહાજનશ્રીને તિરસ્કાર મહુન કરવો પડશે માટે તે વિચાર માઠી વાળને કારણે લાખ જાય તે આવે પણ ગાળ જાય તે કદી પણ આવેજ નહિ”

કૃપણશા—પણ મહાજનની મિટીંગમાં એક લોલીલાલ શેઠ મિવાય કોની તાકાત છે કે માગી માસુ એક શબ્દ પણ બોલી સકે? કારણકે હું અને લોલીલાલ શેઠ અમો જન્મેજ મહાજનમાં કર્તાહુર્તા છીએ લોલીલાલ શેઠ મારો ખાસ સનેહી છે તો તેને આડું અવળું સમજાવી દઈશ પણ નગીનદાસ શેઠ જેવું બાળ હાથમાંથી કદી પણ જવા દઈશ નહિ (એટલામાં મુંબાઈથી વરવા આવેલ ઘરડા વરને એક મુનીમ રતીલાલ બનીકની પાચસો પાચસો રૂપીઆની નોટના ચાર કટકા ખીસામાં મારી કૃપણશા શેઠનું ઘર પૂછતો પૂછતો આવે છે)

રતીલાલ—(૧૫ મેળવ્યા બાદ પ્રવેશ કરીને) શેઠ સાહેબ (સલામ ભરે છે)

કૃપાળા—(હસથી આકર્ષાઈ) આવો ભાઈ આવો! આપ ક્યાંથી પધારો છો અને આપનું નામ કામ શું છે? તે જણાવજો કારણકે મારા પધારવા પ્રમાણે તમે આહિ ના રહીશ લાગતા નથી

સ્તીનાન—શેઠ સાહેબ! હું મુળમને રહીશ છું, અને માફ નામ રતીલાવ છે મુંગધથી વરવા આવેલ ઘરડા વરનો હું મુનીમ છું અને તેમની આજ્ઞાનુસાર આપની પામે અરજ કરવા આવેલ છું

કૃપાળા—(સ્વગત-હમખાજ મોતીચંદ કહી) જયો તેજ ઘરડા વરનો આ મુનીમ જણાય છે વાહુ વાહુ ખાજ તો ખરાખર હાથ આપ્યું ને શું! ચાલ તેને પણ ઠગેરી પાડું જેથી પાચશે ક હજાર રૂપીઆનું આજે હતીયું સફળ થાય.) રતીલાવલાઈ! તમારે જે કામ કહેવું હોય તે જલદી કહી દીધો કારણકે ખાસ અગત્યના કારણને લઈ મને વધારે વખત નથી

સ્તીનાન—બહુ માફ ત્યારે કૃપા કરી સહિયો! અમારા શેઠ મુળમના એક મુખસિદ્ધ વ્યાપારી છે કર્મસંયોગને લઈ શેઠને આઠ આઠ સ્ત્રીઓ હોવા છતાં હજી મુખી એક પણ પુત્રરત્ન પ્રાપ્ત થયું નથી તેથી પુત્રની આશાએ કન્યાની શોધ કરતા કરતા અમે અને આળ્યા છીએ અને અત્રેના રહીસ મફતચંદ શેઠની પુત્રા સાથે અમારા શેઠનું વેલિ શાળ કર્યું પરંતુ આ બાબતની મહાબળશ્રીને ખબર પડતાં અમેને તથા મફતચંદ શેઠને હેરાન કરવા માટે એ વ વિચાર કરવા સારૂ અન્યાયેજ મહાબળશ્રીની મીઠીમ ભરાનાની છે માટે શેઠ સાહેબ! અમારાતર કૃપા કરી અમેને ખુવાર નહિ કરવા અમારી નમ્ર અરજ છે (એમ કહી ખીમામાથી બે નોનના કટકા કાઢી આપેછે અને શેઠ મુગે માટે તેનો સ્વીકાર કરેછે) શેઠ સાહેબ! તસ્તી માફ કરજો

કૃપાળા—(સ્વગત-બસ આપણું કામ થઈ ગયું ધીલ પડે ખાડામા પિયારા પરદેશીને આપણે શામાટે દેરાન કરવો? મફતચંદ શેઠની છે કરીના કર્મમા હશે તેમ થશે આપણે નાહકે તેની આજે શામાય આવું જોઈએ?) રતીલાવલાઈ! તમે નિર્ભય થાઓ તમારા કાયમ હું વિમરૂપ નહિ બનું એ જચીત યાદ રાખજો પણ માફ એક કા તમારે કરવું મહંમે

સ્તીનાન—શેઠ સાહેબ! સેવક હાજર છે ખુશીથી દરમાવે

કૃપાળા—જુઓ અમારે મરાફની દુકાન છે તેમજ અમારા નામની દુકાન ચારેફર ફર દેશવરમા ચાલેછે પણ મુળમ ખાતે અમારી એક પ આડત નથી તે તમારા શેઠને કહી તે બદાખસ્ત કરી આપશો (અડત બાધે તો પાચ-સાત લાખ રૂપિયામા નવરાવી નાખુ)

રતિવાય—અરે શેઠ સાહેબ! એતે આપ શુ જોલ્યા! દુકાન તમારીજ છે
ઘણી ખુશીથી તમારૂં તે કામ હું સિદ્ધ કરી આપીશ

(મહાજનની મીટીંગમા ઘણી વાર રાહ જોયા છતાં કૃપણશાશેઠ ન
આવવાથી લોભીલાલ શેઠ શકાશીલ બની તેને ઘેર આવેછે ત્યાં કૃપણશા શેઠ
અને રતીલાલની અરસપરસની વાતચીત ઉપરથી વિશેષ શકાશીલ બની બા
રણા પછવાટે સતાઈ રહેછે) લ્યો જ્યછને ફ્ર જો આ કામ સિદ્ધ કરી આ
પશે! તો હુ છ રૂ ૧૦૦૦) અપાવીશ

લોભીવાય—(સ્વગત) અરે આતો નાણાને જોગ કરતા જણાયછે ને શુ?
રખેને કાંઈ દુગો હોયની! ચાલ બધી વાત કઢાવી લાગ આવે તો
મારૂં કામ પણ સાધી લઈ (એમ વિચાર કરી ઝારડામા આવેછે) શેઠ
સાહેબ!

કૃપણશા—(લોભીલાલને દેખી નોટના કટકા એકઠમ ખીસામા મૂકી રતીલા-
લને નહિ જોલવા ઇસારાથી સમજાવેછે) અહોહો!!! પધારો લોભી-
લાલ શેઠ પધારો આજે તો ખાસ આપને જાતે તસ્તી લેવી પડી?
જરા આવતા વાર લાગી તો તેને માટે માફ કરજો.

લોભીલાલ—કાંઈ હરકત નહિ કૃપણશા શેઠ! અત્યારસુધી આપ ન પધાર્યા
તેથી જરૂર અગત્યના કારણસર રોકાણા હશે.

કૃપણશા—લોભીલાલ શેઠ! આ અમારા અમદાવાદના આડતીઆ આવેલ છે
અને તેને પાછું આજરોજ કરાચીની સ્ટીમરમા જવાનું છે તેથી તેની
સાથે જરા નામાની કડાકુટમા હોતો

લોભીલાલ—કૃપણશા શેઠ! આ લાઈ તો મુખ્યથી વરવા આવેલ ઘરડા વરનો
મુનીમ છે કારણકે હું તેને બરાબર જોળખું છું તોપછી આમાટે જૂઠું
જોલોછો? શુ બનાવટી વાત કરી આ લોભીલાલને પણ છેતરવા મા
જોછો? કહો પાન-સોપારીમા કેટલા રૂપીઆ મળ્યા?

કૃપણશા—(જરા ચીડાઈને) લોભીલાલ શેઠ! એટલી બધી બીક ન બતાવવી
સમજ્યાને (ખીસામાથી નોટો કાઢી) જુઓ! આ રહી રૂપીઆ પા-
ચસો પાચસોની બે નોટો ધરાર લાય લીધી છે તમારાથી થાય તે
કરો! કોટના બારણા ખુલા છે

લોભીવાય—શેઠ સાહેબ! પાછળથી પસ્તાવું ન પડે તે ધ્યાનમા રાખો તો
વિશેષ સારૂ

કૃપણશા—(સ્વગત) આ લોભીલાલ કળ્યાજોર અને હુચ્ચો છે તેથી જરૂર
મારી દુજોવી કરશે માટે તેને પણ પાન-સોપારી અપાવી તેનું
મન રજત કરૂં જેથી ચિંતા જેવું કારણ રહે નહિ (રતીલાલને એક

કેર લઈ જઈ) રતિલાલભાઈ! આ લોભીલાલ શેઠને પણ રૂપીઆ ૧૦૦૦) આપો તો તમારું કામ પાર પડે તેમ છે, નહિતર મારી ને ત મારી બંનેની કુત્તેલી થશે

રતિલાલ—શેઠ સાહેબ! ફ્રિકર નહિ અમે ચૈસાની ગણતરી રાખતાજ નથી. કદાચ આપ શેઠીઆઓની મટેગાની હોય એટલે ઘસ (એમ કહી ખીસામાથી રૂપીઆ પાચસોની નોટના બે કટકા કાઢી) ત્યો! લોભી લાલ શેઠ! આ રૂપીઆ પાચસો પાચસોની નોટના બે કટકા તમારા ઇકરાના હાથમા આપુછું (નીચું નેમ્મ લઈ લે છે)

લોભીલાલ—રતિલાલભાઈ! હવે જરા પણ શ્રીકર રાખ્યો નહિ, તમારું કામ કુત્તેલું થયું એમજ સમજ્યો (તેવામા મહાજનને આજુસ મોતીચદ એકદમ હોડતો હોડતો આવે છે)

મોતીચદ—અરે શેઠ સાહેબ! હવે તો મહેરબાની કરી પધારો! કમીટીમા સવ કોઈ આપની રાહ નેમ્મ નેમ્મ છે (લોભીલાલ શેઠતરફ દષ્ટિ પડે વાથી) અમે લોભીલાલ ગેઠ પણ બાહુ લાગે છે ને શુ!

લોભીલાલ—અ'યા મોતીઆ! ણવું બકવાદ કરતા ગીખ્યો? બગડદાર હવેથી બે એવી હિંદતાઈ વાપરી છે તો તારી વાત તુ બણ્યો! જા! જાજી જા!! અને જે આવ્યા દોષ તેને કહી કે જે આવે કૃપણશા શેઠને તાવ આવવાથી આવી શકે તેમ નથી અને લોભીલાલ શેઠ પણ તેની પાસે સારવારમા હોવાથી આવી શકે નહિ માટે આજનું કામ બધ રાખ વામા આવશે

મોતીચદ—(સ્વગત) કર્મીની છલ અને બકમીના આટા (બહેર રીતે) શેઠ સાહેબ! અવિનય માટે સમા ચાલુ (બાય છે)

કૃપણશા—૧ રતિલાલભાઈ! હવે અત્યારેજ તમે તથા તમારા શેઠ મુળ લોભીલાલ—૨ ધની સ્ટીમરમા સવાના થઈ બંચો પડી 'જુ'યો ધા ચોરામી નેજન બાય" એ કહેવત મુજબ થશે તમારે તેવિયે જરાપણ શ્રીકર કરવી નહિ

રતિલાલ—આપ જેવા શેઠીઆઓની કૃપાદષ્ટિ છે તેવછી બમારે શામાટે ફ્રિકર રાખવી નેમ્મએ! ઠીક ત્યો જયજીનેદ (બાય છે)

લોભીલાલ—કૃપણશા શેઠ! હવે હું પણ રજા લઈશ કાચુકે જમવાનો દામ્મ થઈ ગયો છે

કૃપણશા—હવે જરા આ પીને જા

(તેવામા લોભીલાલ ગેઠનો રમો કરીને આજુસ તાર લનેમ્મ આવે છે)

રામો—કૃપણશા ગેઠ! ઓ કૃપણશા રોઠ! અહીં લોલીલાલ ગેઠ આવ્યા છે!
લોલીલાલ—(રામોને માઢ સાલળી) કેમ રામા!

રામો—આ તાર આવ્યો છે

લોલીલાલ—(તાર ફોડીને વાચેછે તો યુદ્ધિકોટાના ચે નગીનદાસ તારાચદ કે
જેને ત્યા લોલીલાલ ગેઠના ૪૦,૦૦૦) ચાળીગહુત્તર રૂપીઆ બ્યાજે
પડેલા છે તે ગુજરી ગયાના સમાચાર હતા તેથી એકદમ ગાલરો
ળની) અગે કૃપણશા રોઠ! હવે હું તો જઇશ

કૃપણશા—પણ છે શુ વાત તો કરો! આમ ગાલરા કેમ યની ગયા?

લોલીલાલ—(શરીરમા ધુભરી 'ડુટી') યુ દી કોટા ના શેઠ
નગીન દાસ તારા ચદ શુ જ રી
ગયા તેથી મા રા રૂપીઆ ચાળીશ હુત્તર
ગેઠાઇ ગયા (ચકરી આવવાથી એકદમ પડી જાયછે)

કૃપણશા—(સ્વગત) અહાહા!!! શુ મનની મનમા રહી? રૂપીઆ અઢી હજાર
રનો લાલ ગયો? જો આવી ખખર હુત તો બે દિવસ પહેલાજ મ-
નોરમાના લગ્ન કરી દેત નહિ! જેથી રૂપીઆ તો અઢીહજાર મળત. (કા-
ન્તાને માઢ કરી) અરે ટ્યા ગમ, સાલળેછે કે નહિ? દોડ દોડ આ
લોલીલાલ શેઠને કાઇ થઇ ગયુ

કાન્તા—(કાન્તાનું હૃદય આ બન્ને કૂર વૃત્તિવાળા નરાધમોની વર્તણૂક જોઇ
દબ્બ થઇ રહ્યું હતું પરંતુ તેવામા આ લોલીલાલ શેઠને કરણીના કૂળ
મત્યક્ષ મળવાથી ઈર્ષના અચળ કાયદાની મનમા તારીફ કરતી કૃપણશા
પાસે આવેછે) કેમ સ્વામીનાથ! મને જોલાવી?

કૃપણશા—આધળી છે? દેખતી નથી?

કાન્તા—પ્રાણેશ! દેખુછું તો ખરી પણ તેમા માગે કુઇ ઉપાય નથી કાર-
ણકે લોલીલાલ શેઠને કરણીના કૂળ મત્યક્ષ મળી ચૂક્યા છે અને “તમે
હવે બાકી છો” નાથ! હવે તો કાઇ મમજો તો સાફ (તેવામા લો-
લીલાલ શેઠનો અમર આત્મા પરલોક પ્રવાસી બનેછે) અહાહા!!!
આતો ભારે થઇ! હવે શુ કરીશુ?

કૃપણશા—(આડુ અવશ્તુ જોઇ) લોલીલાલ શેઠના ખીસા તપામેછે તો પેલી
બે નોટો ઉપરાત રૂપીઆ વીસહજારની કોમતના બીજા કાગળીઆ
(નોટો) નીકળે છે તેથી રાજી થઇ તે કાગળીઆઓ લઇ લેછે) શુ
કરીશુ, શુ કરીશુ, શુ કહેડે! લે આ આ નોટો કળાટમા મૂકી દે

કાન્તા—(અનીતિથી મેળવેલ નોટો કળાટમા નહિ મૂકવા આનાકાની કરેછે
પરંતુ પરિણામે કૂર પતિના જોર જીલમથી તેમ વર્તવામાટે તે નોટો

કબાટમાં મૂકવા જાય છે તેવામાં કૃપણશાની પદ્ધતિ એક જગતના નાગ ભેડ) સ્વામીનાથ, જલદી આમ આવતા રહો! તમારી પગે નાગ છે

ટપલશા—(ભયભીત થઈ) હે ય કહે છે! (એમ કહી દોડવા જાય છે તેવામાં તો નાગદેવે પોતાનું કાર્ય સાધી લીધું)

કાન્તા—(સ્વગત) ખરેખર! કુદરત કુદરત!! તારે ઘેર સદા ન્યાય છે) બસ થયું કરણીના ફળ મળી ચુક્યા

બહાર ખબર પડવાથી આઠોગીપાઠોશી સગાસબથી વિગેરે મૈ ભેના થઈ જાય છે પોનીસ લોકોને ખબર પડવાથી તે પશુ ત્યાં આવી પહોંચે અને છેવટ કાન્તાને નિર્દોષ ઠરાવી આ બંને ચોડીઆઓના શબને અગ્નિ સ્કાર દઈ સાં પોતપોતાને ઘેર જાય છે આ દષ્ટાંત નીતિ ઉપર રહેવા તથા અનીતિથી દૂર અસવા ધડો લેવા જેવું ખાસ છે

કન્યા નિમિત્તે ધન ખર્ચી વિવાહ કરવો એ અવધટિલ છે *આવા દુષ્ટ ગીલાજથી આપણી પ્રજામાં અચ્છોની ન્યૂનતા અને હલકી પહવી માનવામાં આવે છે અને આમ ઉત્તરોત્તર આર્યાવર્ત અવનતિ થતી જાય છે

અહાહા!!! બિચારી દોમળ મૂગનીને સિંહના મોઢામાં મૂકી ગરીબરી ગાયને કસાડના દારે બાધી, નાનુકવેનીને હાથીના પગ તળે અપાવી અને ગુલામના પુષ્પને ધગધગતા અગારામાં હોમી અત્યાનંદમાં કાલક્રોધ કરનાર નિર્બંધ માળાપોને કંઈું વિશેષણ લગાડવું?

ફૂર હૃદયના ધાતકી માળાપો! જેમ કસાઈ પોતાના માની લીધેલા યેગ, બકરા ઇત્યાદિ પશુઓપર મમતા ધારણ કરી છેવટે તેની અહગીને અત આજીએ તેમ અવધાના હીમાયતી હોવાનો જોટો ટોળ સખી પોતાના સ તોને લાખી આશાએ ઉઠરીનેજ મારી નાખે છે કસાઈઓ મારવા ધારેલ માણીઓને એક પળમાં અવનરહિત કરે છે, ત્યારે કહેવાના દયાગુ માળાપો મારવા ધારેલ સતાને રીબાવી રીબાવી લાખા કાળે તેનો પ્રાણ લે છે

વાડ ન્યારે વેલાનું બક્ષણ કરે, રાજા ન્યારે પ્રજાને પીટ અને સત્તુ ડેવો ન્યારે કુડી દષ્ટિથી નિહાળે ત્યારે ઉન્નતિની આશા ક્યા રાખવી? નિર્મળ જળથી બહેલી દિવ્યસરિતા જેવી કન્યા મહાસાગરે પરણાવાય, મુક્તાનો હાર મકંટની કોટે નખાય પાનના બીડા પાડને અપાય અને વેવરના લોજન પેડાને ખવરાવાય ત્યારે હવે બાકી શું રહ્યું?

કન્યાવિકલ્પથી થતી સાસારિક અને પારમાર્થિક બંને હાનિઓ ઉપરની પ્રયત્નથી દર્શાવે છે તેપર વિચાર કરી તેનાથી દૂર રહેવું એજ ક્રેયસ્કર છે

અમોને રંગ પ્રતિકૂળ પડેછે * આવી તરેહના આધણે (જગલીએ) બતાવેવા
ગીવાળે બાધ કરવા આ અધિકારને યોગવામાં આણ્યો છે

દેખાદેખી.

(રાગ ઉપર પ્રમાણે)

ભે ગાડરની, ટોળી શિર નીચુ કરી ચાલી બાયછે !	
એક કૂવે પડે, પાછળ સર્વ તડોતડ બુસ્કા ખાયછે !	
કૂવે પડવાનું કારણ શું ? પાછા ગીરીતે નીકળશું ?	
જીવશું કે મુઝાપ મરશું ?	ભે ગાડરની ૦ ૧
કદી એક અજાણપણથી પડયું, કે લપશી જમ કાઠેથી દડયું,	
હા અદર તો પડતાજ રડયું !	" ૨
પડીને હું ગીદ મરૂ ત્યારે ? એવું અતર નહિ વિચારે,	
પણ એતો સર્વ પડે હારે,	" ૩
સન્યામી એક સરિતા કાઠે-કળશે જાવાને જિયાટે,	
નિજ પાત્ર વધાનનું દાટે,	" ૪
ચોપે આદ્યો તુમડીજ લગી, પણ દાટી કમરળ દગલી કરી,	
તે ભેયું દોષએ પાછું ફરી,	" ૫
શું કરવા કરી વેકર દગલી, તે મમન્યા વિના વિચાર્યું વળી,	
કળશે જાતા એ ક્રિયા લલી,	" ૬
તેથી દગલી કરી તેને પડએ, તે આચો કળશે તેજ તકે,	
" સ્વર્ગે જાતા રહી જાઉં રખે ! "	" ૭
સધળાએ એવું અવલોકી, દગલી કરવા માડી નોખી,	
જાદુ આસપાસ પૃથ્વી ગેદી,	" ૮
પાછો ત્યાં આણ્યો સન્યામી, ભેડ અતરમા થડ બિદામી,	
" રે મૂર્ખાં ઘણી દગલી આ ગી ! "	" ૯
નવ જડયું કમરળ દાટેલું, ભેડ તે જન કર્મ તદન થેલું	
આવું ઉચર્યો રોપે છેલું	" ૧૦
રે ગતાનુગતિકો જનમાત્રમ્, પાર્માર્થિક કસ્યમનોનાત્રમ્,	
મમ ધૃષ્ટિપુનેન ગત પાત્રમ્,*	" ૧૧

* અરે મનુષ્ય માત્ર દેખાદેખી કરવાવાળા છે અહીં કોઇનું મન પારમાર્થિક નથી,
માત્ર પાત્ર ધૂળના દગલાથી ગયું (આ સરકૂન શુદ્ધ નથી પણ જાન ખરો લીધો છે)

જાત મૂખ મવાહુજ ગાડરિયો, છે દેખાદેખીનો દરિયો, જેમ ઉપરાઉપર લોહ ફોલો,	૧૨
“જો પુત્ર ફલાલો પરણાવ્યો, ધરમા નાનકડી વહુ લાવ્યો, એવો ન આપણો દિન આવ્યો,	૧૩
ફલેકુ અડાવી લહાવ લીધો, દારૂમા દેવતા મૂઢી લીધો ! બાપલો એવો લાલકો ન કીધો !	૧૪
નિજ નાત વિષે કીધુ લાલુ, ખાતે ખરચીને પુળ નાલુ, એવું ફરી ફરી નાવે ટાલુ !	૧૫
ફરી પેરી પટોણુ પગતમા, જેસી બહુ લમી રચ રગતમા, મહાલી સાહેલી સગતમા,	૧૬
મન મે ન લીધો લહાવો એવો, હુડીવીને હુક આડર જેવો, સમજે નહિ પેદાગર કેવો,	૧૭
એમ દાડી વધે જી વરા દા’ડા, પછી થાય ખુવાર જતા લહાડા, કારણ વણુ ખૂબ ખરચ આડા,	૧૮
જેથી જૂદી બટુ નાત પડી, જટ પડે તડા અન્યોન્ય લડી, વર્તુલમાં આ આરજ ઘડી,	૧૯

સુગોષ ચિતામણિ—વલ્લભદાસ પોપટભાઈ.

જૂઠા જૂઠા દેશમા કે જાદી જૂદી જ્ઞાતિમા પુષ્કળ અધરપરાના રીવાજો છે જેમકે કન્યાને બહલે વર લાસરે જાય, ધર્મ શુરોને માન આપવા સ્ત્રીઓ પોતાના ચોટલાના વાળ પાયરે અને તેના ઉપર ધર્મશુર ચરણ મેલે, કોઈ દેશમા સ્ત્રીની કંટિ ખાતળી કરતી તો કોઈ દેશમા હાથ પગ ઉપર ગાજવા પડાવવા કોઈ દેશમા સ્ત્રીઓએ લાજ ન કાઢવી તો કોઈ દેશમા સાસુની પણ લાજ કાઢવી આવા રીવાજોને જો અધરપરાના કહીએ તો ગેરન્યાયી જેવું લાગતું નથી પરંતુ આ અથવા આ શિવાય જેટલા હાનિકારક રીવાજો હોય તે તાકીદથી અવરજ દૂર રહેવા જોઈએ એ સમજાવી આ ચાલતા અધિકારની સાથે સબધ ધરાવતો અવસાનકાલ અધિકાર લેવા ધારી આ અધરપરા અધિકારને પૂર્ણ કરે છે

—૨૩— અવસાનકાલ-અધિકાર —૬—

જન્યો અજ્ઞાનનું સામાન્ય ચાલે છે અને જન્યા યોગ્ય ઉપદેશોને આદર નથી મળતો ત્યાં મનને કમકમાટી ઉપજાવે એવા વહેમોની પ્રબળતા કે ટલી વધી પડે છે તથા સામાન્ય વિચારશક્તિને પણ કેટલી દૂર હાકી કહાડવામા આવે છે તેનું ભાન કરાવવાને અવસાનકાળ અધિકાર લઇને તેમા કેવું અતેડું કરી છેવટના સમયમા પણ પ્રાણીપર નિર્દયતા વપરાય છે અને પોતાના તિરસ્કાર-પાત્ર વહેમોને વળગી રહેવાય છે તે ખતાવીએ છીએ

મરણાતુર ઉપર દયાને બદલે જીલમ.

(રાગ ઉપર પ્રમાણે)

- ઓ અણુસમજી, અર્ધ સુઆને મારી કા પૂર કરો ? 1
જીવતા જમદૂત ! છાતીપર ચડી ઘો-ઘો શુ ક છે છરો—ટેક
બહુ વેધ બન્યા ડોસા ડોશી, આબ્યા આડોશી પાડોશી,
પુછે સો ઠાયુ ખોશી ખોશી, ઓ અણુસમજી ૧
કોઇ નાહ તપાસે છે ભાતે, કોઇ કરપગ પેટ જીએ માથે,
અડીને ટાઢા બોળજ હાથે, ” ૨
બેઠા છે ખાટલાને વીંટી, બહુ વાત કરે દીડી અદીડી,
ભણે વાચે છે જમની ચીઠી, ” ૩
ટાઢક વળી કે કંઈવાર હજી, એમ અન્યો અન્ય કરે અરજી,
ભણે ઝટ મરે એવી મરજી, ” ૪
બહુ વદત જીભ બે હોત કદી, મનમા માનીંયે માત્ર મદી,
પણ શુ કરે વાચા બંધ બધી, ” ૫
મૂળ ટક ટક માદાને ત ગમે જીવ બહુ ધમતળ લયમાહિ ભમે,
ધમણની પેઠે બહુ ત્યાસ ધમે, ” ૬
ચિર પડયુ ઢોલિયામાહિ હળી, જન જોઇ પાસ બહુ જાય છળી,
ભણે ફરતી જમની જમાત મળી, ” ૭
બે ચાર એશિકે ચડી બેઠા, વળી બે ત્રણ પાગતમા પેઠા,
બાકીના બધા બેઠા હેઠા, ” ૮
આગળથી કરી મૂકી તૈયારી, ઘૂત દીપ અને ગ ગાવારી,
લીંપી લોય કરી લીની ભારી, ” ૯

- આવ્યું હત્યક ત્યાં બેત્રણ ઉઠ્યા, પશુકા પગ ગિર લેમ સિહ છૂટ્યા
એને કય રીધી જ્ઞાન પ્રભુ રૂઢ્યા? જો અણસમશ્રુ ૧૦
- પાટલે બે શુધને બેસારી હલહલ જળ દેરી દીધો કારી,
અરરર શુ લી છૂટે ક પારી, " ૧૧
- ૧ પરી રીકિર ને લોચપરે બહુ થઈ ગાત જેવી ઉપરે,
રાય! જગવડે કેવુ કહે! " ૧૨
- રીન ૭ જિયો પડખા હ બશે પીડ રંગા મરોબધા જેવી થરો
એની પામ, " ૧૩
- નહિ જાતો કં 'ય નોય જીવ જગે
ત્યા એક ડાઢ કાપો પાસે મોમે મોકવવાની આગે,
બહુ પાટે બરાડા જમ નાસે! " ૧૪
- કહે રામકૃષ્ણ, રામકૃષ્ણ જ્ઞાન ફોડી નાખે કહી કહી કૃષ્ણ,
સમજણ નથી નો પૂછો પ્રગ, " ૧૫
- એમ પીડે જીવ જાગા સુધી, કેહો મૂકે પાગ પડયાજ પડી,
કોણે ક્યાથી સુગી અવ ની શુદ્ધિ, " ૧૬
- પ્રભુ જાણે થાય ગતિ અગારે, પણ દેખ્યામા તો ગજબ અતિ,
આ વલ્લભદાસ વહે વિનતિ, " ૧૭

સુમેધ ચિ તામહિ—૧૪૯૪૬૪ પ્રાપ્તભા ।

સ્વસ્થ દશામા દરેલા પાપનું દૂળ કંઈ અનસાન કાળે મનુષ્યને આવી
રીતે હેરાન કરવાથી બહુ નથી છેવટ સમયમાં શતિને બદલે આશાતિ
આપવાના હેતુથી વધુ એ હાહાપણ નથી એ ધર્મસ્વરૂપ નથી ધર્મનું ખરૂ
સ્વરૂપ જાણવાને પ્રયાસ કરે અને ચોચા લીધાલાથી આત્મવ્યાપના ૧ સ્તા
હાથ દરે એમ સમજાનીને ચાલતા પ્રકરણને મદદરૂપે રહેલા મરણોન્મુખ
અધિકારને અવકાશ આપવા આ અવપાનકાળ અધિકાર પૂર્ણ કરવા પા

❧ મરણોન્મુલ્લદયા-અધિકાર ❧

આ સમયે એ મનુષ્ય માત્રનો ધર્મ છે તેમ જતા
ને પ્રાણીના સળધીઓજ અનાનતાને વશ લઈ તેના
૧ કે તેને તે જ્યા સુતેન હોય ત્યાથી બેચાર

જાણી અનેક ક્રિયા કરેછે કે નથી પ્રાણ જવાની વેદનાની માવે વિશેષ ઉમેરો કરે આ અયોગ્ય છે એમ દખાડનાને આ અધિકારને સ્થાન આપવામા આવ્યું છે

મનુષ્ય પણ ગઉપર મરી જવાથી “તે શુભ કર્મ કર્યા હશે
તો” નરકમા જશે નહિ.

(રાગ ઉપર પ્રમાણ)

હાથા દેશી, માનવી મગ્વા દેને પ્રાંત પવ ગમા,
નથી નથી નકે-એથી જવાનું આવ મનુષ્યના હગમા—ટેક૦
જેતુ નીતિ પાળી લગનાન લગ્યા, પરધન પદારા પાપ તમ્યા,
નનારી મકજ મરણુ સમ્યા હાથા દેશી ૧
પ્રભુ પ્રીત્યર્થ કર્તવ્ય કર્યું, બહુ નીનદુ ખ દારિદ્ર હંયુ,
જેનું ચિત્ત નિત્ય પ્રભુમાહિ હંયુ ” ૨
પરી લોપર પાપી પ્રાણ મુદે, ગ ગાજગ તલ તુવખીજ મુખે,
મર મેલે પણ પ્રભુ નજ ચુકે ” ૩
એના દ ખ દરદથી હાડ ગળે, તે નાખ્યે લોચ ન દેમ કળે,
લોગ મળ્યા તમે મળધી મળ્યે ” ૪
કદી થાતી દોચ સ્મૃતિ જેવી ગતિ, તોય ગિથ્યા મેહનન મદમતિ,
વાય કામ પ્રમાણે તંની સ્મૃતિ ” ૫
કાઠ ખાય હુ ગગી મનમાવે, ઓડકાઠ એવચીને નાવે,
તેમ ગઈને નુવ સ્મૃતિ ન આવે ” ૬
આગળ જે તણુ જણુ માત્ર ગેરો બહુ ગબીગ્ના દેખાવ ગ્રહો,
મીમે ધીમે પ્રયુનું નામ લહો ” ૭
આ વહુલદામનણી વિનનિ, નિજો તો નિર્મળ થાય મતિ,
નહિ તો દિવમા દિવગીર અતિ ” ૮

મગ્ગોવ ચિત્તામણિ—૧૩૭૮૬૭ પાપખા,

પ્રાણીને મરણ વખતે વિશેષ ન કરને જોડો પાત્ર શાતિ ગે તેને માટે આપણે બનતી ઢાળુ જાણી એમ બનાવી આ મરજોનુખત્યા અધિકાર પૂણ કરવામા આવેછે

શળવલુનમા થતી નિર્દયતા તથા છોકરવાદીનું દિઝરન કરાવી આ અધિકાર પૂણે ડરવામા આવેછે

✧ शत्रुवाहक-अधिकार. ✧

જીતે શબ વહનમા કંઠગી રીત અખત્યાર કરવામા આવી છે તે જ પ્રમાણે શબનું વહન કરનારાઓને માટે જે આકરા રીવાજો ગાદ વામા આવ્યા છે, જે રીવાજોને ઘણા લોકો ચુસ્ત ચમુંને વળગી રહ્યા છે તેનાથી આદોષ્યને હાનિ થાય છે તથા એવી જ ખીણ પણ અગવડો આવે છે એ દેખાડવાને આ અધિકાર લેવામા આવ્યો છે

शब्द उपासती वभते ज्ञान नहि करवाथी मुक्तिपरीनां अरणां
अथ यतां नथी

(રાગ ઉપર પ્રભાસે)

કહા જાણથી, ગીતરૂતુમા કા નવસવે કાધિય ?

ઠાઠડી લેવા, થર થર ધૂણ વચ્ચે લિના ચરિત્રે ધર્યો—)

એમને એમ રહેવું આઠ ધડી, બાહુ હાનિ થાય હાલ જાતી

ખરૂ જાણે જેને સીર પડી,

ઠાઠ મઠે શિયાળાની રાતે, તે ખેત કાઢવા પૂ જુને.

4. ကရုဏာ ၃

નવ યાય દાધિયા ઝટ સાથે.

શરમાવી મોકલે જન મોટા, ત્યારે માડ માડ જ.

॥ ३ ॥

પણ ખેડયત્રી મનમા ખોટા

તેમા રાકને તો બહુ રોજ પડે, કોઈ ના'ય ને...

3 3

મૌને મન ટાલું ના'ણ નહે

રે! ઠેવી અણચણ રીત કરે, પણ મનની

2 8

भर भरे तथापि ते न कुरे

ગીત ના'વાળી કાઢી નાખો, ને ચિ પુ-જી-

4

કા નાણું ફેરવે અભર આપે,

હુમણા નિર્ગળ છે નરનાગી, તેથી

5

આરોગ્ય અગ્ર ડિ મુખકારી.

१५

નહિ આભડછેટ ગણો એમા પડી નાહિ નાખતે છેવટમા

ગતારોઃ ઝટ્ટ બુટડો ઘટમા

૬૦ ઝરણો તો ૬૭ હાનિ થયે, અતે ભેજે એ ચાવ થયે,

માટે વાર્યા રહે સકટ મટશે,

મર પ્રાહ્મણ મો બડગડ કરતા તેની બીક રખે હૃદયે ધરતા,

જડે વહિલ મૂકે કાયરતા,

सुमोक्ष चित्तामखि—वद्वयदाम धायत्वा।

આવા વગર જરૂરના રીસાનેની દેખાદેખી કરવી પણ સારી નથી એમ જણાવવાની સાથે શબ્દબદ્ધ વખતે કાઢિયા બે ખોડુ ખોડુ રૂંધે છે તે હુવે પછી બતાવવા આ શબ્દાલોક અધિકારી સમાપ્તિ કરવામા આવેછે

✧ असत्य रुदन-अधिकार ✧

ક્રીડા સમયના વગર કોઈપણ ક્રિયામાં પ્રવૃત્ત થવું એ સમગ્ર મનુષ્યનું
કર્તવ્ય નથી આજકાલ માન રૂઢ થયેલા રીવાજોને સાચવવા ખાતર
મારણ સમયના વગર અને ડ્રગનો વિચાર કર્યાવગર ઘણા રીવાજોના દોરડા
ગળામાં પોંદીજ સખામાં આવ્યા છે જેમકે મૃતમનુષ્ય તરફની લાગણીને
હીથે તેના એડીસ બાંધીઓને સ્નેહ તથા શ્રુણધના પ્રમાણમાં શોક ઉભરી નિકળે
અને તેથી તે રૂઢન કે વિલાપ કરે એ સહવિત છે પણ તેની સામે ઘણા
હોઠો એવા હોય છે કે સ્નેહની લાગણી નહિ છતાં અતઃકરણ કોઈ છતાં
વેવગ હોવાના ઠરી રોવાના ઢંગ માનજ કરે અને તેમ કરી મૃતમનુષ્યના
દારનાઓને ભત્રું મનાવે એ અથવા તેમ નહિ તો એક ચાલુ ગીવાજ પ્રમાણે
પોતે વરલા એવો સતોય પકડે આવી નિષ્ક્રિય અને નિશ્ચિન પ્રવૃત્તિ
અન્યમાં ઉપહુસપાત્ર થાય એ એમ દેખાડવાને આ અધિકારને સ્થાપવામાં
આવે છે

મૂર્ખાઈભરેલું રોલુ

(રાગ ઉપર પ્રમાણે)

માત્રે એટલી પાક મૂકી ગાજા જેવું શું જાગશે ?

આખે આમુ-આવે નહિ ને ખોગ શુ ખા'ના કરે ?—દેક

ક્રોધ ઓ ઓ ઓ ઉહુહુ ! કરતા, આવે આખરે માટે રડતા,	
મુખ ગુપ્ત રાખવા જાય ગડતા,	માથે ઓઢી ૧
રોવે રહિને પાસે પાસે, ઝટ જાય દોડતા શખ વાસે,	
જાણે જૂત વળગ્યું એવું લાસે,	" ૨
એમ સગદાસ ચાલ્યું જાય અરે, બહુ મધ્ય બજાર બકોર કરે,	
મૂખાંધવડે લાજ ન મરે,	" ૩
રોતા રહિ જાય જતા ઝાપે, પછિ વાત તડાકામા ટાપે,	
કરૂણાથી મુજ કાળજી કાપે	" ૪
જોનાજ દેખતા તો રડવું, તેનું નામ પડ્યું છે આલડવું,	
કહો કેમ ન લાગે એ કડવું ?	" ૫
હુંતો ખેદ ધરી મનમા ખીજી, ક્યમ ગીત જ ગલીથી રીઝું ?	
આ ઢોંગ નહિ તો શુ ખીજી ?	" ૬
થાય અલ્પિદલ્પિની ત્યા વાતો, બેસી જુદા જુદા જેવો નાતો,	
એથી ગલિર લાવ બધો જાતો	" ૭
શળ બાળી રહ્યા પછિ સ્નાન કરી, પાછાવળિ લેગા થાય ફરી,	
પુરમા પેસે કિકિયારી કરી	" ૮
બહુ થાય ગામમા ગોઝીંગ, ક્રોધ કહે "હુંતો હિંદુદીરો,"	
લાઈ રૂવે "ગયો ક્યા મુજ વીરો ?"	" ૯
"ઓ ઓ મારા બાપલિયારે !, આ કાળોકેર થયો ક્યારે ?	
થઈ ગયો ગજબ ગૂંજરતારે !"	" ૧૦
એમ બેળી બારણે ઢોંગ કરે, "છાનો છાનો" એમ બીએ ઉચરે,	
પગી કરી ખખડો જાય ધરે	" ૧૧
તાલેવરને ત્યા નાતતણા, આલડવા આવે જન ઘણા,	
ગજવી છે ગામ ન રાખી મણા	" ૧૨
નિર્ધનન્યા ઘોડા તે ટાણે, મન તેથી મુરખ ઓછુ આણે,	
હંતુ કામ શુ નીકર મોકાણે ?	" ૧૩
મર રૂવે હોય જે અતગ્ના, બહુ આસુ ચવાવશે આખતણા,	
પણ પોક મૂમ્માની કરે મના	" ૧૪
બહુ દુદય પારકાનું ન બળે, નહિ અતર લોહિ કદી ઉઠળે,	
તેને રૂદનની જરૂર ન તેહપળે,	" ૧૫
સા સગામળ ધી સગાતે, મુખ ચૂપ રહી ચાલે માથે,	
મહિ બહુ ગલિર ચેહેરો બાતે	" ૧૬
નથી શાસ્ત્રવિષે શિખ એવી લખી, ગયું વેળા જૂન સોને લરખી,	
આ વતલદાસ વહે નિવખી,	" ૧૭

ધણા સમજી લોકોમાં પણ આવો આવ માત્ર દેખાદેખીથી આવેછે તે નકામો અને જરૂર હોયવા લાયક છે એમ જણાવી સત્ય કે અસત્ય રૂઢનની રૂઢિ તથા અવસાન સમયે ખાસ ધીરજની જરૂર છે તે ઉપાયોગી હોવાથી હવે પછી તે અધિકાર લેવા આ અસત્યરૂઢન અધિકાર પૂર્ણ કરવામાં આવે છે

➔ અવસાનોચિત ધૈર્ય-અધિકાર. ➔

જોઈએ જરૂરની ગઠબઠ અને હુ ખદાયક ચોટાઓથી મરણવગ થતા મનુષ્યને જે હુ ખ આપવામાં આવેછે તેને બદલે એ વખતે આનુયાયીના માણસોએ કેવી ધીરજથી કામ લેવું જોઈએ તે આ અધિકારમાં ખતાવવામાં આવેછે

મરણની અણી ઉપર આવેલ રોગીને નહિ અકળાવતા
ધીરજ ધરો.

(શબ ઉપર પ્રમાણે)

મરવા વખતે કાગા રોગ કરી મરતાને મુઝવે	
વળી મણું પછી, શિઠ ફેટી ફાટી તદુસ્તી તલે ?—ટકો	
ઓસડવેસડ ઉપાય ખરે, જોશી ડોશીને ફર કરો,	
હિ મત નહિ હારી ધૈર્ય ધરો,	મરવા વખતે ૧
એના છવ ધુમે બહુ ધમતળમાં, નવી નવી પીડા દર પળપળમાં	
ત્યા તમે બરાડો બહુ બળમાં	, ૨
હજી શ્વાસ જરા ત્યા સ્ત્રી દોડી ઓશરિમાં જઈ હિ મત છોડી,	
ધડ ધડ ફટે કેયો તોડી,	૩
તે રાજ કદી મરતો કાને સાલણે તો મન કેવું માને ?	
ચીતાર ન આવે મુજ ધ્યાને,	
બાવે આસુ તે કની અવવોડે, તો છાતી બળે કેવી શોકે ?	, ૪
તે હૃદય તાપને કોણ રોકે ?	, ૫
એવી કાચી છાતીના જનને, રે'વુ ન ઘટે મરતાની કને,	
નહિતો ઉવદુ નુશાન બને	, ૬

- વળી સુઆ પડી મૂળાધિવડે, ઓ પૃથ્વીપર પછડાઈ પડે,
 મૌ સળધી સાથેજ રહે, મરવા વખતે ૭
- ને પાછુ આવે કુટવાથી, તો લઈ પથરો ફેંટો છાતી,
 પણ કદી ન આવે ગયો સાથી, , ૮
- સુઆ રાક અને રાજ રાણા, વળી રૂપાળા કુબડા કાણા,
 આખર આવ્યા માને આણા, , ૯
- એ મૃદ્ધિ નિયમ નવાઈ નથી, કપાત કરો શિદ્ધ વ્યર્થમથી ?
 બહુ જ્ઞાની ગયા કોવીદ કથી, , ૧૦
- દયાથી હૃદયે રોગ થયો, કા તો પાછળ બીજા મરયો,
 વળી રોતા આખો રત્ન જયો, , ૧૧
- એમા ન સાર નીકળવાનો, મરતા પણ તે નથી મળવાનો,
 આ ચાલ માત્ર ચિત ચળવાનો, , ૧૨
- પ્રભુ* નિયમ વિરૂદ્ધ તમે વરતો, એનો પરિણામ અતિ નરતો,
 છેવટ શોકજ હાસીલ થતો, , ૧૩
- ક્ષણભરુર છે કાચી કાચા, મૃત્યુ પામે જન જે જાયા,
 આવ્યાજ કરે તડકા છાયા, , ૧૪
- માટે નિત કંઠસુ કરી છાતી, હુખ સહન કરો થઈ દંડ ભાતિ,
 નહિ તો થાશે આતમઘાતી, , ૧૫
- અહિ સુખ હુખ કમે પ્રેરિત છે, લાગે સુખ સાફ એ ગીત છે,
 પણ રૂણ દેવા કેમ લયલીત છે ? , ૧૬
- ને સદ્ કમોથી સુખ લેવું, તો કુકમથી મઠ સહેવું,
 પણ આતો તમને શુ કહેવું ? , ૧૭
- મૃત્યુરનો મગળ લાવ સદા, કડલા તણ કષ્ટ કરે ન કંદા,
 મારા હેતુથી જો સુખદા, , ૧૮
- મન સાફ કરે શિક્ષા કરોને, જેમ જનની ઓસડ અર્થકને-
 ઝટ પાપ પરાણે દરદ દિને, , ૧૯
- હિલ દંડ કરવાજ બધા હુખ છે, સંતોષ માટે સાથે સુખ છે,
 લોજન મીઠું લાગે ને ભુખ છે, , ૨૦
- પરદેશી પ્રવાસી સૌ છીજે, જે દિન સુખમા હુમીરમી લેજે,
 પણ છેવટ સંતોષે જૈજે, , ૨૧

સ્વસ્ત્ય ક્રમે છે કેવલ જેમ નખે તેમ સુખે વગવા,
 નહિ કેવલ મન કે હલવા, , ૨૨
 તેમ જિજ્ઞાસુ જે ન પુટે, તેમ મગન ભાવ નહીં પવટે,
 શિષ્ય ક્રમે છે ક્રમ મોટો , ૨૩
 હુમ જમરને મનુષ્ય નજે એક દિવસ વિભોગ થયે માનો,
 કેહે વહેન મ કેહે સુખને, , ૨૪

ક્રમેષ વિનામણિ—નવસદાસ પાપટભા.

ન સુ સ્વસ્ત્ય ક્રમે સ્વસ્ત્યના મોટાટા હોકારઓ કે વગવ જરૂરી
 ઉત્પન્ન નહિ ક્રમે સ્વસ્ત્ય તે પ્રવરે લગતું કાર્ય પાગ પાડવુ એવ
 હુમપણ છે એમ જણવું જે વખતે ધીરજ રાખવી લોમુએ તેને બહુ ધીર
 જનો ત્યાગ કરે છે તે સ્વસ્ત્યને, અવસાનોચિત્તધૈર્યત્યાગ અધિકાર ધ્યાનમાં
 લેવા આ અવસાનોચિત્તધૈર્ય અધિકાર પૂર્વ ક્રમમાં આવેછે

—૧૬— અવસાનોચિત્તધૈર્યત્યાગ-અધિકાર. —૧૬—

મુ મુ સ્વસ્ત્ય મુ સ્વસ્ત્ય નભીર પ્રવનમાં પોતે ધૈર્ય રાખવુ લોમુએ
 અને સ્વસ્ત્ય જની રીતે અતિશોકાકાત થયા હોય તેઓને ધૈર્ય
 આપવુ લેજે તેને બહુ એક રીતજ વરીકે અવિષ્કારમાં ફટવા-પીટવાનું—
 ઇચ્છ્યા લેવું ક્રમે એટલી હદી જડ ધાવી બેહુ છે કે ગેરાઓ તે કામમાં
 આવેશ અને ઉન્નતિથી ભ. લેજે રસ્તે જતા લોકોનું ધ્યાન એક ઠાણે
 વરીકે પોતાની વચ્ચે જે છે અને નહકના જે માણસો શોકાકાત હોયછે
 તેઓને વધારે રોકાઈ વ હોકે એ અયોગ્ય છે એમ બતાવવાને આ અધિકારને
 અહીં સ્થાન આપવાનું આવ્યું છે

ગરમશરેલી ફટવાની રીત

(સમ ઉપર પ્રમાણે)

ટોળે મરીને, નનનિયેને લેવા માડયા ઇચ્છ્યા,
 મરેલી નન, તે કપાળ રા. મગનમાં નાજિયા—ટેક

- આવી એક વિધવા આતારે, ઝીણા સ્વરથી બોલેભારે,
હાય હાય ! બધી બોલે હાર, ટોળે મળિને ૦ ૧
- ફળિયામા સર્વ ફરે કુદડી, લજ્જા મૂકીને મેલી હડી,
ત્યા જાણ પછાડી એક પડી , ૨
- છેડો વાળીને કડ બાધી, બાં દટે ધડુસ ધડુસ છાતી,
સોજી ગાંધ થઇ રૂધિરે રાતી, , ૩
- મૈના એક હારે હાથ પડે, પાછા અદ્ધર ઊંચા ઉપડે,
વારા ફરતી વચમાજ ગડે, , ૪
- લે ચોતાળા બહુ પડકારી, વળિ વિવિધ વચન મુખ ઉચ્ચારી,
સધળુ સભારી સભારી, , ૫
- “ ઓય ઓય બાપજી ઓય અરે, તમ જાતા પડી ગાંધ ખોટા અરે,
નહિ લ્હાવ લીધો પરણી દિકરે, , ૬
- અમને આ ઘર ખાવા ધારે, ઠેમ એકલડા મહિ રહેવાગે,
હાય હાય હુવે કેમજ થારે, , ૭
- આ રણવગડે ફેલી મેલી, હુ ખના દરિયામા હડકાલી,
પાત્રી ન ભેટ લેવા છેલી, , ૮
- જો કદી કન્યાને કાળ પુટે, “ હાય હાય બેનડી ” બોલી કુટે,
છાતીથી લોહીની ગેડ છૂટે, , ૯
- એમ અધિક વિલાપ કરાપ કરે, પછડાય નીચે ઉપરાઉપરે,
વગી હુસકા વચમા ગેંધ ભરે, , ૧૦
- બીજીયો કુટતા નહી જાય કદી, બેસી જાવાનું વેણ વઢી,
ત્યા સગિ જુનતી બોલે જલદી, , ૧૧
- “ જાણ નાનું મરણ છે બેનોમા , ટો હળુ નીમડ છે મોમા,
એમ નહિ મરિ જઇએ નામોમા, , ૧૨
- એમ કહી કહીને બહુ ટાવે, આખર મોટેરી અટકાવે,
ઉપાડી ઓરાગીમા લાવે, , ૧૩
- કરે મૂખાને મજા મોરો, નીકર થઇ જાત કદી મોઘો,
આ કેવી જાણાં જોજો, , ૧૪
- જોઈ પરદેશી જન ડોટેથી, બહુ ગમે કાનને સ્વર જેથી—
જાઘે ઉવટો જ્યાલજ એથી, , ૧૫
- શાણા જન મનમા સમજીને, ઝટ બાધ કરે ગીત જ ગલીને,
વદ્ધલની વિનતિ વાચીને, , ૧૬

- કોમ્બ જમતા દેખિ વિચાર કરે, વિવાહ હજે એવું ઉચરે,
તો તે ખોટો નથી ખ્યાલ ખરે રે રાજેશ્રી૦ ૭
- વળી જ ગદ્દી રીત છે જમવાથી, નથી ધીરજ ખરેખર ખમવાની,
નથી પ્રવિણુ ડહી પીરસવાની „ ૮
- વારવાર ભાણેથી ઉઠે, પિરસણિયાની તાસડ ઝુટે,
અધિરજ મનમા મિષ્ટાન્ન ખુટે „ ૯
- કદિ કોમ્બ ઉઠે નહિ ચરમાણુ, તો ખાલિ પડયું રહે પત્રાણુ,
ફૂતો બેઠની જૂવો ભાણુ „ ૧૦
- સેતકનું લેવા ચિત્ત ચહે, પછિ કોમ્બ પડેલુ પાણુ લહે,
પણુ ઘણું ખાડે ત્યાનું ત્યાજ રહે, „ ૧૧
- પછી પગથી ખૂબ ખુદાય ખરે, વળી બેસે જન ઉપરાઉપરે,
ચિત્ત મગ ચહે નિરખી નજરે, „ ૧૨
- ત્યા ગદ્વાડનો પાર નહિ, બહુ પાણી કઢી ઢોળાય કહા,
વેગણો ભાણુ ભાત મહી, „ ૧૩
- ત્યા બહુ કલબલ જમનાર કરે, ભણે રાકાટો અરણુ ઉચરે,
ગાણુ ઉઠે આખુ મકાન ખરે, „ ૧૪
- ભણે ત્યા કળકળતા કાગ પડે, લેવા ઝટપટ લડાઈ લહે,
ધણીનું માથુ તો નો'ય ધડે, „ ૧૫
- હજુ મરવાને તણુ દિવસ થયા, ત્યા તો એ ખટપટમા પડિયા,
હાય ગજબ ! શોકના ચાલ ગયા, „ ૧૬
- કઠી હુરખ જમણુ ઊઘી ભયે, વિવાહ અધગણી નેવ યાયે
પણુ આમા નહિ ચાલે કામ્યએ, „ ૧૭
- મર ઘરમા ખાવાના સાસા, પણુ લાડુ ઝ્યાં બોધ્યએ ખાસા,
ઘર મેલી ઘરેણે તણુ આશા, „ ૧૮
- એક તો ઘર કદ મનુષ્ય ગયું, વળી એ ઉપર આ બાકી રહ્યું,
ખાતરઉપર દીવેલ વધું, „ ૧૯
- “એનું મણું અતિશે વખણાણુ, ખરી નિષ્ઠાથી ખરચ્યું નાણું,”
પણુ વદે નહિ ઘર વેચાણું, „ ૨૦
- એ ગયો અતિ મરણુ ખાટી, એમ કહી કહી ઉજેજે આટી,
ગુણે રે'મથી કપે રૂવાટી, „ ૨૧
- કઠી નાનું મરણુ થતા ત્રાસે, પણુ ગદ્ કંઠે નહિ નરમાશે,
ચિત્ત ગોઠી રહ્યું ચિર અજ્યાસે, „ ૨૨

સત્ય લાગણી વિનાના રૂદન તરફ તિરસ્કાર.

(રાગ ઉપર પ્રમાણે)

- મોઢુ વાળી ભુડા મોવાળી ભેટી શુ દાડી ?
 હુખ દેખાડે, સાજ સવારે મોટેથી સ્વર કાઢી—ટેક
 જન મર્ણ પડી એક વર્ષસુધી, જૈયર લેગી મળી રોજ ગધી,
 રોવાની રીત વિશેષ વધી, મોઢુ વાળી ૧
- મૌ નાર નાતની આવેછે, પડે રોધને ગેવરાવેછે,
 છેવટ છેડા છોડાવેછે, " ૨
- ખીલ્યો તો ખોટી ખોટી રહે, દાઝયા વણુ શેના આસુ પડે ?
 પણુ ધર નારીને ખૂબ નડે " ૩
- એનું માઠ માઠ મનડું વિસર્જ્યુ, ત્યા વળી આવીને યાદ કર્યુ,
 એમ અગ હીર હુમેશ હુર્યુ " ૪
- મરતા પાછળ નથી મરવાનું, કત્તાત ન દાડી કરવાનું,
 આરોગ્યપણુ આગસવાનું, " ૫
- નિત રોધ રોધને આખ ખુવે, તોય મરતાને નજરે ન જુએ,
 શામાટે શામા રોજ રૂવે ? " ૬
- એથી આધળી ઘણી ઓ થઇ છે, પડી પડીને રોગે રહી ગઇ છે,
 તોય જગલી રીત હુલ રહી છે ! " ૭
- એના મૂળ અતિશે ઊડા છે, લોળા જન લઠકણુ ભુડા છે,
 કહેલુ શુ હુળાહુળ કુડા છે, " ૮
- એ વખતે દીવાસો આપો, પણુ સાથે રડી કા સતાપો ?
 ઉલટા કા કાળજડુ કાપો ? " ૯
- મર શોક તમે પાળો તેનો, પણુ તેની હુદ બાધો એનો,
 ઉપાય નથી આખર એનો, " ૧૦

સુગોષ ચિતામણિ—વહ્નિલાદામ પોષટલાજ

મનુષ્યે પોતાના પ્રત્યેક વ્યવહારમા યોગ્ય કારણો તથા યોગ્ય પરિણા-
 મોનો વિચાર કરવો જોઈએ આનંદના કે શોકના પ્રસંગોને એવા રૂપમા
 લાવી મૂકવા ન જોઈએ કે જેમા દુઃખ પણુ પ્રકારનો યોગ્ય હેતુ જોવામાજ
 ન આવે તથા જેને લઈને પોતાના કર્તવ્યનું જ્ઞાન જુલાઈ જાય આમ દેખાડીને
 આ અધિકારની સમાપ્તિ કરવામા આવેછે

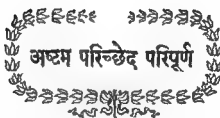
અથ સંગ્રહિતા.

ગીતિ

વિનયવિજયસુભિનાય, વિવિધાર્યોઃ હૃદયમઃ પરિચ્છેદઃ ।

સદ્ગ્રથિતઃ સુગમાર્થે, વ્યારયાતૃણાં મુદે સદા શ્રુવાત્ ॥

વિનયવિજય સુભિએ આ (વ્યાખ્યાન સાહિત્ય સંગ્રહ નામના) અધનો વિવિધ વિષયનાજો આદ્યો પરિચ્છેદ વ્યાખ્યાન કરનારાઓ (અને શ્રોતાઓ) ની સુગમતા માટે સંગ્રહિત કર્યો છે તે સદા વ્યાખ્યાન કરનાર સાધુ તથા સાધ્વીઓ (અને શ્રોતાનર્ગ) ના આનંદને માટે થાયો.

ધનાઢ્ય લોકોની રમત

एहि गच्छ पतोत्तिष्ठ, वद मौन समाचर ।

एवमाशाग्रद्वयस्तै , क्रीडन्ति धनिनोऽर्थिभिः ॥ २ ॥

આવ, ભાગીજી, પડ, ઉભો થા, બેલ, મુગો રહે, એવી રીતિથી ધનાઢ્ય લોકો આશાગ્રંથી ઝુડથી પકડાયેલ અર્થિલોકો (ધનની ગરજવાળા) રૂપી રમકડાથી રમત કરી રહ્યા છે ૨

જેની પાસે નહિ વસુ, તે પશુ,

यस्यार्थास्तस्य मित्राणि, यस्यार्थास्तस्य बान्धवाः ।

यस्यार्थाः स पुमाल्लोके, यस्यार्थाः स च पण्डितः ॥ ૩ ॥

સુખાપિતરજમાણઢાગાર

જેની પાસે ધન છે, તેને મિત્રો છે જેની પાસે ધન છે, તેને બંધુઓ છે જેની પાસે ધન છે તે જગત્માં પુરૂષ ગણાયછે અને જેની પાસે ધન છે તે પંડિત કહેવાયછે ૩

ધનવાનનો ઉત્કર્ષ

वित्राट्टदास्तपोवृद्धा, ये च वृद्धा बहुश्रुताः ।

सर्वे ते धनवृद्धस्य, द्वारि तिष्ठन्ति किङ्कराः ॥ ૪ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

જે વિદ્યાથી વૃદ્ધ છે અર્થાત્ ઉમ્મર ન્હાની છે પણ વિદ્યાધ્યયન વધારે કરવાથી વિદ્યાવૃદ્ધ કહેવાયછે તેમજ તપોવૃદ્ધ તથા જેઓએ જ્ઞાનસંબંધી ધર્મજીવન અવજી કરેલ છે એવા સર્વ મનુષ્યો ધનવૃદ્ધ (ધનાઢ્ય) પુરૂષના બા રજામાં દાસરૂપ થઇને ઉભા રહેછે ૪

ધનથી ઉચ્ચતા અને નિર્વનપણાથી નીચતા, ત્યાં રેટની

વડનું દટાત.

वित्तादुत्तानतामेति, नै. म्यात्रीचमुखो भवेत् ।

अरघट्टघट इत्यर्थे, स्पष्टमेव निदर्शनम् ॥ ૫ ॥

પાર્શ્વનાયચરિત્ર-સપ્તમ

મનુષ્ય પાસે ધન હોય તો તેથી ઉચ્ચતાને પામેછે અને નિધન થઇ જાય તો નીચા મુખવાળો થાયછે આ અર્થમાં રેટની ઘડ એ સ્પષ્ટ દટાત

તેમ તેમ સસારનું સ્વરૂપ સમજાવતું બીયછે, મોહ ટળતો બીયછે અને પ્રહુણ કરવા યોગ્ય ખરી દિશાનું ભાન થતું આવેછે વાચનારની બુદ્ધિમા આ સધળું થવા નેવું સામર્થ્ય આવે એમ કરવાનેજ આ નવમ પરિચ્છેદનો પ્રારભ છે અને તેથી આ પરિચ્છેદમા એને લગતા લિપ્ત લિપ્ત અધિકારો લેવામા આવશે

→ ❧ ધનપ્રશસા-અધિકાર. ❧ ←

“ધનપ્રશસા” અધિકારનો આરભ કરના તે બાળન તે અધિકારના પ્રવેશમા વાચક મહારાજોને સુગમતા પડે તેથી તેના મળા ધે બે બોલ કહેવાની જરૂર પડેછે ધન શબ્દ જેવો જગતના મનુષ્યને પ્રિય છે તેવું અન્ય પ્રિય હોઈ શકતું નથી ધણાઓ યુદ્ધમા પોતાના દેહરૂપી ઉત્તમ પરદાને પડા પેસામાટે કપાવી નાખેછે અને વશ્ત્રિક લોકો યુરોપ, આફ્રીકા અને ઉત્તર અમેરિકાસુધી ફરના પ્રદેશોમા પોતાના જીવની તથા ધર્મની દરકાર ન કરી ગમત કરેછે તે ધનમાટેજ અને હુનિયાના અનેક પ્રકારના લોગ લોગવવા જેવા કે- અનેક પ્રકારના લોજનો જમવા, નૂતન નૂતન વસ્ત્રો ધારણ કરવા નૂતન બૂધલો ધારણ કરવ, આમા સર્વ રીતે ધનનીજ જરૂર પડેછે એટલે વિદ્વાન કે મૂર્ખ, નાજ કે રક શેઠ કે નોકર જે કોઈ મનુષ્ય હોય તેને ધન પ્રિયજ હોયછે એટલે મહારામા વીતગગી મુરૂયો સિવાય બીજા કયા મનુષ્યની ધનઉપગ આ સંકિત નથી? અર્થાત્ સર્વની છે આ બાળતનું ચતુર્કિચ્ચિન્નિગ્દર્શન કરાવવા સાફ આ અધિકારનો આરભ કરવામા આવેછે

ધનજ પ્રહુ છે

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૬)

આદર લભતે લોકો, ન કાપિ ધનવર્જિત ।

કાન્તિદીનો યથા ચન્દ્રો વાસરે ન લપ્તેત્મયામ્ ॥ ૧ ॥

તિન્દૂરપ્રકર

તેમ તેજહીન ચદ્ર દિવસે પ્રસિદ્ધિ મેળવતો નથી તેમ ધનરહિત મનુષ્ય કોઈ સ્થાને માન મેળવી શકતો નથી ૧

ધનાઢ્ય લોકોની રમત

एहि गच्छ पतोत्तिष्ठ, वद मौन समाचर ।

एवमाशाग्रहग्रस्तै , क्रीडन्ति धनिनोऽर्थिभिः ॥ २ ॥

આવ, લાગીજા, પડ, ઉભો થા, બોલ, ઝુંગો રહે, એવી ગીતિથી ધનાઢ્ય લોકો આશાઝપી ઝુંડથી પકડાયેલ અર્થિલોકો (ધનની ગરજવાળા) ઝપી રમકડાથી રમત કરી રહ્યા છે ૨

जेनी पासे नहि वसु, ते पशु,

यस्यार्थास्तस्य मित्राणि, यस्यार्थास्तस्य बान्धवाः ।

यस्यार्थाः स पुमाँल्लोके, यस्यार्थाः स च पण्डितः ॥ ३ ॥

સુભાષિતરત્નમાણ્ડાગાર

જેની પાસે ધન છે તેને મિત્રો છે જેની પાસે ધન છે, તેને બંધુઓ છે જેની પાસે ધન છે તે જગત્માં પુરૂષ ગણાય છે અને જેની પાસે ધન છે તે પડિત કહેવાય છે ૩

ધનવાનનો ઉત્કર્ષ

विश्रावद्वास्तपोवृद्धा, ये च वृद्धा नहुःश्रुताः ।

सर्वे ते धनवृद्धस्य, द्वारि तिष्ठन्ति किङ्कराः ॥ ४ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

જે વિદ્યાથી વૃદ્ધ છે અર્થાત્ ઉચ્ચર ન્હાની છે પણ વિદ્યાધ્યયન વધારે કરવાથી વિદ્યાવૃદ્ધ કહેવાય છે તેમજ તપોવૃદ્ધ તથા જેઓએ જ્ઞાનસંબધી ધર્મજી અવલુ કરેલ છે એવા સર્વ મનુષ્યો ધનવૃદ્ધ (ધનાઢ્ય) યુરૂષના બા રણમાં દામરૂપ થઈને ઉભા રહે છે ૪

ધનથી ઉચ્ચતા અને નિર્વનપણાથી નીચતા, ત્યા રેટની

વડતુ દષ્ટાત.

वित्तादुत्तानतामेति, नै. स्वामीचमुखो भवेत् ।

अरघटघट इत्यर्थे, स्पष्टमेव निदर्शनम् ॥ ५ ॥

પાર્શ્વનાથચરિત્ર-ખણ્ડ સપ્તમ

મનુષ્ય પાસે ધન હોય તો તેથી ઉચ્ચતાને પામે છે અને નિર્ધન થઈ જાય તો નીચા મુખવાળો થાય છે આ અર્થમાં રેટની ઘડ એ સ્પષ્ટ દષ્ટાત

છે, એટલે રેટની ઘડમા પાણી લાયુ હોય ત્યારે ઉંચુ મુખ રાખી ઉપર આવેછે અને ખાલી થઇ જાય ત્યારે નીચુ મુખ રાખી નીચે ઉતરે છે આ સ્પષ્ટ ઉદાહરણ છે ૫

નિર્મનની સર્વ પ્રકારે અધમતા

किं चान्यै सुकुलाचारैस्सौव्यतामेति पुरुष ।

ધનહીન સ્વપદાધિમત્યજ્યેતે કિં પુન પૈરે ॥ ૬ ॥

સુભાષિતરત્નમાળાગાર

ધનહીન પુરુષ શુ ખીન શુભ કુલાચારોથી સેય (પૂન્ય) પણાને પામેછે? અર્થાત્ નથી પામતો એટલુજ નહિ પરંતુ પોતાની શ્રીઓથી પણ તનનછે ત્યાં ખીનની તમય તેમા શુ કહેવુ? અર્થાત્ નિર્ધનને કોઈ સ તો કશું નથી ૫

ધનનો ગુણ

આર્યા

हेतुप्रमाणयुक्त, वाक्य न श्रूयते दारिद्र्यस्य ।

અયતિપરપમસત્ય, પૂજ્ય વાક્ય સમૃદ્ધસ્ય ॥ ૭ ॥

સુભાષિતરત્નમાળાગાર

ગરીબ માણસનું વચન, હેતુ તથા પ્રમાણોથી મુક્ત હોય તોપણ તે કોઈ સાબળતું નથી અને ધનાઢ્ય પુરુષનું વાક્ય અત્યંત કઠોર તથા અસંખ્ય હોય તોયેલ વખણાયછે ૭

જે પની તે ગુણી.

उपजाति (८ वी १०)

यस्यास्ति वित्तं स नर इरीन, म पण्डित स श्रुतवान्गुणज्ञ ।

સ એવ વક્તા મ્મ ચ દર્શનીય, સર્વે ગુણા કાશ્ચનમાશ્રયન્તે ॥ ૮ ॥

મર્ત્યુહરિતાતિશનક

જેની પાસે ધન છે તે નવુપ્યુ િનીન કહેવાયછે જેની પાસે ધન છે તે પંડિત કહેવાયછે જેની પાસે ધન છે તે શાસ્ત્રજ્ઞાતા કહેવાયછે જેની પાસે ધન છે તે ગુણજ્ઞ કહેવાયછે જેની પાસે ધન છે, તે વક્તા કહેવાયછે જેની પાસે ધન

એ ને (પ્રાત કાળમાં) દર્શન કરવા ચોગ્ય છે (માટે આ ઉપરથી એ સિદ્ધ થાય છે કે) સર્વ શુભો જાત્યન (ધન) ને આધીન રહેલા છે ૮

તથા—

યથા વિહદાસ્તરુમાશ્રયન્તિ, નત્રો યથા સાગરમાશ્રયન્તિ ।

યથા તરુણ્યઃ પતિમાશ્રયન્તિ, સર્વે ગુણાઃ કાઞ્ચનમાશ્રયન્તિ ॥ ૯ ॥

જેમ પક્ષિઓ વૃક્ષોનો આશ્રય કરેછે, નદીઓ સમુદ્રનો આશ્રય કરેછે, બુવાન સ્ત્રીઓ પતિનો આશ્રય કરેછે, તેમ નર્વે શુભો જાત્યન—ધનનો આશ્રય કરી રહ્યા છે અથાત્ જે વળી તે શુભી ૯

તે પ્રમાણે—

વાણી દરિદ્રસ્ય શુભા પિતાપિ, ધર્મેન શબ્દેન ચ સમ્પ્રયુક્તા ।

ન શોષતે વિત્તવતઃ સમીપે, ભેરીનિનાદોપહતેઽ વીણા ॥ ૧૦ ॥

સુમાપિતરત્રમાણ્ડાગાર

૮-યાણુ કરનારી, હિતકારક, અથા અને શબ્દથી સારી ગીતે બધ બેસતી દરિદ્રની વાણી, જેમ ભેરી-મોટા ઢોલના યજ્ઞ આગળ વીણા (તબુરા જેવું વાજીત્ર) નો શબ્દ શોભતો નથી તેમ ધનરાનની સમીપમાં ચોભતી નથી ૧૦

ધનની ઉપયોગિતા.

વંશસ્થ

મુશ્કિતૈર્વ્યાકરણ ન શુજ્યતે, પિપાસિતૈઃ કાઞ્ચરસો ન પીયતે ।

ન ઝન્દસા કેનચિદુત્કૃત કુલ, દિરણ્યમેવાર્જય નિષ્ફલા ગુણાઃ ॥ ૧૧ ॥

મહીપાલચરિત્ર

હુષિત મનુષ્યોથી કાંઈ વ્યાકરણ બવાતુ નથી, તૃષ્ણાતુર મનુષ્યોથી પાણ્યનો રમ પીવાતો નથી અને ઝન્દશાસ્ત્રથી કોઈએ પોતાના કુળનો ઉદ્ધાર કર્યો નથી માટે હે મિત્ર! સુવણ નેજ એકત્ર કર, બાકી અન્ય શુભો નિષ્ફળ છે ૧૧

ક્ષણમાં બીજે કોણ બની બધ

વમન્તતિલકા

તાનીન્દ્રિયાણ્યવિકન્ગાનિ મનસ્તદેઽ,

સા પુઢિન્મતિહતા વચન તદેઽ ।

અર્થોપ્પણા વિરહિતઃ પુરુષ મ્મ એવ,

હાન્યઃ સ્થાનેન ભવતીતિ વિચિત્રમેતત્ ॥ ૧૨ ॥

સુમાપિતરજમાણ્ડાગાર

અવિકલ (ખરાખર-ફેરફાર વિના) તેજ હૃદયો, તેનું તેજ મન, ન અટકેલી બુદ્ધિ પણ તેજ અને વચન પણ તેનું તેજ છે પરંતુ પૈસાની ગરમીથી રહિત થાય છે તો તેજ પુરૂષ નિશ્ચય કરીને એક ક્ષણમા બીજોજ બની નાથ છે આ મહા વિચિત્રતા છે (પૈસાવાળો હોય ત્યારે તેજ બુદ્ધિ વગેરેથી દાબો ગણાતો હોય પણ તે (પૈસા) નો નાથ થવાથી તે માણસ મૂર્ખમા ગણાય છે તેજ વિચિત્રતા છે કે ક્ષણમા એકના બે રંગ દેખાય છે) ૧૨

ધનમાજ સર્વ ગુણો

શાર્દૂલવિક્રોડિત (૧૩ થી ૧૫).

જાતિર્ષાતુ રસાતલ્લ યુગ્મગજસ્તસ્પ્રાપ્તધો પક્ષતા,

શીલ શૈલ્પટાત્પતલગિજનઃ સન્દયતા વહ્નિના ।

શૌર્યૈ વૈરિણિ વજમાથુ નિપતતર્યોઽસ્તુ ન. કેવલ,

યૈનૈકૈન વિના યુગાસ્તૃળત્વપ્રાપ્તૌ સમન્તા ઇમે ॥ ૧૩ ॥

મનુહરિનીતિશતક

જાતિ રસાતાળમા બાળે શુદ્ધનો સમૂહ તેની નીચે ડૂબી બાળે, શીળ પવન ઉપરથી પડી બાળે શત્રુરૂપે રહેલ એવી મસ્તીરતા ઉપર હૃદય વળ પડે પરંતુ અમને તો કેવળ પૈસોજ પ્રાપ્ત થાળે કારણકે એક પૈસા વિના સપ્રજા શુભો તૃણની મળી જેવા (હુલકા) છે ૧૩

ધનાઢયના અવગુણો કોઈ ગાતુ નથી

તિર્યક્ત ભજતુ પ્રતારયતુ વા ધર્મક્રિયાકોષેદ,

હન્તુ સ્વા જનર્નો પિપ્તપિ મુરા ચુદ્ધા વધૂમુજ્જતુ ।

વેદાન્નિન્દતુ વા હિનસ્તુ જનતા ફિ વાનયા ચિત્તયા,

ન્દર્મીર્યસ્ય યદે સ એવ મજતિ પ્રાયો જગદ્વ્યત્તામ્ ॥ ૧૪ ॥

સુમાપિતરજમાણ્ડાગાર

(આચરણમા) પશુ-પક્ષી પડુ રાજે ધર્મ ક્રિયામા કુશળ મનુષ્યને છેતરે, પોતાની માતાનો વધ કરે, મદિરા પીએ, પોતાની સતી સ્ત્રીનો ત્યાગ કરે,

વેદો (આગમો) ની નિદા કરે, મનુષ્ય સમૂહનો નાશ કરે, તોપણ જેના ધરમા લક્ષ્મી છે તે ધણુ કરીને જગતમા વદવાયેય છે, ઉપરના કાર્યોની ચિંતા કરવાની નથી. ૧૪.

ધનાઢયના અવગુણો ગુણરૂપે મનાયડે.

આલસ્ય સ્થિરતામૃપૈતિ મજતે ચાપલ્યમુદ્યોગિતા,

મૂઠ્ઠા મિતભાપિતા વિતનુતે મૌઢ્ય મવેદાર્જવમ્ ।

પાપ્રાપાપ્રવિચારણાવિરહિતા ચઞ્ચત્સુદારાત્મતા,

માતર્લક્ષ્મિ તવ પ્રસાદવશતો દોષા અમી સ્યુર્ગુણાઃ ॥ ૧૫ ॥

આળસ સ્થિરતામા ગણાય છે, તેમજ અપજતા ઉદ્દોગમા, મુગાપટ મિતભાષણમા (ધોડુ બોલવામા,) મૂઠ્ઠા સગલતામા અને પાપી-અપાપીના વિચાર ક્યાં વિના જે આપણુ તે ઉદારતાના ગુણમા ગણાય છે માટે હે માતા લક્ષ્મીજી! તમારી કૃપાના કારણથી આ સઘળા દોષો ગુણરૂપે રૂખાયડે ૧૫

માનપાનમાં છે રોકડા રૂપીઆ.

મનહર.

નાણા વિના નાતબતમાહી નામ રહે નહિ,

નાણા વિના ભલા ભાગ્ય ભોયમા દટાણા છે,

નાણા વિના વાડ વાહુ આવીને કરેછે દુણ,

નાણા વિના ખાવા ટાણે ખડખડ ભાણા છે,

નાણા વિના મારા ગુણ સઘળા મમાઈ જાય,

નાણા વિના આખ કાન નાક બધા કાણા છે,

કેશવ કહેછે નાણા વિના નર વાનર છે,

નાણા નહિ હોય તેના ક્યાહી ક્યા ઠેકાણા છે

૧૬

ગાહી જેવો કાળો હોય માખીઓનો માળો હોય,

ગલોદામા ગાતો હોય, નીતિનું તો નામ છે,

હૃદય કઠોર હોય ચાડીઓ કે ચોર હોય,

ગુણિકનો જોર હોય, હુલો પથ વામ છે,

લપટ લખાડ હોય પાપનો પડાડ હોય,

ઝેરતાપુ ઝાડ હોય બુલમીનો જામ છે,

દેશવ અધીર કે બધીર હોય તોય પણ,

તેને લોક માને જેની પાસે ધન ધામ છે

૧૭

બોલવામા બાગો હોય સમજમા સાગો હોય
 ગાદી દે ફાગો હોય હાડમા હરામ છે
 અતિ અનાચારી હોય વિવિધ વિકારી હોય,
 જગદી ભુગાદી હોય કાળા ધોળા કામ ॥
 આગમ નપાર હોય મુખ સરદાર હોય,
 વેવલા વિચાર હોય બાધનું કામ છે
 દશવ કળાદી દે અનાદી હોય તોય પલ્લ,
 તેને શ્રેષ્ઠ માને જેની પામે ધન ધામ છે

૧૮

કેશન

તેમનું—

ત્રીમતિની મલા મધ્ય ગરીબ શી ગણવીમા,
 કોરીનુર પાસ કાચ બાપડો શા બાળમા,
 સાગરની આગળ તે ગાગરને ગણે કોણ
 તળનાં તેવ તુચ્છ તે કથુ તેજળમા
 તાખ નાડ રૂપિયાના જે ઠેકણે લેખા થાય
 કોટીઓ ગિચારી ત્યા કહો કયા હિસાબમા
 મુજો ફડા નાજ ને મ નાખે દલપતગમ
 જ આનાની છી રી તે છાજે કેમ છાળમા

૧૯

દનપત

તમા—

છાપી.

મર્જી દીમ તુજમાંડિ, મહા રસ ખીસ એવા
 હાપી, પારા, હેમ પહારથ તુજમા તેવા
 પુ ક, મિયા, પરિવાર, દેખતાં તુજમા રીસ
 જાન તાન રગ રાગ પાનનાં તુજમા પીસ
 તું સિદ્ધ સગી સસારમાં, ગિબ્બ ગિચારા બોકડા
 મું શ તુજને જાપન કહે, અરે ઉપેચા દોકડા

દનપ

ધન વિના જીવતર ધુળધાણી તથા ધન વિના માનપાનની પાયમાલી મનાય છે. સર્વ ઠેકાણે પ્રભુને બદલે ધન ધન જપાય છે તો દરેક મનુષ્યે બચકાર નિર્વાહમાટે હુન્નર ઉદ્યોગ વિગેરે સાધનોથી અવશ્ય ધન મેળવવું જોઈએ એ ખતાવી ધનમા શું શું દોષો છે તેમાથી બચવા માટે તે અધિકાર લેવાની અગત્ય માની ચાલતો અધિકાર-ધનપ્રશસા પૂર્ણ કરેલ છે.

—❧— ધનદોષ-અધિકાર ❧—

પુરુષના અધિકારમા ધનપ્રશસા કહેવામા આવેલ છે પણ તે બચકાર દશામા માયિકજીવનસોક્તાઓને અનુકરણીય છે પરંતુ સત્પુરુષો તો તેમા શુભોની સાથે કેટલાક દોષો પ્રાપ્ત વિશેષ હોવાથી તેમની અપેક્ષા રાખતા નથી જે મદદદિ ત્યાજ્ય પદાર્થો છે તે ધનના આગમનથી પ્રથમસ્થાને બિરાજમાન થાય છે પ્રથમ તો તેના ઉપાર્જનમા કેટલુંક કષ્ટ વેઠવું પડે છે કદાચ અનુકૂળ પ્રયત્નોથી લબ્ધ થયું તો સરક્ષણની મહાચિંતા વેઠવી પડે છે તેમની પાછળ અનેક અનર્થો સેવના પડેછે, તેમની વૃદ્ધિમાટે વ્યાપાર ધંધા વિગેરે અનેક નિવૃત્તિરોધક માર્ગો ઉપલબ્ધ થાય છે તેની સાથે તેમના (ધનવાનના) હિદ્માન્વેષણ કરવામા નૃપ, તસ્કર, ચુગલીખોર, બધુઓ વિગેરે સતત પ્રયત્ન કરે છે માટે આવા કેટલાંએક અનર્થના કારણે ધનમા હોવાથી બુદ્ધિમાન પુરુષોને તે અપ્રાપ્ય છે જેના કેટલાંએક દષ્ટાંતરૂપે આ અધિકાર શરૂ કરવામા આવે છે.

કુસ્થાન પણ સુખકર.

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૧૧).

અર્થાર્થી જીવલોકોડય, અગ્નિમાપિ સેવતે ।

જનિતારમાપિ ત્યક્ત્વા, નિઃસ્વ ગચ્છતિ દૂરતઃ ॥ ૧ ॥

ધનલોભી આ જીવલોકે સ્થગ્યાનને પણ સેવે છે અને પોતાને જન્મ આપનાર પોતાનો પિતા જો નિર્ધન હોય તો તેના પણ ત્યાગ કરીને દૂર જાય છે ૧

ખેલવામા બાગો હોય સમજમા સાગો હોય,
 ગાફલ કે કાગો હોય હાડમા હરામ છે,
 અતિ અનાચારી હોય વિવિધ વિકારી હોય,
 જગલી જુગારી હોય કાળા ધોળા કામ છે
 આગસ અપાર હોય સુન સરદાર યેય
 વેવવા વિચાર હોય ઠગાણનું ઠામ છે,
 ફેરાવ કળાડી કે બનાડી હોય તોય પણ,
 તેને લોક માને જેની પામે ધન ધામ છે

૧૮

ફેરાવ

તેમજ—

શ્રીમતોની સલા મધ્ય ગમીખ ગી ગણતીમા,
 કોહીનુર પાસ કાચ બાપડો શા બાબમા ,
 સાગરની આગળ તે આગરને ગણે કોણ
 તવતણું તેલ તુચ્છ તે કશુ તેજગમા
 લાખ કોઠ રૂપયાના જે ઠેકાણે લેખા થાય
 કોડીઓ બિચારી ત્યા કહે આ હિમાબમા ,
 સુણે રૂડા રાજ હું સ દાખે દલપત ભ,
 છ આનાની છીદરી તે છાજે કેમ દાખમા

૧૯

દલપત

તથા—

છરખો.

મણી હીરા તુજમારિ મહા રસ મીઠા મેવા
 હાથી ઘેરા હેમ પદારથ તુજમા તેવા
 પુત્ર, પ્રિયા, પરિવાર, દેખતા તુજમા દીન
 ગાન તાન રગ રાગ, પાનના* તુજમા પીઠા
 તું સિદ્ધ સમે સસારમા, બિન્ન બિચારા બોકડા ,
 કે તુજને દલપત કંટે અગે રૂપઆ રોકડા

૨૦

દલપત

જેમ મદિરાનું પાન ડરનારા મનુષ્યો ધીબ્જોથી લેટેલા (દોરાયેલા) ચાલે છે મરખી સડકવાળા રસ્તામાં ઠેળા ખાતા પડે છે, નહિ સમજાય તેવા વચનો બોલે છે, તેમ લક્ષ્મી (મદ) વાળા પુરુષો પણ ધીબ્જોથી લેટેલા (દોગવાયેલા) ચાલે છે, સગળા (મત્યયુક્ત) રસ્તામાં (થી) પડે છે અને ઘેવા શબ્દો બોલે છે ૫

ધનની લાલસા નહિ રાખવાના કારણો.

ધન તાનદસુલભ, લઙ્ગ કૃત્રેણ રક્ષયતે ।

લઙ્ગનાશો યથા મૃત્યુસ્તસ્માદેતન્ન ચિન્તયેત્ ॥ ૬ ॥

પ્રથમ તો ધન મેળવવું એ કઠિન કામ છે અને મેળવેલા ધનનું રક્ષણ દુ ખથી થાય છે, અને મેળવેલ ધન જ્ઞાત્ય નાગ પામે છે તો મૃત્યુ જેવો ખેદ થાય છે માટે એવા ધનનો વિચાર પણ ન કરવો ૬

દુઃખનું કારણ ધન.

जनयन्त्यर्जने दुःख, तापयन्ति विपत्तिषु ।

मोहयन्ति च सम्पत्तौ, कथमर्थाः सुखावहा ॥ ७ ॥

ધન ઉપાર્જન કરતી વખતે દુ ખ આપે છે, વિપત્તિમાં તપાવે છે અને સ પ ત્તિમાં મોહ ઉત્પન્ન કરે છે, માટે ધન સુખ આપનાર કેમ કહી શકાય? ૭

ધનવાનનો સર્વત્ર ભોગ.

यथा ह्यामिषमाकाशे, पक्षिभिः श्वापदैर्भुवि ।

भक्ष्यते सलिले नक्रैस्तथा सर्वत्र वित्तवान् ॥ ૮ ॥

જેમ માસને આકાશમાં પક્ષીઓ ખાય છે, પૃથ્વી ઉપર શિકારી જાનવરો ખાય છે અને પાણીમાં મધરમચ્છ વિગેરે ખાય છે તેમ સર્વ ઠેકાણે ધનવાન મનુષ્યની સ્થિતિ અમળ્યી (અર્થાત્ ધનવાન પાસેથી સર્વ ઠેકાણે સૌ કોઇ પૈસા કઢાવવાને ટાપે છે) ૮

જે ધનવાળો તે ભયવાળો

राजत सलिलादग्रेश्चोरतः स्वजनादपि ।

भयमर्थ्यता नित्य, मृत्योः प्राणभृतामिव ॥ ૯ ॥

જેમ પ્રાણીમાત્રને મૃત્યુનો ભય છે, તેમ ધનવાળાઓને રાજની, પાણીવી, અગ્નિથી, ચોરથી અને સ્વજનથી હુમેલા ભય રહેવો છે ૯

ધનથી અજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ.

લક્ષ્મીવન્તો ન જાનન્તિ, પ્રાપ્તેણ પરવેદનામ્ ।

શેષે ધરામરલાન્તે, શેતે નારાયણ* મુલમ્ ॥ ૨ ॥

લક્ષ્મીવન્ત પુરૂષો ઘણું કરીને બીજાની વેદના જાણતા નથી જુઓ તે ખરા નારાયણ પૃથ્વીના ભાગથી થાકેલ શેષનાગઉપર મુખે મુખે છે

સાનશ—શેષનાગ પૃથ્વીને પોતાના મસ્તકઉપર રાખે છે માટે પૃથ્વીના ભારને લીધે તે થાકેલા ગણાય તેમ છતાં તેના ઉપર લક્ષ્મીપતિ વિષ્ણુ ભગવાન તેના થાકેલાપણીની દરકાર કર્યા વિના મુખે છે એટલે લક્ષ્મીમાન (ધનવાન) બીજાનું કુખ જાણતા નથી ૨

ઝેરની શ્રેષ્ઠતા

વર હાલાહલ પીત, સત્ર માણહર વિષમ્ ।

ન દ્રષ્ટ્ય ધનાઢ્યસ્ય, મૂખકુટિલ મુલમ્ ॥ ૩ ॥

સરત પ્રાણને નાગ કરનાર હુળાહુળ ઝેર પીતુ સાડું, પણ ધનાઢ્ય માણ સનું ભૂકુટી અડાયેલુ વાટ મુખ જોલુ એ સાડું નહિ ૩

ધનાઢ્ય અને જ્વરાદ્ય (તાવવાળો) બેઉ મરખા છે.

મક્તે દ્વેષો જડે પ્રીતિ, છુરચિર્ગુરુલ્લહને ।

મુખે કટુકતા નૂન, ધનિના જ્વરિણામિર ॥ ૪ ॥

તાવવાળો મનુષ્યો જેમ ભક્ષ (અન) ઉપર દ્વેષ—અભાવો રાખે છે જડ (જળ) ઉપર પ્રીતિ રાખે છે શુદ્ધધન (એકાદ બે દે તેથી પણ વધારે ઉપવામ) કરવાની સારી રીતે ધ્યાન રાખે છે અને પોતાના મુખને વિષે કાયમ કેડવાશવાળા હોય છે તેમ ધનવાન મનુષ્યો પણ ભક્ષ (પોતાના સ્નેહી) ઉપર દ્વેષ રાખે છે જડ (જર-પસા) ઉપર પ્રીતિ રાખે છે શુદ્ધધન (માતા-પિતા વિગેરે વડીલનું અપમાન) કરવામાં પ્રીતિ રાખે છે અને મુખમાં કેડવાશ વાળી વાળા ટોચ છે માટે ધ ॥ અને જ્વરી (તાવવાળો) બન્ને સરખાજ છે ૪

ધનવાન તથા દાઝડીઓ બેઉ સરખા છે

આલિપ્તિતા* પરિયાન્તિ, મસ્તલન્તિ સમે પયિ ।

અવ્યક્તાનિ ચ માપન્તે, ધનિનો મત્રણા ઇવ ॥ ૫ ॥

સારાંગ—જે માણસને ધનપ્રાપ્તિ થાયછે તે વિવેકનો ત્યાગ કરેછે એટલે
કેમનું સાબળતો નથી, ત્યારે અત્યુત્તર તો ક્યાથીજ આપે? ગરીબની સામુ
જોતો નથી, અનળા સનળુ ગરીબ મરહતો અને અભિમાનની ચેષ્ટા કરતો
ચાલે છે ૧૩

ધનવાનનો નિષ્કળ અહંકાર.

લભ્યા પરિપૂર્ણોઽહ, ન મય મેઽસ્તીતિ મોહનિદ્રૈષા ।

પરિપૂર્ણસ્યૈવેન્દોર્ભવાતિ મય સિદ્ધિકામ્નોઃ ॥ ૧૪ ॥

હું પૂર્ણ લક્ષ્મીવાળો છું, માટે માટે કેમકેનો ભય નથી, એમ જે ધન
વાનની માન્યતા છે, તે મોહનિદ્રા છે કારણકે પૂર્ણચંદ્રમાનેજ રાહુથી ભય
રહેલો છે

સારાંગ—જેમ પૂર્ણચંદ્રવિના શહુણ થતુ નથી એટલે પૂર્ણમાના મન
કળાસપત્ત ચંદ્રને રાહુ પીડે છે તેમ લક્ષ્મીથી ભરપૂર શુદ્ધસ્થનેજ બીજાઓથી
ભય રહ્યા કરેછે ૧૪

વનાયનો ત્યાગ

માત્રાસમક.*

વ્રમસિધારા તરુતલવાસો, વ્રમિહ મિષ્તા વ્રમુપવાસઃ ।

વ્રમપિ ઘોરે નરકે પતન, ન ચ ધનગર્વિતગાન્ધવશરણમ્ ॥ ૧૫ ॥

તરવારની ધાગ સારી, વૃક્ષ નીચે વસવુ માફ, ભિક્ષા માગવી પણ સારી,
ઉપોષણ કરવુ માફ અને ભયકર નરકમા પડવુ પણ સાફ, પરંતુ ધનથી
ગહેડી ગયેલ ગધુને ગળે (આશ્રય લેવા) જવુ તે સાફ નથી ૧૫

એકજ વસ્તુ એકને મુખરૂપ અને બીજાને દુઃખરૂપ ભાસેછે

માલિની

ધનમપિ પરદત્ત દુઃસ્વમૌચિત્યભાજા,

ભવાતિ હૃદિ તદ્દેવાનન્દકારીતરેપામ્ ।

મલયજરસવિન્દુર્ઘટે નેત્રમન્ત-

જેનયતિ ચ સ ઇવાલ્હાદમન્યત્ર માત્રે ॥ ૧૬ ॥

* આ ૭૬નું લક્ષણ મત્ર ૧૫૬ મા પાતકનક હયા પેટાભાગતરીકે સ્પષ્ટ થઇ ગયુ છે,

ધનલોભથી આપત્તિનું આવણ

ધનાગ્રયા ચ્છલીકાર, કસ્ય નામ ન જાયતે ।

દુરાગમિપલ્લોમેન, વયતે ચ્ચેચરઃ સ્વગ. ॥ ૧૦ ॥

સુમાપિતરઙ્ગખાન્ડાગાર

જેમ માસના લોભથી આકાશગામી પક્ષીનો દૂરથી વધ થાય છે તેમ ધનની આશાથી કેને સામા માણસથી દુખ સહન કરવું પડતું નથી? (અર્થમાં ગુણકર્મીને થતી નથી) ૧૦

વળે ભાગે દુઃખ દુઃખરૂપ છે.

અર્થનાપર્જને દુઃસર્ગર્જિતાના ચ રક્ષણે ।

આયે દુઃખ વ્યયે દુઃસ્વ, ધિગર્થે દુઃસ્વભાજનમ્ ॥ ૧૧ ॥

સુક્તિમુક્તાવલી

પૈસા મેળવવામાં દુખ, મેળવેલાના રક્ષણમાં દુખ, ધન આવતા પછી દુખ અને ભાતા પછી દુખ થાય છે. મારે દુખના પાત્રરૂપ પૈસાને ધિરૂ છે (તેમાં નિરૂપણ રહેલું તેજ દીક છે) ૧૧

ધનિકના છિદ્રાન્વેષણ સહુ કરે છે

આર્યા (૧૦ થી ૧૪)

અન્યાયપર્થખાજા, પશ્યતિ ધૂષોઽન્વગામિતા ચૌર ।

પિથુનો વ્યસનપ્રાપ્તિ, દાયાદાના ગણ. કલ્પદ્ ॥ ૧૨ ॥

કાન્યમાલા-ગુચ્છકબદ્ધમ

રાજત ધનવાનના અન્યાયપર નજર રાખે છે એ ૨ તેની મુસાફરીપર ટાપેલો હોય છે આડીયા નિગેરે નીચ લોકો તેને દુખ પ્રાપ્ત થાય તેની રાહ જુઓ છે અને તેના સાચાતો તે કવેશમાં ફસાય તો દીક એવી દષ્ટિ રાખે છે ૧૨

ધનરૂપી રોગ

ચાગ્રિયતિ કર્ણગિવર, ત્રાચ મૂઠયતિ નયનમન્થયતિ ।

વિકૃતયતિ માત્રયાર્ષિ, મમ્પદ્મોમોઽષ્વમદ્મુનો ગજાર ॥ ૧૩ ॥

હે રાજા! ચમત્કારિક આ સપ્ત (ધન) રૂપી રોગ જાનના છિદ્રને ખડેના કરે છે, વાણીને મૂગી કરે છે, નેત્રને અધ કરે છે અને શરીરમાં વિકાર કરે છે

ધર્મ, અર્થ, કામથી રહિત અને પગલ લોજન કરનાર દરિદ્રનું કાગડાની માફક લાળુ આયુષ્ય નિર્થક છે (કુળમય છે) ૬.

વિના મૃત્યુએ આકૃતિની વિકૃતિ

ઋણે ગદ્ગદતા સ્વેદો, મુલે વૈવર્ણ્યવેપય ।

મ્રિયમાણસ્ય ચિહ્નાનિ, યાનિ તાન્યેવ યાચતઃ ॥ ૭ ॥

જેટલા મરનારને ચિન્હો થાય છે તેટલાજ માગનારને થાય છે જેમકે કંઠનું ઉધાતું, પરસેવો, મોના ચ્છેગનું બદલાઈ જવું શરીરમાં કપાદો વિગેરે (ઉત્પન્ન થાય છે માટે મૃત્યુ કળતા યાચના વિશેષ કુબ્ધાચિની છે મરનારને એકજ વખતે તે લક્ષણો દેખાય છે યાચકને તો અદાય તેજ સ્થિતિ સહેલી પડે છે.) ૭

યાચકની વાણીને કબુતરની વાણીની ઉપમા.

લજ્જાવતઃ કુલીનસ્ય, યાચિતુ ધનમિચ્છતઃ ।

ઋણે પારાવતસ્યેવ, વાકરોતિ ગતાગતમ્ ॥ ૮ ॥

શરમાળ અને કુલીન ધન માગવાની મુશ્કેલી કરે તો તેની વાણી ક કબુતરની વાણીની માફક કંઠમાં આવે અને બંધ છે (માગી શકતો નથી) ૮

દરિદ્રની અવગણના

આર્યા (૧-૧૦)

પક્ષવિકલથ પક્ષી, શુષ્કથ તરુઃ સરથ જલહીનમ્ ।

સર્પશ્ચોદ્ધૃતદષ્ટસ્તુલ્ય લોકે દરિદ્રથ ॥ ૧ ॥

સુમાપિતરત્રમાણ્ડાગાર

પાખ વિનાનું પક્ષી, સૂકાયેલ ઝાડ, જળ વિનાનું સરોવર, દાઢ વિનાનો સર્પ અને દરિદ્ર આ અર્થ જગતમાં સરખા છે ૯

દરિદ્રતાથી બુદ્ધિનાશ

વિપુલમતેરપિ બુદ્ધિર્નશ્યતિ પુરુષસ્ય વિમવહીનસ્ય ।

ઘૃતલવણતૈલતપ્તુલવસ્ત્રેન્નચિન્તયા સતતમ્ ॥ ૧૦ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

ગરીબ માણસનું કુંદુ બ

મહોદયવ્યાયાઃ પઞ્ચ, દારિદ્ર્યસ્યાનુર્જીવિનઃ ।

રૂપ દૌર્ભાગ્યમાલસ્ય, બુદ્ધિભ્રાપત્યસન્તતિઃ ॥ ૩ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી,

દારિદ્ર્યની સ્થિતિવાળાને દારિદ્ર્યની સામે પાત્ર વાના જન્મે છે અને નાશ પામે છે ૧ રૂપ (કરજ), ૨ દુર્ભાગ્ય, ૩ આળસ, ૪ બૂબ (અતિશય ક્રુધા) અને ૫ ઘણા છેડેરા (આ પાત્રે દારિદ્ર્યની માથે નિત્ય સંબંધવાળા છે) ૩

ગરીબને અધમમા અરમ ગણવામાં આવે છે

માતૃદ્વાદપિ દારિદ્ર્યસમ્મવ શ્રુતિ નિશ્ચિતમ્ ।

માલિન્યમધિક યેન, સ્પૃશ્વતિ સ્વજનોઽપિ ન ॥ ૪ ॥

પૃથ્વીઉપર દરિદ્રતાથી થયેલી અવિનતા અઠાતની અવિનતાથી પણ વિશેષ જણાય છે જેથી દરિદ્રને પોતાનો સંબંધી પણ અડતો નથી (અઠાતથી તેમની જ્ઞાતિ વિના અન્ય આથો નોકો ફર રહે છે પણ દરિદ્રને તો પોતાના જ્ઞાતિ ધાધુઓ તેમજ સગાવહાલાઓ પણ અડકતા નથી) ૪

દરિદ્રને સર્વળુ સરખુ હોય છે

ન રાત્રિર્ન દિન નોષઃ, ન નીચ સ્વો ન નો પરઃ ।

દારિદ્ર્યતમમા તસ્ય, સર્વમેવ સમીકૃતમ્ ॥ ૫ ॥

પાંચનાયકચરિત્ર-લખ્ણ સસમ

દરિદ્રને દિવસ નથી કે રાત્રિ નથી કોઈ ઉચ્ચ નથી તેમ નીચ નથી, પારકું નથી કે પોતાનું નથી કારણ તેમને દરિદ્રતાથી અધકારથી પોતાને સંબંધી સરખુ છે (અર્થાત્ દરિદ્રતાને લીધે પોતાને દિવસે કે રાત્રિએ, ઉચ્ચ કે નીચ સ્થાનમાં સ્વકુટુંબથી કે પારકાથી સુખ મળતું નથી અથવા તેમને દિવસ અને રાત્રિ ક્યા જાય છે તેપણ પોતાના આલસ્યથી જાણવામાં આવતું નથી તે ઉદાગને અંગે ખરૂં જાણી શકાય છે તથા ઉચ્ચ કોણ અને નીચ કોણ તેમને ખ્યાલ આવતો નથી તેમ તેમને કોઈ સગાવહાલા ન બોલાવે તેથી પારકા પોતાનાની પણ શું ખબર પડે? તે સર્વનું કારણ દારિદ્રથી અધા રૂં છે) ૫

લાભુ અણુષ્ઠુ હુ ખરૂં

ધર્માર્થકામદીનસ્ય, પરચીયાન્નપોગિનઃ ।

કાકસ્યેવ દરિદ્રસ્ય, દીર્ઘમાયુર્વિદમ્નના ॥ ૬ ॥

ધર્મ, અર્થ, કામથી રહિત અને પરાન્ન લોભન કરનાર દરિદ્રનું કાગડાની માફક લાળુ આયુષ્ય નિર્વર્થક છે (દુષ્કામ્ય છે) । ૬

વિના મૃત્યુએ આકૃતિની વિકૃતિ

ઋષ્ટે ગદ્ગદતા સ્વેદો, મુલે વૈવર્ણ્યવેપયુ ।

મ્રિયમાણસ્ય ચિહ્નાનિ, યાનિ તાન્યેવ યાચતઃ ॥ ૭ ॥

જેટલા મરનારને ચિન્હો થાય છે તેટલાજ માગનારને થાય છે જેમકે કંઠનું રૂંધાણું, પરસેવો, મોંના મોંજાનું બદલાઈ જવું, શરીરમાં કપારો વિગેરે (ઉત્પન્ન થાય છે માટે મૃત્યુ કરતા યાચના વિશેષ દુખદાયિની છે મરનારને એકજ વખતે તે લક્ષણો દેખાય છે યાચકને તો સદાય તેજ સ્થિતિ સહેલી પડે છે.) ७

યાચકની વાણીને કપુતરની વાણીની ઉપમા.

લજ્જાવતઃ કુલીનસ્ય, યાચિતુ ધનમિચ્છતઃ ।

ઋષ્ટે પારાવતસ્યેવ, વાકરોતિ ગતાગતમ્ ॥ ૮ ॥

શરમાળ અને કુલીન ધન માગવાની ઇચ્છા કરે તો તેની વાણી કપુતરની વાણીની માફક કંઠમાજ આવે અને બીય છે (માગી શકતો નથી) । ૮

દરિદ્રની અવગણના

આર્યા (૧-૧૦)

પક્ષવિકલશ્ચ પક્ષી, શુષ્કશ્ચ તરુ' સરશ્ચ જલહીનમ્ ।

સર્પશ્ચોદ્ઘૃતદન્ડસ્તુલ્ય લોકે દરિદ્રશ્ચ ॥ ૯ ॥

સુભાષિતરત્નમાળાગાર

પાળ વિનાનું પક્ષી, સૂકાયેલ ઝાડ, જળ વિનાનું સરેશ્વર, દાઢ વિનાનો સર્પ અને દરિદ્ર આ ચર્વ જગતમાં સરખા છે ૯

દરિદ્રતાથી બુદ્ધિનાશ

વિપુલમતેરપિ બુદ્ધિર્નરપતિ પુરુષસ્ય વિભવહીનસ્ય ।

ઘૃતલવળતૈલતણ્ડલવસ્ત્રેન્ધનચિન્તયા સતતમ્ ॥ ૧૦ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

ધણેજ બુદ્ધિશાળી છતાં જો પુરૂષ વિભવહીન હોય તો ધી, તેલ, મીઠું, અન્ન, પત્ર, ઇન્ધન વિગેરેની સદાકાન ચિતાથી તેની બુદ્ધિ હણાય જાય છે ૧૦

જે મુખના સાધનો તે દુઃખના હથિયારો બને છે

શાલિની ^૧

વીણા વજ્રચન્દન ચન્દ્રમાસ*, જગ્યા યાન યૌવનસ્થાસ્તરુણ* ।

નૈતદ્રમ્ય શ્રુતિપાસારિતાના, સર્વારમ્ભાસ્તણ્ડલ*મસ્યમૂલાઃ ॥ ૧૧ ॥

વીણા તથા સુદર વાજીન હોય શીતલ ચન્દન, ચન્દ્રનો પ્રકાશ સુદર હોય, જગ્યા હોય, વાહન હોય, નવયૌવનાશ્રીઓ હોય તોયજુ કુધા તુલાથી પીડિતને તે કંઈ રૂચતુ નથી એ સમગ્ર સમારભો શેર અન્નની પાછળ છે (જે અન્નની ચિતા ન હોય તો તમામ રૂચિકર થાય છે) ૧૧

કાલીદાસ કવિ દરિદ્રતાથી અજ્ઞાત

ઉપજાતિ (૧૨ થી ૧૪)

एको हि दोषो गुणसन्निपाते, निमज्जतीन्दोरिति यो वधापे ।

नून न दृष्ट कविनापि तेन, दारिद्र्यमेक गुणकोटिहारि ॥ ૧૨ ॥

આજ્ઞા શુભમા એક દોષ હુબી બાય છે એટલે ગણગ્રામી આવતો નથી એમ કવિ કાલીદાસનું કહેવું છે પણ તેણે કહેલો શુભોનો નાશ કરી નાખનાર દારિદ્ર્ય જોયું જણાતુ જ નથી

સારાગ—જેમ ચંદ્રગિણિમા રહેલી કાળાશ શીતકર અને ઉજવળ તેમના (ચંદ્રના) પ્રકાશને લીધે દોષરૂપે ગણાતી નથી તેમ એક અવશ્ય પુષ્કળ શુભમા દોષરૂપે ન ગણાય એમ કવિની માન્યતાનો અહીં આરોપ કરવામા આવે છે કારણકે દારિદ્ર્ય સર્વશુભનાશક છે ૧૨

ગરીબ કોઈના ઉપર મહેરબાની બતાવે કે કોપ કરે

એ સર્વ નિષ્ફળ છે

धनैर्विमुक्तस्य नरस्य लोके, हि जीवितेनान्ति एव तावत् ।

यस्य प्रतीकारनिरर्थकतात्कोपप्रसादा रिफलीभवन्ति ॥ ૧૩ ॥

૧ માત્રો ગો વેચ્છાલિની વેદલોલે ।

મગજ તંજણ તંજણ જે સુર અક્ષરો મળી અગીઆર અક્ષરનું એક ચરણ થાય છે એના આર ચરણ મળી શાલિની ૭૬ કહેવાય છે એથી તથા સાતમે અક્ષરે યનિ આવેલે એટલે ૧ માપ થાય?

પ્રથમ તો ધનહીન પુરૂષને જગતમા શુવલુ નકામુ છે કાચુકે (ધન હીનત્વને લીધે સર્વ ક્રેકાણે) પરિણામરહિત હોવાથી તેણે ક્રેકાના ઉપર કરેલો ડોપ કે ક્રેકાનાપર કરેલ પ્રમાદ એ બન્ને નિષ્ફળ થાય છે ૧૩

દુઃખમય દરિદ્રતા

અહો નુ કપ્ત સતત પ્રવાસસ્તતોઽતિકપ્તઃ પરમેશ્વાસઃ ।

કપ્તાધિકા નીચજનસ્ય સેવા, તતોઽતિકપ્તા બનદીનતા ચ ॥ ૧૪ ॥

હુમેશ પ્રવાસ કરવો દુ ખકારક છે, તેના કરતા બીજાને ઘેર રહેલુ વધારે દુ ખકારક છે, તેના કરતા નીચ મનુષ્યની નોકરી કરવી અધિક દુ ખકારક છે, સર્વના કરતા જે ધનહીનતા તે અતિશય દુ ખજનક છે ૧૪

તથા—

ઉપેન્દ્રવજ્રા (૧૫-૧૬)

વર વન વ્યાગ્રગજેન્દ્રસેવિત, દ્રુમાલયઃ પત્રફલામ્નુભોજનમ્ ।

તૃણાનિ શય્યા વસન ચ વલ્કલ, ન વન્યુમયે ધનદીનજીવનમ્ ॥ ૧૫ ॥

વાઘ અને બહેકી ગયેલ હાથીવાળુ વન એવલુ સાડ, વૃક્ષનું (પણ કુટીનું) ઘર બાંધીને પત્ર ફળ અને પાણીનું ભોજન કરવુ સાડ તથા ખડની પથારી કરવી અને વૃક્ષની છાલ ખહેરવી આગી પણ સ્વકુટુમ્બમા નિર્ધનપણે વાસ કરવો એ સાડ નથી ૧૫

દરિદ્રમા અને તાપસ-મુનિમા યોડો તકાવત.

ફલાશિનો મૂલતૃણામ્નુમક્ષા, વિવાસસો નિસ્તરશાયિનશ્ચ ।

ગૃહે વિમૂઢા મુનિચરન્તિ, તુલ્ય તપઃ કિન્તુ ફલેન હીનમ્ ॥ ૧૬ ॥

ફળનો આહાર કરનારા, ઝાડોના મુળીયા તથા ઘાસ અને પાણીનુ ભક્ષણ કરનારા, વજ્રોરહિત, બીછાના વગર ભૂમિ ઉપરજ શયન કરનારા દરિદ્રજનો પણ મૂઢતાપૂર્વક ધરમા તાપસ મુનિઓના જેવુ તપ આચરેછે ઝરક એ છે તે તપ ફળથી રહિત છે કારણ કે મુનિયો વિમૂઢા એટલે મૂઢતા રહિત (જ્ઞાનીઓ) હોય છે અને તે કમના ફળશુ છે તે બાતુ છે અને દરિદ્રજનો વિમૂઢા અત્યત મૂઢ અને હેતુના (જ્ઞાના) અનભિન્ન હોયછે માટે તેને ફળ ગમ્ય મળતુ નથી. ૧૬.

ધણેજ બુદ્ધિશાળી છતાં જો પુરૂષ વિભવહીન હોય તો ધી, તેલ, મીઠું, અન્ન, વસ્ત્ર, ધન્યન વિગેરેની સદાકાલ ચિંતાથી તેની બુદ્ધિ હુણાય જાય છે. ૧૦

જે સુખના સાધનો તે દુઃખનાં હથિયારો બનેછે

શાલિની.^૧

વીणा वसधनन्दन चन्द्रमासः, शय्या यान यौवनस्थास्तरुण्यः ।

नैतद्रम्य क्षुत्पिपासारिक्तानां, सर्वारम्भास्तण्डुल'मस्थमृलाः ॥ ૧૧ ॥

વીણા તથા સુદર વાજીત્ર હોય શીતલ ચંદન, ચન્દ્રનો પ્રકાશ સુદર હોય, શય્યા હોય, વાહન હોય, નવયૌવનાશ્રીઓ હોય તોપણ દુધા તપાથી પીડિતને તે કંઈ ફાયદો નથી એ સમગ્ર સમારોહો શેર અન્નની પાછળ છે (જે અન્નની ચિંતા ન હોય તો તમામ ફાયદો મળે) ૧૧

કાલીદાસ કવિ દરિદ્રતાથી અજાત.

उपजाति (૧૨ થી ૧૪)

एको हि दोषो गुणसन्निपाते, निमज्जनोन्दोरिति यो वभाषे ।

नून न द्रष्ट कविनापि तेन, दारिद्र्यमेक गुणसोढिहारि ॥ ૧૨ ॥

જાણ શુભમાં એક દોષ હુણી જાય છે એટલે ગણતરીમાં આવેલો નથી એમ કવિ કાલીદાસનું જણાય છે પણ તેણે કયેટા શુભોનો નાશ કરી નાખનાર દારિદ્ર્ય જોઈ જણાતું જ નથી

સારાંશ—જેમ અદ્રષ્ટિગત રહેલી કાળાશ શીતકર અને ઉત્તમ તેમના (ચંદ્રના) પ્રકાશને લીધે દોષરૂપે ગણાતી નથી તેમ એક અવશુષ્ક પુષ્કળ શુભમાં દોષરૂપે ન ગણાય એમ કવિની માન્યતાનો અહીં આમેય કવિના આગે છે કારણકે દારિદ્ર્ય સર્વશુભનાશક છે ૧૨

ગરીબ કોઈના ઉપર મહેરબાની બતાવે કે કોપ કરે

એ સર્વ નિષ્ફળ છે

धनैर्विमुक्तस्य नरस्य लोके, रिं जीवितेनादित एव तावत् ।

यस्य प्रतीहारनिरर्थकत्वान्कोपप्रसादा विफलमभवन्ति ॥ ૧૩ ॥

૧ માતૌ ગૌ ચેષ્ઠશલિનો વેદલોકે ।

મંગલ, તંગલ તંગલ જે નર અક્ષરો મળી અગીઆર અક્ષરનું એક ચરણ થાય છે એવા આર ચરણ મળી શાલિની છંદ રહેવાય છે એથી તથા સાતમે અક્ષરે ધતિ આવેલે ૨ પ્રથમ એટલે ૧૪ તો નાભારનું ૧ માપ થાય છે

અનાક્રાન્તદારં પ્રણયિભિરૂર્ણોત્સવમદ્દો,

ટહ કારાતુલ્ય ભવતિ સ્વલુ દુઃસ્વાય શહિણઃ ॥ ૧૯ ॥

સુમાપિતરત્રમાષ્ટાગાર

પાપાપાદિ જેમાથી પડ્યા છે ત્યાં પાછા લાગ્યા નથી એવું તથા ઉપ-
રના છાજ વિનાનું, ક્ષુધાથી ઘેરાવાને લીધે પીડાતું કુટુંબ જેમા ગેલું છે,
રાત્રિમા હીવો ન થવાથી ગાઢ અધડારે જેમા સુખેથી વાસ કરેલો છે, જેના
બાર ખુલા છે અને જેમા સળધીઓના ઉત્સવનો તો સમયજ નથી આવું
ધર તે કારામત્રુ જેવું જુદીને દુખ આપનાર થાયછે ૧૯

છોટાની મતિ છોટી.

શિશ્વરિણી.

ગતાવદ્રિ દીનાવુપરિ તદ્વસ્તાદિતિ મિદા-

મતોરેકેનેજ્યાકલિતપારિતુષ્ટાત્પશુપતેઃ ।

વરો રત્રે સ્વપૌદનમય ન ચાન્યેન ક્ષિમાપિ,

ત્રજાભાપિ પ્રાયો ભવતિ ન હિ દીનેઽધિકમતિઃ ॥૨૦॥

દશાન્તપચીશા

જે ગરીબ મનુષ્યો (શકરને પ્રસન્ન કરવામાટે) પર્વત ઉપર જઇ એક
ટેકરી ઉપર અને બીજો પર્વતના મૂળમા એમ બેઉ જણા તપસ્યા કરવા લાગ્યા.
શકર પ્રસન્ન થયા ને કીધું કે હે ભાઈ! વરદાન માગ ત્યારે ટેકરી ઉપર બેઠેલો
બો-યો કે તમે નીચે જે તપસ્યા કરેછે તેને વરદાન આપ્યું કે નહિ? ત્યારે
શકરે કીધું કે ના તે વખતે શિખર ઉપર રહેનાર મનુષ્યે દાળ તથા ચોખા
પેટ પૂરવું માગી લીધા ત્યારે શકરે હસ્તે હસ્તે તથાસ્તુ કીધું (અર્થાત્
વરદાન આપ્યું) શકરે નીચે જઇને કીધું કે હે ભાઈ! વરદાન માગ ત્યારે
તે બો-યો કે ઉપરવાળાને શું વરદાન આપ્યું? ત્યારે શકરે દાળ ભાતકું
કહી ગતાવ્યું તે ઉપરથી તળેટીવાળો નાખુશ થયો તે બો-યો કે મારે જે
બેઠેલું હતું તે તેમણે માગી લીધું માટે મારે શું માગવું? તે બાળતની ગમ
નહિ પડતા દેવને જવાની રબ આપી માટે ગરીબને અધિક મતિ દોતી
નથી ૨૦

મુસાકરનુ પાછું ફરવું

શાર્દૂલવિક્રીહિત (૨૧ થી ૨૬)

મા રોદીશ્રિરમેહિ વસ્ત્રરહિતાન્દૃષ્ટ્વાય વાલાનિમા-

નાયાતસ્તવ વત્સ ટાત્સ્યાતિ પિતા ગ્રૈવેયકુ તાસતી ।

એહપડીક્ષા.

વશસ્ય.

યત્તા તુ ભાગ્યક્ષયર્પાદિતા દશા, નરઃ કૃતા તોપહિતા મપગ્રતે ।

તદામ્ય મિત્રાણ્યપિ યાન્ત્યમિત્રતા, ચિરાનુરક્તોઽપિ વિરજ્યતે જન ॥૧૭॥

જ્યારે મનુષ્ય જતાપર મૃત્યુની ધાયા પડી નહીં છે એવા ભાગ્યક્ષયથી પીડિત દશા (દરિદ્રતા) ને પ્રાપ્ત થાયછે, ત્યારે તેના મિત્રો અમિત થાયછે અને ઘણા વખતથી સ્નેહ રાખનારો માણસ પણ સ્નેહહીન થઈ જાય છે ૧૭

પ્રાણને જવાની રજા

વસન્તતિલકા

અર્થા ન સન્તિ ન ચ મુચ્યતિ મા દુરાશા,

ત્યાગે રતિં વહતિ દુર્લભિત મનો મે ।

યાત્ત્વા હિ લાઘવકરી સ્વયં ચ પાપ,

પ્રાણા મ્યય રજન કિં પ્રવિભિન્નિતેન ॥ ૧૮ ॥

ધન નથી, દુષ્ટ આશા મને તમની નથી નહત એવું મારે મન દાન કરનાની ઇચ્છા રાખે છે, યાચના હલકાઈ કરાવનારી છે આત્મહત્યા કરવામાં પાપ છે મારે હે પ્રાણ! તમે પોતાની મેળેજ આ-યા જાઓ શામાટે ધીરજ રાખીને બેઠા છો? ૧૮*

દુઃખરૂપ ગૃહસ્થાશ્રમ

શિશુમ્ણી

નિરસ્થાલીક સુદુપહતસીદત્પરિજન,

વિના લીપાન્નક્ત સુલ્લગ્ધનમદ્વનિમિરમ્ ।

* માધકરિએ ધારાનગરી ની બહા પડાવ નાખી પાતાની સુદર રચનાથી સ્ત્રી સ્વધર્મપત્નીને આપી ભોજનગળ ની કચેરીમાં મોકલી રાત્રીએ ચમ ફૂનિવારો સ્ત્રીક વાંચી પુરુષ વ્ય આશુ પશુ રનામાં માધ કવિની હિદાયતાની પ્રગસા કરના માગધ લેખને તે વ્ય તે અંધિ આપી દીડુ

ધમ પત્ની વર્ષોકનુના મેવની માફક વર્ષા ખાની ચાડ કવિના સમીપ ભાગમાં હિની રહી તે વખતે બાપી હેના ચાવકે લોકા પૂત્ય માધ કવિની પામે વાચના કરના નાચા ખલ વ્ય નીત હાવાથી આ સ્ત્રીક રચી પોતે પગેલકમ નિવાર કયો તે સાહજી ભોજનગળ વ્યા પધાયા અને વિરલ પ્રમ અઇ ગેરુ જાગી અપરોપ રી દાન રીડ માધકવિની ઓના તેલે સારો સત્કાર નો

અનાક્રાન્તદ્વાર યજ્ઞયિભિરૂર્ણોત્સવમહો,

ચુદ્ધ કારાતુલ્ય ભવતિ સ્વલ્લ દુઃસ્વાય શ્લેષિણઃ ॥ ૧૯ ॥

સુમાપિતરત્રમણ્ડાગાર

પાપાણાદિ જેમાંથી પડ્યા છે છતાં પાપ લાગ્યા નથી એવું તથા ઉપરના છાજ વિનાનું, કુધાથી ઘેગવાને લીધે પીડાતું કુટુંબ જેમાં નોંડેલું છે, રાત્રિમાં દીવો ન ચલાથી ગાઢ અંધારે જેમાં સુષેથી વામ કરેલો છે, જેના બાર ખુલા છે અને જેમાં સળખીઓના ઉત્સવનો તો સમયજ નથી આવું ઘર તે કાશાશ્રુ જેવું ગૃહીને દુઃખ આપનારૂં થાય છે ૧૯

છોટાની મતિ છોટી.

શિશ્વરિણી

ગતાયત્રિ દૌનાનુપરિ તદ્વસ્તાદિતિ મિદા-

મતોરેકેનેજ્યાકલિતપરિતુષ્ટાત્પ્રપતે. ।

વરો વરે સ્વપૌદનમથ ન ચાન્યેન ક્ષિપાપિ,

ત્રજાભાપિ પ્રાયો ભવતિ ન હિ દીનેઽધિકમતિઃ ॥૨૦॥

દૃષ્ટાન્તપદ્ધતિશા

જે ગરીબ મનુષ્યો (શકરને પ્રસન્ન કરવામાટે) પર્વત ઉપર જઈ એક ટેકરી ઉપર અને બીજો પર્વતના મૂળમાં એમ બેઉ જણા તપસ્યા કરવા લાગ્યા. શકર પ્રસન્ન થયા ને કીધું કે હે ભાઈ! વરદાન માગ ત્યારે ટેકરી ઉપર બેઠેલો જોત્યો કે તમે નીચે જે તપસ્યા કરેછે તેને વરદાન આપ્યું કે નહિ? ત્યારે શકરે કીધું કે ના તે વખતે શિખર ઉપર રહેનાર મનુષ્યે દાળ તથા ચોખ્ખા પેટ પૂરણ માગી લીધા ત્યારે શકરે હસ્તે હસ્તે તથાસ્તુ કીધું (અર્થાત્ વરદાન આપ્યું) શકરે નીચે જઈને કીધું કે હે ભાઈ! વરદાન માગ ત્યારે તે જોત્યો કે ઉપરવાળાને શું વરદાન આપ્યું? ત્યારે શકરે દાળ ભાતનું કહી બતાવ્યું તે ઉપરથી તળેટીવાળો નાચુથ થયો તે જોત્યો કે મારે જે નોંધતું હતું તે તેમણે માગી લીધું, માટે મારે શું માગવું? તે બાબતની ગમ નહિ પડતા દેવને જવાની રજા આપી માટે ગરીબને અધિક મતિ હોતી નથી ૨૦

મુસાફરનું પાછું ફરવું

શાર્દૂલવિક્રીડિત (૨૧ થી ૨૬)

મા રોટીશ્ચિરમેહિ પલ્લવિતાન્દ પાલાનિમા-

નાયાતસ્તવ વત્સ

પ્રેવેચક વાસસી ।

શ્રુતૈવ ગૃહિણીવચાસિ નિકટે કુલ્યમ્ય નિષ્કિચ્ચનો,

નિશ્વસ્યાશ્વજલપ્તવપ્તુતમુલ્લ પાન્ય પુનઃ પ્રસ્થિત ॥ ૨૧ ॥

હે પુનઃ શે નહિ, કારણકે આને તારા પિતા તમે બાળકોને વસ્ત્ર રહિત બોધેને ગયા છે, તે આવીને કઠી તથા બળે વસ્ત્રો આપશે સ્ત્રીનું વચન સાલળનાર નિર્ધન પુરુષ કે જે પરદેશથી કમાયા વગર પાછો ઘર આવતા ઘરની બહાર ભાંત મુઠી પહોંચેલો હોય પણ ઘરની અંદર નહોતો આવ્યો તેણે ત્યાજ સાલળ્યું અને તેથી નિર્ધાસ નાખ્યો તથા મુખ ઉપર આસુ લાવીને તે નિર્ધન મુસાફર પાછો ઘરમા આવ્યા વગરજ પ્રવાસ કરવા ચાલી નિકળ્યો ૨૧

ચોરને પણ દયા

કન્ધાસ્વળદમિટ મયચ્છ યદિ વા સ્વાઙ્કે ગૃહાનાર્મક,

રિક્ત શ્રુતમગ્ર નાય મવત પૃષ્ઠે પલાલોચય ।

દમ્પત્યોરિતિ જલ્પતોર્નિશિ યદા ચૌર મવિષ્ણસ્તદા,

લબ્ધ કર્ષદમન્યતસ્તદુપરિ સિપ્ત્વા રુદ્ધિર્ગતઃ ॥ ૨૨ ॥

હે સ્વામી! વસ્ત્રનો કટકો આપો અથવા તો આ બાળકને પોતાના બોળામા દ્યો હે નારિ! અહીં પૃથ્વી ખાલી છે (અર્થાત્ હું પણ પાંચમાં વિના પૃથ્વીના તળીયા ઉપર મુનો છું) હે પતિ! તોપણ તમારા પૃથ્વીની પરાળ સમૂહ છે આવી રીતે આ-પુરુષ રાત્રિમા બ્યારે વાતચિત કરતા હતા ત્યારે ચોર તે સ્થાનકમા પ્રવેશ કરી સાલળતો હોય તેને દયા આવવાથી બીજે ઢોકાણથી મેળવેલ કપડું તેની ઉપર નાખી રૂદ્ધ કરતો કરતો બહાર નીકળી ગયો ૨૨

સાસુનું કેદન

રુદ્ધોઽન્ય પતિરેપ મચ્ચકગતઃ સ્વૃણાવશેષ ગૃહ,

કાલોઽધ્યર્ષજલાગમઃ કુશલિની વત્સસ્ય વાર્તાઽપિ નો ।

યત્રાસચ્ચિતતૈલવિન્દુઘટિકા મયેતિ પર્યાકુલા,

દૃષ્ટ્વા ગર્ભભરાલસા નિજવત્તુ ચશ્રુશ્રિગ્ રોદિતિ ॥ ૨૩ ॥

પતિ પૃથ્વી અથ અને ખાટલાવશ છે ઘરમા કેવળ ચાલવાજ ખાટી છે, (અર્થાત્ ચાલતા શિવાય અર્થ વસ્તુ વેચીને ખવાઈ ગયું છે અથવા કેવળ ચાલતા રહેવાથી ઘર પડી બ્યાની ભીતિ છે) ચોમાસુ નજીક આવ્યું

છે, પરદેશ ગયેલ પુત્રની પણ કુશળ વાર્તા નથી, ઘણા યતનથી ટીપેટીપે સાચવી રાખેલ તેલની દોણી પણ ભાંગી ગઇ, અને તેની સાથે પુત્રવધૂને મર્લાના બોળથી અલસ થએલી અર્થાત્ નજીકમા પ્રસવ થશે એમ જોઇને આકુળ વ્યાકુળ થયેલ સાસુ ઘણીવાર સુધી રેવા લાગી ૨૩

દરિદ્રતાથી થતી હાનિ.

દારિદ્યાત્પુરુષસ્ય વાન્ધવજનો વાક્યે ન સન્તિષ્ટતે,

મુક્તિગદા વિમુક્તીભવન્તિ સુહૃદઃ સ્ફારીભવન્ત્યાપદઃ ।

સત્ત્વ જ્ઞાસમુપૈતિ શીલશશિનઃ કાન્તિઃ પરિમ્લાયતે,

પાપ કર્મ ચ યત્પરૈરપિ કૃત તત્તસ્ય સમ્ભાવ્યતે ॥ ૨૪ ॥

સુભાપિતરત્રમાણડાગાર

દરિદ્રતાથી કુટુંબી મનુષ્ય પુરૂષના વચન પ્રમાણે ચાલતો નથી, મિત્રો પ્રેમી છતાં વિમુખ રહે છે, આપત્તિ વિસ્તાર પામેછે, શક્તિ ઘટવા માટે છે, શીલરૂપી અદ્રની કાતિ કરમાય છે અને બીજાઓથી થતુ પાપકર્મ તેમના તરફ (આળતરીકે) મેવાયછે ૨૪

ગરીબાઇથી શરીરની સર્વ સત્તાનો નાશ થાયછે

નિર્દ્રવ્યો જિયમેતિ દ્વીપરિગતઃ મન્નશ્યતે તેજસો,

નિસ્તેજાઃ પરિભૂયતે પરિભવાન્નિર્વેદમાગચ્છતિ ।

નિર્વિર્ણવ શુચમેતિ શોકસાદિતો બુદ્ધેઃ પરિન્નશ્યતે,

નિર્બુદ્ધિઃ ક્ષયમેત્યહો નિધનતા સર્વાપદામાસ્પદમ્ ॥ ૨૫ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

ધનરહિત મનુષ્ય શરમાય છે, શરમને લીધે તેજ ઘટે છે, તેજ રહિત તિરસ્કારને પામે છે, અપમાન પામેલો માણસ ઉદાસ થાયછે, ઉદાસી મનુષ્ય શોક કરેછે, શોકયુક્ત મનુષ્ય બુદ્ધિહીન થાયછે અને બુદ્ધિહીનના નાશ થાયછે, અહહ !!! નિર્ધનતા ખરેખર અર્થ દુખનું સ્થાન છે ૨૫

મનસ્વી પુરૂષને યાચના કરવી એના જેવું બીજું દુઃખ નથી.

દીના દીનમુલૈસ્સદૈવ શિશુકૈરાકૃષ્ણજીર્ણમ્બરા,

ક્રોશદ્ધિઃ સુધિતૈર્નિરન્નવિધુરા દશ્યા ન ચેદ્દેહિની ।

યાન્ત્રામક્રમયેન ગદ્યગ્લઙ્ગાદિલીનાક્ષર,

કો દેહીતિ ર્દેત્સ્વદગ્ધજરમ્યાર્થે મનમ્વો પુમાન્ ॥ ૨૬ ॥

મર્ત્યહરિવિરાગચક્રતત્ત્વ

બ્રહ્મ લાગનાથી રોના અને ઘણેજ ગરીબટે મોટે બાળકો, સદૈવ જેના શુભ કપડા ખેચતા હોય એવી અને બાળકને આપવાને માટે ઘરમા અલ્પ ન દેવાથી મુઝામ ગયેલી સક અને જોવી પડતી ન હોય તો ચાચના જીગ થવાના ભયથી ગમદ વાણીએ ત્રુતા અને પડતા અક્ષરે “મને આપો,” એમ કહેા મનસ્વી માણસ પાપી પેદને માટે લિક્ષા માગે? ૨૬

હરિદ્રતા એ દુ ખની ખરેખર મૂર્તિ છે એમ કહેવામા કાંઇ અતિશયોક્તિ નથી કારણકે ગમે તેવો રાત્રા અને વિદ્વાન મનુષ્ય દોય પણ તેની હરિદ્રતાને લીધે કોઇ તેમની ગણના કરતું નથી પણ જેવકુદ અને નાવાયક પુરૂષ હોય દોય પણ જો તે ધનાઢેય હોય તો તે માનનીય અને ગણનામા ગણાય છે કારણકે યસ્યાસ્તિ વિક્ત સ નર કુલજન । તેથી દરેક બંધિએ ન્યાયોપાનિત દ્રવ્ય અવશ્ય મેળવવુ એ ભલામણ કરી આ હરિદ્રતા-અધિકારની સમાપ્તિ કરી છે

૨૨૨-૨૨૨-૨૨૨-૨૨૨-૨૨૨

—૧૦— અસામર્થ્યાદ્મવેત્સાધુ-અધિકાર —૧૦—

—૨૨૨-૨૨૨-૨૨૨—

૧૦ મનુષ્યો જ્યારે વિપત્તિમા આવે ત્યારે સદાશય કરેછે જ્યાસુધી શારીરિક દેવિક ભાતિક સપત્તિ સારી હોય છે ત્યાસુધી સત્સગતિ કરવામા પ્રીતિ થતી નથી જે હોય તેમા કાંઇ ન્યૂનતા જણાય અથવા તો તદ્દન નજ હોય ત્યારે તેવા સાધનો શોધે છે તેમના ઉપર પ્રચલિત કહેવત છે કે—

અસામર્થ્યાત્ ભવેત્માધુ

અનુષ્ટુપ્

આર્ત્તા દેવાન્નમસ્યન્તિ, તપ* કુર્વન્તિ મોગિણ* ।

નિર્ધના વિનય યાન્તિ, ધીણદેહા મુશીલિન* ॥ ૧ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલા

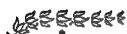
પીડા પામનારાઓ દેવતાઓને નમેછે રોગીઓ તપશ્ચર્યા કરેછે, નિર્ધન વિનય પામેછે અને શર્ગિ નબળા થયેલા મારે મારે આલેછે

સારાંગ—ન્યારે પીડા પામે ત્યારે સુખ દુખનો દાતા કોણ છે તેમ જાણીને દેવતાઓને નમસ્કાર કરેછે, શરીર રોગી હોય ત્યારે અરૂચિ રહેવાથી તથા આપેલો ખોરાક ન પચવાથી ઉપવામાદિ તપ કરેછે, દ્રવ્ય ન હોય તેથી બીજાઓ પાસે માગવું તે વિનયવિના મળે નહિ માટે વિનયવાન બનેછે અને ન્યારે વૃદ્ધાવસ્થાથી અથવા રોગાદિથી શરીર ન ચાલે ત્યારે પોતાની મેળે લોકો પાસેથી કામ લેવા તેનામા સુશીલત્વ આવેછે ૧

અર્થ ગમે તેટલો વાકા ચાલતો હોય પણ ન્યારે દરે આવે છે ત્યારે પાશરો દ્વાર બની જાયછે તેમ મનુષ્યને પણ ન્યારે વિપત્તિ માથે આવેછે ત્યારે સરલ ગ્રીષો—વિનયી થઈ જાયછે પણ જો સુખ મપત્તિમા ધનમદ ન લાવતો હોય અને સરલ ચાલતો હોય તો એ મનુષ્ય ઘર્ણજ પુણ્ય બાધી શકે છે એ સમજાવી ધનમદ ન કરવો એમ બતાવવા હવે પછી તે અધિકાર લેવા ધારી આ અમામધ્યાં, લવેન્માધુ—અધિકાર પૂર્ણ કરવામા આવેછે

→ ❧ ધનમદ-અધિકાર. ❧ ←

સ્મૃ. સાગમા ધનના મદ જેવો બીજો કોઈ પણ મદ નથી બીજા મદો જેવો સમયે (અવસ્થાએ) નિવૃત્ત થાયછે, યૌવનમદ હોય તો તે તેમની સાથેજ નિવૃત્ત થાયછે, રૂપનો મદ પણ અવસ્થામા ફેરફાર થવાથી વિકૃતિ પામેછે, રાજ્યમદ પણ બળવાન શત્રુઓ થવાથી શાંતિ પામેછે પણ ધનનો મદ જોઈએ તે અવસ્થામા હોય પણ તેવોને તેવો રહી મનુષ્યને આધણો બનાવે છે જેથી મદોન્મત્ત હાથીની માફક નિશામાને નિશામા દુર્બલ લોકોના દુષ્પતરક દષ્ટિ ન કરતા તેમા વધારે દુર્વાક્યાદિથી પીડા કરીને વૃદ્ધ પુણ્યનીયજન, દેવતા અને વિદ્વાનો વિગેરેની અવજ્ઞા કરતો રહેછે જેના દષ્ટાત સારજોતે આગળ લખવામા આવેલા છે

અવિવેકી ધનાઢય ખરો આંધળો.

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૩)

અન્યા એવ ધનાન્યાઃ સ્થુરિતિ સત્ય તથા દિ તે ।

અન્યોક્તેનાધ્વના ગચ્છન્ત્યન્યહસ્તાવલમ્બિનઃ ॥ ૧ ॥

જેઓ ધનાધ છે તેઓજ આધણ છે એ વાક્ય ખરૂં છે કારણકે તેઓ ખીજાનો હુથ પકડીને ખીજાના ખતાવેલા માર્ગે જાય છે (જેમ આધણે અન્યનો હુથ પકડીને અથવા અન્યના કહેલા પ્રમાણે રસ્તે જાય છે તેમજ આ યજ્ઞ અન્યની સાથે વાત કરતા હુથ પકડીને ચાલે છે) ૧

કુપાત્રતાને લીધે દૃષ્ટિમા વિકાર થાયછે અથવા શેરના માપમાં
સવાશેર રહી શકે નહિ

अवशपतितो राजा, मूर्खपुत्रो हि पण्डितः ।

अधनेन धन प्राप्त, तणवन्मन्यते जगत् ॥ २ ॥

રાજકુળમા ન જન્મેલો અથવા નીચને ત્યા જન્મેલો રાજા થાય, મૂર્ખનો દીકરો પડિત થાય અને નિર્ધનને ધન મળે તો તે સધળા આખા જગતને તણબક્ષામાફક સમજેછે (આપણા જેવો કોઈ નથી એમ જાણેછે) ૨

लक्ष्मी (धन) तु दुष्ट

निर्दयतमहङ्कारमृष्णा कर्कशभाषणम् ।

नीचपात्रमिषत् च, पञ्च भीसहचारिणः ॥ ३ ॥

सूक्तिमुक्तावली

નિઠયપણુ, અહુકાર, તૃષ્ણા, કઠોર વાક્ય અને નીચ પાત્રોમા, પ્રીતિભાવ આ પાત્રે લક્ષ્મીની સાથે જ રહેછે ૩

लक्ष्मीसेवनથી મરણ થતુ નથી એ આશ્ચર્ય છે

आर्या

वाक्चक्षु ओजलय, लक्ष्मी. कुरते नरस्य को दोष ।

गरलसहोदरजाता, तच्चित्र यन्न मारयति ॥ ४ ॥

सुधापितरजपाण्डुगार

લક્ષ્મી પુરૂષની વાણી, આખ અને કાનનો લય કરેછે, નેમા (પુરૂષનો) શો દોષ? કારણકે જેની સાથે સમુદ્રમાથી ઉત્પન્ન થયેલી છે તેમ છતાં તેને મારી નાખતી નથી એજ આશ્ચર્ય છે?

સારાશ—લક્ષ્મીમદથી મનુષ્ય વાણીથી કોઈને જોલાવતો નથી, દુઃમળ દષ્ટિથી જોતો નથી અને ગરીબોની પ્રાર્થના સાલજતો નથી એટલે લક્ષ્મીએ તે ઈંદ્રિયનો નાશ કર્યો કરેવાય આમ ઉત્તરેક્ષા કરવામા આવી છે ૪

લક્ષ્મીને ધરમાંથી છટકી જનાનો માર્ગ.

इन्द्रवज्रा.

मत्तात्मनो बन्धनिबन्धनानि, पुण्यानि पुसा कमला किलासौ ।

तद्धवसनायैव धनेश्वराणा, दत्ते मति दुर्बलपीडनाय ॥ ५ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

લક્ષ્મી પુરૂષોતા પુરૂષોને પોતાના બંધનના નિમિત્તજૂત બાણીને પુણ્ય કાપવા માટેજ ધનિકોને ગરીબોને પીડવાની બુદ્ધિ આપે છે ૫

ઝેર અમૃત છે, અમૃત ઝેર છે.

वंशस्थ

हालाहलो नैव विप विप रमा, जनाः पर व्यत्ययमत्र मन्वते ।

निपीय जागर्ति सुखेन त शिवः, स्पृशन्निमा मृगति निद्रया हरिः ॥ ६ ॥

સુમાપિતરવમાખ્ડાગાર

હાળાહુળ ઝેર નથી પણ લક્ષ્મી અત્યુલ્કટ ઝેર છે માણસો કેવળ અવશ્ય સમજે છે કારણકે હાળાહુળના પાનથી ચકર મુખેથી જાગે છે પણ આ લક્ષ્મીના સ્પર્શથી હરિ (વિષ્ણુ) નિદ્રાથી ખેલાન થાની જાય છે ૬

લક્ષ્મીથી પ્રાપ્ત થતી અધતા.

वसन्ततिलका

लाक्ष्मि क्षमस्व सहनीयमिदं दुरुक्त-

मन्धा भवन्ति पुरुषास्तव दर्शनेन ।

नो चेत्कथं कथय पन्नगभोगतल्पे,

नारायण* स्वપિતિ પટ્ટજપત્રનેત્રઃ ॥ ૭ ॥

હે લક્ષ્મી! માફ કરીને આ દુર્વાક્ય તારે સહન કરવું પુરૂષો તારા દશ નથી આધણા થઈ જાય છે જો તેમ ન હોય તો કહે કે જલમપત્રસમાન નેત્રવાળા નારાયણ શેષશય્યામા કેમ મુવે? ૭

ઉદય અને અસ્ત સાથેજ છે તેથી ગર્વ નહિ કરવો.

સમ્બારા.

મોગાન્મો ગાઢવીંચીવિમલિતશિરસં પ્રાપ્ય શમ્ભોઃ પ્રસાદા-

ન્મોહાન્મોહાનયિજ્ઞાં કચિદપિ યવત પ્રાણિનો દર્પભાજઃ ।

યસ્યાદ્યઃ સ્માર્તવિપ્રમણતનુતપત્ત સર્વસમ્પન્નમોગો,

માસ્વાન્ ભાઃ સ્યાદ્ગમૂતા અપિ તુ પરિહરન્નસ્તમેષ. પ્રયાતિ ॥ ૮ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

હે વિચારરહિત પ્રાણીઓ ! ગંગાજની લહરીઓથી નિર્મળ જટામૂટ
યુક્ત શભુની દૃષ્ટીથી ભોગો મેળવીને મોહથી કેણ સમયે પણ અવિષ
ધનો નહિ કારણકે સ્માર્ત શાસ્ત્રો પ્રભુમપુર સર જેમનું ચરણકમળ સેવેછે
એવા આ અખિલ પરિપૂર્ણ ભોગવાળા સૂર્યનારાયણ પણ પોતાના અગથી
ઉલ્લસેલી કાંતિઓને (પ્રભાઓને) પણ છોડીને અસ્ત પામેછે તાત્પર્ય એ છે
કે મનુષ્યે ધનનો ગર્વ કરવાનો નથી કારણકે પોતાને ત્યાં લક્ષ્મી મહા નિવાસ
કરે એ અસભવિત છે એટલે સૂર્યની છાયા જેવી છે ૮

દાઝમા અમિની માફક અહ કારીને ધનવૃદ્ધિથી ભડકો.

વસ તતિલકા

મોટાઇ હોય વળી ને જર હોય ઝાંઝુ,

પામે વળી જર ઘણુ ફર સાવ તાંઝુ,

તેને વળી પવન ને અતિયે ભરાય

તેનાયકી ભુવન શો ન કરી શકાય

૬૧૫૧

ધનમઢથી અનેક હાનિ.

મનહર,

ધનમઢમાહી જાડુ બહાલામા વિરોધ થાય

ધનમઢ વિવેકને વેગે વિસરાયે,

ધનમઢ ભાગ્ય હોય છતાં અધાપાને આપે,

ધનમઢ લોભ મોહ કામને વશવેયે,

ધનમદ માન ને મોટાઇનો વાળેછે દાટ,
 ધનમદ વિનય ને વિધાને વળાવેછે,
 ધનમદમાહી દુરાચાર સમજાય નહિ,
 ધનમદ નરકના બાર ઉઘડાવેછે ૧૦
 ધનમદમાહી બહુ ધાધવ કરેછે લોક,
 ધનમદ બીક રાખવાના બીજ વાવેછે,
 ધનમદમાહી કાન હોય તોય કાણા જેવો,
 ધનમદ કુડા કામ કુચલ ઠરાવેછે,
 ધનમદ સાડ માફુ સમજવા દેતો નથી,
 ધનમદ ઉઠી ખાડમાહી ધનકાવેછે,
 કુશલ મળે જો ધન ધાધલ કરો ન કોઇ,
 ધનમદ કોઇ કાળે ઠઠને કપાવેછે ૧૧

કેશન

આ વાચન ઉપરથી એટલો સાર લેવાનો છે કે મનુષ્યે કોઇ પ્રકારનો મદ કરવાનો નથી તેમ પ્રારબ્ધ યોગે જો ધન મળે તોપણ તેનો મદ લાવવાનો નથી પરંતુ તે ધનવડે તો અનેક ઉપર ઉપકારજ કરવા કે જેથી આગામી જન્મમા પુનઃ અનેકગણુ ધન મળે વળી લક્ષ્મી કોઇ ઠેકાણે કા ધમ રહી નથી અને રહેશે નહિ એ ખાસ ધ્યાનમા રાખવાનું છે, તેથી જે ધન સ્વાધીનમા હોય તેમાથી મમત્વ ઉઠાવવું એટલે છેવટે દરેક વસ્તુ ઉપરથી મમત્વ ઉતરી જાય એ અમજાવી આ ધનમદ-અધિકારની સમાપ્તિ કરવામા આવેછે

❧❧❧ ધનમદત્યાગ-અધિકાર. ❧❧❧

ધનમદવી છઠી ગયેલ મનુષ્યવર્ગ ધણે લાગે ધનના ઉક્ષણાની માફક ઉછાળા માર્યા કહેછે પણ તે વર્ગ વિચારતો નથી કે આ ગરીર ક્ષણભણુર છે માટે તે ધનવડે અનેક પરોપકાર કાર્ય કરી દેહની સફળતા સાધી લેવી જોઈએ એમ દેહની મફળતા નહિ સાધી ચકાવે તો છેવટ મરણ પછી દ્રવ્ય જમીન કે બેઝોમા પડયું રહેશે અને તેનો ઉપયોગ થશે કે ગેરઉપયોગ થશે એ પોતાને જાણવામા આવતું નથી મનુષ્યે ધનથી ઉત્પન્ન થતા મદનો ત્યાગ કરવો એ અમજવામા આ અધિકારની આવશ્યકતા માની છે

વૈભવ દેખી રીઝાવુ નહિ.

ભુજંગ

- કહે સુ થયું જો ઘણું તું કમાયો,
કહે સુ થયું પૂર્ણ પૈસા જમાયો
અરે અતકાળે જલુ હિછળીને,
રખે રીઝતો શિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને ૧
- જિયા વાસ ચોખ્ખા ચુનાથી ચણાવ્યા,
તણ સવ તે સ્વર્ગ વાટે સિધાવ્યા,
વડા વાસ જોવા ન આવ્યા ફરીને
રખે રીઝતો શિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને ૨
- હોરા મોતિના હાર હેયે ધરીને,
મહા ચોલતા જે ગયા તે મરીને
ખની રાખ તેની ચિતામાં ઘળીને,
ખે રીઝતો શિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને ૩
- છતી ભુદમા ગજ જેણે જમાવ્યા
મહા શત્રુના શીંગ નીચા નમાવ્યા
પડયા તે પ્રતાપી ધરામાં ઢળીને,
રખે રીઝતો શિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને ૪
- ન રાચીય તુ પુન પૌત્રાદિ પાત્રી
ન રાચીય મૌની લમ્બને સલામી
ન રાખીય કાયા અતિ જિજ્ઞાસીને,
રખે રીઝતો શિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને ૫
- કદાપિ ન માનીય જે દેહ મારો,
ટકીને રજા જેહુમાં જીવ તારો,
નકી બાણ ત્યાંથી જશે નીકળીને,
રખે રીઝતો શિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને ૬
- મહા સિધુ સુદાનું પ્રહ્લાદ મોટ,
ખરેખાત જોતા દિલે મર્વ જોટ
ટકેલું ભવુ તે જવાનું ટળીને
રખે રીઝતો શિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને ૭
- ઘણા વેગવાળી ભુજો કાળ ઘટી,
ખંધ વિશ્વ તેમાં પડયું જેમ બટી
દમી મારશે દેહ સૌના ઢળીને,
રખે રીઝતો શિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને, ૮

મન્યા આણિયો સો રસાસ્વાદ માટે,
વડી આશથી વિચરે વાટ ઘાટે,
મરે છે ભુગ્નો મનુષ્ય ગોળી ગુળીને,
રખે રીઝતો રિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને. ૯

ધણા ગર્વમા તું ફરે જોમ ઘેલો,
હિસે આવણે સાઠ માતો થયેલો;
છકેલો ફરે રીઠ સીને છળીને
રખે રીઝતો રિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને ૧૦

ધનું દ્રવ્ય લેશુ ગચું ગાર વાટે,
હળે આધળી ને વળી ધ્યાન આટે,
અરે તોય સજે નહીં અ ધળીને,
રખે રીઝતો રિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને ૧૧

અરે જીવ જો તું તને આજ આમે,
દિધી દેશના* શુદ્ધ દલપતરામે,
હુવે સત્ય સલાળ આ સાલળીને,
રખે રીઝતો રિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને ૧૨

દલપત.

ધનનો મહા આવવાથી મનુષ્ય સત્યતા સમજી શકતો નથી તથા પાપકર્મ
આધ્યા કરેછે અને અનેકની સાથે કલ્યાણ કરેછે તો તેમ નહિ થવા સૂચના
કરી તેમ દીવાળીઆ થણ ન થવું તે તરફ ધ્યાન ખેંચવા આ ધનમહત્વાગ
અધિકાર પૂર્ણ કર્યો છે

—ૐ ધનહરશઠ (દીવાળીયો)-અધિકાર ૐ—

ધનહરશઠ એટલે દીવાળીઆ લોકો ધીબળનું ધન હરી પોતે મોજમજ
લોગવેછે અને ધીબળ લોગા કે ગરીબકા લોકોને પાયમાલ કરી
નાખેછે તેમાથી બચવામાટે તેના વાત્તારૂપે ઉદ્ધાહરણો ટાંકી આ અધિકારમા
ખતાવ્યા છે

ધન ન આપવામાટે બદ્ધાનત

*વીરમગામમા એક કસ્બાતી રહેતો હતો તેને એવી ટેવ હતી કે લેવું એનું યાદુ આપવુંજ નહિ આથી તેની ચાખ ઘણીજ ઘટી ગઇ કાંઇ પાઇ ધીરે એવું રહ્યું નહિ પ્રથમ ધીરનાર એક વાણિયાનો કાંઇ હિસાબ બાકી રેતો હતો વાણિયે વારંવાર ઉધરાણી કરે પણ કસ્બાતી ગણકારે નહિ એટલે વાણિયે વીચે મોટું ચાટ્યો ત્યારે કસ્બાતી થયો એટલે તેની સાથે ઝાઝી જોગતાણ ચાલ તેમ નહોતું, તેથી પટાવી ફાસલાવીને પૈસા કઢાવ્યા સિવાય બીજો ઉપાય નહોતો, એમ બુધિવાળો વાણિયે સારી રીતે સમજતો હતો મિયાસાહેબને એક વખત પૂરા ખુશ મીઠાજમાં લેઇ કહ્યું, “મિયા સાહેબ! આમળનો હિસાબ સમજીને ખાતું ચુકતું કરો તો ત્યાં એક વખત ખાતું ચુકતું થયું તો પછી નવેસરથી બીજી જલ્લસ લાવ લેખે તે આપવા ના નથી, હુકમ તમારી છે જે લેખે તે મગાવી લેજો” આથી પોતાને વાણિયે નવું ધીરશે એમ લાલચમા મિયાભાઇ પડયા ને જલ્લસ કે બુનો હિસાબ પતાવી દીધું તો પછીથી વાણિયે ધીરશે ખરે તેથી હિસાબ કરવાની હા પાડી

વાણિયે હુરખાતો હુરખાતો હુકમે જઈને બે ચાર ચોપડા બગલમા ઘાલી આવ્યો આડા અવળા આકડા મૂકી હિસાબ ગણી કાઢી વ્યાજનો ખરડો તૈયાર કર્યો, તો રૂપિયા સો લેણા નીકળ્યા તે કહ્યા

મિયાસાહેબ—તોખાહું અંધા! બડી ગજબકી ખાત! રકમ તો બારી હપ! લેકીન સો રૂપિયા તો તું તેરે મુસે કહેતા કે તબ કિતને લેનેકા મિચાર હૈ?

વાણિયો—કેટલા કેમ! વ્યાજ સાથે લેણા નિકળે છે તે સો રૂપિયા એમા કાંઇ ચાલે નહિ ‘હિસાબ ફેડીને ને બક્ષીસ લાખની’ આખમા એજ રજ સમાય તો હિસાબમા એક પા. પણ સમાય”

મિયા—અને બનિયા બીઆજ કેસા! હમ મુસલમીનકુ તો હરામ હૈ

વાણિયો—હું ખરજ તો દીકરો ટોચછે તો વડું આપે છે રૂપિયા આપ્યા છે તો વ્યાજ માગીએ છીએ અમયા કાંઇ માગતા નથી અમારે આમા બીજી ગી આવક છે? વાણિયાનો દીકરો ધીરે એટલીજ રકમ પાછી લે તો શું બીજા માગીને પેટ ભરે?

મિયા—દેખ તેરે હિસાબ કરના હોય તો મે બોલુ ઇસ તરફસ કર આવી શીર શીરાના મત બીઆજ તો મે નહિ દેગા

વાણિયો—(મનમા) (કેટલેક વરસે માઠમાઠ હિસાબ કરવા બેઠો છે ને જોગતાણ કરી તો હિસાબ પડ્યો રહેશે ફરીથી આ જન્મારે તો રૂપિયા મળ

વાની આગા નથીજ માટે જેમ એની મરણ હોય તે પ્રમાણે હિસાબ કરી નાખવે (કીક એમ ધારી તે બોલ્યો) કીક મિયા સાહેબ, જેમ તમારી મરણ હોય તેમ કરે

મિયા—અચ્છ તબ સુન, મો તો તેં મહેસે કહેતા હુ તો “સોકા હુવા મહ, આધા બધા નાહ; દશ દએગે દશ દીલાધગે; ઔર હગકા દનાખી કયા ઔર લેના ખી કયા?” ચલ ચવાબ, હિસાબ હો ચુકા, ઔર દેશાખી દે ચુકા

મતવચ્છ કે—સોમાધી આળીશ બ્યાબના ગયા, બાકી સાક રહ્યા તેમાથી અરધા છુટના મૂક્યા એટલે ત્રીશ રહ્યા દસ આપીશ, દસ કોઇની પાસેથી અપાવીશ, અને પંચી દશ રહ્યા તો એમા આપવુ શું! ને લેવુ શું! વાણિયો બિચારો વિચિત્ર થઇ ગયો જે આ શો અજબ! લેણા રૂપિયા ધૂળધાણી કરી નાખે છે! એક રાત્રી પાછ રોકડી તો આપતો નથી ફક્ત રૂપીઆ વીશ આપવા કહેછે તે પછુ નરીખમા હુશે તોજ આવશે! તેથી લાઇલાજ હોઇને દુકાને જઇ બેઠા

આ વાત લઇને ન આપનાર દીવાળીઆ લોકિના પ્રસંગમા કહેવામા આવેછે તેમ કરનાર વ્યવહારદીન થઇ આખર તેને કોઇ ખીરતું નથી ને દુખી થાયછે

તને તો મીંઆઈ પછુ તારા આપને પછુ મીંઆઈ!

૧૬મણુ આમમા બોધાશા નામે કોઇ મોટો વેપારી રહેતો હતો તેને વેપારમા ભારે ખોટ આવી ને ઘણો દેવાદાર થઇ ગયો, જેથી પોતાની દુકાન બંધ કરી ઘરમા સતાઇ રહ્યો લેણુદારો સખત ઉધરાણી કરવા મડયા, આટાપર આટા ખાધ પછુ પતો લાગે નહિ કેટલેક હડાટે લેણુદારોના ભણવામા આવ્યુ કે બોધાશાહ અમુક શુભ જમાએ ઘરમા બરાઇ બેઠો છે તે ઉપરથી લોકોએ તેની પાસે ઉધરાણી કરવા જવાનો નિશ્ચય કર્યો આ વાત બોધાશાહના ભણવામા આવ્યાથી અભરાયો કે, હુવે લોકો અહીંઆ આવશે તેનો શો ઉત્તર આપીશ? માટે તેણે પોતાની પીછાનવાળા, પછુ તેના લેણુદાર ખીરજલાલ મેઠની સલાહ લેવાનો ઇરાદો કરી તેને પોતાની પાસે બોલાવ્યો

બોધાશા—ચેકજી આપ ભણોછો કે, હ હાલ ધણી તબ હાલતમા આવી પડયો હુ મારે એટલુ બધું દેવુ છે કે રૂપીએ એક રામ સુજબ ચુકવ્યા નેટલી મારી પૂછ નથી આપનું જે દેવુ છે તે તો હુ પૂરેપૂર પતાવીશ, પરતુ હાલ બીજા લેણુદારોની કનડમતમાથી મોકળો કરાવો તો તમારા જેવા પ્રભુએ નહિ એવો કામ ઉપાય જતાવો કે તેઓ ઉધરાણી કરતાજ બંધ થઇ જાય

ધીરજવાન—એ ભાઈ તને મુલાજ તો જતાવું પણ ‘ગરજ મરી કે વેદ વેરી’ એ પ્રમાણે થાય નહિ

બોધાશા—નાજી, એમ નહિ થાય. શું બેવડક થું ને કરેલો ઉપકાર બુદ્ધી જાઉં ! !

ધીરજવાન—તો ઠીક, માલજ એ જામતનો મુનાજ દુકા છે કોઈ લેણું હાર ઉધરાણીએ આવે તેને બીજે કાંઈ ઉત્તર નહિ આપતા “મીઆડે” “મીઆડે” કયાં કરવું એથી કરીને લેણદારને ધારણી કે, આ બિચારો મારો થઈ ગયો છે, નો ‘પડયા પર પાટુ મી મારવી ?’ એલે ઉધરાણી કરતા બધું પડશે

આ ઉપાય બોધાશાહને ઠીક ગમ્યો બીજે દીનસ થાપણ મુકનારા તથા વેપાર કરનારા તમામ લેણદારો આવી તકાલે કરી કહેવા લાગ્યા —

એક વેપારી—બોધાશા ! અમારો હિસાબ સુકાવી આપો

બોધાશા—મીઆડે ! ! !

બીજો વેપારી—પાધરો જવાળ આપના કાંઈ મોડું હુએ છે ? રૂપિયા ગણી આપોને ?

બોધાશા—મીઆડે ! ! !

સરાફ—મીઆડેવાળાતો ! જાણ્યું તારું કડાપણ ! જાપની મતા હુતી ને રૂપિયા કોથળી ભરીને લઈ ગયો હતો, લેતી વખત તો નાણાવળી થઈને આવ્યો હતો. પણ યાદ રાખ, કે રૂપિયા લીધા વગર જનાર નથી

બોધાશા—મીઆડે ! ! !

કઠિયારો—ભલા માણસ ! મેં તો થાપણ મૂકી છે એમ શું તારું ખાધું પીધું છે ? કેમ ઉતાવળના વખતમા અમારા જેવા ઘર ખુલ્લીઆના રૂપિયા કાઢે લાગના—તે હવે બેઠાની ઢાળ થામાટે તું ગપે છે ? અમને ગરીબને તો આપ

બોધાશા—મીઆડે ! ! !

એક લેણદારનો દીકરો—ગીલાળીઆના દીકરા ? તું સમજતો નહિ કે ‘આ વાતીયાનો માલ છે ને તને ‘પચરો’ ?’ પણ આતો પડવાડે આવ્યા આવડા દાતવાળા બેય ઝીંઝે તેથી તારો જીવ લેજી ! મા, જુ દરને રૂપિયા કાઢી આપ

મોદાશા—મીઆડે ! ! !

પિતરો—બોધાશાહ આ થા ગજાજ ! રૂપિયા લેતી વખત અમને ‘સો મણની તમામમા સુડી રહેનારું’ કરેલા હતા, ને હવે આ શું સમજવું ? અમારો સારણ ને પ્રાણજીવ જવા ને ને રૂપિયા આપો

મોદાશા—મીઆડે ! ! !

ગડીરાડ—અરે ભાઈ! રાડી રૂએ માડી રૂએ, પણ સાત ભરથાગી તો મહાએ ન ઉઘાટે એમ હોતુ હશે! તમે ઘણી તરફની આવકવાળા, લાખોના વેપાર કરનારા, મારી ગાખનાળા ન, ન આમ ગુ બોલોછો? મેં મારી રાડી રોળની થાપણ મૂકી છે તે ઉપર મારો રડાયો છે, માટે સારો જવાબ આપો

બોધાશા—મીઆજી!!

માની—શેઠ તમારે પાટકા ધર ઉપર આ બધી ધામધુમ ને વેપાર શા માટે કર્યો પડ્યો હતો પોતાનું વર તા'મીને વાત કરવી હતી એવુ શુ "સોનું પટેરીએ કે કાન તુરે" આ લીધા છે રૂપિયા તે તો આપના પડશે

બોધાશા—મીઆજી!!

બ્રાજો—શેઠ મૂળાના પતીકા જવા રૂપિયા ગણી આપ્યા છે ને હવે આઠો જવાબ શા માટે આપો છો? લેતી વખત આપના પડશે એમ જાણતા નહોતા?

બોધાશા—મીઆજી!!

આવી રીતે ગૂઢા ગૂઢા લેણદારોએ અનંક પ્રશ્ન થયાં તેનો ઉત્તર 'મીઆજી' "મીઆજી" સિવાય બીજા કાઠ બોધાશા પાસેથી મળ્યો નહિ તેથી તે ગાઠો થઈ ગયો છ, અમ ધારી તે બધાએ નિરાશ થઈ ઉઘરાણી કરવી બધ વરી

આ દલાળ બોનારાને સમજાણુ જવો વડ પડ્યો ઉતરાણીરૂપી દુખ દુર નાશી ગયુ જાણી તે ખુશી થયો પડીથી તે લાલકારી વાત જોઈ હુસ મના આવેલા રૂપિયા જો મહાગાઠનાળી બેઠો ગમે તમ થાય પણ 'દમડી ગીરકતુ' પણ તુરે ન છોડુ' એના ઠરાવપર આવી ગયો

કેટલાક દિવસ પછી ધીરજલાલ ગેઠે વિચાર્યું કે, હવે તો બોધાશાના નધળા લેણદારો ઉતરાણી વરતા બધ પડ્યા હશે માટે હવ જઇને મારા નાણા તો પકવી લાણુ આ ઉમેદથી ધીરજલાલ શેઠ બોધાશાહને ઘરે આવી પોતાના લણુ રૂપિયાની ઉધરાણી કરતા બોધાશાએ 'મીઆજી' કહુ ધીરજલાલ શેઠ તો ચકિત થઇને વહેટે, અજ લવા આદમી' મને પણ 'મીઆજી' "!! તને તો 'મીઆજી,' પણ તાન બાપને પણ 'મીઆજી,' બોધાશાએ ઉત્તર દીધો આથી ધીરજલાલ પસ્તાઇને વીને મોઠે આપ્યો ગયો

દુનિઆમાં કેટલાક સ્વાધના ભુખ્યા હોયટે પોતાનો અથ સર્થો એટલે ઉપકાર કરનારને આપના પાટા જવ ગણુ છે તમજ જઆ કૃષ્ણ પોતાના લાલ તાકી બીજાનું ખનગ કરવા પડે તેન દાથના વરેન હયે વાજે છે "ત વખત પુરો પસ્તાવો વાયછે

મળ્યા તો મીર ન મળ્યા તો રૂકીર.

લાક રીતિ ન નીતિ ની નથી જેને દરકાર

નાગો તેને જાણ્યો, આ જગમા નિરધાન.

આતુશવ ૧.

એકવખતે અકબર બાદશાહે બીરબલને પુછ્યું કે 'બીરબલ દુનીઆમાં ને નાગો કહેવાય છે તે કેવા પ્રકારનો નાગો સમજવો? કેમકે કપડા પેહુરે છે છતાં તે નાગો કહેવાય છે, તેવો નાગો હુંબુ મારા જોવામાં આવ્યો નથી તેથી જોવા ચાલુ છું' બીરબલે કહ્યું 'નામદાર' આપની મુઠા છે તો, હું ગમે ત્યાંથી અકબર નાગો જોળી લાવીશ, પરંતુ થોડો વખત લાગશે' બાદશાહે કહ્યું કે 'તેની કાંઈ ચિંતા નહિ' ત્યારપછી બીરબલે નાગનો શિરોમણિ એક 'લાલ' હતો, તેને જોલાવી ખાનગીમાં કહ્યું કે, હાલમાં મારા સાલગવામાં આવ્યું છે કે કાંઈ પેમેન્ટકેથી તમે જરા તમ હાલતમાં છે માટે કદુધ કે તમારે કેઈ વાતે મુઠાવુ નહિ અને જરૂર હોય તો, કાંચે રખારમાં બાર વાગે આવવું જેથી બસે-પાચસે રૂપિયા અપાવીશ તેથી કેટલોક વખત ટકુ ચાલશે પછી પ્રભુ ધણેજ દયાળ છે આ પ્રકારનું જોલવું સાલગી નગેદ્ર લાલે કહ્યું કે 'આપ સાહેબ અમાગ જોવાની સલાહ લેતા આવ્યા છો, એટલે વિષમ વખતે બાજુ સુધારી લેવા આપ કાળજી ધરાવો એમાં શું અર્થ્ય જેવું છે? ત્યાંસુધી અમારા જેવા લાલ લોકોની પાસે નાણા હોય ત્યાંસુધી તો નવલશાહ હીરજીના દીકરા પણ ન્યાયે ખીચ્યા ખાલી ત્યારે તો હાલીમોવાલી જેવા બની ટકાના ત્રેપન શેર થઈ રખડીએ મળ્યા તો મીઠું ન મળ્યા તો ફીર અને મુવા પડી તો પીર થનારા એમની ડીએ, તે માત્ર તમોને આ રીતે હાથે કે ભગવત તમોને મવામત તદુરસ્ત રાખે! ખીજુ તો અમે આપીએ ઠરીએ તેવા શુ છીએ વાડ હવે ૮ રજ લઉં છું અને કાલે કચેરીમાં જરૂર આવીશ. એમ કહી લાલસાહેબ રખડપટ્ટી ડીપાર્ટમેન્ટમાં પધાર્યા

બીજે દિવસે બીરબલ કચેરીમાં બેઠો હતો તે વખતે સંકેત પ્રમાણે લેવાની વખતે સાચો વાયદો માયવનાર લાલ બાવી પહોંચ્યા અને શા હુને બીરબલે ખાનગીમાં અરજ કરી કે 'આ ગિયારો હાલ પૈસા તર ફી તમ હાલતમાં છે જેથી આપ નામદાર પાને આવેલ છે માટે ગરીબ અવસ્થામાં આવેલ પોતાની પ્રજાને મહાયતા આપી હાલત સુધારવી જો એ આવું બીરબલનું જોલવું સાલગી ચાહે કહ્યું કે બલે જો એમ હોય તો, જે રકમ જેને જોઈતી હોય તે આપવા અજનચીને હુકમ લખી આપો પછી નગેદ્રલાલને જોલાવી ખાનગીમાં પુછ્યું કે કેટલા રૂપીઆની હાલ જરૂર છે? લાલે કહ્યું કે માત્ર પાચસોની જરૂર છે અને તે એક માસની અદર પાછા આપી છુગ. તદનતર અજનચી ઉપર હુકમ લખી પાચસો રૂપીઆ અપાયા માસ થયો બે માસ થયા, પણ વાવ સાહેબ તો લમણો વાળેજ શાના! છેવટે મીપાઈ એકની લાલને જોલાવી રૂપિયાની ઉધણી કરી એટલે લાલે જવાબ આપ્યો કે માફ કરજો, મારાથી મુદતસર

નાણા અપાયા નથી, પણ હવે દુ માત્ર ૧૦ દિવસની અદર વગર પુ-
છ્યે આપી દઈશ, એમ કહી રજા લીધી. દશ દિવસનો વાચદો કયો હતો,
પણ તેતો પાછા આપવા હોય તેનો વાચદો, પણ જેને મુડીમા આપ-
વાજ નથી, તેને પત્રી વાચદાનો કાયદો શુ કામનો? ૧૦ દિવસને બદલે
બેચાર મહિના થયા એટલે કરી શાહને યાદી આપી કે બલકપનાહ! પેલો
૧૦ દિવસનો વાચદો કરી ગયો હતો, પણ તેતો હવામા ઉડી ગયો આતો
દયા ડાકણને ખાય તેવો ઘાટ બન્યો માટે હવે તો કઠો કાયદો અમ-
લમા લીધા વિના રૂપીઆ પતવાના નથી! આ પ્રમાણે બીરબલનું બોલનું
માલગી અકબરશાહે એકદમ તે લાલને બોલાવી લાવવા હુકમ ફરમાવ્યો
તેથી ત્રીપાદ્યોએ તેને લાવી હજુર આગળ રજુ કર્યો એટલે બાદશાહ કો-
ધવત થઈ લાલને કહ્યું કે 'કેમ?' તાગે વાચદો કયા ગયો? બસ આજે
રૂપીઆ આપ્યા પછીજ જવા દેવામા આવશે એમ કહી ત્રીપાદ્યોને કહ્યું કે
આ બદમાસને તરફે બેસાડી મૂકો ત્રીપાદ્યો તો માત્ર હુકમનીજ વાટ જોતા
હતા ખાસા મજેહુના તરકામા લાલને બેસાડી દીધા લાલે વિચાર્યું કે આજે
અમબબની આવી પહોચી, હવે મને છોડો નહિ તરફે તો માથુ બાયછે,
અને નાણાના તો ઠેકાણા નથી કેટલાકના દેવા પતવું! એમ કહી ધરતીઉપર
હીટા જેચી જે જેનું દેવું હતું તેના તેના નામનું લીટું રંગે ચુકું એટલે ફલાણાના
૧૦૦૧, ફલાણાના ૪૦૦૧, ફલાણાના ૮૦૦૧૧, ફલાણાના ૧૪૦૦૧૧ એમ ગણતા
હીટી જેચતા છેવટ બાદશાહના ૫૦૦૧૧ તેનું અને એક દરગેજ શેર અના-
જનું પેટનું દેવું તેનું પણ એક લીટું જે ચુકું આ સઘળો પ્રકાર શાહ શરે
ખામા બેઠો બેઠો નિહાળતો હતો, લાલ માહેળ તો લીટા જેચી વિચારમા
પડ્યા, માથુ ધુણાવતા ચિતામા તક્લીન થયા અને ડેવટે ડેહા સિદ્ધાતઉપર
આવી વિચાર્યું કે, સઘળાના દેવા છે પરતુ મારી પાને હશે તો લેશે, નહિ
તો લેશે શુ આડી વાટની ધૂળ! એમ કહી એકપટ્ટી એક લીટા ભુશી ના
ખતા બાદશાહના દેવાનું લીટું આનું તે વખતે જાણેજ વિચાર કર્યો પણ
છેવટ તેને પણ હશે તો લેશે નહિ તો લેશે શુ આડીવાટની ધૂળ! શાહ શુ
જશે? કેવ પુરશે પણ તે કયા સુધી? ખાવા આપવું પડશે એટલે ડેવટે થાકીને
પોતાની મેજેજ કહાડી મૂકશે પણ બીજું શુ કરી શકે તેમ છે? આમ વિચારી
તે લીટું પણ ભુશી નાખ્યું પણ છેવટું પેટના દેવાનું લીટું કોમ રીતે ભુશી
શક્યો નહી, કેમકે તેનું દેવું આપ્યા વિના છુટકોજ નહોતો એટલે લાચાર
આ કામ જોઈ શાહે તેને હજુરમા બોલાવી પુછ્યું કે તું શુ કરતો હતો?
અને એ લીટા કહાડ્યા તથા વિચાર કરી ભુશ્યા અને એક લીટો ભુશી
શક્યો નહી એ શુ? લાલે હાવ બેડીને ઢહું કે ગરીબપરવર વાત પૂજવામા
ક્યો માલ નથી, નાહક વાત કહેવાથી હુ અમલો ગુન્હેગાર થઈ પડું શાહે
કહ્યું કે જે વાત હોય તે ખુશીથી કહે, તાના ગુન્હા માફ છે આવું બાદશાહનું

બોલવું માનણી પૂવની પેઠે સર્વ હકીકત ઠી સલામતી, એટલે સાહુ બોલ્યો કે ખીરમલ! આતે નાગો છે કે ન? આની પાંચથી આપણે પણ નુ લેવાના હતા? ખીરમલ ઠહુ ૮ હજુજ સલામત! નાગને જોવાની ઠકલ ધરાવતા હતા તેથી મારે આ લાલ સાહેબને રૂપીઆ આપવ પડ્યા કે હવ જેમ નામદારની મરણ દોય તમ હુકમ ફરમાવો. આ પ્રકારે ખીરમલનું બોલવું સાલણી શાંદે કશું કે હશે? રૂપીઆની ક્યા માલિકના પ્રતાપે ખોટ છે પણ જેને જોવો હતા તેને તો જોયો જેથી ૯ ઘણાજ ખુરી છુ શાળાન છે તારી ચાતુરીને, એમ કહી હનામ આપી સાહુ પોતાના આનદમા પ્રવર્ત્યો.

આવા દીવાળીઆ હુચ્યા માણતાંની સગત નજ કરવી નહિતર તે આ પણને પાયમાલ કરી આપણી હાલગીને અત લાવેછે તેથી તેનાથી દૂર રહેવું શ્રેયસ્કર છે એમ બતાવી આપણી પાસે જે પરિશદ હોય તેનો સુમાર્ગમા ઉપયોગ કરવા સચવી આ નહુન્નાઠ અધિકાન્ની સમાપ્તિ થી છે.

૧૭૭૭૭૭૭૭૭૭-૨૮

૪૨૮ પમ્પિહત્યાગગુણ-અધિકાર

૪૨૮૭
૪૨૮૭ ત અધિભરમા ઠહુ કે ધનદુરશક-હુચ્યાઓથી જેમ જેનીને આવ વાનું છે તેમ પરિશદ ઉપજી પણ મમ ન ઉઠાવી લેવાની જરૂર છે કારણકે પરિશદને જેમ જેમ આહીએ છીએ તેમ તેમ તે વૃદ્ધિગત થાયછે, તેમની વૃદ્ધિમા પ્રયત્નમાધ્ય દશ્યસુખો માનવામાત્ર અહિક્કસુખો ભવે મળે પણ તે આસુખિકના બાધરૂપ થા પડે છે આણીમાત્રને પોતાના આત્મા જેવી કોઈ પણ વસ્તુ પ્રિય નથી તો જે તેમનું હિત નથી માધી શકતો તેમણે કશું કે કશું નહિ તેમ સમજવું અને જાણીએ તેમને શાંતિ આપી છે તેજ સફળપ્રયત્ન છે મોહપાશથી આત્માને પરિશદના રૂસામા નાખે તો ક્ષણમાત્ર પણ તે મના આક્રમણી તે નિકળી નકે તેમ નથી તથા તે ત્રિશેષ દમતો બધછે અને પ્રથમથીજ ધન જુદુએનાહિના વિનર પરિચયમાથી કમોકમે નિરુહા કરવા પ્રયત્ન કરવામા આવ્યો દોય તો તેવા અનાસથી આસન્તિ રહિત બની પરમ પદ પહોંચેછે.

શાસ્ત્રશ્રવણવિના પરિગ્રહનો ત્યાગ થતો નથી તેથી
શાસ્ત્રની શ્રેષ્ઠતા વર્ણવા છે

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૫).

અજ્ઞાનાહિમદામન્ત્ર, સ્વાચ્છન્નજ્વરલક્ષ્મનમ્ ।

ધર્મારામસુધાકુત્યા, શાસ્ત્રમાહુર્મહર્ષયઃ ॥ ૧ ॥

જ્ઞાનસાર (અષ્ટક)

શબ્દાર્થ—મહર્ષિઓ કહે છે કે શાસ્ત્ર છે તે અજ્ઞાનરૂપી સર્પનો મહામત્ર છે, સ્વેચ્છાચારી તાવને લાઘવરૂપ છે અને ધર્મરૂપી બગીચાને ત્રિપે સુધાનું ઝરણુ છે

વિવેચન—જ્ઞાનાદિ શુભોદ્દેશ કરી જે યુક્ત છે એવા ઋષિઓ, અનુષ્ટુપ શાપક શાસ્ત્રના કરનારા આચાર્યો, અજ્ઞાનરૂપી સર્પ—શુદ્ધ શ્રદ્ધાનો નાશ કરીને મહા મૂર્છા ઉત્પન્ન કરનાર—તેનાથી ઉત્પન્ન થયેલ કુવાસનારૂપી વિષવેગને ઉતારવાને માટે પૂર્વેક્ત શાસ્ત્રને મહામત્ર કહે છે તથા સ્વચ્છદતા જોટલે નિજ ધર્મગારિપણુ તે રૂપી નવર તેનો નાશ કરવાને લાઘવરૂપ કહે છે, ધર્મ જોટલે નિજ સ્વભાવ અને મોક્ષના ઉપાયનું સેવણ તે આરામ-બગીચા, તેને ત્રિપે અમૃતનું ઝરણુ—નીક છે એમ કહે છે ૧

મોક્ષ મેળવવાની સડક

યદા સર્વમ્પરિત્યજ્ય, નિઃસંકો નિઃપરિગ્રહઃ ।

નિથિન્તશ્ચાચરેદ્ધર્મ, બ્રહ્મ સમ્પત્તે તદા ॥ ૨ ॥

પુરાણ

ત્યારે તમામ છોડીને નિઃસંગ, પરિશુદ્ધહિત, ચિંતા વગર ધર્મનું આચરણ કરે ત્યારે બ્રહ્મ (મોક્ષ) ને પામે છે ૨

મનુષ્યને બાધનાર દશ પરિગ્રહ

ક્ષેત્ર યાસ્તુ યન ધાન્ય, કુપ્ય શયનમાસનમ્ ।

દ્વિપદ પક્ષવો માળા, યાદ્યા દક્ષ પરિગ્રહા ॥ ૩ ॥

ખેતર વાડી, વાસ્તુ (ઘર), ધન, ધાન્ય, કુપ્ય (ત્રાણા વિગેરેનું નાણું), શયન, આસન મનુષ્યો, પશુઓ અને વાસણો એ દશ બાધારના પરિગ્રહો છે ૩

સુખ તથા દુઃખની પ્રાપ્તિની સમગ્રથુ

ક્લેશાય વિસ્તરા' સર્વે, સંસેવાસ્તુ સુખાવદાઃ ।

પરાર્પે વિસ્તરાઃ સર્વે, ત્યાગમાત્મહિતં વિદુઃ ॥ ૪ ॥

તે સધળાઓનો વિસ્તાર કહેશે આપે છે અને સગ્રેષુ (ઓછા ક્યાં હોય તો) સુખ આપે છે તેમનો વિસ્તાર પાયા હિતને માટે છે અને ત્યાગમા પોતાનું હિત જાણવું ૪

પ્રયોજન જેટલો પરિગ્રહ રાખવો

ગોચતાદપિ ગોસીર, માન મૂઢશતાદપિ ।

મન્દિરે મઞ્ચકસ્થાન, શેષા પરપરિગ્રહા ॥ ૫ ॥

સુક્તિમુક્તાવલી

સેકડો ગાયમાથી પણ ગાયના દુધની જરૂર છે, સેકડો મૂખોમાથી પણ એક માન આપે તે બસ છે આખા ઘરમા એક ખાટલાની જગ્યા જરૂરની છે માટે બાકીનું જે વધારવામા આવે તે બીજાઓને માટે પરિગ્રહ જાણવો.

સારારા—દુધની જરૂર હોય તો એક ગાય કરતા વિશેષ ગાયોની ખટ પટના પડવું નહિ તેમ પોતાને માનની જરૂર હોય તો એક મૂઢ પુરૂષ માન આપે તો તેનાથી સતોષ માનવો વધારે માનની અટપટમા મન્યું રહેવું નહિ ખાટલા જેટલી જગ્યા મળે તો મહેલ કે હુવેલી રથવાની ઉપાધિમા પડવું નહિ ઠહેવત છે કે આજે પુણે આવી જાણ.” ૫

નિર્મોહી સુખી.

ઉપજાતિ (૬-૭).

મોહવ્યતીતસ્ય નરસ્ય યત્સુખ, ન તત્સુખ કેશવશક્રચક્રિણામ્ ।

કૃતાક્ષરાગસ્ય દિ શલ્યમાનિનો, ન તન્સુખ યદ્વતશ્ચલ્પકે જનૈ ॥ ૬ ॥

નિર્મોહી પુરૂષને જે સુખ છે તે સુખ વિષય, ધર્મ અને ચક્રવર્તી રાજાને પણ નથી કારણકે જેવું સુખ ચંપ (કાટાદિ), રહિત મનુષ્યને યાવજ તેવું સુખ ચંદનનું લેપન ક્યાં છતાં ચલ્યવાળાને થતું નથી ૬

પરિગ્રહની સીમા હોવી બેધર્યે

ધનેષુ ધાન્યેષુ હલેષુ વાસ્તુષુ, સ્વર્ગેષુ રૂપ્યદિચતુષ્પદેષુ ચ ।

રૂપ્યેષુ મોહાન્નવયા પરિગ્રહસ્તસ્ય પ્રમાણ વિદ્યમીત ધીનિધિઃ ॥ ૭ ॥

નરવર્મચરિત્ર

ધનમા, ધાન્યમા, ફોત્રમા, ધરમા, મેનામા, રૂપામા, મનુષ્યોમા, પશુ-
ઓમા અને તામ્રદિધાતુઓમા મોહ થવાથી નવ પ્રકારે પરિગ્રહ (વૃદ્ધિગત) થાયછે માટે વિદ્વાને તેમનું (મોહ નષ્ટ થવા માટે) પ્રમાણ બાધવું જોઈએ. ૭

ત્યાજ્ય વસ્તુમાં મોહ ન કરવો.

શાર્દૂલવિક્રીડિત.

સામ્રાજ્યદ્વયમવાપ્ય મુચિરાત્સસારસારમ્પુન-

સ્તર્યત્તૈવ ચદિ સિતીશ્વરવરાઃ પ્રાપ્તાઃ શ્રિય જ્ઞાશ્વતીમ્ ।

સમ્પ્રાગેવ પરિગ્રહાન્પરિહર ત્યાજ્યાન્ વૃદ્ધીલાપિ તે,

મામર્મૌતિકમોદકજ્યતિકર સમ્પાત્ર હાસ્યાસ્પદમ્ ॥ ૮ ॥

આત્માનુશાસન

ઉત્તમ રાજ્યો ધણી મહેનતે સસારમા સારરૂપ રાજ્યાદિ પ્રાપ્ત કરીને પાછા તેમને છોડીને શાશ્વતી (અચલ) લક્ષ્મીને પામ્યા છે (અર્થાત્ મોક્ષ સુખ મેળવ્યું છે) “તેથી હે ભાઈ તુ !” તજવા લાયક પરિગ્રહોને પ્રહુણ કરીને તારા ભૌતિક (નાશવત) મા પ્રીતી મેળવીને હાસ્યનું સ્થાન ન થા ૮

કેટલાક પુરૂષો એમ માને છે કે મરારી વસ્તુઓ લોગબ્યા વિના વૈરાગ્યની પ્રાપ્તિ કે પરિગ્રહત્યાગ થતો નથી એમ માનવામા ખરેખર સમજણ રૂર જણાય છે કારણકે અનુભવ મેળવવાથી સત્ય ખબર પડેછે એ વાતા તો નિર્વિવાદ છે પણ અનુભવ ન મેળવ્યો હોય તો પણ શાસ્ત્રશ્રવણ તથા મ હાત્માના વચનદ્વારા પણ જ્ઞાન મળના સભવ છે

એક અધારો કહે છે તેમા પુષ્કળ કાટા રહેલા ■ તેમા અનેક ઝેરી સર્પો રૂપો કરેછે તેમા ફરથી જોવાને હીધે જ્ઞાન થાયછે કે એ કુવામા જવાથી જરૂર સુખની હાનિ છે એ દેખીતું જણાય આવે છે છતા તે જ્ઞાન મેળવવા અનુભવની જરૂર નથી તે પ્રમાણે લોગ લોગબ્યાવિના વિષયોના ત્યાગ કરવામા આવે તો ખરેખર રીતે બહુજ ઉત્તમ છે એ સમજાવી હવે પરિગ્રહપ્રહુણ કરવામા હોય છે તે બતાવવા આ પરિગ્રહત્યાગપુણ અધિકારની સમાપ્તિ કરી છે

→॥ પરિગ્રહપ્રહણદોષ-અધિકાર. ॥←

જેમ લોકોની પરિગ્રહમા આસક્તિ વધતી જાય તેમ તેમ તેમના અનુયાયી નિહા, વેર, ઇર્ષ્યા, દલ, મોહ, માન વિગેરે એકઠા થઈ મન

ધ્યને પોતાને વશ થયેલો બાણી અધોગતિએ પડોત્યાડે. કેટલાક રાજા મહા રાજાઓ અને રૂપિ મુનિઓ પણ પરિગ્રહના પક્ષમાં પડી પતન પામી પોતાના પ્રાપ્ત પુરુષોને પગ્વારી ભેદ છે મનુષ્ય એક બંધનમાં બંધાણો દોષ તો છુટવો અશકત છે, તો આ પરિગ્રહ તો નવ અથવા દસરૂપે બુદ્ધ બુદ્ધ બંધનના સાધ નવાળો છે માટે ૬૨ રહેલુ તેજ ઉત્તમ છે જો તેના જપાટામાં કોઈ કસાય તો તેને છુટ થયુ બહુજ મુશ્કેલ છે

સયમીને પણ પરિગ્રહ હુમાડેછે.

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૩).

યાનપાત્રમિવામ્બોધૌ, ગુણવાનપિ મજ્જતિ ।

પરિગ્રહશક્તેન, સયમી જન્મસાગરે ॥ ૧ ॥

વત્સ્યાપિ

અમુદ્રમાં માણનો બોલો વિશેષ થવાથી યાનપાત્ર (વહાણ) શુણ્વણ (દોરડાવાળુ) છતાં પણ ડુબી જાયતે તેની માફક શુભવાન પણ સયમી સ સાર સાગરમાં પરિગ્રહના શક્તિ (બોળ) થી ડુબે છે ૧

પરિગ્રહ હુ ખદાયક છે.

ક્રીડોયાનમવિગ્નાના, તારિધિર્વસનામ્ભસામ્ ।

કન્દસ્તૃણામશ્વલેરેક ઇવ પરિગ્રહઃ ॥ ૨ ॥

એક પરિગ્રહજી અવિદ્યા (અજ્ઞાન) ને માટે ક્રીડાનો (વિહારનો) બગીચો છે, બ્યસન (હથ્થ) રૂપી પાણીનો સમુદ્ર છે અને તૃણરૂપી મહાવલીનો કદ છે ૨.

વણા વિસ્તારથી ઝાઝુ હુખ

યથા યથા મહત્તન્ત્ર, વિસ્તરથ યથા યથા ।

તથા તથા મદ્ગુ જ, મુક્ત ચ ન તથા તથા ॥ ૩ ॥

સૂત્તિમુક્તાવલી

જેમ જેમ કુડળાદિકમાં આસન્નિત વધારાતી જાય અને જેમ જેમ પરિગ્રહનો વિસ્તાર થતો જાય તેમ તેમ ૨ ખ વધતું જાયછે અને સુખ ઘટતું જાયછે ૩

જે પરિગ્રહ તે આરૂઢને પતિત કરનાર સાધન છે.

इन्द्रवज्रा.

वाह्नैरली श्रीभरतो नरेशः, श्रीवासुदेवप्रतिवासुदेवौ ।

श्रीकोणिकश्रेणिकभूमिनायौ, जातौ विसवादपदं हि लोभात् ॥ ४ ॥

નરવર્મચરિત્ર

ખાહુબલી રાજા તથા શ્રીભરતરાજા, શ્રીવાસુદેવ અને પ્રતિવાસુદેવ, શ્રી કોણિક અને શ્રેણિક ભૂમિનાયૌ, જાતૌ વિસવાદપદં હિ લોભાત્ ॥ ૪ ॥

धनलोभतु अनर्थकारित्व.

मालिनी

कलहकलभविन्त्यः क्रोधग्रन्थमज्ञान ।

व्यसनभुजगरन्त्र द्वेषदस्युपदोषः ।

सुकृतघनदવાग्निर्मर्दવાम्भોदવાयુ-

नयनलिनतुપારોડત્યર્થમર્ધાનુરાગः ॥ ५ ॥

જે અતિશય ધનભોહ છે, તે કલહરૂપી ખાલહુસ્તીને વિધ્વાચળરૂપ છે, ક્રોધરૂપી ગીધપક્ષીને રમશાનતુત્ય, વ્યસનરૂપી મર્ધને રહેવાના દર (લોભ) રૂપ દ્વેષરૂપી ચોરને સધ્ધાકાળતુત્ય, પુણ્યરૂપી વનને દાવાનળ તુત્ય, ક્રોધનતારૂપી વાદળાને વાયુતુત્ય, અને ન્યાયરૂપી ક્રમળને હિમતુત્ય છે

સાગશ—ધનની મમતાથી કવેશ, ક્રોધ, વ્યસન તથા દ્વેષ ઉત્પન્ન થાય છે અને પુણ્ય, સરલતા તથા નીતિ નાશ પામે છે ૫

પરિગ્રહ દુઃખકર.

शार्दूलविक्रीडित (६ थी ८).

कालुष्य जनयन् जडस्य रचयन् धर्मद्रुमोन्मूलन,

शिव्यर्त्नातिकृपाक्षमाकमलिनीर्लोभाम्मुर्धि वर्धयत् ।

મર્યાદાતટમુદ્મુજન્ શુભમનોહસપ્રયાસ દિશન્,

किं न ह्येशकरः परिग्रहनदीपूरः प्रवृद्धि गतः ॥ ६ ॥

વૃદ્ધિ પામેલ એવા નદીના પૂરની માફક શુ પરિશ્રદ્ધ કરેલાકર નથી ?
અર્થાત્ કરેલાકર છે

જેમ નદીનું પૂર પાણીને ડોળી નાખે કે જહાઝિપરના વૃક્ષને મૂળભાવી
જેથી કાઢે છે, કમળને પીટે છે, મસુદ્રને વધાવે છે કાઠાને ભાગી નાખે છે,
અને હસને ઉડાવી મૂકે છે, તેમ પરિશ્રદ્ધ મૂર્ખને કરેલ ઉત્પત્તિ કરે છે, ધર્મને
ઉખેડી નાખે છે, નીતિ કૃપા, સમાને પીટે છે (નાશ કરે છે), લોભને વ
ધારે છે, મર્યાદાને મૂકાવે છે અને ગુણ ધર્મધ્યાન કરનાર ને મન તેને પરદેશ
ગમનોન્મુખ કરે છે ૬

તથા—

મત્સ્યર્થી પ્રશમસ્ય મિત્રમષ્ટતેર્મોહસ્ય વિશ્રામભુ ,

પાપાના ગ્વનિરાપદા પદમસદ્ધ્યાનસ્ય લીલાગ્નમ્ ।

વ્યાસેપસ્ય નિર્ધર્મદસ્ય સચિવ શોકસ્ય હેતુઃ કલ્મે,

કેલીવેશ્ય પર્ણિગ્રહ પરિહૃતેર્યોગ્યો વિવિક્તાત્મનામ્ ॥ ૭ ॥

વિવેકી મનુષ્યોએ પરિશ્રદ્ધ તજવે એ યોગ્ય છે કારણકે પરિશ્રદ્ધ શા
તિનો શત્રુ છે, અસતોષનો મિત્ર છે, મોહનીયકર્મનું વિશ્રામ સ્થાન છે, પા
પોતી ખાણ છે તેઓનું સ્થાનક છે ચત્રધ્યાનનું કીડાવન છે, વ્યાકુળપણનો
ભાગર છે, અહકારનો પ્રધાન છે શોકનું વારણ છે અને કલ્યાણને રમવાનું
ઘર છે ૭

તથા—

વહ્નિસ્તૃપ્યાતિ નેન્ધનૈરિહ યથા નામ્મોર્ભિરમ્મોનિધિ—

સ્તદ્ગમ્મોહયનો યનૈરપિ ધનૈર્જન્તુર્ન સન્તુપ્યતિ ।

ન તેવ મનુતે વિમુચ્ય વિભવ નિ શેષમન્ય ભવ,

યાત્યાત્મા તદ્વ મુષૈવ વિદધામ્યેનાસિ મયાસિ કિમ્ ॥ ૮ ॥

સિન્દૂરમકર

જમ કાઠથી અગ્નિ ચાત અતો નથી અને પાણીવડે સસુદ્ર તપ્તિ પામતો
નથી તેમ ઘણેજ મોહિત મનુષ્ય પુષ્કળ દ્રવ્યવડે સતોષી બનતો નથી વળી તે
જીવ સઘળું દ્રવ્ય છોડીને બીજો જન્મગ્રહણ કરે છે (તેથી પૂર્વનું દ્રવ્ય સઘળું
પડ્યું રહે છે) જતા કે શામાટે આ પૃથ્વાપાપો કદાચ એમ તે જીવાત્મા વિચા
રતો નથી ૮

અતિ પરિગ્રહથી યતુ દુઃખ

મગધદેશવિષે ગજગૃહીનગરીમા ત્રેલિકરાજ છે તેની ચેલણા નામે રાણી છે એકદા લાદ્રપદ માસમા ચેલણા રાણી રાજની માથે ગોખમા બેઠી વેલાગ ગિરિ આમુ બેવા લાગ્યા ત્યા અનેક નિર્ઝરણા વહેડે, કામ કામ દુર્દસ્તર થઈ રહ્યા છે, ગાપૈયા બોલી રહ્યા છે, મોર નૃત્ય કંચે, પાણીના વહેતા પ્રવાહ નદીમા સમાતા નથી એ અવસરે કોઈ એક પુરુષને નદીપ્રવાહની આહેથી મહોટી મહેનતે ઘાઘ કાઢતા ચેલણાએ દીઠા, તેથી મનમા વિષાદ કરતી રાજા પ્રત્યે બોલી કે હે સ્વામી—

ભરિયાને સહુ કો ભરે, વૃક્ષ વરસે મેહુ,
સધન મનેહા મધુ ડરે, નિર્ધન દાખે છેહુ

એ ઉખાણો જે જગમા કહેવાયછે, તે માથે છે રાજાએ પૂજ્યુ કે કેમ? તે વખતે રાણીએ કહ્યું કે હે સ્વામી! એ એક દરિદ્ર પુરુષ છે તેને (હર ભરણુ કહ્યું છે એણે પરભવે પુણ્ય કર્યું નથી માટે તમે સર્વને દાન આપોછો પણ એવા હુ ખીને કા દેતા નથી? તે વખતે રાજાએ સેવક મોકલી તેને તેડા વ્યો, તે પણ આવી નમસ્કાર કરી ઉભો રહ્યો રાજાએ કહ્યું કે હે પુરુષ! તુ ઉખિત થઈ કાઠ બપેછે, માટે હુ ખ નહિ લોગવ તુને ભોમ્મને ને હુ આપુ તેણે કહ્યું કે હે સ્વામી! હુ મમ્મણનામે વાણીઓ છુ મને બે બાળક ભોમ્મને છીએ તેમા એક તો મેળવ્યો છે પણ બીજાને મેળવવામાટે ઉદ્યમ કર્યું રાજાએ ઠણુ કે અમારે ઘેર હુબારા બાળક છે, તેમા જે સારો હોય, તે તુ લે વણિક બોલ્યો કે મારા બાળકીઆ અન્ય જાતિના છે, તમારા તેવા નથી અને મને તો મારા બાળક જેવોજ બાળક ભોમ્મને! તે સાલણી તેના બાળકને લેવામાટે રાજા તે વણિકને ઘેર આવ્યો, ઘરમા અત્યંત સમૃદ્ધિ દીઠી તથા સુ વર્ણમય રત્નજીવિત એક બાળક દીઠા તે ભોમ્મ રાજા વિસ્મય પામ્યો અને તે સર્વ સમાચાર રાણીને જઈ કહ્યા ચેલણા પણ ત્યા બાળક લેવા સાદુ આવી, બાળક ભોમ્મને મમ્મણ પ્રત્યે બોલી એવા લાકડા કાપવાથી તારે એવો વૃષભ દેમ પ્રાપ્ત થશે? તે બોલ્યો કે એવા વૃષભને અથે મે સમુદ્રમાહે અવહુણુ પૂર્યા છે પરંતુમામા એ લાકડા વેચીને તેના નાણા તથા રત્ન લઈ આવીશ તમાથી વૃષભ આવશે એ કાઠ જે છે, તે ખાવનાચદન છે, એનો મર્મ જ પરીક્ષક હોય તેજ જાણે હુ પણ ખીન કોઈને ગીખવતો નથી પછી રાજા રાણી તેના લોભનો વિચાર જાણી વિષાદ કરતા પાછા ઘેર આવ્યા હુવે તં મમ્મણુ રોક અતિ લોભના વગવી આર્તધ્યાન કરતા વિપત્તિ પામતો અ પૂર્ણ મનેરવેજ મરણુ પામી તિર્યચાદિકને વિષે ઘણા ઘણા ભવપર્યંત ભગ્યો, એમ જાણી ભગ્યને પરિગ્રહની વિરતિ કરવી.

જો માણસ ધારે તો પરિશ્રદ્ધાથી અનેક ઉપકાર કરી પોતાના આત્માને દુઃખમય સસારમાંથી જોડી લેશે તેમ ન કરતાં જો પરિશ્રદ્ધામાં લુપ્ત થાય તો જાણવું કે તે સસારમાં દુઃખનો જાણે છે તેથી પરિશ્રદ્ધામાં મુખ્ય જો ધન વળુ વ્યય કરે તેમાંથી મમત્વ ધીમેધીમે જોડી લેવું જો પતાવવા આ પરિશ્રદ્ધા શ્રદ્ધાદોષનામે અધિકાર પૂણ જોયો છે

➔ ધનમમત્વમોચન-અધિકાર. ➔

જો

ધનને તે કોઈ મનુષ્યની માથે મૂત થયા પછી આવતું નથી તથાપિ તેના ઉપર દરેકને એટલી મોટી મમતા હોય છે કે મરણની છેલ્લી ઘડી સુધી તે મમતા મૂકી શકતી નથી એટલે દુનિયાના મનુષ્યો સમજે છે કે—

“સમીલને નયનયોર્ને હિ કિંચિદ્ભિ”

અર્થાત્ આખો વીંચાતા કંઈ પણ પોતાની ખાતર નથી તોપણ તેના મમત્વને મૂકી શકતા નથી એટલે પડિત હો કે મૂળ સુખી હો કે દુઃખી, શોક હો કે આકર રાજા હો કે રક પણ દરેકને ધનઉપર એકસરખી મમતા હોય છે આ બાબતનું ચત્તિકે ચિન્ત્યોધન કબ્બાસાડે આ અધિકાર આરભાય છે

મમત્વનો આધાર સગઉપર નથી પણ મનઉપર છે.

અનુષ્ટુપ્

નિઃસગોઽપિ મુનિર્નિ સ્યાત્સમૃષ્ઠ સદ્ભવર્જિત* ।

યતો મૂઠંભ તત્ત્વજ્ઞ*, સદ્ભવતિ પ્રકીર્તિતા ॥ ૧ ॥

કસ્યાપિ

મુનિ સગરહિત હોય તોપણ ક્યાસુધી તેને મૂર્છા (મમત્વ) છે ત્યાં સુધી નિઃસગ થઈ શકતો નથી કારણકે તત્ત્વજ્ઞ પુરુષોએ મૂર્છાને અગત્ય ઉત્પત્તિ સ્થાન કહ્યું છે માટે મનને વશ રાખવું જોઈએ ૧

‘પન ઔહિક અને આમુષ્મિક દુઃખ કરનાર છે

કન્દ્રવૃષ્ટા

યાનિ દ્વિપામપ્યુપકારકાણિ, સર્પોન્દુરાદિવ્યપિ ચૈર્મતિથ ।

સવયા ધ નાપન્મરણામયાદ્યા, હન્તુ વનેષ્વેષુ ક ઇવ મોદઃ ॥ ૨ ॥

જે પૈસા શત્રુને પણ ઉપકાર કરનારા થઈ પડે છે, જે પૈસાથી સર્પ, ઉંદર વિગેરેમાં ગતિ થાયછે, જે પૈસા મરણરોગ વિગેરે કોઈપણ આપત્તિઓ દૂર કરવાને શક્તિમાન નથી તેવા પૈસા ઉપર તે મોહ શો ?

ભાવાર્થ—વ્યવહારમાં પૈસાદારને આસમાનમાં ચઢાવી દેવામાં આવે છે, કે સર્વે યુગા કાઞ્ચનમાશ્રયન્તે ‘વશુ વિતા નર પશુ’ વિગેરે આવા બધા વહારિક વાક્યો કુટલે અથો આઠે ભાગે દોરનારા છે તે અત્રે બતાવે છે પ્રથમ પદમાં બહુ સરસ ભાવ બતાવ્યો છે. શત્રુ ધન હુડી જઈ અને તેજ ધનથી બળવાન થઈ તારી આંત્રે તે વાપરે છે પરશુગમે મહાસહાર કરી નક્ષત્રી* કરેલી પૃથ્વી અને દોવત સર્વ મુશ્મને લોગ પડ્યા પ્રતિવાસુદેવો મહેનત કરી ત્રણ ખડનું રાજ્ય એકદુ કરેછે તે વાસુદેવના ઉપલોગમાં આવે છે અને પ્રતિવાસુદેવનું ચક્ર તેનું પોતાનું જ માથું છેદે છે આવી રીતે આ પણા પૈસાથી આપણો શત્રુ પણ બળવાન થઈ શકે છે

બહુ લોભી પ્રાણીઓ મરણ મામ્યા પછી તેના ધનઉપર સર્પ કે ઉંદર થાયછે એવી વાત આપણે શાસ્ત્રમાં વારંવાર વાંચીએ છીએ આ ભવમાજ નહિ પણ પરભવમાં પણ આટલું દુઃખ દેનાર અને નીચ જાતિમાં (તિર્યચમાં) અમન કરાવનાર પૈસાને માટે શુ કહેવું અને તેનાપર મોહ કેવો કરવો, તે વિચારવા જેવું છે

રાજા, ચક્રવર્તી અને આખી દુનિયાને માથે લેનારા બીજા મરવીરો આ-દ્યા ગયા ત્યારે તેઓના પૈસા એ તેઓને અને મોટા ધનવતરી વેલો કે ડાકટરો પણ બચાવી શક્યા નહિ મોટા ધનવાનો માફા પડે ત્યારે તેઓને અસાધ્ય વ્યાધિમાંથી પૈસા બચાવી શકતા નથી, તેમ બીજી આપત્તિમાંથી બચાવવાને પણ ધન સમર્થ નથી આવી રીતે નારીરિક તેમજ માનસિક ઔદિત તેમજ આધુષ્મિક અનેક દો પોતુ મળ પૈસા છે તેથી તેપર મોહ કેમ કરવો અને તેવા પૈસાથી આશા રી રાખવી? નદરાજાની સોનાની હુગડીઓ પણ અતે કાંઈ કામમાં આવી નથી એ ધ્યાનમાં રાખવા જેવું છે ૨

ધનથી સુખકરતા દુઃખ વધારેછે.

ઉપજાતિ

મમત્વમાત્રેણ મન પ્રસાદસુખ ધનૈરલ્પકમલ્પકાલ્મ્ ।

આરમ્ભપાપૈઃ સુચિરં તુ દુઃખ, સ્યાદ્દર્ગતૌ દારુણમિત્યવેદિ ॥ ૩ ॥

આ પૈમા મારા છે એવા વિચારથી મનપ્રસાદરૂપ થોડું અને થોડા વખતનું સુખ પૈસાથી થાય છે પણ આરભના માપરી દુર્ગતિમા લાખા વખત સુધી ભયઠર દુખ થાયછે, આ પ્રમાણે તું જાણ

વિશેષાર્થ—“આ ઘર મારું આ ઘરેણા મારા, વટાવ ખાતામા આટલી રકમ જમે છે તે મારી” એવા માની લીધેલા સાતપણાના મમત્વથી મન જરા પ્રસન્ન થાયછે અને તેવી મનની પ્રગતતામા આ જીવે સુખ માનેયુ છે, વાસ્તવિક સુખનો અનુભવ ન હોનાથી આમા સુખ લાગે છે પણ તે સુખ નામનું છે મનની શાંતિમા જે સુખ બતાવ્યું છે તે સુખ આગળ આની કાંઈ ગણતરી પણ નથી વળી આ સુખ બહુ ઘોડા વખત રહે છે હાલ મનુષ્યનું જાડુતો સો વર્ષનું આયુષ ગણીએ તો અનંતકાળની ખાસે તે લેખામા નથી, વળી આટલા અંક સમયમા આગલાદિવડે દ્રવ્ય મેળવીને જે સુખ મેળવવા પ્રયત્ન કરીએ તેને પરિણામે અસંખ્ય વર્ષો સુધી નારકી અને નિજોદના દુખો ખમવા પડે છે, ધર્મદાસગણી કહી ગયા છે કે ‘જે સુખની પછવાડે દુખ હોય તેને સુખ જ્ઞી શકાયજ નહિ’ આ સંસારમા પણ પચાસ વખ સુધી ગૃહસ્થસ્થિતિમા રહેલો માણસ પંછ વાટેના પાચ વર્ષ જો દુખી થાય છે તો તેનું પ્રથમનું સુખ કાંઈ ગણુ તરીમા પણ આવતું નથી

પૈસાથી સુખ કેવું અને કેટલું છે તેની પ્રીવસુધી જાણ્યા પછી તેને ચોચ્ય લાગે તો તેનાપર મોહ કરજો દૃટલીક બાળતામા પ્રાકૃત—લોકપ્ર વાહુથી ખેયાઈ જવું ચોચ્ય નથી દુનિયા જે દ્રવ્યવાનોને મહા સુખી ધારતી હોય તેના અત કરણને જઈને પૂછવું કે તેને ખરૂં સુખ છે? દુનિયાના પાકા અનુભવીઓ કહેછે કે પૈસાથી એકાંત ઉપાધિ જે, સુખ હોય તો સંતોષમાજ છે અને આયુ રિશિતિને તાબે થા મનને આનંદમા રાખવું એજ સુખ મેળવવાનો ઉપાય છે જાકી તો રાના જરાસંધ અને ધનજ રોકના અરિત્રોને વિચાર કરવો, જેથી સુખનું ખરૂં તત્ત્વ સમજાઈ જશે ૩

ધર્મ નિમિત્તે ધન મેળવવું યુક્ત છે

इन्द्रवज्रा

द्रव्यस्तवात्मा घनसाधनो न, धर्मोऽपि सारम्भतयातिशुद्धः ।

निःસङ્ગતાત્મા તતિશુદ્ધિયોગાન્મુક્તિશ્રિય યચ્છતિ તદ્ધવેડપિ ॥ ૩ ॥

અધ્યાત્મકર્ત્ત્વદ્રુમ

ધનના સાધનથી દ્રવ્યસ્તવ સ્વરૂપવાળો ધર્મ સાધી શકાય છે, પણ તે આરભ યુક્ત હોવાથી અતિ શુદ્ધ નથી જ્યારે નિઃસંગતા સ્વરૂપવાળો ધર્મ અતિ શુદ્ધ છે અને તે તેજ ભવમા પણ મોક્ષલક્ષ્મી આપે છે

વિશેષાર્થ—વિવિધ પ્રકારની પૂજા ધિગતિષ્ઠા, સ્વામી વાતસત્ય, મદિર ચણાવવા, ઉપાશ્રય કરાવવા વિગેરે દ્રવ્યસ્તવ કહેવાય છે દ્રવ્યની મદદથી આ પ્રકાર બહુ સારી રીતે માધી રાકાય છે પુણ્યશાળીઓ મળેલ લક્ષ્મીનો ધર્મમાર્ગે વ્યય કરી મહાપુણ્યોપાર્જન કરેછે અથકાર કહેછે કે આ પ્રકારના ધર્મમા પાપ આગલ થાયછે, કારણકે મટકાય જીવતું મર્દન થાયછે તેથી આ પ્રકારનો ધર્મ અતિ શુદ્ધ નથી ધ્યાન રાખો કે અતિ શુદ્ધ નથી, શુદ્ધ તો છેજ, પણ તેવો ધર્મ કંઠવાને નિમિત્તે દ્રવ્ય મેળવવુ યુક્ત નથી, ક્ષિત્તિદ્વ નૂરિમહારાજએ પણ અષ્ટકગ્રમા કહ્યું છે કે —

ધર્મર્થે यस્ય વિત્તેહા, તસ્યાનાંહા ગરીયસી ।

પ્રક્ષાલનાદિ પક્કસ્ય, દ્રરાદરપરંન વરમ ॥

ધર્મને માટે પૈસા મેળવવાની ઇચ્છા ઠગવી તેના કરતા તેની ઇચ્છા નજર કરવી એ વધારે માઝ છે પગે કાદવ લાગ્યા પગી તેને ધોઇને માફ કરવા કરતા ફરથી કાદવનો સ્પર્શ નજર કરવો, એ વધારે માઝ છે”

બાકી મળેલ દ્રવ્યનો તો ધર્મમાર્ગેજ વ્યય કરવો આ ભાવ આવતા આકાંક્ષા સ્થોડી સ્પષ્ટ થશે દ્રવ્યસ્તવ યુક્ત ધર્મથી લાભકાળે મુક્તિ મળેછે ત્યારે નવવિધ પરિશ્રુથી નિમગ્ન થયેલા જીવો તેજ ભવમા જન્મજરામરણરહિત અચ્યુતપદ પ્રાપ્ત કરેછે નિસંગતા સ્વરૂપવાળો ધર્મ અતિ શુદ્ધ છે

કહેવાની મતલબ એ છે કે ધર્મનિમિત્તે ધન મેળવવા વિચાર કરવો નહિ પુનગવર્તન કરીને ઠહેરામા આવેછે કે આ સ્થોકનો ભાવ બરાબર વિચારવો દ્રવ્યસ્તવને જરા પણ નબળું પાડવાનો વિચાર અથકર્તાનો નથી, પણ ધર્મ મા પ્રધાનતા નિસંગતાનીજ છે દ્રવ્યસ્તવથી મોક્ષ લાભે કાળે પ્રાપ્ત થાયછે, પરંતુ તેથી મોક્ષમાર્ગ તો છેજ

મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાના અનેક માર્ગ હોયછે, તેમાના કોઇ લાળા, કોઇ વાકાચુકા અને કોઇ ત્રીધા-મરવ હોયછે જેમ આપણે મુખમથી મુરત જલુ દોય નો શ્રાવણથી બેઝીને ત્રીધા પણ જવાય અથવા દરિયામાર્ગે જવાય અથવા બીજા અનેક આકાંક્ષા માર્ગે જવાય જેમકે પ્રથમ કરાચી બાય, ત્યાથી બાકરાબાદ થઇ ગોવે આવી ભગવાડાડીએ જઇ ત્યાથી મુરત જાય, એ પ્રમાણે મોક્ષમાર્ગ કેટલાકને ત્રીધો પ્રાપ્ત થાયછે અને કેટલાકે નકામા ચક્કર લેછે દ્રવ્યસ્તવ એ પ્રમાણે તો મોક્ષમાર્ગ તરફજ છે, તેનું મુકાન બરાબર દિશામા મુકાયલું છે, માત્ર તે લાભે માર્ગ છે પણ વિમાર્ગ કે અપમાર્ગ નથી દ્રવ્યસ્તવને નરમ પાડવાની કેટલીક વાર વિચારણા ભોવામા આવેછે અને ખામ કરીને કાઇક શરમથી અને કાઇકે અવકાશના અભાવથી આ કાળમા તે વૃત્તિ વિશેષ દેખાતી જાયછે જ્યારે અગાઉના વખતમા તેજ વૃત્તિ ડોળધાકું

અધ્યાત્મીઓ તરફથી બહાર પડતી હતી, તેથી અત્ર તે ગાળતવું વસ્તુ સ્વ
રૂપ શુ તે બતાવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે

કેટલાક માણસો અન્યાય કે અપ્રમાણિકપણાથી દ્રવ્ય મેળવતા વિચાર
કરેછે કે પૈસા મેળવીને ધર્મભાગે તેનો વ્યય કરીશું આ વિચાર તદ્દન ખોટો
છે, અને શાસ્ત્રકાર એના નિમિત્તથી ધન મેળવવાની ચોખ્ખી ના પાડે છે
મહા આરભ કર્મદાન અને લુદ્ધ વ્યાપાર કરી તેનાથી જે ધન મળશે તેનો
ધર્મ ભાગે ખર્ચ કરશુ એવો કેટલાક પ્રાણીઓ વિચાર કરેછે, તે જૈનશાસનનું
રહસ્ય અમજનારને તદ્દન વિપરીત લાગે છે આ સ્ત્રોકોનો ખાસ ઉદ્દેશ દ્રવ્ય
સ્તવની અપેક્ષાએ ભાવસ્તવની મુખ્યતા દેટવી છે તે બતાવવાનો છે અને આ
ઉપદેશ આવકોને ઉદ્દેશીને લખાયેલો છે દ્રવ્યસ્તવ સાધવા ધનોપાર્જન કરી
મસારમા પડ્યા રહેવાનો અથવા ભાવસ્તવ ન આદરવાનો વિચાર કરનારાઓને
મહાનિરીથ સૂત્રમા બતાવેલા વિચારો અનુસાર આ સ્ત્રોક લખાયેલો છે
એમ એક વિદ્વાન મુનિમહારાજનું કહેવું છે ૪

જે પોતાનું, તેજ મરણ પછી બીજાનું.

ઉપજાતિ

યદ સુહૃદ્ગુણકલત્રવર્ગો, ધાન્ય ધન મે વ્યવસાયલાભઃ ।

કુર્વાણ ક્વચિ ન હિ વૈત્તિ મૃદો, તિમુચ્ય સર્વં વ્રજતીહ જન્તુઃ ॥ ૫ ॥

ધર, મિત્રો, પુત્રો સ્ત્રી વિગેરેનો વર્ગ, ધાન્ય, ધન, આ સર્વ માટે
નિશ્ચયથી લાભ છે, એટલે આ સમય માટે છે આમ મનમા વિચાર કરતો
મૃદ મનુષ્ય નક્કી બણતો નથી કે છવ તે સર્વનો અહિ ત્યાગ કરીને આ યો
ગ્યછે અર્થાત્ મરણ થતા કાંઈ પણ સાથે આવતું નથી એમ બણતો
નથી ૫

સાત વસ્તુઓ સદા ક્ષુભાતુરજ છે.

વજ્રસ્ય (૬-૭)

ન દાર્શનિકૈરિપાનિર્ગિર્જાદારજાલૈસ્ત્ર કરૈર્હૃપઃ ।

દ્વિજશ્ચ દાનૈર્ગગન સમીરણૈર્ન રસિપાત્ર મનુજસ્તયા ધનૈઃ ॥ ૬ ॥

જેમ લક્ષ્મણોથી અગ્નિ, પાણીથી સમુદ્ર, અનેક પ્રકારના લોજનોથી
દર (પેટ) ખાઈ પાસેથી કર લેવાથી રાજા દાનોથી આદ્ય બધા અને વાયુથી
જેમ આકાશ વહિ થતું નથી, તેમ વજ્ર ધન મળે તોપણ તેનાથી મનુષ્ય
રસિપાત્ર થતો નથી એટલે તૃપ્તિને પામતો નથી ૬.

મોક્ષમાંથી બ્રહ્મ થઈ નીગોદમાં જવાનો સરળ રસ્તો.

પરિગ્રહ સન્તનુતે યયા યયા, તયા તયા મોહમરેણ પીડ્યતે ।

હા હારયિતા નરજન્મ મોહતઃ, સજ્જાયતેજ્નાદિનિગોદજન્તુષુ ॥ ૭ ॥

નરવર્મચરિત્ર

મનુષ્ય જેમ જેમ પરિગ્રહ (ધન પુત્રાદિ) ને વિસ્તારતો જાય છે તેમ તેમ મોહ (અજ્ઞાન-મમત્વ) ના લાગથી પીડાતો જાય છે હા! મોહ છે કે અજ્ઞાનથી મનુષ્ય જન્મને હારીને નિગોદ નામના જનુઓમાં જ-મે છે કે જે જનુઓ અતીવ મૂઝમ વનસ્પતિજાતના નામથી ઝાળખાય છે છ

સાત ક્ષેત્રમાં ધન વાપરવાનો ઉપદેશ.

વસન્તતિલકા

ક્ષેત્રેષુ નો વપસિ યત્સદાપિ સ્વમેત-

ચાતાસિ તત્પરમ્ભવે કિમિદં ટઢીતા ।

તસ્યાર્જનાદિજનિતાત્રચયાર્જિતાત્તે,

ભાવી કય નરકદુઃસ્વમરાશ્ચ મોક્ષઃ ॥ ૮ ॥

અધ્યાત્મકલ્પદ્રુમ

તારી પાસે દ્રવ્ય છે છતાં પણ તુ (સાત) ક્ષેત્રમાં વાપરતો નથી, ત્યારે શું પરલવે ધનને તારી સાથે લઈ જવાનો છે? વિચાર કર કે પૈસા મેળવવા વિગેરેથી થયેલા ખાચમમૂઢથી થનારા નાગકીના દુ ખોથી તારો મોક્ષ (છટકારો) કેમ થશે?

નિમેઘન—પ્રાપ્ત કરેલા પેમા પરલવમાં સાથે આવતા નથી, વળી તેને પેદા કરવામાં, જાળવવામાં અને વ્યય કરતા અથવા નાશ થતા અનેક દુ ખપર-પરા થાય છે અને પર લવમાં હીનગતિ વાય છે હવે ત્યારે કરવું શું? કરવાનું એજ છે કે પ્રાપ્ત થયેલ પંસાનો શુભ રસ્તો વ્યય કરવો. દ્રવ્ય વાપરનાના અ નેક રસ્તા છે જિનજિનિગરસ્થાપન, જિનદેરાસરનો શુભોદ્ધાર, પુસ્તકો લખાવવા, છપાવવા, તેમનું રક્ષણ કરવું અને પુસ્તકલઠારો કરવા, લાઇબ્રેરી કરવી તથા કેળવણીનો પ્રસાર કરવો, સાધુ-સાધ્વીઓ, આત્મીલાઇઓ અને બહેનોને ઉત્કર્ષ કરવો, અનાથનું પ્રતિભાલન કરવું અને ગાસનની શોભા વધારવી આવા આવા અનેક ઉપયોગી સ્થાનો છે, તેમાં જે જે સ્થાનકે આવશ્યકતા લાગતી હોય અને જે આનંદે વ્યય કરવો મમનુને ઇડાપણુ ભરેલો લાગતો

રોય તે સ્થાનકે વ્યય કરવો દ્રવ્યવ્યય કરવામા લોકોની આધુનિક સ્થિતિ અને જરૂરીઆતપર આસ ધ્યાન આપવું જો આવી ઉત્તમ ભાવનાથી દ્રવ્ય વ્યય કરવામા આવે તો સસારહુ ખથી શૂંટવાનું જલદી અને તેમ છે શાસ્ત્ર કારનું ખાસ ફરમાન છે કે સાન ક્ષેત્રમા ધનનો વ્યય કરવો, તેમા પણ જે દેવ મીઠાતુ રોય તેનું પ્રથમ ધ્યાન આપવું જમણવાર કરવાની આ જમાનામા ધણા માણસો સમજીને-વિચારીને ના પાડે છે તેઓને લાડવા કડવા લાગતા નથી, પરંતુ તેઓ સમજે છે કે જમણવારકરતા આવકોની સ્થિતિ સુધારવાની તેઓને ઉઘમે ચઢાવવાની અને અલણુને લણાવવાના સાધનો ચોં, જૈનમતને બીજી મતઓની સપાટીપર મૂકવાની પ્રથમ જરૂરીઆત છે તેવીજ રીતે દેરાસર વધારવાવરતા તેમની પૂજા વરનારાઓને વધારવાની અને જે દેરાસર છે તેમને જાળવનારા ઉત્પન્ન કરવાની વધારે જરૂરીઆત છે આ વિચાર સશાસ્ત્ર છે એમ તને જણાય તો તારે તે આદરવો કૃષ્ણ લોકપ્રવા હથી ખેચાઈ જવું નહિ ત્યાંજે આવી ગીતે વિચાર કરીને ધનનો વ્યય વર વામા આવશે ત્યારે જેવડો લાભ વશે

કેળવાયેલા તથા બીનકેળવાયેલા બધુઓપડી જેણે શાસ્ત્રીય તરફજ્ઞાન ગાંધ પણ સપાદન કર્યું હશે તેઓને સહજ આગમ પડશે કે સાતમેન એ ધર્મનો ઉઠો અને મજબૂત પાયો છે તેમા પૈસાનો ગમે તેમ વ્યય કરવો તે જેમ ગેરવ્યાજબી છે તેમજ તેમાના ફાઈ પણ ક્ષેત્રતરફ અને ખાસ કરીને મીઠાતા ક્ષતતરફ નાન ન અપાય તે પણ ગેરવ્યાજબી છે સાતમેનમા આ પાણી મહાત્મ નરવા કોન્ફરન્સના નર્વ મુખ્ય ઠરાવોનો માર આવી જાય છે શ્રીજિનગિબ જિનવેલ્, જ્ઞાન, સાધુ માધ્વી, આવક અને આવિકા એ સાત મેન છે અને તેના ઉદ્ધાર અભ્યુદય અને ઉત્કૃષ્ટિમાટે જનનો પ્રયાસ કરવો, પાતાનું તન મન અને ધન તેમા નકવું, તેમા અપણું કરવું તેની સચે ભેડી દેવુ એ પ્રત્યેક મુમુતુની પ્રથમ ફરજ છે અને તેમા પણ અગાઉ જ જ્ઞાન છે તેજ પુનરાવૃત્તિ કરીને કહેવામા આવે છે જે ક્ષેત્રને મદદની વિશેષ જરૂર હોય તેને વધારે પોષવું, તેના ઉપર ધનાદિનો વિશેષ વ્યય કરવો, અગાઉ દંડ અદા બંધન કરવા દેરાસરે તથા પ્રતિમાજીઓ વિગેરેની જરૂર વિશેષ હતી, હાલ જ્ઞાન કાળ રોવાથી કેળવણીના સાધનોની વિશેષ જરૂર છે એ સર્વ હકીકત ધ્યાનમા રાખી અપેક્ષા દ્રવ્ય, મેન કાળ લાભ વિચારી ચે અશ્રમમા ધનનો વ્યય કરવો

બધુઓ! આ સમારમા અનેક પ્રકારે રાજગણવાર રૂા અને ધન એ જેમ વરતુઓ છે એમના ઉપર રાગ એવા પ્રકારનો થાય છે કે તેનું વર્ણન ના િઓ પણ પૂરુંપૂરું આપી શકતા નથી આમા ધન ઉપરનો રનેહ વધારે મજબૂત છે કે અહિપરનો રનેહ વધારે સખ્ત છે તે કહેવું મુશ્કેલ છે અહિપરનો રનેહ મોગે ઉમરે ગરૂ ય, ધામ તથા મા ઓછો રાગ જાય

છે। પણ ભેટલો વખત રહે છે તેટલો વખત તેનો રમ બહુધા વધારે હોય છે, દ્રવ્યપરનો મોહ દરોજ વધતો જાય છે અને વૃદ્ધાવસ્થામાં તે ખરાકાષ્ટો પડોયે છે અને જીવગીને છેડે પણ છૂટતો નથી અમુક વ્યક્તિને માટે ત્રી મોહ વધારે છે તે કહી ગયા પછી સામાન્ય રીતે માણસોમાં તો માનવુ એવું છે કે દ્રવ્યપરનો મોહ કદાચ ઓછોથી થઈ શકે છે ન હોય, પણ તેથી ઉતરે તેવો તો નથી

કોઈ પણ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવામાં પ્રાણીને અમુક ઇરાદો હોય છે, પણ ધનપ્રાપ્તિમાં તો કોઈ પણ ઇરાદો વગર માત્ર પમાની ખાતરજ પૈસા મેળવવા ચત્ન કરવામાં આવે છે પુત્રને મોટો વારસો આપવાનું પણ જાણીતું છે, આ દલીલના પુરાવામાં બે હકીકત જોવાની છે, એક તો વગર પુત્રના અને પુત્ર થવાની આશાવગરના માણસો પણ એટલીજ ખતથી પૈસા પ્રાપ્ત કરે છે અને પાનેના પસાનો શુભ માર્ગ પણ વ્યય કરતા નથી, અને બીજી એ કે જો આવતા ભવમાટે પૈસા મેળાઈ શકતા હોય તો કોઈપણ માણસ પુત્રને વારસો આપવાની દરકાર કરે તેમ નથી વળી બીજી એ પણ જાણવા યોગ્ય છે કે જેકે કાર્યમાં અમુક હુલ હોય છે એટલે કે અમુક વખત પત્રી અને અમુક પ્રાપ્તિ થયા પત્રી તે કાર્ય પુરું થઈ જાય પૈસાની ખાતરમાં આ નિયમ પણ જોકે પડે છે હજાર મળે લાખની અને લાખ મળે કરોડની ઉત્તરે મોટા ઇચ્છા વધનીજ જાય છે વંચતી ઇચ્છા અનુસાર કાર્યધુરમાં જોડાઈ જીવન પૂણ થાય છે, પણ પૈસા કમાવાનું કાર્ય કદી પણ પૂરું થતું નથી કોઈ પણ ધન કરવાનો અમુક હેતુ હોય છે અને અમુક સાધ્ય હોય છે પ્રયોજન અને સાધ્ય વગર તો સાધારણ અકલવાળો માણસ પણ પ્રવૃત્તિ કરતો નથી ત્યારે ધન પ્રાપ્ત કરવાના હેતુ અને સાધ્ય શું? જરા વિચારો, અનાદિ પદ્ધતિથી તણાઈ ન જાયો ધન ખાતર ધન મેળવવામાં ઉધુકતા ન થાયો પણ જરા આગળ પાછળ નજર કરો તમે હાથ માણસ છે તમારે પગલે અનેક ચાલતા હો, માટે પ્રવૃત્તિ કરો તેના હેતુ, સાધ્ય ધ્યાનમાં લઈ કરો આ દૃષ્ટિથી વિચારો ત્યારે જણાશે કે કાર્યમિદિના ઉપર જણાવેલા બંને નિયમો દ્રવ્યપ્રાપ્તિના પ્રયાસ વખતે ખોટા પડે છે

ધનપ્રવૃત્તિ નિહેતુક છે, એ આપણે જોયું, છતાં જોયો તેને ઇચ્છના નહોતો હોય તે બ્રહ્મ પ્રશસાને પ્રાપ્ત છે જોયો શાવક અવસ્થામાં છે, તેમજો મર્વ ત્યાગીની ઇચ્છા રાખવી અને માથે ચાલુ ચિત્તિમાં મતોષ ગળવો, પોતાની સ્થિતિ સુધારવા મહત્ત્વાકાંક્ષા રાખવી પણ તેમાં પરોવાઈ જઈ દુઃખાન ન થવા દેવું ચાલુ સ્થિતિમાં આનંદ પામવો અને ખાસ કરીને કર્મના સિદ્ધાંતને લાભ થઈ જવું નહિ, પણ પુરુષાર્થ કરવો જેસમભુતી ન ચાય તેટલામાટે જણાવવાની જરૂર છે કે મતોપને પુરુષાર્થનો વિરોધ નથી પણ દુઃખાન ચાય, પૈસાની જપમાળા જપાય, પૈસાનુંજ ધ્યાન રહે એવી સ્થિતિ ન થવા દેવી

તમે મોટા વવાની આશા—ઈચ્છા રાખો, પણ તમારા ચાલુ સંયોગોથી આ સંતોષી બને નહિ

ધન મેળવ્યા પછી શું કરવું, એ બાબતમાં પ્રથકારે નિર્ણયન કર્યું છે. ધન મેળવતા દેવા કેવા સસ્કાર થાય છે તેપર જો ધ્યાન આપવામાં આવે તો ઉપદેશ લાગ્યા વગર રહે નહિ. પૈસામાંટે પરદેશગમન, નીચમેવા ટાઢ, તડકા અને તીવ્ર વચનો સહન કરવામાં આવે છે. પૈસામાંટે ખુશામત કરવામાં આવે છે. પૈસામાંટે ખટપટ કરવામાં આવે છે અને પૈસામાંટે અનેક વિટળના સહન કરવામાં આવે છે જે કદ્યનાનો અશ સહન કરવાથી મુનિભાગમાં મોક્ષ મળે, તેવી કદ્યના પૈસાસાડે અનાદિ મેહુમનિશમાં ચક્રવૃત્ત થયેલ જીવ હોય છે, પણ વિચારતો નથી કે આ બધું શાસાડે? મૂઢ અવસ્થામાં અથડાઈ પછ ડાઈ અનતકાળ સખ્યા હોય છે સિદ્ધપ્રકરમાં કહે છે કે—ધનથી અધ થયેલી બુદ્ધિવાળા પુરૂષો વિષમ અટવીમાં ભ્રમણ કરે છે. વિકટ દૂર દેશાતરમાં ફરે છે, ગહન સમુદ્રનું ઉલ્લસન કરે છે, પાટુ દુખવાળી ખેતી કરે છે. કૃપણપતિની મેવા કરે છે અને હુસ્તીઓના મધદૃષ્ટા અપ્રવેશ્ય સથામમાં જઈ પ્રાણ આપે છે આ સર્વ લોભનું ચેષ્ટિત છે.

મુખ કયા છે? પૈસાદારની હુવેલીમાં રાબના મહેવના, ચક્રવર્તીના આવાસમાં, ઈંદના ઈંદાસનમાં કે બે યોડાની ગાડીમાં? વિચારીને જવાબ દેવો એ શરત છે જરા જુઓ. બહારના આડબરમાં મુખ નથી મુખી લાગતા માણસોના હૃદય સળગી જતા હોય છે ઘરમાં અનેક ખટપટ હોય છે અને મનમાં તો મુદ્ધ આભ્યાજ કરે છે મુખ સંતોષમાંજ છે, ચાલુ સ્થિતિને તાબે થવામાંજ છે ધન અસ્થિર છે, દોઈનું થઈ નથી અને દોઈનું થવાનું પણ નથી પ્રાય વિદ્યા અને ધનને વેર છે જ્ઞાનવગર મુખ નથી અને પૈસાદારને મુખી માનવા, એના જેવી ખીજ મૂલતા નથી.

અનેક દોષોથી ભરપૂર-ધવળરોડ મગ્ગભરોડ સુધ્ધ અંકો વિગેરેને નર હમાં નાખનાર, એકાંત ઉપાધિથી ભરપૂર મનની અશાંતિનું પ્રમણ સાધના, અનેક દુખનો વરસાદ વરસાવનાર અને વિદ્વાનોથી અધનું ઉપનામ મેળવનાર લક્ષ્મીનું મુખ યોગવનાર ધનિજોને તે મુખ મુખારુ હો! ચાલુ જમાતાના વિચિત્ર રંગથી ભરપૂર જીવગીમાં અને ખાસ કરીને મખત પ્રવૃત્તિમાં મદ્ય ગિદ્ ગણતા મોટા ચહેરોના મુખી દેખાતા લોકોને જોઈ જરા પણ મુઝાવું નહિ, જરા પણ અફસોસ કરવો નહિ, તેઓને મુખી માનવા નહિ. જરણકે તેઓના ખામ નજીકના સળધમાં ગયેલાઓ બાણ છે કે તેઓ મુખી નથી આપણું મુખ આપણી સામેજ છે અને આપણે તો પરમાનંદપદ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છામાં ચાલુ સ્થિતિને તાબે થા, શુદ્ધ વૃત્તિએ કરી ધર્મમય જીવન કે વાનો ઉદ્ધાર રાખી ઉચ્ચતર અને વિશુદ્ધતર જીવન માળવાને આગય, ઉ

દેશ અને ઇચ્છા રાખવી મનુષ્યજીવનનો ઉચો હેતુ પાર પાડવા સાડ મનપર
અકુશ રાખવાની અને લોકનો ત્યાગ કરવાની બહુ જરૂર છે ૮

મરણની છેલ્લી ઘડીએ શક્ય (બાણ) તુલ્ય ધનો મનુષ્યને
શું કરી શકે છે?

શાર્દૂલવિક્રીડિત.

નિદ્રાહેદસર્વેદવાન્ધવજને સોદ્દેગવૈયોજ્ઞિતઃ,

પથ્યકાયકથાર્દિતઃ પરિજનૈસ્તન્દ્રીમવન્ક્ષોભતઃ ।

મપ્રસ્વાસ્થ્યમનોરથમિયત્તમાવૃઞ્ચપાદદ્વયઃ,

પર્ગ્યન્તે વિવશ્નઃ કરોતિ પુરુષઃ કિં ગલ્યતુલ્યૈર્ધનૈઃ ॥ ૯ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલો

(મનુષ્યની માદગી વધવાથી) ઘણા ઉત્તમરા કરવાથી બાધવ જન ન્યારે
જેદપાત્રી બાધ છે (થાકી બાધ છે) દવા કરી કરીને ઉગથી વેધલોકોએ પણ
જેને છોડી દીધો છે (એટલે હવે આ મનુષ્ય સાને થશે નહિ એમ જણાવી
તણ દીધો છે) તેમ પરિજનો (આસપાસના લોકો) એ અમુક પથ્ય (નિરોગી)
લોજન કરે અમુક આધિનો બાધ (કાંઠો) પીએ આમ વાતો કરી કરીને
જેને પીડાયુક્ત ઠરી મૂક્યો છે અને મનમા (હુ મરી જઈશ) એવા ક્ષોભથી
વારવાર જેના અગોમા મૂર્છા આવી બાધ છે (એટલે જીવ ઉગે ઉતરી
બાધ છે) અને ઉપર મુજબ દવાઓ લાગુ ન પડવાથી તથા દિન દિન રોગથી
(શરીર ક્ષીણ થવાથી) હવે મારો ધણી સાજો નહિ થાય એવી રીતે જેનો મ
નોરથ ભગ્ન થઈ ગયો છે એવી વ્હાલી ત્રીએ જેના બે ચરણો પકડેલા છે
એવા પુરૂષને તે વખતે (મૃત્યુને) પરવશ થઈને શક્યતુલ્ય હુ ખ આપવા
વાળા ધનો (હાથ માફ ધન, મારા પશુઓ, મહારા બ્રહ્મણો મહારા વન્દો,
એમ હુ ખ આપનારા) થી શું કરી શકે છે? અર્થાત્ કાંઈ નહિ ૯

ધનમત્ત્વથી જેટલી જેટલી હાનિ છે તેનું વર્ણન દુઃકમા પણ સ્પષ્ટ
રીતે સમજાવ્યું છે તો હવે તેવિષે વિશેષ કહેવાની જરૂર નહિ ધારતા
લક્ષ્મી ચચળ હોવાથી ચચળ રહેવી એ શકા જેવું છે તે સમજાવવા આ
વનમત્ત્વમોચનાધિકારની અમામિ કરી છે

→૧૩ લક્ષ્મીસ્વભાવ-અધિકાર. ૭←

લક્ષ્મી (ધનસ્મૃતિ) કોઈની થઈ નથી, થતી નથી અને ભવિષ્યકાળમાં થશે પણ નહિ એ સમજના વિના ધનમમત્વ છૂતું નથી તે જ તાવવા આહુ પ્રયાગ કર્યો છે

લક્ષ્મીનો સ્વભાવ એવો થયેલ છે કે તે કહિ સ્થિરતા કરીને રહી શકતી નથી એટલે જો મનુષ્ય “ધનનો સદુપયોગ કરે અગર હાનિ આપે” તો તે ધન તેના ઉપયોગનું ગણાય છે બાકીના ધનઉપર મમતા રાખવી બંધ છે કારણકે જો ભોગવવામાં તથા હાનના ઉપયોગમાં ન આવે તો તે સપત્તિનો અવશ્ય નાશ થાય છે એટલે નફીમાં પૂર આવ્યું હોય તેમાંથી જો પાણી વધી જાય ને નદી એ કાઠાઉપર ભરાઈ જાય તો ઉપરનું પાણી તો તુર્લભ અન્યસ્તે ચાલુ જાય છે અને બાકીના જળનો ભોગ ઉપયોગ ન કરે તો તે ધીમે ધીમે સમુદ્રમાં જઈ સમાઈ જાય છે પણ સ્થિર રહેતું નથી તેવો લક્ષ્મીનો સ્વભાવ છે એટલાંક સમજવાસાથે આ અધિકારની ગોઠવણ કરી છે

લક્ષ્મીની મદ ગતિ

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૪)

સમાપાતિ યદા લક્ષ્મીર્નારિકેલફલામ્બુવત્ ।

વિનિર્પાતિ યદા લક્ષ્મીર્ગજશુક્તકપિત્થવત્ ॥ ૧ ॥

સુમાપિતરજમાણ્ડાગાર

નાળિએરમાં પાણી ક્યારે અને કયાથી ભરાયું એ જેમ પ્રત્યક્ષ જોવામાં આવતું નથી તેમ લક્ષ્મી આવના લાગે છે ત્યારે પ્રત્યક્ષ હેતુઓ જોવામાં ન આવે એવી રીતે ભરાઈ જાય છે અને જ્યાં તે જવાની થાય છે ત્યારે હાથીએ ગળે લઈ આપુ ને આપુ તેની લાદ સાથે નિકળી જાય છે તેમાંથી ગર્ભ કેવી રીતે અને કયા ઉડી ગયો તેની ખબર પડતી નથી તેમ તે કયા કારણથી કેમ ઉડી ગઈ તેની ખબર પડતી નથી ૧

હાથી ઓઠ ખાઈ જાય છે પણ પુઠ્ઠાસા તેવું ને તેવું નીકળે છે વસ્તુતઃ તે ઓઠમાં ગર્ભ રહેતો નથી એ આશ્ચર્યની વાત છે આમાં સમજવાનું એ છે કે જો ધનનો સદુપયોગ ન થયો તો ઓઠમાંથી જેમ ગર્ભ ઉડી જાય છે તેમ લક્ષ્મી પણ કુમાર ઉડી જાય છે અને લક્ષ્મી મેળવના કરેન પાપજ પોતાને અવગ્રહ બોગનું પડે છે એ હાસત છે

ધનને ઉપયોગમાં લેવાની કરજ.

દાન ભોગસ્તથા નાશઃ, સ્યાદ્ દ્રવ્યસ્ય ગતિત્રયમ્ ।

યો ન ટત્તે ન શુદ્ધક્ટે ચ, તૃતીયા તદ્ગતિર્ભવેત્ ॥ ૨ ॥

દાન (કેળને આપવું), ભોગ (પોતે ભોગવવું) અને નાશ આમ ધનની ત્રણ ગતિ થાયછે, માટે જે મનુષ્ય કોઈને આપતો નથી અને પોતે ભોગવતો નથી તેના ધનની ત્રીજી ગતિ (નાશ) થાયછે ૨

ધનની ઉત્તમ ગતિ દાન જ છે.

આયાસશતઙ્ગસ્ય, પ્રાણેભ્યોઽપિ ગરીયસઃ ।

ગતિરેકૈવ વિત્તસ્ય, દાનમન્યા વિપત્તયઃ ॥ ૩ ॥

પાર્થનાયચરિત્ર

સેકડો પ્રકારના પરિશ્રમેથી મેળવેલું અને પ્રાપ્ત કરતાં પણ વધારે વડાકું એવા ધનની દાન એજ ઉત્તમ ગતિ છે બાકી સર્વે વિપત્તિઓરૂપ છે ૩

જે પોતાના વરનો ત્યાગ કરે તે બીજે ઠેકાણે કેમ ટકે ?

પદ્મ પદ્મા પરિત્યજ્ય, સ્વાવાસમપિ યા ત્રજેત્ ।

દિનાન્તે સા કથ નામ, પરસ્થાનેષુ મુસ્થિરા ॥ ૪ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

જે લક્ષ્મી સાચકાવે પોતાના નિવાસસ્થાનરૂપ કમળનો પણ ત્યાગ કરીને બીજે ઠેકાણે ચાલી બાયછે તે લક્ષ્મી, બીજાના સ્થાનોમા કેમ સુસ્થિર થાય ? (ટકે ?) ૪

લક્ષ્મી ન્યન્ય છે.

વસન્તતિલકા

આપદ્રત્ત હસસિ કિં દ્રવિણાન્ધ મૃદ,

લક્ષ્મીઃ સ્થિરા ન ભવતીતિ કિમત્ર ચિત્રમ્ ।

एतान्प्रपश्यसि घटाञ्जलयन्त्रचक्रे,

રિક્તા ભવન્તિ ભરિતા ભરિતાથ રિક્તાઃ ॥ ૫ ॥

સુમાધિતરત્તમાન્દાગાર.

હે ધનવી અથ યથેવ મૂઠાં દુષી માણસને કેમ હસે છે? કાણ કેકાણે લક્ષ્મી સ્થિર રહેલી નથી તેમા અહીં આશ્ચર્ય શું છે? કારણકે જેટલા રહેલા ઘડાઓ તે તો તુલ્યે છે કે જે ઘડાઓ ખાલી હોય છે તે ભરાય છે ને ને ભરેલા છે તે પુનઃ ખાલી થાય છે આવી રીતે નિર્ધન ધનવાન થાય છે અને ધનવાન નિર્ધન થાય છે માટે અનિશ્ચિત સ્થિતિવાળા ધનના મદને લાગેને ગરીબને ઉપહાસ કરવો એ યોગ્ય નથી ૫

ખહુર ગી લક્ષ્મી.

શાર્દૂલવિક્રીડિત (૬ થી ૧૨)

નિમ્ન ગચ્છતિ નિમ્નગેવ નિતરાં નિઢેવ વિષ્કમ્મતે,
ચૈતન્ય મદિરેવ પુણ્યતિ મદ ધૂમ્યેવ દત્તેન્ધતામ્ ।

ચાપલ્ય ચપલેવ ચુમ્વતિ દવજ્વાલેવ તુળ્યા નય-

ત્યુહાસ કુલટાક્ષનેવ કમલા સ્વૈર પરિભ્રામ્યતિ ॥ ૬ ॥

લક્ષ્મી નદીની માફક નીચ તરફ જાય છે નિદ્રાની પેઠે જાતને નાશ કરે છે, મદિરાની માફક અહુકાર ઉત્પન્ન કરે છે ધૂમના સમૂહની પેઠે આધળાપણું આપે છે વિદ્યુતની માફક અપળતા ધારણ કરે છે હાવાનળની જ્વાળાની પેઠે તુલ્યા (લોભ) વધારે છે અને વેશ્યા સ્ત્રીની માફક મરણ મુજબ વિહાર કરે છે ૬

લક્ષ્મી દુઃખમદ છે

વાયાદાઃ સ્વૃહ્યન્તિ નસ્કરગણા મુળ્લન્તિ શ્રૂમીશુજો,

શૂદ્ધન્તિચ્છન્માકલગ્ય દુતશુભમસીકરોતિ ક્ષણાત્ ।

અમ્મ પ્રાવયતિ ક્ષિતૌ વિનિહિત યજ્ઞા હરન્તે હઠાત્,

દુર્વૃત્તાસ્તનયા નયન્તિ નિધન ધિગ્મદ્ધીન ધનમ્ ॥ ૭ ॥

ખહુ સ્વાગીવાળી લક્ષ્મીને ધિક્કાર છે, કારણકે ગેાત્રી (વારસ) પોતા પાસે રહેલી લક્ષ્મીની ઇન્દ્રિય કરે છે ચાર લોક પણ ચોરી કરે છે રાજાઓ(વૃધા) આજ મેલીને લા લે છે અગ્નિ ક્ષણમાત્રમા ભસ્મ કરે છે, પાણી ઉપાડી જાય છે, પૃથ્વીમા દાટી રાખેવ હોય તોપણ યમો (વ્યતરે) જળાત્કારથી હારી જાય છે અને પુત્રો પોતાનો (લક્ષ્મીપતિનો) નાશ કરે છે માટે લક્ષ્મીને ધિક્કાર છે? આવી લક્ષ્મીની લાલચમા લપટીને મનુષ્યે પોતાના કર્તવ્ય કર્મથી ખદ થવું એ યોગ્ય નથી. ૭

ધનવાંછથી અનટિત ઘટના.

નીચસ્યાપિ ચિર ચદ્રિનિ રચયન્ત્યાયાન્તિ નીચૈર્નતિ,
જ્ઞત્રોરપ્યગુણાત્મનોઽપિ વિદધત્યુચૈર્ધુનોત્કીર્તનમ્ ।

નિર્વેદ ન વિદન્તિ કિંચિદકૃતજ્ઞસ્યાપિ સેવાક્રમે,

કષ્ટ કિં ન મનસ્વિનોઽપિ મનુજાઃ કુર્વાન્તિ વિત્તાધિનઃ ॥ ૮ ॥

દ્રવ્યની ઇચ્છાવાળા ડાહ્યા મનુષ્યો પણ કરું કષ્ટ કરતા (સહન કરતા) નથી? જેમકે નીચ મનુષ્યની આગળ લાગણી કાળસુધી પ્રિય વચન બોલે છે, નીચ મનુષ્યને પ્રણામ કરેછે, નિશુલ્ક ચતુર્નું પણ અતિશયે શુલ્ક વર્ણન કરેછે અને કયા કામની કદર નહિ બાણનાર સ્નામીની સેવા કરવામાં જરાપણ ખેદ કરતા નથી (આવી રીતે દ્રવ્યલાલસા યોગ્યાયોગ્યનું ભાન જુવાવી દેછે) ૮

લક્ષ્મીનો શુભ માર્ગ ઉપયોગ.

લક્ષ્મીઃ સર્પતિ નીચમર્ણવપયઃસઙ્ગાદિવામ્ભોજિની-

સસર્ગાદિવ કષ્ટકાકુલપટ્ટા ન કાપિ ધત્તે પદમ્ ।

ચૈતન્ય વિપસન્નિધેરિવ નૃણામુઙ્ગાસયત્વજ્ઞસા,

ધર્મસ્થાનનિયોજનેન ગુણિભિર્ગ્રાહ્ય તદસ્યા ફલમ્ ॥ ૯ ॥

સિન્દૂરપ્રકર

લક્ષ્મી સમુદ્રના પાણીના સગને લીધે તેની પાંઠે નીચે રસ્તે જાયછે, કમલિનીના મગથી બાણે કાટાથી પીડિત પગવાળી થઈ કોઈ ઠેકાણે સ્થાન પારણ કરતી નથી અને ઝેરના સગને લીધે તેની પેઠ વગર પ્રયાસે મનુષ્યોના પ્રાણ હુરણ કરેછે માટે ડાહ્યા મનુષ્યોએ (લક્ષ્મીને) ધર્મસ્થાનના ઉપયોગમાં બેઠવાથી લક્ષ્મીનું ખડ દૂળ મેળવવું બેઠાં

સાગરા-લક્ષ્મી સમુદ્રમાંથી ઉત્પન્ન થઈ છે એટલે સમુદ્ર તેનો પિતા ગણાય છે, તે પિતા (સમુદ્રપાણી) ન્યા નીચ (દળતી જમીન) હોય ત્યાં વહન કરેછે તેને લીધે લક્ષ્મી પણ નીચ પુરૂષને મેળવેછે એટલે ઉદાર પુરૂષ પાસે લક્ષ્મી હોતી નથી લક્ષ્મીનું અલોચિની ઘર કહેવાય છે તે અલોચિનીમાં કાટા હોવાથી લક્ષ્મીને પગમાં કાટા વાગ્યા છે એટલે તેનાવી કોઈ ઠેકાણે પગ ટકાવી શકતો નથી અર્થાત્ લક્ષ્મી કોઈ સ્થળે જાયમ રહેતી નથી ઝેરથી જેમ ચૈતન્ય નાશ પામેછે તેમ લક્ષ્મીથી ઝેર અને લક્ષ્મીનું ઉત્પત્તિસ્થાન એક સમુદ્ર છે તેને લીધે લક્ષ્મીમાં ઝેરની અદર રહેતા અવગુણો દાખલ વધાથી) મનુષ્યોનું જીવન નાશ પામે છે લક્ષ્મીવાન વિવેકહીન થઈ જાયછે એ જીવ

નનો નાશ થયો ગણાય તેથી સમગ્ર પુરુષો લક્ષ્મીમા સર્વ અવશ્યજો જોઈને
તેનો ધર્મમાગ મા ઉપયોગ ત્વરાથી કરી લેશે એટલે લક્ષ્મી મેળવ્યાનું કૃત
મેળવી લીધું કહેવાનો લાવ એવો જ કે ધર્મસ્તો લક્ષ્મીને વાપરી તેનો
ખરો લાવ લેવો કારણકે તે અચળ હોવાથી ચાવી જનામા વાર લાગશે
નહિ ૯

મજ્જપૂત સ્થાનમાથી પણ લક્ષ્મીનું ગેળ થવું.

આત્મેવ મહાવલૈરવિચલ પટ્ટેન વદ્ધા સ્ય,

રક્ષાધ્યક્ષમુજાસિપદ્મરટ્ના સામન્તમરક્ષિતા ।

લક્ષ્મીર્દીપસિંગોપમા સિતિમતા દા પડ્યતા નર્યાતિ,

પ્રાય' પાતિતચામરાનિલહતેવાન્યત્ર કા સા વૃણામ્ ॥ ૧૦ ॥

આત્માનુશાસન

પ્રથમ તો મહા બળવાન ગજાઓ ન અવાયમાન થાય તેમ જેને
રાજશાસનથી એટલે હુકમથી પોતેજ તેનુરીમા બાધી મૂકેછે અને ત્યાં રક્ષા
ધ્યક્ષ (ખજાનાની રક્ષા કરનાર પુરુષ) ના હાથમા રહેલી તરવારરૂપી પાજ
ગમા ઘેરાયેલી છે તેમ જુદા જુદા દેશોનું રક્ષણ કરનાર સામંતોથી જે
સુરક્ષિત છે એટલું છતાં પણ હીવાની શિખાસમાન લક્ષ્મી (ધન) ધણું
કરીને આમ તેમ ચાલતાં આમર (પખાઓ) ના પવનથી બહો ઉડેલી હોય
તેમ હા! ખેદ છે કે' રાજાઓ જોતા છતાં (નજરેનાજર) હડી જાય છે ત્યારે
ખીજે ઠેકાણે મનુષ્યોની તે લક્ષ્મી નાશી જાય તેમા શું કહેવું? ૧૦

વનની અસ્થિરતાનું સ્મરણ કરી એક વિદ્વાન્ પોતાના

ચિત્તને કહેછે

યસ્મૈ સ સ્વપ્ન સ્વપ્ને જલનિર્ધિ દુઘ્નટર્કા ગાહસે,

મિત્ર વચ્ચપસે વિલુપ્તસિ નિજ વાક્યક્રમ મુચ્ચસિ ।

તદ્વિત નરિ દ્યયતે સ્થિરતયા કલ્યાપિ પૃથ્વીતલે,

રે રે ચચ્ચલચિત્ત વિત્તહતક વ્યાવર્તતા યે સદા ॥ ૧૧ ॥

કાવ્યમાત્માગુરુકૃત-સસમ

હે ચિત્ત! તું જે (ધન) માટે મહાસાગરને એકદમ ઓળંગી નીકળે
લગાનક જગલમા વિથરેછે, નિતરે છેતરેછે પોતાનાને લુપ્તી લેછે અને વા
હ્યતા ક્ષમને (વિનયયુક્ત વચનમૂકને) મૂકી દેછે તે ધન પૃથ્વીતળમા ઠેકાણું

પણ પુરુષને ત્યાં સ્થિતપણાથી દેખાતું નથી તેા અરે' મહાગ ચચળ ચિત્ત !
ખરાણ એવું તે 'પન મહારા પામેથી ભવે પવાયન કરી બધ ૧૧

મુગધી વાળો, બાઈ, કેળ અને આખાની લતાની ઉપમાથી
અનુક્રમે ચઢીઆતી રીતે ચાર પ્રકારથી લક્ષ્મીના
સ્વભાવનું વર્ણન.

કાચિદ્વાલુકવન્મદ્દાતલગતા મૃલચ્છિદાકારણ,

દ્રવ્યોપાર્જનપુષ્પિતાઽપિ વિફળા કાચિત્તુ જાતિમખા ।

કાચિચ્છ્રી* કટલીવ ભોગમુખગા સત્પુણ્યરીજન્મ્યુતા,

સર્વાન્ન મુખગા રસાલલતિકાવત્પુણ્યવીજાશ્રિતા ॥ ૧૨ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

ઢોણક લક્ષ્મી (ધન) મુગધયુક્તવાળાની માફક પૃથ્વીતળમાજ રહેછે
અર્થાત્ દટાઈજ રહેછે અને તેના મહુપયોગ થતો નથી એટલે તેમા તેના
મૂળરૂપ પુણ્ય કપાઈ જાયછે અને ઢોણ બીજી લક્ષ્મી ધનના ઉપાર્જન (મેળ-
વવા) થી પુણ્યયુક્ત થયેવ છે તોપણ બાઈ (અમેલી વિગેરે કુલજાડ) ની
માફક ફળરહિતજ રહેછે એટલે જે કમાઈને એકત્ર કરાયછે પણ તેનું કર્મ
ફળ, દાન ઉપલોગાદિ કરાતું નથી તેથી બાઈના વૃક્ષ જેવી લક્ષ્મી છે અને
ઢોણક લક્ષ્મી કેળ જેવી છે એટલે કેળ સુદર અગવાળી હોયછે તેમ આ લ-
ક્ષ્મી ભોગમુખગા એટલે પોતાને ભોગનવામાજ ઉપયોગી થાયછે, પણ પુ-
ણ્યદાનમા ખર્ચાતી ન હોવાથી સત્ પુણ્યોરૂપી બીજથી રહિત છે એટલે
કેળમા પણ બીજ હોતું નથી, તેથી આ ત્રીજા પ્રકારની લક્ષ્મીને કેળની ઉ-
પમા આપી છે અને ચોથા પ્રકારની લક્ષ્મી આખાની લતામાફક સર્વાંગ
સુદર છે અને સત્પુણ્યોરૂપી બીજેથી મુશોભિત છે એટલે આખાનું વૃક્ષ જેમ
થાયુ સ્થિતિમા મુંદર દેખાયછે તેમ તેમા સુદર ફળો પણ લાગેછે અને તેમા
બીજાં પણ છે જેથી તે આખો નષ્ટ થયા પડી પણ તેનું અસ્તિત્વ મનાયછે
તેમજ જે લક્ષ્મી ભોગવાયછે અને દાનમા અપાયછે તે અપત્તિ ઉલ્ભવ લોકને
સિદ્ધ કરવાવાળી છે ૧૨

લક્ષ્મીનાં અંચળતા.

અગદંડન વિષે ધારાપુર નગરનો મુંદર નામે નાનકો છે, તેની મદનવલ્લભા
નામે રાણી છે તેને એક કીર્તિ પાલ, બીજો મહીપાલ એવે નામે બે પુત્ર છે
તે રાજા પરસ્પરીપરાધ્રુમ છે અને રાણી પણ ગીવાળી છે એકદા મન્ય
રાત્રિએ તેની કુવદેવતાએ આવીને કહ્યું કે હે રાજના! તુને હજારા આવી

કે મહોત્ કબ્ત પ્રાપ્ત થયો! તે સાલણીને સભ્યને કહ્યું કે જીવે શુભાશુભ કર્મજ કરી હોય, તે લોગવ્યા વિના પડેકો ચાલ નહિ

આર્યા

सम्पदि यस्य न हर्षा, विपदि विपादो रणेषु धीरतमम् ।

त भुवनप्रयतिरक, जनयति जननीं मुत विरलम् ॥

ભારાથ —જેને સમૃદ્ધિમાં હર્ષ નથી વિપત્તિમાં ખેદ નથી અને લડાઈમાં ધીરજ છે તેવા મહોત્તમ ભુવનમાં તિવકરૂપ પુત્રને માતા ક્યારેકજ જન્મ આપે છે

માટે કંઈ કર્મ લોગવ્યાવિના પડે નહિ એવું ધર્મ ધરી સભ્ય પ્રધાનને ભગવાની સભા પોતે તથા શ્રી બને પુત્રોને સાથે લઈ પગ્દેશભણી ચાલ્યા એકલા વગરમાં કુટુંબમદ્ધિત રાત સતો છે તે વખતે પોતાની પાસે જે કાંઈ હોતુ, તે સર્વ ચાર લોકો લાગ્યા પત્રી વનમુગાદિકવડે કુટુંબ નિર્વાહ કરતો કરતો અને ચાલતો ચાલતો પૃથ્વીપુરનગરમાં આવ્યો. ત્યાં કોઈ ધનસાગર વ્યવહારી યાના સ્થાનમાં રહ્યો. રાત્રી લોકોને ઘેર મનુરી કરવા બય છે તેને સ્વરૂપવાન દેખી મોહિત થઈ લોકો મનુરી વધાઈ દેવા લાગ્યા ત્યાં વિષયી લોકોના પ્રસંગથી ધણા દુઃખ સહન કર્યા, ફરી ભાગ્યેદય થયો તે વખતે પોતાના સ્વનગરમાં ગયા અને સભ્ય પામ્યા, સર્વ કુટુંબને મળ્યા, તેઓના સર્વ મનો રમ મિલ્લ થયા ધણે કાળ સાસારિક સુખ લોગવી વૃદ્ધાવસ્થાએ ચારિત્ર લઈ છેવટ સલેપણ કરી દેવલોકમાં ગયા

લક્ષ્મીનું નામ અપદ્મા રાખવામાં આવેલ છે તે ગૃહઉપરથી એમ જ જાણ આવે છે કે લક્ષ્મીને નિવાસ ઘણે ભાગે એક સ્થાને હોઈ શકે નહિ લક્ષ્મીને ગમે તો પૃથ્વીમાં રાખે અથવા મનુષ્ય લોકોમાં તેમજ મનુષ્યમાં રાખે ગમે તો કાગળના આકાશ (નોટ) માં રાખે પણ તે અપદ્મા પોતાનું અથવા મહા ભગવાનના વિના રહેશે નહિ તેથી તેના સહયોગ કરી લેવો એ સલાહ આપવામાં આવે છે કેવા વતનથી લક્ષ્મી પોતાને ત્યાં નિવાસ કરે એ દશાવ વાને હવે આ લક્ષ્મી-વ્યસાવ-અધિકારની વિરતિ કરી છે

→ ❧ લક્ષ્મીવાસ-અધિકાર ❧ ←

સુખમાંની અપવિત્રતા ઓછાના ઉપાયરૂપે આ અધિકારની જરૂરીયાત માની છે લક્ષ્મીજનો વાચક ક્યા ક્યા દોષ છે? આ જાણન ના

જુવી અતીવ જરૂરની છે કારણકે મનુષ્યો જો તેવા લક્ષ્મીજીના સ્થાનરૂપી સ્વતંત્ર બનશે તો લક્ષ્મીજી તેમાં પોતાની મેળે આવીનેજ રહેશે એ ઉદ્દેશથી આ અધિકારનો આરંભ કર્યો છે.

લક્ષ્મીજી પોતાનું નિવાસસ્થાન ઇન્દ્રદેવને કહે છે.

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૬).

શુરવો યત્ર પૂજ્યન્તે, વિત્ત યત્ર નયાર્જિતમ્ ।

અદન્તકલહો યત્ર, તત્ર શત્રુ વસામ્યહમ્ ॥ ૧ ॥

હે ઇન્દ્ર ! જ્યાં શુરવો પૂજાય છે અને જ્યાં ન્યાયથી મેળવેલ ધન છે, તેમ જ્યાં હાલ દેખાડીને કલહ (કલ્પો) કરાતો નથી (જ્યાં કલ્પાનો અવકાશ નથી) તે સ્થાનમાં હું વસુ છું ૧

તથા—

પ્રીતિર્યત્ર નિજૈર્ગેહે, દેહસત્ત્વ મુસમૃતમ્ ।

પુણ્યમાત્મન્યગણ્ય ચ, તત્ર તિષ્ઠામ્યહ સદા ॥ ૨ ॥

જો ધરમાં પોતપોતાને પરસ્પર પ્રેમ હોય, ઘણુંજ શરીરસભધી બળ હોય અને આત્મામાં અગણિત પુણ્ય હોય, ત્યાં હું હંમેશા નિવાસ કરું છું ૨

લક્ષ્મીને સ્થિર રાખનાર પાંચ જામીન

દાનમૌષિત્યવિજ્ઞાનં, સત્પાત્રાણાં પરિગ્રહઃ ।

મુકુત મુપમુલ્લ ચ, પશ્ચ પ્રતિષ્ઠવઃ ધિયઃ ॥ ૩ ॥

દાન, યોગ્યતાનું જ્ઞાન, મત્પાત્રોનો સ્વીકાર (સત્કાર્યોમાં આગેવાની), મુકુત (પુણ્ય) અને સર્વોત્તમ ધણીયણુ આ પાંચ લક્ષ્મીના જામીનો છે એટલે લક્ષ્મીને કાયમ રાખવાના સાધનો છે ૩

ધન વાપરવાની સમજાતી

આયાદર્થ નિયુજીત, ધર્મે યદ્વાધિક તતઃ ।

શેષેણ શેષ કુર્વાત, યત્નતઃ સ્વીયમૈદિકમ્ ॥ ૪ ॥

જેટલું ધન આવે તેમાંથી અર્ધ અથવા તેથી અધિક ધન ધર્મકાર્યમાં અર્ચવું અને બાકી રહેલા ધનથી યત્ન કરી પોતાનું આલોકસભધી શેષ-કાર્ય કરવું ૪

પેદાશ અને ખર્ચનો વિચાર કરી કાર્ય કરવું

જાયઞ્યયમનાલોન્ય, યસ્તુ તૈશ્રવણાયતે ।

અચિરેણાપિ કાલેન, સ તુ વૈ શ્રમણાયતે ॥ ૫ ॥

જે મનુષ્ય પેદાશ તથા ખર્ચનો વિચાર કર્યાંવિના કુબેર બહારી જેવો બની જાય છે એટલે ખર્ચ કાંવામાં બાકી રાખતો નથી તે મનુષ્ય તો ઘોડા વખતમાં નફો ચમલ (ખાવા) જેવો થઈ જાય છે તું શબ્દ અન્યની વ્યાવૃત્તિમાં છે એટલે જે પેદાશનો વિચાર કરી ખર્ચ કરે છે, તેને ત્યાં તો લક્ષ્મી નિવાસ કરે છે ૫

ધનથી દાનની ઉત્પત્તિ અને દાનથી ધનની ઉત્પત્તિ.

ત્યાગો યુજો વિત્તવત્તા, વિત્ત ત્યાગવર્તા યુજઃ ।

પરસ્પરાવિયુક્તૌ તુ, વિત્તત્યાગૌ વિદમ્વના ॥ ૬ ॥

દાન તે ધનાઢ્ય પુરૂષોને મહાન શુભરૂપ છે એટલે કે દાન કરે તો પુનઃ ધનની પ્રાપ્તિ થાય તેમ ધન તે દાની પુરૂષોને શુભરૂપ છે એટલે ધન હોય તો દાન થાય ધન છતાં દાન કરવું નહિ અને ધન હોય નહિ છતાં દાન કરવું એ બંને દુષ્ટરૂપ છે ૬

જેનો યોગ્ય ઉપયોગ કરી શકાય તેજ લક્ષ્મી.

શાલિની^૧

મા લક્ષ્મીર્યા ધર્મકાર્યોપયુક્તા, સા લક્ષ્મીર્યા ચન્દ્રવર્ગોપભોગ્યા ।

સા લક્ષ્મીર્યા સ્વાદ્ભોગમસદ્ગા, ચાન્યા માન્યા મા તુ લક્ષ્મીરલક્ષ્મી ॥૭॥

જે ધર્મ કાર્યોમાં ઉપયોગી થાય છે તે લક્ષ્મી, જે બુધ્ધિવર્ગના ઉપયોગમાં આવે તે લક્ષ્મી, તેમ જે પોતાના અગ્નિ લોગમાં ઉપયોગી થાય તે લક્ષ્મી પણ આ સિવાય બીજી સપત્તિને જે લક્ષ્મીતરીકે કહેવામાં (માનવામાં) આવે છે તે અલક્ષ્મી છે ૭

૧ શાલિનીનું લક્ષણ “શાલિયુક્તા સ્તૌ તગૌ મોઽન્વિલોકે”

અર્થાત્ મં ગણ, તે ગણ તે ગણ જે ૩૨ અક્ષર મળી ૧૨ અક્ષર એક ચરણમાં રાખે તેવા ચાર ચન્દ્ર મને ત્યારે શાલિની છંદ કહેવાય છે તથા ૪-૭ અક્ષરે વિરામ રાખે

ધન મેળવનાનો શુભ મંત્ર.

વંશસ્થ.

ચિરસ્મુ પુત્રં ચરણૌ સુપૂજિતૌ, નિજાજ્ઞનાસેવનમલ્પભોજનમ્ ।

અનગ્રશાયિત્વમર્પવૈયુન, ચિરમણઢાં ત્રિયમાનયન્ત્યલમ્ ॥ ૮ ॥

મસ્તુડા ઉપર સુદર પુષ્પ, સુદરરીતે પૂજેલ ચરણો, પોતાની અનુજ સેવન, અલ્પ ભોજન, અનગ્ર (વસ્ત્ર પહેરીને) શયન અને પર્વો—અષ્ટમી, અતુલશ્યાદિને છોડીને મૈયુન આ લક્ષણો લાખા વખત થયા નહ ક્યેલી લક્ષ્મીને પણ પાછી લાવી આપેછે ૮

લક્ષ્મીની સ્થિરતા કેવા ઘરમાં થાયછે? તેનો નિર્ણય.

શાર્દૂલવિક્રીડિત.

યત્રાભ્યાગતદાનમાનચરણપ્રક્ષાલન ભોજન,

સત્સેવાપિતૃદેવતાર્ચનવિધિઃ સત્ય ગવાં પાલનમ્ ।

ધાન્યાનામપિ સદ્ગ્રહો ન કલહશ્ચિત્તાનુરૂપામિયા,

હૃદ્દા માઢ હરિં વસામિ કમલા તસિન્ શૃદ્ધે નિશ્ચલા ॥ ૯ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

જે ઘરમાં અભ્યાગત—અતિથિઓને દાન, માન, ચરણપ્રક્ષાલન અને ભોજનથી સત્કાર થાયછે, તેમ સત્પુરુષોની સેવા થાયછે, પિતૃ તથા દેવના પૂજનનો વિધિ થાયછે, સત્ય લાખણ થાયછે, ગાયોનું પાલન કરાયછે ધાન્યોનો પણ સમ્રદ્ધ હોયછે તથા ક્યેશ હોતો નથી તેમ ખતિના ચિત્તને અનુસરનારી પ્રસન્ન મુખવાળી પ્રિય સ્ત્રી હોય છે, તે ઘરમાં નિશ્ચય થઇને હું વસુહુ એમ શ્રીલક્ષ્મીજીએ શ્રી હરિને કહ્યું ૯

મર્યાદાપુર સર નીતિનું પોષણ, ખાળ તથા વૃધ્ધોનો સત્કાર, સુધડતા પ્રાત કાળમાં નિયમસર ભાગવું, સર્વ સાથે ઘટિત સ્નેહ એ આદિ કારણોથી લક્ષ્મીની જેમ પ્રાપ્તિ થાયછે તેમ પુણ્યવિના લક્ષ્મી કોઇ સ્થાને કાયમ નિવાસ કરતી નથી તે બતાવવા આ અધિકારને મદદરૂપ “લક્ષ્મી પુણ્યને આધીન છે” તે તરફ ધ્યાન જોયવા આ ચાલતો અધિકાર લક્ષ્મીનિવાસ પૂર્વ કયોછે

→|| લક્ષ્મીપુણ્યાધીનતા-અધિકાર ||←

ઉદ્યમથી કદાચ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાયછે પણ પુણ્યવિના સ્થિરતા
કરતી નથી એ સમજવું આપવા જરૂર છે લોકો કહે
કે અમે અનેક ઉપાયો કરીએ છીએ પરંતુ અપલબ્ધ
લક્ષ્મી અમારા ઘરમા સ્થિર થાને રહેતી નથી તેમ લક્ષ્મી
પૂજા ચલાવ છે, કુટિલ છે, નીચ માણસોમા રહેવાવાળી છે વિગેરે આમ
કરવામા આવેછે પરંતુ તે બાળાનમા લક્ષ્મીહતુ શુ કહેવું છે એ સારી રીતે
સમજાવાસાડે આ અધિકાર આરભાયછે

જેમ સાધનો હાજર છતાં સકલપવિના કાર્ય બનતું નથી તેમ
કલ્પવૃક્ષ વિગેરેની હાજરી છતાં તેઓ, પુણ્ય વિના ફળ
આપી શકતા નથી.

उपेन्द्रवज्रा.

न देवतीर्धनं पराक्रमेण, न मन्त्रतन्त्रैर्न सुवर्णदानैः ।

न धेनुचिन्तामणिकल्पवृक्षैर्विना स्वपुण्यैरिह वाञ्छितार्थाः ॥ ૧ ॥

સુક્તિમુક્તાવલી

દેવતાઓ તીર્થો, પરાક્રમ મત્ર, તત્ર, સુવર્ણના દાન કામદુધા ગા
ચિતામણિ અને કલ્પવૃક્ષવડે પણ પોતાના પુણ્યકર્મો વિના જીવને આ લોક
હાંચિત્ત અર્થો પ્રાપ્ત થતા નથી અથાત્ જો લક્ષ્મી વિગેરેની પ્રાપ્તિ કર
વાય તો પોતેજ સત્કર્મોમા પ્રવૃત્ત રહેવું ૧*

પુણ્ય એ લક્ષ્મીને જે ચવામા લોહચુબકતુલ્ય છે.

वमन्ततिलका

रे चित्त सेदम्रुपयासि कथं वृथैव,

रम्येषु वस्तुषु मनोहरता गतेषु ।

* જોકે આ જ્ઞાતવે ૧૧ ક પટ્ટમાદિ વસ્તુઓ પુણ્યવિના પણ મળી શકતી નથી અર્થાત્
સર્વ સુખદ વસ્તુની પ્રાપ્તિ પુણ્યથીજ છે એમ જોકેસ માનવું તેથી કલ્પવૃક્ષ વિગેરે
નિમજ્જતા માનવી નહિ.

પુણ્ય કુસ્ત્ર્ય યદિ તેષુ તવાસ્તિ વાઙ્ઠા,
પુણ્યૈર્વિના ન હિ ભવન્તિ સમીહિતાર્યાઃ ॥ ૨ ॥

રૂપસેનચરિત્ર

એક કવિ પોતાના ચિત્તને ઝહેઝે કે—હે ચિત્ત! મનોહુન્નપણને પામેલી સુદર વસ્તુઓમા દોગડજ શા વાસ્તે એક પામેછે? જો તે ચીજને મેળ વવાની તારી ઇચ્છા હોય તો પુણ્ય કમાયજી હર, કારણકે પુણ્યવિના ઇચ્છિત અર્થો જીવને પ્રાપ્ત થતા નથી ૨

લક્ષ્મીજીને ઇપકો.

શાર્દૂલવિક્રીડિત (૩ થી ૫)

હે લક્ષ્મિ ક્ષણિકે સ્વમાવચપલે મૂઢે ચ પાપેઽધમે,
ન ત્વ ચોત્તમપાત્રમિચ્છસિ સ્વલે પ્રાયેણ દુશ્ચારિણી ।

યે દેવાર્ચનસત્યશૌચનિરતા યે ચાપિ ધર્મે રતા—

સ્તૈભ્યો લજસિ નિર્ઘ્યે ગતમતિર્નાચો જનો વલ્લભઃ ॥ ૩, ॥

સુમાપિનરત્રમાળાગાર

હે લક્ષ્મી! તું અપત્ર સ્વભાવવાળી, ક્ષણવાર થણ સ્થિરતા કરીને નહિ રહેનારી, તથા મૂઢ, પાપી અને અધમ મનુષ્યની પાસે જનારી છે, વળી તું ઉત્તમ પ્રાત્રને તો ઇચ્છતી નથી (કારણકે) જે મનુષ્ય દેવપૂજન, સત્યતા, પવિત્રપણું તથા ધર્મઉપર પ્રીતિવાળા હોયછે તેઓથી તું ગરમાય છે અને દૂર દુઃખવાળી હે લક્ષ્મી! તને બુદ્ધિહીન નીચ મનુષ્ય પાસે લાગે છે ૩

પોતાઉપર આવેલ આળભાથી લક્ષ્મીજીએ ન્યાયની રીતે
કરેલ પોતાનો બચાવ.

મો લોકા મમ દૂષણ કયમિદ સજ્જારિત મૂતલે,
નીચૌકાઃ ક્ષણિકા ચ નિર્ઘ્વૃણતરા લક્ષ્મીરિતિ સ્વૈરિણી ।

નૈવાહ ચપલા ન ચાપિ કુદિલા નાહ ગુણદ્વેષિણી,

પુણ્યેનૈવ ભવામ્યહ સ્થિરતરા યુક્ત ઢિ પુણ્યાર્જનમ્ ॥ ૪ ॥

કસ્યાપિ

લક્ષ્મી કહે છે કે—હે લોકો! મારામા અણુ નથી છતાં “લક્ષ્મી નીચ બાતિમા રહેવાવાળી છે, ક્ષણિક છે, અને સ્વૈરિણી (પોતાની ઇચ્છા

- ગમે નહિ કોઇનું મુખ ભેલું ગામમાં,
ઝાંઝુ કીધું જન સૌસાથે ઝેર ને— કોઇની ૦ ૨૫
- બહર કાઢે જઇ બધાઓ બગલો
વસ્તી તણને ત્યા જઇ કીધો વાસ ને,
મરીજ યોદ્ધા ગરજે જઇ ચાકરી કરે,
કોઇનો પાડ ન માને કેશવદાસ ને— „ ૨૬
- પેમા કાઢે લખે તેમા પાડ ગા
બહુ ગરવ કરી બોલે જોવા બોલ ને,
ખાવ પીએને મોજ કરે મનમાનતી,
તવભાઈ પછુ કોઇનો ન ગણે તોલ ને— „ ૨૭
- હોડીમા બેઝીને હવા ખાવા ગયો,
ત્યા તોફાન થયું મોડું તેવાર ને,
ઉજડ ખેટ હોતો ફરિયામા એક જ્યા,
હોડી જઈ પહોચી ત્યા ગાઉ હબાર ને— „ ૨૮
- ઉતરીને વાટયો ત્યા ભેવા એકલો,
જૂનો પડયો તે ફરી ન આવ્યો બાઈ ને
ઉજડ ઝાડીમા અતિથે આધડયો,
એક કરીને છોડ્યો ફળફુલ ખાઈ ને— „ ૨૯
- બક્ષ મળે નહિ ત્યારે તે જખ્યો રહે,
હુરેક વાતે ખમ થયો હેરાન ને
વસ હતા તે પછુ ફાટી ત્રુટી ગયા
સમજો મર્મ અને સૌ આવી સાન ને— „ ૩૦
- હાર હોતો હીરાનો તે શા કોમનો
હચયો હચે અવલોકી આકાશ ને
એક પ્રભુ સાગી ગરજ પટે સસારમા
કહિયાવણુ કોણુ કરી આપે આવાસ ને— „ ૩૧
- જેતી કોણુ કરી જાણુ ખેડુ વિના,
હોય ખજાનો પછુ નાણું ન ખવત્ય ને
કસારાવિણુ કોણુ ઘટે વાસણુ ઘણુ,
ધાચી વિના ન ઘરમા દીવો ચાલ ને— „ ૩૨
- વસ્તી ચામુ તો હુ આખા વિશ્વનો
નિન દિન પ્રત્યે ૨૦ થઇને દાસ ને
હુળીમળીને ચાલુ ઝાઝા દેતથી,
વસ્તીમા જઈ વનુ કંઠી નિવાસ ને— „ ૩૩

જેની છત તે લાસે સોંધા લાવનું,
 પાણીનો જેમ પાડ ન પૂછે લોકો તે
 પણ જ્યારે પાણી પીવાને નર મળે,
 ટાકતથો આપે રૂપિયો રોક તે— કાઠની ૦ ૩૪
 ગરજ પડેછે ગરીબની શ્રીમતને,
 જેગરજી જન દુખ પામે બહુ કામ જો
 એમારે અભિમાન ન ધરવું અતરે,
 દિલમા એમ સમજેછે દલપતરામ જો— ૩૫

અન્યોન્ય ગરજ

મનહર.

પુરુષને પ્રેમદાનો પ્રેમદાને પુરુષનો,
 મળાને રાજાનો રાજાને મળાનો ખ્યાર છે,
 જડને ચૈતન્યતથો ચૈતન્યને જડતથો,
 હેમતથો હીરો હેમ હીરાનો ચુમાર છે,
 ગરીબને તવગર તવગરને ગરીબ,
 શિષ્યને શિક્ષક શિક્ષકને શીખનાર છે,
 નાવને નાવિક નર નાવિકને નાવ નામ,
 આમ દલપત અન્યોઅન્યનો આધાર છે ૩૬
 દલપત

બાકી કીજે આકરી, તાકો વચન સ્વીકાર.

પ્રભાકર

*એક સમયે અકબરશાહે ખીરખલને પૂછ્યું કે—'ખીરખલ ! રંગભાનું
 શાક બહુજ સરસ સ્વાદવાળું થાય છે' ખીરખલે કહ્યું કે—'છ હુનુર !
 આપનું કહેતું સત્ય છે અને સરસ સ્વાદવાળું રંગભાનું શાક થાય છે તેથીજ
 સર્વે લોકો તેનું શાક ખાયછે'

તદનંતર કેટલાક દિવસ વિત્યા પછી અકબરશાહ રંગભાની નિદા કે
 સ્વા લાગ્યા તે વખતે ખીરખલે કહ્યું કે—'પ્રદાવિદ ! રંગભાની નિદાતુલ્ય
 એક પણ શાક નથી રંગભાના શાકથી કેટલાક રોગો પણ ઉત્પન્ન થાય છે
 આ પ્રમાણે ખીરખલનું બોલવું સાબળી શાહે કહ્યું કે—ખીરખલ ! તમે ખરેખર

ગામના ગેળીગેળા ગગડાવનારા છે. તમને એક દિવસ રીંગણાના શાકની તારીફ મેં કહી હતી ત્યારે તમે તારીફ કહી હતી અને આજ તેના અવગણ પછી પ્રકાશમાં લાવવા આગળ પડ્યા માટે તમે બૂઝના સરદાર છે. તે સાલળી ખીરબલ હાથ બેઠી બેઠ્યો કે ધર્માવતારી? આપજ ન્યાય કરો કે હું આપનો નોકર છું કે રીંગણાનો? આટલું વાક્ય સાલળતા શાહ હુમી પડ્યો અને ખીરબલની તારીફ કરવા લાગ્યો.

કેવળ સ્વાર્થમાં તત્પર રહેવાથી મહાહાનિ

*એક ગામમાં બે બ્રાહ્મણો રહેતા હતા અને સગા ભાઈ હતા. મોટાને એક દીકરો તથા એક દીકરી હતી. દીકરાને જનોઈ અને દીકરીને કન્યાદાન દેવાનો વખત નજીક આવતો બેઠું વિચાર કર્યો કે આ ગામમાં ઘણા વખ તથી ભિક્ષાવૃત્તિ કરીએ છીએ પણ કાંઈ વળતું નહિ, જેથી હવે વરસ બે વરસ પરદેશમાં જઈ કાંઈક ઉધમ કરી બે પૈસા લાવીએ તો આ કાર્ય ખની શકે આવે. વિચાર કરી પરદેશ જવા તૈયાર થયો. નાનાભાઈને ખબર પડતા તે પણ ધનપ્રાપ્તિઅર્થે સાથે આવ્યો. દેશાવરમાં બે વરસ સુધી ભિક્ષા વૃત્તિ અને પોતાનાથી જન્યો તે ઉધમ કરી પૈસા પેદા કર્યો એટલે પોતાના વતનતરફ આવવા પ્રયાણ કર્યું. પોતાનું ગામ લગભગ આઠમ્થ ગાઉ દૂર રહ્યું તેવા સમયે જાતેને તરસ લાગવાથી જલસ્થાન શોધતા એક કુવા ઉપર આવી ચડ્યા અને જણા પાણી પી શાત થયા પરંતુ આ વખતે સ્વાર્થાધ મોટા ભાઈને કુમતિ સુઝ, સારાસારનું ભાન ન ગયું અને મનમાં અવનવા તરંગો કરવા લાગ્યો કે બે નાનાભાઈનો હુરેક ઉપાયે નાશ કરે તો આ મેળવેલી પુણ્યો હું એકલો લોકતા થાઉં અને તેમ જાને તો મારે નિ વાંહમાં પણ ખામી ન આવે. આવા ખોટા વિચારોના તરંગમાં કુવાકાઠે બેઠા બેઠા નાનાભાઈને આડીઅવળી વાતે ચડાવી મમથ આવ્યે લાગ સાધી તેને ધક્કો મારી કુવામાં નાખી દીધો. આથી નાનાભાઈ ભયભીત થઈ અદર પડ્યો. કુદરતયોગે કુવામાં કેાંઈ વૃક્ષનું મૂળ તેના હાથમાં આવ્યું તે ઝાલી લીધું અને પડી થરથરતે સાદે પોતાના બધુપ્રત્યે બેઠ્યો કે મોટાભાઈ તમે આ શું કર્યું? આપને પૈસાનો લોભ હોય તો મારી સુડી પણ તમેજ વાપરો અને કૃપા કરી મને બહાર કાઢો. હું આ વાત કોડને જણાવીશ નહિ. વિગેરે ધણી રીતે કહ્યું પણ આ સ્વાર્થોને કાંઈ ન સુઝયું અને પોતાનો ભાઈ હજી કુવામાં જવતો છે એમ ધારી ઉપજી પચ્ચર માટી વિગેરે ફેંકી તેનો પ્રાણ ત્યાગ કરાવ્યો, અહા! કેટલી નીચતા!

આ કૃત્ય'બીજા કોઈના જોવામા ન આવ્યું પરંતુ તેના દુષ્કર્મોએ તેને દખાવ્યો મળેલી મીલકતનો એકલો માલીક બનવાથી મનમા નવા વિચારો પ્રગટ થયા અને તેવા વિચારોમા પોતાનો સામાન ઉપાડી જેવો ચાલવા જાય છે તેવો કુવાના પડખે એક દરની અદરથી જળગે સર્પ નીકળ્યો ને તેની પાછળ રહી દશ માયો હા! દેવ, કરતો પૃથ્વીપર પડ્યો થોડે થોડે ઝેર ચડ્યા માઝ્યું કયા કર્મ આડા આવ્યા તેનો વિચાર થવા લાગ્યો પણ રાહ્યા પછી ઠહાપણ શુ કામનું? એ કથાનુસાર હવે પસ્તાવો શુ કામનો? જોત જોતામા ઝેર વ્યાપી ગયું અને ઇશુમાત્રમા આ દુનિયાનો ત્યાગ કરી કામ નો જવાબ દેવા તે ચાર્યો ગયો માલમીલકત રસ્તે આવનાર કોઈ ઉપાડી ગયું બધુઓ! વિચાર કરશો કે સ્વાર્થના અંગે અકાર્ય કળા તેનું કળ પણ તરતજ મળ્યું, પરંતુ સ્વાર્થી મનુષ્યને સમજવું બહુ મુશ્કેલ છે

જગતમા અન્યોન્ય સ્વાર્થ ને લીધે કાર્ય માધી શકાય છે માટે સ્વાર્થની પણ જરૂર છે, પરંતુ અન્યને હાનિ કરનારા નીચ સ્વાર્થમા તણાવુ એ મહા પાપક્રમ છે તળાવ વિગેરે જલાશયમા માછલા વિગેરે જળજતુ હોય નહિ તો જલાશય ગદુ થઈ જાય કાચુકે જળજતુ પાણીમાથી ઉત્પન્ન થતો મેલ નષ્ટ કહે છે તેવી જળજતુનડે જલાશયનો પણ સ્વાર્થ જળવી શકાય છે એમ શુદ્ધ સ્વાર્થમા અન્યોઅન્ય મદદ કરવી

જગતનો વ્યવહાર ઘણે લાગે ગરજથી આવ્યા કહે છે માતા કે પિતા, શુર કે શિષ્ય, શેઠ કે સેવક, રાજા કે પ્રજા અને પતિ કે પત્ની એ સૌ અન્યોન્ય ગરજથી બંધાયેલા જાણાય છે એ બતાવી સ્વાર્થ ત્યાગતરફ ધ્યાન ખેંચવા આ 'સ્વાર્થ' (ગર્જ) અધિકારની મમામ્મિ દરી છે

❧ સ્વાર્થત્યાગ-અધિકાર. ❧

જગતને જગતનું કલ્યાણ કરવું હોય છે ત્યારે જરૂર સ્વાર્થત્યાગની અપેક્ષા રહે છે પોતે નિ સ્વાર્થી બની પોતાના તન, મન અને ધનનો ત્યારે લોગ આપે છે ત્યારે મનુષ્યોનું તેમના તરફ ધ્યાન ખેંચાય છે કે આ મનુષ્ય કોઈ દુ ખથી રીજાતા છવનું કલ્યાણ કરવા સમર્થ છે ત્યારબાદ તેમના આ દેશાનુમાર જગતના છવો તેમના તરફ અવન્ય ખેંચાય છે તો સ્વાર્થત્યાગી થવું અથવા તેવી વ્યક્તિતરફ આપણે જનતી મદદ આપવી એ બતાવવા આ અધિકારની પાત્રતા માની છે

પોતાનાથી જગત જુદું નથી તેની સમજણમાટે ઉપયોગી સલાહ.

લોકો કહે છે કે પ્રથમ ચોગ્યતા મેળવો અને પછી ઇચ્છા કરો. વેદાત કહે છે કે કુદ્ધ ચોગ્યતાજ મેળવો, ઇચ્છા કરવાની કંઈ જરૂર નથી લતિા બાધવાને ઉપયોગી થાય એવા ત્યાર ઘડાયલા પથરાઓ કંઈ રસ્તામા પડી રહેશે નહિ જો તમારામા પાનતા આવશે તો અનિવાર્ય ઈશ્વરી નિયમ પ્રમાણે હરેક વસ્તુ તમારી પાસે આવીને આવશે. રીવાજે કુદ્ધ બળતાજ રહેવું જોઈએ, પતંગોને આમ ત્રણ કરવાની તેને જરૂર નથી તેઓ પોતાની મેળેજ તેની આસપાસ એકઠા થશે. જ્યાં જોડેનાં ઝંડા હોય ત્યાં પોતાની મેળેજ જળની ઇચ્છાવાળા લોકો આવે છે, ઝરાને તેમની ગિલકુદ્ધ ચિંતા કરવી પડતી નથી જ્યારે અદ્રોહ્ય થાય છે, ત્યારે આદનીના આનંદ મેળવવાને લોકો આપોઆપ જ બહાર આવે છે.

તમારામા હરેક જાતની વામનાઓ હોય છે અને તે મ્વ તમ થાય એવી તમારી ઇચ્છા હોય છે. પણ મર્વ વાસનાઓ તમ કરવાનું શુદ્ધ કારણ પ્રથમ સમજી યો. જ્યારે તમે વાસના છોડી દેશો ત્યારેજ તે કુળીન થશે. બાણ કેમ મારવામા આવે છે? આપણે ધનુષ હાથમા લઇએ છીએ, તે વાળીએ છીએ. પણ જ્યાંસુધી ધનુષની દોરી આપણે જે ચી રાખીએ છીએ ત્યાંસુધી તીર આપણા હાથમાજ રહે છે. શત્રુને જીતે વાગતું નથી આપણે ગમે તેટલી દોરી જે ચી રાખીએ પણ તે બાણ આપણી પાસેજ રહેશે. પણ જ્યારે આપણે તે છોડી દઇએ છીએ ત્યારેજ સૂસવાટ કરતું તે જાય છે અને શત્રુનું હૃદય ભેદે છે તેજ પ્રમાણે જ્યાંસુધી વાસનાને તમે જે ચી રાખો છો જ્યાંસુધી ઇચ્છા રાખો છો અને જ્યાંસુધી વાસનાને મટિ ઝુરો છો ત્યાંસુધી તે બીજના હૃદયમા પ્રવેશ કરશે નહિ જ્યારે તમે તે છોડી દેશો ત્યારેજ તે બીજના આત્માને જઈ વાગે છે વાસના કહે છે કે “જ્યારે જ્યારે તમે મને છોડી દેશો અને શુભાવશે ત્યારેજ હું તમારી નજીકમા જણાઈશ. જ્યારે તમે તમારી જાતને આપણુ જાતથી ભિન્ન એવી અનિર્વચનીય સ્થિતિમા (મને વૃત્તિમા) રાખશો ત્યારેજ તમે મને મેળવી શકશો.”

જો હાથ સ્નાર્ધી વૃત્તિથી શરીરના અન્ય અવયવોથી પોતાને ભિન્ન ગણીને એમ કહે કે “જુઓ તું જમણો હાથ છું બધી જાતને શ્રમ પુ કરું છું અને હું અત્યંત કષ્ટ વેઠીને જે લાડું તે આખા શરીરને શામાટે મળવું જોઈએ? મેં શ્રમ કરીને મેળવેલું અન્ન પ્રથમ પેટને અને તેના તરફથી બીજી દુદિયોને શામાટે મળવું જોઈએ? નહિ નહિ, તે તો હું મહારી પાસેજ જા ખીરા! ” તો તે જન આમડી ફાડી હાથમા લઈ સિવાય અથવા ધનંકયુવેટ કયા

(ઘોચી દીધા) વિના બીજે માર્ગ નથી પરંતુ એમ કરવું એ હાથને હિતકારક થશે કે ? એ માર્ગે હાથને ઇષ્ટ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થશે કે ? તે એકલોજ એવો તો લઘુ થશે કે શરીરના બીજા ભાગ તેની અદેખાઇ કરશે તે હાથે એકાદ ડાસ, મધ માખી અથવા અર્ધ કરંડવાથી હાથ ખગ જાડો થશે ક્રૂર એજ માર્ગે હાથની સ્વાર્થી વૃત્તિ પૂર્ણ વિજય પામશે અને એવીજ રીતે હાથનું સ્વાર્થી તત્ત્વજ્ઞાન સિદ્ધિ પામશે પરંતુ તે કેટલું અનિષ્ટ છે ? એવી તૃપ્તિ અથવા એવી જાતને વિજય આપણે જોઈએ નથી સજી જઈને જાડું ગણાવું ! એ કોણ સાફ કહી શકે ? તે પ્રમાણે એ પણ ધ્યાનમાં રાખવો કે આ જગત્ એક શરીર છે અને તમાગ શરીર તે દાત, નખ કે આગળીની પેઠે તેના નાના અવયવો છે, માટે ઉત્કર્ષની છુટા હોય તો આપણે આત્મા નિષ્ઠના આત્માથી જૂદો છે, એમ કદી માનવો નહિ હાથને પોતાનો ઉત્કર્ષ કન્યો હોય તો શરીરના ઉત્કર્ષમાજ પોતાનો ઉત્કર્ષ સમાએવો છે, આખું શરીર અને હાથ ભિન્ન નથી, એ તેને સમજાવું જોએ

આપણે આપણી છાયા પકડવાને તેની પાછળ દોડીએ છીએ તો તે કદી હાથ લાગતી નથી, તે સહા આગળને આગળજ રહે છે, પરંતુ જો તે છાયા તરફ પીઠ કરીને સૂર્યતરફ આપણે દોડીએ તો તેજ છાયા પાળેલા તરાની પેઠે પાછળ પાછળ દોડી આવે છે તેવીજ રીતે એ બાહ્ય પદાર્થો પાછળ તમે દોડતાંજ અને તેમને પકડીને તમારી પાસે રાખવાનો પ્રયત્ન કરતાંજ, તે તમારી પાસેથી સટકી જાય છે અને દૂર દોડી જાય છે તમે ગમે તેટલા પાછળ દોડો તોપણ છાયાની પેઠે તે આગળ ને આગળજ રહે છે, પરંતુ તેની તરફ પીઠ કરી સર્વ પ્રકાશનો પ્રકાશ જે અતરાત્મા, તેની તરફ જવા લાગ્યો કે તરતજ તે તમાગી પાછળ પાછળ તમને શોધતા આવશે મૃષ્ટિને એ કાયદોજ છે

ખરે સ્વાર્થ એ સાધ્યો કહેવાય કે પરોપકાર કરીને અન્ય જીવોને શાંતિ આપવી કારણકે કાગડા કૂતરાની પેઠે પેટ ભરવું તથા નાશવત સસારી પાદાર્થોમાં આસક્ત રહેવું એ સ્વાર્થ સાધ્યો ન કહેવાય તેથી મહાત્મા પુરૂષો સહા જીવોના કલ્યાણમાજ તત્પર રહે છે એજ સ્વાર્થ સાધ્યો કહેવાય એ સમજાવી વ્યવહારમાં નિરૂપયોગી નહિ રહેવું એ અપેક્ષા ઉત્પન્ન થાય છે તો તે અધિકાર લેવા આ સ્વાર્થત્યાગ અધિકારને નહિ લગાવતા તેની વિરતિ કરી છે

નિરુપયોગનાદર-અધિકાર

(ઉપયોગી નહિ થવાથી યતો અનાદર)

નિનામા નાનુ પ્રાણી જેમકે પિંપીલિકા (કીડી) આખો દિવસ મહેનત કરી પોતાનું પોષણ કરી આનંદ માનેછે તેમજ નાના કે મોટા ફરેક પક્ષીઓ પણ કીડીની માફક આખો દિવસ પ્રયાસ કર્યા કરેછે ત્યારે સમજીએ સમજી મનુષ્યવર્ગ ધારે તો પ્રભુ થઈ શકેછે તે મનુષ્યવર્ગ અ યોગ્ય કુશલી કુટીને આજણ રહી આગળ ચઢવાને બદલે પાછી ગતિ કરેછે એ શુ ચોચનીય નથી ?

ધનવાન મનુષ્યવર્ગને આજસને આધીન થવાથી, શરીર નહિ ઠસાવાથી જઠરાશિની મદત થાયછે તેને લીધે અણર્થ થાયછે તેમથી સર્વ રોગોને પ્રાકુભાવ થાયછે એટલે તે મનુષ્યવર્ગ આધ્યાત્મિક લોગ કે મોક્ષગામી કાર્યો બનેમાથી કાઠ પણ સાધી શકતા નથી જેથી અતો મ્રદ અને તતો મ્રદ થાયછે, એમ નહિ યા તથા અતિ ઉપયોગી કાર્યમા જોડાઈ પરિણામે સર્વને ઉપયોગી થવા આસ આ અધિકાર સર્વને ભલામણ કરેછે નરણકે ધટી, સુલો, ડામચીયો વિગેરે જે મનુષ્યને મદદરૂપ થઈ અન્યનું કાર્ય સાધી આ પેછે ત્યારે સમજી મનુષ્યે કેટલું બધું કાર્ય કરવાનું હશે અને તેમણે વિચાર વાનું છે તે સમજાવવા આ અધિકાર કરિતારૂપે ગાઠ યો છે

નિરૂપયોગી ઠીકરી.

ગરબી

(સંચર શુ કરે મારે નદકુવર શુ નેહ) — એ રાગ

એક ધરમા હતીરે, ધર ધણિયાણી સાણી એક
ઠાવી ઠીકરીરે, ત્યા જઈ બોલી બોલ અનેક
બાઈ તુજ વાસમારે, મુજને વસવાને દે માગ
વરતુ વિશેષ છેરે, તેમ હુ રહીશ જોધને લાગ
બોલી બાઈ તે રે ઠીકરી રીઝ ગમે તો ખીજ
મુજ મદિર વિષેરે, નથી નકાગી કામ્યે સીજ
જે જળપાન છેરે, પાણી તે તો મુજને પાય,
ચતુર સુલો જુઓઝે, ખાતે રાધી રોજ ખવાય

૧

૨

૩

૪

કદાચ તે માર્ગ બ્રહ્મ કરવામા આવે તોપણ ક્યુપયુ મન હોવાને લીધે તેમા પાછળથી પસ્તાવો વિગેરે જાગે છે માટે ઉત્તમ રસ્તે 'સ્વકાર્યસિદ્ધિનો અનુભવ લઈ પાકે પાચે સ્વાર્થત્યાગ વૃત્તિ બ્રહ્મ થઈ હોય તો તેમાંથી બ્રહ્મ થવાનો વખત આવતો નથી અને એટલામાટેજ અતુર અનુધ્યોએ કહ્યું છે કે કદાચ પણ રીતે પોતાનું કાર્ય સિદ્ધ કરવું અર્થાત્ "કાર્યહાનિર્હ મૂર્ક્ષતા" કાર્યની હાનિ થઈ જાય તેજ મૂર્ખતા છે આ બાબત યત્નિયત્ સમર્પણવામાટે આ અધિકાર આરભાય છે.

ગમે તેમ કરી સ્વકાર્ય સિદ્ધ કરવું

અનુષ્ટુપ્ (૧-૨).

શાલાદપિ હિત ગ્રાહ્યમેધ્યાદપિ કાશ્વનમ્ ।

નીચાદપ્યુત્તમાં વિગ્રા, સ્ત્રીરત્ન દુષ્કલાદપિ ॥ ૧ ॥

બાળકની પાસેથી પણ હિતવચન બ્રહ્મ કરવું અને અર્પવિત્ર સ્થાન માથી પણ સોનું બ્રહ્મ કરવું નીચ અનુધ્યપામેથી પણ ઉત્તમ વિદ્યા બ્રહ્મ કરવી અને ખરાબ કુળમાંથી પણ સીંચી રત્ન બ્રહ્મ કરવું ૧

પોતાના દેહનું રક્ષણ કરવાની ખામ કરજ

ત્યજેદેક કુલસ્યાર્થે, ગ્રામસ્યાર્થે કુલ ત્યજેત્ ।

ગ્રામ જનપદસ્યાર્થે, આત્માર્થે પૃથિર્વા ત્યજેત્ ॥ ૨ ॥

શુક્તિમુક્તાવલી

આખા કુળની રક્ષા થતી હોય તો તેસાફ એક અનુધ્યનો ત્યાગ કરવો અને આખા ગામ જામનું હોય તો કુળનો ત્યાગ કરવો અને દેશ આખો નબતો હોય તો એક ગામનો ત્યાગ કરવો અને પોતાનો આત્મા સુરક્ષિત રહેતો હોય તો પોતાના મમત્વવાળી પૃથ્વીનો પણ ત્યાગ કરવો ૨

ગમારની સંમર્જણ.

હોહો

પોતે સોયે પુત્રને, અલ્પ ધન ને આગાર

વેઠે સકળ વૃદ્ધ થઈ, એ પર્ણ એક ગમાર

દર્શન

જે માણુમ પોતાનો સ્વાર્થ સાધી શકે નહિ તે બીજાનો ક્યાથી સાધી શકશે? જે માણુમ સસારમાથી પોતે તથો નવી તે બીજાને ક્યાથી તાગી શકશે? આ ઉપરથી મનજવાનુ એ છે કે પોતે યુષી થવા બીજાને હુરકત નહિ કરતા સ્વકાર્ય માધી લેવું કદાચ કોઈ આપત્તિ આવી પડે તો તેમાં અન્યને હાનિ નહિ કરનાર, હુ ખ વખતે નિપિઢા આચરણ કરવામા મુજબનુ નહિ રાખતા યુક્તિથી પુરુષાર્થનો ઉપયોગ કરવો એ હવે પડી જનાવવા આ મનમાર્ગમાધન અધિકાર પૂર્ણ કયો છે

—૧૭— દુઃખે નિપિઢાચરણ-અધિકાર —૭—

સ્વાર્થ સાધવામા કદાચ નિપિઢા (પોતાને નહિ છાજતું) આચરણ કરવાની ફરજ પડે તો દેશકાળને અનુસરી કરવામા આવે તો અયોગ્ય ગણાતુ નથી એટલે દ્વિતરોત્તર વર્ણનો ધધો કઠી નિર્વાહ ચલાવવો, જેમકે પ્રાણલે ક્ષત્રિયનો, ક્ષત્રિયે વૈશ્યનો, વૈશ્યે શૂદ્રનો ધધો કરવો. પણ કેવળ નિપિઢા આચરણનો આદર ન કરવો. આ બાબત ચાત્રોમા સારી રીતે સમજાવેલ છે તેનું દિગ્દર્શન કરાવવામાટે આ અધિકારની શરૂવાત કરી છે

શુભ ક્રિયાથી જો આપત્તિમાં નિર્વાહ ન આવે તેમ હોય
તો નિપિઢાની છૂટ છે.

વંશસ્થ

નિપિઢમપ્યાચરણીયમાપત્તિ, ક્રિયા સતી નાવતિ યત્ર કદાચિત્ ।

પનામ્બુના રાજપયેઽપિ ઝસે, કચિદ્બુધૈરપ્યપયેન ગમ્યતે ॥ ૩૬ ॥

નિપિઢા

હુ ખના સમયમા કોઈ અ્યાનકે ક્યાટે પણ શુભ ક્રિયાથી અનુસરી તો નિપિઢા-અયોગ્ય આચરણ જરૂર નેટલું કરવામા હુરકત મુજબનુ કરણકે બહુર રસ્તો જો વરસાદના પાણીથી ભરપૂર ભરાઈ રહે છે એ આલી શકાય તેવો ન હોય તો શુ કોઈ પ્રસંગે કાઢ્યા પુરે દેવ આવાતા? ૧

યથોચિત રીતે કુશળતાપૂર્વક વ્યતીત કરવો, તેજ જ્ઞાની મનુષ્યોનું કર્તવ્ય છે, એ કર્તવ્ય જણાવવાસાથે આ અધિકારની મદદ લીધી છે

સ પત્તિ તથા વિપત્તિભા-સુખદુઃખમા વર્તવાની રીતિ

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૬)

દુઃખે દુઃખાધિકાન્પશ્યેત્, સુખે પશ્યેત્સુખાધિકાન્ ।

આત્માન શોકહર્ષાભ્યા, શત્રુભ્યામિવ નાર્પયેત્ ॥ ૧ ॥

દુઃખ પ્રાપ્ત થાય ત્યાં (આપત્તિને સમયે) વિશેષ દુઃખીઓને જોઇ શોક ન કરતા શાત રહેવું તેમજ સુખની પ્રાપ્તિને સમયે (સપત્તિમા) અધિક સુખવાળાઓ તરફ જોઇ હર્ષિત ન થવું જેમ કોઇ પણ મનુષ્ય શત્રુઓનો વિશ્વાસ ન કરે તેમજ શોક અને હર્ષને સ્વાધીન આત્માને થવા દેવો નહિ (જેમ બાણતા છતાં કોઇ પણ મનુષ્ય શત્રુને વશ થાય તો તેમના જેવો મૂખ કોણ? તેમજ શોક, હર્ષને વશ થનારને પણ મૂર્ખજ બાણવો) માટે જ્ઞાની મનુષ્યે શોક અને હર્ષને વશ થવું યોગ્ય નથી ૧

શોક અને હર્ષને વશ નહિ થવાનું કારણ બતાવવામા આવેછે.

કાર્યઃ સમ્પદિ નાનન્દઃ, પૂર્વપુણ્યભિદે હિ સા ।

નૈવાપદિ વિપાદશ્ચ, સા હિ પ્રાકૃપાપપિષ્ટયે ॥ ૨ ॥

સપત્તિમા આનંદ માનવા જેવું નથી કારણકે તે સપત્તિ પૂર્વોપાર્જિત પુણ્યના ક્ષયને માટેજ છે તેમજ વિપત્તિમા ખેદ ન કરવો કારણકે તે વિપત્તિજ પૂર્વના પાપનું ચૂર્ણ કરનામાટે છે (આ સબધમા જ્ઞાનીએ વિચારવા જેવું છે કે પુણ્યના ક્ષયથી આનંદ માનવો કે પાપના ક્ષયથી? જે જોવામા આનંદપ્રદ છે તે વિચારદષ્ટિએ પરિણામે શોકના સ્થાનરૂપ છે અને જે દુઃખમા શોકપ્રદ છે તે પરિણામે હર્ષપ્રદ થાયછે તેથી બન્નેમાથી કુળી અપેક્ષા અને ઉપેક્ષા કરવા જેવું છે? આટલા માટેજ જ્ઞાનીઓ બન્નેમાથી એકને પણ વશ થતા નથી) ૨

હિતકર પણ અહિતકર થઇ બળયછે.

આપદામાપતન્તીના, હિતોઽપ્યાયાતિ હેતુતામ્ ।

માતૃજહા હિ વત્સસ્ય, મેઢીભવતિ વન્નને ॥ ૩ ॥

તમારે આપત્તિઓ આવવા માટે છે ત્યારે હિતકરક પણ તેનું (આપ તિનું) હેતુશ્રુત થઇ પડે છે જેમકે વાછડાને પોતાની માની નાધજ (ધાવતી વખતે) બધનમા સ્તલા (ખીલો-મેખ) રૂપ થઇ પડે છે ૩

ઉત્તમ કોણુ ગણાય ?

વિપત્તિપિ સદા યસ્ય, સૌમનસ્ય સ વન્યતે ।

વિપત્તિનીક્રીતમુત્કુલ, ફુલ શિરાસિ ધાર્યતે ॥ ૪ ॥

વિપત્તિમા પણ જેમનું ચિત્ત વિક્રિયા ન પામતા સ્વસ્થ રહે છે તેજ સત્કારપાત્ર થાને વદાય છે જેમ જનરમા વેચાયેલુ પુષ્પ જો વિકસિત (ખિલેલુ) હોય છે તો તે શિરોધાર્ય થાય છે (માથે ચડાવાય છે) તેમ મહાત્માઓની જાને સમયમા એકજ સ્થિતિ રહેછે. ૪

સુખદુઃખમા સમાન સ્થિતિ

ઉદોતિ સવિતા રક્તો, રક્ત દવાસ્તમેતિ ચ ।

સમ્પત્તૌ ચ વિપત્તૌ ચ, મહતોમેકરૂપતા ॥ ૫ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલા

સૂચનારાયણ ઉપ્ય સમયે પણ લાવજ રહે છે અને અસ્તને સમયે પણ લાવજ રહે ॥ તેમજ મપત્તિમા અને વિપત્તિમા જ્ઞાનીઓને એકજ રંગ હોય છે ૫

ઉત્તમ અને કનિધનો વર્તારો

મિયદુ સે સમુત્પન્ને, મૃત્યુમિચ્છન્તિ કાતરા ।

વિવેકિન, પુનર્પારા, પુણ્ય કુર્વન્તિ શ્રીરશ ॥ ૬ ॥

વિવેકસેનવદાવતોચરિત્ર

॥ અધીર પુરૂષો ઇષ્ટવસ્તુના વિચેતના દુષ્ટથી અડિત જાની, વ્યગ્ર થઈ મૃત્યુની ઇચ્છા રાખે છે-મરવા ચાહે છે અને વિચારવત જ્ઞાની પુરૂષો ધૈર્ય પૂવક દુષ્ટથી ન અડખાતા ફરીને જામ ધર્માચરણ કરે. ૬

ચઢતી તથા પડતી બેડિ સખીઓ છે

આર્યા (૭ થી ૧૦)

જીવ મરણેણસમ, ઉપજ્ઞાનુબ્ધનમહજરાણ ।

ઋદ્ધિવિનાસસદિઆ, દર્શિમવિનાઓનકાયન્ત્રો ॥ ૭ ॥

આયુષ્ય મરણની સાથે છે, યુવાવસ્થા જરાની સાથે આવે છે અને સંપત્તિ વિનાશની સાથે હોય છે માટે એ વિષે હુષ્ ગોઠ કરવોજ નહિ ૭

‘ચડતી પડતી ચાલતીજ આવે છે.

खण्डः पुनरपि पूर्णः, पुनरपि खण्डः पुनः शशी पूर्णः ।

सम्पद्विपदौ प्रायः, कस्यापि न हि स्थिरे स्याताम् ॥ ८ ॥

ચદ્રમા ઉદય પામે છે ત્યારે ખડિત હોય છે ફરીને દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામતા પૂર્ણિમા આવતા પૂર્ણ થાય છે તેમજ પાછો ખડિત અને પૂર્ણ થાય છે માટે સંપત્તિ અને વિપત્તિ ફાટાને પણ મહાકાળ સ્થિર રહેતી નથી નિત્ય સમયાનુ,ળ સંપત્તિ વિપત્તિ આવ્યાજ વરે છે તેથી ‘હુષ્ ગોઠ’ જરા નેતુ નથી ૮

સંપત્તિ વિપત્તિનુ સ્વરૂપ.

सम्पदि परोऽपि निजता, निजोऽपि परतामुपैति विपतिं नन्दः ।

ताराभिर्त्रિયते निशि, रश्मिभिरपि मुन्यतेऽह्नि शशी ॥ ९ ॥

ત્યારે સંપત્તિ હોય ત્યારે શત્રુ પણ પોતાનો થાય છે અને વિપત્તિ સમયે પોતાનો (મજબી) પણ શત્રુ થાય છે રશ્મિમા જે ચદ્રમા ને ગણાથી વિટાયેલો હોય છે તેજ ચદ્રમા દિવસે પોતાના કિન્નર-પુત્ર મૂકી દેવાય છે ૯

મહાત્માઓ પરદુઃખેજ હુઃખી હોય છે

स्यापदि तथा महान्तो, न यान्ति खेद यथा पगन्तः ।

अचला निजोपहतिषु, प्रकम्पते भूः परव्यसने ॥ १० ॥

મહાત્માઓ બીજાઓને આપત્તિમા પડેલા બેઠેલા પોતાની આપત્તિમા કરતા નથી પૃથ્વી પોતાને ઊભા સ્થિર રહે છે પણ પારકા હુઃખથીજ કંપે છે ૧૦

આ જીવ રક તથા રાજ પણ બનેડું.

वसन्ततिलका (११-१२).

नाभूम मृगिपतयः कतिनाम वारान्,

वारानभूम कतिनाम वय न कीय,

न सम्पदा च विपदा च न कोऽपि प्रा-

ને મુદા થતા ૧૧ ॥

શુ આપણે કેટલીકવાર રાજ્યનો નથી થયા? તેમ કેટલીકવાર દીકરો નથી થયા? (અર્થાત્ થયા છીએજ) આમ ખરૂં જોના કોઈ પણ હુમેશને માટે સંપત્તિનું કે વિપત્તિનું પાન નથી તેથી હે ભાઈ! હવે અને શાકે ચો? ૧૧

સત્યાગ્રહીનો સ્વભાવ.

गुह्यः स एव कुलजय म एव धीरः,

श्लाघ्यो विपत्सपि न मुञ्चति य स्वभावम् ।

तप्त यथा दिनकरस्य मरीचिजाले-

देह त्यजेदपि हिम न तु शीतलम् ॥ ૧૨ ॥

જે વિપત્તિમાં પણ પોતાના સ્વભાવને (ધર્મપતાયણતાને) છોડતો નથી, તેનેજ શુદ્ધ કુલીન અને ધીંગ બાણવો સૂચના કિરણોથી તપ્ત પામી શુભ-ગરુડ દેહનો ત્યાગ કરે છે (પાણીરૂપ બને છે) પણ પોતાનું શીત લત્વ છોડતું નથી-(જે ઠંડામણ ને એનો મુખ્ય સ્વભાવ છે) ૧૦

તેમજ—

मन्दाकान्ता.

घृष्ट घृष्ट पुनरपि पुनश्चन्दन चारुगन्धि,

छिन्न छिन्न पुनरपि पुनः स्वादु चैशुखण्डम् ।

तप्त तप्त पुनरपि पुनः काश्चन कान्तवर्ण,

पाणान्तेऽपि प्रकृतिविकृतिर्जापते नोत्तमानाम् ॥ ૧૩ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

ચઠન વખતો વખત ઘસવાથી સુંદર ગંધવાળું થાય છે શેરડી વખતો વખત કાપવાથી-છોલવાથી વધારે સ્વાદ આપેછે અને સોનું વારંવાર તપા વધારી ચોખ્ખું સુંદર રંગવાળું બને છે તેમ મરના મુખી પણ મહાત્મા એની મૃગ સ્થિતિમાં ફેરફાર થતો નથી ૧૩

ઉદય અને અસ્ત આભ્યાસ કરેડે.

મનહર

મરણી સ્થિતિ સદૃશ દુનિયાની દીપ્તે નહિ,

ઉતરે ચઢે અસનનોજ એવો દાગ છે

એક સમે મરદની મુછે રહી માન પામે,
 એક સમે તેજ તુચ્છ થાય તૂટ્યો વાળ છે,
 એક સમે ગલીચીમા રહી નીર ગદ્દુ કાય,
 એક સમે એજ મિદ થાય મેઘમાળ છે
 સુખો રૂઝા રાજહસ દાખે દલપતરામ,
 દિવસે આકાશ એજ રાત્રિએ પાતાળ છે

૧૪

દલપત

એક દિવસે મીઠા મેવા તો એક દિવસે વાયુ ભક્ષણ, એક દિવસે રંગ
 બેરંગી તો એક દિવસે ભૂત, એક દિવસે નાટારામ તો એક દિવસે રોકકળ,
 એક દિવસે પીઠી તો એક દિવસે જમની ચીઠી એ વિચારીને મનુષ્યે હુર્ષ
 શોક અવશ્ય તજવાની જરૂર છે એ બતાવી હુવે વિપત્તિને સત્પુરૂષો જેવી
 રીતે શોભાવે છે તે બતાવવાને આવતા અધિકારને વધાવી લેવા આ સપદ
 વિપદ-અધિકાર પૂર્ણ કર્યો છે

૩૩૩૩૩૩૩૩

❧ વિપદ્વી પ્રકાશિત સજ્જન-અધિકાર. ❧

❧❧❧❧❧❧❧❧

સ પદ તથા વિપદમા સજ્જન પુરૂષો સમાન દષ્ટિથી વર્તન ચાહુ
 રાખે ॥ વિપદ્વી સાધારણ મનુષ્યો દખાઈ જાય છે અને
 દરેક ક્ષણે ગેઠડા રોયા કરે છે પણ સજ્જન પુરૂષો તો વિપ
 દ્વી વધારે પ્રકારે છે વિપદ એ ખરેખર મનુષ્યોની પરીક્ષા
 કરવામા ઉચ્ચતર સાધન છે, નખળા માણસો વિપત્તિમા ન્યાય માર્ગ ઉપર
 ચાલી શકતા નથી અને સત્પુરૂષો તો પોતે ચાલે છે તથા બીજાઓને તેમ
 ચાલવા મોઢ પલ્લુ પોતાના દાખવાથી આપે છે અને કહે છે કે હુ ખવાળા
 દિવસો તથા સુખવાળા દિવસો ચાલ્યા જવાના છે માટે કોઈએ ન્યાયરસ્તાથી
 અવળ પગલુ ભરલુ નહિ કીધુ છે કે—

ન્યાયાત્પય પ્રવિચલન્તિ પદ ન ધોરા ।

એ બતાવવા આ અધિકારની ચોચતા માની છે

હુ ખની પ્રાપ્તિ સુખ અર્થે છે.

અનુષ્ટુપ્ (૧ થી ૭).

સર્વોત્કર્ષપ્રકાશાય, ભવન્તિ વિપદઃ સતામ્ ।

જાયતે ગુણયોગાય, વજ્રવેષઞ્ચથા મણેઃ ॥ ૧. ॥

જગત્મા સર્વથી ઉત્કર્ષ (ઉચ્ચતા) નો પ્રકાશ કરવામાં સત્પુરુષોને હુ ખો ઉત્પન્ન થાય છે (એટલે સત્જનો વિપત્તિમાં પલ્લુ નીતિ વિગેરે ધર્મને ચૂકતા નથી અને મુદ્દ રહે છે તેથી તેની અધિકાધિક કીર્તિ જગત્મા પ્રસરે છે) ત્યા દષ્ટાત કહે છે કે—મણિને વજાદિ (છેદન, ધર્મલુ આદિ કરવાનું હુથીયાર હીરાકણી વિગેરે) થી જે વીંધવા સળથી પીડા થાય છે, તે દેવળ તેમા (મણિમા) શુષ્ક (દોરે) તથા પ્રમાણત્વ વિગેરેનો ચોખ થવામાંટેજ છે નહિ કે તેને ઉતારી પાડવા સાડ ૧

તથા—

સમ્પટા વિપદાં પાત્રં, સત્પાત્ર પ્રાયશો મવેત્ ।

પુજ્યાસતાદિચિન્વાનાં, મમ્બન્ધો મૂર્ધ્ન ઇવ હિ ॥ ૨ ॥

સપ, તથા વિપત્તિ પાત્ર (રહેવાનું સ્થાન) ઘણું કરીને સત્પાત્ર મનુષ્યન થાય છે ત્યા દષ્ટાત આવે છે કે—યુધ્ધ, ચોખા અને ખીલી વિગેરેને મસ્તકનોજ સળધ હોય છે નહિ કે નીચ સ્થાનનો

સારાશ—યુધ્ધ તથા ગિલીને પોતાના મૂળ સ્થાનમાંથી છૂટવાને લીધે ઉત્પન્ન થતું હુ ખ અને ચોખાને ફાતરામાંથી છૂટ પડવાનું હુ ખ ઉત્પન્ન થતું છે અર્થ પલ્લુ તેને લીધે તે ત્રણે વસ્તુઓ દેવતા મસ્તકઉપર રહેવાનું મુખ લોગવે છે ૨

ગમે તેટલી વિપત્તિ પડે તોપણ સર્જનો ઉચ્ચ સ્થિતિમાંજ રહેશે

પાતિતોઽપિ કરાયાતૈસ્પતત્યેવ કન્દુક ।

પ્રાયેણ હિ સુવૃત્તાનામસ્થાથિન્યોઽભિવૃત્તય' ॥ ૩ ॥

દડાને હાથના આઘાતથી પડાડવામાં આવે તોપણ ઉચ્ચ આવે છે એટલે જેમ પડાડે તેમ તેમ વધારે વધારે ઉચ્ચ આવે છે એવી રીતે ધણ ભાગે સુવૃત્તાન્મદાયરણુવાળા પુરુષોની વિપત્તિઓ સ્થાયી હોતી નથી એટલે આ મ્લોકનો તાત્પર્ય એ છે કે—જેમ દડાની સ્થિતિ કહેવામાં આવી તેમ સર્જનોપર એકપડી એક વિપત્તિ પડ્યા કરે તોપણ તે વિપત્તિઓ તેનાપર સ્થિર નહિ રહેતા તે સર્જન મનુષ્ય પોતે તરત ઉચ્ચ સ્થિતિમાંજ આવતો રહે છે ("સુવૃત્ત" શબ્દને દડાના વિશેષણતરીકે ગણવામાં આવે તો સારી રીતે ગોળાકાર અને સત્જનોની ખાખતમાં સારા આચરણુવાળા એવો અર્થ થાય છે) ૩

સાધુ પુરુષનો અધઃપાત્રકોને સતોપમદ છે ?

સુવૃત્તસ્યૈકરૂપસ્ય, પરમીલૈ ક્રતોમતે ।

સાધોઃ સ્તનયુગસ્યૈવ, પતન કસ્ય તુષ્યે ॥ ૪ ॥

સુંદર ગેળ અને એકરૂપવાળા તથા જેમની ઉન્નતિ બીજાને પ્રસન્ન કરવા-
મારૂ છે એવા જે સ્નેહોની માફક સાધુ પુરૂષનું નીચે પડવું કોને પસંદ પડે છે ?
('સુરુત્તર્ય' આ શબ્દનો, સાધુપુરૂષની જાળનમા સદાચરણવાળો એવો અર્થ
લેવો અને જાણીના વિશેષણો ઉપર કદાચ સુચળજ ખરાબર ઘટી શકે છે) ૪

સત્પુરૂષોનું તેજ વિપદમા પણ વધે છે.

કલ્યાણમૂર્તેસ્તેજાસિ, સમ્પન્નતે વિપત્રપિ ।

કળિકા ફિં સુવર્ણસ્ય, નારોહતિ દુતાગનમ્ ॥ ૫ ॥

મગળ (પવિત્ર) સ્વરૂપવાળા પુરૂષોનું તેજ દુખમા પણ વધે છે,
ત્યા દશાત આપે છે કે—શુ સુવર્ણની કટકી અગ્નિમા ચઢતી નથી? અર્થાત્
ચડે છે અને ઉત્તરોત્તર તે કુદનની કટકીનું તેજ વધતું જાય છે તેમ સત્પુરૂ-
ષોનું સમજવું ૫

મહાન પુરૂષની પીડાથી નીચને પણ દુઃખ થાય છે.

મહતામાપદ દદ્ધા, કો ન નીચોડપિ તપ્યતે ।

કાકોડ્યવ્યન્ધસમાયાતિ, ગચ્છત્યસ્ત દિવાકરે ॥ ૬ ॥

મહાન પુરૂષોની વિપત્તિને દેખીને કયો નીચ મનુષ્ય પણ તપાયમાન
ન થાય? કારણકે કાગડો પણ સૂર્ય અસ્ત પામતા આધળો થાય છે એટલે
સૂર્યની વિપત્તિને જોઈ શકતો નથી ૬

સપદ્ધ વિપદ સર્જનોનેજ આવે છે

સમ્પદો મહતામેવ, મહતામેવ ચાપદઃ ।

વર્ધતે ક્ષીયતે ચન્દ્રો, ન તુ તારાગણઃ કચિત્ ॥ ૭ ॥

સપત્તિ તથા વિપત્તિ (સુખ-દુખો) મહોટા પુરૂષોનેજ થાય છે કારણકે
ચંદ્ર વધે છે અને ઘટે છે પણ કોઈ દિવસ તારાઓના સમૂહનું તેજ વધતું
ઘટતું નથી ૭

પણ કસી વિપત્તિઓ સપદ્ધવાળાઓનેજ થાય છે

આર્યા

પ્રાયોવૃત્ત્યા વિપદઃ, પરિહૃત્યાવમ્તુ વસ્તુનિ ભવન્તિ ।

ન દિ કોટ્રવેષુ કીટા, પતન્તિ ગોધુમરજેષુ ॥ ૮ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

ઘણું કરી વિપત્તિઓ (દુઝો) ખરાબ ચીજને છાડીને સુંદર પદાર્થ ઉપરજ આવેછે ક્રીડા (ધનેડા) કોદરા નામના હલકા ધાન્યમા પડતા નથી, પરંતુ ગોધૂમ (મઉ) રૂપી રત્નોમા પડેછે તેમ વિપત્તિઓ પણ સપતિ વાનને પ્રાપ્ત થાયછે એવો ભાવ છે ૮

ત્યારે દુખ પ્રાપ્ત થાયછે ત્યારે શ્રી તથા મિત્રની પણ પરીક્ષા થઇ જાયછે તેજ પ્રમાણે દુખમા મનુષ્યની બુદ્ધિની તથા સર્વવર્તનની પણ પરીક્ષા લેવાઇ જાયછે આવી દુખપ્રદ સ્થિતિમાથી પાસ થઇ ખસાર થાયછે તે સત્યુક્ત કહેવાયછે એ સમજાવી જ સારમા ચક્રતી-પહતી આવ્યા કરેછે એ હુવે પછી સમજાવ લેવા આ વિષયી પ્રકાશિત સંભજન અધિકાર પૂણ્ણ કર્યો છે

→ ❧ ચક્રતી-પહતી-અધિકાર. ❧ ←

કો મનુષ્ય એમ ધારે કે અમુક મનોરથ મારો પૂર્ણ થયે ૮ પ્રભુ બજન કરવા વળણ કરીશ એ ધારણા માર પડવી તે મનુષ્યની સ્વાધીનતામા નથી કારણકે સર્વ એવો કર્મની ગતિથી અનેક પ્રકારની થેદા કર્યો કરેછે એટલે કર્મબળથી કોઇ જીવ રાજા હોય તેા કોઇ જીવ રાક હોય અથવા કોઇ જીવ પશુ કે પક્ષીયોનિમા ગમન કરી રહ્યો હોયછે તેા તે સ્થિતિમા આપણે હોઇએ તે સ્થિતિને લાભે થઇ મોક્ષમાથી કર્તવ્ય કરી દુખમળથી પ્રતિફળતા નહિ ગણકારી સતોષ મેળવી ધીમે ધીમે પરિવ્રજ્યાગ કરી તીર્થકરેના અરણ્યકમળ સેવવા, પ્રાપ્ત સ્થિતિમા શાંતિ મેળવવા આ અધિકારને ઉપયોગી ધારી સ્થાન આપવામા આંચું છે

જવા દહાડા મરખા નથી તે વિષે.

ગરબી

(સાર સારે સૂરત ચહેર મુગઇ અલ્લખેલી)—એ રાગ સમજે સસારી રીત સો દિન નથી સરખા
દુખમા શિદ થા જાયલીત ? સુખમા શિદ હુરખા ?—૭૬૦
કોઇ દિન લીલુ લીલુ સઘળે દીસે લીલા-હેરે,
તેમજ કોઇ દિનમા લો દિસે ઘણી સમૃદ્ધિ ઘેર,

કેમ્ હિન ટાઢ પડે તન ઉપર, હડ હડ મૂજે હાડરે,	સૌં ૨
તેમજ કેમ્ હિન તન કપાવે, ઉપજે શત્રુ અનાડ,	
કેમ્ હિન તો પરિતાપ તપે ને, ઉકળે શોભિત અમરે,	
તેમજ ચિતા અતિશે ઉપજે, ઉતરી જાય ઉમગ	, ૩
ઉત્તરાયનથી એક મિનિટ નિત્ય, હિન ચડતો દેખાયરે,	
દિસે છ મહિના પછી હહાડો, એજ રીતે ઘટી જાય	, ૪
તેમજ ચઠતી પડતી હાલત, જગમા સૌની જણાયરે,	
જાની તો ધીરજ મન વારે, અજાની અકળાય	, ૫
કેમ્ હિન દિસે દિવાળી સરખા, હોળી કેમ્ હિન હોયરે,	
એમજ ચાલે રીત અસલથી, કલેશ ન કરશે ક્રોધ	, ૬
ટાઢ પડે ત્યારે ડગલી પહેરે, પખો ત્યો જો ધામરે	
અકળાશે નહિ ઉપાય શોધો, અનેક રીતે આમ	, ૭
કષ્ટભો તો કદી ન આવે, અકળાયાથી અતરે,	
ઉપાય કરીને છેડો આણો, ધીરજથી ધીમત	, ૮
ચક્રકળા બળે ઘડી ચડતી, રાતે નીસે રોજરે,	
પહર દિવસ પછી થાય પડતી, બીજાનો શો જોજ ?	, ૯
કેમ્ હિન નદીએ નીર ઉછળતા, લાસે અતિ ગભીરરે	
વળી કેમ્ હિન એવો આવે જો, ન મળે તેમા નીર	, ૧૦

હવેપત

દુખળો સિપાઈ ઢેડાપર શૂરો

દોહા

સાલસપર ગરા સઉ, જુલમી આગળ ટાક	
અજા ઉપર ગરો વડે સિહ સમીપે રાક	૧૧
નિર્બળપર ગરા સઉ સખળ ઉપર નહિ ટાક,	
મની મુશક પર રસો પણ, ધાન મમીપે રાક	૧૨

હવેપત.

દિવસોનુ ઉથલપાથલપણુ

૧ એક ૨ ઠાકોરને પરદેશ ગયાને ઘણા વય વિતી ગયા પણ તે ઘેર આવ્યા નહિ ધરના સર્વ માણસો મરી ગયા માલગી-કત જળી ગા જેવટ કાઈ

રહ્યું નહિ એટલે ઠાકોરની ખજાર કાઢવા તેમના ઘરનો વિચાર રગલો ના
મનો ચાકર પરદેશમાં નીકળ્યો. રોઘતા રોઘતા કેટલેક દિવસે ઠાકોર મળ્યા
તે વખતે તેમની આજમાં હુપ થી આસુ આવી ગયા, છાતી ભરાઈ આવી
ને ગદગદ કંઠે ઠાકોર ઘરના સમાચાર પૂછવા લાગ્યા કાબેલ રગલાએ વિ
ચાર્યું કે આ વખતે જો એકદમ ઘરના ખજાર સમાચાર કહીશ, તો ઠાકોરથી
સહેવાશે નહિ ને ઘણા દીલગીર થશે માટે માઠા સમાચાર ધીમે ધીમે
યુક્તિથી અપાય તો ઠીક એમ નિશ્ચય કયો.

ઠાકોર—કેમ રગલા! ઘરની ની ખજાર કે?

રગલો—મારી ખજાર છે! ઠાકોર

ઠાકોર—છે તો મો હેમખેમ?

• ગયો—હા.

ઠાકોર—(ઘણા દિવસથી ઘર છોટેલ છે માટે વધારે ખાત્રા સાફ ભાર
દેખાવે છે) નૌ—ખધા—હેમખેમ છે?

• ગયો—હા. પણ એક જરા-ક કહેવાનું છે

ઠાકોર—તું તો ખધા હેમખેમ કહે છે ને વળી કહેવાનું શું છે?

• ગયો—આપણો ખાત્રીયો, તરો મરી ગયો!

ઠાકોર—અરર! ખાત્રીયો, તરો! મોટો સિલુ જવો થશે, હુરણુ જેવો
અપજા હાથી જેનો મસ્ત, એ મરેજ થી રીતે!! તેની દિલગીરી પહેલા
મને મોટો અચ્ચો થાય છે!

• ગયો—આપણી હરડી થોડીના હાડકા કરડી મૂએ!

ઠાકોર—અરે જેવકક! થોડીને શું થયું?

• ગયો—થોડી પણ મરી ગઈ

ઠાકોર—જો! તું તો જરા કહેતો હતો ને વળી ગયાનું પણ કહે છે તેથી
મને ખાત્રી લાગે છે—ખાત્રી તે પચક ચાણી, રેવાલ આવનારી, કુકે ગાઉ
દોડનારી, માત્રી વડાની થોડી સાચી મ?

• ગયો—ઠાકોર! કોમા કામ મનમાં લગાડવું નહિ જેવા કશ્વરના પા
નાવ તે થોડી તો ખડ ને ચદી વિના મરી ગઈ

ઠાકોર—અરે મૂખા! ખડની ગદગદો ને ચદીના કોઠા ભરી મૂખ્યા
હતા તે કયા ગયા?

• ગયો—ખડની ગદગદો ને ચદીના કોઠા હતા તે તો તમારી આ
ધમાના કાચમાં વપરાઈ ગયા

લોકો—અરે! આતે શે ગજળ! વગી આમમા! મારા ધરનું નાહ, મારા મુખનું કાળુ અને દુખનો વિમામો, તેમને શુ થયું?

ગણો—તે તમારા કુવરના દુખે ઝગી મૂઝા

લોકો—અરે ગમાર! કુવરનું એવડું દુખ શુ તેમને લાગ્યું કે મારનું પસદ કર્યું?

ગણો—કુવર મગી ગયા ને તમે ઘેર નહિ તેવી હુને વશવેલો રહેવાની આશા રહી નહિ સળળ કુવર મૂઝાનું એટલું દુખ તેને લાગ્યું કે, તે દુખે ઝુરી ઝુરીને ચડે દહાડે મૂઝા

લોકો—ત્યારે મારો કુળનીપક કુવર મગી ગયો? હાય! હાય! તે ગીરીતે મૂઝા?

ગણો—ધાવણ વગર

લોકો—અરે મોકાણીઆ! ઠકરાણાએ ધવરાળ્યો નહિ, એમ કહેવાને તુ માગે?

ગણો—ના, ના? ઠકરાણા પણ ગુજરી ગયા છે માથી પહેલ તો એમ જીવન કરી છે, માટે કુવરને ધાવણ મળ્યું નહિ

લોકો—તે માથી મૂઝા?

ગણો—કાગળીઆના ત્રાસદાયક રોગથી

લોકો—ત્યાં હુએ રહ્યું કાણુ?!

ગણો—એક ઠાઠાર તમે ને તમારો આકર હુએ જણા રહ્યા

લોકો—અરે માર કુટુંબ બધું ખેદાનખેદાન થઈ ગયું ઘેર દોડ નહિ ને અધગમ પૂર વળી તું અહીં આગ્યો, તો ધરની મી જાતની કાણુ સજાળ રાખતુ હશે? તેનો કાંઈ બદોબસ્ત કર્યો છે?

ગણો—જદોબસ્ત કરવાની તાર જરૂર રહી નરોત્તી, કેમકે એક દિવસ આપણા વગ્નરતી લાલણાની (આગની) ચોકી કરી ગઈ છે

આથી ઠાઠાર સમજ્યા કે પોતાનું કુટુંબ જોયું એટલુંજ નહિ મનુ માલ મીકત પણ અગ્નિનો લોગ વડ ગઈ છે, તેથી ઘણા દિવસો રૂંડ ગયા રગવાઓ ધીરજ આપી શાત કર્યા

આ વાતનો માનુષ્ય વાતમાલ આવી ગયો છે

સઘળા દિવસે મનુષ્ય નવી તેવી કોડના ઉપર જીવન કે મનની નિશ્ચિતો ગેરઉપયોગ કરતો નહિ

વિદ્યા મેળવ્યા પછી ઝડપે ઉભો નહિ કરવો, ધન મેળવ્યા પછી મદ લાવવો નહિ, શક્તિ મેળવ્યા પછી પ્રાણીઓને પીધ કરી નહિ એટલું ઉપદેશ

સાવનનો શુભ ફળદાયીતરીકે ઉપયોગ કરવો જેમકે વિદ્યાનો ઉપયોગ જ્ઞાન વૃદ્ધિમા કરવો, લક્ષ્મીનો ઉપયોગ દાન દેવામા કરવો અને શક્તિ મેળવીને દીનતુ રક્ષણ કરવું એ સત્પુરુષોનું કર્તવ્ય છે એવા મતપુરુષો પ્રાપ્ત સ્થિતિમા સતોષ મેળવીને સમુદ્રની માફક ખળભળતા નથી એ બતાવી જ્ઞાનલગ્નિધિ વિના સર્વ ઠેકાણે અજવાળું પડતું નથી તેથી હવે પછી જ્ઞાન અધિકાર લેવાની જરૂર ધારી આ ચક્રતી-પઠતી અધિકાર પૂર્ણ કર્યો છે

→ ❀ જ્ઞાન-અધિકાર ❀ ←

॥ જ્ઞાન ચ શક્તિ સ્વતુ મુક્તિપાજામ્ ॥

જે કર્મભોગ ભોગવવો ને જ્ઞાનપૂર્વક ભોગવવાની જરૂર છે નારણકે શુભ કર્મના પરિણામરૂપે ઉત્પન્ન થયેલ સુખરૂપ ફળ ભોગવવાની વખતે વિચાર કરવો કે કરેલ શુભ કર્મનો સ્વતઃ આવશે ત્યારે અશુભ કર્મના પરિણામરૂપે હુ ખરૂં ફળ ભોગવવું પડશે તો સુખ ભોગવતી વખતે જેમ હુર્ષયેલા ન થવું તેમ હુ ખમય અવસ્થામા નિષ્કુળ બળાપો કરી ઉન્માદ દશામા જવું નહિ એનો સંઘર્ષો આધાર જ્ઞાનના ઉપર રહેવ છે

જ્ઞાન ગણે જ્ઞા-અવબોધને (જાણવું) આ ધાતુ ઉપરથી ઉત્પન્ન થાય છે એટલે દુઃખમા એનો અથ જાણવું એવો થાયછે તો શુ શુ જાણવું ? તે શકા ઉપસ્થિત થાય છે, ત્યાં મુમુક્ષુ પુરુષો કહેછે કે આત્મતત્ત્વ જાણવું જોઈએ અને તે આત્મજ્ઞાન થયા પછીજ મનુષ્ય પરમપદ (મોક્ષને) ને પામેછે આ જ્ઞાનશબ્દ તત્ત્વજ્ઞાનની વિદ્યા સિવાય અન્ય મર્ત વિદ્યાઓમા પણ લોક વ્યવહારમા ઉપયોગી છે એટલે તે તે બાબત મમજવા માટે તે તે જ્ઞાનોનું જ્ઞાન પણ અવશ્ય મેળવવું જોઈએ આ અધિકારમા ઉપર જણાવેલા બંને જ્ઞાનનું ચત્કિચિત્ત નિરૂપણ કરેલું છે એટલે જ્યાં જ્યાં ધન, સમૃદ્ધિ આપ વાની જ્ઞાનની શક્તિ છે તે તે ઠેકાણે વધારે લૌકિક જ્ઞાનનું પ્રબલ જાણવું અને જ્યાં જ્યાં મોક્ષસુખને આપવાની શક્તિ જણાવી છે ત્યાં ત્યાં તત્ત્વજ્ઞાનનું પ્રાજ્ઞ્ય સમજવું એટલે બંને પ્રકારના જ્ઞાનની પ્રશસા આ અધિકારમા કરવામા આવી છે એટલી બાબત પ્રવેગકેને જાણવાની જરૂર ધારી ક્રમા નિરૂપિત કરી છે

વાદવિવાદની ખટપટમાં જ્ઞાનનું પશ્ચાત્તર.

અનુષ્ટુપ (૧-૨).

વાદોંથ પ્રતિવાદોંથ, વદન્તોઽનિશ્ચિતોસ્થા ।

તત્ત્વાન્ત નૈવ ગચ્છન્તિ, તિલપીઠકવદ્વતૌ ॥ ૧ ॥

શબ્દાર્થ—વાદ, પ્રતિવાદ અને અનિશ્ચિત પદાર્થનો કહેવાવાળો તેણીના બળદની જેમ તત્ત્વનો પાર પામતો નથી.

વિરેચન—વાદ એટલે પૂર્વપક્ષ, જેમકે સત્ત્વસ્તુ ત્રિપ છે. એવો મારો પક્ષ, તે પૂર્વપક્ષવાદ કહેવાય છે તે વાદનું ઉત્થાપન કરનાર ઉત્તરપક્ષ તે પ્રતિવાદ કહેવાય છે જેમકે તમારો કહેલો. પૂર્વપક્ષ સિદ્ધ થતો નથી કારણકે વસ્તુ અનિત્ય છે અથવા ક્ષણિક છે માટે અનિશ્ચિત એટલે અનિર્ધારિત પદાર્થ જેમકે અશુભના કડકા જેટલો માત્ર આત્મા છે ને ગર્ભાશયમા ત્રીજે મહિને છવ ઉપર છે આવી રીતનું જે કથન તે એવા વાદ પ્રતિવાદ અને અનિશ્ચિત પદાર્થને-શ્રાવના ધણા અભ્યાસથી અથવા પ્રજ્ઞાતિશયથી કહેનારા, પારમાર્થિક સ્વરૂપનો પાર પામતો નથી કોની જેઠે તે કહે છે જેમ ધા ચીનો બળદ ગમનનો પાર પામતો નથી તેમ કહ્યું છે કે—

પટે પાર કહા પામવો, મિટે ન મનસી પ્યાસ,

જયું કો'ક કે બેલકો, ઘટહો દાસ પ્યાસ

જ્ઞાન એ અનન્યજ ચીજ છે

પીપ્પલમસમુદ્રોત્ય, રસાયનમનૌપગમ્ ।

અનન્યાપેક્ષમૈશ્વર્ય, જ્ઞાનમાદુર્ભાવિનઃ ॥ ૨ ॥

જ્ઞાનસાર

શબ્દાર્થ—પડિત પુરુષોએ કેવું છે કે નહીં સમુદ્રમાંથી નીકળે છે-પર કરેલું અમૃત છે, ઔષધપ્રયોગ કરેલું નહીં છે અને અન્ય વસ્તુઓના પેશ્વરારૂપિત ઐશ્વર્ય છે

વિરેચન—વસ્તુ સદૃશ નહીં સદૃશ પડિત પુરુષો સમુદ્રમાંથી નીકળે છે-પર કરેલું અમૃત છે, ઔષધપ્રયોગ કરેલું નહીં છે અને અન્ય વસ્તુઓના પેશ્વરારૂપિત ઐશ્વર્ય છે. જ્ઞાન ઔષધપ્રયોગ નહીં કરેલું નહીં (કોઈને) આપનું છે, કારણકે જ્ઞાન સાક્ષીની જે વિષે જ્ઞાત્યુર્ન અટકે તે કહેવાય છે. જ્ઞાન-પ્રકાશ અનન્ય છે. જ્ઞાન-પ્રકાશ અનન્ય છે.

જાતના ઔષધરૂપ છે અને વળી હસ્તિ, અર્ધ, રથ, ધનાદિની અપેક્ષારહિત મહાન મહિમાયુ સ્વામિત્વ પદ છે ૨

જ્ઞાનની ઉચ્ચ કોટિમાં ગણના.

ઉપજાતિ (૩ થી ૫).

જ્ઞાન દિ લોકે પરમ પવિત્ર, નિરામયાક્ષિપતિમ જિનશૈઃ ।

મોક્ત ચ સિદ્ધાન્તપરમ્પરાયાં, પરમ્પરામોક્ષસુદાનદક્ષમ્ ॥ ૩ ॥

અરેખર લોકમાં જ્ઞાન ઘણું જ પવિત્ર છે અને ધર્મના સિદ્ધાંતની પર પરામાં પરપરાથી પ્રાપ્ત થતા મોક્ષના જ્ઞાનમાં અતુર (મોક્ષદાયી) છે તેથી ક્ષીણિનેશ્વર ભગવાને નીરાગી નેત્રસમાન કહેણું છે ૩

તથા—

ન જ્ઞાનતુલ્ય શુરિ કિંચિદસ્તિ, હિતાહિતાર્થપ્રતિબોધદક્ષમ્ ।

જ્ઞાનેન હીનો ગદિતો યુથૈર્જનઃ પથુ પુચ્ચવિપાણહીનઃ ॥ ૪ ॥

પૃથ્વીમાં હિત અને અહિત અર્થને જણાવવામાં અતુર જ્ઞાનસમાન ખીણ કાંઈ નથી કાળ્યુકે જ્ઞાનહીન યુવકને મહા વિદ્વાન પુરુષોએ પૂછડા તથા ઝીં ગડાથી રહિત એવા પશુસમાન કહેવ છે ૪

જ્ઞાનીને મોક્ષ તરત મળે

જ્ઞાન સદારાધયર્તાં જનનાં, મ્વયવરેય કિલ મુક્તિરામા ।

ગોધોપદેશોન કટાક્ષમાલાં, વિમ્બશ્ચતિ દ્રાક્ પરિણેતુમેપામ્ ॥ ૫ ॥

જ્ઞાનનું હૃદયે આરાધન કરનાર આ પુરુષોની સાથે વિવાહ કરવાને પોતાની મેળે પરણવાવાળી આ મુક્તિ (મોક્ષ) રૂપી સ્ત્રી જ્ઞાનના ઉપદેશથી કટાક્ષની પડિતને એટલે એક પછી એક એમ કટાક્ષોને કરે છે એટલે જ્ઞાની મનુષ્યને મોક્ષ સત્વર પ્રાપ્ત થાય છે ૫

જ્ઞાનરૂપી ચિતામણિ મેળવ્યાપછી શખલા વીણવાની

જરૂર નથી

इन्द्रवज्रा (६-७)

જ્ઞાનસ્ય લઙ્ વા વિરુષા પૃથિવ્યા, સ્વાટ ન વાઠઝન્તિ રસ પર તુ ।

દ્વમા દિ લઙ્ વા સ્વલુ મુક્તમાલા, સ્વાય ન વાઠઝન્તિ પર કદાપિ ॥ ૬ ॥

વિદ્યાનુ પુરૂષો પૃથ્વીમા જ્ઞાનના સ્વાદને પામીને અન્ય રસને ઇચ્છતા નથી કારણકે હું મો નક્કી મુક્તા (મોતી) ની માળાને પામીને ખીમ ખાવાના પદાર્થને કોઈ પણ દિવસ ઇચ્છતા નથી, ૬

જ્ઞાનને ગુભાવધુ એ કળાને લક્ષ્મીનો તિરસ્કાર કર્યા બરાબર છે

लब्ध्वा हि मानुष्यभव जना ये, जानन्ति न ज्ञानकत्र कदापि ।

તેવામણેવા ગદિતા જિનેશૈર્વર્યાઃ કલાઃ પાપપુપઃ પરા હિ ॥ ૭ ॥

જે પ્રાણીઓ નક્કી મનુષ્ય જન્મને પામીને કોઈ પણ દિવસ જ્ઞાનની કળાને જાણતા નથી તેની ખીજ તમામ (વ્યાપારાદિ) કળાઓ શ્રીજિનેશ્વર ભગવાને વ્યર્થ કહેલી છે કારણકે તે કળાઓ નક્કી, પાપ કરીને પેટના પોષણ માત્રાજ કાર્યને કરવાવાળી છે, માટે પુનર્જન્મમા તેને કોઈ શુભ લાભ નથી પણ સામી દુઃખ છે ૭

અમૃતકરતા જ્ઞાનની શ્રેષ્ઠતા બતાવેછે.

उपजाति.

જ્ઞાન જનાનામપર્વર્ગમાર્ગે, પાથેયરૂપ ગદિત જિનેશૈઃ ।

शुक्लैककेल तदपीह भव्या, न वै सुधाक्षामेशरीरभाजः ॥ ८ ॥

શ્રીજિનેશ્વર ભગવાને જ્ઞાનને મોક્ષ માર્ગમા મનુષ્યોના ભાવરૂપ કહ્યું છે, તેથી જ્ઞાનરૂપી ભાતાનુ એક વખત લોજન કરનારા છો એ ભૂધ બની નાથ છે પરંતુ (અમૃત) થી પુષ્ટ શરીરવાળા દેવો ભગ્ય બની ગયા નથી ૮

જ્ઞાનનું બળ જણાવેછે.

उपजाति

જ્ઞાન ચ સસારસમુદ્રતીર, કપાયદાવાનલદાહનીરમ્ ।

मोहारिसिंहारसमीकवीर, मायापिशाचीहनने सुधीरम् ॥ ९ ॥

જ્ઞાન તે સસાર સમુદ્રના તીરરૂપ છે અને ચાર પ્રકાર (માથ, માન માયા અને મોહરૂપી) કપાયરૂપ દાવાનળ (અગ્નિ) ન દહાડા પડીરૂપ છે એટલે કપાયરૂપી મેલનો નાશ કરનાર છે અને મોહ (માથ) રૂપી પ્રાણુનો સહાર કરવામા રણસપ્રામના વીર પુરુષતુલ્ય છે તેમ જ્ઞાનની મજબૂતીને હાથમા મહાન ધીર પુરુષતુલ્ય છે ૯

જ્ઞાનપ્રકાશની પ્રાપ્તિઆગળ સસારી મુખની ઝાંખપ

ઉપજાતિ (૧૦-૧૧)

સહીતગીતાનિ ચ ગાયકાનાં, વિલાસિનીનાં નિલસદિલાસાઃ ।

નૃત્યજ્ઞસન્નતકર્તનનાનિ, જ્ઞાનસ્ય સૌમ્યે દિ ઉણોપમાનિ ॥ ૧૦ ॥

અર્થેના લોકોના સંગીતના ગીતો, વિલાસિની (વેદ્યા) શ્રીઓના શો
ભાવમાન એવા વિલાસો (કામચેષ્ટાઓ) અને નૃત્યકળાને જાણનાર શુદ્ધ
નર્તક (નટ) લોકોના નાઓ (નૃત્યો) આ બધા જ્ઞાનના મુખ આગળ
અદૃશ્ય તથા અદૃશ્ય છે ૧૦

જ્ઞાનજ સર્વ ઠેકાણે ઉપયોગી છે.

વન્ધુ. પરો ચોડ્ય વિવેશગાનાં, ધન પર યો નિજદેશગાનામ્ ।

મિત્ર પર શક્તિવેશગાના, ઘોષ વિવોધન્તુ શુષાસ્તમેકમ્ ॥ ૧૧ ॥

જે જ્ઞાન અત્ર વિવેશ (પરવેશ) અર્થે મનુષ્યોના બધુ છે અને પોતાના
દેશમાં રહેલા માનવોનું જે ઉત્તમ ધન છે તેમ મુક્તિ (મોક્ષ) ના પ્રદે
શમાં અર્થેના નેશનું ઉત્તમ મિત્રરૂપ છે તે એક જ્ઞાનનેજ વિદ્યાનું શુદ્ધ
સંપાદન કરે ૧૧

જ્ઞાનજ સર્વ રીતે સહાય કરે છે.

इन्द्रवज्रा

મોક્ષપ્રયાણે પૃથુસાર્થવાહ, મૌઢ્યાર્ગલા નારકપુ કપાટે ।

સસારપાયોનિધિયાનપાત, જ્ઞાન જગત્વા ગદિત નિતેજૈઃ ॥ ૧૨ ॥

જ્ઞાન તે મોક્ષના પ્રયાણમાં માર્થવાહ (સાથે ચાલી સહાય કરનાર)
રૂપ છે અને નરકપુરી (યમપુરી) ના કામોને બધ રાખવામાં મજબૂત
લોગબંધ છે એવે નરકના દરવાજાને ખુલ્લો થવા દેતું નથી તેમ વળી શ્રી
જિનેશ્વર ભગવાને જગતમાં જ્ઞાનનેજ સસાર સમુદ્રના વહાણરૂપી કહેલું છે,
એટલે સ-નારરૂપી સમુદ્રમાંથી મનુષ્યોનો ઉદ્ધાર કરી મોક્ષપુરીમાં લઈ જનાર
જ્ઞાનજ છે એમ કહ્યું છે ૧૨

જ્ઞાનનું બળ

उपजाति.

કર્માણિ ગાદત્તગતાનિ તાનિ, તૃણા સદાનેકમવાર્જિતાનિ ।

ક્વસ ન યાન્તીહ તપોમિત્યૈર્જ્ઞાન સળાતાન્યપિ સદ્ધિયોતિ ॥ ૧૩ ॥

મનુષ્યોએ સદા અનેક જન્મોથી મેળવેલા અને અત્યંત મજબૂત પ
ણાને પામેલા મનુષ્યોના કર્મો ઉપર તપોથી પણ અહિં નાશ પામતા નથી
પરંતુ જ્ઞાને તો ક્ષણ માનમાં તે (કર્મો) નો નાશ કરી નાખે છે ૧૩

જ્ઞાનતુલ્ય કોઈ પદાર્થ નથી.

इन्द्रवज्रा (૧૪ થી ૧૮).

न ज्ञानतुल्यः किल कल्पवृक्षो, न ज्ञानतुल्या किल कामधेनुः ।

न ज्ञानतुल्यः किल कामकुम्भो, ज्ञानेन चिन्तामणिरप्यतुल्यः ॥ ૧૪ ॥

અરેખર કલ્પવૃક્ષ પણ જ્ઞાનતુલ્ય નથી અને કામધેનુ (કામદુધા ગાય) પણ
જ્ઞાનસમાન નથી, તેમ કામકુલ (કામને એટલે ઇચ્છાઓને પૂર્ણ કર-
નાર એક જાતનો મગ્નિત ધોળો) પણ જ્ઞાનતુલ્ય નથી અને ચિન્તામણિ
નામનો મણિ પણ જ્ઞાનની સમાન નથી ૧૪

જે સુખ જ્ઞાની મનુષ્યોને થાયછે તે સુખ અદ્વિતીય જો

દેવતાઓને પણ થતુ નથી.

सौख्य हि यं ज्ञानरसे निमग्नः, सर्वातिशायीह जना लभन्ते ।

वृन्दारका नैव तदेकदेश, सत्य समर्थाः प्रभवन्ति लब्धुम् ॥ ૧૫ ॥

'જ્ઞાનરૂપી' રસમાં મગ્ન થયેલા જે મનુષ્યો અહિં લોકમાં સર્વોપરિ એવા જે
સુખને પ્રાપ્ત થાયછે, તે સુખના એક દેશને અમર્થ એવા દેવતાઓ પણ અરે
ખર પામવાને અમર્થ વ, શકતા નથી ૧૫

જ્ઞાન ચાર પ્રકારના કપાયોનો નાશ કરેછે

क्रोधाग्निनिर्वाणवारिवाहो, मानोग्रदन्तावलकेसरीगः ।

मायातर्मीत्रसनचण्डभानुर्ज्ञान हि लोभाम्बुધિકुम्भजातः ॥ ૧૬ ॥

જ્ઞાન તે નક્કી ક્રોધરૂપી અગ્નિને શાત કરવામાં મેઘતુલ્ય છે, માનરૂપી
ઉગ્ર હાથીને હણવામાં કેસરી સિંહના સ્વામી (મહા કેસરી) તુલ્ય છે, માયા
રૂપી શનિનો નાશ કરવામાં પ્રચંડ સૂર્યરૂપ છે અને લોભરૂપી સમુદ્રનું
ગોળણ કરવામાં અગસ્ત્યઋષિતુલ્ય છે ૧૬

જ્ઞાનવિના મોક્ષ નથીજ.

इच्छास्ति चेन्मुक्तिपदं प्रवातुमारोघन ज्ञानपदस्य कुर्यात् ।

ज्ञान विना नैव कदापि मोक्षो, नानाप्रकारैरपि मोक्षमार्गः ॥ ૧૭ ॥

જો મનુષ્યને શુદ્ધિ (મોક્ષ) પામે તો પામવાની મુશ્કેલી હોય તો જ્ઞાન રૂપી પદ્મ આરાધન કરી કારણકે નાના પ્રકારના મોક્ષના રસ્તા (જપ, તપ આદિ) થી પણ જ્ઞાનવિના કેઈ પણ દિવસ મનુષ્યને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતી નથી જ ૧૭

જ્ઞાનની સત્તા સર્વોપરી છે

વદ્માલયારાધનપુણ્ડરીક*, કર્મેષસન્ધારણપુણ્ડરીકઃ ।

સસારરોગગ્રજપુણ્ડરીકો, જ્ઞાન કપાયાટવિપુણ્ડરીકઃ ॥ ૧૮ ॥

જ્ઞાન લક્ષ્મીજીને પ્રસન્ન કરવામા પુણ્ડરીક નામના દિગ્ગજસમાન છે * કુક્રમોરૂપી હાથીઓનો નાશ કરવામા સિદ્ધસમાન છે, સસારરૂપી ગાળનો નાશ કરવામા પુણ્ડરીક નામની ઓપધિતુ ધ છે અને કપાયો (કાઢ, માન, માયા અને લોભ) રૂપી વનને બાળવામા અગ્નિતુ-ય છે ૧૮

જ્ઞાન એ મોક્ષદેશનુ વિમાન છે.

ઉપજાતિ (૧૯-૨૦)

જ્ઞાનાભ્યાસનાધિગતા જના યે, તેષા ન દૂરો શ્વર્ગમર્ગઃ ।

પાનેન કર્માણિ યતો નિહત્ય, જિના ક્ષણાદેવ ગતાશ્ચ મૌક્ષમ્ ॥ ૧૯ ॥

જો મનુષ્યો જ્ઞાનરૂપી વિમાનમા બેઠેલા છે તેઓને મોક્ષનો માર્ગ નથી કારણકે જિન મહાત્માઓ (તીર્થંકરો) જ્ઞાનથી ક્રમોનો નાશ કરીને ઘણા માનમાજ મોક્ષને પામ્યા છે ૧૯

જ્ઞાનથી ઉત્તરોત્તર મોક્ષ કહે છે

જ્ઞાનાક્ષિતો દ્રવ્યમુપાર્જયન્તિ, દ્રવ્યાર્જનેનૈવ સુર્વોપવન્તિ ।

સૌમ્યેન ધર્માચરણ ચરન્તિ, જના પુનર્મોક્ષસત્ત્વીભવન્તિ ॥ ૨૦ ॥

(સસારના બંધારને આગમા) જ્ઞાનની પ્રાપ્તિથી લોકો ધનને મેળવે છે અને ધનોપાજન કરવાથી જગત્મા સુખી થાય છે અને સુખથી ધર્મનું આચરણ કરે અને તેથી મોક્ષના મિત્રરૂપ થાય છે અર્થાત મોક્ષન પામે છે ૨૦

* શ્રીનક્ષત્રીજીનું આરાધન નિશાના હાથીઓ કરે છે તે જ્ઞાનન તેના સ્વરૂપોનું જ્ઞાન ક ના પણ જણાવે આવે છે

જ્ઞાન તે મુક્તિરૂપી સ્ત્રીનું ભૂષણ છે.

इन्द्रवज्रा (૨૧-૨૨).

મુક્તિશ્રિયોઽલક્રૂરણ પર દિ, જ્ઞાન પ્રગસ્ય ગદ્ગતિ જિનૈઃઃ ।

તદ્ભૂષણ યે શુરિ દર્શયન્તિ, તેભ્યો દ્રુત મિલતિ મુક્તિરામા ॥ ૨૧ ॥

શ્રીજિનેશ્વર ભગવન્તેએ જ્ઞાનને નકો મુક્તિરૂપી સ્ત્રીનું ઉત્તમ ધ
ખુ કહેલું છે માટે તે ભૂષણને જ લોકો જાણી જાણી રહ્યા છે તેઓ-
ઉપર મુક્તિરૂપી સ્ત્રી રહેલું રાખે છે, અર્થાત્ તેઓ મરણાતે જલદી મોક્ષ
પામે છે ૨૧

જ્ઞાનપદની પૂજા કરનારને પણ મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે.

कुर्वन्ति ये ज्ञानपदस्य पूजा, कुर्वन्ति ते तीर्थकरस्य गोत्रम् ।

પાતો ભવેજ્ઞાનવિરાધકાના, ઘોરે જનાના નરકસ્ય કૂપે ॥ ૨૨ ॥

જે મનુષ્યે જ્ઞાનપદની પૂજા કરે છે તેઓ શ્રીતીર્થંકર જોત્રને જાણે છે
અને જ્ઞાનની વિશદના કરનાર મનુષ્યોનો ઘોર નરકના જ્વાલા પાત થા
ય છે ૨૨

જ્ઞાનરૂપી દીપની ગેરહાજરીથી મહાહાનિ.

જ્ઞાન વિનાન્ધા ભવવારિરાશૌ, સદા નિમજ્જન્તિ શરણ્યહીનાઃ ।

જ્ઞાનાઙ્ગનૈર્નિર્મલનેત્રયુગ્માઃ, પ્રયાન્તિ સસારસમુદ્રપારમ્ ॥ ૨૩ ॥

જ્ઞાનવિનાના અધ પુરૂષો આશ્રયથી હીન થઈને હુમેશા સસારરૂપી સ
મુદ્રમા દૂખ્યા કરે છે અને જ્ઞાનરૂપી અજનથી જેઓના જે નેત્રો નિર્મળ
થયા છે અર્થાત્ જેઓને સંપૂર્ણ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થયેલી છે એવા મહાપુરૂષો
સસારરૂપી મસુદ્રના પારને પામે છે ૨૩

જ્ઞાનીને મોક્ષસુખ દૂર નથી

जनोऽत्र यो ज्ञानग्याधिरूढो, महाव्रताख्ये पथि सम्प्रवृत्त ।

દૂર ન તસ્યેદ કદાપિ લોકે, લોકાગ્રગેહ સુખસાર્વભૌમમ્ ॥ ૨૪ ॥

અત્ર જે મનુષ્ય જ્ઞાનરૂપી રથમા આરૂઢ થયો છે અને પાંચ પ્રકારના
મહાવ્રતના માર્ગમા પ્રવૃત્ત થયો છે, તે પુરૂષને આ લોકમા કોઈ પણ
દિવસ અકલ્પનીય સુખપ્રાપ્તિ એવું જે મોક્ષપ્રાપ્તિ તે જ નથી ૨૪

પૃથ્વીમા કાણુ ભાગ્યશાળી ? તેનો નિર્ણય

इन्द्रवज्रा (૨૫ થી ૩૦).

ते आद्भव्या भुवि भाग्यवन्ताश्चित्तेष्विति ज्ञानयुता बभूवुः । १-

शास्त्रस्य पाठ* श्रवण च लोके, मोक्षे जिनै शासनदीप्तयेऽत्र ॥ २५ ॥

જેઓ ચિત્તમા આ પ્રમાણે જ્ઞાનવાળા થયેલા છે, શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરે છે અને લોકમા શ્રીજિનેશ્વર ભગવાને જ્ઞેનગ્રાસનને પ્રકાશ કરવાસાથે કહેલા શાસ્ત્રમા જેઓનું ગવણુ છે તે આવકવથો પૃથ્વીમા ભાગ્યશાળી છે ૨૫

शास्त्र (ज्ञान) तु रक्षण काल करेछे ? तेनी सम्बन्धती

शास्त्राणि जैनानि हि वाचयन्ति, ये आवकाः आद्वगुणमपन्नाः ।

सम्पत्तवभूषापरिभूषिताः, कुर्वन्ति ते शासनरक्षण हि ॥ २६ ॥

મહાના યુગોથી યુક્ત એવા જે આવકો જિનધર્મસભધી શાસ્ત્રોને વથે છે અને જેના અંગે સમ્યકત્વરૂપી બૂલસુધી વિગૂણિત છે તે મહાશયો નાકો જિનશાસનનું રક્ષણ કરે છે ૨૬

ज्ञान तेज भइ आतिश्रनक छे.

नानामकारैः परित पृथिव्या, ससारतापैः परिवेन्तितानाम् ।

ज्ञान जनानां सुखशान्तिहेतुर्धाराधरो धर्मतरो धरायाम् ॥ २७ ॥

જેમ પૃથ્વીમા મનુષ્યોને સુખ શાંતિનું કારણ પુરધર મેઘ છે તેમ પૃથ્વીમા જિન જિન પ્રકારના સસારના તાપેથી આતરફ પીડાને પ્રાપ્ત થયેલા મનુષ્યોને સુખ તથા શાંતિનું કારણ જ્ઞાનજ છે ૨૭

ज्ञानभलाप

ज्ञान भवारण्यद्वानलाभ, मुक्तपद्मनाकोमलपाणिनाभम् ।

क्रोधोग्रमायाजल्लानिलाभ, कर्मोग्रवहे शमने जलामम् ॥ २८ ॥

જ્ઞાન તે સસારરૂપી વનને બાળવામા દાવાન-નતુ ॥ છે અને મુક્તિરૂપી ઓના કોમળ હસ્ત (હાથ) ના લાભને આપનાર છે તેમ ક્રોધ, ઉગ્ર એવી માયા તેરૂપી વર્ષાદેને ધનનતુ-ય છે અર્થાત્ પવન જેમ વર્ષાદેના સમૂહને કાણુ માનમા દૂર કે કી દેછે તેવી રીતે ક્રોધ વિગેરેને દૂર ફેંકનાર છે તથા કુકર્મો

ઉત્તમ સ્વાદાદભગીરૂપી લહેરેના સમૃદ્ધયુક્ત એવા જ્ઞાનરૂપી સમુદ્રમાં
આલોકમા જેઓએ પ્રયત્ન કરેલ છે અર્થાત્ ઉત્તમ પ્રકારનું જ્ઞાન મેળવેલ
એવા તે પુરૂષોને સસારરૂપી સાગર નહીં એક બાબોચીયાસમાન થાય
એમ જગમ તીથરૂપ એવા શ્રીજિનેશ્વર ભજવાનોએ જણાવ્યું છે ૩૨

જ્ઞાનરસ આગળ અન્ય રસો નકામા છે

ઉપજાતિ.

સુધા સુધા યાતિ રસમયુક્તા, સા શર્કરા કર્કરવદ્દિભાતિ ।

દ્રાક્ષા સયત્વ સ્ખનનઃ પ્રયાતિ, માત્રે સતિ જ્ઞાનરસમવાહે ॥ ૩૩ ॥

છવને જ્ઞાનરૂપી રસનો પ્રનાહ પ્રાપ્ત થતા ક્ષણ માત્રમા અતિ રસમય
એવું જે અમૃત તે વૃથા (ફાગટ) થઈ જાય છે અને સગર કાકરાતુત્થ બાસે
તેમ પ્રાપ્ત ક્ષયપણને પ્રાપ્ત થાય છે ૩૩

જ્ઞાનથી તેજેમય બ્રહ્મનું દર્શન થાય છે

इन्द्रवज्रा.

જ્ઞાનાલ્પમૂર્ચસ્ય મહામખાવાદજ્ઞાનતામિત્તકદમ્બકાનિ ।

નાશ પ્રયાતિ ત્વણિસ્થિતાના, જ્યોતિઃ પર ચ પ્રકટત્તમેતિ ॥ ૩૪ ॥

જ્ઞાનરૂપી સૂર્યના મહાન પ્રભાવથી મનુષ્યોના અજ્ઞાનરૂપી અધારના
સમૂહો નાશ પામી જાય છે અને પરબ્રહ્મરૂપી તેજ પ્રગિરૂપણને પામે છે
એટલે અન્ત કરણમા બ્રહ્મદર્શન થાય છે ૩૪

જાની પુરૂષોને સસારરૂપી સૂર્યનો તાપ પીડા કરતો નથી

उपजाति

મવાર્કતાપૈઃ પરિતાપિતાના, જ્ઞાન જનાના જલયન્ત્રતુલ્યમ્ ।

યત્પ્રાપ્ય નૈવાનુપવન્તિ તાપ, નાના પ્રકાર ભવયોનિષ્ઠતમ્ ॥ ૩૫ ॥

સસારરૂપી સૂર્યના તાપથી તપાયમાન થયેલા મનુષ્યોને જ્ઞાન તે કુવાર
તુ ય છે કે જે કુવારને પામીને સસારમા જન્મવાથી ઉત્પન્ન થયેલા નાન
(લિલ્લ લિલ્લ) પ્રકારના તાપને લોકો અનુભવતા નથી અર્થાત્ કે જ્ઞાનીઓને
સસારનો તાપ તપાવી શકતો નથી ૩૫

જ્ઞાન મોક્ષમાન કરનાર છે

ઉપેન્દ્રવજ્રા.

સત્સારરમ્યાદ્યત્તે દ્વિપેન્દ્રઃ, કીર્ત્તિઃ સુમભાવનાદતુલ્યમ્ ।

જ્ઞાન દિ દમ્પ્યામિશમે જલૌષ, મુક્તિસ્ત્રિયો વૈ યરમાલિકામમ્ ॥ ૩૬ ॥

જ્ઞાન તે સમારૂપી કેળને નાશ કરવામા હાથીરૂપ છે અને કીર્ત્તિને પ્રસિદ્ધ કરવામા મુંદર લાલા નામના ઉત્તમ વાદ્યવ્રતના ગ્રેષ્ઠ નાદતુલ્ય છે અને દહારૂપી અગ્નિને શાત કરવામા જળના સમહુમમાન છે તેમ પરિણામે મુક્તિરૂપી સ્ત્રીને વરવાની વરમાળાતુલ્ય છે અર્થાત્ જ્ઞાન મોક્ષસુખ આપવાવાળું છે ૩૬

પુનઃ કપાયોનુ મર્દન કરવાનુ ભિન્ન સ્વરૂપોથી સમજાવેએ.

ક્રૌંધાદિદશે મળિમન્ત્રતુલ્ય, જ્ઞાન દિ માનાગ્નયનેન્દ્રવજ્રમ્ ।

માયાગ્ન્યવહ્નિઃ કઠિન કુઠાર, લોભામ્બુધૌ વાઙ્મવહ્નિતુલ્યમ્ ॥ ૩૭ ॥

નક્કી જ્ઞાન તે ક્રૌંધરૂપી સર્પના દશ (કરક) મા એટલે તેના ઝેરને ઉતારવામા મહિ તથા મન્ત્રસમાન છે અને માન (અભિમાન) રૂપી મહાન પર્વતને ક્રેડવામા ઇન્દ્રના વજ્રતુલ્ય, તેમ માયારૂપી વેલને કાપવામા કઠિન કુવાડા બદોળર તથા લોભરૂપી સમુદ્રનું શોષણ કરવામા વાઙ્મવહ્નિસમાન છે

સારાંગ—માન, માયા, ક્રૌંધ અને લોભ એ ચાર કષાયો જ્ઞાનથી દૂર ચાલ્યા જાય છે ૩૭

જ્ઞાન તે મોક્ષ મેળવવાનુ ઉત્તમ સાધન છે.

ઉપજાતિ (૩૮ થી ૪૮).

જ્ઞાન દિ રૂપ પરમ પવિત્ર, શરીરિણા સદ્ગતિ જિનેશૈઃ ।

યેન પ્રપન્ના મુનિ જન્મમાજો, મુક્તિસ્ત્રિયો વહ્નમતા પ્રયાન્તિ ॥ ૩૮ ॥

પરેષ્વર જ્ઞાન શ્રીભિનેશ્વર લગવાનોએ દેહધારી પ્રાણીઓને (ઉદ્ધાર કરવામા) પરમ પવિત્રરૂપ કહેલું છે, કારણકે જે જ્ઞાનથી યુક્ત એવા પૃથ્વી-માના મનુષ્યો મુક્તિરૂપી સ્ત્રીના પ્રિયપણાને પામે છે, એટલે મોક્ષને પામે છે ૩૮

જ્ઞાની પુરૂષને સપત્તિ પણ પ્રાપ્ત થાયએ.

ન જ્ઞાનતુલ્ય કિલ મૂષ્ણ દિ, યત્પ્રાપ્ય લોકાઃ સૃષ્ટિનો ભવન્તિ ।

સ્યન્તરા વેદ જ વે પ્રાપ્તિઃ સદ્ગતિઃ કિલ મમ્પ્રાપ્તેદયમ્ ॥ ૩૯ ॥

ઉત્તમ રથાદ્રાદભગીરૂપી લહેરેના સમુદ્ધયુક્ત એવા જ્ઞાનરૂપી સમુદ્રમા આલોકમા જેઓએ પ્રયત્ન કરેલ છે અર્થાત્ ઉત્તમ પ્રકારનું જ્ઞાન મેળવેલ છે એવા તે પુરૂષોને સસારરૂપી સાગર નફી એક બાબોચીયાસમાન થાય છે એમ જગમ તીર્થરૂપ એવા શ્રીલિનેશ્વર ભગવાનોએ જણાવ્યું છે ૩૦

જ્ઞાનરસ આગળ અન્ય રમો નકામા છે

ઉપજાતિ.

મૃધા મૃધા યાતિ રસમયુક્તા, સા શર્કરા કર્કરવદ્ભિભાતિ ।

દ્રાક્ષા સપત્ત સળતઃ મયાતિ, માતે સતિ જ્ઞાનરસમગદે ॥ ૩૨ ॥

જીવને જ્ઞાનરૂપી રસનો પ્રવાહ પ્રાપ્ત થતા સહુ માનમા અતિ રસયુક્ત એવું જે અમૃત તે વૃથા (ફોગટ) થઈ જાય છે અને સાકર કાકરાનું ય બાસે છે તેમ પ્રાપ્ત ક્ષયપણને પ્રાપ્ત થાય છે ૩૩

જ્ઞાનથી તેજેમય પ્રહાનુ દર્શન થાય છે

इन्द्रवज्रा

જ્ઞાનાલ્પ્યમૂર્ચસ્ય મહામભાવાદજ્ઞાનતામિસ્રકદમ્બકાનિ ।

નાગ મયાતિ તવનિસ્થિતાના, જ્યોતિઃ પર ચ પ્રકટત્વમેતિ ॥ ૩૪ ॥

જ્ઞાનરૂપી સૂર્યના મહાન પ્રભાવથી મનુષ્યોના અજ્ઞાનરૂપી અધારાના સમૂહો નાશ પામી જાય છે અને પરબ્રહ્મરૂપી તેજ પ્રસિદ્ધપણને પામે છે, એટલે અન્ત કરણમા પ્રહાસન થાય છે ૩૪

જ્ઞાની પુરૂષોને સસારરૂપી સૂર્યનો તાપ પીડા કરતો નથી.

ઉપજાતિ

ભવાર્કતાપૈ. પરિતાપિતાના, પાન જનાના જલયન્ત્રતુલ્યમ્ ।

યત્રાપ્ય નૈવાનુપ્રવન્તિ તાપ, નાના પ્રકાર ભવયોનિમૃતમ્ ॥ ૩૫ ॥

સસારરૂપી સૂર્યના તાપથી તપાયમાન થયેલા મનુષ્યોને જ્ઞાન તે કુવારા તુ ય છે કે જે કુવારાને પામીને સસારમા જન્મવાથી ઉત્પન્ન થયેલા નાના (લિલ્લ લિલ્લ) પ્રકારના તાપને લોકો અનુભવના નથી અર્થાત્ જે જ્ઞાનીઓને સસારનો તાપ તપાવી શકતો નથી ૩૫

જ્ઞાન મોક્ષદાન કરનાર છે

ઉપેન્દ્રવજ્રા.

સત્સારમ્ભાદલને દ્વિપેન્દ્રઃ, કીર્ત્તૌ સુભાવરનાદતુલ્યમ્ ।

જ્ઞાન હિ દમ્ભાગ્નિશમે જલૌષ, મુક્તિશ્લિયો વૈ વરમાલિકામમ્ ॥ ૩૬ ॥

જ્ઞાન તે સસારરૂપી કેળવે નાશ કરવામા હુથીરૂપ છે અને કીર્ત્તિને પ્રસિદ્ધ કરવામા મુંઢર લાલા નામના ઉત્તમ વાજ્રવના શ્રેષ્ઠ નાદતુલ્ય છે અને દલરૂપી અગ્નિને શાત કરવામા જળના મધુહમમાન છે તેમ પરિણામે મુક્તિરૂપી સ્ત્રીને વરવાની વરમાળાતુલ્ય છે અર્થાત્ જ્ઞાન મોક્ષસુખ આપવાવાળું છે ૩૬

પુનઃ કથાયોતુ મર્દન કરવાતુ ભિન્ન સ્વરૂપોથી સમન્તવેડે.

ક્રોધાદિદશે મળિમન્તુલ્ય, જ્ઞાન હિ માનાલ્પનમેન્દ્રવજ્રમ્ ।

માયાલ્પવજ્રયા કઠિન કુઠાર, લોભામ્બુધૌ વાઙ્મવદ્ધિતુલ્યમ્ ॥૩૭॥

નક્કી જ્ઞાન તે ક્રોધરૂપી સર્પના દશ (કરડ) મા એટલે તેના ઝેરને ઉનારવામા મણિ તથા મત્રસમાન છે અને માન (અભિમાન) રૂપી મહાન પર્વતને ત્રેહવામા ઇન્દ્રના વજ્રતુલ્ય, તેમ માયારૂપી વેલને કાપવામા કઠિન કુવાડા ઘરોઘર તથા લોભરૂપી સમુદ્રનું શોષણ કરવામા વાઙ્મવદ્ધિસમાન છે

સારાંગ—માન, માયા, ક્રોધ અને લોભ એ ચાર કથાયો જ્ઞાનથી દૂર થાડ્યા બાદ છે ૩૭

જ્ઞાન તે મોક્ષ મેળવવાતુ ઉત્તમ સાધન છે.

ઉપજાતિ (૩૮ થી ૪૮).

જ્ઞાન હિ રૂપ પરમ પવિત્ર, શરીરિણા સદ્ગદિત જિનેશૈઃ ।

યેન પ્રપન્ના મુનિ જન્મમાજો, મુક્તિશ્લિયો વલ્લભતા પ્રયાન્તિ ॥ ૩૮ ॥

ખરેખર જ્ઞાન શ્રીજિનેશ્વર લગવાનોએ દેહધારી પ્રાણીઓને (ઉદ્ધાર કરવામા) પરમ પવિત્રરૂપ કહેલું છે, કારણકે જે જ્ઞાનથી મુક્ત એવા પૃથ્વી-માના મનુષ્યો મુક્તિરૂપી સ્ત્રીના પ્રિયપણને પામે છે, એટલે મોક્ષને પામે છે ૩૮

જ્ઞાની પુરૂષને સપત્તિ પણ પ્રાપ્ત થાયછે.

ન જ્ઞાનતુલ્ય કિલ ભૂષણ હિ, યત્પાપ્ય લોકાઃ સુશ્વિનો ભવન્તિ ।

સ્વયવરા વેદ ચ તે પ્રયાન્તિ, તલ્લબ્યલક્ષ્ણાઃ કિલ સમ્પદોઽપિ ॥ ૩૯ ॥

નક્કી જ્ઞાનતુ ય ણીતુ ઘરેણુ નથી કે જે જ્ઞાનરૂપી ભૂવણને પામીને લોકો સુખી થાય છે એટલે તે લોકો પોતાની મેળે પ્રાપ્ત થયેલી સર્વ સપ્ત દોને પણ આ લોકમા મેળવે છે કારણકે તે સપ્તતિઓનું ધ્યાન પણ તેના હિયર ખેંચાય છે એટલે જ્ઞાની પુરૂષને સપ્તતિની પણ પ્રાપ્તિ થાય છે ૩૬

જ્ઞાનથી ભવભય તથા તેના મૂળરૂપ અજ્ઞાનનો નાશ થાય છે.

ये ज्ञानदण्डेन विमण्डिताङ्गा , स्वल्पान्ति ते नैव भवाटवीषु ।

ये જ્ઞાનભાનુ ચ સમાશ્રયન્તિ, તેભ્યસ્તમો દૂરતર પ્રયાતિ ॥ ૪૦ ॥

જેઓ જ્ઞાનરૂપી દડથી સુશોભિત અગવાળા છે અર્થાત્ જ્ઞાનશીલ પુરૂષો છે તેઓ સસારરૂપી જગલમા ઠેનો ખાતા નથી અને જેઓ જ્ઞાનરૂપી સૂર્ય નો આશ્રય કરે છે, તે પુરૂષોથી અધાડ (અજ્ઞાન) ઘાડુજ દૂર પલાયન કરી ભય છે અર્થાત્ અજ્ઞાન રહેતું નથી ૪૦

જ્ઞાનપ્રકાશની સત્તા

જ્ઞાનમદીપે જ્ઞાલભીભવન્તિ, રૂપાયદ્યન્દ્રાણિ સદા જનાનામ્ ।

જ્ઞાનમદીપે પરિભાસયન્તિ, જગન્તિ હસ્તામલ્કેદ્ગિતાણિ ॥ ૪૧ ॥

જ્ઞાનશતક-હીરાલલ હસરાજ કૃત

જ્ઞાનરૂપી દીવામા મનુષ્યોના કષાયો (ક્રોધ, માન માયા અને લોભ) ના સમૂહો પતગીઆતુ ય થઈ ભય છે અર્થાત્ કષાયરૂપી પતગીઆઓ દગ્ધ થઈ ભય છે એટલુજ નહિ પરંતુ જ્ઞાનરૂપી દીવો થતા હોયમા રહેલા આમળાના ફળતુ ય ચેષ્ટાવાળા સમસ્ત જગત્ (લોકો) ભાસમાન થાય છે એટલે હા થમા રહેતુ આમળાનું ફળ જેમ યથાર્થ ભોઈ ગકાય છે તેમ જ્ઞાનરૂપી દીવો થતા સમસ્ત જગતો ભાસમાન થાય છે એટલે સર્વ લોભવોકનું જ્ઞાન થાય છે ૪૧

અર્થજ પુરૂષોએ જ્ઞાનનેજ ઇચ્છ્યું છે

रत्नरूपी रसति यन जीरो, विरज्यतेऽत्यन्तशरीरमौल्यात् ।

રણદ્વિ પાપ કુરો વિરુદ્ધિ, જાન તન્નિટ સકલાર્યવિદ્ધિ ॥ ૪૨ ॥

જીવ જે (જ્ઞાનપ્રકાશ) વડે જ્ઞાન દશન અને ચારિત્ર એ ત્રણે રત્નનું રસણુ કરે છે અને (ખોટા) અત્યંત અમારીસુખમાથી મોકળો થાય છે વળી પાપને રોકી મૂકે છે એટલે તેનો નાશ કરે છે અને ચિત્તની શુદ્ધિ (પવિત્રતા) ને કરે છે તે જ્ઞાનનેજ સર્વ અથ (ધર્મ અર્થ, કામ અને મોક્ષ) ને ભણનાર પુરૂષોએ ઇચ્છ્યું છે ૪૨

અકલિત જ્ઞાનરૂપી હીરો.

ચૌરાદિદાયાદતનૂજભૂપૈરહાર્યમર્ચ્ય સકલેડપિ લોકે ।

ધન પરેષા નયનૈરટશ્ય, જ્ઞાન નરા ધન્યતમા વહન્તિ ॥ ૪૩ ॥

જ્ઞાન ચોર વિગેરેથી ચોરી શકાતું નથી, તેમ ભાઇઓ તેમા ભાગ પડી શકતા નથી, તેમ પુત્રો વાત્સો મેળવવામા તેની તકરાર લાવતા નથી અને રાજાઓ દડના કાર્યમા તે જ્ઞાનરૂપી ધનનું પ્રહુણ કરી શકતા નથી, એટલે ઉપરના લોકોથી જ્ઞાન ઝોઇ રીતે લઇ શકાય તેમ નથી વળી તે (જ્ઞાનરૂપી) ધન સમગ્ર જગતમા પણ વખાણવાને યોગ્ય છે (પૂજવા યોગ્ય છે) અને દુશ્મનોના નેત્રોથી પણ તે ધન બેઇ શકાતું નથી ત્યારે હરણ તો કયાથી જ થઇ શકે ? માટે ભાન્યશાળી પુરુષોજ જ્ઞાનરૂપી ધનનું પ્રહુણ કરે છે ૪૩

જ્ઞાન માનવોનું શુ શુ હિત કરતું નથી ?

તમો ધુનીતે કુરતે પ્રકાશ, શમ વિપત્તે વિનિહન્તિ કોપમ્ ।

તનોતિ ધર્મ વિધુનોતિ પાપ, જ્ઞાન ન કિં કિં કુરતે નરાણામ્ ॥ ૪૪ ॥

જ્ઞાન અત કરણના (અજ્ઞાનરૂપી) અધગરનો નાશ કરે છે, ચિત્તમા પ્રકાશ કરે છે, શાંતિ કરે છે, ગુસ્સાનો નાશ કરે છે, ધર્મનો વિસ્તાર કરે છે તથા અધર્મનો નાશ કરે છે આમ જ્ઞાન મનુષ્યોનું શુ શુ હિત કરી શકતું નથી ? અર્થાત્ સર્વ પ્રકારનું હિત કરે છે ૪૪

જ્ઞાનથીજ સર્વ પાપનો લય થાય છે

યથા યથા જ્ઞાનવલ્લેન જીતો, જાનાતિ તત્ત્વ જિનનાથટ્ટમ્ ।

તથા તથા ધર્મમતિમસક્તઃ, પ્રજાયતે પાપવિનાશશક્તઃ ॥ ૪૫ ॥

મનુષ્ય જેમ જેમ જ્ઞાનના ગળથી શ્રીજિનેશ્વર ભગવાનથી જોવાયેલા (કહેવાયેલા) તત્ત્વને જાણે છે તેમ તેમ ધર્મવાળી ગુદ્ધિમા આસક્ત થઇ મર્વ પાપોના વિનાશમા શક્તિમાન થાય છે, એટલે પોતાના સમગ્ર મહાન પાપોનો નાશ કરી નાખે છે ૪૫

જ્ઞાનરૂપ અદુશવિના મનરૂપી હાથી નિયમમા રાખી શકાતો નથી.

શક્યો વિજેતુ ન મનઃકરીન્દ્રો, ગન્તુ પ્રટ્ટત્ત્વ પ્રવિદ્વાય માર્ગમ્ ।

જ્ઞાનાદ્દુશેનાત્ર વિના મનુષ્યૈર્વિનાદ્દુશ મત્તમહાકરીત્ ॥ ૪૬ ॥

જેમ અકુશલિના મદોન્મત હાથી નિયમમા રાખી શકાતો નથી તેમજ
અહિ માર્ગ ઝેડીને કુમારે ચાલવાવાળો મનડખી મહાન હાથી જ્ઞાનરૂપી
અકુશલિના મનુષ્યોથી વશ કરી નહાય તેમ નથી ૪૨

જ્ઞાન મનુષ્યનુ ત્રીનુ નેત્ર છે

જ્ઞાન તતીય પુરુષસ્ય નત્ર, સમસ્તતત્ત્વાર્થમિલોકદક્ષમ્ ।

તેજોઽનપેક્ષ્ય વિગતાન્તરાય, પ્રવૃત્તિમત્સર્વજગત્રયેઽપિ ॥ ૪૩ ॥

સમગ્ર તત્ત્વાના અથ ને બતાવવામા ચતુર તેજોમય વગી જેને ધીભલ
તેજની અપેક્ષા નથી વિગતરહિત, તેમ નક્ક જગત (સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ)
મા પણ પ્રવૃત્તિગ્રાણી એટલે સમસ્ત પદાર્થને બાણવાણી જ્ઞાન તે પુરુષર્તુ
ત્રીનુ નેત્ર છે ૪૩

જ્ઞાનહીન મનુષ્ય કેવળ પશુજ છે

વર્માર્થકામલ્લજ્ઞારાગ્ન્યો, વિનષ્ટનિશ્કોપચિવારમુદ્ધિ ।

રાત્રિદિવ મક્ષણસક્તચિત્તો, જ્ઞાનેન હીન પથુરેવ મુદ્ધ ॥ ૪૮ ॥

સુમાપિતરત્નસન્દોહ

ધર્મ અથ કામ અને વ્યવહારથી પણ નહ્ય તેમ જેનામા સમગ્ર વ
સ્તુનો વિચાર કરવાની બુદ્ધિ ના પાતી છે અને રાત્રિદિવસ લાલણ (આહાર)
મા જેનું ચિત્ત આમટા થઈ જાય છે એવી રીતે જે મનુષ્ય જ્ઞાનથી રહિત
છે તે મુદ્ધ (અખજો) પશુજ છે ૪૮

જ્ઞાન સર્વ કલ્યાણનુ આદિ કારણ છે

નાર્દૂલવિકીર્ણિત (૪૯-૫૦)

જ્ઞાન સ્યાકુમતાન્યકારતરણિર્જાન જગતોચન,

જ્ઞાન નૈતિતરદિષીકુલગિરિર્જાન કપાયાપદમ્ ।

જ્ઞાન નિર્વૈનિવશ્યમન્નમમલ્ જ્ઞાન મન પાવન,

જ્ઞાન સ્વર્ગગતિપ્રયાણપટ્ટહ જ્ઞાન નિન્નન ત્રિય ॥ ૪૯ ॥

જ્ઞાન કુતિસત (મૂલ) મતરૂપી અધપરનો નાશ કરવામા સૂર્યસમાન
છે, જ્ઞાન સમગ્ર જગતનું નેત્ર છે, જ્ઞાન નીતિરૂપી નદીન ઉત્પત્તિસ્થાન
એવા મેરૂપવ તરૂં છે અને જ્ઞાન કપાચ (કાંચ મુદ્રા) નો નાશ
કરનાર છે, જ્ઞાન આનંદને વશ કરવામા મુક્તિ નિમળ

છે તથા મનને પવિત્ર કરનાર છે, જ્ઞાન સ્વર્ગમાં જવા વળને મગળપટલ (વાહન) છે અને જ્ઞાન લક્ષ્મીનું અદિ કારણ છે

સારાંગ—જ્ઞાનથી પાપક ધર્મનો નાશ, સર્વપ્રકાર, નીતિની પ્રાપ્તિ, કથાયનો ભગ, શાંતિ, મનની શુદ્ધિ, સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ અને લક્ષ્મીનો નિવાસ થાય છે ૪૯

જ્ઞાનતુ પ્રાબલ્ય સર્વોપરિ છે

જ્ઞાન કર્મમર્ત્યપ્રભેદકુલિશ શસન્તિ મોહાપદ,

જ્ઞાન મુષળમદ્ધિના વરધન જ્ઞાન જગત્પનમ્ ।

एतत्तत्त्वमतस्त्वमेतदपर ज्ञानेन विज्ञायते,

लोकालोकपिलोकनैरुपदयः स्पृहानिदानाज्जनाः ॥ ૫૦ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

જ્ઞાન તે ઈર્મોટી પર્વતોને લેદરામાં ઝડતા વજ્રતુલ્ય છે અને અજ્ઞાનનો નાશ કરનાર છે એમ મહાત્માઓ કહે છે, જ્ઞાન તે દેહધારી માનવાનું ઉત્તમ ધન તથા બુદ્ધિ છે, જ્ઞાન આખા જગતને દીપાવનાર છે, આ તત્ત્વ આ અતરન, આ તરનારન, આ બંધુ જ્ઞાનથી જલ્યાય છે અને મનુષ્યો જ્ઞાનના દાનથી લોગચોક્કા જેવામાં એક ચતુર થઈ જાય છે, એટલે સર્વશપ્ત પણ જ્ઞાનથી પ્રાપ્ત થાય છે

સારાંગ—જ્ઞાનથી કર્મની હાનિ, મોહનો નાશ, શરીરનો શણગાર, જગત્માં શેઠા સત્ તથા અસત વસ્તુનો વિવેક અને સર્વજ્ઞત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે એટલુંજ નહિ પણ જ્ઞાનદાન કરવાથી મનુષ્યો સર્વ ગીતે કુશળતા મેળવે છે ૫૦

જ્ઞાન મેળવવાની ખાસ જરૂર.

સવૈયા

ચરણ વરણ માહે જ અતિ રાતા, નરી સ્વ સમય સલાજે,

નિજપર સમય નિમેક કરી નરી, આત્મતત્ત્વ નિહાજે,

મમતિ માહે કહ્યું તિહુ ન લહ્યું ચરણ કરણનો સાગે,

તેમાટે એ જ્ઞાન અભ્યાસો, એહજ ચિત્ત દહ ધારણ ૫૧

જેન-યા રતકાપ—ભાગ પાચમે

જ્ઞાનનો ખામીને લીધે કંઈ ગી સ્થિતિ.

જ્ઞાનહીન મનુષ્ય એકાદ પૂછડી પકડીને આખે રસ્તે લાત ખાતો

ખાનેા જાય છે અને જ્ઞાનવાન્ મનુષ્ય ઘોડાની પીઠપર સ્વાઈ થઈ જઈને આનંદ તથા મુખની સાથે મોજ કરતો માર્ગ કાપે છે

સૂર્ય, ચંદ્ર અને દીપવિના જેમ જગત્ને બંધાર આવતો નથી તેમ જ્ઞાન (દરેક વસ્તુનું સાક્ષાત જ્ઞાન) વિના પણ સર્વશ્રમ નિરથક છે એટલે શુદ્ધ જન્મ મેળવ્યા છતાં મણુ જ્ઞાનનું સંપાદન ન થયું હોય તો જીવને સસારમાં જન્મમરણનું ચક્ર ભોગવવુંજ પડે છે તેથી જ્ઞાન મેળવવાની ખાસ જરૂર છે એ સમજાવી જાનના પેટા ભાગતરીકે જ્ઞાનદાન લેવાની જરૂર ધારી આ જ્ઞાન અધિકાર પૂર્ણ કર્યો છે

❧ ज्ञानदान-अधिकार ❧

જાન" જાણવું, તેના પણ ઘણા લોક થઈ શકે. લૌકિક અસૌકિક બંને જાતના પદાર્થોનું જ્ઞાન કરેલ મનુષ્ય પ્રાણીને હોય જોઈએ. કારણકે પણ વિગેરે યોનિના પ્રાણીઓમાં તેવી પ્રહુષશક્તિ નથી જેથી મનુષ્ય વત્ તેઓને જ્ઞાન આપી શકાય નહિ, પરંતુ મનુષ્ય વ્યક્તિ તો સર્વ પ્રકારના જ્ઞાનને પ્રાપ્ત થઈ શકે છે કારણકે તેમાં તેવી બીજરૂપે શક્તિઓ રહેલ છે એટલે જેમાં બીજરૂપે જે શક્તિ છે તેને ખીવવવી-કેળવવી એ જ્ઞાનનું સ્વરૂપ છે વટના સ્વયં બીજમાં મહાન વટ હોવાની શક્તિ છે તો તે મહાન થઈ શકે છે પરંતુ તેથી મોટા વટાખા લીંડા વિગેરેના બીજોમાંથી વટ જેવા મોટા વૃક્ષો થઈ શકતા નથી હવે બીજમાં વટની મજૂક વટરૂપે થવાની શક્તિ છે પરંતુ તેને ખીવવવામાં ન આવે તો તે શક્તિ નહતુ ય છે તેમ મનુષ્ય વ્યક્તિમાં જે શક્તિ છે તેને પણ ખીવવવામાં ન આવે તો તે નહ પ્રાય છે માટે જ્ઞાનશક્તિને ખીલવવી એજ મુખ્ય કર્તવ્ય છે અને તેથી આ લોક તથા પરલોક બંને લોકોના સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે અર્થાત્ જીવ મોક્ષ ગામી થઈ શકે છે જેથી બીજા પરિશ્રમેને છોડી જ્ઞાનદાનના કાર્યોમાં યત્ન કરવામાં આવે તો તેથી હજારો જવકે લાખો મનુષ્યોનો ઉદ્ધાર થવા સંભવ છે માટે વિદ્વાનોએ વિદ્યા (જ્ઞાન) દાનમાં પરાયણ રહેવું તે બાબતનું જા મર્થન કરવામાટે અત્ર લખાણ ન કરતા હિત પ્રકરણનો અધિકાર થઈ કરવાની જરૂરીઆત માની.

સર્વ દાનો કરતા જ્ઞાનદાન ઉત્તમ છે.

इन्द्रवज्रा (૧ થી ૪).

ज्ञानस्य दानं खलु वित्तदानं, ज्ञानस्य दानं खलु भोज्यदानम् ।

ज्ञानस्य दानं खलु सौख्यदानं, ज्ञानस्य दानं ह्यभयप्रदानम् ॥ १ ॥

જ્ઞાનનું દાન તેજ ખર્ચ ધનદાન છે, જ્ઞાનનું દાનજ સાચું ભોજનદાન છે, જ્ઞાનનું દાનજ સત્ય સુખને આપનાર (સુખદાન) છે અને નક્કી જ્ઞાનદાન તેજ અભયદાન છે ૧

તથા—

ज्ञानस्य दानं किल पात्रदानं, ज्ञानस्य दानं किल नाकदानम् ।

ज्ञानस्य दानं किल मोक्षदानं, ज्ञाने हि तानीह समाविशन्ति ॥ २ ॥

જ્ઞાનનું દાનજ સુપાત્રદાન છે, જ્ઞાનનું દાનજ સ્વર્ગ લોકનું દાન છે, જ્ઞાનનું દાનજ મોક્ષદાન છે, કારણ કે તે બધા દાનો આ જ્ઞાનદાનમા સમાવેશને પામે છે એટલે જ્ઞાનદાનમા તે સમગ્ર દાનોના સમાવેશ થઈ જાય છે ૨

ज्ञानं ये तीर्थंकरना प्रतिनिधि (भूर्ति) इत्येते.

तीर्थङ्कराणामधुना तभावे, ज्ञानं हि ससारसमुद्रयानम् ।

पूजा यथाशक्ति ततश्च तस्य, कुर्वन्तु दत्त्वा पठता सहायम् ॥ ३ ॥

હમણા તો તીર્થંકર બગવાનોના અભાવમા જ્ઞાનજ સસારરૂપી સમુદ્રમા ઘડાણનુસ્ય છે તેથી જ્ઞાન મેળવતા (વિદ્યાર્થી) જનોને મદદ આપીને તે જ્ઞાનની યથાશક્તિ પૂજા કરે ૩

ज्ञाननी सेवा तथा तेन अपमानं करवाथी यत् इति

कुर्वन्ति ये ज्ञानपदस्य पूजा, यत्रन्ति ते तीर्थंकरस्य गोत्रम् ।

पातो भवेज्ज्ञानविरोधकार्णा, घोरे जनानां नरकस्य कूपे ॥ ४ ॥

જે ધર્મધારી પુરૂષો જ્ઞાનપદ (વિદ્યાલય) નો ધનાદિથી સત્કાર કરે છે, તેઓ તીર્થંકર ગોત્રનું ઉપાસક છે અને જ્ઞાનના વિરોધી એવા પાપી પુરૂષોનો ઘોર એવા નરકના કૂપે જાય છે ૪.

પહોંચેછે અને તેઓ પહોંચિત રહેછે તેમ જ્ઞાનદાનને મદદ કરવાથી ધીન દાનો તેને લીધે હુસ્તીમાં આવેછે તેથી જ્ઞાનદાનનેજ ઉત્તેજન આપવું એ વિશેષ લાભકારક છે તેથી તેને વળગી રહેવું એમ મૂચના કરી આ અધિકારને મદદરૂપ રાનોત્તેજનની અપેક્ષા માની હુવે પત્રી તે અધિકાર લેવા ધ્યાન આપી આ જ્ઞાનદાન અધિકાર પૂર્ણ કરવામાં આવેછે

→ ❁ જ્ઞાનોત્તેજન-અધિકાર. ❁ ←

જ્ઞાતના વિષયલોગોમાં પુણ્ય એવા મનુષ્યો ભોગવિનામમાં મૂટથી પોતાના ધનનો વ્યય કરી રહ્યા છે કેહવું એટલેથી ન અટકતા કે માર્ગોમાં પણ ધન ખર્ચતા પાણુ વાગી જોતા નથી અને તેમ કુકર્મોમાં આસક્ત રહેતા રહેતા સમગ્ર જીવનને શુભાવી નાખેછે અને પરિણામે કાળના કવલરૂપ થઇ જાયછે જો કે સ્થિતિ તમામ માનવો તેવા નથી, કેટલાક વિદ્યાભિવાધી પુરૂષો પણ છે પરંતુ મોટો ભાગ વિષયાન્ધ પુરૂષોનો છે તેથી તેવા માનવોએ સમજવું જો, એ કે પોતાના ધનનો જ્ઞાનોત્તેજન કાર્યમાં જો વ્યય કરવામાં આવે તો તેનું પરિણામ ધણુંજ ક્ષેત્રસ્કર થાયછે તેથી વિષયજન્ય પદાર્થોમાં ધનનો વ્યય નહિ કરતા જે ધન પ્રાપ્તમાટે લીધું છે (મેળવ્યું છે) એટલે પ્રાપ્ત જવાની પણ દરકાર ન કરના વિદેશમમન આદિ કાર્યો કરી મેળવ્યું છે તે ધન જો આપણને અન્ય જન્મોમાં પણ ઉપયોગી થાય એવી આકાંક્ષા દોષ તો જ્ઞાનોત્તેજન કાર્યમાં ખર્ચવું એટલું હકમાં જણાવી હુવે તેમજ ધી અધિકારનો આરભ કર્યો છે

મુક્તિ મેળવવાનો સરલ રસ્તો.

इन्द्रजिज्ञासा (१ थी ३)

ज्ञानं पठन्तीह च पाठयन्ति, साहाय्यदानं पठन्ता जनानाम् ।

यच्छन्ति ये ज्ञानरसमपन्नास्तेषां न दूरे गन्तुं मुक्तिराम् ॥ ૧ ॥

જ્ઞાનરસથી મુક્ત એવા જે પુરૂષો આ લોકમાં પોતે જ્ઞાનાભ્યાસ કરેછે અને ધીનઓને અભ્યાસ કરાવેછે અથવા અભ્યાસ કરતા મનુષ્યોને પુસ્તક વિગેરેની મદદ કરેછે, તે પુરૂષોને મુક્તિ (મોક્ષ) રૂપી સ્ત્રી દૂર નથીજ ૧

તથા—

યે જ્ઞાનદાન દદતીહ ભક્ત્યા, મુક્તયેદગના યચ્છતિ સમ્પદોત્કા ।

તેભ્યસ્તેરાગ નિજહસ્તદાન, નિત્ય ચિદાનન્દમય મનોહમ્ ॥ ૨ ॥

જો દોહકમા જે વોકે પ્રેમથી જીવતોને જ્ઞાનનું દાન આપેછે, તેવા ધર્માત્મા પુરૂષોને । મુક્ત મદથી હૃત્સુક એવી મુક્તિ (મોક્ષ) રૂપી સદા ચેતનતિથા આનંદધન અને સુખ એવા પોતાના હસ્તના દાનને સ્નેહપૂર્વક આપેછે અર્થાત્ તેઓને મોક્ષપદ પ્રાપ્ત થાયછે ૨

‘જ્ઞાનદાન’ કરનારાઓને દેવતાઓ મદદ આપેછે

યચ્છન્તિ યે સમ્પદતા સહાય, ભક્ત્યાન્વિતા જૈનમુચાલકાનામ્ ।

તેષા સહાય ત્રિવિવેશસાર્યા, યચ્છન્તિ નૂન જિનધર્મભાજામ્ ॥ ૩ ॥

લક્ષિતથી યુક્ત એવા જે જૈનધર્મી પુરૂષો ધમસભધી જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરતા જૈનધર્મી સુદર જાળકોને પુસ્તક વિગેરની મદદ આપેછે તે જૈનધર્મી મેવન જરનાર પુરૂષોને દેવતાઓના સહા નક્કી સહાય આપેછે ૩

મોક્ષે જવાનો મુલક્ષ રસ્તો.

ઉપજાતિ (૪-૫)

ભવાન્વનિ જ્ઞાનપયાયુતાનિ, યો પાઠશાલારચસરાંસિ મહામ ।

કુર્વન્તિ તે મુક્તિરમામિલાપ, વિના પ્રયત્ન પ્રતિપાદયન્તિ ॥ ૪ ॥

જે ધર્માત્મા પુરૂષો પૃથ્વીમા ચનારના આગમા જ્ઞાનરૂપી જળથી યુક્ત એવા પાઠશાળાઓરૂપી તળાવો બાંધેછે તે પુરૂષો મુક્તિ (મોક્ષ) રૂપી લક્ષ્મીના અભિલાપનું, (ધૃત્વાનું) મહેનતવિના પ્રતિપાદન કરેછે એટલે વિના પ્રયત્ને, મોક્ષ મેળવે છે ૪

ક્ષયને બદલે વૃદ્ધિ તથા નેવાના પાણી મોભે એ ચમત્કૃતિ.

૫. પાઠશાલામિપત. પૃથિવ્યા, જ્ઞાનાર્પણાનિ પ્રકટીકરોતિ ।

ચિત્ર દિ લાભો ભવતીહ તસ્ય, જ્યેષ્ઠ્યદ્વો કોટિગુણો નરસ્ય ॥ ૫ ॥

જે પુરૂષ પાઠશાળાએ મિપથી (પડનાથી) પૃથ્વીમા જ્ઞાનદાનને પ્રસિદ્ધ કરેછે અર્થાત્ તે પુરૂષને ખર્ચ કરતા પણ કોટિગુણી લાભ અર્ધ થાયછે ૫

ચોગી કરવાથી અપયગને બદલે સુયશ એ ચમત્કાર

इन्द्रवज्रा

ये पादशालाषणतो हि चौर्यं, कुर्वन्ति सज्जानघनस्य बालाः ।

चिन्तयित्वैते सुखिनो भवन्ति, लब्ध्वा सुकीर्तिं तु परम चात्र ॥ ६ ॥

જે બાળકો (વિદ્યાર્થીઓ) પાદશાળાફળો બનારમાંથી નક્કી જ્ઞાનફળો વનની ચોરી કરે છે તે બાળકો અર્થ છે કે આ લોકમાં સુંદર પ્રીતિને પામીને નક્કી પરનોકમાં સુખ ભોગવવાવાળા થાય છે ૬

મુક્તિને દાસી બનાવવી હોય તો સદ્વિદ્યાન કરો

उपजाति (७-८).

यच्छन्ति ये ज्ञानघन जनेभ्यो, मुक्तिं स्पृहा वं कुरुते हि तेभ्य ।

मान प्रयान्तीह च ते जनेभ्य, प्रशसनीया खलु सज्जनेभ्य. ॥ ७ ॥

જેઓ જ્ઞાનફળો ધનનું મનુષ્યોને હાન આપે છે, નક્કી તે પુરુષોની મુક્તિ (મોક્ષ) ઇચ્છા રાખે છે (એટલે મનુષ્યો મોક્ષને ઇચ્છે છે, પરંતુ આ પુરુષોને તો સાચો મોક્ષ રહે છે) એટલું જ નહિ પણ આ લોકમાં પ્રશસ્યમાન પાન એવા તે (જ્ઞાનહાન કરનારા) સર્જન પુરુષોથી નક્કી માનને પામે છે અર્થાત્ જ્ઞાનવાળી પુરુષોના બને લોક મુધરે છે ૭

વિદ્યાપદ્ધિ કરનારને મોક્ષગામી બાળકો

ज्ञानस्य नानाविधपुस्तकानि, लिखन्ति भावेन च लेखयन्ति ।

मुद्रापयन्तीह च मानवा य, तेषा सहाय प्रददाति मुक्तिम् ॥ ८ ॥

જે પ્રભાતમાં પુરુષો જ્ઞાનના વિવિધ વિવિધ પુસ્તકોને પોતે લખે છે અથવા પ્રેમથી બીજા પાને (ધન આપી) લખાવે છે અગર અહિં (આ લોકમાં) છપાવે છે તે પુરુષોની (જ્ઞાનના પુસ્તકોને કરેલી) મદદ તેઓને મુક્તિ (મોક્ષ) હાન આપે છે ૮

જ્ઞાનહાન કરનાર પુરુષોએજ સર્વ પુણ્ય કર્યું છે.

इन्द्रवज्रा

ज्ञानम्य दानं मुनि यं प्रदत्त, तैरेव लोकैश्च तपोऽभितप्तम् ।

आशा जिनाना परिपालिता नै, ससारसिन्धुः किल तैश्च तीर्णः ॥ ९ ॥

બ્રહ્મા જે લોકોએ જ્ઞાનનું દાન આપ્યું છે, તે લોકોએજ તપ કરેલું છે તે લોકોએજ જિનભગવાનની આજ્ઞાનું પરિપાલન કર્યું છે અને નક્કી સમારૂપી સમુદ્રને તે ધર્માત્મા પુરૂષો તરીકે ગયા છે ૯

જ્ઞાનદાનની ખાસ જરૂર છે તેમાટે નન્દિસૂત્રનો હસ્તલેખિત સભાગ પૂરાવો.

ઉપજાતિ.

કુર્વન્તુ ભવ્યા શ્રુતિ પાઠશાલાં, જ્ઞાનાર્પણાચાર્હત્યાલ્કાનામ્ ।

જિનેશમુખ્યૈઃ સ્વલુ નન્દિમૂત્રે, જ્ઞાનસ્ય દાન પરમ સદોક્તમ્ ॥ ૧૦ ॥

જ્ઞાનશતક-(હીરાલલ હસરાજ રૂત)

હે ભવ્ય (ધર્માત્મા) પુરૂષો! જૈન બાળકોને જ્ઞાનદાન આપવાસાડ પૃથ્વીમા પાઠશાળાઓ કરો કારણકે જિનેશ ભગવાન જમા સુખ્ય છે એવા નન્દિસૂત્ર નામના આગમમા જ્ઞાનનું દાન પૂર્વાચાર્યોએ સદા ઉત્તમ કહ્યું છે ૧૦

મોહમયીની વારવિદ્યાલય જેવી ધર્મયુક્ત કોલેજથી

થતા ક્ષયદા

દુતવિલમ્બિત.

પઠતિ પાઠયતં પઠતામસૌ, વસનભોજનપુસ્તકવસ્તુભિઃ ।

પ્રતિદિન કુરતે ય ઉપગ્રહ, સ હહ સર્વવિદેવ ભવેશ્વરઃ ॥ ૧૧ ॥

કર્યાપિ

આ પુરૂષજ ખરી નીતે ભણે છે અને ભણાવે છે કે જે પુરૂષ જ્ઞાનાભ્યાસ કરનારા (વિદ્યાર્થીઓ) ને વસ્ત્ર, ભોજન, પુસ્તકો તથા અન્ય જ્ઞાનોપયોગી વસ્તુઓથી અનુકૂળતા હોમેશ કરી આપે છે તેથી તે પુરૂષ આલોકમા (અથવા ભવાતરે) સર્વવેત્તાજ થાય છે ૧૧

વિદ્યાજ્ઞાનથી જે જે ક્ષયદા જેવામા આવે છે તે તે ક્ષયદા વિદ્યાજ્ઞાનને મદદરૂપે જો કોઈ એક ન હોય તો વિદ્યાજ્ઞાન વૃદ્ધિ પામી શકતું નથી પણ ઉત્કૃષ્ટ તે ધરાતું જાય છે તો વિદ્યાજ્ઞાનના આધારરૂપ કેળવણીવાળા ધનાઢ્ય પુરૂષોને ખામ નયના કરવામા આવે છે કે જે દ્રવ્ય છે તે કોઈ વખત પોતાના તાબામાથી છટકી જવાનું છે અને ની એકલાજીમા તો અવશ્ય કોઈના તાબામા જવાનું છે તેથી નિમજ્જનવણીમા તેના ઉપયોગ કરવો એમ દર્શાવી અને ની દરજી એ જાણવાનું અવશ્ય

હોવાથી હવે પગી તે અધિકાર લેવા ધારી આ જ્ઞાનોત્તેજન અધિકાર પૂર કરનામા આવેછે

જ્ઞાનમા અન્તરાય-અધિકાર

જે સસારસાગરમાથી તારનાર વહુણુરૂપ જ્ઞાનદાન કરતા, નથી અથવા બીજાઓને પણ અટકાવીને ને કરવા દેતા નથી તેમની સાથે પ્રથમ તો દરિદ્રતા સબધ (વિવાહ) કરી નિત્ય તેના ઘરમા વાસ કરેછે, બીજામા તેની નિંદા થાયછે અને અતે મહા નરકાદિયાતનાઓ (શિક્ષાઓ) લેવાવતા પણ ભવાટવીમાથી તેનો ઝકારા થતો નથી માટે તેથી દૂર રહી, મનતે પ્રયાસે પોતાથી અથવા અન્યથી જ્ઞાનદાન કરી મનુષ્યજીવનની સ્થાપકતા કરવી જોઇએ.

જન્મની નિષ્કળતા

ઇન્દ્રવજ્રા

ન જ્ઞાનદાન ભુવિ યૈ મત્ત, 'ન' જ્ઞાનસાહાય્યમિદાર્પિત ચ' ।
નારાયણ તસ્ય કૃત કદાપિ, વ્યર્થ જિનૈર્જન્મ કિલોક્તમેવામ્ ॥ ૧ ॥
જે મનુષ્યોએ પૃથ્વીમા નાનવું જ્ઞાન આપ્યું નથી, જ્ઞાનવર્ધક ખાતાઓ (મા) મહદ કરી નથી અથવા જ્ઞાની જનોની શુભ્રૂપા (નેવા) વગેરે ને તેમને પ્રસન્ન કરી લોકહિતાર્થે તેમને ગ્રેરી જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરાવી અને કોઇ પણ દિવસે પોતે તેમનું સેવન સપાદન કર્યું નથી તેથી નો જન્મ શ્રીતીથકરોએ વ્યર્થ કહેલ છે ૧

જ્ઞાનદાનથી રહિતને દરિદ્રતાસાયે પરમ પ્રીતિ

ઉપજાતિ

ન જ્ઞાનદાન ભુવિ યો દદાતિ, દરિદ્રતા ત સ્વકર દદાતિ ।
કુર્વન્તિ નસ્યેહ વિરાધના ચ, સૌમ્યાય યચ્છન્તિ જલાઞ્જલિ તે ॥ ૨ ॥

જે પુરૂષ જીમિઉપર (મનુષ્યોને) જ્ઞાનદાન આપતો નથી, તેને દરિદ્રતા પોતાનો હુથ આપે છે (એટલે વિવાહ જોડે છે) અર્થાત્ તેની સ્ત્રી બનીને ઘરમા વાસ કરેછે એટલે તે ભવપર્યત દરિદ્રજ રહે છે અને અહિં જ્ઞાન અથવા જ્ઞાનીની જે વિશદના (આચારના) કરેછે તેઓ પોતાના હિતને જલાજલિ આપેછે (હુણે) ૨

તાથી અને અન્યદ્વારા તેવા ખાતાઓને તન, મન અને ધનથી મદદ આપી અપાવી આત્મસુખમાં અભિવૃદ્ધિ કરવી તે મનુષ્યજીવિતનું સાક્ષ્ય છે વિગેરે જણાવવા આ અધિકારનો આરભ છે

જે શાસનનું રક્ષણ કરેછે તેની સમગ્રજી

इन्द्रवज्रा '(૧ થી ૪).

ये धादवर्षा जिनपुस्तकानि, मुक्तिसिपोऽलङ्कारणोपमानि ।

भक्तिप्रयुक्ता परिलेखयन्ति, कुर्वन्ति ते शासनरक्षण हि ॥ १ ॥

જે આદવર્ષો (અદ્વાજુઓ) ભક્તિપૂર્વક મુક્તિરૂપી સ્ત્રીના અસ કારરૂપ શ્રીતીર્થકર ભગવાનના (ચેત્તા) પુસ્તકોને લખાવેછે તેઓજ શાસનઆજ્ઞાનું અવસ્થ પાવન કરેછે. ૧

तथा—

धाद्रावतसा जिनपुस्तकानि, पानोपमानीह च ये भवान्धौ ।

रक्षन्ति जैनैन्द्रमतप्रधानाः, कुर्वन्ति ते शासनरक्षण हि ॥ २ ॥

જે આદ્રવૃષણ (આવડો) શ્રીજિને દ્રમતના અગ્રમુખ (અગ્રેસર) પુરૂષો આ સસારરૂપ સાગરમાં તરવાના સાધનરૂપ શ્રીજિને દ્ર ભગવાનના પુસ્તકોનું રક્ષણ કરે છે તેઓજ અવસ્થ (ભગવાનના) શાસનનું રક્ષણ (પાલન) કરે છે ૨

तेभ्य—

ये धाद्रवर्षा जिनपुस्तकाना, पाठाय कुर्वन्ति सहायमत्र ।

जैनावलम्पयनिकदम्बकाना, कुर्वन्ति ते शासनरक्षण हि ॥ ૩ ॥

જે ઉત્તમ અદ્વાજુ (આવડો) જૈનધર્મસંજ્ઞાથી પુસ્તકોના અભ્યાસમાં શ્રીજૈનધર્મોપલક્ષી મનુષ્યોના સમૂહોને અહિ મદદ કરેછે, તેઓ ચોક્કસ શ્રીજિનશાસનનું રક્ષણ કરેછે ૩

જન્મની સંકળતા

ये ज्ञानकृत्येऽत्र च पुस्तकानि, जिनेशवाचा परिपूरितानि ।

भव्यानि भव्याः परिलेखयन्ति, कृतार्थमुक्तङ्गिल जन्म तेषाम् ॥ ૪ ॥

જે કૃતાથ, લબ્ય (હલુકર્મી) પ્રરૂપો, જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરવામા શ્રીજિનેશ્વરો તીર્થકરે) ની વાણીથી પરિપૂર્ણ લબ્ય (દષ્ટાત વિગેરેથી સુદર) પુસ્તકોને સખાવેછે તેઓના જન્મ નિશ્ચે કૃતાથથી (કરવા યોગ્ય કામ કરનાથી) મુક્ત છે અર્થાત્ તેમણે કરવા યોગ્ય મર્વ કરી લીધુ નમજવુ ૮

શ્રીજૈનશાસ્ત્રોના સરક્ષકનું નામ.

ઉપજાતિ.

જ્ઞાનં સમારાધિતમત્ર ભૂમૌ, કુમારપાલાદિનેન્દ્રવૈર્યઃ ।

જિનાગમાન્યત્ર તુ લેલ્લપિત્તા, તે સમ્ભવિષ્યન્તિ હિ મુક્તિમાજઃ ॥ ૫ ॥

આ ભૂમિમા કુમારપાળ આદિ નરેન્દ્રવર્યોએ શ્રીજૈનશાસ્ત્રોને અહિ લખાવીને જ્ઞાનનુ સમ્ય- પ્રકારે આરાધન કર્યુ છે તેઓ ચોક્કસ મુક્તિ લેા ગવનાશ થશે (મુક્તિ પામશે) ૫

તથા—

મહાગ્રામનામા હિ સુવર્ણકારઃ, સુવર્ણનિષ્કૈરકરોચ પૂજામ્ ।

મહાસિમૂત્રસ્ય મહાપ્રભાવા, મમાવનાયૈ જિનશાસનસ્ય ॥ ૬ ॥

જ્ઞાનશતક—(હીરાલલ હસરાજ કૃત)

નક્કી મશ્રામ નામના સોનીએ શ્રીજિનશાસનની પ્રભાવના માટે મહા-પ્રભાવગળી મહાસિમૂત્ર (અને કમ્પસૂત્ર વિગેરે) ની પૂજા સોનામોહોરોથી કરેલી છે (અર્થાત્ સુવર્ણની ગાહી ણનાવી, સૂત્રોની પ્રતો લખાવી છે અને તે અથાપિ સુધી ભાગુદ છે) ૬

જે પુસ્તકદાન તે મહાદાન.

મન્દાકાન્તા.

કૃત્યાકૃત્યે કલ્પયતિ યતઃ કામક્રોધૌ લુનીતે,

ધર્મે શ્રદ્ધા રચયતિ પરા પાપબુદ્ધિઃ ધુનીતે ।

અસાર્યેભ્યો વિરમતિ રજો ઠન્તિ ચિત્ત ધુનીતે,

તદાતવ્ય મરતિ વિદૃષા જ્ઞાસમત્ર પ્રતિષ્ઠ્યઃ ॥ ૭ ॥

સુમાપિતરત્રસન્દોહ

વિદ્યાને યનધારીઓને આપવા ચોખ્ખા આ સસારમા શાસ્ત્ર છે જે શાસ્ત્ર કરવાનું અને ન કરવાનું કહે (અમબલવે), કામ અને ક્રોધને કાપે (મટાડે) ધર્મમા ઉત્તમ શ્રદ્ધા કરે, પાપ યુદ્ધિને નસાડે ખોટા વિષયોથી વિરામ પમાડે, રત્નોગુણ (જેનાથી મન, ચોહા ઇત્યાદિ વિગેરે થાય તે) ને હુણે અને અતાકરણને પવિત્ર કરે (તેજ ખરૂં શાસ્ત્ર આપવા લાયક છે) ૭

વૃક્ષના મૂળમાં પાણીમેચનથી જેમ ફળાદિકની ઉત્પત્તિ; તેમ
પુસ્તક લખવાથી સ્વર્ગાદિકની પ્રાપ્તિ

શાર્દૂલવિક્રીડિત (૮ થી ૧૦).

તૈરાત્મા સુપવિત્રિતો નિજકુલ તૈરદ્વૃત દુર્ગતે—

સ્તૈ. સસારમહાન્ધરૂપપતતા હસ્તાવલમ્બો દદે ।

દત્ત તૈરિદ સર્વસૌગંધ્યજનન સજ્ઞાનદાન વૃણા,

ચીસર્વજ્ઞચરિત્રપુમ્નકમદો યે લેન્વયન્ત્યાદરાત્ ॥ ૮ ॥

શ્રીભવંજ (તીર્થકર) ના ચરિત્રનું પુસ્તક—કંપસૂત્રાદિ જેઓ આદરથી લખાવેછે તેમજેજ પોતાનો આત્મા સારી રીતે પવિત્ર કર્યો, તેઓ જેજ અસંગતિ પામેછું પોતાનું કુળ તાર્યું તેઓજેજ સસારરૂપી મહોટા અધારા કુવામાં પડનારાઓને હાથનો ટેકા આપ્યો (સસારમાથી કાઢ્યા) અને તેજેજ ન્યા સસારમા સર્વ સુખ આપનાર મનુષ્યોને શુભ નાનદાન આપ્યું તેમ જાણવું ૮

તથા—

દ્રવ્ય તૈ સફળીકૃત નિજમુજોપાત્ત પવિત્રીકૃત,

માનુષ્ય વરયૌનન નિજકુલ ગીત પરમુજ્જતિમ્ ।

શુભ્રો મૂરિયશોભરશ્ચિમુવને વિસ્તારિતસ્તારિત,,

સ્વાત્મા સઘૃતિવારિષે મૃદુતિમિયંત્રેસિન પુસ્તક ॥ ૯ ॥

જે સૃષ્ટિ (પ્રજાપત્ય) જીવેજે શ્રીભવતત્ત્વચરિત્રથી સુશોભિત પુસ્તક લખાવ્યું છે તેઓજેજ પોતાનું હસ્તોપાર્જિત (આપ કરમાઈનું) ધન સફળ કર્યું, તેઓજેજ મુદત મુનાવરથાથી સુકા મનુષ્ય જન્મ પણ પવિત્ર કર્યો, તેઓજેજ પોતાનું કુળ મહા ઉન્નતિ (મટોટાઈ) એ પહોંચાડ્યું તેઓજેજ નિમળ અતિશય યશસ્યુત્થ ત્રણે લોકમાં ફેલાવ્યો અને તેઓજેજ સસારરૂપી સમુદ્રમાથી પોતાનો આત્મા તાર્યો ૯

બીજા બેમ આખુ વૃક્ષ છે તેમ પુસ્તકસંરક્ષણમા
સમગ્ર મુખ તથા ધર્મ છે

મેયસ્તર્વશરીરિણામિદં મુલ્ક તત્ત્વાન્તિ મોક્ષેઽસ્થિલ,

સમ્પાપ્ય ક્રિયાયા સ્ફુટ વિહિતયા સાપિ શ્રુતાજ્ઞાયતે ।

તત્પાપ્ય વરપુસ્તકેષુ લિખિત મજ્ઞાય તત્સર્વત-

સ્તસ્માત્સૌરયનિમિત્તમેતદનિશ લેખ્ય યુધૈર્માનિતઃ ॥ ૧૦ ॥

દેહધારીઓને આ સમારમા જે ઇન્ડિયન (ગણુ વડાણુ) મુખ છે તે તમામ મોક્ષમા જે તે મોક્ષ આખી રીતે કહેલી ક્રિયાથી મેળવાયછે, તે ક્રિયા પણ શાસ્ત્રશ્રવણ કરવાથી થાયછે, તે શાસ્ત્રશ્રવણ મુદર પુસ્તકોમા લખેલુ છે તેને સમગ્ર પુસ્તકોમાથી જાણીને તે પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય છે માટે મુખને સાફ જ્ઞાની મનુષ્યોએ જાવથી નિરતર આ (કંપસૂત્રાદિ) ગાત્રો લખવા લાયક છે અર્થાત્ શાસ્ત્રના લખવાથી તેના સમગ્ર સ્થળોના સાર જણાઇ આવેછે, તેનાથી ક્રિયા જાણી શકાય અને ક્રિયા પ્રાપ્ત થાય ત્યારે મોક્ષ મળેછે માટે ઉત્તમ મુખની ઇચ્છાવાળાઓએ શાસ્ત્રની અવગત રક્ષા કરવાની જરૂર છે ૧૦

શાસ્ત્રલેખક કોઈ/પણ પ્રકારે દુઃખી થતો નથી.

સમ્બરા (૧૧-૧૨).

મૂક્ત નૈવ તેષા ન ભવતિ જડતા નૈવ વા કુત્સિતત્વ,

નાન્ધત્વ નૈવ રોગો ન ચ વિતતમહારૌદ્રદારિયભાવ' ।

નાવર્ણ્યા દુર્ગતિશ્ચાસમસતતમહાદુઃસ્વમન્તાપદાર્જો,

યે શ્રીજૈનેન્દ્રવાચ્ય દ્રવિણવિતરણાદ્રેલ્લખન્ત્યાદરેણ ॥ ૧૧ ॥

જેઓ જાવથી દ્રવ્યનો અર્થ કરીને શ્રીજૈનેન્દ્ર વાક્ય (જૈનશાસ્ત્રો) ને લખાવેછે તેઓને કદાચિ મુગાપણુ આવતુ નથી, તેઓ કાસા ખોળા યતા નથી, તેમ જડતા (મૂર્ખતા), કુત્સિતપણુ (નિદાવાપણુ), અધાપો, ગેગ, અત્યંત મહા ભયકર દરિદ્રતા (કાયમ દારિદ્ર) અને અવર્ણનીય (અસહ્ય) નિરતર મહા દુઃખના સત્તાપને આપનારી દુર્ગતિ વિગેરે યતા નથી (શાસ્ત્ર લેખકોની બુદ્ધિ કોઈ પણ દિવસે પાપમા પ્રેરાતી નથી અર્થાત્ તે કોઈ પણ પ્રકારે નિદાપાત્ર અથવા દુઃખી યતા નથી) ૧૧

શાસ્ત્ર લખવાથી યતા કાયદા.

મિવ્યાત્વ ચાન્નમાનુઃ સુમતિપથરથઃ શ્રીસમાદાનમન્ન,

સિંહો મોહેમકુમ્ભસ્થલદલનપિયૌ દ્વેપવહ્નૌ પયોદઃ ।

દુઃસ્વાદૌ વજ્રકોટિર્ગુરુમદનતરુચ્છેદને સત્કુટારઃ,

કિં કિં નોહ્યેસ્વિત સ્યાજ્જગતિ તન્નુમૃતામાગમો જૈનચન્દ્રઃ ॥૧૨॥

એતે કસ્યાપિ

આ જગત્મા શ્રીજિનભગવાને કહેલ આગમને લખી અથવા લખાવી તેની રક્ષા કરી હોય તો તે આગમ શુ શુ કૃણ નથી આપતો? જેમ કે મિથ્યાત્વરૂપી અધારને મટાડવામા સૂચરૂપ મોક્ષમાર્ગે પહોંચાડનાર રથરૂપ, લક્ષ્મીને બોલાવવાના મત્રરૂપ, મોહરૂપી હાથીનું કુલસ્થળ (માયુ) ચીરવાના વિધિમા સિહરૂપ રૂપરૂપી અગ્નિને શાત કરવામા મેઘરૂપ, દુષ્ટરૂપી પવતને નાથ કરવામા ધ્રુવના વજ્રની ધારરૂપ અને મહાન કામદેવરૂપી વૃક્ષ (જાડ) ને કાપવામા તીક્ષ્ણ કુહાડરૂપ બનેછે, અર્થાત્ લગ્નજીવેને ચક્રમાના જેવો શાંતિમર જેવો શ્રીતીર્થકરોએ પ્રણીત સિદ્ધાંત લખવાથી (રક્ષણ કરવાથી) મિથ્યાત્વને મટાડેછે મોક્ષમાર્ગ પહોંચાડેછે લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ કરેછે, મોહનો નાથ કળેછે, રૂપની શાંતિ કરેછે, દુષ્ટને કાપી નાખેછે, કામને ઉલ્લવવા દેતો નથી તે સિવાય પણ સમગ્ર દ્વિત નસ્તુ પૂણ્ય કરેછે ૧૨

ફક્ત વ્યવહાર સાચવવા ચોપડાઓમા દસ્ત યેને લખવાની જેટલી જરૂર છે તેના કરતા સસારૂપી વિષમા રખડતા જીવે ઉદ્ધાર કરનારા શાસ્ત્રોને લખી જાળવવાની અતિનય જરૂર છે કે જે શાસ્ત્રોપદેશથી અનેક પ્રકારની કળાઓ તથા અનેક પ્રાર્થના મરીંગીરીઓ તેમજ પરિણામે પુકળ મુખદાતા મોક્ષ પાંખી પણ મળી શકે, તેવા શાસ્ત્રાનું જ મનુષ્યો રક્ષણ કરેછે તે મનુષ્યોએ શુ કાર્ય નથી સાધ્યું? અર્થાત્ મર્વા સાધ્યું છે એ સમજાવી અનેક વિષયમા અજ્ઞાનથી ઉત્પન્ન થતા દુષ્ટો મનભવ અજ્ઞાન અધિમાર હોવા ધારી આ પુસ્તકમાં ૬૫ અધિકારની વિરતિ કરી છે

→ ॥ અજ્ઞાન-અધિકાર ॥ ←

૬૬૬૬૬૬૬૬

૬૬૬૬૬૬૬૬

પુણ્યમાનુ ૫૫, મુખયાનુ ૬૫ લાભમામે હાનિ તેમ જ્ઞાનથી વિપરીત તે અજ્ઞાન કહેવાયછે વિષયજન્ય જ્ઞાનનો પણ અજ્ઞાન જ અભાવેશ થાયછે તેની તેના નિષયજન્ય જ્ઞાનને અજ્ઞાનરૂપ જાણવું જેકે પદ્ય તેમ જાણવામા ન આવે અને તેને જ્ઞાનરૂપે જાણવામા આવે તો તેથી મનુષ્યને અધિક હાનિનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાયછે, જેથી તેનું

ખરૂં સ્વરૂપ જાણવામાટે આ “અજ્ઞાન અધિકાર” ની શરૂઆત કરવી ઉચિત ધારી છે

માસારિક રાગદ્વેષાદિને ઉત્પન્ન કરનાર જ્ઞાન કહેવાય નહિ

આર્યા (૧-૨)

તજ્ઞાનમેવ ન ભયતિ, યસ્મિન્નુદિતે વિભાતિ રાગગણઃ ।

તમસઃ કુતોઽસ્તિ શક્તિર્દિનકરકિરણાગ્રતઃ સ્થાતુમ્ ॥ ૧ ॥

તે જ્ઞાન ન કહેવાય કે જેનો ઉદય થતા સાસારિક રાગ (સ્નેહ) નો ગણ પ્રકટ થેખા । આપે, એટલે શુદ્ધ જ્ઞાનની આગળ સાસારિક રાગાદિ ન રહેવું જોગ્યું, ત્યાં દયાત આપે છે કે સર્વના કિરણો આગળ ઉભવા (ટકવા) ની અધારાની શક્તિ મ્યાથી હોય ? ૧

અજ્ઞાન એ મનુષ્યની આખ આગળનું પડળ છે.

અજ્ઞાન સ્વભૂત કષ્ટ, ક્રોધાદિભ્યોઽપિ સર્વપાપેભ્યઃ ।

અર્થં હિતમર્હિત વા, ન વેત્તિ યેનાદૃતો લોકઃ ॥ ૨ ॥

સૂક્તિમુક્તાવલી

દાધ વિગેરે સર્વ પાપો કરતા પણ અજ્ઞાન છે તે નહીં કષ્ટકારી છે કારણકે જે અજ્ઞાનથી વિટાયેલો આ લોક હિત (કાયદાકારક) અથવા અર્થ (ગેરકાયદાકારક) ળનાવને જાણતો નથી ૨

અજ્ઞાનથી ભવ અને જ્ઞાનથી અભવ-મોક્ષ,

ઉપજાતિ (૩ થી ૬).

અજ્ઞાનધૂમાન્વિતનેત્રયુગ્મા, ન મોક્ષમાર્ગ મનિપાદયન્તિ ।

જ્ઞાનાઙ્ગનેત્રેવ દૃતમયત્વાસ્તૃર્ણ લખન્ને કિલ મોક્ષમાર્ગમ્ ॥ ૩ ॥

અનનડપી ધૂમાડાથી જેના જ્ઞાનરૂપી બે નેત્રો અધ થયેલા છે એવા પુરૂષો મોક્ષમાર્ગનું પ્રતિપાદન કરી શકતા નથી પરંતુ જ્ઞાનરૂપી અજ્ઞાનમા જ્યોત્સ્વે યતન કરેવ છે અથવા જ્ઞાનાજ્ઞનથી જેઓની દષ્ટિ શુદ્ધ થઈ ગયું છે એવા પુરૂષો નહીં મોક્ષમાર્ગને પામે છે. ૩.

જ્ઞાનવિના અભીષ્ટ મુખ મળી શકતું નથી.

જ્ઞાન વિના નાસ્ત્યહિતાર્જિવિષ્ણુસ્તતઃ પ્રત્યક્ષિર્ન હિતે જનનામ્ ।

તતો ન પૂર્વાર્જિનરૂર્મનાગસ્તતો ન સૌખ્ય લભતેઽપ્યમીદમ્ ॥ ૪ ॥

જ્ઞાનશતક (હોરાલાલ હસરાજ કૃત)

જ્ઞાનવિના અહિતથી મનુષ્યોની નિવૃત્તિ થતી નથી, તેથીજ પૂર્વજ-
નોમા એકા કરેલ પાપકર્મોનો નાશ થતો નથી અને તેને લીધે મનુષ્ય
ધર્મિષ્ઠ મુખને પણ પામી શકતો નથી ૪

જ્ઞાનરૂપી ચમુપી હીન પુરૂષ મુક્તિપુરીને પામી શકતો નથી

ગન્તુ સમુદ્રદ્વય ભવાટર્વી યો, જ્ઞાન વિના મુક્તિપુરીં સમિચ્છેત્ ।

સૌઽન્ધોઽન્ધકારેષુ વિલદ્વય દુર્ગ, વન પુર માપ્તુમના વિચચુઃ ॥ ૫ ॥

જે પુરૂષ જ્ઞાનવિના સસારરૂપી જગલનું ઉલ્લંઘન કરીને મુક્તિ (મોક્ષ)
રૂપી પુરીમાં જવા ઇચ્છે છે તે અજ્ઞાની પુરૂષ જેમ આધલો અધકારમાં સકડી
મથુવાળા વનને આગળીને પુરમાં જવાનું ઇચ્છે છે તેના જેવું છે ૫

સસારભાષી મુક્ત થવા જ્ઞાનની ખાસ જરૂર

યે જ્ઞાનમન્દારતરુપરુદ્ધા, ભવાટર્વીષુ પ્રવિહાય મીતિમ્ ।

તેષા નરાણા ન કદાપિ લોકે, સસારસિંહસ્ય પરામવોઽપિ ॥ ૬ ॥

સુમાપિતરજસન્દોહ

જે લોકો ભવ (સસાર) રૂપી જગલોમાં ખીકને છોડીને જ્ઞાનરૂપી
ક પવ્વડાઉપર ચડ્યા છે, તે પુરૂષોને લોકમાં કોઈ દિવસ પણ સસારરૂપી
સિંહનો પગભવ ખમવો પડતો નથી અર્થાત જ્ઞાનના અભાવને લીધે એટલે
અજ્ઞાનને લીધે સસારમાં દુખી થવુંજ પડે છે ૬

સત્યમાં ભ્રમ

મનહર,

મરમને નરસ નરસને સરસ કહે

સરસ નરસની સમજ નહીં જેહને

ધરમને ભરમ ભરમને ધરમ ધારે,

ધરમ ભરમતણે ભેદ નહિ તેહને

સત્યને અસત્ય કહે અસત્યને સત્ય કહે,
 સત્ય' કે અસત્યની અગત્ય નહિ એહને,
 સુષો રૂડા રાજહુસ દાખે દલપતરામ,
 હહો દ્વંધ ખાઇ પુષ્ટ કરી બાલે દેહને,

૭

અજ્ઞાનને લીધે ઘેલછા અને તેથી શરમાવા જેવું.

ઈંદ્રવિજય છંદ.

વાર્થો શકે ન નોંચો પડો ચોપડો, રાટલો ચોપડો ચોપડો આવે,
 માત પિતાતણી વાત સુણે નહિ, જ્ઞાતતણે શિર લાત લગાવે,
 ઊંકરવાદપણું રહે છેક વિવેક વિના, શુભ એક ન આવે,
 પ્રોઠપણે દલપત કહે, શુભ બેશ વિના પછી દેશ લબવે
 દલપત.

૮

અજ્ઞાનીને દુઃખ.

મનહર છંદ.

હેહુકુ તો દુઃખ નાહી, હેહુ પચ્ચતનકી,
 ઇન્દ્રિયકુ દુઃખ નાહી, દુઃખ નાહી પ્રાનકુ,
 મનભીકુ દુઃખ નાહી, બુદ્ધિહીકુ દુઃખ નાહી,
 ચિત્તહીકુ દુઃખ નાહી, નાહી અભિમાનકુ,
 શુભનકુ દુઃખ નાહી, શ્રોત્રહીકુ દુઃખ નાહી,
 પ્રકૃતિકુ દુઃખ નાહી, દુઃખ ન પુમાનકુ
 સુદર વિચારી એસે, શિષ્યકુ કહત શરે,
 દુઃખ એક દેખીયત, બિચકે અજ્ઞાનકુ

૯

અનછતો જગત અજ્ઞાનને પ્રગટ લયો,
 જેસે કોઇ ખાલક, વેતાલ દેખી ડયો હે
 જેસે કોઇ સ્વપ્નમેહી, દાખ્યો હે અધારે આઇ,
 સુખસે ન આવે જોલ, એમો દુઃખ પડ્યો હે,
 જેસે અધચારી રેન, જેવરી ન જાનતાહી,
 આપહી તે સાપ માની, લય અતિ કર્યો હે,
 તેસેહી સુદર એક, જ્ઞાનકે પ્રકાશ બિનું,
 આપ દુઃખ પાય આપો, આપ પચી મયો હે,
 અજ્ઞાનીકુ દુઃખકો, સમૂહ જગ જાનીયત,
 જ્ઞાનીકુ જગત મખ, આનંદ સ્વરૂપ હે,

૧૦

નેન નાહીં તો ઘરખાહીર નાહીં સુજત કહુ,
 છહુ છહુ બય તીહા, તીહા અધ રૂપ હે,
 ભાકે ચતુ હે પ્રકાશ, અધકાર ભયો નાથ
 વાકે છહુ રહે તીહા, સૂરજકી ધપ હે,
 સુદર અજ્ઞાની જ્ઞાની અતઃ બહુત આહીં,
 વાકે સદા શતી વાકે દિવસ અનુપ હે

૧૧

સુદર

જે જે હુ બ જોગવવાનો પ્રસંગ આવેછે તેનું મૂળ કારણ અજ્ઞાન
 બાસેછે જેમકે અધારી રાત્રિએ દોરડું રસ્તામા પડયું હોય પણ જ્યાંસુધી
 તેનું અજ્ઞાન છે ત્યાંસુધી તે દોરડું એરી સર્પતું ચ છે પણ જ્યારે દીવો હા
 થમા લઇ જોવાથી દોરડું સિદ્ધ થાયછે ત્યારે ભય માત્ર નહ થઇ જાયછે
 તેમ જ્યાંસુધી અજ્ઞાનનો પ્રવાહ ચાલુ છે ત્યાંસુધી મત્ય સુખ મેળવી શકાતું
 નથી તે સમજાવી આ આખા ગ્રંથનો સાર પ્રબુધ્ધાનમા અર્થે તેમની તરફ
 મન વાળવું જોઇએ એવા સખળ કારણને અનુસરી પ્રબુધ્ધાનમા હીન રહેવા
 માટે, હવે ધર્મી સતત શાંતિની પ્રાપ્તિ અર્થે, હૃદયમંદિરમાથી અજ્ઞાનરૂપી
 અધકારને દૂર ખસેડના તથા જ્ઞાનરૂપી દીપની જ્યોતિષ ચાલુ રહેવામાટે
 ઉપસહાર દર્શાવામા આન્યો છે

ઉપસંહાર

પ્રભુતરફ ગમન

*પ્રાતઃકાળે ઘરાબર સાત વાગે તમારા ગૃહના એકાંત સ્થળમા સ્નાન
 નાદિ ક્રિયાથી શુદ્ધ થઇ બેસજો સ્નાનાદિ ક્રિયાથી શુદ્ધ થઇ બેસવું એ બહુ
 ઉત્તમ છે તથાપિ વિવિધ પ્રતિબંધથી તમારામાથી કેા, સ્નાન કરવા અસમર્થ
 હોય તો સ્નાન કર્યાવિના પણ બેસજો કાઢનો પણ બાહારથી અવાજ ન
 આવે, એવું એકાંત સ્થળ તમને પ્રાપ્ત હોય, તો ઉત્તમ છે, તથાપિ તેવું
 સ્થળ તમને પ્રાપ્ત ન હોય તો બને તો તેવું એકાંત સ્થળ પ્રાપ્ત કરી બેસજો
 તમને પદ્માસન કે એવું કોઇ આસન તો આનંડજ છે તે આસનયુક્ત
 બેસજો અને તમે ક્રેવસ્સાધક* ન હોવાથી કદાચ આસન આવડતું ન હોય
 તો તમને જેમ સુગમ લાગ તેવી સ્થિતિમા બેસજો બેસવું ન શકે તો
 સૂઇ રહેશો તોપણ અડચણ નથી પ્રાણાયામ આવડતા હોય તેમજો કોઇ

‘દેયસ્નાધક’ પાસે ગ્રીષ્મી લેવા અને તેવો ગ્રીષ્મીનો મલમ જેમને ન હોય તેમણે આઠેક દીર્ઘશ્વાસ લેવા, એટલે ધીરે ધીરે વાયુને નીચેના ઉદરના ભાગથી તે ઠંઠ કંઠપર્યંત પૂગાય તેવી રીતે પૂગવો અને પછી ધીરે ધીરે, શાંતિથી વાયુને બહાર કાઢવો જેમને આટલું કરવું પણ ન શકે તેઓ તે નહિ કરે તોપણ ચાલશે આ પ્રાણાયામથી અથવા દીર્ઘશ્વાસ પ્રશ્વાસની ક્રિયાથી મન કંઈક સ્વસ્થ થાયછે, માટે અત્ર તેની અગત્ય સૂચવી છે, તેથી જેમને તે વિધિ પોતાના શ્રીસદ્ગુરુતરફથી પ્રાપ્ત થયેા હોય તેમણે તે અવશ્ય કરવો અને ન પ્રાપ્ત થયેા હોય તેમણે દીર્ઘશ્વાસ પ્રશ્વાસ કરવા આ પ્રાણાયામ તથા દીર્ઘશ્વાસપ્રશ્વાસની ક્રિયાનો આરભ માત્રા આર કે પાચ મિનિટ (મદ્રાસ ટાઈમ) બાકી હોય ત્યારે કરવો આ પ્રાણાયામ વિગેરે એવા નિયમથી કરવા કે બરાબર સાત વાગે તે થઈ રહે જે સ્નાધકો પ્રાતઃકાળે વહેવા ઉડી પોતાની ક્રિયામા ચોખ્ખતા હોય અને તે સમયે જેમણે પોતાના નિત્યકર્મમા પ્રાણાયામ કરી લીધા હોય તેમણે આ પ્રસંગે ફરીને પ્રાણાયામ કરવાની જરૂર નથી અને કરવાની ઇચ્છા હોય તો કરવાથી કોઈ વિરોધ નથી આ પ્રમાણે પ્રાણાયામ અથવા દીર્ઘશ્વાસપ્રશ્વાસની ક્રિયાથી સ્વસ્થતા પ્રાપ્ત થયે સાતનો ટકોરો વાગતા નેત્ર મીચી, ઇષ્ટશ્રીને નમસ્કાર કરી અતરમા ઉતરવા પ્રયત્ન કરવો ચાલેા, આપણે સાથેજ અત આ ઉતરીએ. શાંત થાઓ, ભુઓ પેલો વિનમ્રીય વિચાર મામો આંચેા એના તરફ જોતા ના શાંતિથી-સ્વસ્થતાથી-ધીરે-ધીરે-આવેા આ-હૃદયકમ લમા, નિરતિશય શાંતિના, નિરતિશય સુખના, નિરતિશય જ્ઞાનના, નિરતિશય ઐશ્વર્યના, નિરતિશય મામર્થના, નિરતિશય કસ્યાણના, નિરતિશય પ્રેમના મહાનિધિ પરમાત્મા અર્થાત્ ચિતિશક્તિ વિરાજે છે, આવેા-ધીરે-ધીરે-શા-ંતિ-થી-વધારે ધીરે-અધિક શાંતિથી-હુ-નુ-ધી-રે-સ્વ-સ્થ-તા-થી-એ-કા-ગ્ર-થ-ઇ-ને-આ-વેા ઉડા-ઉડા-ઉ-ડા ઉતરેા-(ઉડા ઉતરવાનો અર્થ એટલેાજ છે કે આ બહારના જગતનું અભાન કરવું), તમારા હૃદયના ધગકાના તમને થવણે પડે ત્યાંસુધી ઉડા ઉતરેા. બહો! આ કાર્ય કેવુ સરળ અને સુગમ છે! એમા જરા પણ પરિશ્રમ પડે એવું છે? આવેા, સર્વધર્મસપત્ત ચિતિશક્તિના દર્શન કરેા પૂર્ણ પ્રેમથી પૂર્ણ ભક્તિથી, રોમાચ થઇને પ્રભુના, તમારા શુદ્ધ સ્વરૂપના દર્શન કરેા, નમસ્કાર કરેા, હૃપાંશુ પાડેા, જય જય ઉચરેા

પ્રયત્ન તત્કાળ મૂકળ ન થયેા ચિંતા નહિ વ્યાકુળ ન થાઓ પુન આવેા હુનુ વધારે શાંતિથી-આ વખતે બહુજ સ્વસ્થ થઇને ધીરે-ધીરે-ધી-રે મદ મદ શાંતિથી શ્વાસ લેા હુ કહુ એમ કરેા ઉનાવળા ન થાઓ શાંતિથી-ધીરે-ધીરે-ધી-રે પ્રભુવના ઉચ્ચારપૂર્વક-શાંતિથી હા આ વખતે પ્રથમના કરતા બહુ મારો પ્રયત્ન કયો અવશ્ય ત

મને વિનય મળશે આવો—આવો—ઉંડા—ઉંડા—ઉં—ડા—હૃદયના અત
સ્તમ પ્રદેશમાં શાંતિથી આવો આજે આ જેવો પ્રયત્ન કર્યો તેવો નિત્ય
હૃદયમાં ઉતરવાનો—ચિત્તિશક્તિના મંદિરપ્રતિ જવાનો પ્રયત્ન શાંતિથી, સ્વ
સ્થતાથી કર્યો કરજો વ્યારે વ્યારે અવકાશ મળે, ત્યારે કરજો નિયમિત સમયે
કરજો. આજે જે સમયે કરો, તેજ સમયે કાવે કરજો આશ્રયથી કરતાજ
રહેજો. આકુળવ્યાકુળ થશો નહિ કંઈ જણાતું નથી, એમ તાલાવેલી કરી,
નેત્ર ઉધાડી ઝાડાર નાશી આવશે નહિ પણ ધૈર્યથી, પૂર્ણ શ્રદ્ધાથી, અવશ્ય
ચિત્તિશક્તિના દર્શન થશે, એવી પ્રતિક્ષણ પૂર્ણ આશા ધારી, પ્રયત્નને સેવ્યા
કરશે અને આ પ્રકારે ક્રમે ક્રમે એકાગ્રતા વધતા, એકાગ્રતાનું ઘણ જામતા,
તમારા શુદ્ધ પ્રેમથી પરમાત્માનો અનુશ્રવ્ય થતા એકાદ દિવસે તમે અનુમાન
પણ નહિ કર્યું હોય તેવી ક્ષણે હૃદયમંદિરના દ્વાર આપોઆપ ઉધડી જશે
અને અનતેશ્વરોદિપતિ જ્ઞાનના શાંતિના સુખના મહોદધિ પરમાત્મા તમને
મત્યક્ષ થશે* અહો! તે સમયનો તમારો આનંદ તે અમરનું તમારું સુખ,
તે સમયનું તમારું હૃદયમાં પ્રકટતું અનવધિ જ્ઞાન, તે સમયનું તમારું અ
મર્યાદ સામર્થ્ય! અહો! વાણી તેને વર્ણવવા સમર્થ નથી ચતો વાણો નિવ
ર્તેને અપ્રાપ્ય મનસા સહ—મન, વાણી, બુદ્ધિ તમારા તે અલૌકિક, અવર્ણનીય
પ્રભાવને જો જાણી સ્તબ્ધ થઈ જાય છે તમે મનુષ્ય મટી ઇશ અને ઇશના
પણ ઇશ થાઓછો તમે મૃત્યુલોકમાં અમરભાવને પામેછો તમે હુ ખથી
પૂર્ણ ગણ્યતા સસારમાં પ્રવૃત્તિસહનને અનુભવ કરોછો તમે ઉચે અને નીચે
તથા બાકે દિશામાં આનંદ આનંદ અને આનંદમાં લીન થઈ આનંદસ્વરૂપ
થઈ જાઓછો.

નેન મારી હૃદયમાં ઉપર કદા પ્રમાણે ઉતરના તમને ચિત્તિશક્તિના
દર્શન ન થાય, તો તેથી નિરાશ થશો નહિ, તેમ પ્રયત્નનો ત્યાગ કરશો નહિ
શું તમે એમ માનેછો કે જમીનમાં ગોટલો રોપ્યો કે બીજાજ ક્ષણે ફેરીઓ
આવવી જોઈએ અને રસરોટલીનું લોજન મળવુજ જોઈએ? શું તમે એમ
માનેછો કે ઘરના ખાયા ખોદવાને કાદાળી ઉચરી કે બીજાજ ક્ષણે બુદ્ધર
મહાત્મય બધાઈજ જવો જોઈએ? તમે આવી બાળતોમાં તાલાવેલી કળારને
મૂર્ખમાં ગણી કાઢોછો અને તેને ધૈર્યથી દીધ કાલ પ્રયત્ન કરવાનો બોધ આ
પોછો, તો એ બોધ તમે પોતે પ્રકુણ કરવામાં કેમ અજ્ઞાન સૂચવોછો? ચિત્તિ
શક્તિનું દર્શન થવું, એ તો કુળ છે અને તે કુળ તમને પહેલે દિવસે ન
જણાતું માટે પ્રયત્નમાં કાઈ માલ નથી એમ શું માનવાનું? બી રોપ્યા પછી
કલાકે અકુર ન નીકળ્યો એટલે રોપણનો પ્રયત્ન નિષ્ફળ છે, એમ માનવાનું?

વિચારશાસ્ત્રના અર્થવા અધ્યાત્મ વિગ્ના આ નિયમને નિરતર સ્મરણમા રાખો કે કોઈ પણ વસ્તુનો વિચાર કરતા તેનું સ્વરૂપ તમારા લક્ષ્યમા ન આવે તોપણ તેનો વિચાર જ્યાં કરવાથી તે વસ્તુનું સ્વરૂપ યથાર્થ સમજવાનું બળ હૃદયમા પ્રકટ થતું બન્યે અને એમને એમ પ્રયત્ન ચાલુ રહેશે તો જે અગમ્ય હોયછે, તે ગમ્ય થાયછે જે અદૃશ્ય હોયછે તે દૃશ્ય થાયછે અને જે અપ્રકટ હોયછે તે પ્રકટ થાયછે પરમાત્મા અથવા ચિતિશક્તિનું પણ એમજ છે અજ્ઞાન સાધકને અથવા ભક્તને તેમનું વાસ્તવ સ્વરૂપ આલભ્યમા જરા પણ અશે સ્પષ્ટ હોતું નથી, પણ જેમ જેમ સાધક ઇષ્ટનું ચિંતન કરતો બન્યે, તેમ તેમ તે સ્વરૂપને યથાવત્ અનુભવવાનું બળ હૃદયમા પ્રકટતું બન્યે અને ક્રમે ક્રમે સ્પષ્ટ સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાયછે આથી હૃદયમા ઉત્પન્નતા ચિતિશક્તિ ન જણાય, અધારૂઘ્ન ભાગે, તેથી પ્રયત્ન નકામો છે, નિષ્ફળ છે, એવી એક ક્ષણવાર પણ ગઠા કર્યો નહિ, પણ પૂર્વે કહ્યું તેમ નિત્ય શાંતિથી, સ્વસ્થતાથી, બીજા વિચારો હૃદયમા ઉઠે તેને ક્રમે ક્રમે અટકાવતા જઇ અતરમા ઉંડા ઉતરવાનો પ્રયત્ન સેવતા જાણે પ્રયત્ન સફળ થાયજ છે, એમ દૃઢપણે માનજો. નિત્ય થોડો થોડો પ્રયત્ન બાલુ ફળને આપનારો થાયછે, એ સિદ્ધાંત વિમર્શ જરો નહિ પુન પુન કહેવાનું કે તત્કાળ ફળનું દર્શન ન થવાથી વ્યાકુળ થઇ પ્રયત્ન તજરો નહિ તમારા શુદ્ધ વિચારરૂપ ક્રિયાનું ફળ તમે જોતા નથી, પણ તત્ત્વવિદ પુરૂષો જાણે અને તેઓ તમને પુન પુન આશ્વાસન આપેછે કે તમારા ક્ષણ ક્ષણના વિચારનું ફળ જાહેર છે મોટેજ અશ્વદ્ધા ન સેવો

હવે તેના જપવડે ચિતિશક્તિમા અભિનવત્ થઇ, ચિતિશક્તિના નિકટના પ્રદેશમા આદોહનો પ્રકટાવી તમારી ઇચ્છાનુરૂપ અર્થને પ્રાપ્ત કરવા, એ કાર્ય તમારું છે જે પ્રમાણમા તમે ચિતિશક્તિપ્રતિ અભિમુખ રહી તેના જપ કર્યો, તે પ્રમાણમા, તમે તેનું માહાત્મ્ય અનુભવ્યો તત્કાળ તમારી અભિમુખતા ન થાય તોપણ અભિમુખ થવાનો તમે પ્રયત્ન માત્ર સેવ્યો, તોપણ તમે ક્રમે ક્રમે તેના માહાત્મ્યને અનુભવ્યો પણ મુખ આગળ પડેલા શાસને હાથથી લઇ મુખમા મૂકવાનો પ્રયત્ન પણ જેમને નેવવો ન હોય અને તે શાસનો અમૃતરૂપ સ્વાદ મો કાઢ્યોના પ્રયત્ન કયાવિના જેમને લેવો હોય, તેમના મુખ બળવડે ઉઘાડવાનું પેવણ બ્રહ્મા ત્યાગુધી રચે અને તે વડે તેમનું મુખ ફાટી તેમા શાસન મૂકનાર કોઈ કંઈના પુરૂષને સ્તવવે ત્યાગુધી તેમણે ધૈર્ય ધરી વાટ જોયા કરવી એજ અધિક યોગ્ય છે

પ્રિય સાધકો! ‘યત્ને મદા જય થશેજ સમીપ જાજો.’ યત્નવડેજ ફળ સિદ્ધિ અત્વર મળેછે એ શ્રીઈષ્ટવચનને હૃદયમા નિરતર જાગ્રત રાખી શુદ્ધ પ્રયત્નમા ચોળજો ચિતિશક્તિરૂપ પરમાત્મા તમારા હૃદયમા નિરતર સમીપ હતા કાયર ન થાજો અર્જુનના રથઉપર શ્રીકૃષ્ણ મહારાજ સારથી છતા

મને વિજય મળશે આવો—આવો—ઉઠા—ઉઠા—ઉ—ઠા—હૃદયના અત
સ્તમ પ્રદેશમાં શાંતિથી આવો આવો આ જેવો પ્રયત્ન કર્યો તેવો નિત્ય
હૃદયમાં ઉતરવાનો—ચિત્તિશક્તિના મંદિરપ્રતિ જવાનો પ્રયત્ન શાંતિથી, સ્વ
સ્થતાથી કર્યા કરજો જ્યારે જ્યારે અવકાશ મળે, ત્યારે કરજો નિયમિત સમયે
કરજો. આજે જે સમયે કરો, તેજ સમયે કાંયે કરજો આગ્રહથી કરતાજ
રહેજો. આકુળવ્યાકુળ થશો નહિ કંઈ જણાવું નથી, એમ તાલાવેલી કરી,
નેત્ર ઉઘાડી ખડકાર નાશી આવશે નહિ પણ ધૈર્યથી, પૂર્ણ શ્રદ્ધાથી, અવશ્ય
ચિત્તિશક્તિના દર્શન થશે, એવી પ્રતિક્ષણ પૂણ આશા ધારી, પ્રયત્નને સેવ્યા
કરશે અને આ પ્રકારે ક્રમે ક્રમે એકાગ્રતા વધતા, એકાગ્રતાનું ઝળ નામતા,
તમારા શુદ્ધ પ્રેમથી પરમાત્માનો અનુગ્રહ થતા, એકાદ દિવસે તમે અનુમાન
પણ નહિ કર્યું હોય તેવી ક્ષણે હૃદયમંદિરના દ્વાર આપોઆપ ઉઘડી જશે.
અને અનતેશ્વર્યાધિપતિ જ્ઞાનના શાંતિના સુખના મહોદધિ પરમાત્મા તમને
પ્રત્યક્ષ થશે.* અહો! તે સમયનો તમારો આનંદ તે મમયતું તમારું સુખ,
તે સમયનું તમારા હૃદયમાં પ્રકટતું અનવધિ જ્ઞાન, તે સમયનું તમારું અ
મર્યાદ સામર્થ્ય! અહો! વાણી તેને વર્ણવવા સમર્થ નથી યતો વાલો નિવ
તંને અપ્રાપ્ય મનમાં સદા—મન, વાણી, બુદ્ધિ તમારા તે અલૌકિક, અવર્ણનીય
પ્રભાવને જો જાણી સ્તબ્ધ થઈ જાયછે તમે મનુષ્ય મટી ઇશ અને ઇશના
મધ્ય ઇશ થાઓછો તમે મૃત્યુવેગમાં અમરભાવને પામેાછો તમે હુ પ્રથી
પૂણ ગણાતા સંસારમાં પ્રવ્રણસદનનો અનુભવ કરેછો તમે હવે અને નીચે
તથા આઠે દિશામાં આનંદ આનંદ અને આનંદમાં લીન થઈ આનંદસ્વરૂપ
થઈ જાઓછો

નેત્ર મંચી હૃદયમાં ઉપર કહ્યા પ્રમાણે કિતરતા તમને ચિત્તિશક્તિના
દર્શન ન થાય, તો તેથી નિરાશ થશો નહિ, તેમ પ્રયત્નનો ત્યાગ કરશો નહિ
શુ તમે એમ માનેાછો કે જમીનમાં ગાટલો રોપ્યો કે ખીજાજ ક્ષણે ફેરીઓ
આવવી જોએ અને રસચટલીનું લોજન મળવુજ જોઈએ? શુ તમે એમ
માનેાછો કે ઘરના પાયા જોડવાને કાદાળી ઉચકી કે ખીજાજ ક્ષણે સુંદર
મહાલય બાધાઈજ જવો જોઈએ? તમે આવી બાળતોમાં તાલાવેલી કરનારને
મૂર્ખમાં ગણી કાઢોછો અને તેને ધૈર્યથી દીર્ઘકાલ પ્રયત્ન કરવાનો બોધ આ
પોછો, તો એ બોધ તમે પોતે ગ્રહણ કરવામાં કેમ અજ્ઞાન સૂચવોછો? ચિત્તિ
શક્તિનું દર્શન થવું એ તો ક્ષણ છે અને તે ક્ષણ તમને પહેલે દિવસે ન
જણાવું માટે પ્રયત્નમાં દાઈ માલ નથી એમ શું માનવાનું? ખી રોપ્યા પછી
કવાકે અકુર ન નીકળ્યો એવે રોપવાનો પ્રયત્ન નિષ્ફળ છે, એમ માનવાનું?

* એટલે શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ પ્રગટ થશે

વિચારશાસ્ત્રના 'અથવા' અધ્યાત્મ વિગ્નાના આ નિયમને નિરતર સ્મરણમા રાખો કે કોઈ પણ વસ્તુનો વિચાર કરતા તેનું સ્વરૂપ તમારા લક્ષ્યમા ન આવે તોપણ તેનો વિચાર કર્યા કરવાથી તે વસ્તુનું સ્વરૂપ યથાર્થ સમજાવાનું બળ હૃદયમા પ્રકટ થતું જાય છે અને એમને એમ પ્રયત્ન ચાલુ રહે છે તો જે અગમ્ય હોય છે, તે ગમ્ય થાય છે જે અદશ્ય હોય છે તે દશ્ય થાય છે અને જે અપ્રકટ હોય છે તે પ્રકટ થાય છે પરમાત્મા અથવા ચિતિશક્તિનું પણ એમજ છે અજ્ઞાન સાધકને અથવા ભક્તને તેમનું વાસ્તવ સ્વરૂપ આરભમા જરા પણ અશે સ્પષ્ટ હોતું નથી, પણ જેમ જેમ સાધક ઈદનું ચિંતન કરતો જાય છે, તેમ તેમ તે સ્વરૂપને યથાવત્ અનુભવવાનું બળ હૃદયમા પ્રકટતું જાય છે અને ક્રમે ક્રમે સ્પષ્ટ સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય છે આથી હૃદયમા ઉતરતા ચિતિશક્તિ ન જણાય, અધાર્ધજ્ઞ ભાસે, તેથી પ્રયત્ન નકામો છે, નિષ્ફળ છે, એવી એક ક્ષણવાર પણ શંકા કરશો નહિ, પણ પૂર્વે કહ્યું તેમ નિત્ય શાંતિથી, સ્વસ્થતાથી, ખીજા વિચારો હૃદયમા ઉઠે તેને ક્રમે ક્રમે અટકાવતા જમ્ અતરમા હંડા ઉતરવાનો પ્રયત્ન સેવતા જલો પ્રયત્ન સફળ થાયજ છે, એમ દૃઢપણે માનજો નિત્ય થોડો થોડો પ્રયત્ન જાહુ ફળને આપનારો થાય છે, એ સિદ્ધાંત વિસરી જશો નહિ પુનઃ પુનઃ કહેવાનું કે તત્કાળ ફળનું દર્શન ન થવાથી વ્યાકુળ થઇ પ્રયત્ન તજશો નહિ તમારા શુદ્ધ વિચારરૂપ ક્રિયાનું ફળ તમે જોતા નથી, પણ તત્ત્વવિદ પુરૂષો જુએ છે અને તેઓ તમને પુનઃ પુનઃ આશ્વાસન આપે છે કે તમારા ક્ષણ ક્ષણના વિચારનું ફળ જામેજ છે માટેજ અશ્રદ્ધા ન સેવો

હવે તેના જમ્પવડે ચિતિશક્તિમા અભિનવત્ થાજ, ચિતિશક્તિના નિકટના પ્રદેશમા આદોલનો પ્રકટાવી તમારી ઇચ્છાનુકૂળ અર્થને પ્રાપ્ત કરવા, એ કાર્ય તમારું છે જે પ્રમાણમા તમે ચિતિશક્તિપ્રતિ અભિમુખ રહી તેના જમ્પ કરશો, તે પ્રમાણમા, તમે તેનું માહાત્મ્ય અનુભવશો તત્કાળ તમારી અભિમુખતા ન થાય તોપણ અભિમુખ થવાનો તને પ્રયત્ન માત્ર સેવશો, તોપણ તમે ક્રમે ક્રમે તેના માહાત્મ્યને અનુભવશો પણ મુખ આગળ પડેલા શ્રાસને હાથથી લઇ મુખમા મૂકવાનો પ્રયત્ન પણ જેમને સેવવો ન હોય અને તે શ્રાસનો અમૃતરૂપ સ્વાદ મો કાઢવાનો પ્રયત્ન ક્યાંવિના જેમને લેવો હોય, તેમના મુખ બળવડે ઉઘાડવાનું વેતણ પ્રજ્ઞા જ્યાસુધી રચે અને તે વડે તેમનું મુખ ફાટી તેમા શ્રાસ મૂકનાર કોઈ કઠણાળુ પુરૂષને સજાવે ત્યાસુધી તેમણે ધૈર્ય ધરી વાટ જોયા કરવી એજ અધિક યોગ્ય છે

પ્રિય સાધકો! 'ચત્તે સદા જય થયેજ સમીપ જાજો' ચલવડેજ ફળ સિદ્ધિ સત્તર મળે છે એ શ્રીઈષ્ટવચનને હૃદયમા નિરતર જાગ્રત રાખી શુદ્ધ પ્રયત્નમા યોગજો ચિતિશક્તિરૂપ પરમાત્મા તમારા હૃદયમા નિરતર સમીપ છતા કાયર ન થાઓ અર્જુનના રથઉપર શ્રીકૃષ્ણ મહારાજ સારથી છતા

અનુનનો પસલવ ત્રિભુવનમા કરના કોણ સમર્થ છે? ચિત્તિશક્તિ તમારા હૃદયમા વિધમાન છતા, ક્ષણે ક્ષણે તેમનું સાહાય્ય મળવાનો તમને સર્વ સલાવ છતા, ગરીબ ગાય જેવા થઇ ઉંધુ મો ઘાલી અનાથસરખા શુ પડી રહ્યા છો? ઉંચુ બુઝો, તમારે મસ્તકે ચિત્તિશક્તિ નિરાજે છે તેની અલય પ્રદાત્રી છાયામા સ્થિર થાઓ, થદ્ધાથી સર્વદા તમારો વિજય છે પરાજયનો લેશ પણ સલાવ નથી

વિશ્રાંતિ લો વિશ્રાંતિ લો, પુન પુન વિશ્રાંતિ લો એજ આરોગ્ય, બળ અને સર્વ પ્રકારના ઐશ્વર્યની પ્રાપ્તિનો મત્ત ઉપાય છે ક્યા વિશ્રાંતિ લઇએ? ધરમા? શમ્યામા? પનગઉપર? ના ના, ના ધરમા, શમ્યામા, પનગઉપર યથાર્થ વિશ્રાંતિ મળતી નથી ચિત્તિશક્તિમા વિશ્રાંતિ લો. પરમાત્મામા વિશ્રાંતિ લો, સ્વસ્વરૂપમા વિશ્રાંતિ લો એજ યથાય વિશ્રાંતિ છે એજ આરોગ્ય, સર્વ પ્રકારના બળ અને સર્વ પ્રકારના ઐશ્વર્યને અર્પનારી છે

શમ્યામા પનગઉપર શરીર પડયું રહે અને મન હુબરો ભાતના શુ છળા વાળે, એ યથાર્થ વિશ્રાંતિ નથી શમ્યામા શરીર શબની પેઠે તિનેદ પડયું રહે અને મનમા ચિતાના, ફિકરના નિરાશાના, ભય અને એવાજ ખીત હુબરો હાનિકારકે વિકાસના જાગડા રમખાણ મચાવી મૂકે, એ સાચી વિશ્રાંતિ નથી ચિત્તિશક્તિમય મનની તથા ગરીબની શાત, અચવ, અકિધ સ્થિતિ એજ માની વિશ્રાંતિ છે ઉંચ ઉતરો, હૃદયકમનમા પ્રવેશો ભય વિગેરે છોડી દો અને શાન ચિત્તિસ્વરૂપમા તમય થઇ 'અમ મેલિ ભયા નગરાયા' એ સત્ત વચના પ્રસાર સ્વય કાઢ્ય થઇ રહે

પ્રાતઃઘણે ઉપર વર્ણવેલી ક્રિયા નિયમિતપણે અને વિધિપૂર્વક કરવાથી નીચના લાભ થવાનો સલાવ કહે કહે આને છે

- ૧ એકાગ્રતા સાધવાનું બળ પ્રતિદિન વરતુ બનશે અને તેથી ચિત્તિ મક્કિનપ્રતિ પૂર્ણ અભિમુખતા, જે સાધકનો ઇષ્ટ વિષય છે, તે મિલક થાય છે
- ૨ પા કલા શુદ્ધ નિચ્ચારના શાત આદોવનો આખા શરીરમા વહેતા, રોગને નિવર કરનાર વિમતીય આદોલનો દમાય છે અને તેથી પૂર્ણ આરોગ્ય પ્રાપ્ત થાય છે
- ૩ ચિત્તિશક્તિના સામર્થ્યવડે પ્રતિદિન મન પોષાતુ રહેતું હોવાથી વ્યવહાર મુખ પ્રાપ્ત કરવામા જે માનસિક શક્તિઓની આવશ્યકતા છે તે શક્તિઓ નિરત વિકાસને પામતી જવાથી ઉત્તમ વ્યવહાર મુખ સધવાને મનુષ્ય સમય થાય છે
- ૪ ચિત્તિશક્તિમા સર્વ પ્રકારનું સામર્થ્ય છે અને તે સામર્થ્ય મને નિરત મળે છે, તેથી ૬ સવ કરવાને સમય છુ, એવી આત્મમજબા

અસાધારણ શ્રદ્ધા પ્રકટે છે. અને આ શ્રદ્ધા પ્રકટતા ગમે તેવા કઠિન જાણાતા કાંચે પણ આત્મગત્તમા પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખી તે સાધવા મનુષ્ય પ્રયત્ન કરે છે અને અતે તેમા અવન્ય વિનય મેળવે છે.

- ૫ તેનામા કાંચ કરવાનું વધારે ધૈર્ય, વધારે ગળા, વધારે આત્મવિશ્વાસ વિગેરે ગુણો પ્રકટે છે.
- ૬ પ્રાણીમાર્ગના કસ્યાણની મતિ પ્રકટનાથી તે મર્વદા પ્રમાણિક, ન્યાય બુદ્ધિવાળો, મર્વના ઉપર વિશુદ્ધ પ્રેમવાળો અને સમાહુત ચિત્તવાળો થાય છે.
- ૭ ચિત્તશક્તિના ચિત્તનવડે ચિત્તિશક્તિના ધર્મો હૃદયમા સ્ફુટ થતા તે, ભય, ચિંતા, શોક, ક્રોધ, સતાપ આદિ વિકારથી રહિત થાય છે.
- ૮ ચિત્તિશક્તિના નિકટના પ્રદેશમા શુદ્ધ વિચારના આદોલનો પ્રકટાવનાનું ક્રમે ક્રમે તેનામા સામર્થ્ય આવતા તે સર્વશક્ત થાય છે.
- ૯ જ્ઞાનનું અધિષ્ઠાન જે ચિત્તિશક્તિ તેમા ક્રમે ક્રમે તેની તન્મયતા થતા, યથાર્થ જ્ઞાનને અર્થે, પેતાથી સિદ્ધ કોઈ પ્રાણી પદાર્થ અથાત્ સત્પુરૂષો, વિદ્વાનો કે શાસ્ત્રાદિ શ્રેયોનો તેને સર્વદા આશ્રય લેવાની પડીથી અગત્ય રહેતી નથી.

ઉન્નતિના ઉપર વર્ણવેલા શિખરે સ્થિત થવામા આ પા કલાકની ક્રિયા માત્ર પગથીયું છે એટલી એટલી પા કલાકની ક્રિયા આ સમગ્ર રૂળને પ્રકટાવશે, એમ સાધકે પ્રાતિથી માનવાનું નથી પરંતુ આ પ્રથમ પગથીએ ચઢના ધીરે ધીરે એ સર્વ લાભ અવસ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. પા કલાક આ ક્રિયા કરી આજો દિવસ ગમે તેમ સ્વચ્છ આચરણ કરવાનું નથી પરંતુ ચિત્તિશક્તિના સામર્થ્યનો હૃદયમા આવિર્ભાવ થવાને જે જે વર્તન રાખવાની અગત્ય છે અને જે વર્તનનું સ્વરૂપ આ લેખમા વિવિધ મ્યેણે સ્પષ્ટ કરવાનો પ્રયત્ન કયો છે, તે વતન આ પા કલાકની ક્રિયા સાથે અખડ રાખવાથીજ ચિત્તિશક્તિનું સામર્થ્ય હૃદયમા પ્રકટે છે. આ પા કલાકની ક્રિયા પડી જે જે રાધકોને જે જે ક્રિયા તથા સાધનો શ્રીમદ્ગુરૂદ્વારા પ્રબોધાયવા હોય તે તે નર્વ તેમજ પ્રમાદ ત્યજ કરવાના છે તે સાધનોવિના આ પા કલાકની ક્રિયા ઇતિસતાર્થને આપશે, એવો અયોગ્ય નિશ્ચય બાધવાથી હુનિ થવાનો મલલ છે. ઇતિસતાર્થની મિદ્ધિમા એ સાધનોજ મુખ્ય રેતું છે. આ ક્રિયાને સાધનોની ગાદુ સત્તર સિદ્ધિ કરવામા સહાયક છે તેથી યદ્યપિ એ સાધનોની અપેક્ષાથી આ ક્રિયા જાણુ છતા, આ ક્રિયા ઉપેક્ષા કરવા જેવી છે,

એમ માનશે નહિ પુષ્ટિ આપનાર અત્ત હો એ વાર્તા સાચી છે, પરંતુ અગ્નિવહે પરિષકવ થયેલું અત્ત જઠરને ન્યૂન પરિશ્રમ આપી પુષ્ટિપ્રદ થાય છે, તેમ આ કિયાર્તુ બાલુલુ

તમારા અધ્યાત્મબળની અત્યંત વૃદ્ધિ થવાને અર્થે રાત્રિએ જ્યારે તમે સૂઈ રહો ત્યારે નીચેની ક્રિયા કરવાને કદી વિસરતા નહિ

તમારા આખા શરીરના પ્રત્યેક પરમાણુમાં ચિત્તિશક્તિ વ્યાપી રહી છે, એમ ધારણે પડી શાતપથે સ્ખલવના ઉચ્ચારપૂર્વક નીચેની ભાવના કરજો

સત્ ચિદ અને આનંદસ્વરૂપ ચિત્તિશક્તિ એજ મારું વાસ્તવ સ્વરૂપ છે. મારા ચિત્તિસ્વરૂપમા મારો નિઃસીમ પ્રેમ પ્રકટો. મારા ચિત્તિસ્વરૂપથી મને પૂર્ણ અન્યાત્મવલ માત્ર થાઓ.

અથ કોઈ વિચારને હૃદયમા પ્રવેશના ન હો આજ શબ્દોનો ઉચ્ચાર કરતા, ચિત્તિસ્વરૂપમા તન્મય થના, તેજ વિચારમા અને વિચારમા નિદ્રાવશ થજો આશુપૂર્વક આમ નિત્ય કયાં કરતા તમે પ્રતિદિન તમારું અધ્યાત્મ બળ વધતું જતું અનુભવશે

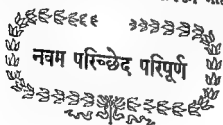
અથસત્રહિતા

ગીતિ

વિનયવિજયમુનિનાય, પ્રણિતો નવમ. શુભ પરિચ્છેદ. ।

વિવિધાર્થ સુગમાર્થ, વ્યાખ્યાતૃણા મુદે સદા મૂયાત્ ॥

વિનયવિજય મુનિએ આ (વ્યાખ્યાન સાહિત્યસંગ્રહ નામના) ૩૫ થી ૪૦ વિવિધ વિષયનાઓ નનમો પરિચ્છેદ વ્યાખ્યાન કરનારાઓ (અને શ્રોતાઓ) ની સુગમતામાટે સંનિધિ કર્યા છે તે મદા વ્યાખ્યાન કરનાર તથા સાંધીઓ (અને શ્રોતાવર્ગ) ના આનંદને માટે થેઓ

નવમ પરિચ્છેદ પરિપૂર્ણ

❖ આશીર્વાદ ❖

૩૩૩૩૩૩

વસન્તતિલકા

કલ્યાણમસ્તુ શિવમસ્તુ ધનાગયોસ્તુ,
દીર્ઘાયુરસ્તુ સુતજન્મસમૃદ્ધિરસ્તુ ।

૥ વૈરિણ્યોઽસ્તુ, નરનાય સદા જયોસ્તુ,

યુગ્મત્કુલે ચ સતત જિનમક્તિરસ્તુ ॥ ૧ ॥

હે નરનાય (ભગવાન) ! તમારા કુળમાં કાયમ કલ્યાણ હો, શિવપદ હો, લક્ષ્મીનું આગમન હો, દીર્ઘાયુષ હો, સમૃદ્ધિની સાથે પુત્રજન્મ હો, (કામ, ક્રોધ, લોભ વિગેરે) વૈરિણે ક્ષય હો, સર્વ ઠેકાણે સદા જય હો અને હુમેશા-જિનસાક્ષિ હો । ૧

તથા—

શાર્દૂલવિક્રીડિત.

દીર્ઘાયુર્મવ વૃત્તવાન્ ભવ ભવ શ્રીમાન્ યશસ્વી ભવ,

મહાવાન્ ભવ ભૂરિસત્કરુણાદાનૈકશૌન્દો ભવ ।

ભોગાહ્યો ભવ ભાગ્યવાન્ ભવ મહાસૌભાગ્યશાલી ભવ,

મૌઢ્યર્થિભવ કીર્તિમાન્ ભવ સદા વિશ્વોપજીવ્યો ભવ ॥૨॥

કલ્પમુવોધિકા

હે (વ્યથમનનકર્તા ઉત્તમ દેવ) ! પ્રભુ ભગવાન કલ્પાને દીર્ઘાયુષ વાળો થા, શુભ આન્ત્રિવાન્ હો, ધનાઢય હો, યશસ્વી હો, આર અને આ સામ્રા વિવેકની સુદિવાળો હો, પુત્રજન્મ સત્ત્વ કરુણા અને દાનમાં અમેયર હો ઉત્તમ પ્રદાતા ભગવાને વિભામી હો, શુભ પ્રારમ્ભવાન હો, શ્રદ્ધાની પ્રીતિનું પાત્ર હો, અને પ્રદાતાની લક્ષ્મી અથવા મારા માદારમ્યવાળો (સમૃદ્ધિ) વગેરે હો, (એ પુત્ર) મા જવાની દીર્ઘિવાળો હો (અને હુકામાં દરુએ તે) આજ્ઞા જનના હુમેશા આધારક હો । ૨

॥ ગૌરવ વૈનગાય નમઃ ॥

= શ્રીગૌરવનું સત્ત્વ જિજ્ઞાસુ માં આનનન થયું ન પ્રગટે આનને માં

નર પ્રગટે તે દેવ

તે મુક્ત અમર હો

એ દેવ

મુક્તને જાણે નિમિત્તોને મોહાયા અને

દેવોને નરનાયે શુભ આર્થનાં પોળ્યા

૧૧ કર્મ પુણ્યને વેળવાયા આવડે

આ ગ્રંથરસની વાનકી

इन्द्रवज्रा

समग्रसच्चास्वपदान्विभ्यः, समुद्धृतः साम्यमुधारसोऽयम् ।
निपीयतां हे विबुधा लभध्वमिहापि मुक्तेः सुखवर्णिकां यत् ॥

अध्यात्मकरुद्र

આ સમતા અમૃતનો રસ મોટા મોટા સમગ્ર શાસ્ત્રસુધાભાષી ઉદ્ધર્ષા છે હે પડિતજનો! તમે તે રસ પીઓ અને મોક્ષસુખની વાનકી અહીં પણ મેળવો

વિવેચન—સમતાવતનું સ્વરૂપ બતાવતા અનુભવી યોગી શ્રીમદ્ કપુર ચંદણ (ચિદાનંદજી) મહારાજ કહેછે કે —

ઇन्द्रविजयं छंद

જે અરિ મિત્ર બરાબર જાનત, પાગસ ઓર પામાણ જયું હોઇ
કચન કીચ સમાન, અહે જસ, નીચ નરેગમે લેદ, ત, કોઇ
માન કહો અપમાન કહો મન, એસો વિચાર નહિ તસ હોઇ
રાગે નહિ અર્થે રાસ નહિ ચિત્ત, ધન્ય અહે જગમે જન સો
જ્ઞાની કહો જયું અજ્ઞાની કહો કોઇ, ધ્યાની કહો મનમાની જયું કોઇ
ભોગી કહો ભાવે ભોગી કહો કો, બાકુ ભર્યો મન ભાવત હોઇ
દોષી કહો નિરદોષી કહો પિઠપોષી કહો કો ઔશુન ભોધ
રાગ નહિ અર્થે રાસ નહિ બાકુ, ધન્ય અહે જગમે જન સો
સાધુ સુસત મહત કહો કોઇ ભાવે કહો નિરમય પિયા
ઓર કરો આહે દોર કહો કોઇ સેવ કરો કોઉ જાન હુન્હા
વિનય કરો કોઉ ઉચે બેઠાવ જયું દ્વરથી દેખ કહો કોઉ જા
ધાર મદા મમભાવ ચિદાનંદ લોક કહાવત સુનત ના

ॐ नमः शिवाय

આવા સત્યુત્તરો જાની અને બીજાઓને બનાવો એ જન્મનું
એમ ઉવો સર્વને વિનયની વિનયથી આશરુપૂર્વક વિનંતિ છે

ॐ नमः शिवाय

पहेला तथा बीजा भागना श्लोकोनी अक्षरानुक्रमणिका

३३३६६६

श्लोकानु आदि पद	भाग.	पृष्ठ.	श्लोकोनु आदिपद.	भाग	पृष्ठ.
अ			अज्ञानधूमान्वित	२	८१७
असत्स्थलीचिकुरक	१	४	अज्ञानाहिमहामन्त्र	१	४८१
अहःसहतिभूधरे	२	१६४	अज्ञानाहिमहामन्त्र	२	४२३
अकरुणसमकारण	१	३३८	अणुरपि मणिः प्राण	१	१९६
अकर्तव्य न कर्तव्यं	१	४४६	अतः सिञ्चन्ति त पुण्य	१	४४६
अकलितपरस्वरूपः	१	३३७	अतिकुपिता अपि मुजना	१	१७२
अकिञ्चनाः काञ्चन	१	६६	अतिदानाद्गर्लिर्नद्धो	१	४२७
अकुलीनः कुलीनः	२	५१	अतिमलिने कर्तव्ये	१	३८९
अकृतबोधमुदित्य	१	११	अतिपन्नगृहीतोऽपि	१	३६९
अकृता प्राणिना हिंसा	२	२५२	अतुलमुखनिधान	२	२१
अक्षतान् दौकयेद्योऽत्र	१	१६	अत्युग्ररूप यतिपालनीय	१	६३
अभुद्रो रूपसौम्यो	१	४७७	अथ मर्त्यलोकेत्य	१	३६१
अगस्तितुल्याश्चष्टान्वि	१	३१७	अदत्त नादत्ते कृत	२	१७१
अग्निहोत्रे वने वासः	१	२१५	अदृष्टार्थेऽनुधावन्तः	१	४८१
अङ्गस्थाने भवेद्धर्मः	१	४४४	अदेवदेवौ कुगुरु	२	१६२
अङ्गन्न चङ्गन्न गणो	२	९	अथ कष्टानि नष्टानि	१	३०
अङ्गारकर्मादिकमुग्र	२	७२	अधः करोति रत्नानि	२	२०९
अङ्गुष्ठमानमपि यः	१	१४	अधिगतपरमार्थान्पण्डि	१	१२३
अनः मुखमारान्यः	२	१९०	अधीतिनोऽर्चादिकृते	१	२९२
अज्ञानक फलमशेषि	२	२३५	अधीतिमात्रेण फलन्ति	१	२९३
अज्ञान खलु कष्ट	२	५१७	अधीत्य चतुरो वेदान्	१	३१३
अज्ञानतिमिगन्गानाम्	२	३	अधीत्य शास्त्राणि	१	३०८

श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ
अघृण्यभावेन मृगारि	१	६५	अपवित्र पवित्रो वा	१	२७
अन ययनविद्रासो	१	३८	अपवित्र पवित्रो वा	१	२७
अनर्थशृङ्गाद्विरति	२	७१	अपुत्री क पतर	१	३१
अनरस्थितचित्ताना	१	३५०	अमव्यजीवो वचन	२	१८५
अनादिससारपयो	२	३८	अभिनवसेवकविनयै	१	३६३
अनार्येषुपि वसन् देशे	१	१०	अभूद्भूभोराशे सह	१	३६६
अनुकुरुत खलमुजना	१	१८७	अमीभिरष्टाशमि	१	४२
अनुद्वमत्तशान्तव	२	८०	अमृतानि यथा इत्य	१	४२
अनुमन्ता विशसिता	२	२०५	अमृतै किमह सित्त	१	३०
अनेकधेति मशुणेन	२	१८६	अमे यत्नादभक्ष्यत्वान्	२	२८२
अतर्गत महाशय्य	१	७७	अमे यमभ्ये कीटश्य	२	०४
अतर्मत्सरिणा रहि	१	२८१	अयश प्राप्यते येन	१	४७३
अन्तर्मलिनैरहन	१	४०२	अयाचनकशीलाना	१	५७
अतस्तत्र मनःशुद्धि	१	१३७	अरिहन्तनमुकारो जीर	१	६
अत्रा एव धनान्या	२	६००	अरिहन्तनमुकारो	१	७
अन्ये तमसि मज्जाम	२	१३०	अर्थग्रहण न तथा	१	३७०
अन्धो अन्धपह गितो	१	४८८	अर्या न सन्ति न च	२	८०४
अन्नाशने स्यात्परमाणु	२	२५७	अर्यानामर्जने दु ख	२	३९६
अन्यत्र देये विगतस्वरूपा	१	६३	अर्यानामीशिपे त्व वय	२	५८
अन्यत्र देये विगत	२	३५	अर्यार्या जीरलोकोऽप्य	२	३९३
अयदीयमविचिन्त्य	२	३१२	अर्थिनो धनमप्राप्य	१	६०
अन्यस्मात्प्रपटो	१	३००	अर्धाहुल्परिमाण	२	३०४
अन्यायमर्थभार्जा	२	३९६	अर्हचारित्रमाधुर्य	१	३९
अपकारिण्यपि प्राय	१	१८७	अर्हमणीतकृतिम	२	३६
अपव्यसेवको रोगी	१	२८२	अर्हन्तो भगवन्तः	२	४
अपराजितमन्त्रोऽथ	१	२७	अर्हमित्यक्षर ब्रह्म	१	२७
अपरीक्षित न वर्तव्य	१	४३५	अलकाश्च खलाश्चैव	१	३६८
अपवित्रः पवित्र स्या	२	५१	अरुद्धारोऽप्यनर्द्ध	२	२१७

श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ
अलङ्काराजनेरन्यैः	१	१२२	अमुडठाणे पडिया	१	२१७
अलङ्कारादिरसो	२	१८५	अमुभृता वधमाचरति	२	२६४
अलिप्तोनिश्चयेनात्मा	१	८६	अस्तङ्गते दिवानाथे	२	२३६
अलीक एव त्वद्भाषो	२	८२	अस्तीति नित्यः कुरुते	२	३९
अलीकामयोद्व	२	२७८	अस्तिरे हृदये चित्रा	१	७६
अल्पायुषो दरिद्राश्च	२	२१४	अस्मि वसति रुद्रश्च	२	२४६
अवशपतितो राजा	२	४१०	अस्माद् प्रिचित्रवपुष	१	१९८
अवन्ति ये जनकसमा	१	१०७	अस्मिन् जते यद्गुहा	२	७२
अवश्य यातारश्चिरतर	१	२६२	अस्मिन्हन्तः स्फुरति	२	१७
अवसर्गपठिता प्राणी	२	२६०	अस्यन्पुत्रैः शकलित	१	११८
अविकारिणमपि सज्जन	१	३८१	अस्या सखे अधिरलोक	२	१९७
अविशुद्ध ह्यपवित्र	२	२३८	अहं रुक्मकरीयति	२	२६५
अवैति तत्त्व सदसत्त्व	२	१८३	अहिंसा परमो धर्म	२	९७
अवैतु शास्त्राणि नरो	२	१८५	अहिंसा प्रथम पुण्य	२	८१
अव्यये व्ययमायाति	१	१३	अहिंसा सत्यमस्तेय	१	४२०
अत्रती कितव स्तेनः	१	३१६	अहिंसा सत्यमस्तेय ब्रह्म	२	८०
अथुचिः पापकर्मा यः	१	५७	अहिंसा सत्यमस्तेय ब्रह्म	२	८२
अशोकृष्णः सुरपुष्प	१	४३	अहिंसा सत्यमस्तेय	१	१३९
अश्नाति यः सत्कुरुते	२	२५५	अहिंसा सत्यवचन	२	८२
अश्नाति यो मासमसौ	२	२४८	अहिंसा सर्वजीवेषु	२	९३
अश्वमेधसहस्र च	२	११२	अहितविहितप्रीतिः प्रीति	१	२७७
अष्टमी चाष्टमार्न्ता	२	८०	अहिमाणविसोय	२	२११
अष्टादशपुराणेषु	२	१०८	अही वेगतदिठीए	२	६२
असज्जनः सज्जनस	१	२०१	अहो ग्वल्लुजङ्गस्य	१	३३५
असत्यता निष्ठुरता	२	४५३	अहो गुणाना प्राप्त्यर्थ	१	१६३
असत्यमप्रत्ययमूल	२	२७९	अहो दुर्लभलाभो मे	१	३०
असम्भाव्य न प्रक्तव्य	१	२९०	अहो नु कष्ट सततं	२	८०३
असिजीवी मपीजीवी	१	३१५	अहो प्रकृतिसादृश्य	१	३४७

श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ
अहो मर्त्यतया तौल्य	१	४६१	आदाननिक्षेपविधे	२	४६
अहो राहुः कथं क्रूरश्चन्द्र	१	३८०	आदाय मांसं मरितम्	२	२२८
अहो व्यसनवि वस्ते	१	२९१	आदाय सम्यक्त्वमिदं	२	१७
अहो सति जगत्पूज्ये	१	४८२	आदावेव महाप्रलै	२	४४४
अहो सावित्रमूर्धन्यो	१	४०	आदिमभोरनिशमसतटी	१	२
अहो सुसदृशी वृत्तिमनु	१	३४६	आनृशस्य समा	०	८१
आ			आपत्स्वेव हि महता	१	११५
आनुरैरिङ्गितैर्गत्या	१	४२८	आपदामापततीनां	२	४७५
आकालिकरणोन्पाते	१	२९	आपद्गतं हसति किं	२	४४१
आकाशत पतितमेत्य	१	४९९	आप्तोपश्रमनुलङ्घ्य	१	४८२
आकाशेऽपि चिराय	२	०२६	आशुक्लुत्रिमसदा	२	०१२
आकृष्टं सुग्धमीनान्	१	२३१	आयव्ययमनालोच्य	२	४४८
आक्रोशितोऽपि मुजनो	१	१५८	आयादर्थं नियुज्यते	२	४४७
आसुभ्यः किं खलैर्ज्ञातं	१	३३६	आयासशतलपस्य	२	४४१
आख्यायिकानुरागी	२	१९०	आयुर्गलत्यागं न पाप	२	१०
आगासे गगसो ज्व	२	६०	आयुर्दर्धतरं वपुर्	२	१००
आजन्मसिद्धं कौटिल्य	१	३३४	आयुष्कं यदि सागरोपम	१	१९
आजीविकादि विविधार्त्ति	१	२७४	आरम्भाणां निवृत्तिः	१	४५८
आजीविकार्थमिह ययाति	१	२६०	आराधितो वा गुणवान्	१	२६५
आज्ञाभक्तो नरेन्द्राणा	१	४३४	आरोप्य यो निर्मलयोधि	२	१८
आज्ञावर्तिषु मण्डलेषु	१	१५	आर्त्ता देवान्नपस्पन्ति	२	४०८
आणाइ तवो आणाई	१	३०५	आलस्य स्थिरतामुपैति	२	३९१
आताम्रायतलोचना	१	७१	आलिङ्गिताः परैर्यान्ति	२	३९४
आन्मन्येवात्मन कुर्यात्	१	५०५	आसतां गुणिनस्तावद्	१	१६३
आत्मप्रशसापरदोष	२	४५	आस्तामौपाधिको दोष	१	१९९
आदरं लभते लोके	१	४२८	आस्ता सचेतसां सङ्ग	१	१९९
आदरं लभते लोको	२	३८६	आहारनीहारविधि	१	४४
			आहारभोजी कृते	२	२६५

श्लोकोनु आदिपद.	भाग.	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ
आहारवर्गे सुलभे	२	७०	उदुम्बर भवेन्मांसं	२	२३४
इ			उदेति सविता रक्तो	२	४७६
इच्छास्ति चेन्मुक्तिपदं	२	४९१	उद्भासिताखिलखलस्य	१	४१२
इत्थ मिथ्यापयकथनयो	१	२२३	उन्नत शस्त्रमालोम्य	२	९३
इत्याद्युद्धतसोपहासवचसः	१	२२८	उन्नत पदमयाप्य	१	१३७
इत्युक्तो विश्वसृजा	१	३६०	उपकारमेव तनुते	१	१८८
इत्येवमादि प्रचुर	२	६५	उपकारिणि विश्रब्धे	१	३७०
इदमपदुक्पाठ जर्जरः	१	३८२	उपकारिण्यपि मुजने	१	४०६
इदमीदृग्गुणोपेत	१	१२२	उपकारोऽपि नीचाना	१	३६८
इन्दुः प्रयास्यति विन	१	३९५	उपकृतिसाहसिकतया	१	१८८
इन्द्रियाणि पशून्	२	१३२	उपचरितव्याः सन्तो	१	२०९
इभतुरगशतैः प्रयान्तु	२	२११	उपदेशो न दातव्यो	२	२०८
इयरजणससणाए	१	३०२	उपदेष्टु च वक्तु च	१	३०८
इपराण चक्षुगण	१	१०४	उपविश पुनममाङ्के	१	३६०
इह लोकविधीन्कुरुते	१	७४	उपसर्गाः क्षय यान्ति	१	१६
इह सम्पद्दिनाशाय	२	२७६	उपा यायथ वैयथ	२	४५७
इह सरसि सहर्ष	१	३९३	उभौ श्वेतौ पक्षौ चराति	२	२१३
इहामुत्र च वैराय	२	३०३	उम्मगदेओ निन्द्यो	२	२२२
उ			उर्वशीगर्भसम्भूतो	१	५५
उच्चारयस्यनुदिन न	१	२७३	उल्लूकाकामाज्जर	२	२३७
उच्चैरध्ययन पुरातनकथा	१	३१८	उल्कापातसहोदर	२	३०५
उज्ज्वलगुणमभ्युदित	१	३८७	उल्लसन्नमनसः सत्य	१	२५
उत्पयोत्तमदेवेपु	१	३१	उत्सृत्तभासियाण	१	३०२
उत्सृजोचयमूचुपः	१	२२६	उत्सृत्तमापरतवि	२	२१९
उदकचन्दनतन्दुल	१	१७	ऊर्णा नैष दवानि नापि	१	३७८
उदीरयिष्यसि स्यान्ता	१				

१ ३८६

श्लोकोनु आदिपद.	भाग	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद	भाग.	पृष्ठ.
ऋणमन्यदपि प्रायो	१	४६०	एहि गच्छ पतोत्तिष्ठ	२	३८७
ऋतूनामिन्द्रियार्थाना	१	४६	ऐ		
ए			ऐरावणेनैव सुरेन्द्र	१	१४५
एअ जम्मस्स फल	१	३५	ओ		
एक ब्रह्मासुमादाय	१	०१	ओकार सिन्दुसमुक्त	२	२
एक हि चमुरमल सहजो	१	२०५	क		
एक' खलोऽपि यदि नाम	२	१९४	कण्टकेनापि सिद्धस्य	२	९४
एकतथतुरो वेदान्	२	२४४	कण्टको दारुगण्ड च	२	२३७
एकरान् स्थितिर्ग्रामे	१	५९	कण्ठे गद्गदता स्वशो	२	४०१
एकान्तभासो य कापि	१	४३८	कथमुत्पश्यते धर्म	१	४१९
एकान्ते तु न लीयन्ते	१	४३८	कदा मिल भविष्यन्ति	१	४६७
एकापि कृग मुकठा	०	१०७	कदाचिनातङ्कः कुपित	१	१८
एने तुम्हा ततिकरगता.	१	२११	कन्यागण्डमित्र मय	२	४०६
एकोऽह नास्ति मे कश्चि	०	१४	कपिलानां सहस्र तु	२	२६१
एको हि दोषो गुणस	०	४०२	कपिलानां सहस्राणि	२	९५
एगो सुगुर एगोवि	२	२२१	कमलेनि मलिनीकरोपि	१	१९२
एण' व्रीडति सूकरश्च	१	३९६	करे श्लाघ्यस्त्याग शिरसि	१	१४९
एतद्रहस्य परम	०	१७४	करोति दोष न तमत्र	०	१८४
एतैस्तीर्थैर्महापुण्य	०	२६०	करोति विरतिं धन्यो	२	२३९
एभिर्गुणैरै परिवर्जिता	१	२१९	कर्णामृत मुक्तिरस	१	३९१
एव करोमीति कृतमति	२	२७८	कर्णे चामरचारुक्रम्यु	१	२०७
एव चरित्रस्य चरि	२	४८	कर्तव्य जिनवन्दन	१	४७५
एन नाशक्षणे सर्व	१	२९	कर्तव्यादेवपूजा	१	४७६
एवमेव नहि जीव्यते	१	३९०	कर्तुस्तथा कारधितुः	१	१०८
एन श्रमरसोद्भास	१	३१	कर्माणि गदत्वगतानि	२	४९१
एपा यदादिमजिनस्य	१	३	कर्माणि समिध. क्रोधा	२	१३२
एसो मङ्गल निलजो	१	३१			

श्लोकानुं आदि पद.	भाग.	पृष्ठ.	श्लोकोनु आदिपद.	भाग.	पृष्ठ
क्षण कर्णामृत सूते	२	१८८	गतार्थसार्थस्य वर	१	२१९
क्षन्तव्यो मन्दबुद्धीना	२	३	गतार्थसार्थस्य वर	१	३९७
	क्षमायाचना		गतावर्द्धि दीनानुप	२	४०५
क्षमयामि सर्वान्सत्त्वा	२	१४	गते तस्मिन्मानौ त्रिभुवन	१	३९५
क्षमा दमो दया दान	१	१३८	गता गता निर्वर्तन्ते	२	१७३
क्षमापुष्पस्रज धर्म	१	२४	गन्त्राम्बुवर्ष बहुवर्ण	१	४५
क्षितितलशयन वा भ्रान्त	१	११८	गन्धैराढ्याजगति	१	४१३
क्षुत्क्षामः किल कोऽपि	१	२२५	गर्भे विलीन वरमत्र	१	३२९
क्षेत्र वास्तु धन धान्य	२	४२३	गर्भेऽथुचौ कृमिकुलै	१	४९८
क्षेत्रेषु नो वपसि	२	४३५	गर्भो यथा दोहद	१	३७
क्षेत्रेषु सस्यमतिभक्ष्य	१	३१८	गवादीना पयोऽन्येऽपि	१	११४
	ख		गवाशिना वै सगिरः	१	२११
खण्डः पुनरपि पूर्णः	२	४७७	गाढ श्लिष्यति दूरतो	१	४००
खग्रोतो द्योतते तावद्	१	३९३	गात्र कण्ठरुसङ्कट	१	३५४
खरो द्वादश जन्मानि	१	३१३	गात्र ते मलिन तथा	१	१६७
खलः सत्क्रियमाणोऽपि	१	३६९	गायद्वन्मर्त्यवृत्त्यपण	१	२३१
खलाना कण्ठकाना च	१	३४६	गीतशास्त्रविनोदेन	१	१५६
खलाना धनुषा चापि	१	३६८	गीर्भिर्गुरुणा परपा	१	१२६
खलेन धनमत्तेन	१	४०४	गुणवजनससर्गा	१	१६२
खल्वाटः स्थूलवपुः	१	३५९	गुणवन्तः हिश्यन्ते	१	१६९
खुहा तण्डाय सीजण्ड	२	६१	गुणवान् सचिरस्थायी	१	१७१
खे धर्मचक्र चमरा	१	४५	गुणहीणा जेपुरिसा	१	१८१
	ग		गुणाः कुर्वन्ति दूतत्	१	१६२
गजाधैर्भूपभवन	१	९६	गुणाः सर्वत्र पूज्यन्ते	१	१७९
गणधरैर्लङ्घिधरै	२	१६१	गुणा गुणेषु गुणीभव	१	१७१
गणयान्ति नापशब्द	१	२९१	गुणानर्चन्ति जन्तूना	१	१८१
गता ये पूज्यस्य प्रकृति	१	१६४	गुणानामेव दौरात्म्याद्	१	१६९
			गुणा यत्र न पूज्यन्ते	१	१७१

श्लोकोन्तु आदिपद.	भाग.	पृष्ठ.	श्लोकोन्तु आदिपद	भाग.	पृष्ठ.
किं वा मुधाहन्नुधा	२	१२	रूपे स्यादधम भान	१	१९४
किं वेदै स्मृतिभि पुराण	१	२२९	कृत मया मुत्र हित न चेह	२	७
किं लोमसतृतिनमस्कार	१	२७१	कृतमोहायरीफल्य	१	९०
किं सोविजणणिजाओ	२	२२०	कृते वर्षसहस्रेण	१	४६५
किं हारै किमु फङ्गणै	२	१५४	कृता पापसहस्राणि	१	३३
किमरण्यैदान्तस्य	१	५७	कृपानदीमहानीरे	२	९७
किमरण्यैरान्तस्य	१	२१६	कृमिमुत्रचित लाला	१	३९२
किमिष्टमन्न स्वामृरुणा	२	१९४	कृपिगणियगोरक्षा	१	३१२
किरियाफडाडोन	१	३०४	केचित्ताव्यम्लफलप	१	३०९
किविकुलकम्ममि	२	२१९	केनकीमुमु भुङ्ग	१	१६३
कीदोऽपि सुमनसद्वा	१	१९९	केदारे यज्जल पीत्वा	२	२६०
कुग्गहगहि आण	१	२९१	केयुरा न विभूषयति	२	१६३
कुचैलिन दन्तमलाव	२	४५३	कोऽतिभार समर्थाना	२	१५०
कुतीर्थिकाना च कुटे	२	३८	कोपस्य सद्वादरमाभि	१	२२०
कुर्याद्वर्षसहस्रन्तु	२	२२५	कोपस्य सद्वादरम	१	३०७
कुर्वते स्वमुत्तेनै	१	४०२	कौटिल्यकोट्या पररश्च	२	३०७
कुर्वन्त उच्चैर्दिग्धि	१	६४	कौटिल्यमुच्चैर्जिनशा	२	३७
कुर्वन्ति देवा अपि	२	१४४	कौशेय कृमिज	१	१८०
कुर्वन्ति ये ज्ञानपदस्य	२	५०३	क्रीडामाणवकाद्विज्ञादन	१	१४२
कुर्वन्ति ये ज्ञानपदस्य	२	४९३	क्रीडाभू सुकृतस्य	२	१००
कुर्वति सरया भवि	२	७२	क्रीडोऽज्ञानमग्निज्ञाना	२	४२६
कुर्वन्तु भव्या भुवि पाठ	२	५०९	कुराशण्डाश्च पापाश्च	१	३१४
कुल त्रिषश्लाघ्य वपु	१	४२३	क्रोध स्याद्वि सप्त	२	८७
कुसग्रे जइ ओस	१	४८८	क्रोधाग्निनिर्वापणमारिराहो	२	४०१
कुसङ्गलीला हतसङ्गशीला	१	२१९	क्रोधाद्विज्ञे मणिमन्त्र	२	४०७
कुसुम्भकुहकुभीभा	२	१३७	हेजाय विस्तरा सर्वे	२	४२४
कुहपूर्णे दुसक्राति	२	८९	कचिज्जिह्वानाद्	२	१९७
कृपे पानमयो मुखस्य	१	१७४	क पिथुनस्य गति	१	३६८

श्लोकोनु आदि पद.	भाग.	पृष्ठ.	श्लोकोनु आदिपद.	भाग.	पृष्ठ
क्षण कर्णामृत सूते	२	१८८	गतार्थसार्थस्य वर	१	२१०
क्षन्तव्यो मन्दबुद्धीना	२	३	गतार्थसार्थस्य वर	१	३९७
		समायाचना	गतावर्दि दीनावुप	२	४०५
क्षमयामि सर्वान्सत्त्वा	२	१४	गते तस्मिन्मानौ त्रिभुवन	१	३९५
क्षमा दमो दया दान	१	१३८	गता गता निवर्तन्ते	२	१७३
क्षमापुष्पसज्ज धर्म	१	२४	गन्धाम्बुवर्ष बहुवर्ण	१	४५
क्षितितलशयन वा भ्रान्त	१	११८	गन्धैराज्याजगति	१	४१३
क्षुत्ताम. किल कोऽपि	१	२२५	गर्भे विलीन वरमन्न	१	३२९
क्षेत्र वास्तु धन धान्य	२	४२३	गर्भेऽगुचौ कृमिकुलै	१	४९८
क्षेत्रेषु नो वपसि	२	४३५	गर्भो यथा दोहद	१	३७
क्षेत्रेषु सस्यमतिभक्ष्य	१	३१८	गवादीना पयोऽन्येषु.	१	११४
		ख	गवाशिना वै सगिर	१	२११
खण्डः पुनरापि पूर्ण	२	८७७	गाढ श्लिष्यति दूरतो	१	४००
खग्रोतो द्योतते तावद्	१	३९३	गात्र कण्टकसङ्कट	१	२५४
खरो द्वादश जन्मानि	१	३१३	गात्र ते मलिन तथा	१	१६७
खलः सत्क्रियमाणोऽपि	१	३६९	गायद्गन्धर्वतृत्यन्पण	१	२११
खलाना कण्टकाना च	१	३४६	गीतशाम्भारिनोदेन	१	१५६
खलाना अनुपा चापि	१	३६८	गीर्भिर्गुरुणा परुषा	१	१२६
खलेन धनमत्तेन	१	४०१	गुणवजनससर्गा	१	१६२
खल्वाट' स्थूलवपुः	१	३५९	गुणयन्त' तिश्यन्ते	१	१६९
खुरा तण्डूय सीउण्ड	२	६१	गुणवान् सुचिरस्थायी	१	१७१
खे धर्मचक्र चमरा	१	४५	गुणहीणा जेपुरिसा	१	१८१
		ग	गुणा' कुर्वन्ति दूत	१	१६२
गजाधैर्भूपभवन	१	९६	गुणाः सर्वत्र पूज्यते	१	१७९
गणधरैर्लब्धधरै	२	१६१	गुणा गुणेषु गुणाधर	१	१७१
गणयन्ति नापशब्द	१	२९१	गुणानर्चन्ति अनुना	१	१८१
गता ये पूज्यत प्रकृति	१	१६	गुणानामेव नात्याद	१	१६९
			त्र न पूज्यते	१	१७१

श्लोकोन्तु आदिपद	भाग	पृष्ठ	श्लोकोन्तु आदिपद	भाग	पृष्ठ
गुणास्तवाश्रित्य नमन्त्य	१	२६३	गोत्रतादपि गोक्षीर	२	४०४
गुणिन समीपवर्ता	१	२१०	गौराय गुणा एव	१	१८१
गुणिना निर्गुणानां च	२	१६३	गौरी तनुर्नयनमायत	१	३७८
गुणिनि गुणज्ञो रमते	१	१८४	ग्रामाणि नष्टादि घन	२	४४
गुणिनोऽपि हि सीदन्ति	१	१७१	ग्रामातरे विहित	१	८४८
गुणी गुण वेत्ति न वेत्ति	२	१९२	ग्रामारामादिमोहाय	१	०५
गुणेन स्पृहणीयः स्यात्	१	१६३	ग्रीष्मद्वेपन्तिकान्मासा	१	५९
गुणेष्वनादर भ्रात	१	—			
गुणैर्गौरवमायान्ति न	१	१६६			
गुणैर्गौरवमायान्ति नो	२	२१०	घातस्थानुमन्ता च	२	२५४
गुणैर्विहीनोऽपि जना	१	२६६	घृष्ट घृष्ट पुनरपि	२	४७८
गुणैस्सर्वज्ञकल्पोऽपि	१	१८३	घ्राणकर्णस्तरपाद	२	३१३
गुणो गुणात्तरापेक्षी	१	१८३			
गुरवो यत्र पूज्यन्ते	२	४४७			
गुर पिना नो न हि	१	६७	चञ्चलिरहेरिआहारे	२	६०
गुरा न गणन्ति गुणे	१	४७६	चञ्चिर्विष्णुमतिविष्णु	१	२८
गुरुभणियो मृत्यो	१	४७८	चक्रे मयाऽस्तवपि काम	२	१०
गुरुपद्मेन धुतिमण्डनानि	१	१४६	चण्डस्य पुत्रहीनस्य	१	३१५
शृङ्गि विना भक्षयतो	२	७०	चतुर्दश्यान्तथाष्टम्या	२	८९
शृङ्ग सुहृत्पुनरुत्तर	२	४३४	चतुर्थेऽपि यो भूत्वा	१	३१४
शृङ्गादिकर्माणि विहाय	१	१७	चत्वार महारा यान्ति	१	४४३
शृङ्गे शृङ्गे सन्ति मृता	१	१४५	चन्दन शीतल लोके	१	२०३
शृङ्गे चैवोत्तम स्नान	१	४०५	चन्द्र किं स न यत्	१	४७
मेही वर नैव कुशील	२	३९७	चन्द्रोपमाना कृतसख	१	६५
मेही वर नैव कुशील	१	२२०	चर्मचक्षुर्भूत सर्वे	१	४७९
गोमृषिकन्यापरकृष्ट	२	१४३	चञ्च मेरु प्रचलेतु	१	४२८
गोरस मापमये तु	२	२७५	चातुर्मास्ये तु सम्प्राप्ते	२	२३८
गोविक्रयास्तु ये विप्रा	१	३१३	चारित्र स्थिरतास्य	१	७८

श्लोकोनु आदिपद.	भाग.	पृष्ठ.	श्लोकोनु आदिपद	भाग.	पृष्ठ.
चास्ता परदारार्थ	१	४०२	जगद्धर्माधारः सुगुरु	४	४६४
चित्तं जइरुज्जाइ	१	४७८	जटात्मको धारणया	१	२९०
चित्त रागादिभिः स्मिष्ट	१	२१६	जनयन्त्यर्जने दुःख	२	३९८
चित्त विधु यति	१	५०१	जना घनाश्च पाचालाः	१	१२१
चित्त शमादिभिः शुद्ध	१	५८	जनोऽत्र यो ज्ञानरथाधि	०	४९३
चित्तमन्तर्गतन्दुष्ट	१	२१६	जन्तिन्द्रियालमिन्द्र	१	१९९
चित्ताह्लादि व्यसनविमुखः	१	१५२	जन्मस्थान न खलु विमल	१	१८२
चित्ते परिणत यस्य	१	९३	जपन्ति ये नमस्कार	१	२९
चिरायुरारोग्यसुरूप	२	२४७	जयणाइ वट्टमाणो	२	४१
चूताइरुक्कवलनतो	२	२१७	जयणाय धम्मजण	२	४१
चेतः सार्द्रतर वचः सुमधुर	१	१५४	जल गलनखेण	२	१३८
चैतन्य विषयभक्षणादिव	२	२५०	जलेन वस्त्रपूतेन	१	४९५
चौरधौरार्यको मन्त्री	२	३०७	जलेन वस्त्रपूतेन	२	१३८
चौरादिदायादतनू	२	४९९	जले विष्णुः स्थले विष्णु	२	९४
छ			जल्पितेन बहुधा किमत्र	२	३१५
छद्मेण भक्तेण अपाण	१	३५	जह कोविसेसारचो	२	१७०
छाया प्रकुर्वन्ति नमन्ति	१	३७१	जह सिद्धिल मथुइद्वय	०	२२२
छिद्राणा निकटे यासो	१	४१०	जहा अग्निसिद्धा दिक्ता	२	६३
छिन्नः स निशितै.	१	११४	जहा तुलाए तोलेव	०	६३
छिन्नमूलो यथा वृक्षो	१	४४५	जहा दुःख भरेव	२	६३
ज			जहा क्षुपार्हि तग्नि	२	६३
ज तवसि पुज्जसि	१	३०५	जाड्य धियो हरति	१	२०४
ज वीरजिणस्सजिओ	१	३०३	जाड्य जीमति गण्यते	१	३८४
जइते लिङ्गपमाण	१	२१७	जातिर्यातु रसातल	२	३९०
जगगुरजिणम्स वयण	१	३०४	जानानि यजीयति नैव	१	४४७
जगत्रयाधार रूपावतार	२	५	जानाति येन सर्व केन	१	५१२
			जानेऽस्ति समयतपोमि	१	२६८
			जात्रजीयमिस्सामो	२	६२

श्लोकोनु आदिपद	भाग.	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद.	भाग	पृष्ठ
जिणआणअद्भय	१	३०२	जो न कुणइ तुहआण	१	३०
जिणपूआ मुणिदाण	१	४७४	ज्ञान कर्ममहीप्रभेद	२	५०
जिणयपणवियत्तु	२	१८०	ज्ञान च ससारसमुद्र	२	४८
जिणपरआणाभङ्ग	१	३०१	ज्ञान जनानामपवर्ग	२	४८
जिण सासणस्तारो	१	३१	ज्ञान तृतीय पुरुषस्य	२	५०
जितेन्द्रिय सर्वहितो	१	१४१	ज्ञान पठन्तीह च पाठ	२	५०
जिनमणीते शुभध	२	१६३	ज्ञान भन्नारण्यद्रवा	२	४९
जिनशासनास्तसा	१	४७४	ज्ञान यत्र पुर सर	२	५०
जिनेश्वरक्रमयुगभक्ति	१	१०२	ज्ञान विनान्या भववारि	२	४९
जिनो दाता जिनो भोक्ता	१	४२	ज्ञान सदाराधयता	२	४८
जिनोदिते यचसि रता	१	१०७	ज्ञान स्यात्कुमतान्ध	२	५०
जिहो लोक कययति	१	३६६	ज्ञान हि यान तपमर्ग	२	४९
जिहादूषितसत्पान	१	६०४	ज्ञान हि रूप परम	२	४९
जिहैव सतामुभे	२	२८०	ज्ञान हि लोके परम	२	४८
जीअ मरणेण सम	२	४७६	ज्ञान हृषीरोप्रतुरङ्ग	२	४९
जीओ सुवन भमी भूषण	१	३६	ज्ञानत्रियाममावेश	१	८७
जीअनप्रहणे नम्रा	१	४०२	ज्ञानदर्शनचन्द्रार्	१	१००
जीवनाशनमनेकधा	२	३१२	ज्ञानदुग्ध विनश्येत	१	७६
जीवाण्ह मधु सम्भूत	२	२७१	ज्ञानमदीपे श्लभी	२	४९
जीवाद्रितत्त्वेषु सुम	२	३६	ज्ञानस्य दान खलु वि	२	५०
जीवनाशनमनेकधा	२	३१२	ज्ञानस्य दान भुवि यै	२	५०
जीवान प्रता यत्र नभो	२	२२७	ज्ञानस्य दाने भुवि ये	२	५१
जीवाससस्थावरभेद	२	४३	ज्ञानस्य नानाविधपुस्त	२	५०
जे निचमपमत्ता	२	८४	ज्ञानास्य लब्ध्वा विमुधा	२	८८
जैनो धर्म धरुटविभन	१	४२३	ज्ञानारययानाधिगता	२	४९
जो कारवेद पडिम	१	१४	ज्ञानारयमूर्त्यस्य	२	४९
जो गिहकुडमसामी	२	२२०	ज्ञानासि द्रव्यमुपार्ज	२	४९
जो गुणदरकमेग	१	३२	ज्ञानार्णवे येऽत्र कृत	२	४९

श्लोकोनु आदिपद.	भाग.	पृष्ठ.	श्लोकोनु आदिपद	भाग.	पृष्ठ.
ज्ञानी क्रियापरः शान्तो	१	३०७	तपश्चतुर्थादि विधाय	२	७८
ज्वालाभिश्शलभा जलै	१	२२४	तपश्शीलसमायुक्त	१	५५
ट			तपःश्रुतादिना मत्तः	१	८६
दङ्कण्डे न मे दुःख	१	३५०	तपोप्रौ जीवकुण्डस्थे	२	१३३
दाल्या वीक्ष्य ततो	२	८७	तमभिलपति सिद्धि	२	१७१
ण			तमो धुनीते कुस्ते	२	४९९
ण सय ण पर को वा	१	३०३	तरुमूलादिषु निहित	१	१७३
त			तस्याग्निर्जलमर्णवः	२	१४४
त इयाहिमाणभ्रमा	१	३०३	तस्स न हवई	२	११६
त एव धन्या यशसा	१	१४७	ता ज इ इम पि वयण	१	३०३
तप्तकस्य विप दन्ते	१	४०३	ताण कह जिणधम्म	१	३०३
तबारित्र न किं सेवे	२	५०	तानीन्द्रियाण्यविकलानि	२	३८९
तत्कर्म यन्न बन्धाय	२	८२	तालणा तज्जणाचेव	२	६१
तत्र धाम्नि वसेद्गृहं	१	४७४	तावच्चन्द्रमल ततो	२	४५२
तत्र स्थाने स्थिता	२	१३९	तावत् प्रीतिर्भवेल्लोके	१	४२८
तथा च यत्किञ्चिदह	१	१२२	तावत्प्रीतिर्भवेल्लोके	२	४५५
तथ्य पथ्य सहेतु प्रिय	१	१२४	तावदत्र पुरुषा	२	३१०
तदनु च गणकचिक्किं	१	३६१	तावद्दर्जन्ति मण्डूकाः	१	३९३
तदिह दूषणमङ्गिगण	२	२६८	तास्तुवाचः सभायोग्या	१	१२१
तेदेकान्तग्रहावेश	१	४३९	तिर्यकल भजतु	२	३९०
तद्दुःखमपि नो दुःख	२	५२	तिर्यग्लोके चन्द्रमुखाः	१	२८
तद्वक्ता सदसि ब्रवीतु	१	१२४	तिलसर्पपमान तु	२	२४५
तन्मूढव मासमदन्नमेध्य	२	२४६	तीक्ष्णा नारुन्तुदा बुद्धिः	१	१२१
तन्मूर्ता नियमतपो	१	१०७	तीर्थकराणामधुना	२	५०३
तनोति धर्मं विधुनोति	२	२०	तीर्थङ्करेभ्यो गतराम	२	१६१
तत्रो	२	८८	तीर्थाभिषेककरणा	१	८९७
			तीर्थाभिषेकवृत्तः	१	४९७
			तीर्थेण ज्ञेयमपैति	१	४९७

श्लोकोनु आदि पत्र	भाग.	पृष्ठ.	श्लोकोनु आदिपद.	भाग.	पृष्ठ.
तीर्थेषु श्रुयति जलै	१	४९६	निर्गससाधनमन्त	१	४२१
तुङ्गात्मना तुङ्गतरा	१	१८५	त्रैकाल्य जिनपूजन	१	४७६
तुच्छ पत्रफल कपाय	१	४१५	त्रैकाल्य द्रव्यपदक	२	८०
तुल्यवर्णच्छत्रे कृष्ण	२	१५८	तत्त सुदुष्पापमिदम्	२	७
तुष्यन्ति भोजनैर्विषा	१	१५६	त राजा वयमप्युपासि	२	५६
तूलबलघबो मृदा	१	९०	ता तत्फलभूतान्	२	१४
ते गतास्ते गमिष्यन्ति	१	२८	थ		
तेजोमयोऽपि पूज्योऽपि	१	४११	थद्धोऽतिद्वेषेही	२	२२१
ते पुत्रा ये पितुर्भक्ता.	१	४७३	द		
ते वै संस्पृष्टा. परार्थ	१	१६९	दग्ध दग्ध पुनरपि	१	११८
तेषां च देहोद्भूतरूप	१	४४	दग्धा सा वशुलाखली	१	१८६
तेषां मुले जलौभास्तु	२	२७६	दग्धोऽग्निना क्रोधमयेन	२	६
तेषां सर्वा श्रिय पञ्च	१	२८	दत्त न दान परिशीलित	२	६
तैरात्मा छुपवित्तो	१	४६६	दत्तमिष्ट तपस्तप्त	२	९५
तैलाद्रक्ष्य जलाद्रक्ष्य	१	४८२	दत्ते महस्वमृयादि	२	५१
तैश्चन्द्रे त्रिवित	१	६६६	दढति तावदमी विपया.	१	११७
तायेनेव सर. धियेव	१	४४८	ददाति दुःख बहुधा	२	१८६
त्यक्त्वा कुटुम्ब च धन	१	२२२	ददातु दान बहुधा	२	१८४
त्यक्त्वा कुटुम्बवास तु	२	५६	दधातु धर्म दशधा	२	१८४
त्यक्त्वापि निजमाणान्	१	३८६	दन्तसोहणमाइस्त	२	६०
त्यक्त्वा मौक्तिकसहर्ति	१	३०२	दन्तिदन्तसमान हि	१	१७८
त्यजति च गुणान्मदूर	१	३९१	दन्तोच्छिष्ट वर्जनीय	२	२३४
त्यजति शौचमिपति	२	२६८	दयो दया न्यानमहिंसन	२	२०
त्यजतु तपसे चक्र चक्री	१	२७७	दम्भविकार पुस्तो	१	३६२
त्यजेदेक कुलस्वार्थे	२	४७२	दयादमभ्यानतपोप्रता	२	१८३
त्रय स्थान न मुञ्चन्ति	१	१८५	दयादयितया शून्ये	२	९७
त्रिधा द्विय स्वसजननी	१	१०४	दयाम्भसा कृतस्नान.	१	२३
त्रिलोककालत्रयसम्भवा	२	१८३			

श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ
दयालो मधुरमपैथुन	१	१०४	दीयेत मार्यमाणस्य	२	९४
दर्शनाद्दुस्ति दन्ति	१	१५	दीर्घायुर्भव वृत्तवान्	२	५२७
दशकान्तर्नवास्तित	१	४३७	दुःखं चैव पर	१	३९६
दशभिर्भोजितैर्विभै	१	५९	दुःखानि यान्यत्र कुर्यानि	२	२४९
द्वयमानाः सुतीत्रेण	१	३७९	दुःखे दुःखाधिकान्पश्येत्	२	४७५
दान गुणो गुणज्ञैः	२	५०४	दुःखेन शुः यति मशी	१	४९९
दान भोगस्तथा नाश	२	४४१	दुःपालशील परिपा	२	६४
दान विचाहत वाच	२ उपोद्वा तपजी.		दुरन्तमिध्यास्यतमो	२	१८०
दानमौचित्यविज्ञान	२	४४७	दुर्जनः कालकृत च	१	३३५
दानार्थिनो मधुररा	१	१९४	दुर्जनजनसन्तप्तो	१	११६
दानी सयः खलपधनोऽपि	१	१८६	दुर्जनदूषितमनसा	१	४०६
दाने तपसि शौर्ये च	१	१४७	दुर्जनः परिहर्तव्यो	१	३३३
दायादाः स्पृहयन्ति	२	४८२	दुर्जनः परिहर्तव्यो	१	४३३
दारिद्र्य दोष्टग कुजाइ	१	१४	दुर्जनः सुजनो न स्यात्	२	२१०
दारिद्र्य दौर्भाग्यकुणिच	२	९९	दुर्जन प्रथम वद्रे	१	३५५
दारिद्र्यशीलोऽपि	२	३१७	दुर्जनवचनाद्धारै	१	१२६
दारिद्र्यात्पुरुषस्य	२	४०७	दुर्जनपदनविनिर्गत	१	३३६
दासस विषयमभोगतवता	१	२८१	दुर्जनेन सम सख्य	१	३३४
दास्यत्वेपैव किन्तु द्विगुण	१	३८८	दुर्जनो दोषमादत्ते	१	१५७
दिने दिने मञ्जुलम	१	४२१	दुर्जनो नार्जय याति	१	३३४
दिवा निरीक्ष्य वक्तव्य	१	४३२	दुर्भेदस्फुरदुग्रकुग्रह	१	२३०
दिव्य चतरस पीता	१	३४५	दुर्लभ सस्कृत वाक्य	२	१७
दीक्षितो ब्राह्मणश्चैव	२	२४३	दुर्वचसङ्गातिरनर्थ	१	४१२
दीप्तोत्पलगुणग्राम	२	५१	दुष्टाष्टरूपमलशुद्धि	१	५००
दीनैर्मधुकैर्विर्गैः	२	२७२	दुष्टो यो विदधाति दुःख	१	३४०
दीनोद्धारधुरन्धर	२	१२	दूतो वाचिरुविस्मारी	१	३२५
दीपो दन्ति तमःस्तोमं	१	४२०	दूरादुन्निःश्रुतापणिराद्र	१	४०१
			दूरे विशाले जनन	२	४६

श्लोकोन्तु आदिपद.	भाग	पृष्ठ	श्लोकोन्तु आदिपद	भाग	पृष्ठ
द्रूपण मतिरूपैति नौचमी	१	३८१	द्रूपपोषी निजदर्पा	२	४८३
द्रूपयन्तिदुराचारा	१	३७९	द्रव्यपूजोचिता भेदो	१	२६
दृश्यन्ते यद्य कालासु	१	७३	द्रव्यस्तवात्मा धनसाधनो	२	४३२
दृष्ट किमपि लोकोस्मिन्	१	—	द्रव्यान्निष्ठाफल्यमनृत्य	१	१२२
दृष्टान्तयुक्तिरिति	२	१६२	द्राक्षा म्लानमुग्धा जाता	२	१५७
दृष्ट्वा जन प्रजसि किं	१	२७६	द्वौ हस्तौ द्वौ च पादौ च	२	२०८
दृष्टिभूत न्यसेत्पाद	२	१३७	घ		
देवतस्यै गुस्तच्चे	१	८०	घणधनपेसवर	२	६०
देवमानुष्यतिर्यसृ	१	५८	घट्टरफण्टक फट्ट	१	३२६
देवयानाविराहेषु	१	४९५	घन तान्मुलभ	२	३९५
देव श्रेणिकरत्नमपूजय	१	४७५	घनमपि परत्त	२	३०७
देव स य शिवमसौ	१	१	घनाशया गलीशार	२	३९६
देवानामग्रत कृता	२	२५२	घनेन हीनोऽपि घनी	२	१९
देवार्चनादिविधिना	२	०१	घनेषु धायेषु हलेषु	२	४२४
देवार्थव्ययतो ययाकीच	१	२२७	घनैरिमुक्तस्य नर	२	४०२
देवेषु देवोऽस्तु निरञ्जनो	२	१९	घन्यस्त निर्धनोऽप्येव	१	४६१
देवेर्हिदाणरोहि	२	१७९	घन्य स मुग्धमतिरप्यु	१	२०७
देवो जिनो जिनमत	२	३६	घन्याः केपनधीतिनोऽपि	१	२९९
दापे सर्वगुणाकरस्य	१	१७६	घन्याना गिरिकन्दरे	१	७०
दोषप्लुपे पुण्यपुपे	१	६२	घन्यानामिह धर्मधर्म	१	४४९
दोषाकरोऽपि कुटिलोऽपि	१	१७७	घन्या भारतवर्षसम्भवि	१	४४९
दोषालोऽनिपुणा	१	३६४	घरान्त स्थ तरोर्मूल	१	४२०
दापेषु स्वयमेव	१	३८१	धर्मकामधनसौख्य	२	३१४
दोषो गुणाय गुणिना	१	१५८	धर्म जागरयत्यथ	२	१६४
द्रुततोऽपि कुपिता	२	३११	धर्म ध्वस्तदयो यशो	१	४१६
द्रुतत्वेनरतस्य	२	३११	धर्मद्रुमस्यास्तपलम्य	२	२४७
द्रुतनाशितधनो गता	२	३१३	धर्मवसे क्रियालोपे	२	१४३
द्रुतनाशितसमस्त	२	३१४			

श्लोकोनु आदिपद.	भाग	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ
धर्मस्य फलमिच्छन्ति	१	४४६	न ग्राह्याणि न देयानि	२	७४
धर्माधिगतैर्धर्मो	१	४४३	न चक्रनाथस्य न ना	२	५२
धर्माधर्मविचारणा	१	३४३	न च राजभय न च	२	५३
धर्मारम्भेऽप्यसर्ता	१	४०८	न ज्ञानतुल्य* किल कल्प	२	४९१
धर्मार्थकाममोक्षाणा	१	४४३	न ज्ञानतुल्य किल भूषण	२	४९७
धर्मार्थकामव्यवहार	२	५००	न ज्ञानतुल्य भुवि	२	४८८
धर्मार्थकामहीनस्य	२	४००	न ज्ञानदान भुवि यै.	२	५१०
धर्मार्थं यस्य वित्तेहा	२	४३३	न ज्ञानदान भुवि यो	२	५१०
धर्मो दुःखदवानलस्य	१	४०५	न तथा रिपुर्न शत्रु	२	३०४
धर्मो महामङ्गलमङ्ग	१	४२०	न तथा शशी न सलिल	२	१५२
धर्मो यशो नयो दाक्ष्य	२	१५७	न ते नरा दुर्गति	२	५०४
धवल्यति समग्र चन्द्रमा	१	१९०	न दारभिराक्षरिणा	२	४३४
धिगागमैर्माग्रासे रज्जय	१	२९६	न देवर्तार्थेन पराक्र	२	४५०
धूम पयोधरपद	१	३९०	न देव नादेव न गुरु	१	४८३
धृष्टो दुष्टोऽपि पापिष्ठो	१	३६२	न देव नादेव न	२	१६३
धैर्यं यस्य पिता क्षमा	२	५७	न देवपूजा न च पात्र	२	१०
ध्यानं पुण्यं तप	२	८१	नय. पयोर्धिर्नायन	१	६६
ध्रुवः प्रमादैर्भववारिधौ	१	२६७	न ध्रुयमानो भजति वजः	२	१८१
ध्वस्तोऽन्यमन्त्रैः परमे	२	८	न ध्यान नैव च स्नान	२	२४६
ध्वान्तं दिनेशोऽरि	२	७७	न नव्य पुस्तक श्रेष्ठ	२	१८८
ध्वान्तं भवसपर. कल	१	३३९	न निष्ठुर कटुक	२	४७
न			न पर फलति हि किं	१	४१२
न कापि सिद्धिर्न च ते	१	२५४	न बान्धवस्वजनमुत	१	१०३
न कुर्वते कलिल	२	४७	न हृते परद्रुषण परगुण	१	१५३
न कोपो न लोभो न मानो	१	४६	न भावी धर्मराविधिषु	१	२२१
न गद्गा न च केदारो	२	२४५	नमस्कारसमो मन्त्रः	१	३३
न गोप्य कापि नारो	१	९१	न मूलेनोद्विगद्युध्व	१	११५
			नम्रलेनोन्नमन्त. परगुण	१	१५५

श्लोकोनु आदिपद. भाग.	पृष्ठ.	श्लोकोनु आदि पद. भाग.	पृष्ठ
नयतोऽभीप्सित	१ ४३७	नामूम भूमिपतय	२ ४७७
नयनाञ्चलैः स कोपै	१ ३६०	नाम्र छसिकोऽपि ददाति	१ २२२
न यान्ति दास्य न ढरिद्र	१ १७	नारायणश्रेणिभृ	२ १७
नरकसङ्गमन ध्रुव	२ २६७	नालिकेरसमाकारा	१ १५६
न रागिण' कचन न रोष	१ १०६	नाथर्यमेतदधुना	२ २१२
न रात्रिर्न दिन नोद्य	२ ४००	नाड काशी महाराज	१ ४३३
न ह्याति य स्थितपतिता	१ १०३	नाड पुद्गलभावना	१ ८४
नवकारइकअकर	१ ३२	नाड स्वर्गफलोपमो	२ १२३
नव ध्रुवमुपाकुण्ड	१ ९९	निधकाल्पमत्तेण	२ ६०
नवापि तत्त्वानि विद्या	१ ६४	निच्छओ मिच्छता	२ २२२
न विकाराय विवक्ष्यो	१ ९७	निजकर्मकरणदक्ष'	१ ११७
न विना परबोदेन	१ ३३३	निजगुणाक्षयरूप	१ १२
न विस्मृत नो पतित	२ १७१	निजमनोमणिमाजन	१ १०
न वेत्ति यो यस्य गुण	१ १०१	निज्जरणनीरपाण	२ ९७
न व्याघ्र क्षुधयातुरोऽपि	१ ४१५	नित्य छेदस्त्वानां	२ ४५४
न शब्दशास्त्राभिरतस्य	१ ६७	निद्राछेदसत्वेदशान्ध	२ ४३९
नश्यत्तन्द्रो भुवन	१ १०१	निग्नेन मासखण्डेन	१ ३९
न ज्ञानमाचरेद्भुक्तो	१ ८९५	निग्नेनवागविषयेण	१ ८९८
न स्वादु नौषधमिद्र	२ ३१७	निपतितो बद्धे	२ २६५
न हन्ति योऽयासपरै	२ ९८	निमेष निमिषार्द्ध वा	१ १४१
न हि जन्मनि ज्येष्ठत	१ १८०	निमीलनाय पदा	१ ३९४
नहि मे पर्वता भारा	१ ३६७	निम्न गच्छति निम्नगेय	२ ४४२
नाकृत्वा प्राणिना हिंसां	२ १०९	निरस्तभूषोऽपि यथा	२ ३२०
नार्जीविकाप्रणयिनी तन	१ २७२	निरस्थभालीक क्षुद्र	२ ४०४
नात्मा न पुण्यक्ष भवो	२ १०	निर्गुणलोकमणतः	२ ३५७
नादो विना ज्ञानमुपै	२ १८	निर्दन्तः करटी ह्यो	२ ४२४
नानामकारैः परित	२ ४९४	निर्दयतमहङ्कारस्त्व	२ ४१०
नान्तकस्य मिय कश्चिन्	१ ४४४	निर्द्वयो द्विपेति	२ ४०७

श्लोकोनु आदिपद.	भाग.	पृष्ठ.	श्लोकोनु आदिपद	भाग.	पृष्ठ.
निर्धनत धन येषा	१	६०	नेन्द्रियाणि न वा रूप	२	१७३
निर्ममो निरहङ्करो	१	३८	नैरुचक्रो रयो याति	१	४३८
निर्माय खलजिह्वाग्रं	१	४०३	नैर्मल्य वपुस्तवास्ति	२	२१३
निर्वाहार्थिनमुज्जित	१	२२५	नैव भाग्य विना विद्या	१	१५६
निवसन्नापि सममितरै	१	१७२	नैवात्मनो विनाश	१	३८७
निवृत्तलोकव्यवहार	२	८३	नैवास्वाग्रसायनस्थ	१	२११
निवेद्य सत्त्वपदोप	२	२३२	नैवाहुतिर्न च ज्ञान	२	२३८
निश्चयव्यवहारौ	१	४३७	नोच्चैर्वान्यमवश्य	१	३६०
निश्शेषकल्याणविधौ	२	४९	नोदकक्लिन्नगानोऽपि	१	५८
निश्शेषपापमलबाधन	१	५००	नोदकमपि पातव्य	२	२३८
निषिद्धमप्याचरणीय	२	४७३	नो दुःकर्मप्रयासो न	२	५८
निष्कासिताविरतियोपि	१	२	नो निर्धूतविष पित्रापि	१	३७२
निष्ठुरकुठारघातैः	१	५१८	नो मृत्तिका नैव जल	१	५७
निष्पेपोऽस्थिचयस्य	१	१९१	नौरेपा भववारिधौ	१	२०
निम्सङ्गोऽपि मुनिर्न	२	४३०	नौरेपा भववारिधौ	२	१६५
निस्तारस्य पदार्थस्य	१	३४६	न्यस्ता मुक्तिपथस्य वा	१	२२९
निस्त्य सोदरक निरीक्ष्य	२	४६२	न्यायनिर्णीतसारतान्	१	१२१
निस्त्योऽपि सङ्गतः साधु	१	१९६			
नीच समृद्धमपि सेवति	१	४०५	प		
नीचस्यापि चिर चट्टनि	२	४४३	पक्ष्मकुले वसन्तो	१	२१८
नीचाः शरीरसौख्यार्थ	१	१५६	पक्षपातो न मे वीरे	१	३९
नीचोच्चादिविवेकनाशकु	१	३३०	पक्षविकलश्च पक्षी	२	४०१
नीरसान्यपि रोचन्ते	१	१८६	पङ्कान्वयमपि सरसिज	१	१८१
नीलिका वापयेत्स्तु	२	२३३	पञ्चमकारे परमे	२	३७
नीलीक्षेत्र वपेत्स्तु	२	२७४	पञ्चविधाभिगमोऽसौ	१	६
नृणामृत्युरपि श्रेयान्	१	२०१	पञ्चाधिकाविशतिर	२	४८
नेत्रानन्दकरी भवोदधि	१	२०	पञ्चाप्येव महादोषान्	२	२७२
नेत्रोन्मीलिकाशभाव	१	१९	पञ्चाश्रवादिरमण	२	४१

श्लोकोनु आदिपद.	भाग	पृष्ठ.	श्लोकोनु आदिपद	भाग.	पृष्ठ
पठक पाठकश्चैव	१	३०८	परिग्रहात्स्वीकृतधर्मसाध	१	२६६
पठति पाठयते पठता	२	५००	परिग्रहेणापि युतास्त	२	१८१
पडिवन्नमसगाह	१	४७८	परीक्षा सर्वशामेषु	२	१८८
पण्याजीवस्तुकाश्चित्	१	३८५	परीपहाजो सहमे न	१	२०१
पतितोऽपि राहुवदने	१	१७७	परीपहा यन सदै	२	६५
पत्नी प्रेमवती सुत	१	४२७	परोपकारमवणा स्वस	१	६४
पद्म पद्मा परित्यज्य	२	४४१	परोपकाराय कल्पति वृत्ता	१	१८०
पद्माकर दिनकरो	१	१४८	पलादिनो नास्ति जनस्य	२	२४८
पद्मालयाराधन	२	४९२	पल्यङ्गमासदिकमुज्जि	१	६३
पयो युत शर्करया	२	१८२	पल्योपमसहस्रन्तु	१	३२
परजनमन पीडाक्रीडा	२	३०८	पटे महइ महटे बुभप	२	११
परदारपरद्रोह	१	६०	पटे महइ महटे कुमसा	२	४२
परदाररतस्यापि	१	३१५	पटे महइ महटे कुम्मेसो	२	४२
परपरितापनकुतुकी	१	३८७	परणेण पडागा इव	२	२२२
परपरिवाद. पर्यादि	२	३०६	पश्य लक्ष्मण पपाया	१	३५७
परपरिवादे मूक	१	७१	पश्य मत्सङ्गमाहात्म्य	१	२०२
पर पुण्य पर श्रेय.	१	३०	पाणौ ताम्रघटी बुभ	१	३१०
परमभावफलावलि	१	१२	पातितोऽपि पराघातै	२	४८०
परमाणोरपि पर	२	१७३	पातु वो निरूपगारा	१	१२
परवादे देशवदन	१	४०४	पात्र प्रगता शुभन	२	८०
परवित्रेन सतोप	१	३८९	पात्रामपात्रीकुरुते	१	४११
परवित्रेन सन्तोष	१	४२७	पानान्न पुष्पादिकमे	२	७२
परस्यापदि जायन्ते	१	१८७	पापकर्तु. परस्यार्थे	१	३१६
परान्न प्राप्य दुर्बुद्धे	१	३१५	पापवसिनि निष्कामे	२	१२९
परापवादेन सुख	२	८	पापद्विस्तनुमदधो	२	२३०
परिग्रह चैदव्यनहो	१	२५६	पाप लुम्पाति दुर्गतिं दल	१	२०
परिग्रह द्विविधेति	१	१०४	पापखिणेण पावड	१	१६
परिग्रह सन्तनुते	२	४३५	पारदारिकचोराणा	२	२७७

श्लोकोनु आदिपद.	भाग	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ.
पारापते मेघरथो	२	९९	पृथिव्या ग्रीणि रत्नानि	२	१५६
पापाणेषु यथा हेम	१	५१७	पृथ्वीनाथमुता भुजिष्य	२	८५
पापाणो भिद्यते टङ्कै	१	४०४	पैथुन कटुकमश्रवा	२	३१२
पासत्याह वन्दमाणस्स	१	२१७	पोतो दुस्तरवारितरणे	१	८०५
पिता माता भ्राता प्रिय	१	६९	प्रकटमपि न सृणोति	१	३६५
पिता योगाभ्यासो विष	२	५८	प्रकृतिखलत्वादसता	१	४०८
पितृणा देवतादीना	२	२७४	प्रक्षालयन्त जनपापपङ्क	१	६२
पित्रादयोऽपि वञ्च्यन्ते	१	८६२	प्रचुरदोषकरीमिव	२	२६८
पित्रति यो मदिरामथ	२	२६७	प्रचुरदोषकरी मदिरा	२	२७०
विवान्ति नयः स्वयमेव	१	१८९	प्रच्छादयति दुरात्मा	१	१५७
पिथुनः खलु मुजनाना	१	३६५	प्रतिग्रहरता ये च	१	३१६
पिथुनः जनदूषिता	१	११६	प्रत्यक्षतो न भगवानृषभ	१	४६
पीठीप्रक्षालनेन क्षिति	१	३१९	प्रत्यर्था प्रशमस्य	२	४२८
पीडा न दुःख न परा	२	१७०	प्रत्युत्थाति समेति नौ	१	४००
पीड्यन्ते जन्तवो येन	१	४९५	प्रथमवयसि पीत	१	१७४
पीत यत्र हिम पयः	१	३७१	प्रथमे नार्जिता विद्या	१	४४५
पीला ज्ञानामृत भुक्ता	१	७९	प्रदान प्रच्छन्न दृढ	१	१४९
पीयूषपारामिव दाम्मिका	१	२१०	प्रदीप्ते भुवने यद्वत्	१	२९
पीयूषमसमुद्रोत्थ	२	४८७	प्रपूरितधर्मलवैर्यथा	२	१८२
पुद्गलैः पुद्गलास्तृप्ति	१	८१	प्रबोधयन्तो भविका	१	६५
पुरः स्थितानियोर्न्नाथ	१	४७९	प्रभविष्णुस्त्वमेकोऽपि	१	४६२
पुष्पाग्रर्चा तडाज्ञा च	१	५	प्रभास पुष्कर गङ्गा	२	२६०
पूगीफलानि पात्राणि	१	१८५	प्रमाणीत्रकृत्य शास्त्राणि	१	२०१
पूजापशः श्रीमुखस	२	१४३	प्रमाणीत्रकृत्य शास्त्राणि	२	२३१
पूत धाम निज कुलं	१	४६९	प्रमादः परमद्वेषी	२	६६
पूर्णे तडाके तृपितस्स	२	१०१	प्रमादस्य महाद्वेष	२	६६
पूर्व नवाङ्ग नवभिः	१	१७	प्रवृत्तयः स्वान्तवच	२	४६
पूर्व भवेष्कारि मया	२	१२	प्रशमो देवगुर्वाज्ञा	१	३०

श्लोकोन्तु आदि पद	भाग.	पृष्ठ	श्लोकोन्तु आदिपद	भाग	पृष्ठ.
प्रशान्तचित्ताय भगवन्धि	१	६२	पधिरयति कर्म विरर	२	३९६
प्रसन्नमणिमुद्धरेत्	२	१९७	प्रण मरण भयाइ	१	३०५
प्राकृत एव प्रायो	१	३४६	बन्धनस्यो हि मातङ्ग	२	२०९
प्राक् पात्यो पतति	१	१०३	पन्थुं परो योऽन विदेश	२	४९०
प्राग्गर्मलपणोत्तार	१	२४	पत्रादपि हित ग्राह्य	२	४७२
प्राज्ञ प्राप्तसमस्त	१	१२४	पद्मो रथ्यागुरवो	१	३६३
प्राणाघाताद्भिष्टति	१	१५४	बहुगुण विज्ञाणिन्मो	१	३०१
प्रातः क्षालितलोचना	१	३१८	पद्मनिष्कपटद्रोही	१	३३३
प्रातः पुष्पो भवति महिमा	१	२८२	प्राधाविधायिनामपि	१	१८८
प्राप्यापि चारित्रमिदं	१	२६१	पाल प्रायो रमणासक्त	१	४४७
प्रायः प्रसागता याति	१	३८९	पाल्येऽपि मधुरा केऽपि	१	१५६
प्रायः स्वभावमालिनो	१	३५८	चाहौत्रली श्रीभरतो	२	४२७
प्रायोद्वेष्ट्या विषद	२	४८१	चाण्डोष्ट्रि प्रचारेषु	१	९७
प्रासादगम्यमोजस्वि	१	१०१	चाण्डोष्ट्रे सुधासार	१	०५
प्रासादे कल्पाधिरोपणस	१	३७	गीता द्वेहे धम्मे	२	९०
प्रियतामिन् पश्यति	२	२६५	गीता पचर्मा अष्टमि	२	९०
प्रियदु ले समुत्पन्ने	२	४७६	बुधुक्षितैर्व्याकरण	२	३८९
प्रियवानपमनानेन	२	१५१	बोधितोऽपि बहुभुक्तिवि	२	२११
प्रिया न्याय्या वृत्तिर्मलिन	१	१४९	ब्रह्मचर्यतपोयुक्ता	१	१४०
प्रीतिर्यत्र निजैर्मदे	२	४४७	ब्रह्मज्ञानविरेकनिर्मल	१	२८५
प्रेरयति परमनार्य	१	३८९	ब्रह्मण्यर्पितसर्वस्यो	२	१३१
फ			ब्रह्मयज्ञ पर कर्म	२	१३०
फलपूजाविधौ तु	१	१६	ब्रह्मव्रत तीव्रतर	२	७८
फलमूलाशनैर्मयै	२	११२	ब्रह्माभ्ययननिष्ठावान्	२	१३१
फलशिनो मूलठणा	२	२०३	ब्रह्मार्पणमपि ब्रह्मय	२	१३१
व			ब्रह्मणो ब्रह्मचर्षण	१	१४०
व			भ		
वद्धायुषः स्युः कुगनौ	२	१८	भक्तिप्रदानघृष्टणो	१	२३

श्लोकोनु आदिपद.	भाग.	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद.	भाग	पृष्ठ
अत्ते द्वेपो जडे प्रीतिः	२	३९४	भ्रातःकस्त तमागु	२	३१८
भक्तो मातापितृणा	१	४७१	म		
भयपृष्ठकटिग्रीवा	१	४८२	मसासी मञ्जरओ	२	८४
भणिउण नमुवार	२	८४	मसिकाः क्षतामिच्छन्ति	१	१५७
भर्तार' कुलपर्वता	१	७०	माणिना वलय वलयेन	१	१८३
भवति किल विनाशो	१	११७	माणिर्दुःशति पादेषु	२	२०९
भवति जन्तुगणो	२	२६६	माणिज्जाणोलीढ समर	१	१९७
भवति मयशेन मनोभव.	२	२६९	मतिवृत्तिगुतिकीर्त्ति	२	२६९
भवति मयशेन मनो	२	२६३	मत्कुणाना च सयोगात्	१	२१०
भवन्ति नन्नास्तरव.	१	१४७	मत्तान्मनो न्यनिन्य	२	४११
भवभ्रमणविभ्रान्ते	१	५८	मत्स्यार्थी चरति तप.	१	३६१
भवसारपेन किं	१	९०	मदम्यानभिदात्यागै	१	२४
भवा'वनि ज्ञानपयोयुता	२	५०७	मद्विसयकमाया	२	६७
भवारुतापै' परितापि	२	४९६	मयपाने कृते क्रोधो	२	२६३
भम्मना केशलोचन	१	०६	मय पीता ततः कश्चिन्	२	२६३
भिक्षा मृतरुमन्दिरे	१	२२८	मयमासाशन रात्रौ	२	२३७
भिन्नोन्धेन विहित	२	१३०	मये पीते कुलीनोऽपि	२	२६२
भ्रातमूर्त्तार्गितराणा	२	२२७	मये मासे च मधुनि	२	२४४
भुक्त ह्लाहल तेन	२	२७३	मये मासे मधुनि च	२	२७०
भुज माणुस्सए भोगे	२	६३	मधुरमिव वदति	१	१४२
भृपः पृच्छति मासमौल्य	२	२५०	मधुराज्यमहाशाका	१	८१
भूमिओभवोअणन्तो	१	३०६	मननटाष्टि चरितपो	२	२६८
भोगान्भोगाङ्गरीची	१	४१२	मन'जारी विषयव	२	४७
भोगास्तुद्वतरद्गभङ्ग	२	१८	मनसि वचमि काये	२	१८८
मस्तावना पत्री			मनस्विरं यस्य विना	२	६८
भो लोका मम दुषण	२	४५१	मनीषिणः सन्ति न ते	२	१०७
भ्रमवादी बहिर्दृष्टि	१	९६	मनोवाक्यजे पापे	२	१३
भ्रमस्नानमदाग्रत	२	३१६			

श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ
मनो विशुद्ध पुष्पस्य	१	६१	मासलु चैरमर्यादै	२	२५२
म त्राणा परमोष्ठिम	२	९२	मासान्धशिला त्रिविधानि	२	२३१
मन्दोप्यमन्दतामेति	१	१९९	मासाशनाजीवधानु	२	२४८
मन्ये मनो यन्न मनोश्च	०	७	मांसाग्ने न दोषोऽस्ती	०	२५६
मन्ये विशो य विधिरैन्द्र	१	४	मांसाग्निनो नास्ति दया	०	२४८
ममत्तमात्रेण मन मसा	२	८३१	मातृदादपि दारिद्र्य	२	४००
ममत्तमायागन्मान	१	६५	माता पिता पुत्रकलत्र	०	४५७
मयूरी ज्ञानदर्पिष्ठेत्	१	९२	माता पिता स्व' सुगुरु	१	६७
मरस्थलीकल्पतरूपमान	१	६२	माताप्येका पिताप्येको	१	०१०
मलयाचलगन्धेन	१	१९८	मातृवत्परदारेषु	२	९३
मलोत्सर्ग गजेन्द्रस्य	२	२०९	मातृस्वामिस्वजनक	१	१०२
महता माधेनेनैव	१	२०९	मात्रस्य शुद्धैर्गुणैरेव	१	२२३
महतामप्यहोदैवाद्	१	४११	मान मार्तवत रुध्र	१	४०५
महतामापद दृष्ट्वा	२	४८१	मानुष्य रिफल वट	२	१६५
महर्षय केऽपि सहन्त्यु	१	२००	मारोदीधिरमेहित	२	४०६
महातपोभ्यानपरीष	१	२५८	मार्ग रूढा सगर्व कमपि	१	३४७
महादु खापसम्पन्ने	१	८२७	मालाम्बराभरणभोजन	१	४९९
महात्रतारा धीग	१	६०	मालिन्यमवलम्बेत	१	३४७
महात्रतामर्त्तनगा	२	६५	मा मृधद्वजगीभञ्ज	१	४४६
महिमान मर्हापास	१	२०२	मा स्वर्पाहि जागरितव्य	१	४४६
मही रम्या शय्याविषु	२	५४	मिच्छतसेवमाण	२	२२०
मास पुत्रोपमङ्कृतो	२	२४५	मित्तसमाणो माणा	१	४७८
मास मृगाणा दशनौ	१	१६९	मित्रद्रोही कृतप्राथ	१	४३५
मास यथा देहभृत	२	२५७	मिथ्यातगरलोद्धार	१	३४
मास शरीर भवतीह	२	२५७	मिथ्यात परमो रोगो	२	१७८
मांसखण्ड न सा	२	१५६	मिथ्यातविषमसुप्ताः	२	१३
मा म भक्षयिताऽमुत्र	२	११२	मुक्तिक्षियोऽङ्कुरण	२	४९३
मा म भक्षयिताऽमुत्र	२	२४४	मुक्त्वा स्वार्थ सकृपहृदया	१	१५२

श्लोकोनुं आदिपद.	भाग.	पृष्ठ.	श्लोकोनु आदि पद.	भाग.	पृष्ठ.
मुख पद्मदलाकार	१	३६२	मोह धियो हरति	१	४८२
मुखेनैकेन विध्यन्ति	१	४०३	मोहमरोहः प्रसरन्निवा	२	६४
मुण्डनाच्छ्रमणो नैव	१	२१५	मोहव्यतीतस्य नरस्य	२	४२४
मुण्डी जटी चल्कलवा	१	२२१	य		
मुण्डो जटिलो नम्र	१	३५९	यः कर्म हुतवान्	२	१२८
मुद्गाण रजयणत्थ	१	३०२	यः कुर्यात्सर्वकर्माणि	२	१३८
मुधा मुधा याति रस	२	४९६	यः पाठशालामिपतः	२	५०७
मुनिरभ्यात्मकैलासे	१	९९	यः पुण्यैर्जिनमर्चति	१	२१
मूर्खो हि जल्पता पुंसा	१	३९१	यः ससारनिरासलाल	१	४६८
मूलकेन सम चात्र	२	२७३	यच्च स्तिमितगम्भीर	२	१७३
मूल द्वार प्रतिष्ठान	२	३९	यच्छन्ति ये ज्ञानधन	२	५०८
मूलभूत ततो धर्म	१	४४५	यच्छन्ति ये सम्पठता	२	५०७
मूले भुजङ्गाः शिखरे	१	१७३	यच्छुक्रशोणितसमुत्थ	१	४९८
मृगमीनसज्जनानां	१	३८१	यतः अन्न चित्तिञ्ज्ञाइ	२	११६
मृगान् वराकौश्चलतो	२	२२८	यतः मरणसम	२	११५
मृच्चालिनीमहिपहस	२	१९५	यत्किञ्चिद्विषय यदप्य	१	२२४
मृते स्वजनमात्रेऽपि	२	२३८	यत्कृत मुकृत किञ्चि	२	१४
मृदो भारसहस्रेण	१	२१६	यत्नः कामार्थयशसां	१	४४४
मेदमूत्रपुरीषाद्यै	२	२७१	यत्नेन पापानि समाचर	१	४४७
मेघा पिपीलिका हन्ति	२	२३६	यत्प्राग्जन्मानि सञ्चित	१	७१
मेरूपमानमघुपत्रज	१	५००	यत्र यो मुच्यते भाषस्	२	२७८
मेघ कोऽपि क्षरे पिबन्त	१	३८२	यत्र वित्रागमो नास्ति	१	८६
मोक्षद्वारप्रतीहारा	२	८१	यत्रानेककथानकहु	१	४८३
मोक्षमयाणे पृथुसार्य	२	४९०	यत्रापि कुत्रापि भवन्ति	१	१९३
मोक्षाश्रम यश्चरते ययो	१	१४१	यत्राग्नोऽपि विचित्र	१	७२
मोदका यत्र लभ्यन्ते	१	३१४	यत्राभ्यागतदानमान	२	४४९
मोदन्ते बहुतर्कतर्कण	१	२९८	यत्रोदक तत्र वसन्ति	२	४५८
मो मा रा म म मा द द्वे	१	३९			

श्लोकोन्तु आदिपद	भाग	पृष्ठ	श्लोकोन्तु आदिपद	भाग	पृष्ठ
यत्सम्पत्त्या न युक्ता	२	६७	यदि नाम सर्पपरुष	१	१९६
यत्साधूदितमन्त्रगोचर	१	३११	यदि मोक्षफल वान्ते	१	४४५
यथा गजपतिः श्रान्तः	१	३६७	यदि सन्ति गुणा पुमा	१	१६२
यथा गजपति श्रान्तः	१	४११	यदीच्छसि वशीकुरु	२	३०६
यथागिताप सुखदो	१	९	यदेतत्स्वच्छन्द विह	२	५४
यथा चतुर्भिः फलर	१	४२२	यदिप्रत तद्	२	७७
यथा चित्त तथा वाचो	१	२७४	यदेतैरपि दुर्लभ	२	२१
यथा तवेष्टा स्वगुण	२	१५३	यद्व्यापति यन्	२	१०९
यथान्धकाराग्रपटा	२	१८२	यद्भक्ते फलमष्टादि	१	४६९
यथा सिन्दुनिपातेन	१	४४४	यद्वृत्तपानासन	२	७९
यथा मम मिया भाणा	२	९३	यद्यन्त्रितम तच्चतु	१	३९१
यथा यथा हानरज्ज	२	४९०	यथापि रात्रिरारण्ये	१	१७८
यथा यथा महत्तन्त्र	२	४२६	यथापि चन्दनरिप्या	१	१८७
यथा यथैव स्नेहेन	१	३६९	यथापि न भवति हानि	२	२१८
यथार्थवान्तरहित	२	४३	यथापि स्वच्छभावेन	१	१९५
यथा विहङ्गास्तरमाश्र	२	३८९	यदक्तेतोमउगार्थ	२	२४९
यथा क्षामिपमाकाशे	२	३९५	यद्वन्दनसम्भवोऽपि	१	४०७
यदमी दशन्ति दशना	१	१८८	यद्विद्वानुर्मितरति	१	१००
यन्मीपा महर्षिणा	१	५९	यद्वशाद् द्वितयजन्म	२	३१४
यदा तु भाग्यक्षयपी	२	४०४	यनाम्ना मद्वारि	१	४२५
यदा न कुरुते पाप	१	५६	यथिमित कुयितत	१	४९८
यदा न कुरुते पापं	१	१३०	यनिर्वर्चितस्त्रीर्वि	२	३०८
यदा सर्व परद्रव्य	१	१३९	यमनियमनितान्त	१	६८
यदा सर्वम्पाद्रव्य	२	१७०	यश्चो यस्माद् भस्मीभवति	२	२७९
यदा सर्व परित्यज्य	१	५९	यस्तु माण्यक्षपात्रता	२	२५६
यदा सर्व परित्यज्य	२	४२३	यस्तु मत्स्याने	२	१०४
यदा सवानुन त्यक्त्वा	१	१३९	यस्तु योगरतो विभो	१	३१७
यदि प्रावा तोये तेरति	२	२३२	यस्त्यस्ता गुणसहर्षि	१	३४०

श्लोकोनु आदिपद.	भाग	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ.
यस्मिन् वृद्धे सदा नार्या	२	२७३	या शान्तैरुरसास्याद	१	८०
यस्मिन्मग्ने समुत्पन्ना	१	४०६	या सृष्टिर्नव्यणो वाद्या	१	१००
यस्मै ल लघु लङ्घसे	२	४४४	यास्याम्यायतनं जिनस्य	१	१८
यस्य क्षणोऽपि सुरधाम	१	२७५	युक्तौ धुर्यात्रिवोत्सर्गा	१	४३७
यस्य चित्तं द्रवीभूतं	१	५६	युगान्तरमेक्षणतः	२	४५
यस्य तस्य प्रसूतोऽत्र	१	१८०	युगा यद्वि पितुर्भक्तौ	१	४६०
यस्य त्रिवर्गानुयानि	१	४४३	यूकामत्कुण्डग्रादीन्	२	९६
यस्य न सहजो बोधः	२	२१०	यूप कृत्वा पशुहता	२	१३२
यस्य नास्ति परापेक्षा	१	९०	ये जात्या लग्नः सदैव	१	२०६
यस्य वक्रकुहरे	२	१५७	ये ज्ञानकृत्येऽत्र च	२	५१२
यस्याकर्ण्यवचः सुधाक	१	३८३	ये ज्ञानदण्डेन विमण्डि	२	४९८
यस्यार्थास्तस्य मित्राणि	२	३८७	ये ज्ञानदानं ददतीह	२	५०७
यस्यार्थास्तस्य मित्राणि	२	४५६	ये तत्र लीनाः परमे	२	१७४
यस्यां स केसरियुवा	१	३९५	ये दर्शनेषु दयालयः	१	१५४
यस्यास्ति चित्तं स नरः	२	३८८	येन यथापि हि स्तोत्रः	२	८८
यस्यास्याद्वचनोर्मि	२ पू. आ-		येऽनादिमुक्तौ किल	१	१०
त्मा. फोटा आगळ			ये नीर निषिवन्ति	२	२२९
याचते नटति याति	२	३१४	येऽन्नाशिनः स्थावर	२	२५७
यानां प्रतीत्य पितरौ	२	२२२	ये पाठशालापणतो	२	५०८
यादृशी वेदना तीव्रा	२	९६	ये पालयन्ति नियमाना	२	८४
यानपात्रमिशाम्भोधौ	२	४२६	ये रात्रौ सर्वदाहार	२	२३९
यानि कानिचिदनर्थ	२	३१०	ये वर्धिता. करिकपोल	२	४७४
यानि द्विपामप्युपकार	२	४३०	ये शान्तदान्ताः श्रुतपूर्ण	१	१४०
यावन्ती च यो मांस	२	२६१	ये श्राद्धवर्षा जिनपु	२	५१२
यावद्विज्ञोपार्जनशक्त	२	४५७	ये श्राद्धवर्षा भुवि	२	४९४
यावन्ति पशुरोमाणि	२	२२५	येषा जपस्तपः शौच	१	१३९
यावन्ति पशुरोमाणि	२	२४२	येषा मृषणमङ्गसङ्गत	१	७१
यावन्नामोमि पदवी	२	१५	येषा मनासि करुणा	१	१४८

श्लोकोनु आदिपद	भाग.	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ
ये स्वीयश गता नित्य	१	३१०	रम्य येन जिनालय	१	१४
यो ददाति मधुश्राद्धे	२	२७१	रम्येषु वस्तुवनितादिषु	१	२७७
यो दृष्टो दुरित हन्ति	१	३४	रविचन्द्रवह्निदीप	१	५१२
यो धर्मशीलो जितमान	१	४२१	रसातल यातु यद्य	२	९९
यो नाक्षिप्य प्रवदति	१	१५०	रसोत्कटत्वेन करोति	२	२५८
योऽन्येषा भयणोऽग्र	१	३४१	रसोन गृञ्जन चैव	२	२३४
यो वयनवधकेशान्	२	१०८	राजच्युति बलभया	२	३१०
यो भक्षयित्वा मांसानि	२	२६१	राजतं सलिलादग्रेष्वो	२	३९५
यो मां सर्वगत ज्ञात्वा	२	९५	राजमान्यो धनाढ्यश्च	१	१७९
यो वर्जितः पञ्चभिरन्तरा	१	४२	राजाभियोगोऽथ गणा	२	३८
यो विश्व वेदवैद्य जनन	१	४७	राज्य नि सचिव गत	१	४२८
योऽर्हिसकानि भूतानि	२	१०८	राज्य बाजिविभूतिदन्ति	१	४८३
२			रावणेन कृते पापे	१	४१०
रक्तीभवन्ति तोयानि	२	२३६	रुचिरकनकधाराः	१	४६८
रक्षन्परस्पर्श	१	३६०	रुयतेऽन्यकितवै	२	३१५
रक्षार्थं खलु समयस्य	१	२७८	रूप रम्य करणपटुता	१	४२४
रक्षतो जिणद्वय	१	६	रूपे रूपवती दृष्टि	१	९४
रङ्ग कोऽपि जनाभिभूति	१	२७९	रे चित्त खेदमुपयासि	२	४५०
रटति रूप्यति तुष्यति	२	२६६	रेणुका जनयद्राम	१	५६
रजत्रयामलजलेन	१	५०१	रे पद्माकर यावदस्ति	२	४६१
रजत्रयीं रक्षति येन	२	४९८	रे बालकोकिल करीर	२	१९४
रजमदीपः शिवमार्ग	२	१६२	रे रे कोकिल मा कुरु मौन	२	१५९
रजाकर किं कुरुते	१	१८९	रोलम्बैर्न विलम्बित	२	४६०
रजानामिह रोहण	१	४६८	रोहणादेरिवादाय	१	४१
रजेषु वृक्षेषु गवां	२	१६	रौरव नरक शुद्धक्ते	२	२७६
रजैरापूरितस्यापि	१	११४	ल		
रजैस्त्रिभिः पवित्रा या	२	१००	लक्ष्मि क्षमस्व सहनीय	२	४११

श्लोकोनु आदिपद.	भाग.	पृष्ठ.	श्लोकोनु आदिपद	भाग.	पृष्ठ.
लक्ष्मीः कृतार्था सफल	१	३६	व		
लक्ष्मी सर्पति नीचमर्णव	२	४४३	वशभगो गुणवानपि	१	२०३
लक्ष्मीर्विष्मनि भारती	१	ग्रथ	वशावलम्बन यत्रो	१	८०८
	समाप्तिमा		वक्ताशः सचिव	२	४६१
लक्ष्मीयन्तो न जानन्ति	२	३९४	उक्तमिषेपमधुरै	२	२१८
लक्ष्मीस्त स्वयमभ्युपैति	१	४६९	वक्रता विभ्रतो यस्य	१	३३३
लक्ष्म्या परिपूर्णोऽह	२	३९७	उक्रोऽपि पङ्कजनितोऽपि	१	१६७
लगन्ति दोषाः कथिताः	२	२०	उचनैरसता महीयसो	१	१७३
लङ्घयति भुवनमुदधे	१	१८८	वचासि ये शिवसुरादनि	१	१०२
लज्जातो भयतो रितर्क	१	४२५	उन्म. क्रिमस्य चोच्चैस्त	१	३४
लज्जावतः कुलीनस्य	२	४०१	वज्रमिगामेचमना	२	१८९
लब्ध जन्म यतो यत.	१	४०७	वत्स किं चञ्चलस्वान्तो	१	७५
लघु बुद्धिकलाप	१	२०६	वदने विनिवेशिता	१	३६५
लघोन्मृदायो नीचः	१	४०६	वदन्ति ये जिनपतिभाषित	१	१०७
लब्ध वा हि मानुष्यभव	२	४८९	वदन्ति ये वचनमनिन्दित	१	१०३
लभेत सिकतासु	२	१९८	उनानि दहतो वहे.	२	४५६
ललित सत्यसयुक्त	२	१५२	वने निरपराधाना	२	२४२
लावण्यलहरीपुण्य	१	९६	वनेऽपि दोषाः प्रभवन्ति	१	६७
लिङ्गिना परमाधारो	२	१७७	वने रतिविरक्ताना	१	२८२
लिप्यते पुद्गलस्कन्धो	१	८५	वन्दामि तव तहसज	१	२१७
लोएभि इम सुणिय ज	१	३०५	वन्त्रान्निन्दति दुःखि	१	३४४
लोकाग्रमधिरुदस्य	१	४२	वपुः पवित्रीकुर तीर्थयात्रा	१	४५७
लोकानन्दन चन्दनद्रुम	२	१९९	वपुश्च पर्यकश्य श्लथ	१	४३
लोभः पितातिष्ठद्वो	१	३५९	उप्रत्रय चारुचतुर्मुखागता	१	४५
लोपवाहे सकुलक	२	१७९	वयमिह परितुष्टा	२	५७
लोपमि रायणी ईणायण	२	१८०	वर क्षिप्तः पाणिः कुपित	१	४१३
लोलेक्षणावकनिरीक्ष	२	९	वर गार्हस्थ्यमेवात्र	१	२५०

श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ
वर च दाम्य विहितान्य	१	२२०	वह्निस्त्वप्याति नेन्धनैरिह	२	४२८
वर च दास्य विहितान्य	१	३९७	वासचमु' श्रोत्रल्य	२	४१०
वर दरिद्रोऽपि सुधर्म	१	४४८	वास्य जल्पति कोपल	१	३३८
वर दारिद्र्यमन्याय	१	३९६	वाञ्छा सज्जनमङ्गमे	१	१५३
वर निरासो नरसेऽपि	०	२०	वाणार्थ कोटीभो	२	७६
वर परितदुर्गेयु	१	४११	वाणी दरिद्रस्य शुभा	२	३८९
वर भुक्त पुनमास	२	०७४	वाणी उत्तिर्यग्मुरलोत्तमा	१	४४
वर मृत्युर्वर भिक्षा	१	३९६	वातेर्यथा तप्यानि नाग	२	१८
वर मौन कार्य न च	१	३९८	वादाश्च प्रतिवादाश्च	२	४८७
वर रेणुर्वर भस्म	२	३९९	वादी कविधर्मरूप	०	३७
वर वन व्याघ्रगजे	२	४०३	वार्त्ता च कौतुककुरी	२	०७
वर वह्निश्चिता पीता	२	३०७	रस्तुरभाश्नु ज च.		
वर विष भक्षितमुग्र	०	२४७	वार्षकास्तेवराश्चैव	१	३१४
वर विष भुक्तममुक्षय	२	१८३	वार्षेधन्त्र किमिह	१	१५०
वर शून्या शाला न च	१	३९८	वार्षाग्निभस्मरावि	१	५०१
वर शृगोत्सङ्गादगुरु	१	३२९	वालुआकवलो चैव	२	६२
वर सखे सत्पुरुषापमानि	१	१२६	विकाराय भवत्येव	१	४१०
वर हालाहल पीत	२	३९४	विकाशयति भव्यस्य	१	१२६
वन्मग्निमि पत्रेसो	१	३२९	विग्रहमिच्छन्ति भद्रा	१	३१७
वरमेकाक्षर गाय	२	१८७	विचारसारा अपि शास्त्र	१	२९०
वर्जनीयो मतिपता	१	३५०	विचित्रस्मरणयद्देतु	२	५०४
वर्ण्य ॥ यो नाधमकर्म	१	१४६	विचित्रवर्णाश्रित	२	१८५
वर्धन वाय सन्मान	१	३६९	विजन्तुके दिनकररश्मि	१	१०४
वर्षे वर्षेऽश्वमेदेन	२	१११	विज्ञयेति महानोष	२	२७२
वश्यविद्वेषणक्षोभ	१	२८	विदाम्बित यत्स्मर	२	८
वस्त्र पात्रमुपाश्रय बहुविध	१	२८४	विज्ञादुत्तानतामेति	२	३८७
वस्त्रैर्वस्त्रविभूतय	१	१९	विदित्यु दिव्यु र्वमधो	२	६९
वह्निश्चाला इव जले	१	४१	विशय जोइस चैव	१	२१८

श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ
विषया विमलयाप्य	१	३३७	विश्वामित्रपराशर	१	११९
विषादयासयम सत्यशौच	२	२४६	विश्वासप्रातिना चैव	१	३१६
विषा विवादाय न	१	१५८	विश्वासायतन विष	२	१४४
विषाद्विदास्तपोद्विदा	२	३८७	विषधरतोऽप्यतिविषमः	१	३६४
विषाय यो जैनमतस्य	२	२०	विषभारसहस्रेण	१	३४५
विधिविधाता नियति	१	याचना	विषमस्थितोऽपि गुणवान्	१	१९७
		पञ्जी	विषयगण* कापुरुष	१	१२०
विनयविजयमुनि	२	१७५	विषयविरतिः सग	१	६९
विना गुरुभ्यो गुणनीरधि	१	६७	विषयोर्मिर्वपोद्गर*	१	८२
विनिजिता हरिहर	१	१०६	विस्तारितक्रियाज्ञान	१	९८
विनिर्मल पार्वण	२	५३	विहितः सताममूधौ	२	२१०
विषदि धैर्यमथाभ्युदये	१	१८७	वर्त्त्यात्मीयगुणैर्मृणाल	१	३४४
विषयपि गताः सन्तः	१	१७७	वीणा वक्त्रचन्दन च	२	४०२
विषयपि सदा यस्य	२	४७६	वृक्ष क्षीणफल त्यजन्ति	२	४५९
विपुलजटायल्कालिनः	१	३६१	वृद्धोऽन्यः पतिरेप	२	४०६
विपुलमतेरपि	२	४०१	वृन्ताक च रुलिङ्गञ्च	२	२३४
विषोप नित्यस्य सुखिस	२	१८१	वृथिकाना भुजङ्गाना	१	३३५
विमुच्य दृग्लक्ष्य	२	९	वृष चित प्रतनियमैरनेकधा	१	१०६
विमूढतैरान्तर्निनीत	२	१८१	वेदविक्रयिणश्चापि	१	३१५
विमर्दनभचेरस्त	२	६०	वेदोक्तत्तान्मनःशुद्ध्या	२	१२९
विरला ज्ञाणन्ति गुणा	१	१८४	वेदयार्कपणयोगी	१	३६३
विलग्रश्च गले बालः	२	२३७	वेपेण मात्रासि यतेश्वरणं	१	२७०
विलेख्य कल्प विधिना	२	५०४	वेपोपदेशाद्युपधि	१	२६४
विलोक्य मातृस्वस्र	२	४४	वैद्यो गुरुश्च मन्त्री च	१	१२६
विशिष्टकुलजातोऽपि	१	१८०	वैर य. कुरुते निमित्त	१	३४२
विशुद्धिसिद्धिस्थिर	२	१७०	वैराग्यरङ्गः परवञ्चनाय	२	७
विश्वानन्दकरी भवा	२	५५	वैराग्यरङ्गो न गुरुदि	२	११
विश्वामिरामगुणगौरव	१	१२७	व्यसनमेति जनैः परि	२	२६५

श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ
व्यसनमेति तनोति धनस्र	२	२६६	शरीरिणामगुग्मशतस्य	१	१०५
व्यसनशतगताना	१	४२२	गशिनि गतु कत्र	१	४२६
व्याकुलेनापि मनसा	१	४४२	शर्मा दिवसधूसरो	१	४२६
व्याख्यानश्रवण जिनालय	२	९१	शात्तामूल्यले पुषे	२	२७५
व्याघ्रस्य चोपवासेन	१	६०८	शासनात् यागगत्तेथ	१	६८०
व्याजृम्भमाणवदनस्य	१	१५२	शास्त्रज्ञोऽपि धृतप्रतोऽपि	१	२७८
व्याधव्यालक्षुजङ्ग	१	४१५	शास्त्राणि जैनानि हि	२	१९४
व्याधो नान्यहिनाय	२	२२०	शास्त्रागारूपरिघट्टन	१	३०८
व्याल धालमृणात्तन्तु	२	१९९	शास्त्रे पुरस्ते तस्माद्	१	४८०
व्योमनि शम्भा कुरते	१	३७०	शास्त्रेषु यज्येद्विषय	२	२५३
प्रततपोयमसयम	२	२६७	शास्त्रोक्ताचारकर्ता च	१	४८१
प्रतानि दानानि जिगार्च	२	१६	शिरसा सुमनस्तद्गा	१	२०१
रा			शिरस्सु पुष्प चरणौ	२	४४९
शम्भ पञ्च हस्तेन	१	३३६	शिष्यमशिष्यारलि	१	६६
शक्यो रिजतु न मन	२	४९९	शीतातपायान मनागपी	१	२५७
शङ्के पुर स्फुरति कोमल	१	३	शान्ति प्रधान न कूल	१	६१
शतेषु जायते रुर	१	२९०	शुक्रशोणितसम्भूत मास	२	२४२
शतुज्जयाद्रिखमात्रि	१	३५	शुक्रशोणितसम्भूत रिष्टा	२	२४१
शतुज्ये जिने दृष्टे	१	३४	शुचिदम्भ शमदम्भ	१	३५८
शनौ च मित्रे सम	२	७०	शुद्ध स एव कुलजश्च	२	४७८
शनै पुरा विवृतिपुरस्त	१	१०५	शुद्धान्नभोजिनशैर	१	३१६
शम क्षय मिश्रगुण	२	४२	शैथिल्यमात्सर्यमदात्र	२	१८६
शमदमभक्तिविहीन	१	३६२	शोक मा कुर कुक्कुर	१	३७०
शमपति यज्ञ क्लेश	१	६१४	शोचन्त न मृत कदापि	२	४५९
शमो दमस्तप शौच	१	१४०	शौक्ये हसनकोटयोः	१	१५९
शम्यातलादपि तु कोऽपि	१	२७६	शौचाचारविवादी	१	३५८
शरीरिणः कुलगुण	१	१०३	श्रद्धालुतां आति जिनेन्द्र	१	४७५
			श्रयाति पापमपावुस्ते	२	२६७

श्लोकोनु आदिपद.	भाग.	पृष्ठ.	श्लोकोनु आदिपद.	भाग.	पृष्ठ.
आद्धावतसा जिनपुस्त	२	५१२	संसारभीरुभिः सद्भि	२	२७२
भीआदिनाथममुखा	२	१७	ससाररम्भादलने	२	४९७
भीमौतमो गणधरः	२	३	ससारसन्तापमुधा प्रकारो	१	६३
भीतीर्थपान्थरजसा	१	४५८	ससारसागरमपार	१	४९६
भीवर्द्धमानस्य जिनेश्व	२	३	ससारस्वप्नवन्मिथ्या	१	८०
भीवीतरागो भुवि भाति	१	४३	संसारेऽधिगता नरामर	१	४७०
भीवीर वन्दिहं भावाद्य	१	४०	संसारे निवसन्	१	८४
भुतमविकल शुद्धावृत्तिः	१	१२३	सहृत्तबहुविधसलो	१	३५९
भुतसम्पदः कवीना	१	१३	स एव त्वं स एवाहं	२	४५५
भुतोपदेश विशद	१	६४	स कमलवनमग्रे	२	२३२
भूयता धर्मसर्वस्व	१	४१९	सकलविमलबोधो	१	६९
भूयते चरमाम्भोधौ	१	४१	सगुणापि हन्त विगुणा	१	४०९
भूयन्ते यानि तीर्थानि	२	२६१	सद्गतिर्यादृशी तादृरू	१	२१०
भ्रेयः श्रिया मङ्गलकालि	२	५	सद्ग नैव हि कश्चिदस्य	२	४५९
श्रोत्र श्रुतेनैव न कुण्डले	१	१४६	सद्गीतगीतानि च मा	२	४९०
श्वभ्रदुःखपदुर्गम	२	३१२	सद्ग्रामवारिधिरूरीन्द्र	१	३२
			सचेतनाचेतनभेद	२	४४
प			स जीवति गुणा यस्य	२	कस्तुर-
पद्कायानुपमृद्य	१	२२४	भाइना जन्मचरित्रमां		
पद्कोटिशुद्ध पलमश्न	२	२५३	सज्ञान यदनुष्ठान	१	८७
पद्त्रिंशदङ्गुल	२	१३८	सञ्ज्ञानदर्शनचरित्र	१	४९७
पद्भेदयुक्त व्रतमा	१	६३	सचहृत्तरिसतसया	२	७६
स			सत्य तीर्थं तपस्तीर्थं	१	५७
सवत्सरेण यत्पाप	२	१३७	सत्य नास्ति तपो नास्ति	१	३१४
सर्धितोऽपि भुजग.	१		सत्य ब्रह्म तपो ब्रह्म	१	१३८
सविद्याः शोपदेशाः			सत्य ब्रूयात्प्रिय ब्रूयान्न	२	
ससर्गाद्भवति हि साध			सत्यमस्यति करोत्य		
ससारक येन सुख			सत्य यप तपो हायिः #		

श्लोकोनु आदिपद	भाग.	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद.	भाग.	पृष्ठ.
सत्य वटाव यदि	२	४५८	समता सर्वमतेषु	१	५८
सत्यशौचशर्म	२	३११	समधिगतसमस्ता	१	६८
सत्यात्मन्यपि किं नो	१	५१२	समयसारसुपुण्य	१	११
सत्या वाच वदति कुरुते	१	१५०	समया मन्त्रमूण्यु	२	५९
सत्या योनिरज वदन्ति	१	३८४	समर्पिता* कस्य न तेन	१	३९०
सत्यार्जवदयायुक्त	१	५५	समस्तजन्तुप्रति	०	४६
सत्येनोत्पश्यते धर्मो	१	४१९	समस्तजीवे करुणा	१	४३
सत्तामलनित्यानित्य	१	४३८	समस्ततन्त्रानि न सन्ति	२	१८२
सदा खण्डनयोग्याय	१	३४७	समस्ताययवान्	०	९५
सदा शुभ यानसुसार	१	४५७	समाइय कुणतो	२	७६
सदर्शनज्ञानतपोदमाख्या	१	३०९	समाविर्नदन धैर्य	१	९८
सदर्शनज्ञानफल	२	४८	समायाति यदा लक्ष्मी	०	४४०
सदर्शनज्ञानपदे	२	४२	समाधितस्तारमुद्धि	१	२२१
सद्भि ससेव्यमानोऽपि	१	३६९	समुत्पत्तिं च मासस्य	०	१०९
सद्भिन्तु लीलया प्रोक्त	१	१७८	समुग्रतास्तपति	१	१००
सद्भोगलीला न च रोग	२	११	समुद्धिद्वद्वा प्रमुता	१	१२३
सद्य सम्मूर्च्छिता	०	२४१	सपइ दुसमसमये	०	२२०
सद्गजस्य परितापनुद	१	१७५	सपत्तो जिण भरणे	१	१६
सन्त एव सता नित्य	१	१८४	सम्पदा विपदा पात्र	०	४८०
सन्तानं सुस्थिर	१	८६३	सम्पदि परोऽपि निजता	०	४७७
सन्तापितोऽपि माधु	१	११६	सम्पदि यस्य न हर्षो	०	४८६
सन्तो न याति वैवर्ण्य	१	११४	सम्पन्ने महतामेव	२	४८१
सन्त्यज्य नृपवदोषान्	१	१५७	सम्पूषमूषीपाति	२	२२६
सत्येव वातुकशतानि	१	२७६	सम्यक्त्वमित्य नृप सप्त	२	३९
सप्तग्रामे हि यत्पाप	०	२७१	सम्यक्त्वम्वान्न पर	०	१९
सप्तद्वीप सरज च	०	९६	सम्यक्त्वमलमनघ	१	५०१
सप्तोऽकम्परण	१	२१८	सम्यग्धर्मव्यवसितपर	१	१५१
समग्रसञ्छास्त्रमहा	२	२२८	सम्यग्मार्गपुष प्राज्ञान्त	१	३८३

श्लोकोनु आदिपद.	भाग	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद.	भाग	पृष्ठ.
स्यपमंजणेपुष्पा	१	१७	सहवास्येव जानाति	१	३५७
स याति यातनाः सर्वा	२	२७६	सहोदयव्यया पञ्च	२	४००
सर्भीव पयःपूर्ण	२	४५६	साग्रे च गन्धृतिगतद्वये	१	४४
सरस्व तेपूद्भनमार्ग	२	४९५	साग्यति यत्प्रयोजन	१	३३६
सर्पदुर्जनयोर्मये	१	३३४	सागुन्युपितमाव	२	३१३
सर्वदेवस्य च नाम	१	१०	सामायिकावश्यक	२	९१
सर्ववर्चानुरक्तिर्विपुल	१	४७७	साम्राज्य कथमवाप्य	२	४२५
सर्वज्ञो हृदि वाचि तद्	१	४७५	सालक्ष्मीर्या यर्मकार्यो	२	४४८
सर्वनास्थगिताश्रवा	१	२०६	सावय दलयत्यल	२	८६
सर्वथाप्यक्षमो देवा	१	२९	सावयकर्म प्रति	२	७६
सर्वाणि भूतानि मुखे	२	९८	साहम्मि आउअहिओ	२	२२१
सर्वातिशयसम्पन्ना	१	३९	सिहो बली गिरिगुहा	२	०१२
सर्वाभिलाषिणस्तर्वा	१	२१७	सिहो बली द्विरदशोणि	१	११९
सर्वरम्भपरिग्रहस्य	१	२२७	सिद्धान्त ण्य तिति	२	१६२
सर्वे वेदा न तत्कर्तुं	१	४२०	सुकुलजन्मविभूति	१	००२
सर्वपामर्हदादीना	२	१४	सुखायते तीर्थकरस्य	२	२१८
सर्वपामेव मासाना	२	०४०	सुरासुखस्वप्नपर	१	१०६
सर्वरक्तकालकूटपटलै.	१	२३०	सुखिनो विपयावृत्ता	१	८३
सर्वोत्कर्षमकाशाय	२	८७९	सुचिरमपि उपिता	१	४२२
सर्वादिगविचक्षण.	१	३४३	सुजनानामपि हृदय	१	४०९
सवितर्यस्तमापने	१	४६०	मुन्यु पिसुयमहीय	१	२१८
सविस्तरे धरणीतले	१	१०५	मुभापितमयैर्द्रव्यैः	२	१५६
सप्तशय नश्वरम	२	५३	मुभापितस्याध्ययने	१	३८१
सदजकर्मकट	१	११	मुरा पीता तु यो मर्त्यः	२	१०४
सहजभावगुनिर्मल	१	११	मुरा पीता द्विजो मोहा	२	२६२
सहजरत्नरचिप्रतिदीप	१	११	सुरेन्द्रागेन्द्रनरेन्द्र	२	१९
सह तपोयमसयम	१	०६१	सुरेणु शक्रो मनुजेषु चक्रो	२	१६
सहज कट न जल्पति	१	११७	सुलभाः पुरुषा राजन्	१	१२५

श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद	भाग	पृष्ठ
मुलभासिजगलक्ष्म्य	१	४१	स्यैष सर्वेषु कार्येषु	१	४१४
सुवर्णभूषणान्यायु	१	४१	ज्ञान मनो मलत्यागो	१	६०
सुवृत्तस्यैकरूपस्य	२	४८०	ज्ञानोपभोगरहितः	१	५५
सुसङ्गस्योपदेशोऽपि	१	२००	स्पर्धन्ता सुखमेव	१	३८२
सुहोदओ तुम पुत्ता	२	६१	स्पर्शन उर्णेन रसेन	२	४३
सूक्ष्म विरोति परिकुप्यति	१	३३८	स्फुरन्मङ्गलदीप च	१	२५
सूक्ष्माणि जन्तूनि जला	२	१३९	स्युः पञ्च राजन्निष्ठ	२	३८
सूचीमुखि दुर्गचारे	२	२०८	स्वकृत दुष्कृत गर्हन्	२	१३
सूनाणि सन्त सुतपोभि	१	३७	स्वगुणैरेव तप्तिश्चेदा	१	८०
सैष प्रभु कनकभङ्ग	१	३	स्वजनमन्य जनीयति	२	२६९
सोजयव जेण विहिआ	२	९०	स्वजिह्वा नो वशे यस्य	२	३०४
सौरय हि ये ज्ञानरसे	२	४९१	स्व ज्वालाजटिलेऽभले	२	२५३
सौधोत्सङ्गे श्मशाने	१	७४	स्वतो मनोवचनशरीर	१	१०५
सौम्यस्य दर्शने नून	१	१९८	स्व दोष समवाप्य नेप्यनि	२	१९८
सौवर्ण कमलानर	१	३५६	स्वपक्षच्छेद वा समुचित	१	४१३
सौहार्दविश्वासविनाशि	२	२७८	स्वभावकाठिनस्यास्य	१	३६८
स्वलति वल्लभघस्तन	२	२६४	स्वभावलाभात् किमपि	१	८९
स्तम्भितविशुधसमृद्धि	१	३५८	स्वमपि भूरिच्छिद्रा	१	३६४
स्तुत्याः सुतास्त एव	१	४६०	म्यमास दुर्लभ लोके	२	२४५
स्तुवान्ति शुर्वीमभिधे	२	१५४	स्वमांस परमासेन	२	२४५
स्तोकापि वन्त्रते लोकै	१	८८४	स्वयाम परमासेन	२	२४३
स्तोकोऽपि नियमो येन	२	८३	स्वय प्रमादैर्निषतन्	१	२६५
स्त्रीणामपि वच काले	१	३९४	स्वर्गन्युतानामिह जीवलो	१	४४७
स्याने निवास सुबुल	१	४७४	स्वर्गस्तस्य शृङ्गारण	१	२१
स्थितन्न साधोर्हदि सायु	२	११	स्वर्णस्येवाग्रिसन्तापो	१	३०
स्थिरता ग्राह्यमन	१	७७	स्वलिङ्गिनो वा परलिङ्गि	१	२१९
स्थूलेषु जीवेषु विना	२	९८	स्वल्पायुर्विकलो रोगी	२	९६
स्यैरत्नमदीपश्चेदीप्तः	१	७७	स्वसृष्टाजननीरपि	२	२६४

श्लोकोनु आदिपद.	भाग.	पृष्ठ	श्लोकोनु आदिपद.	भाग	पृष्ठ
स्रस्त्यस्तु सज्जने	१	११५	हालाहलो नैव विष	२	४११
स्वार्थीना दयिता सुता	२	४६०	हिंसकोऽनृतवादी च	१	३१३
स्वायायमार्धत्ससि नो	१	२५०	हिंसानृतस्तेयजना	२	४३
स्वायायशौच	२	८३	हिंसामन्थक मास	२	२४३
स्वायायहीना वृषलाः	१	३१३	हिंसावाननृतमिय	१	४३
स्वायायोत्तमगीति	१	७२	हिंसा वित्राय जायेत	२	२३१
स्वानुकूला क्रिया काले	१	३०७	हित मित मिय स्निग्ध	२	१५२
स्वापदि तथा महान्तो	२	४७७	हिताय नाहिताय	१	११५
ह			हिंसाहारसुदारमौक्तिक	२	२४९
हसो न भाति बलिभोज	२	१९५	हिमति महिमाम्भोजे	१	४१४
हसति नृत्यति गायति	२	२६४	हियए समिणेहोविय	१	४७८
हत मनस्ते कुविकल्प	१	२५९	हिरण्ये वा सुवर्णे वा	१	५५
हन्ति ताडयति भाषते	२	३१५	टीनोऽप्यरे भाग्यगुणै	१	२५५
हन्ति ध्वान्त हरयति	१	२०५	हृदय सद्य यस्य	१	६१
हन्तुर्वन्धुजनान्धनार्थ	२	३९८	हृदि विद्ध इवात्यर्थ	२	३०६
हरति कुमति भिन्ते	१	२०६	हेतुममाणयुक्त	२	३८८
ह्यर्कपणकार्यं तु	१	३१२	हे दारिद्र्य नमस्तुभ्य	२	३०९
हस्तया धनरेखा	१	३६३	हे पक्षिन्नागतस्त	१	३४५
हस्ते दानविधिर्मनो	१	४७६	हेमस्तेयसम पाप	२	२७९
			हे लक्ष्मि क्षणिके	२	४९१

शुद्धिपत्र

पृष्ठ	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
२	२५	हिन्दु मयुक्त	हिन्दुसयुक्त
३	१८	श्रीगौतमो	श्रीगौतमो
३	२१	साहाय्य	साहाय्य
५	८	श्रेय. श्रिया	श्रेयःश्रिया
५	९	सर्वज्ञसर्वाति	सर्वज्ञ सर्वाति
७	२९	विद्या यनञ्च	विश्राध्ययनञ्च
१७	१०	दृष्ट्यासुदेव	दृष्ट्यासुदेव
२३	१	आपशमिक	आपशमिक
२३	२५	गोपी	गोपी
२७	२५	वातभाटे	वात भाटे
३०	२७	भरन	भरन
३१	२२	परिषु	परिषु
३१	२४	दर्शनना प्रथे	दर्शनना प्रथे
		गनु	गनु
४२	१	सयति भुनि	सयति भुनि
४२	५	अप्रमादी	अप्रमादी
४७	१७	वचननोभा	वचननोभा
५३	३	सरागचित्तै	सरागचित्तै
५३	६	रागवृत्तिवाणा	रागवृत्तिवा
		णाथी	णाथी
६०	२०	सव्वारभ	सव्वारभ
६१	७	रुहा	रुहा
॥	८	दुरस्सेजा	दुरस्सेजा
६२	१५	निभाववभा	निभाववभा
६५	१	मुण	हुण
६५	१४	सकुमार	सकुमार
६८	२८	ते	ने
७२	२७	प्र	प्र
७३	२५	द्वर्गज	द्वर्गज
७६	७	क	कव
७६	१२	व	वत्त

पृष्ठ	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
७७	६	स	सा
७८	११	आवडोनु	आवडोनु आ
		थवा आर	थवा आर
८०	१५	स	स
८१	१	डि	डि
८४	१०	व	उ
॥	१०	गठि सहि	गठिसहि
॥	११	र क	रक
॥	१७	ह	य
॥	१७	ह कम्म	हम्म
९०	१७	अ	अ
९१	६	स	मि
॥	१८	अ	आ
९२	७	ठणा	ठणा
॥	११	ना	नो
९३	२६	द	द
१०६	२१	वना	वधता
११३	१३	सरपु	साधे
॥	२७	ण	ल
११५	५	डेवे	शु
११६	२१	अगिडे	अडाडे
११८	३५	आ	अ
१२०	१५	भा	भानो
१२१	११	नी	ना
	३१	णाण	वाण
१२२	७	अ	आ
	४	समुप	मन्मुप
१२५	१७	ण	णे
॥	३३	न	ने
१२६	१६	ने	ते
१२७	१७	वा	वा
१४०	२२	ओड	अनेड

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૪૪	૬	ની	નો	૨૭૪	૨૧	કદમૂળ	કદમૂળ
૧૪૬	૩૦	પ્રમાણે થવાને	પ્રમાણે થવાનું	૨૮૫	૭	માડયા	માડયા
			નથી તેવા થવાને	૧૯૪	૧૮	પૂજાનિવારે	પૂજ્યતિવારે
૧૫૦	૩૪	વા	વો	૨૬૫	૧૭	જસયાણી	જસયાણી
૧૫૧	૧૧	સુધરવાનો	સુધારવાનો	"	૧૮	ત્રેવળ	ત્રેવડ
૧૫૪	૩	પ્રશસા	પ્રશસા	૨૬૬	૬	દહોણું	દહોણું
૧૫૭	૧૪	પડિતોમા	પડિતોની	"	૧૩	અકળાયો	અકળાયો
૧૬૦	૧૧	ઘોલાવીકી	ઘોલવેકી	"	૨૭	ઘેળર	ઘેવર
૧૬૮	૫	જ્ઞનાદિકને તથા	જ્ઞાનાદિક શુ	"	૩૧	એ પર	અપર
			ણનો તથા	૩૦૨	૨૩	રહેવાનો	રહેવાને
૧૬૬	૧૭	જેમા હોય	જેમા ન હોય	૩૦૬	૫	સુજન	સજન
૧૭૦	૧૨	"	પુરાણ	૩૧૦	૩	પરાક્રમી	પરાક્રમી
૧૭૧	૪	૦	નરવર્મચરિત્ર	૩૧૬	૨	સ્વર્મ	સ્વર્ગ
"	૨૫	"	સિદ્ધમકર	૩૧૮	૨	"	સાધરા
૧૭૩	૧૦	૦	શાકધરપદ્ધતિ	"	૧૮	અલગ	અલગ
૧૭૫	૪	તૃણા સદા	તૃણા મુદે સદા	૩૨૧	૧૮	ઠોકર	ઠોકર
૨૦૦	૧૮	પક્ષીન	પક્ષીને	૩૨૨	૧	થોડુ	થોડુ
૨૦૪	૧૬	જના	જેના	૩૨૫	૧૮	દોડતા	દોડતા
૨૨૨	૧૫	મમુદ્દવ્વ	મમુદ્દવ્વ	"	૨૧	ગસડાતો	ધસડાતો
૨૨૪	૧૮	અને	૦	૩૨૭	૨	છ	છે
૨૩૨	૨	ડ્ઝનતિ	ડ્ઝનન્તિ	૩૨૮	૬	કકુને	કકુની
૨૩૮	૧૦	વિશેષણ	વિશેષણ	"	૬	ખાવ નાથી	ખાવાનીત
૨૪૦	૨૧	પશુઓ	પશુઓ	૩૩૧	૬૫છી	૦	વશીકરણવિધા
૨૪૬	૨૦	૦	નવીન કૃતરો	"	૧૬૫છી૧૭	૦	ગ્રહો ખીનને
૨૫૪	૨૩	સુમાપિતરજ-	મહામારત				હું ખ આપે
		સન્દોહ					છે એ બહેમ છે
૨૫૬	૨૫	(અન્નાહારીને)	(અન્નાહારીને)				બહેમસંખ ધી
૨૫૮	૧૫	આત્માનન્દ્ય	આત્મારામણ				ઉદાહરણો
૨૬૦	૧૨	દમિપેચનમ્	દમિપેચનમ્	૩૩૩	૧૧	કળાશમા	કળાશમા
૨૬૨	૭	મથીજ	મથી	"	૧૩	નાનનાને	નરનારનારે
૨૭૪	૩	કર્તા	કર્તા	૩૩૬	૨૬	ઓહીઆ	ઓહ્યા
૨૮૫	૧૨	અહીં	અહીં	૩૩૮	૧	આખી કવિતા	આખી કવિ
૨૭૧	૧૬	છ	છડાઓ			અર્ધે વિરામે	તામા અર્ધે
						ટેક નથી	વિગમે ટેક
							લેવી

પૃષ્ઠ	પક્ષિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પૃષ્ઠ	પક્ષિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૩૩૯	૮	"	"	૫૧૦	૯	સ્થાય કતા	સાથ કતા
૩૪૧	૧૩	ઝે	ઝો	૫૨૫	૧૬	ઝથા	ઝથો
૩૫૧	૨૧	ખીધા	ખીધા	"	૩૦	ક્રિયાને	ક્રિયા તે
૩૫૨	૧૦	નખ્યોહ	નખ્યોહ	૫૩૧	૬	દવ	દમ
૩૬૪	૧૫	આર્યવર્ત	આર્યવર્તની	૫૩૨	૧૪	નિયુઠ્ઠીતી	નિયુઝીત
૩૮૦	૨૫	ઢાઢું	ઢાઢું	૫૩૩	૨૫	ઝરસૂત	ઝરસૂત
૩૯૧	૩	જમવાથી	જમવાની	૫૩૪	૨૫	કારધિતુ	કારધિતુ*
૩૯૨	૨૪	વવાને	જાવવાને	૫૪૧	૧૧	વિવન્તિ	વિવન્તિ
૩૯૧	૮ મી	૦	સુમાપિતરજ-	"	૨૪	મમાળીત્રકૃત્ય	મમાળીકૃત્ય
	પક્ષિ પડી		માળાગાર	"	૨૫	"	"
૩૯૬	■	થની	થતું	"	૬	વલાદપિ	વાલાદપિ
૪૦૮	૧૨	હોય	■	"	૬	વલાદપિ	વાલાદપિ
૪૧૦	૬ઠ્ઠી	તે	તે તથે	૫૫૦	૬	વલાદપિ	વાલાદપિ
૪૨૦	૧૭	એમજ	અમેજ	૫૫૨	૨૩	કૃતો	કૃતા
૪૨૪	૨૪	રહિત મનુષ્ય	રહિતની જેમ	૫૫૪	૨૨	યન્નિમિત	યન્નિમિત
		ને	હૃદયથન્ય ૨	૫૬૬	૨૧ની	નીચે ૦	મહારાજજી
			હિત મનુષ્યને	૫૭૦	૬	" ૦	"
૪૨૫	૨	તામ્રદિ	તામ્રાદિ	"	૨૦	" ૦	"
"	૬	મવાપ્ય	મપ્યવાપ્ય	૫૮૨	૬	સચ્ચીત	સચ્ચીત
૪૨૭	૧૬	સધ્યાકાળ	સધ્યાકાળ	૫૮૨	૧૬	સુદરહાસ	સુદરહાસ
૪૨૯	૨૬	એવા	એવા	"	૨૦	જણુવામા	જણુવામા
૪૨૯	૨૬	સુક્ત છે	સુક્ત છે ?	૫૮૪	૨૪	ધન્યવાન	ધન્યવાન
૪૪૨	૨૭	પુત્રો પોતાને	પુત્રો (લક્ષ્મી	"	૩૩	મેધજી	મેધજી
		(લક્ષ્મીપતિને)	ને।)	૫૮૫	૧	હોત તો	હોત તો જ-
૪૪૩	૧૫	તદસ્યા ફલમ્	તદસ્યા. ફ				જા થા
			લમ્ ।	આત્મારામ	કર્તા (આત્મા	કર્તા શ્રીવિજ	
૪૭૧	૯	હીરે	રહીરે	જીના ફેટા	સમજી)	નદસૂરિ (આ	
૪૭૨	૧૧	દુષ્કલા	દુષ્કુલા	પાસે સ્થોકનું		તમારામજી)	
૪૮૧	૨	સ્તેનેની	સ્તેનેની	૧૪ ૩૩	૦	પ્રકાશક	
૪૯૩	૨૬	આ લોકમા કોઈ	લોકના અગ્ર	૧૬ ૧૦	આઠમા	પાચમા	
		પણ દિવસ ચ	જાગમા રહે	૧૬ ૧૮	તપાગચ્છ	સાગરગચ્છ	
		કર્તાના સુ	લને ધરએટલે	૧૭ ૨૨	"	પ્રકાશક	
		અવાગુ		૨૪ ૧૯	ગીરિ	ગિરિ	
૫૦૩	૨૪	(વિધાવય)	(વિધાવયઆદિ)	૨૪ ૨૪	વત્સલ	વાત્સલ્ય	
૫૦૬	મથા	રાનનેજન	રાનોતેજન	૩૨ ૧	૦	નવમ પરિચ્છેદ	
	જાની						

* પૂન્ય મુનિશ્રી વિનયવિજયજીના જન્મ ચરિત્રમા

વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ ગ્રંથભાટે મળેલા

❧ અભિપ્રાયો. ❧

આ ગ્રંથને માટે જેટલી પ્રગતિ કરવી તે જેમ એક માતા પોતાના પુત્રની પ્રશંસા કરે તેમ અનુમાન થાય, તે તે નિયમને નહિ અનુસરતા પૂર્ણીય મુનીશ્વરો, રાજદીપ પુરુષો, જૈનેશ્વર પડિનો (પ્રતિષ્ઠિત વિદ્વાનો), જાદેવ માસિક તથા ન્યૂસો અને સર્વજ્ઞપ્રકાશ આદિના મહાશયોએ એક અમૂલ્ય રત્નો મરખા અભિપ્રાયો આપ મહાગયોને દરિદ્રગોચર કરેલ છે, તે તન્મુદ્રાધ્યાન આપવાથી આ ગ્રંથની યોગ્યતા તથા ઉત્તમતા કેટલી છે તે જણાઇ આવશે

જૈનવેતાબર સાધુમુનિરાજેતરકૃતી મળેલા.

આ ગ્રંથમા અનેક વિષયો ચર્ચા છે, સાધુઓને મુખે ગણના લાયક અનેક મંત્રક હીક છે, સાધુવર્ગ તથા શ્રાવણને અત્યંત ઉપયોગી છે, મધ્યમ ભાવે આત્મજ્ઞાનસંબંધી સમ્યક્ત્વવિચારોને લખ્ય કરી ગ્રંથની શોભામા ઉપયોગી વધારો થયો છે. મુખ્ય પ્રશ્નાદિ વિષયો વાચના સ્વર્ગીય પ્રેરણા વાચક જાણે પ્રવેશનો દેવતાની એવી વાચકની દશા થઈ જાય છે. આ પુસ્તકથી જૈન ધર્મની તથા જૈનેશ્વર કાવ્યની ધર્મમેળામા અપૂર્વ ભાગ ગોઠવવામા આ પો છે, એમ કહેવામા કાંઈ અતિશય નથી. પ્રાચે આત્માર્થ અને સાહિત્યાનંદી મનુષ્યને આ પુસ્તક ઉપયોગી બનું તેથી પ્રત્યેક મનુષ્યે તેને વાચવું જોઈએ. અન્ય ઉપયોગી પુસ્તકોની જેમના સંકળના પ્રાપ્ત થાઓ

યોગનિદાયક,
શ્રીભુદિમાગજી-૨૬૨૬.

વ્યાખ્યાન સાહિત્યસંગ્રહ પુસ્તક વર્તુલ ઉપયોગી છે. જેને જોઈને વિદ્યાર્થીઓને જ્ઞાન-અવતાર, વિદ્યાનોત્તર, અનેક શાસ્ત્રોનું મનોરમ જ્ઞાન-પ્રદાન થાય છે. પૂર્વાચાર્યનો પૂનરુદ્ધાર, ચતુર્થાચાર્યનો મેચુરિયમ, આદિ જગત-પ્રવાચન છે. જેને જોઈને વિદ્યાર્થીઓને જ્ઞાન-અવતાર, વિદ્યાનોત્તર, અનેક શાસ્ત્રોનું મનોરમ જ્ઞાન-પ્રદાન થાય છે.

દુનિયાનો ખરો દોસ્તબર મોક્ષમાર્ગનો ભોમિઓ (મુક્તિ માસ્ટર) વિશેષ અભિપ્રાય લખવામાટે મારે આ કથા શબ્દો ગોઠવવા બેઠાએ તે વિશે એજ અથર્માં તપાસવું હીકે પડશે વિચેરે

શાસ્ત્રવિચારક જૈનાચાર્ય,

શ્રીવિજયધમ સરિહતા શિ'ય,

શ્રી-વિવિજયજી—ઓશીઆ

આ અથ વાચના અતઃકરણમા શાનિ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમજ આ વિશે જેટલું લખાય તે ધણુંજ ઓછું છે તોપણ દુકામા બે બોન લખુ છું કે—આ અથ પઠિત બાળકોથી આરબીને તે સાક્ષરશિરોમણિઓને પણ સ્તુતિપદ થયો અને હવે પત્રી પણ થશે

મનુષ્યનમ પામીને માન પ્રતિષ્ઠા તથા મોક્ષનક્ષમી મેળવના હમ્મજા હોય તો આ અથ વાચીને તે પ્રમાણે વર્તન કરે તેમજ પાઠશાળા અને કન્યાશાળામા આ પુસ્તકો ભેટતરીકે અર્પો કે જેથી યુગે તથા યુગીઓ ઉચ્ચ કક્ષાએ પહોંચે

આ અથ જૂદા જૂદા અથરૂપી સમુદ્રમાથી અથ વ કાવ્યરૂપી રત્નો એમ્કા રીને જગત્પુ - પાણ કરવાસાર એકબીજાપાસે રંગમેરગી સુચેત છે કે જેનો પ્રકાશ ઈંદ્રધનુવસમાન જાણેછે તે પ્રકાશની મદદથી દરેક મનુષ્યને જગત્પ્રમાથી સફળતા શોધી લેવા લનામણ કરવામાં આવે છે અર્થાત્ આ અથ બહુ ઉપયોગી છે

સ્વર્ગસ્થ શ્રીમદ્ વિજયધમસરિ

“આત્મારામજી” મહારાજના શિષ્ય,

રત્ન-પ્રવર્તકજી શ્રીકાતિવિજયજી,

પાટણ-ગુજરાત

મુનિરાજ શ્રીવિવિજયજી મહારાજને માનુષ થાય કે આપે વ્યાખ્યાન સાહિત્યસંગ્રહ અથની રચના કરવામા જે પરિશ્રમ ઉકા થો છે, તે પ્રશંસાપાત્ર છે આ અથ જૈન તથા જૈનેતર વર્ગને ધણોજ ઉપયોગી થઈ પડયો છે અને હજુ પણ ધણા સાહિત્યપ્રેમી સત્જનોને ઉપયોગી થઈ પડશે એવી ખાસ મારી માન્યતા છે

સ્વર્ગસ્થ શ્રીમદ્ વિજયધમસરિ

“આત્મારામજી” મહારાજના પ્રશિષ્ય

શાત મૂર્તિ પરોપકારી,

શ્રીમાન્ શ્રીહસવિજયજી મહારાજ,

તથા

પન્થાસજી શ્રીસપ્તાવિજયજી મહારાજ,

વડનગર-ભાવના

આપકા ઘેનાયા વ્યા સા સં પુ મિત્ત પુસ્તક લાયક તારાફકે હૈ સમય
કે મુતાવિકે હસ ચીજની જરૂરત હૈ

શ્રીમાન્ શ્રીવલ્લભવિજયજી મહારાજનીકે શિષ્ય,
મુનિ લલિતવિજયજી મહારાજ,
સુમદ

મહાત્મન્ !

આપને જિસપરિશ્રમસે “વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ” લિખા હૈ ઉસ પરિ-
શ્રમકે ત્રિયે સાહિત્યપ્રેમી આજ-મકે લિયે આપકે પરિપૂર્ણ ઋણા હોચુકે હૈ

“વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ” કે સમ્બંધમે આપકા અભિપ્રાય દેનેકે, બદલેમે
મેં તો આપકે શુભ પ્રયાસકો દેલકરહી વારવાર ચકિત્ત હોતા હૈ ઔર સાહિત્ય
પ્રેમાયોસે આગ્રહ કરતા હૈ કિ યદિ આપ લોગોંકો સંકડો શાસ્ત્રોંકે કર્તાઓંકો
કૃતિકા દિગ્દર્શન કરના હો તો “વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ” ગ્રંથકો મગાકર અપને
સાહ્યગરકી ઔર અતરઘટકી શોમા મગાઈપ.

મહાત્મન્ આપકે ગ્રંથકા તારાફ લિલ્લનકે લિપ્ મેરા મન મગા અસતોપા હૈ
કૃપણ સમા કીજાઈ ક્યોંકિ વે શબ્દહી નહી મિલ્લે જિનસે કુઝ લિલ્લકર સતોપ
પકડે.

શ્રીમાન્ શ્રીવલ્લભવિજયજી મહારાજનીકે શિષ્ય,
વિમલવિજય મહારાજ,
સુરત

મુનિ ૧૪ શ્રીવિજયવિજયજીના વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ ગ્રંથ ધણેજા ઉ
સમ વાચના તાપક છે તેની અદર ત્રિયે ધણા શ્રમપૂર્વક ગોઠવેના છે પૂર્વાચાર
૩૧ ગ્રંથોને અનુસરીને આ ગ્રંથ પણ એક નમુનારૂપ છે આત્માર્થા ઉપોને તેની
અદર આવના ત્રિયે ઉપાર રસાગ્રાણ છે માટે સર્વ લાભઓએ આ ગ્રંથ આધાર
અગાહન કરો-મનન ં ના એવી મારી ખાસ લવામલુ છે

અગરય શ્રીમુક્તિવિજયજી

‘મુગ્યદશ’ ગણિત મહારાજના શિષ્ય,

પ્રત્યાસજી શ્રીકમલવિજયજી મહારાજ,

વડોદરા

વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહની ચોપડી સારી છે, વાચના લાયક છે, પૂરી વાચનામાંટે અમરો અભિપ્રાય સમત છે એક જનનો વાધો નથી

૫-યામજી શ્રીસિદ્ધવિજયજી મહારાજ,
ભરૂચ

“સંગ્રહકતા મુનિ વિનયવિજયજીતરફથી વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ જટાર પડ્યું છે તે મનનપૂર્વક વાચનારને લાભદાયક હોવાથી ઉપયોગી છે”

સ્વર્ગસ્થ શ્રોમદ્ વિજ્યાનદસરિ,
“આત્મારામજી” મહારાજના ગીનાર્થ શિ' ૧,
શ્રીઅમરવિજયજી મહારાજ,
જામનગર

આપણા વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ દેખનેમ માત્રમ હતા કે વલ સંગ્રહ ગ્રંથ છે, મો વલુા જોડો લાભદાયક હો જાયગા

સ્વર્ગસ્થ શ્રોમદ્ વિજ્યાનદસરિ,
“આત્મારામજી” મહારાજને શિ' ૧,
શ્રીઅમરવિજયજી મહારાજ,
પાલી-(મા ૧૦)

ધણી નાનું નાકો વરી આ ગ્રંથ છપાવ્યો છે તો વલો પ્રસશનીય છે તેની અદા દા ૩૩ ધર્મ અને દુર્જા વિગેરે સ્વરૂપના ૧૧૯ અધિભર છે અને ૮૦ ગ્રંથો મળી નો સંગ્રહ જના અને જીજ્ઞાસુઓમાંથી સંસ્થા, દોષ, છપા, છદો વગેરે લોકો રિગેનો મારો અગ્રહ કરે છે, માટે તે ગ્રંથ જાન્યવેને માટે ધણોજ ઉપયોગી છે એ સામાન્ય સાધુઓને માટે પણ વ્યાખ્યાનમાં વલોજ પરિશ્રમ વળે આ ગ્રંથ છપાયા છે તેથી નેમને ધન્યવાદ ધરે

સ્વર્ગસ્થ શ્રીધોલજીવિજયજી મહારાજના શિ' ૧,
શ્રીજુજીવિજયજી મહારાજ,
વાલીયા-(કૃ.૭)

॥ પરોપકારાય સતા મિમૃતયઃ ॥

નિરાસિં તપઃની મુનિરાજ શ્રીવિનયવિજયજી મહારાજને નિરાજ વાચનથી વિન વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ જિજ્ઞાસુ સાધુ કે સાધ્વી તેમજ આત્મ તથા આત્મનિર્ગન ઉપયોગી થાય એવો છે એ આત્મ વાણુની ઇચ્છાનાઓ અનરય પોતાની પામ રાખે જોઈએ

मुनिश्रीએ અનેક ગ્રંથોનું અનુવાદન કરી ગુર્જરગિરામાં અનુવાદ સાથે રચેનો છે લુદ્ધા મહેપકો તથા લેખકોના ઉતાવળથી આ ગ્રંથ ધણો ઉપયોગી થયો છે મુનિશ્રીએ અનેક ગ્રંથો વાંચી બીજાઓને વાચનનો લાભ આપના કાળનો આવો સફળયોગ કરેનો છે તે અન્ન મુનિશ્રીઓએ ધરા લેના જેવું છે

આ ગ્રંથની અગ્રે જિજ્ઞાસુઓને લનામણ કરીએ છીએ ૨ આના શ્રેષ્ઠ સાધનો બતાવનારા પુસ્તકોના રચનારને તન મન અને ધનથી સહાય આપરી જોઈએ અને સહાય આપના મનુષ્યો લોકોના ઉપકારક છે એમ કહી શકાય

પન્થાસજી શ્રીકમળનિજયજી મહારાજના શિષ્ય,

શ્રીવિનયવિજયજી મહારાજ,

મોરબી.

સાહિત્યસંગ્રહ નામકા ગ્રંથ અવલોકન કરકે મુસતે કહે વગેરે નહીં રહા જાતા હે કિ વક્તાઓનો વક્તૃત્વાનો મૂળા વડાનેવાળા આગતક દેસા કોઈમી ગ્રંથ પ્રસિદ્ધિમેં નહીં આયા હે યુનો સરકૂતમેં વ ભાષામેં ગદ્યપદ્ય મિલ મિલ મહુત ગ્રંથ પ્રકાશિત હુપ હેં, પરંતુ ઇસ ગ્રંથમેં યહ નૂવો રહી હુડ હૈ કિ ગદ્યપદ્યાત્મકસરકૂત વ ભાષાકા સંગ્રહ કીયા ગયા હૈ જો સરકૂત શ્લોક રલે ગપ હેં, ડનકે નીચે અર્થ ઔર વિવેચનમા કીયા ગયા હૈ જિસસે સરકૂત ભાષાસે અનભિજ્ઞમી ઇસ ગ્રંથકે મનન કરનેસે અલ્પ સમયમેં વક્તા બનકર સમાકો રક્ષિત કર સકતા હૈ. યહ ગ્રંથ લાસ કિસી મતકે સાબ સમ્બધ ન રલનેસે સર્વોપયોગી હૈ ઇસમેં વિશેષ કરકે ગુજરાતી વ સરકૂત સાહિત્યકા અધિકતર સંગ્રહ હૈ વક્તા જિસ વિષયમેં વક્તૃત્વા દેનો યાહતા હો ડનકે શુભિતકે લિયે ઇસ ગ્રંથકે ડૈ પરિચ્છેડ બનાકર ડનમેં મિત મિત અધિકાર રલે ગપ હૈ

ઉપાધ્યાયજી શ્રીવીરવિજયજી મહારાજકે શિષ્ય શ્રીવિનયવિજયજી મહારાજકે અસામ પ્રયત્નકા યહ શુભ ફલ હૈ વક્તા બનનેકા ઇચ્છાવાલોંકો યાહિયે કિ સાહિત્યસંગ્રહકી ઇક ઇક કૉપી મળવાકર અપને પાસ રલે વિવિધ વિષયોંસે ભરપૂર ઓતર ઉપયોગી ઇસ ગ્રંથકા લાભ સુજ્ઞ મહાશય અવશ્ય ડઠાવેગે

સ્વર્ગસ્ય શ્રીમદ્ શ્રીવિનયનનદસુરીશ્વરજી,

(શ્રીઆત્મારામજી) મહારાજકે શિષ્ય,

સ્વર્ગસ્ય શ્રી ડચોતવિજયજી મહારાજકે શિષ્ય,

શ્રીમસ્તુરવિજયજી મહારાજ,

વડોદરા.

॥ अहम् ॥

॥ श्रीमन्मोहनमुनिगुरुभ्यो नमः ॥

अनेकग्रन्थानां सार संगृह्य योगिराजविनयविजयमहाराजेन व्याख्यान-
साहित्यसंग्रहनामा ग्रन्थ संयोजित । तं दृष्टिपथमानीयातीव सत्तुष्टोऽस्मि ।

विदुषा मुनिना परोपकाराय कृतो ग्रन्थो जैनैतरयोर्महोपकारकरो भविष्यतीति ।

सर्वस्वज्ञानपिपासुमिरवलोकनीय । ग्रन्थो महत्तरसुन्दरश्च वर्तते ।

अस्य ग्रन्थस्य महाराष्ट्रियहिन्दिभाषयोरनुवादस्यावश्यकता वर्तते । नन्दे
विशेषतः समालोचयिष्यामि ।

स्वर्गस्थश्रीमन्मोहनलालजी महारानके प्रदोष्य,

श्रीमतापमुनिजी,

बनारस

स्थानकवासी मुनिश्रीभ्यो तस्मै नमः ।

॥ ॐ पार्श्व वन्दे ॥

व्याख्यानसाहित्यसङ्ग्रहामिधानक प्रथमपुस्तकं मया प्राप्तमवलोकितं च तत्सङ्-
ग्रहकर्त्रा विनयविजयजिमहामुनिना हस्तचुचुत् स्वमनीषया स्वपरमतस्थानि हृदयो-
द्घोषकान्यनेकतत्राणि अवलोक्य सार सारं नव्यमन्यसमयवर्त्यमुमता स्फारमुद्घोषक-
मज्ञानरोधकं गद्यपद्यात्मकं तत्त्वविदा हृदयं चैकीकृतमस्ति तेन चैतत्तत्र संग्रहस्थानरूप-
मधुना प्रातिभासतेस्म विनयविजयजिमुनिना स्वपरमतकल्पना दूरीकृत्य यच्छोभनं तदेव
मनीषमेतन्महामत्रं हृदये संगोप्य यदलकृतमस्ति तच्चारं कृतम् । अत्र धन्योऽस्ति
त्वमिति मन्येऽहम्

वच्छाष्टकोटीवृहत्पत्तसस्थित-

सच्चिदानन्दामिच्छापी,

जैनमुनि कल्याणजी,

तथा

जैनमुनि जयचन्द्रजी,

जामनगरात्

વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ નામનો ગ્રંથ હસ્તગત થયો અને તે વાંચ્યો તેથી વ્યત્યાનદ થયો ગ્રંથસખધે મારો થતો અભિપ્રાય નિવેદન કરેલું પરંતુ તે નિવેદન કરતાં પહેલાં અરબમા મારે જણાવવું જોઈએ કે આવા ગ્રંથસખધે અભિપ્રાય આપવાનો શ્રેષ્ઠ અધિકાર અને હજી પ્રાપ્ત થયો નથી ને હું પુસ્તકને યોગ્ય ન્યાય આપી શકું તેવું જ્ઞાન કે સમિતિ લેશ માત્ર પણ ધરાવતો નથી છતાં પણ મારા ઉપર ગુરૂદયા થાય છે એ સતસમાજમનું શુભ પશ્ચિમ માની ગ્રંથકર્તાના ચરણમા આ પત્રદ્વારા મારા વિચાર રજુ કરવા હું પ્રેરાઈ છું.

આ ગ્રંથ ધર્મ અને નીતિના સાર માન્ય સૂત્રો-મહાવાક્યોના મણિમની સમયિત માળા સમાન છે ગ્રંથયોગ્યક મુનિએ જિજ્ઞાસુ મનુષ્યોને સહજ સમજી શકાય તેવી રીતે સરળ ભાષામા ધર્મ ને નીતિનો બોધ ઉક્ત પુસ્તકમા કરેલો છે અને તે મહાત્માએ લીધેલો ગ્રંથ જનસમાજને મુખ્ય મુદ્દા ગ્રંથોનું અવલોકન કરેલું ન જની શકે તેમને માટે સક્ષિપ્તમા સારરૂપ અતિ ઉપયોગી સાહિત્ય પૂર પાડવાનો જશ્વાપ છે તે સકળ થયેલો છે એમ હું માનુ છું.

વિજ્ઞાન અને ધર્મ શાસ્ત્રમા બિનચ મિલિએ નહિ મરેલા સાધારણ સમજના જિજ્ઞાસુ એને આ પુસ્તક આરીવાદરૂપ થઈ પડશે અને સાહિત્યપ્રેમી મનુષ્યોને પણ અવકાશ તેવું વાચન આવશ્યક છે ઉપરાંત આ પુસ્તક સામાન્ય જ્ઞાન ધરાવતા મુમુક્ષુ મુનિ મહારાજો જેમને પોતાના વિદ્યારમ્યા રથગે રથગે સાધારણ પંથિના અનુયાયી શિષ્યસમૂહ અને જનમહાજને ધર્મ અને નીતિનો બોધ રચના દોષ તેવે પ્રસંગે આ પુસ્તક એમ ધર્મ ઉપયોગી સાધન થઈ પડશે એમ માત્ર માનવું છે ઉપરાંત મુમુક્ષુ જોને આવો ગ્રંથ અનરોક્ત કરનાથી કંમે કંમે ઉચ્ચતર જ્ઞાન સંપાદન કરવાની જિજ્ઞાસા ઉત્પન્ન થવાથી મુદ્દા ગ્રંથો વાચના પ્રેરણા થશે અને જેવી રીતે આ મુનિ મહારાજો વિદ્યાર દરમ્યાન નિસ્વાર્થપણે માન પરાપકાર અને જનસમાજના કે વાણ્ય માટે પરિશ્રમ વેડી ઘણા પુસ્તકોનું અરોક્ત અને સરોધન કરી ઉપવાર કરેલો છે તેવીજ રીતે બીજા ધર્મપ્રેરણા પણ પ્રવૃત્તિ કરના પ્રવળ થીન થશે તથાસ્તુ.

છાટાવાવ જીવજીભાઈ ન્યાયાધીશ,

રાતિ નાગર,

લેસાણ, જેતપર પામે-મઠિયાવાડ.

વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ પ્યાનપૂર્વક વાચતા તે ધાર્મિક નેતિ તથા બાવ હારિક બાવતોથી ભરપૂર છે.

દેવ કેને કહેવા? સાધુ કેવા દોના જોઈએ? આરકે કેવી રીતે વર્તવું? વિગેરે બાવતનું પ્યાન આ ગ્રંથમા સારી રીતે કરેલું છે.

આ કશિયુગના વખતો લખતે માણસની જીવની દુકી અને આજ કાલ ઘણી વ્યવસ્થાના થઈ પડી છે તેમા એમ તો વખત ચોક્કસ દેવાથી વાચના કરવાનું થોડું જાને.

તમા ધર્મજી તે વાચનાનું બનેજ કયાથી ? આવી સ્થિતિ ધ્યાનમાં રાખી અથડાઈએ
પણ પુસ્તક (જેન અને જેનેતર) માંથી દોહન કરી માન તરત ચોડામાં સમગ્રય તેવી
જેન દાખના દૃષ્ટિથી ગોઠી જનસમાજ તેમાં ખાસ કરી જેનોને ઉપડારી કર્યા છે

ગેયકરજી ગોમાગચદ શાહ,

એન એમ એન્ડ એસ,

મેડીસ ઓરીસ-ધોરાણ

આ અથ ગુરુદ્યોને પોતાની લાયકેરીમાં અવસ્થા રાખવા લાયક છે, તેનીઅદર જે
રેવિયો ગોઠવેલા છે તે ઘણાજ અમપૂર્વક પૂર્વાચાર્યોએ કરેલા અધોને અનુસરીને
જમાવેના છે અને જેવળ આત્માર્થા પુરોને આ સંસારસમુદ્રમાં તરવાને નાન
મફક સડાયવૂત છે, માટે મારી નંત્ર અ જ એ છે કે તે અથમાં ગુરુ મહારાજે જે
જેના ગોઠવેલુ છે તેજુ અમૃતપાન કરવાને તેને આદ્યત વાચી પોતાના આત્માને
મુક્તિ મેળવે

ડાહ્યાસાસ હુકમચદ,

એકાઉન્ટન્ટ રેલવે ઓડીટ ઓફીસ,

બુનાગઢ

આ અથમાં લેના લાયક ઉપરેશ ઘણાજ સારો છે, તેમ સરૂત ભાષાનો અ
ખાસ નહિ કરનાગને અત્યુત્તમ છે આ અથ હ સામાયિ-માં વાચુછુ

એનક બાલુ લનજી,

ખાલજીપુર

આખ્યાનસાહિત્યસ ગ્રહ ભાગ ૧ લો વાચી ઘણાજ આનંદ થયો અને આ
અથની ભાષા સન્ત હાવાથી સસારી ઝોને સત્ય ભાગ બતાવનાર જોમીયા
મળે છે

ત્રેમચદ કેવળચદ,

ખાલજીપુર

૫૮૫માં સાત્તામાં મુનિ મહાજીથી વિનયવિજયજી ! આ સેરકે મેકડો
જોવા છે, અનેક વ્યાખ્યાનો સાબળ્યા છે, અનેક કથાઓ પણ સાબળી છે,
જે મોના સાપણોને સ્વા પલ અનેકનાર આખ્યો છે તેમજ અનેક ધાર્મિક અને
ધાર્મિક પુસ્તકોનું અનલોડ. પણ ડરેલુ છે, જ્યાં આપના 'વ્યાખ્યાનસાહિત્ય

સમઢ' નામના પુસ્તકે મને જે આનંદ અને સાચા જીવનસના સ્વાદની મીઠાઈ મળ્યાગી છે તેનો આનંદ અને તેની મીઠાઈ મને ઉપર દર્શાવેલા અનેક વિષયોમાંથી મળી શકી નથી.

ખરેખર! જીનીઓને એવાનેજ આ પુસ્તક દિવાનર છે એટલુજ નહિ પરંતુ આખા દેશને ઉપયોગી છે. બો વ્યક્તિની બૂનથી આખા ઉપર ચઢી ગયેલા પડો ફર કરી, સુમાર્જે મેરવા આ લોક અને પરોત્તમ જનમા સાચા સુખની પ્રાપ્તિ કરાવવા ખરખર તે એક આથીવોંદર છે.

આ મુનિમહારાજ વિદાર કરી વક્તા નથી તેવા ન્યોત્રામા આ પુસ્તક એક સાચા સાધુની ગજ સારનાર થઈ પડે એમ માર માનતુ છે.

લોકહિતાર્થ એક સાધુનરીકે તમોએ આ પુસ્તક બતાવનામા પરિશ્રમ છે હા થો છે તેની તારીફ કરવા હું અ પમનિ રોષને મારમા અત્તિ દોવાથી મારાથી તેમ બની શક્યુ નથી.

લી ઘણાનુદાસ બાળમ,

ગા જિન્નપાલ એદ્યદ,

તારમાન્તર—ધોરાજી

VYAKHYAN-SAHITYA SANGRAH

This precious book has been composed by His Most Sacred Highness the Murari Maharaja Shree Vinayavijayaaji, who is a well known and enlightened Jain ascetic.

It contains 72 Paricheda (પરિચ્છેદ) or parts.

In each part the best of the Slokas (શ્લોક) concerning different subjects have been selected from several authoritised books & explained with good commentaries by the author.

It is the most interesting & most useful book not only for the Jain but for those who are non-Jains too.

Mr **CULABCHAND CHINTAMANIDAS,**
A Teacher—Sujangadh State School

વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહનો ખરેખર ભાગ મે પૂરેપૂરા વાંચ્યો છે. આ ગ્રંથ મમ જિનાસુઓને ઘણાજ ઉપયોગી અને મનન કરવા યોગ્ય છે. ગોરાવલ્લુ બહુજ સારી 'મા' બની છે. કાંઈ પણ બાવલુ, કમ સાર્થકે વ્યાખ્યાન આપનામા દાખવાઓ

જાણી જરૂર છે અને તે કાવ્યના આકારમાં હોય તો તેની અસર ધણી સારી થાય છે. આ વિચારથી મહારાજશ્રીએ જતા જોઈએ ત્યાં દાખલા આપી કાવ્યોની ગોઠવણ કરી છે. આવા ગ્રંથોની પૂરેપૂરી જરૂર છે અને તે જરૂરીઆત મહારાજશ્રીએ પૂરી કરી છે.

દરેકોઈ સમ્રાટના મુનિ મહારાજો નવગગના વખતમાં નિરૂપયોગી કથાઓ ને વખત ગાળે છે એના કરતાં આવા શુભ કાર્યો કરનાર મનકેવ વાળી કાંઈ પણ નોંધપાત્ર ઉત્તતિની સાથે જ્ઞાનરશ્મિની શક્તિ ખીંચે.

આ ગ્રંથનો ખીંચે ભાગ વાચનાની જિજ્ઞાસા છે તે ગ્રંથ ગ્રાહ્ય બહાર પડે ત્યારે મોખવાની ગોઠવણ કરેશો.

વકીલ બદરશ વાસણ,

રાજકોટ

આ વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ ભાગ ૧ લો મેં વાંચ્યો છે. આ પશુદ્ધિવાળામાં તે ખાસ અને બુદ્ધિમાનોને પણ આત્મપ્રયોગી છે. દુઃખમાં કહું તો સર્વ માનવવર્ગને આગળ વધવાને આધારભૂત છે એમ કહેવામાં અતિશયોક્તિ નથી.

હસરતી ડાહ્યાભાઈ વકીલ,

રાજકોટ

આહિ વસંતદાસ ભાગ ૧ સાનુ અવલોકન થયું, તેમાં જગતના જીવોના વ્યાખ્યાન મુનિ મહારાજશ્રીએ લઈ જિજ્ઞાસુ જીવોના યોગ્યતાએ અમાપ ઉપનાર કરેલ પુરતમની યોજના અને સાધાર સમુદાયની ગોઠવણની ખુબ સલામતી સારી છે.

એક-૨ મહાનુભાવ મહા પુરોએ નિર્દિષ્ટ કરેલ ઉત્તમ પદ્યપ્રકાર અને શુદ્ધ, સારિત, બોધમય મહા ગ્રંથોનો તે અગ્રક જીવોના કૃતારે મુશ્કેલી હો એની સાથે ખુબ.

મનમતાત અને પદ્યપરિક્રમણની આધિક ભાવના નગર સર્વ સલ્લિદ વ્રજ નાનાસ્તિ કિચ્છન એ મહા નાકયની ઉચ્ચતર દયણના આત્મરૂપ મુનિ મહારાજ એમ ધન્યવાદ થાય છે. । इत्योम् । शिवम्

જગજીવન પ્રેમશ વકીલ,

બ્રાહ્મજ્ઞાતિ,

લેસાણ-જેતપુર ખામે

પૂજ્ય મહારાજશ્રી વિનયવિનયજી !

આપે આપનો આત્મભોગ આપી સમગ્ર જીવને ફેનાઈ કરનામો વ્યાખ્યાન સાહિત્યસંગ્રહ ગ્રંથ બના મો છે તે ગ્રંથનું મેં પ્રથમથી તે હેવટસુધી જાણ્યો કે નહીં તેમા આપે જે જે વિષયો દર્શાવે તે તે અપૂર્વ હોય તેમા માટે મારી અત્યંતુદ્વિધી કાંઈ પણ અભિપ્રાય આપી શકવાને સમર્થ થઈ શકતો નથી તેમજ મારી વાલીથી ની શંકા નથી પણ સત્ત્વ પુસ્તકના અનોખાનથી મને જે આનંદ થયો છે, તે પોતેજ મારી નાતિ મેળવુછુ આ પુસ્તક નહીં પણ સાક્ષાત્ તીર્થ ર છે એમ મારી હમેશા વદના નેછુ

આ પુસ્તકમા મો ૧ ક્રમવારે અધિકારો દર્શાવવા છે તે પ્રતિસાપાત્ર છે એટલું નહિ પણ દરેક અક્ષર અને આત્મસ્વરૂપ જાણમાન થયેલ છે એટલે શુ ઉપમા આપુ ? તેની ઉપમા આપુ ? તે કી શકવાને અસમર્થ છુ

આ પુસ્તક જે હજીકમાના રાજમા આવશે અને વાચ્યા પછી તે જે વર્તનમા મેલશે તે હ માનુછુ કે તે આત્મસ્વરૂપ સ્થિતિને મેળવાનમર રહશે નહિ

આ પુસ્તક આવે ન કરતા હ મુગ્ધ બની ગયો છુ અને સ્વાત્મભાવમા ડૂબી ગયા જેનુ થયુ છે આ એમજ પુસ્તક જે વારવાર કોઈ વિચારે અને તત્ત્વસાર વર્તન થાય તો તે કાશ્ય મોક્ષ (સુખમય સ્થિતિ) નું પાન બને

આ પુસ્તકમા આપે જે ભાષા વાપરી છે, તે અતિ પ્રિયકર જો આજના સુધરેલા જમાનામા અગ્રગણનીય છે તથા જે દર્શાવે આપના કે તે તે વડી અતિરાધ આનંદ જનક થઈ પડ્યા છે પાર્શ્વના પટનાથી અને સુન્દરતાનું દર્શાવ વાચના વારવાર હમ્મયુ હતું

આત્મસ્વરૂપ જગુવામા આપે કાંઈ બાબી રાખ્યું નથી તેમજ ઉપસહારમા અધ્યાત્મમગપાપનો સિદ્ધાંત જણાવી ઉંચા પ્રકારનું વર્તન અને વિચાર જણાવી સમાપ્તિ કરેલી તે પછુ અપૂર્વ છે

આ ગ્રંથમા જે જાણના મનાયદ ન હોવાથી સર્વમાન્ય છે એ સિદ્ધાંત સસ છે

ભગવાનજી ઉકાભાઈ વકીન,

બગસરા-ભાવાણી

વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ નામનું પુસ્તક મગાવન તે ટપાલદ્વારાએ તરત મારા આવીજતા-તે પુસ્તક અથથી તે ઇનિસુધી વાચી ગયો હતો-આ વ્યાખ્યાન સાહિત્યગ્રંથ ખરેખર તે મનન કરવા લાયક છે-અમુલ્ય ખજાનારૂપ છે અને તે પુસ્તક દરેક માણસે ધરમા ખજાનારૂપે રાખવા લાયક છે આપની બનાવેલી ફિનિના સખ ધમા મહારા જેવા પામરઆત્માએ વધારે શું કહેવું ? આ પુસ્તક મા આનંદનો આનંદ ને નાનનું જ્ઞાન એવું રચાયું છે કેમકે તેમા યાજ્ઞવલ્ક્ય વિગેરેની પાત્ર કૃપાવતા જણાવી છે તે વાચના ને આગળ રિતેષ ન ચલાવે પ્રજ્ઞા કરે તેવી હમીજનો વજુવેલી છે

તેમજ પુસ્તકના પ્રમાણમાં ફીમન સામાન્ય છે એટલે કે સામાન્ય માણસ તેનો કાલ લઈ રાકે તેવું છે

ગા મોતીચંદ પાનાચંદ,
મુનસફ સાહેબના તિ મેદાર,
ભામ-કઠારણા

પૂન્ય તીર્થ મુનસુ જિજ્ઞાસુ પરીપત્રી મહાત્મા મુનિશ્રી વિનયવિજયજી મહારાજની પવિત્ર સેવામાં

આપશ્રીએ આ આવતી સાતમા “વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ ભાગ ૧ લો” આપના અનાદિ નાનમગથી અને અથાગ શ્રમ વેડી પ્રસિદ્ધિમા મૂક્યો છે તે હાલમાં પણ પૂરો છે જે અથથી છતિ સુધી મે વાંચી મનન કર્યો છે જેને માટે મારો અભિપ્રાય મારી શુદ્ધિ અનુભાવે આપના અરજી કમળમા તેમજ અરજી વાચક વૃદ્ધ સમક્ષ વિવિત કરું છું

આ વ્યાખ્યાનમાળામા મોટા મોટા છ પર્વોએનું વર્ણન કરી સમગ્ર બોધ આપેલો છે તે માત્ર જૈનધર્મના મનુષ્યને તો શુ પણ આ દેશના અને આખી પૃથ્વીના પ્રત્યેક ધર્મના મનુષ્યોને મનન કરવા યોગ્ય છે હાથે આ ઉપરિશિષ્ટ અર્થનો એક એક મનોક તેમજ વાક્ય તે શુ પણ તેના એક એક શબ્દ પણ મુનશ્રીમુન્યથી અધિષ્ઠાતમ છે

સમગ્ર પુનઃ વાંચી મનન કરવાથી પ્રયે-મનુષ્ય જેના કે પુત્ર, સ્ત્રી, બાળક, કે પૃથ્વી શુદ્ધિમા સર્વોત્તમ ઉચ્ચ પ્રમાણનો પ્રાપ્ત પ્રદીપ થાય તેવું છે સિવાય તે કે કોઈ પણ મનુષ્ય પોતાના આચરણમા વર્તે તો તેમના દેહનો ઉદ્ધાર થવામા મોઢ પશ પ્રાપ્તની ન્યૂનતા છે નહિ

અતમા મારી મુનિ મહારાજશ્રી પ્રયે એવી પ્રાર્થના છે કે આપે આ આધુનિક બાળમા મસાર તો જૈન મુનિમહારાજનુ રૂપ ધારણ કરી અધળા મનુષ્યો ધર્મમાગે દોરી તેનું કંવાણ કરવાનું પ્રયત્ન આત્મયગ જે આરબુ છે તેમા દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધિ થઈ ખીજા આવા મનન કરવા યોગ્ય અને અનેક સાહિત્યસંગ્રહના પુસ્તકોની પ્રસિદ્ધ કરવા આપ આ સસારમા દીર્ઘાયુ થાઓ અને મારા જેવા નુદ્ર મનુષ્યોને ઉચી કોટિમા લઈ જવા સતત પ્રયત્ન કરવા નહો અને સાથે સાથે માગરોળ (હાડીઆવાડ) નિવાસી ધર્મનિદ રોકે મકનજી હાનજી જેવા ઉત્તર આત્માઓને પણ સદુપયોગમા ધનનો રથ કરવા દીર્ઘાયુ કરે એજ મારી અતિમ પ્રાર્થના છે

તિદમાટે આક્રિષ્ટામા સલામતી

ગાધી મોહનનાન કમચંદના મિત્ર,

કંકર મનજી નથુલા, થેવાણી,

ભાણવડ-કાળીઆરાડ.

૫ મ પૂર્વ મુનિમહોત્તરથી નિત્યનિઘ્નજીએ અથાગ અમ લઇ અનેક પુસ્તકો ના વાચનમાંથી આ જૂન સમ્રાટને સાહિત્યને પ્રમાણમાં મૂક્યાની યોજના કરી તે જાણી ધણેજ આનંદ થાય છે અને તેઓ સાહેબ તેમજ તેવા વિદ્વદર્શ મહાશયો કે જે નિ સ્વાર્થ રક્ત જનહિનાયેજ લખેન લેખોને જાહેરમાં લાવવાની તીવ્ર ઇચ્છાને પાત્ર પાડે છે એ ખરેખર ધ યનાદસાથે જનસમાજને આશીર્વાદનું લેખાસી

આ અથમા શુદ્ધ દેવ, શુર અને ધમ્મના તરફો સમજાવી નીતિ અને વ્યવહારનો શુદ્ધ માર્ગ બતાવે તેથી અસરકારક રચનાને લીધે આ અથને મોહપ્રાપ્તિની ચાવીરૂપ કહેવામાં આવે તો તેમાં મારા ધારવા પ્રમાણે અતિશયોક્તિ ગણાશે નહિ

દેવચંદ કંઠયાણી,

નીમકખાતાના અધિભરી સાહેબ,

વેરાવળ

વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ ભાગ ૧ હો મારા વાચવામાં આ પો છે એટલુંજ નહિ પણ ૧ મમાં ઉપદેશ આ પુસ્તકલેખ ધી સાબળ્યો છે તેથી બન્ને સૈનીથી પૂર્ણ ખાત્રી થઇ છે કે દરેક દેહધારી મનુષ્યોને આ અથ એકનાર વાચવાની જરૂર છે કારણકે સ્વર્ગવ્યનુભાવ આ અથમાંથી જોટલુ થાય છે તેટલુ જ્ઞાન બીજેથી મેળવવુ મુશ્કેલ લાગે છે

આ અથમાં ૧ લા પરિચ્છેદમાં વીતરાગ પ્રજનુ રસરૂપ તથા પૂર્ણવર્ણન શુદ્ધ રીતે કરવામાં આ યુ છે

૨ જા પરિચ્છેદમાં સુસાધુ નિને પાદિનું ઉચ્ચ પ્રકારનું વર્ણન છે

૩ જા પરિચ્છેદમાં સુજન તથા દુર્જનનો જાન સમજાવે છે

૪ થા પરિચ્છેદમાં કુસાધુ તથા યતિશિક્ષાપદેશનું વર્ણન બતાવે છે

૫ મા પરિચ્છેદમાં દુર્જનના લક્ષણો બતાવ્યા છે

૬ ઠા પરિચ્છેદમાં ધર્મસ્વરૂપ, તીવ્ર મહાત્મ્ય દર્શાવી ઉપસાર કરતા ચચળ મને સ્થિર કરી આનંદ સમુદા રૂપાવે છે

આ ઉપથી અથસંગીતા પુરવને વારંવાર ધન્યવાન આપવો એ અતિશયોક્તિ નથી

આ અથ અંગીતરૂપી સપને વણ કરવામાં મનસમાન છે, ધર્મરૂપી આરામને સુધાનું ઝંડણું છે એટલુંજ નહિ પણ આ અથ ક પદ્યરૂપ કારણકે આ અથમાંથી જો ઇચ્છવામાં આવે છે તે તત્કાલ મળે છે આ અથ જાતે કેમ ગૌતમરામીનો અનન્ત રોગ તેવુ જ્ઞાન ડગવે છે

આ અથથી મને જેજે ફાયદા થયા છે તે વળન કરવું એ મારી શકિતની મદદ રની વાન છે આવી સેવીના પ્રત્તો મહાર પડે એમ હું ઇચ્છુ છું

દ્વિતીય કુમાર

હિંદુ માસ્તર દેશળ મેજા,

જામનગર

વિદ્વાનો તરફથી મળેલા,

મુનિશ્રી વિનયવિજયજી,

આપ વિજયનંદસૂરિ (આત્મારામજી મહારાજકે) વંશપરપરામકે એક વિદ્વાન સાધુ હૈ ક્યોંકે ગુણોંકા સક્રમણ કાર્યમેં કિસતરહ હોતા હૈં इसका उदाहरण आपने उक्त ग्रंथकी सकलनाद्वारा बहुतही स्पष्ट करदिया है ।

આપને અનેક સ્થાનોમેં વિખરે हुए उपयोगी श्लोक रत्नोंके संगृहीत करने और उनका सरल गुजरती भाषामें अनुवाद करनेमें जो असाधारण परिश्रम उठाया है तथा संगृहीत उक्त खराशिसे जनसमानको जो सपन्न बनाया तदर्थ आपको अनेकानेक धन्यवाद : परन्तु उक्त संग्रहका यदि हिन्दी भाषामें अनुवाद होता तो कुतूभी हो, पुस्तक प्रत्येक मनुष्यको पढ़ने और संग्रह करने लायक है

निवेदक—हसराम शर्मा,

अमृतसर—पंजाब,

આ અથ અધ્યન્ત અવલોકન કરતા તેની અદર આપશ્રીએ જે અધિભંગની સંકળના ગોઠવણ છે તે ધણીજ સ્તુત્ય છે એટલે સર્વ પ્રાણીઓનું હિત કરનારી છે, ધર્મના આ દર્શાવ છે, મોક્ષપથને દર્શાવનારી છે, અજ્ઞાનરૂપી અધકારને ફગાવવામા સ્પર્શમાન છે, ભવસાગર તરફના નૌકારૂપ છે, શુદ્ધ, બ્રહ્મચારી, વાનપ્રસ્થ અને યનિઓના ધર્મને જણાવનારી છે, સર્જન તથા દુર્જનનો તફાવત બતાવવામા તુતારૂપ છે, આવી ગોઠવણ વાળુ પુસ્તક જેનધર્માનુયાયીને તેમજ અન્ય ધર્મવાગાઓને પણ ધણું ઉપયોગી છે તરફ કે આપે કુશાલજીનિના અધિકારમા બ્રાહ્મણોની નિંદા કરી છે તે પ્રકરણ વાચતા ટાઇના મનમા એમ આવે કે મહારાજશ્રી વિરક્ત ધર્મનો આશ્રય કરી પરનિંદા કરે તે કીક નહિ પણ કુસાધુ અધિજાર વાચના ઉપર મુજબ આવેનો સદેહ દર થાયઁ, કારણ કે આપશ્રીએ ટાઇનાપર આક્ષેપ કર્યો નથી પણ દરેક મનુષ્ય સુધરીને ઉચ્ચકોટિમા પ્રાપ્ત થાય એ બતાવનાસાર સમજુતી આપી છે

તેમજ પર્યુપણપર્વ (પળેસણ) ની પંચમીનો નિર્ણય કરવા માટે જે વિચારો દર્શાવ્યા છે તે પણ અતિ સ્તુત્ય છે તેમજ આ શિવાય અતિ ઉપયોગી વિષયો આપે એટલા બધાંતો ગુરુ છે કે તે વિષયો મનુષ્યોએ અવશ્ય વાચવાની જરૂર છે કારણ કે આ ગ્રંથમા રાચવને કાઢી ગાઇ પણ સગીન નહીન જ્ઞાન પ્રાપ્ત થશે તેથી હું મારો અભિપ્રાય જણાવું છું કે આની જનના પુસ્તકો મનુષ્યોને ખાસ ઉપયોગી છે,

આવા પુસ્તકોના કર્તાને સ્વધર્મનિઠ આત્મક કે આર્થિક અમર જૈનેતર પ્રગળે તન, મન, ને ધનથી મદદ આપે તો જ્ઞાનદાનના વધારાની સાથે આત્મકલ્યાણ અવશ્ય થાય તેમ છે.

આ પુસ્તકથી સંસ્કૃત વિદ્યા નહિ જાણનારાઓને અપૂર્વ લાભ મળે છે માટે આવી સોનેરી તક સુધ્ધાથી હાથમા આવેન અમુકને ઢોળા નાખ્યા બરાબર છે તો આ નિમિત્તે સ્થપાયેલ ‘વ્યાખ્યાનસાહિત્યગ્રંથસક’ મંડળને જનામજી કરવામા આવે છે કે આવા પુસ્તકોની વૃદ્ધિ કરવામા સ પતિ અને સમયનો સફળપયોગ કરવો.

મોરારજી માધવજી મહેતા,

સંસ્કૃત પાઠશાળાના શાસ્ત્રી,

નવાનગર

વિદ્યા સિક્ક જૈનમુનિશ્રી વિનાયકવિજયજી મહારાજે અને શાસ્ત્રોનું અરનોખન કરી સમૃદ્ધિ કરેલો અને વાંચ્યોના ગુર્જર ગિરામા અનુસાહ સાથે રચેલો “વ્યાખ્યાન સાહિત્યસંગ્રહ” ગ્રંથ સર્વ જનસમુદાયને અને તેમા પણ જૈનધર્માભિમાની વર્ગને નિશેષથી ધણી ઉપયોગી થઈ શકે એવો છે કારણકે એ ગ્રંથના પહેલા ભાગના સર્વ વિષયો મે વાંચેના છે તેથી હુ જ્ઞી શકું છું કે આ ગ્રંથ કન્યાજીની ઇચ્છાવાળા મનુષ્યે અવશ્ય પોતાની પાસે રાખી પ્રતિદિન વાંચવો જોઈએ સુખદાર દેવામા આ વળા ઉપરથી મરતા ગ્રંથરચનાદારો દેવામા આવેલો ઉપરથી અપરિમિત કાળસુધી અસખ્ય મનુષ્યોને સન્માર્ગપ્રત્યેક દોવાથી ઉત્કૃષ્ટ છે આના એક સાધનોને બતાવ નાર પુસ્તકોના રચના વિગેરેમા તન મન અને ધનથી સહાયતા આપનાર મનુષ્ય સર્વ લોકોના ઉપકાર કરનાર કહી શકાય છે.

॥ પરોપકારાય સતા વિમૂતય. ॥

શાસ્ત્રી ધોધધવાય અભાગકર,

જામનગર

ગોલકમનનીમયુરવાહિનીસરસ્વત્યા દાસાનુદાસસ્ય નમ્રનિવેદન પૂજ્યમુનિશ્રી વિનાયકવિજય પ્રતિ ।

અય ગ્રંથો મયાક્ષરશોડ્વલોકિત । તસ્મિન્ સ્થિતશ્લોકગુર્જરકવિતાદૃષ્ટાન્તા મૃતનિષ્ણાત મે મન પ્રમુ પ્રતિ ધાવતિ તત્ત્વ ઇદ મયોક્તમ્ ।

इन्द्रवज्रा

नामप्रकाश विनयस्य साधोर्व्याख्यानसाहित्यमपूर्वमतम् ।
वाणीविलासं प्रभुधर्मबोजमालोकित सादरभावयुक्तम् ॥

पाण्डित वल्लभजी जेठाभाइ शर्मा,

साहित्यप्रकाशकमण्डलस्थायी,

जामनगर

अथ “साहित्यसङ्ग्रह” प्रयोजकाः ?

श्रीमत्प्रेरणयात्रत्यश्रेष्ठे “मकनजा”

इत्यनेनोपायनीकृत उक्तनामा ग्रन्थ । कतिपयेऽत्रत्याधिकारा समालोचिता ।
ग्रन्थोऽयं जैनधर्मिणा हितकरोऽपि कतिचिदत्रत्याधिकारा प्रायेण सर्वसाधारणा
सन्त्यत एव सर्वजनोपकारो भविष्यत्येवमाशास्यते । यथा मधुरकटुकस्वादा सितो-
पलादिमुद्दर्शनादयोऽगदा सगदाना शान्तिकर्तार सम्भवन्ति तथात्रापि सद्भिरनुस-
न्धेयम् । गुर्जरगिरागुम्फितत्वेनास्य ग्रन्थस्य साहित्योत्सुकगुर्जरबन्धुषु प्रचारोऽव-
श्यमेव प्राचुर्येण भविष्यति । तेन प्रयोजकानां (व) समुत्तेजकानां च प्रयास सफली-
भविष्यतीति समनुते स्म कृष्णात्मजकाशीराम शास्त्री । ग्रन्थस्यास्य वैपयिक
यल्लिखित श्रीयुतकाशीरामशास्त्रिभिस्तदेवेष्ट प्राभासिक-रत्नजिज्जनुपो भट्टाह्वयस्य करु-
णाशकरशर्मण ।

वैष्णव सप्रदायना

शास्त्रीजी काशीराम करसनजी

तथा

प्रभासपाटणवाळा शास्त्रीजी करुणाशकर रत्नजीभाइ,

हाल मागरोल

इस ग्रंथके तैयार करनेका परोपकारक जो परिश्रम है उसको मैं लेखनीसे
लिख नहीं सकता और इस ग्रंथको सात्तारिक मनुष्य देखकर जो सन्मार्गमें प्रवृत्त
होंगे और जन्म लेनेका फल प्राप्त करेंगे इसी कारणके आपका परोपकारक परि-
श्रम सफळ है और आपके करकमलालङ्कित पत्रसे ग्रंथके दर्शनसे मुझे कृतार्थ किया ।

જ્ઞાની ત્રિયાપર શાન્તો, ભાવિતાત્મા નિતેન્દ્રિય ।

સ્વય તીર્ણો મવામ્મોષે, પર તારાયેદુ સમ ॥

જ્ઞાત્રી ગયાપસાદ, વ્રાહ્મણ,

આપ્રા

ધર્મધુરધર મુનિ મહારાજશ્રી વિનયવિજય તરફથી બહાર પડેલ વ્યાખ્યાન સાહિત્ય સમ્રહનો પથમ ભાગ વાંચી વિચારતા જણાય છે કે આવા સદ્ગ્રંથના અસ્તિત્વની જરૂર હતી કારણકે આ ગ્રંથમાં સુભાષિત શ્લોકોના અથ સરકારી ગુજરાતી ભાષામાં થયેલો છે જેથી આ ગ્રંથ સુભાષિત રત્નભાન્ડાર સાથે ખીજા કાંપનાં કોના સરફત પુસ્તકોની ગરજ સાર તેમ છે તેમજ અક્ષરમેળ, આનામેળ, વૃત્તોના લક્ષણો આખી પિંગળ શાલની ગેરહાજરી જણાવા દીધી નથી.

ગુર્જરભાષામાં સારા ભેખકોના હાથે લખાયેલ ગ્રંથોનો ચુટી કાઢેલ ભાગ પશુ સમૃદ્ધીત કરવામાં આવેલ છે, જે ત ન ગુજરાતી જણનારાઓને આ ગ્રંથની ઉપયોગિતા જણાવે છે.

વિશેષમાં આ ગ્રંથ ચારે વજુ તેમ ચારે આગ્રમેતુ પૃથક્ પૃથક્ શ્લોકોમાં વર્ણન આવતા સો કોષને ઉપયોગી થઈ પડે તેનો છે, હેન્ટે શ્લોકોની અનુક્રમશ્ચિના ચાર ભાગમાં વહેંચાતા હરેકે પેન્નો પા ગ્રંથમાં છે તે શોધને સજ્જમાં પ્રાપ્ત થાય તેમ છે આવા સદ્ગ્રંથોની યોજના હમેશા થવા હે એમ હજારો રિના નાનતુ નથી તેથી આનો દ્વિતીય ભાગ શીત બહાર પડે એમ હજારમાં આવેલે.

જ્ઞાત્રી શ્લોકોનાન ભાનરાક પદ્યા, બ્રાહ્મણ,

કુડના-મડીઆવાડ

શ્રીમહામહોત્પાશય મુને વિનયવિજય ભવતા સાહિત્યમેહહેન મહામયાસ મુરારીકૃત્ય મિત્રમિત્રપ્રવચ્ચ સાર સાર સમુદ્ધૃત્ય વ્યાર્થાનસાહિત્યસમ્રહનામક પુસ્તક જનશ્રવણે પ્રકટીકૃતમ્ । તત્સાચન્ત શને શને સ્થિરેણ મનસા વિલોકિતમ્ । વિલેક્ષ્ય ચ પરમા શાન્તિ પ્રસિપ્તોઽસિદ્ધ । મુમુક્ષુષા માનવમણાના શ્રેયસ્કર પ્રમૂત થ તતે । ગુર્જરભાષયા ચ સમિત્રમત ઇવાલ્પજ્ઞાનામપિ હિનકર ભવેદિતિ નિર્વિવાદમ્ । જનના સેમકલ્યાણપરપરા કથ વર્તેત્તેતિ હેતવે જગત્યા મહર્ષોના જીવન ગમ્યતે ર્દિ પ્રસિદ્ધમ્ । ગ્રંથેનાનેન મહોપકાર વૃન્ન જનુનુષામ્ ।

જ્ઞાત્રી કરુણાશકર ઓશ્રવજી વ્રાહ્મણ,

બગસરા-ભાયાણો,

ત્કાર કરાનેકો ચેષ્ટા કો ગઈ હૈ । અથમે ૬ પરિચ્છેદ હૈ । उनमें जैनधर्मसे सबध रखनेवाले विविध विषयोंका विवेचन है । सैंकड़ों प्राचीन ग्रंथोंसे सुन्दर सुन्दर पद्यात्मक उक्तिया उद्धृत करके विषय विवेचना कौ गई है । मूल श्लोक संस्कृत में ठेकर, उनके नीचे उनका अर्थ, भावाय और भाष्यआदि गुजराती भाषामें लिखा गया है । उद्धृत श्लोक जैनों और हिन्दुओं, दोनोंके ग्रंथोंके हैं । समग्र योग्यतापूर्वक क्रिया गया है । धर्म, आचार, व्यवहार, शिक्षा, सत्य, असत्य, सुजन, दुर्जन, गुण, दोष—आदि सैंकड़ों विषयोंपर बड़ेही सुन्दर सुन्दर श्लोक दिए गए हैं । व्याख्यान देनेवालेके लिए बहुत अच्छा साहित्य इसमें है । ग्रंथ उत्तम है । छपायी अच्छा है । गुजराती और संस्कृत जाननेवाले सभी लोगोंके कामका है ।

“सरस्वती”—भाग १७, खंड १,

संख्या ६—पूण संस्था १९८—जुन १९१६,

(प्रयाग)

વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ—ભા. ૧, સસોલક મુનિરાજ શ્રીવિનયવિજયજી વિદ્વાન્ કર્તાના શબ્દોમાજ કહિયે તો મિત્ર મિત્ર પ્રકારના પુરાણો તથા કાવ્યાદિની પક્તિયોમાયા મિત્ર મિત્ર ભારતાદિ ઇતિહાસ વગેરેમાથી મિત્ર મિત્ર શાસ્ત્રો, વપાઓ, પ્રમથો અને મહાન્ સાહિત્યના મદારોમાથી સમ્રહ કરી આ ગ્રંથ ગુપાયો છે । बहु ध्रमनु परिणाम છે અને વ્યાખ્યાનકારને જ્ઞાત કરીને ધાર્મિક મા પળકર્તાને ઘણો કીમતી ઘડે પડે તેમ છે

સપાદક “સાહિત્ય,”

પુસ્તક ૮—અક ૬—જુન ૧૯૧૬,

વડોદરા

વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ—શ્રી મુનિરાજ શ્રીવિનયવિજયજી

આ ગ્રંથમા તેના કતાએ ખરેખર અયામ પરિઅમ લીધો છે એમ કહ્યા વગર માની શકે તેમ નથી । સાહિત્યપ્રેમી જનો માટે ગ્રંથ સંગ્રહ કરવા લાયક છે । આના ગ્રંથો દરેક સાધકોએ અવશ્ય મળુર કરના જોએ, જૈન તેમજ જૈનેતર દરેક ધર્માન સબીએને તેમાથી ઘણુ જિજ્ઞાસુ મળી શકે તેમ છે । વક્તાઓ તેા ડિસનેરી નેવે

ઉપયોગી થવા સહન છે, સાધુ સાધ્વીઓને વ્યાખ્યાનમાં ઉપયોગ કરના લાયક છે. સેકડો ઉમદા પ્રયોગાથી આ ગ્રંથ રસમય ચુટણી છે. સ્લોકોના પ્રતના સક્ષણે આપી ગ્રંથની ઉપયોગિતામાં ઓર વધારો કરનામાં આવેલ છે. મહારાજશ્રી વિનયવિજયજી, વ્યાખ્યાન સાહિત્યસંગ્રહના આવા અનેક ભાગો બહાર પાડી દુર્ગરસાહિત્યમાં સંદેહ અભિવૃદ્ધિ કરતા રહો એમ અમે ઇંગ્લીએ છીએ સાહિત્યના ઉત્કર્ષમાજ દેરાને ઉત્તર છે એ વ્રાત સર્વ કોઇ સારી રીતે સમજી શકે તેમ છે. "ઇત્યોમ્"

વેળા વેળા લાયજી, -
તારી—હાપણ—જામનગર

વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ—

આ પુસ્તકમાં ૭ પ્રકરણ પાડનામાં આવેલા છે. પ્રથમ પ્રકરણમાં દેવના પૂજન 'પૂર્વક' દેવી ગીતે મનુષ્યની ઉર્ધ્વગતિ થઈ શકે તે ઉત્તમ પ્રકારે જણાવેલું છે. બીજામાં ગુરુને ઓળખવામાટે મનુષ્યે પોતાના ચરિત્રને શુદ્ધ કરવાની ફેરવી જરૂર છે એ વિગેરે જણાવેલું છે અને આ પ્રમાણે ઇતર પ્રાંતોમાં દુર્ગતનિવાદ તેલુ સ્વરૂપ સર્જનનું સ્વરૂપ તથા ધર્મનું સ્વરૂપ, શાસ્ત્રાધ્યયનની આવશ્યકતા વિગેરે સળધમાં ઉપર સ્થોક અને નીચે તેના બાવાઈ દાકીને ઉત્તમ પ્રકારે સ્પષ્ટીકરણ કરેલું છે. 'સુમાપિનરત ભાગાગાર' ને મળતો આ ગ્રંથ છે. બાપા સરત અને સગ્નરી છે. તેમાં ઉક્ત મુનિગજ વિનયવિજયજીનું જીવન ચરિત્ર આપવામાં આવ્યું છે તથા તેમની મનોહર જીવી પથ તેમાં આપવામાં આવેલી છે. આ પુસ્તકમાં ઉત્તમ પ્રમાણના સાહિત્યનો સંગ્રહ કરનામાં આવેલો છે અને તે પ્રગળે ઉપયોગી છે.

"પ્રાત કાવ" — પુસ્તક ૧૮-અ ક ૯

મવત્ ૧૯૭૨-આવાદ રૂંધુપત્ ૧૪,

વડોદરા

દરેક મુનિ મહારાજને વ્યાખ્યાનમાં સશાસ્ત્ર પ્રમાણોની પુષ્ટિના સમ્રહમાટે તથા નેક જૈન લાયકરી-પાઠશાળા તેમજ દરેક જૈનોએ પોતાની ખાનગી લાયકરીમાં હમેશા

વ્યાખ્યાન સાહિત્યસંગ્રહ

અવશ્ય ગમ્યજન જોઇએ કેમકે તેમાં દરેક ધર્મના સિદ્ધાંતોમાંથી દેવ-ગુરુ અને ધર્મના સ્વરૂપમાટે ઉપયોગી શાસ્ત્રપ્રમાણના સ્થોકો અર્થ સહિત છે જેના યોગક, વિદાન મુનિ મહારાજશ્રી વિનયવિજયજી મહારાજ છે.

મેનજી "જૈન"

૧૯૭૦-જૈન પચાંગ

ભાવનગર

જરીત કર્યું છે કેાઇ બાગ્યચાળી જીવ હશે તેજ તેની આદર પૂર્વક સેવા કરશે ત્યારે હું સસારી ઉપાધિથી કટાણુ છું ત્યારે ત્યારે તે પ્રથમે વિચારજ છું તેથી દેવોકની જમિમા પિહાર કરેલો હોઉં એમ મને લાગી આવે છે. તુકમા કહું તો એ મારા સર્વેવ તરીકે સાચવું છું. જૈન કે જૈનેતર આ પ્રથો વાચે એની મારી બહાર બીજો ભાગ બહારપડેથી દરબીવના સરનામા પ્રવાણે મોકલી આપેલો.

શ્રેષ્ઠ દેવચંદ મેવજી,
ધારગણી-કાઠી.

બ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ પહેલો ભાગ વાચનાથી એટલો બધો ફેલાવો અને ધર્મભાગણીનો પરિવર્થ થયો છે કે તે કેવા હું અસક્ત છું. ધન્ય મહારાજને કે આના પુનર્કા પ્રમળ બુદ્ધિથી રચી બહાર પડાવી સુશ્રાવકોનું મુનિમહારાજ વિના પણ મળી શકે આવે. પ્રગ્લસ રેડે તે ખાતે હું જોડી પ્રસાસ થોડી છે. બ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ બીજો ભાગ બહાર પડેથી અમોત તે બીજો દુરત મોનવા લાગતી રાખશે કારણકે તે પુસ્તક વાચવા ધણી અભિનાય છે.

વિ સેવક,
દાસાનુદાસ ચરણકિંકર
શા ખેતશી મકે-
૨

પૂજ્યપાદ મુનિશ્રી વિનયવિજયજી મહારાજજી,

આપ કૃપાણુતરફથી તૈયાર થયેલ બ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહ અમોએ વારવાર છે, તે ઉપરથી આનંદ સાથે વિનતિ કરીએ છીએ કે-આ પ્રથમા આપે કરેલો શ્રીતે સફળ થયો છે અને આવા પ્રથો વારવાર બહાર પડે એવી આશા રાખીએ.

આણુદજી ખુશા

સ્થાનકવાગી મુનિશ્રીઓ તરફથી મળેલમાં વધારો.

(પત્ર ૫૭૫ માં લુઓ)

→॥ શ્રીમન્મહાવીરાય નમઃ ॥૨૯॥

વ્યારન્યાનસાહિત્યસમગ્રહનામકેય પુસ્તકમેતદ્વા સ્વમનોપાચત્રુપા પ્રમોદસ-
જ સજ્જાનો મમ । અયિ । સ્વપરરાદ્વાનહૃદયાવગેકનેન નિષ્પત્તપાતત્વેન નિર્મય-
જ સ્વશેમુપીગમ્યવિચિત્રતન્ત્રાદ્યુત્તુતાનેકવિષયકાનવધગધપદ્યસુક્તિમૌકિકકદ-
તચ્છાચ્છપ્રત્યક્ષાક્ષમાલા શુન્ધિત્વા ન્યાસ્યાનૃણા કણ્ઠમલગ્નક્રે વિનયવિજયવિમ્-
નિરવચસથ ફલાત્મકસુવિદ્યાધિયોમિ શ્રીવિનયવિજયૈ. । અસિમ્ નૈર્ગ્રંથોયે ગ્રંથે
રિચ્છેદાવચ્છેદકે ચિત્રિતામિરુચિવતા સના વિવિધબોધસમ્પ્રાસિર્ષોમવિન્યાને ચ । વ્યા-
નકર્તૃણામય ગ્રંથ્યાંડનિશયોપયોગાનિ તત્ત્વમ્ । અય ચૈનદ્ગ્રંથવિવેચકૈ પવિત્રતન્ત્રો-
ત્વકીયશુદ્ધધિષણામન્યાનકેન પ્રમદ્ય સમ્પ્રાસયથેષ્ટશિષ્ટત્વાડિસમ્પાદકાનેકવિષય-
રમણિવૃન્દ સર્માર્પિત વિવુધાનામ્ । સત્યમેવેદમુદારચરિતાના પૂત કર્ત્ત્વ્ય સપદતે ।
નેકશાસ્ત્રપરિશીલનફલ ચ । પ્રાયોડસ્ય ગ્રંથસ્ય પદ્ધપારિચ્છેદસ્થાનેકવિષયા
રણીયા સન્તિ તથાપિ કનિષયા પરમાર્હદ્રક્તિવસલિગ્રંથસ્વયતિશાસનત્વાત્મ
ત્વાજ્ઞામદ્વત્વોત્સૂત્રપ્રરૂપકત્વાડિવિષયા વાચનમનનનિદિધ્યાસનત્વદ્વારેણ સાદર મુ-
ર્ષાનાયા આદરણાયાશ્ચ । એતદ્ગ્રંથવિવેચકાના કોવિદાના મુનિમહોદયાના શ્રો-
પવિનયાનામુપરિ સજ્જાપને સમ્પ્રમોદ । તદ્વર્ણનિર્ભરરમસાનેકશ ધન્યવાદ સર્માર્પ-
પદ મુનિદેવચન્દ્ર ।

કચ્છાણકોટિ બૃહત્પક્ષ સમ્મિત-

જૈનમુનિ દેવચન્દ્રઃ

કચ્છ-વાગડપ્રાન્તસ્ય,

ચિત્રમૃટ (ચીતોડ) સ્થ ।

નો-અમે! આ ગ્રંથમા કુલ ૬૫ સદાશીકેટા બહાર મેલી રાખ્યા છીએ અને
બીજા સખ્યામધ એટ જનસખ્યા સદાશીકેટા અમારી પામે રાખે છે પણ
અધાનસ કેટાએ લીધે મેલી રાખ્યા નથી તો દરે ૨૫ બીજે
આ ગ્રંથના ત્રીજા ભાગે અને બાકી સાહિત્યમે
રજી કરીશું

૧ બેન મણીબેન તે શા. વીરુની રિધવા ।

૧ રા. રા. શેઠ મેનીશાલ પ.ન.ચદ

જાળીઆ.

૧ મધવી વચ્ચમ નયુ

હુનાગડ

૧ ધુનિમી મગનિચ્છ મહાતજી

૧ શે. પ્રમુદસ ત્રિભેરન

૧ મણીશાલ મનમુખ ભ. જેલર

સુમીર ૩૬

૧ શા. ગદાશાલ દરમચદ

૧ શેઠ નયુ લક્ષ્મીચદ

જેતપુ.

૧ શી. જૈન પાંચાળા

૧ શા. માલેશ્વર જેઠાજી

૧ શા. ભીમજી પ્રામજી

૧ શેઠ દરમચદ મુગજી

૧ રામાણી કેસરજી રમનાથ

૧ શેઠ પાનાચદ માવજી

૧ મેના ખુશાભાઈ છજા

દુહા.

૧ શા. લીનજી ભગવાનજી

રબોહ

૧ જૈન પાંચાળા

તારાગા.

૨ રહીવટદાર સાદેન સુખલાલ જેવગદાસ

તાસ ગામ.

૧ શા. કેશવજી હિમે.

દાધા.

૧ મચમજી શુભમચદ પાંચાળા સાર

દિવેદર

૧ વોરા હેમજી મચાચદ

૧ કોઠારી ધરમચદ જેલજી

૧ વોગ રવચદ દુલચદ

દેકાવાડા

૧ શા. અમુલખ હિમેચ.

જેવચડી

૧ શા. કાલીશાલ મોનોદજી

ધારગણી

૧ મેવા દમજી ભીમજી

ધારાજી

૧ શા. મનજી સુદતજી

૧ રા. ગ. મુગજીજી મેલસભાઈ

૧ શા. ભગવાનજી ત્રિભેરન

૧ શા. માલેશ્વર દરમજી

૧ શા. નરમ. ભ. જમજીવન

૧ શા. મુગજી જેવદ

૧ શા. રા. મેહનશાલ નામજી મીનાઈ

(ખામોગ વ. ગા.)

૧ મીસ. મ. ખ. ને

મી. ગ.

૨ શા. લાલચદ વ. કે. ન. મ.

૧ કોટાઈ પ્રેમચદ ભીમજી

૧ શા. પાનાચદ મનજી

૧ મેનીશાલ

૧ શા. ભમજી સમજી

૧ શા. લીલાજી મનજી દા. ચમમુખ

૧ ગાન ખાને પ્રિયન્યા સભા ત. રૂપી દ.

માલેશ્વર મુગજી

નનાગામ

૧ શ્વેતાવર સમ સમત્ત દ. પંચ

મેવગીઆ પાચા દેવચ તથા મગા

જમગમ

નાગડા

૧ શા. વીરચ. જમનશાલ

નાના આચાળીઆ

૧ શા. હિમરશી બેનગી

પછાડ

૧ શા. તલકડી વેલાભાઈ

પદાવ

૧ શા. મેવજી રમુલ

પન્વડી

૧ શેઠ લાવા દેનજી

પાટણવાન

૧ સધ સમસ્ત હ વસા વાણજી
દામોદર

પાલણપુર

૧ પારી મણિલાલ ખુશાનયદ
૨ મેતા વાહાનુ'લવજી
૨ શ્રી જૈનશાળા તરફથી દોસી મગન
લાખ કકનયદ
૧ બેન મેના શા જીવા બીખાની ધ
મ'પત્ની
૧ શ્રી જૈન વિદ્યોતેજક સભા
૧ પારી પ્રેમચંદ કેવળ
૧ કન્યાશાળા લાકેશ્વરી હ માસ્તર ઉ-
જમશી

પોરબંદર

૫ શ્રી ઝવેરભાઈ હરજીવન યુનીયન જૈન
શાળા

૬ બજાયાલી મેધજી આપશી

૧ ધારશી મુળજી

૧ બજાયાળી ખુશાવ પરશોત્તમ

૧ ધરમશી શેષકરજી

૧ મુલચંદ વસરામ

૧ કેશવજી નેમચંદ

૧ હરજીવન ખુશાલ હ ન્યાણજીગોવીંદજી

પ્રભાસપાટણ

૧ શા પ્રેમજી રાવચંદ

રેલંગ

૧ શા લક્ષ્મીચંદ ડાલાભાઈ

બરસીન

૧ નેમચંદ કપુરચંદ અચંદ સ્ટીટ

બીલીમોરા

૧ શા લક્ષુભાઈ કેસરીચં

૭૬

બેવા

૧ ચારખ ડાંગાભાઈ રામજી

ભરૂચ

૧ શા વીરચંદ મોતીચંદ

ભાડીઓ-૬૨૭

૧ કાનજી જ્વેલ

ભાણુવડ

૧ શા ગોકળચંદ જોનધન

૧ શા પ્રેમચંદ કચ્છાણી

૧ જૈનશાળા

૧ મુલચંદ બીમજી

૧ શા હીરજી લાવા

૧ કંકર નરસિંહ જીજી

૧ કંકર કન્યાજી કાલીદાસ

૧ સોની બાણજી મુળજી

૧ સોની સુદરજી બીમજી

ભાવનગર

૨૫ શેઠ દેવચંદ દામજી જૈન પત્રના
અધિપતિ

ભુજપુર

૧ શા ગોરસ પદુ

લેસવડી

૧ સધસમસ્ત હા ગ્રામજી મેધજી

મઘવાડા

૧ વોરા જીવન તુલશી

મલેવડી

૧ શા ત્રીભોવન મુળજી

માખીયાળા.

૧ શા કાળા માવજી

માગંગાળ

૨૫ શેઠ મકનજી કાનજી

૧ દોસી પુરષોત્તમ નારજી

મુળજી

૧ પારી શોભાચંદ અમુલખભાઈ

૧ શા યુનીતાલ કેશવલાલ

1 મેન મધ્ય

1 રા. ૧

1 મધ્યી ૧૩

1 મુનિશ્રી મ

1 મોઃ પ્રમુખ

1 મધ્યીલાસ ૨

સમીટિ-૩૪

1 શા. કાશાલા

1 શેઠ નથુ શા

શે

1 શ્રી જૈન પાઠ

1 શા. માલોકચ

1 શા. ભીમ ૩

1 શેઠ હરખમદ

1 રામાણી કેશવ

1 શેઠ પાનાચદ

1 મેના ખુશાગમા

દુહા

1 શા. દીરજી ભગ

દબોલ

1 જૈન પાઠશાળા

તા. નાળ

૨ વહીવટદાર સાહેબ

તાસ ગામ

1 શા. કેશવપાલ ઉઃ

દાહા

1 ચત્રમજી યુધાનચદ

દિવેશ્વર

1 વોરા હેમજી મયાચદ

1 કોઠારી ધરમચદ વો

1 વોરા રવચદ કલચદ

દેકાવાડા

1 શા. અમુલખ હિમેલ્ય

૬૦૨

સાચી સંસ્કૃતિ

1 શ. કાશાલા ૧૩

1 શ. ૧૨ ૨ ૩ ૪

1 શેઠ. ૫ ૭ ૮ ૯ ૧૦

1 શા. મયમજી ૧૬

1 કાગી ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬

1 કાગી ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩

1 શ. ૨૪ ૨૫ ૨૬

1 શા. ૨૭ ૨૮ ૨૯

1 શા. ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩

1 શા. ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭

1 શા. ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧

1 શા. ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫

1 શા. ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯

1 શા. ૫૦ ૫૧ ૫૨ ૫૩

1 શા. ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭

1 શા. ૫૮ ૫૯ ૬૦ ૬૧

1 શા. ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫

1 શા. ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯

1 શા. ૭૦ ૭૧ ૭૨ ૭૩

1 શા. ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭

1 શા. ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧

1 શા. ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫

1 શા. ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯

1 શા. ૯૦ ૯૧ ૯૨ ૯૩

1 શા. ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭

1 શા. ૯૮ ૯૯ ૧૦૦ ૧૦૧

1 શા. ૧૦૨ ૧૦૩ ૧૦૪ ૧૦૫

1 શા. ૧૦૬ ૧૦૭ ૧૦૮ ૧૦૯

1 શા. ૧૧૦ ૧૧૧ ૧૧૨ ૧૧૩

1 શા. ૧૧૪ ૧૧૫ ૧૧૬ ૧૧૭

1 શા. ૧૧૮ ૧૧૯ ૧૨૦ ૧૨૧

1 શા. ૧૨૨ ૧૨૩ ૧૨૪ ૧૨૫

1 શા. ૧૨૬ ૧૨૭ ૧૨૮ ૧૨૯

1 શા. ૧૩૦ ૧૩૧ ૧૩૨ ૧૩૩

1 શા. ૧૩૪ ૧૩૫ ૧૩૬ ૧૩૭

1 શા. ૧૩૮ ૧૩૯ ૧૪૦ ૧૪૧

1 શા. ૧૪૨ ૧૪૩ ૧૪૪ ૧૪૫

1 શા. ૧૪૬ ૧૪૭ ૧૪૮ ૧૪૯

1 શા. ૧૫૦ ૧૫૧ ૧૫૨ ૧૫૩

1 શા. ૧૫૪ ૧૫૫ ૧૫૬ ૧૫૭

1 શા. ૧૫૮ ૧૫૯ ૧૬૦ ૧૬૧

1 શા. ૧૬૨ ૧૬૩ ૧૬૪ ૧૬૫

1 શા. ૧૬૬ ૧૬૭ ૧૬૮ ૧૬૯

1 શા. ૧૭૦ ૧૭૧ ૧૭૨ ૧૭૩

1 શા. ૧૭૪ ૧૭૫ ૧૭૬ ૧૭૭

1 શા. ૧૭૮ ૧૭૯ ૧૮૦ ૧૮૧

1 શા. ૧૮૨ ૧૮૩ ૧૮૪ ૧૮૫

1 શા. ૧૮૬ ૧૮૭ ૧૮૮ ૧૮૯

1 શા. ૧૯૦ ૧૯૧ ૧૯૨ ૧૯૩

1 શા. ૧૯૪ ૧૯૫ ૧૯૬ ૧૯૭

1 શા. ૧૯૮ ૧૯૯ ૨૦૦ ૨૦૧

1 શા. ૨૦૨ ૨૦૩ ૨૦૪ ૨૦૫

1 શા. ૨૦૬ ૨૦૭ ૨૦૮ ૨૦૯

1 શા. ૨૧૦ ૨૧૧ ૨૧૨ ૨૧૩

1 શા. ૨૧૪ ૨૧૫ ૨૧૬ ૨૧૭

1 શા. ૨૧૮ ૨૧૯ ૨૨૦ ૨૨૧

1 શા. ૨૨૨ ૨૨૩ ૨૨૪ ૨૨૫

1 શા. ૨૨૬ ૨૨૭ ૨૨૮ ૨૨૯

1 શા. ૨૩૦ ૨૩૧ ૨૩૨ ૨૩૩

1 શા. ૨૩૪ ૨૩૫ ૨૩૬ ૨૩૭

1 શા. ૨૩૮ ૨૩૯ ૨૪૦ ૨૪૧

1 શા. ૨૪૨ ૨૪૩ ૨૪૪ ૨૪૫

1 શા. ૨૪૬ ૨૪૭ ૨૪૮ ૨૪૯

1 શા. ૨૫૦ ૨૫૧ ૨૫૨ ૨૫૩

1 શા. ૨૫૪ ૨૫૫ ૨૫૬ ૨૫૭

1 શા. ૨૫૮ ૨૫૯ ૨૬૦ ૨૬૧

1 શા. ૨૬૨ ૨૬૩ ૨૬૪ ૨૬૫

1 શા. ૨૬૬ ૨૬૭ ૨૬૮ ૨૬૯

1 શા. ૨૭૦ ૨૭૧ ૨૭૨ ૨૭૩

1 શા. ૨૭૪ ૨૭૫ ૨૭૬ ૨૭૭

1 શા. ૨૭૮ ૨૭૯ ૨૮૦ ૨૮૧

1 શા. ૨૮૨ ૨૮૩ ૨૮૪ ૨૮૫

1 શા. ૨૮૬ ૨૮૭ ૨૮૮ ૨૮૯

1 શા. ૨૯૦ ૨૯૧ ૨૯૨ ૨૯૩

1 શા. ૨૯૪ ૨૯૫ ૨૯૬ ૨૯૭

1 શા. ૨૯૮ ૨૯૯ ૩૦૦ ૩૦૧

1 શા. ૩૦૨ ૩૦૩ ૩૦૪ ૩૦૫

1 શા. ૩૦૬ ૩૦૭ ૩૦૮ ૩૦૯

1 શા. ૩૧૦ ૩૧૧ ૩૧૨ ૩૧૩

1 શા. ૩૧૪ ૩૧૫ ૩૧૬ ૩૧૭

1 શા. ૩૧૮ ૩૧૯ ૩૨૦ ૩૨૧

1 શા. ૩૨૨ ૩૨૩ ૩૨૪ ૩૨૫

1 શા. ૩૨૬ ૩૨૭ ૩૨૮ ૩૨૯

1 શા. ૩૩૦ ૩૩૧ ૩૩૨ ૩૩૩

1 શા. ૩૩૪ ૩૩૫ ૩૩૬ ૩૩૭

1 શા. ૩૩૮ ૩૩૯ ૩૪૦ ૩૪૧

1 શા. ૩૪૨ ૩૪૩ ૩૪૪ ૩૪૫

1 શા. ૩૪૬ ૩૪૭ ૩૪૮ ૩૪૯

1 શા. ૩૫૦ ૩૫૧ ૩૫૨ ૩૫૩

1 શા. ૩૫૪ ૩૫૫ ૩૫૬ ૩૫૭

1 શા. ૩૫૮ ૩૫૯ ૩૬૦ ૩૬૧

1 શા. ૩૬૨ ૩૬૩ ૩૬૪ ૩૬૫

1 શા. ૩૬૬ ૩૬૭ ૩૬૮ ૩૬૯

1 શા. ૩૭૦ ૩૭૧ ૩૭૨ ૩૭૩

1 શા. ૩૭૪ ૩૭૫ ૩૭૬ ૩૭૭

1 શા. ૩૭૮ ૩૭૯ ૩૮૦ ૩૮૧

1 શા. ૩૮૨ ૩૮૩ ૩૮૪ ૩૮૫

1 શા. ૩૮૬ ૩૮૭ ૩૮૮ ૩૮૯

1 શા. ૩૯૦ ૩૯૧ ૩૯૨ ૩૯૩

1 શા. ૩૯૪ ૩૯૫ ૩૯૬ ૩૯૭

1 શા. ૩૯૮ ૩૯૯ ૪૦૦ ૪૦૧

1 શા. ૪૦૨ ૪૦૩ ૪૦૪ ૪૦૫

1 શા. ૪૦૬ ૪૦૭ ૪૦૮ ૪૦૯

1 શા. ૪૧૦ ૪૧૧ ૪૧૨ ૪૧૩

1 શા. ૪૧૪ ૪૧૫ ૪૧૬ ૪૧૭

1 શા. ૪૧૮ ૪૧૯ ૪૨૦ ૪૨૧

1 શા. ૪૨૨ ૪૨૩ ૪૨૪ ૪૨૫

1 શા. ૪૨૬ ૪૨૭ ૪૨૮ ૪૨૯

1 શા. ૪૩૦ ૪૩૧ ૪૩૨ ૪૩૩

1 શા. ૪૩૪ ૪૩૫ ૪૩૬ ૪૩૭

1 શા. ૪૩૮ ૪૩૯ ૪૪૦ ૪૪૧

1 શા. ૪૪૨ ૪૪૩ ૪૪૪ ૪૪૫

1 શા. ૪૪૬ ૪૪૭ ૪૪૮ ૪૪૯

1 શા. ૪૫૦ ૪૫૧ ૪૫૨ ૪૫૩

1 શા. ૪૫૪ ૪૫૫ ૪૫૬ ૪૫૭

1 શા. ૪૫૮ ૪૫૯ ૪૬૦ ૪૬૧

1 શા. ૪૬૨ ૪૬૩ ૪૬૪ ૪૬૫

1 શા. ૪૬૬ ૪૬૭ ૪૬૮ ૪૬૯

1 શા. ૪૭૦ ૪૭૧ ૪૭૨ ૪૭૩

1 શા. ૪૭૪ ૪૭૫ ૪૭૬ ૪૭૭

1 શા. ૪૭૮ ૪૭૯ ૪૮૦ ૪૮૧

1 શા. ૪૮૨ ૪૮૩ ૪૮૪ ૪૮૫

1 શા. ૪૮૬ ૪૮૭ ૪૮૮ ૪૮૯

1 શા. ૪૯૦ ૪૯૧ ૪૯૨ ૪૯૩

1 શા. ૪૯૪ ૪૯૫ ૪૯૬ ૪૯૭

1 શા. ૪૯૮ ૪૯૯ ૫૦૦ ૫૦૧

1 શા. ૫૦૨ ૫૦૩ ૫૦૪ ૫૦૫

1 શા. ૫૦૬ ૫૦૭ ૫૦૮ ૫૦૯

1 શા. ૫૧૦ ૫૧૧ ૫૧૨ ૫૧૩

1 શા. ૫૧૪ ૫૧૫ ૫૧૬ ૫૧૭

1 શા. ૫૧૮ ૫૧૯ ૫૨૦ ૫૨૧

1 શા. ૫૨૨ ૫૨૩ ૫૨૪ ૫૨૫

1 શા. ૫૨૬ ૫૨૭ ૫૨૮ ૫૨૯

1 શા. ૫૩૦ ૫૩૧ ૫૩૨ ૫૩૩

1 શા. ૫૩૪ ૫૩૫ ૫૩૬ ૫૩૭

1 શા. ૫૩૮ ૫૩૯ ૫૪૦ ૫૪૧

1 શા. ૫૪૨ ૫૪૩ ૫૪૪ ૫૪૫

1 શા. ૫૪૬ ૫૪૭ ૫૪૮ ૫૪૯

1 શા. ૫૫૦ ૫૫૧ ૫૫૨ ૫૫૩

1 શા. ૫૫૪ ૫૫૫ ૫૫૬ ૫૫૭

1 શા. ૫૫૮ ૫૫૯ ૫૬૦ ૫૬૧

1 શા. ૫૬૨ ૫૬૩ ૫૬૪ ૫૬૫

1 શા. ૫૬૬ ૫૬૭ ૫૬૮ ૫૬૯

1 શા. ૫૭૦ ૫૭૧ ૫૭૨ ૫૭૩

1 શા. ૫૭૪ ૫૭૫ ૫૭૬ ૫૭૭

1 શા. ૫૭૮ ૫૭૯ ૫૮૦ ૫૮૧

1 શા. ૫૮૨ ૫૮૩ ૫૮૪ ૫૮૫

1 શા. ૫૮૬ ૫૮૭ ૫૮૮ ૫૮૯

1 શા. ૫૯૦ ૫૯૧ ૫૯૨ ૫૯૩

1 શા. ૫૯૪ ૫૯૫ ૫૯૬ ૫૯૭

1 શા. ૫૯૮ ૫૯૯ ૬૦૦ ૬૦૧

1 શા. ૬૦૨ ૬૦૩ ૬૦૪ ૬૦૫

1 શા. ૬૦૬ ૬૦૭ ૬૦૮ ૬૦૯

1 શા. ૬૧૦ ૬૧૧ ૬૧૨ ૬૧૩

1 શા. ૬૧૪ ૬૧૫ ૬૧૬ ૬૧૭

1 શા. ૬૧૮ ૬૧૯ ૬૨૦ ૬૨૧

1 શા. ૬૨૨ ૬૨૩ ૬૨૪ ૬૨૫

1 શા. ૬૨૬ ૬૨૭ ૬૨૮ ૬૨૯

1 શા. ૬૩૦ ૬૩૧ ૬૩૨ ૬૩૩

1 શા. ૬૩૪ ૬૩૫ ૬૩૬ ૬૩૭

1 શા. ૬૩૮ ૬૩૯ ૬૪૦ ૬૪૧

1 શા. ૬૪૨ ૬૪૩ ૬૪૪ ૬૪૫

1 શા. ૬૪૬ ૬૪૭ ૬૪૮ ૬૪૯

1 શા. ૬૫૦ ૬૫૧ ૬૫૨ ૬૫૩

1 શા

- ૧ વોગ માનજી ડયાજી
- ૧ મેતા સુદરજી નેજી
- ૧ લાવપુર
- ૧ જનશાળા હા શા રાવજી ડયરા
- ૧ લોનફ
- ૧ શા રેશવના નેમયદ
- ૧ લોચા
- ૧ શા અમરજી ચતુર
- ૧ લોચ
- ૧ શેકં દરવનજી ઢાળાખા
- ૧ બધળી-ભામની વાણીઆનાળી
- ૧ મેતા પાનાયદ પ્રાગજી
- ૧ મેતા મળયદ દેવજી
- ૧ મેતા પાનાયદ નયુ
- ૧ સધ સમસ્ત હા રોક પાનાયદ
- ૧ પ્રાગજી
- ૧ મેતા રૂનાયદ ઢાનીલસ
- ૧ બધળી-સોરક
- ૧ વોરા જીજી સુવજી
- ૧ વઢનાપુ કાપ
- ૧ શા અમીયદ જીજીભાવ
- ૧ વળાદ
- ૧ શા કુલયદ ખેમયદ
- ૧ વાગુદક
- ૧ દોધી દેવયદ માધવજી

- ૧ વાઝાનેર
- ૧ વડીન ધગમશી વેલજી
- ૧ વીરમગામ.
- ૧ શ્રોત્રેનધમ વિગ્ય પુસ્તકાલય
- ૧ વેરાનજી
- ૧ શ્રીજેનેશ્વરવર્ધક વાળી દા ખુશાલ
- ૧ કરમયદ
- ૧ શા ખુશાલ વીરજી
- ૧ વારા વલ્લભજી તાગયદ
- ૧ વોરા જમનાલસ લીગયદ
- ૧ શા જમનાલસ હરીદાસ
- ૧ શીના
- ૧ ગેક લીગ નાગજી
- ૧ મખપજી
- ૧ શા ખેનતી મલ્લજી
- ૧ મમી
- ૧ વલોરા મીયાયદ કરસન
- ૧ મીયાજી
- ૧ શ્રી શ્રી ૧૦૦૮ શ્રીમદ્ વિગ્ય ધન
- ૧ ચક્ર સુત્ર
- ૧ મુદ્દગીઆપુ
- ૧ શા મોહનનાલ મેરજી
- ૧ હળવદ
- ૧ વડીન લવજી પુળ

લેટ.

[તત્ત્વજ્ઞાન દીપિકા
સામાયિકસૂત્ર

“ “ “ ૦—૬—૦
“ —

સાહિત્ય પ્રકાશક મંડળ,

જામનગર-કાઠિયાવાડ

પરિશિષ્ટ પર્વ.

પૂજ્ય મુનિશ્રી વલ્લભવિજયજી મહારાજજીના પ્રશિષ્ય

તિલકવિજયજી મહારાજજી કૃત

“પરિશિષ્ટપર્વ” મૂળ સંસ્કૃત ઉપરથી હિંદુસ્તાની ભાષામાં ભાષાંતર
આ આવેલ છે આ પુસ્તકમાં ઘણા સારા વાચવા યોગ્ય રસિક ઇતિહાસ છે

આ પુસ્તક સવત ૧૯૭૩ ના કાર્તિક માસમાં બહાર પડશે

મળવાનું ઠેકાણું—

સાહિત્ય પ્રકાશક મંડળ,

જામનગર-કાઠિયાવાડ

વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહના ત્રીજા ભાગનું અગાઉથી આદક થનારનું નામ અચને અંતે
રકે નામતરીકે જાપવામાં આવશે

ત્રીજા ભાગ ધણે ભાગે હાલારી સ ૧૯૭૪ ના પર્વપણ ઉપર બહાર પડશે
આ મથનું સુશોભિત પાકુ બાઈડીંગ થશે તથા તેમના પૃષ્ઠ ૬૦૦ થી ૬૫૦ સુધી
સભન છે

આ વ્યાખ્યાનસાહિત્યસંગ્રહના ત્રણે ભાગો જૈન તથા જૈનેતર પ્રગ્નમાં કેવા
રીય ગણાયછે તેમની પૂર્ણ સમજુતીમાટે આ અચના પૃષ્ઠ ૫૪૯ થી ૫૬૭ સુધી ૨૮
પ્રાચી વાચવાથી આપ વિદ્યાવિનોદી પુરુષોને તરતજ ઉત્તમ પ્રકારની ખાતરી થશે
તે વાચવા અમારા તરફથી ખાસ વિનયપૂર્વક બનામણ કરવામાં આવેછે

* આ બન્ને પુસ્તકો આવકોને વાચના લાયક છે, તે હાલ અમારી પાસે
છે તે વહેંચાતી લેવાને જે અશક્તિવાન હોય તેમણે ૦—૨—૬ ની દીપ્તિ
થેથી આપવામાં આવશે પરંતુ જેઉ પદ્ધતિના પુસ્તકો ખલાસ થયે ના પાડવામાં
શે સામાયિકસૂત્ર પણ છ આનાની કિંમતનું છે

- ૧ શા
૧ વોરા
૧ વોરા
૧ શા
૧ અવેરી
૧ અવેરી
૧ શા
૧ શા
૧ શા. ૨
૧ બાણુ
૧ લોક
૧ પાના
૧ શા ૦
૧ દેશાધ
૧ શેક કા
૧ શેક વે
૧ વોરા ૧
૧ મી સ
૧ મહેતા
૧ મહેતા
૧ દોશી ૨
૧ સધની
૧ શા મ
૧ વકીલ
૧ મેતા ૫
૧ કાલીદાસ

૩ સધપતી

૫ જૈનશા

સાહિત્યપ્રકાશક મ

* બ્યાખ્યાનસાહિત્યસ ગ્રંથ
બ્યાખ્યાનસાહિત્યસ ગ્રંથ
જૈન ગ્રંથ ગાદ્યક
જૈનતત્વાદર્શ ગ્રંથ
જૈનદર્શન
જૈનધર્મકા સ્વ-
જૈનધર્મ વિષય
જૈન શિક્ષા
તત્ત્વનિર્ણય
દેવસીરા
દ્રવ્યશુદ્ધિ
ધર્મ
પ

સ્વા.

* બ્યાખ્યાનસાહિત્યસ
ત્રણે ભાગમાંથી ગમે
ત્રણે ભાગમાંથી
નીચે ભાગવું

સિનાય બોર્ડર
મુદ્રાતમા બનાવી આપવા
ખાના કરવાથી ધણીય સ
વામા આવે બહાર ગોમિન બોર્ડ
પોરમદરી
કલકા-સાર
ચીના તના બ
રાઉ કાપડ કીડાય

લાલજી રામજી શેઠ,

સીક એન્ડ ગોલ્ડન ટ્રેડમ, કલોથ મેરચન્ટ

જા મ ન ગ ર

ટે.—આશાપુરા પાસે, નવી હુસન

જા

||

~

~

ગેર

~

WISDOM.

ડહા પાણી.

સામાજિક, નૈતિક, ધાર્મિક, વ્યવહારિક, અને તાત્વિક વિષયોને ઉત્તમ રીતે એપાદન કરતું, ગમન સાથે જ્ઞાન આપતું, જાહેર પત્રોના ઉચ્ચ અભિપ્રાય ધારતું, સાચું અને સરલ માનિક પત્ર **ડહા પાણી** જે નમ્ર પણ તે દૈનિક વાંચકો તથા ઉત્તમ લેખો માથે દર અંગ્રેજી માસની શરૂઆતમાં બાર પડે છે.

વર્ષિક મૂલ્ય

રૂા ૧-૦-૦

શ્રાવ્ય ખર્ચ

રૂા ૦-૪-૦

નમુનાની કૌપી

રૂા ૦-૨-૦

જાહેર ખર્ચ માટે આ પત્ર એક ઉત્તમ માધન છે. જાવનાસ માટે પત્ર-વ્યવહાર કરી આજે જ ખુલાસો મગાવો.

વિઝડમ ઑફિસ,

જામનગર-(કાકિયાવાડ)

ખાસ અંક

ફક્ત માહિત્ય આપનાની દ્રષ્ટિની દીકીટ મોકલનારને જાહેર પત્રોના આ અભિપ્રાય ધરાવતો મરામો પાનાનો મચિત્ર દર્શન અંક મોકલનાર માટે આ અંક ખાસ સમર્થક હોવા સાથે છે.

તત્ત્વી

॥६७ राम ॥६८.

भीकू येन गोहन ग्राम, इत्येव मन्थन

न म न ग र

६ — आगापुरा पाये, नवी दुमान

अमाता कुटुम्बानां भा आस प्रज्जानि पायेना
हाजीगज्जी ६ ३ वतनो - गमी, गेनेगी तथा
जीमोभा न धेवा १ गुन हा अन जेभ प्रज्जानो
जनासामा आवे ६

अमागी दुमानेरी अन गेता गच्छ तथा सवा १८, सोही
तेमज्ज पायेनी नोननी, स्वदेगी भागीओ, नेनेगीनी
सागीओ, आदनानी ओहाणी, जीकनी ओ हा, आदन
जीक गेनेगीना धाव १, जीमोभा ११, जीमोभा नेना कभभा,
चोरमहरी पावरीओ, आदनानी पावरी, नेनेगी नाद्वि
छवका-भावे, गेनेगी हाद्वि, मुन्ती लस, कहा जीकनी दुवा,
शीना तथा जपानीस नेशमी भाव तथा दों एननु गुन
तः कापड की १५१ धारे भजे ६

गिताय ओ १ मुज्ज गान्धोनी जगुसा दुक
मुहनभा जनानी आपतामा आनन भा जेक वज्ज म नारी
आत्री २२५५ धवुज सतो ११ अने द्वापरा धरे

वद्वार गामना मोड १० छेपू पूज्ज धान आप
सामा आवे ६

વિદ્યાસાગર હે સાહિત્ય પ્રકાશક પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ

જામનગર.

આ પ્રેસમા અમારા ૨૫ વરસના લાંબા અનુભવથી હાલની ન્યુ પેઇન્ટ સીસ્ટમ પ્રમાણે ઘણાજ સુધારો વધારો કરી પોતાના ઉત્તમ પ્રકારના વર્કથી છપાવનારને એકસરખો સતોષ આપે છે

આ પ્રેસ તબ્બન સુધરેલી ઢાળની નવી મશીનરીથી ગોટાવિસ્તારમા ઉભુ કરવામા આવેલ છે અને લાંબા વખતના કેળવાયેલા માણસેથી કામ કરવામા આવેછે જેથી સખ્યાબધ પ્રયો છપાયછે વળી તેમા—

“અંગ્રેજી, ગુજરાતી, હિંદી, મરાઠી અને રસ્કૃત”

વિગેરે તમામ ભાષાનુ

બુક વર્ક જોબ વર્ક ફોર્મો કાંડ, કવર, કહેાત્રી, ડુડી, રક વિગેરે તમામ પ્રકારનું ઉત્તમ વર્ક, રંગીન તથા સેનેરી પ્રિન્ટિંગ વર્ક અમેરિકન અલિ પ્રાયની ન્યુ પ્રિન્ટિંગ સીસ્ટમ પ્રમાણે ઘણીજ કાળજીપૂર્ક વર્ક કરવામા આવેછે

ફોટો ઝીંકોનુ પ્રિન્ટિંગ વર્ક

ઘણુંજ સફાઈદાર અને રંગીન શાહીથી છાપી આપવામા આવેછે

ઉત્તમ પ્રકારનુ બાઇન્ડીંગ વર્ક

પાકુ-કાચુ, ઇમ્બોઝીંગ-ગી ટીંગ અને પોકેટ ફેશનનું સુશોભિત અને ટકાઉ બાઇન્ડીંગ કરવામા આવેછે

આ પ્રેસમા દરેક વર્ક રેગ્યુલર ટાઇમથી સફાઈદાર કામથી અને એકદમ ઓછા કામથી કરી આપવામા આવેછે

સિવાય અમારે ત્યાંથી દરેક જાતના પ્રિન્ટિંગ પેપરો તથા સ્ટેશનરી સ્ટોક મળી શકશે જેની એજન્સી J & J Makin, Ltd, કંપનીના જનરલ એજન્ટ યાનેથી મેળવેલી છે

બહારગામના ઓડર ઉપર પૂરતું ધ્યાન આપવામા આવેછે દરેક વર્કના લાવ પૂજાવી ખાતરી કરે અગર રૂબરૂ મળે

ચકુભાઈ લધુભાઈ,

મેનેજર એન્ડ પેપર કમીશન એજન્ટ,

જામનગર-શહિયાવાડ

